

τῶν θεοπεσιῶν ἡμῶν πατέρων κατὰ τὸ ἀραρὸς περισφιγζάντες, καὶ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν δίκαια τῇ τρυτάνῃ τοῦ Πνεύματος, ἣ θέμις ἐστὶ συνεπισταθμίσαντες, ἀλώθητόν τε καὶ ἀκαινοτόμητον τὸν ἐκκλησιαστικὸν διάκοσμον ἑαυτοῖς τε διαφυλάξωμεν, καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς παραδῶμεν ἀκέραιον, καθάπερ ὀφείλομεν, ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην, ἐκ πατέρων εἰς ἡμᾶς μέχρι συντελείας αἰῶνων διήκουσαν.

Αἱ γὰρ ἐν τῇ πατριαρχικῇ περιφερείᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικοῦ οἴκουμενικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως διατελοῦσαι ἀγιώταται μητροπόλεις, ἀρχιεπισκοπαὶ καὶ ἐπίσκοπαί, ὅσαι τὸ θεόσωστον καὶ θεοστήρικτον τῆς Ἑλλάδος Βασιλεῖον σήμερον ἀπαρτίζουσι, διὰ καιρικᾶς περιπετείας τῆς τοιαύτης ἀπολειφθεῖσαι ἐνόητος, καὶ τὴν μετὰ τοῦ οἰκείου κανονικοῦ προέδρου ἐκκλησιαστικὴν συναφειαν δι' ὅλων ἑπτακαίδεκα ἐνιαυτῶν διακλύψασαι, καὶ ἀπομονωθεῖσαι τοῦ συνόλου τῶν ἄλλων ἀγιωτάτων θρόνων τῆς καθολικῆς ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, αὐτῆς εὐδοκίᾳ Θεοῦ, εὐσεβεῖ γνώμῃ, καὶ ζήλῳ καὶ προαιρέσει τῶν ἐκεῖσε ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, ποιμακινόντων τε καὶ ποιμακινωμένων, τὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνόητος ἐπιζητοῦσιν ἀποκατάστασιν· καθὰ διαλαμβάνουσι μὲν τὰ παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλικοῦ ὑπουργείου τῆς Ἑλλάδος τιμιώτατα γράμματα, αὐτίκα πρὸς τὴν ἡμετέραν περίνοιαν ἀναγνώσθησόμενα, διασκεψόμεθα δὲ ἡμεῖς, κατὰ καθήκον, πρὸς τοὺς θεοσδότους τῆς Ἐκκλησίας θεσμούς, καὶ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ψηφίσομεν καὶ ἀποφασίσομεν.

Δόξα τοίνυν τῷ παναγάθῳ καὶ φιλανθρώπῳ Θεῷ, τῷ Κυρίῳ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ κηδομένῳ τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, καὶ διὰ τοῦτο νεύσαντι εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐν Ἑλλάδι ὀρθοδόξων τέκνων τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας τὴν ὅλως χριστιανικὴν καὶ εἰς Θεὸν ὀφειλομένην ταύτην ἐπιθυμίαν καὶ ἔφρσιν. Ἡ μὲν οὖν πρόθεσις τῆς παρούσης ἀμηγύρευς τοιαύτης μέλλοντες δὲ νῦν συζητησαὶ καὶ ἀποφῆνασθαι περὶ τηλικαύτης ἱερᾶς ὑποθέσεως, Θεὸν ἐπικαλεσάμενοι πρόεδρον γενέσθαι καὶ συμπαραστάτην, καὶ παροχέα καὶ διανοίας καὶ λόγου πρὸς ἀσφαλῆ κατανόησιν τῶν λεκτέων, καὶ ἀκριβῆ ἑρμηνείαν τῶν νενοημένων, χωρῶ-

μεν ἐπὶ τὴν ζήτησιν ἐν φόβῳ Θεοῦ, ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτῳ, ἐν ἀδελφικῇ ὁμοιοῖα, ἐν πνεύματι εἰρήνης, διαλλαγῆς καὶ ἐνότητος.

Ἄλλ', ὦ αἰώνιε τῆς μίσεως, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας νυμφίε Χριστέ Ἰησοῦ, ὁ Θεός, ὁ Θεός τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ εἰπὼν ὅτι «Ὁπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν,» πάρεσο καὶ νῦν ἀοράτως αὐτός διὰ τῆς ἐπιπνοίας τοῦ παναγίου σου καὶ τελεταρχικοῦ Πνεύματος, καὶ ὁδήγησον ἡμῶν τὰς βουλὰς καὶ τὰς διανοίας πρὸς τὴν σὴν εὐαρέστησιν. Ἐγγισσον ἡμῖν, ἐγγισσον ὁ πανταχοῦ, καὶ ὡσπερ ποτὲ τοῖς θεοῖς καὶ ἱεροῖς ἀποστόλοις σου, καὶ τοῖς τούτων διαδόχοις, τοῖς θεσπεσίοις ἡμῶν Πατράσι πάντοτε συνῆς, οὕτω καὶ ἡμῖν τοῖς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος πῆρὰ τῆς σῆς φιλανθρωπίας ἐξαιτουμένοις, ἐνώσον σαυτὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ Συνόδῳ, ἵνα πρὸς σὲ ἀτενίζοντες, καὶ τῷ παρὰ σοῦ φωτὶ ὁδηγούμενοι, σπουδάζωμεν τηρῆσαι καὶ νῦν, ὡς ἐς δεῦρο τῇ χάριτι τετηρήκαμεν. «Τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης,» πρὸς κατάρτισμόν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας, ἣν περιποιήσω διὰ τοῦ ἰδίου σου αἵματος, καὶ ἡς αὐτός ὑπάρχεις καὶ κεφαλὴ, καὶ θεμέλιος, καὶ λίθος ἀκρογωνιαίος, καὶ πρῶτος καὶ ἄκρος καὶ αἰώνιος ἀρχιερεὺς καὶ ἀρχιεπίσκοπος ὃ ἡ δόξα εἰς αἰῶνας ἀμήν.»

«Μετὰ δὲ τὴν ἀγόρευσιν, συγκληθεσθεῖσθαι τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου τῶν θεοῶν κεκλησμένων, ὁ παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κύριος Ανθίμος ἀνέγνω τὸ ἐξῆς ἐπίσημον ἐν μεμβράναις γράμμα τῆς τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, σεσημασμένον τῇ μεγάλῃ τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους σφραγίδι, ἐξαιτουμένην, ἐν ὀνόματι τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἑλλάδος κλήρου, τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησίας καὶ τῆς διοικούσης αὐτὸν Ἱερᾶς Συνόδου.»

Sirac

Παναγιώτατε καὶ θειότατε Οἰκουμενικῆ Πατριάρχα
 κύριε κύριε Ἄνθιμε, κατὰ πνεῦμα ἡμῖν
 σεβασμιώτατε πάτερ·

καὶ

Πανιερότατοι ἀρχιερεῖς οἱ συγκροτοῦντες τὴν περὶ
 τὴν Α. Παναγιότητα Ἱερὰν Σύνοδον,

Τὸ ὀφειλόμενον ὑμῖν σέβας εὐλαβῶς ἀποτέμερον

Ὡς τέκνα γνήσια τῆς ἀγίας μητρὸς ἡμῶν καθολικῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας, ἡμεῖς οἱ συγκροτοῦντες τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον τῆς Α. Μ., τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, ἀπονεμόντες πάντοτε τῇ Ὑμετέρᾳ Παναγιότητι τὸν περὶ πάντων τῶν Ὁρθοδόξων ὀφειλόμενον Αὐτῇ φόρον εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ, ὡς πρώτῳ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῶν Ὁρθοδόξων ποιμενάρχῃ καὶ πνευματικῷ πατρὶ, ἔγνωμεν κατ' εὐδοκίαν τῆς Α. Μ., καὶ κατ' αἰτησιν τῆς παρ' ἡμῖν Ἱερᾶς Συνόδου, δι' ἰδιαιτέρας αὐτῆς πράξεως γενομένην, διακαινώσαι Αὐτῇ τε καὶ τῇ περὶ Αὐτὴν ἱερωτάτῃ Συνόδῳ, ὅ,τι τῇ τε γνώμῃ τοῦ κλήρου καὶ τῇ τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ ἔθνους ἐγκρίσει ἐδέησε νομοθετησαὶ πρὸς τὴν νόμιμον καὶ τακτικὴν διοίκωσιν τῆς παρ' ἡμῖν Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας.

Ἐπειδὴ ἡ τὰ πάντα πανσόφως τε καὶ φιλανθρώπως διέπουσα πρόνοια τοῦ Ὑψίστου ἠδόκησε, κατὰ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος, νὰ ἀνεγείρῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς Βασιλεῖον Κράτος αὐτόνομόν τε καὶ ἀνεξάρτητον, ἴδει πάντως καὶ τὴν ταύτης ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν τῆς τοιαύτης ἀπολαύειν ἀνεξαρτησίας, ἧς καὶ πάντων τῶν ἄλλων αὐτονόμων καὶ ἀνεξαρτήτων βασιλείων αἱ ἐκκλησίαι ἀπολαύουσι.

Καὶ ἐθεωρήθη μὲν παρὰ τοῦ ἔθνους αὐτοκέφαλος καὶ ἀνεξάρτητος ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1821 ἔτους, ὑπαγορευθέντος τούτου ἐκ τῆς ἀνάγκης τῶν τότε πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος περιστάσεων καὶ μεταβολῶν, ἀλλ' ἐν τοιοῦτοις καιροῖς ἦν ἀδύνατον ἡ σύστασις ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, κυβερνώσης τὰ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὴν ἀκριβείαν τῶν ἱερῶν κανόνων, καὶ ἐπαγρυπνούσης εἰς τὴν τήρησιν τῶν τῆς πίστεως δογμάτων

Ἄμα δὲ ἡ Α. Μ. ἀναβᾶσα εἰς τὸν θεόθεν προωρισμένον Αὐτῆ θρόνον τῆς Ἑλλάδος, ἐπιχειρήσασα τὴν τοῦ Βασιλείου διοργάνωσιν τε καὶ διακόσμησιν διὰ σοφῶν θεσμοθεσιῶν, ἐπέστησεν εὐθύς τὴν ὑψηλὴν Αὐτῆς προσοχὴν εἰς τὴν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας κατάστασιν, νομίσασα τὴν περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῆς μέριμναν καθῆκον τῆς Βασιλείας Του οὐχ ἤττον σπουδαῖον καὶ ἐμβριθές, ἢ τὴν τῶν ἄλλων πραγμάτων τοῦ Βασιλείου διαρρύθμισιν.

Ἄλλ' εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ὡς πνευματικὸν καὶ ἐκκλησιαστικόν, πρὶν ἢ ἐπιβάλη χεῖρα, κηδύοκῃσε νὰ ἀκούσῃ καὶ αὐτίς τὴν περὶ τούτου γνώμην τοῦ ἐν τῷ Βασιλείῳ ἱεροῦ κλήρου, καίτοι γινώσκουσα καλῶς, ὅτι καὶ τὰ πρότερον παρὰ τῶν ἐθνικῶν Συνελεύσεων ψηφισθέντα, τῇ γνώμῃ καὶ τῇ συναίνεσει τοῦ ἱεροῦ κλήρου ἐψηφίσθησαν.

Καὶ δὴ συγκαλέσασα εἰς τὴν καθέδραν τῆς Κυβερνήσεως πάντας τοὺς ἐν τῇ Ἑλλάδι διαμένοντας καὶ παρεπιδημούντας ἀρχιερεῖς, ἤτοι τοὺς μητροπολίτας, ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους, ἤκουσεν εὐμενῶς τὴν γνώμην αὐτῶν, ἀποφνηαμένων ὁμοφώνως, ὅτι ἡ διὰ Συνόδου διαρκoῦς διοίκησις τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, οἷα ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ τῆς ὀρθοδόξου Ρωσσίας, νομιζέται καὶ ἀρμοδιωτέρα καὶ συμφερωτέρα καὶ ἐν τῷ θεοσυστάτῳ Βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ ταύτην τοίνυν τὴν γνωμοδότησιν τῶν σεβασμιωτάτων ἀρχιερέων, ἐπισήμως παρὰ τῶν ἰδίων ἐκτεθεῖσαν καὶ κυρωθεῖσαν, κατέστη ἐν Ἑλλάδι, δι' ὑψηλοῦ βασιλικοῦ νόμου, ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ τοῦ Βασιλείου Κράτους ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἑλλάδος, συγκροτουμένη ἐκ πέντε ἀρχιερέων, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ ἐξάσκησις τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τῆς αὐτοκεφάλου ἡδὴ ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, οἷα καὶ πασῶν τῶν ἄλλων αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν οἱ ἀρχηγοὶ ἐξασκοῦσιν. Ἐπιβάλλεται δὲ αὐτῇ παρὰ τοῦ νόμου ὡς πρῶτιστον καθῆκον καὶ ἀπαραίτητον τὸ νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τὴν ἀκριβῆ διατήρησιν τῶν παρὰ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καὶ πασῶν τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν πρεσβευομένων δογμάτων, ἵνα φυλάττηται ἀπαραχάρακτος, ἡ δογματικὴ μετ' αὐτῶν ἐνότης· ἐφ' ᾧ καὶ οἱ ἀναδεχόμενοι τὴν ὑψηλὴν ταύτην ἀξίαν ἀρχιερεῖς ὁμο-

λογοῦσιν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ τῆς Α. Μ., ὅτι θέλουσι διατηρεῖ ταῦτα πάντα ἀνόθευτα καὶ ἀκέραια, κυροῦντες τὴν πράξιν ταῖς ἰδίαις αὐτῶν ὑπογραφαῖς.

Τὴν θεσμοθεσίαν ταύτην τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως παρεδέχθη καὶ ἐπεψήφισεν ἅπαν τὸ χρεωστεπώνυμον πλήρωμα τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων διὰ τῶν αἰρετῶν αὐτοῦ ἀντιπροσώπων, τῶν ἐν ἔτει 1843 συγκαλεσθέντων εἰς ἔθνικὴν Συνέλευσιν ἐν Ἀθήναις, τῇ τοῦ Βασιλείου Μητροπόλει, οἵτινες, μιᾷ φωνῇ καὶ μιᾷ ψήφῳ, ὡς ἀρχὴν τοῦ θεμελιώδους νόμου ἔθεντο τὴν καλὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, διακηρύξαντες πανδήμως διὰ τοῦ 2 ἄρθρου τοῦ Συντάγματος τὴν σταθερὰν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εὐσέθειαν, καὶ τὴν ἀδιάσπαστον ἐνότητα τῆς πίστεως, δι' ἧς ἐνοῦται δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καὶ πάσης ἄλλης ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ ἡ ἑλληνικὴ ὀρθόδοξος ἐκκλησία, διατηροῦσα ἀπαράλλακτως τοὺς ἱερὰς ἀποστολικούς καὶ συν-οδικούς κανόνας καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις.

Ἦδη τοίνυν, τῶν ἀλλεπαλλήλων δυσχερῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος, θεία συνάρσει, ἐξομαλυνθέντων, καὶ τοῦ καιροῦ ἐπιτρέψαντος, καθήκον ἡμῶν ἱερὸν ἠγησάμεθα, εὐδοκίᾳ τῆς Α. Μ., γνώμῃ δὲ καὶ αἰτήσει τοῦ ἱεροῦ κλήρου, ὅπως ἀναγγείλωμεν πρὸς τὴν Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ταῦτα, ἀξιοῦντες τὴν Ἑμετέραν Παναγιότητα, ὡς πρῶτον ποιμενάρχην τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, καὶ τὴν περὶ Αὐτὴν ἱερωτάτην Σύνοδον, ἵνα, ἐπιδοκιμάσαντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταύτην θεσμοθεσίαν, καὶ τὴν δι' αὐτῆς συστάσαν ἱερὰν Σύνοδον τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἀναγνωρίσαντες, ἀποδέξησθε αὐτὴν ὡς ἐν Χριστῷ ἀδελφὴν, εὐλογοῦντες τὸ ἔργον τοῦ εὐσεβοῦς ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ διακοινοῦντες ταῦτα καὶ τοῖς λοιποῖς μακαριωτάτοις πατριάρχεις, τῷ Ἀλεξανδρείας, τῷ Ἀντιοχείας, καὶ τῷ Ἱεροσολύμων, ὅπως μετὰ τῆς Ἑμετέρας Παναγιότητος καὶ οἱ μακαριώτατοι οὗτοι πατριάρχει γνωρίζωσι τοῦ λοιποῦ καὶ ἀποδέχωνται ὡς ἀδελφὴν ἐν Χριστῷ ὁμόδοξον καὶ ὁμότιμον τὴν ἱερὰν ἡμῶν Σύνοδον, ἐν οὗτῳ διατηρῆται ἀλώβητος ἡ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἐνότης.

Τῆ δὲ ἱερᾷ ταύτῃ Συνόδῳ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἐπίκειται εἰς αἶψα καθήκον ἱερώτατον τὸ ἀπονέμειν εὐλαβῶς τὰ, κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας, πρεσβεῖα τῆς τιμῆς εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς πρῶτον πάσης τῆς ἀγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων, καὶ μνημονεύειν δὲ πρῶτον τὸν ἐπ' αὐτοῦ καθήμενον ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις κατὰ τὴν καθιερωθεῖσαν τάξιν τῆς ἐκκλησίας.

Ἔτι δὲ καὶ πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν συμπεσόντα, ἅτινα δεόνται συσκέψεως καὶ συμπράξεως πρὸς κρείττονα οἰκονομίαν καὶ στηριγμὸν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, πρὸς αὐτὸν πρῶτον θέλει ἀναφέρεσθαι.

Ἄξιόυμεν δὲ καὶ πεπεισμεθα, ὅτι ἐν τοιοῦτοις πράγμασι, τὸ πνευματικὸν ἀφορᾷ τῆς ἐκκλησίας συμφέρον, θέλει εὐδοκεῖ καὶ ἡ Ἑμετέρα Παναγιότης νὰ πράττῃ τὸ αὐτὸ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἱεράν Σύνοδον. Καν αὕτη ποτὲ ἐξαιτήσῃται παρ' αὐτῆς γνώμην ἢ ὁδηγίαν πρὸς ὄφελος τῆς ἐκκλησίας, οὐκ ἀπαξιώσει ἡ Ἑμετέρα Παναγιότης ἀνακοινοῦν τὰ δεόντα.

Οὕτω συνδεδεμένοι αἱ ἐκκλησίαι τῷ συνδέσμῳ τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης, δυνήσονται διὰ τῆς θείας χάριτος, ἀντιστῆναι πρὸς πάντα τὰ ἐναντία, καὶ πᾶσαν προσβολὴν δραστηριότερον καὶ θαρραλεώτερον ἀποκρούσανται.

Ταῦτα γνωστοποιούντες καὶ ἀξιούντες ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἱερᾶς Συνόδου, ἐξαιτούμεθα εὐλαβῶς τὰς πατρικὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας καὶ Αὐτῆς καὶ τῆς περὶ Αὐτὴν ἱερωτάτης Συνόδου καὶ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ὑπὲρ παντός τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ τῆς Ἑλλάδος, διατελοῦντες μετ' εὐλαθείας καὶ σεβασμῷ

Ἐγένετο ἐν Ἀθήναις τῆ τοῦ Βασιλείου καθέδρᾳ τὴν 30 τοῦ μηνὸς Μαΐου, ἐνεῖται σωτηρίῳ 1850.

Τῆς Ἑμετέρας Παναγιότητος υἱοὶ κατὰ πνεῦμα προθυμότατοι, οἱ συγκροτοῦντες τὸ Συμβούλιον τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργός Α. Γ. Κριεζῆς.

Ὁ ἐπὶ τοῦ Β. Οἴκου καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ προσωρινῶς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργὸς *Ἀναστάσιος Λόγτος*.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργὸς *Γ. Νοταρᾶς*.

Ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργὸς *Ἰω. Στάϊκος*.

Ὁ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, καὶ προσωρινῶς ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργὸς *Ν. Χρυσόγελως*.

«Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ γράμματος τούτου, ζητήσεως γενομένης, εἰ νομίμως καὶ ἀρμοδίως ὑφ' ὧν ἔδει γέγονεν ἡ αἵτησις καὶ τοῦ γράμματος αὐτῆς ἀναγνωσθέντος τε καὶ ἐκμελετηθέντος, πάντες νομίμως καὶ ἀρμοδίως ὡς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἑλλάδος κλήρου τὴν αἵτησιν γεγονέναι ἐπίεσθησαν, διὰ τὸ ἀξιοχρεῶν τῆς ἐπισήμου διαθεβιασώσεως τῆς εὐσεβοῦς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐφ' ᾧ καὶ πάντες ὁμοθυμαδὸν ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιᾶσει ψυχῆς ἐπευφήμησαν ἐπὶ τῇ εὐσεβεῖ προαιρέσει καὶ τῷ θεοφιλεῖ καὶ ἀξιαγαστῷ ζήλῳ τοῦ τε ἱεροῦ τῆς Ἑλλάδος κλήρου, καὶ παντὸς τοῦ χριστεπωνύμου λαοῦ, καὶ τῶν εὐσεβεστάτων Ὑπουργῶν τῆς ἀρτιπαγοῦς ὀρθοδόξου ταύτης Βασιλείας, οἵτινες ἐπὶ τὸν ἀρραγῆ καὶ ἀκράδαντον τῆς πατροπαράδοτου εὐσεβείας θέμεθλον ἀπαρασκαλεύτως ἐρηρεισμένοι, ὅψι μὲν διὰ τὰς παρεμπεισοῦσας δυσχερεῖς περιπετείας, ἀλλ' ἀξίαν γε πάντως κατέθεντο τὴν σπουδὴν πρὸς τὴν κανονικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐνότητα μετὰ πάσης τῆς καθολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἑαυτοῖς ἀνωσώσασθαι καὶ τὴν πρὸς τὴν πνευματικὴν αὐτῶν μητέρα καὶ κηδεμόνα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, μεγάλην τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, ὀφειλομένην εὐλάβειαν καὶ εὐγνωμοσύνην μετὰ πάσης τῆς ἐπιστημότητος ἐπιδειξασθε.

«Ἀνεγνώσθη δὲ προσέτι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου Ἀνθίμου καὶ τὸ ἐξῆς ἔγγραφο τῆς ἐν Ἑλλάδι τέως ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ὡς συναποσταλὲν καὶ τοῦτο περιουσίᾳ ζήλου καὶ προθυμίας παρὰ τῆς γαληνοτάτης καὶ εὐσεβεστάτης Κυβερνήσεως τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Βασιλείου,

Ἐν τῇ σημερινῇ συνεδριάσει σκεφθεῖσα, ὅτι ἀπό τῆς συστάσεως αὐτῆς, διὰ τὰς παρεμπεισοῦσας ἀλλεπαλλήλους δυσχερεῖς περιστάσεις, δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε πρὸς τῆς βασιλικῆς κυβερνήσεως ἡ περὶ τῆς συστάσεως αὐτῆς διακοίνωσις εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν· καὶ θεωροῦσα τὴν τοιαύτην διακοίνωσιν ὡς κανονικὴν καὶ ἀναγκαίαν πρὸς διατήρησιν τῆς πνευματικῆς καὶ δογματικῆς ἐνότητος τῆς ἐν Ἑλλάδι ὀρθοδόξου ἐκκλησίας μετὰ τῆς καθολικῆς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίας, ἀποφαίνεται παμφηρεῖ:

Ἴνα διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργείου ἐξαιτήσῃται παρὰ τῆς βασιλικῆς κυβερνήσεως νὰ ἐνεργήσῃ τὴν κανονικὴν ταύτην διακοίνωσιν.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος, ὡς πιστὸς διερμηνεὺς παντὸς τοῦ ἱεροῦ κλήρου τῆς Ἑλλάδος, ἐξαιτεῖται διὰ τοῦ ὑπουργείου τούτου παρὰ τῆς βασιλικῆς κυβερνήσεως, ἵνα διαδηλώσῃ ἐπίσημως πρὸς τὴν Αὐτοῦ Παναγιότητα τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ τὴν περὶ Αὐτὴν ἱερωτάτην σύνοδον:

Ὅτι, ἐπειδὴ ἠὐδόκησεν ὁ Θεὸς τῇ ἀρρήτῳ αὐτοῦ προνοίᾳ νὰ ἀνεγείρῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς Βασιλεῖον Κράτος ὑπὸ τὰ σκήπτρα τοῦ θεοφρουρήτου καὶ σεβαστοῦ ἡμῶν βασιλέως αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον, ἡμεῖς οἱ λαχόντες τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τὴν πνευματικὴν ποιμαντορίαν τοῦ χριστεπωνύμου τούτου λαοῦ, ἐξεπληρώσαμεν κατὰ τὸ ἐνὸν τα ἱερά ἡμῶν καθήκοντα, φυλάξαντες τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην, τὴν ὁποίαν ἐνεπιστεύθημεν, καὶ διατηρήσαντες θείᾳ συνάρσει τὴν ὀρθοδόξον ἐκκλησίαν τῆς ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος ἀπρόσβλητον ἐμμένουσαν εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ ἠνωμένην ἀναποσπάστως μετ' αὐτῆς, ὡς μέλος γνησίον, τῇ ἐνότητι τῆς πίστεως.

Ὅτι ὁ ἱερός τῆς Ἑλλάδος κλῆρος ἀπ' ἀρχῆς ὕψωσε φωνὴν ἐν μέσῳ τῶν ἔθνικῶν Συνελεύσεων, καὶ τὴν μέριμναν τῶν ἐκκλησια-

στικῶν πραγμάτων ἐσύστησεν ἐνθέρμως εἰς τοὺς πληρεξουσίους ἀντιπροσώπους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, οἵτινες, ὡς τέκνα γνήσια τῆς καθολικῆς ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, κοινῇ ψήφῳ κηρύξαντες τὴν ἀδιάσπαστον πνευματικὴν ἔνωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας μετὰ τῆς καθολικῆς ὀρθοδόξου, ἀνεγνώρισαν τὴν ἀνάγκην ὑπερτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, διευθυνούσης ἀνεξαρτήτως τὰ ἐκκλησιαστικὰ κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ὁμοθρήσκου Ρωσίας.

Ὅτι αἱ εὐχαὶ τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ κλήρου ἐπληρώθησαν, ὅτε ἡ Α. Μ. ἐπάτησε τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὰ ψηφισθέντα παρὰ τοῦ ἔθνους ἐπραγματοποιήθησαν διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς ἱερᾶς Συνόδου, εἰς ἣν ἐνεπιστεύθη ἡ διοίκησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν τῆ γνῶμη τῶν σεβασμιωτάτων ἀρχιερέων τοῦ Κράτους.

Ὅτι τὴν ἐπίσημον ταύτην πράξιν παρέδεχθη ἡ ἐν Ἀθήναις ἔθνικῇ Συνέλευσις, καὶ ἐκύρωσεν ἡ βασιλικὴ ψήφος διὰ τοῦ 2 άρθρου τοῦ θεμελιώδους νόμου.

Ταῦτα κοινοποιοῦσα ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ἐξαίτησεται παρ' αὐτῆς, καὶ δι' αὐτῆς παρὰ τῶν Μακαριωτάτων Πατριαρχῶν τοῦ τε Ἀλεξανδρείας, τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς θεσμοθεσίας ταύτης καὶ τὰς ἱερὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας τῆς Α. Παναγιότητος ὑπὲρ τοῦ χριστεπωνύμου λαοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, ἵνα οὕτω διατηρηθῇ ὁ πνευματικὸς σύνδεσμος, δι' οὗ κρατυνομένη ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἴσεται, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, στύλος καὶ ἰδρυλίωμα τῆς ἀληθείας.

Ἡ παρούσα πράξις θέλει διαβιβασθῆ χωρὶς ἀναβολῆς εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργείον διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐγένετο ἐν τῇ συνεδριάσει τῇ κατὰ τὴν 30 Μαΐου τοῦ Σωτηρίου ἔτους 1850, Ἀθήνησι

Ὁ προεδρεύων τῆς ἱερᾶς Συνόδου Ἀττικῆς Νεόφυτος.

Ὁ Καλαβρύτων Βαρθολομαῖος.

Ὁ Λοκρίδος Ἀγαθάγγελος.

Ὁ πρῶν Ἀνδρουδίστης Προκόπιος.

Ὁ Β' Γραμματεὺς

Ἀρχιμανδρίτης Φιλόθεος Οἰκονομόπουλος.

Μετὰ ταῦτα, τεθέντος εἰς συζήτησιν τοῦ αἰτήματος, καὶ πολλῆς ἐφ' ἱκανὸν συνδιασκέψεως γενομένης, τῆς τε ἐνεστώσης καταστάσεως τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ Κράτει τῆς Ἑλλάδος ἀγίων τοῦ Θεοῦ ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, ἐξ ὅτου περ ἀπελείφθησαν τῆς μετὰ τοῦ οἰκείου κανονικοῦ Πατριάρχου ἐκκλησιαστικῆς συναφείας καὶ σχέσεως, πρὸς τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας παρεξισταθείσης, πρὸς δὲ καὶ τῶν λόγων, δι' οὓς ἢ ἐν Ἑλλάδι ὀρθόδοξος ἐκκλησία τοῖς τῶν αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν προνομίοις, κατὰ κανόνας, τιμηθῆναι προσήκει, ἀκριβῶς καὶ προσηκόντως εὐκρινθέντων· ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀνομολογηθέντος καὶ βεβιωθέντος τοῦ δικαιώματος, ὃ δὴ κανονικῶς κέκτηται ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία τοῦ πρυτανεύειν ἔνθα, καὶ ὅτε, καὶ καθὰ δεῖ ταῖς ὑπὸ τὴν κυριαρχικὴν αὐτῆς περιφέρειαν ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις τὸ αὐτοκέφαλον, καὶ πάσας ἀπλῶς τὰς τοιαύδε ἐκκλησιαστικὰς οἰκονομίας ἐπικυροῦν καὶ ἀνακηρύττειν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ ἱερωτάτου ἐπιγνωσθέντος καθήκοντος, τοῦ τῇ αὐτῇ ἀγίᾳ καὶ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ ἄνωθεν ἐπιβεβλημένου, ἵνα τῆς τῶν ἀπανταχοῦ ὀρθοδόξων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν εὐσταθείας τε καὶ εὐκλείας, καὶ κανονικῆς διεξωγωγῆς τε καὶ τάξεως ἀποστολικῶς μεριμᾷ τε καὶ κηδεύῃ, πολλῶν δὲ μᾶλλον τῶν ὑπ' αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς ἤδη πρῶτον τὴν οἰκονομικὴν λαμβανουσῶν πῆξιν καὶ σύστασιν.

Τούτων ἀπάντων καὶ τῶν τοιούτων ἀκριβῶς καὶ ἐπισταμένως θεωρηθέντων τε καὶ εὐκρινθέντων, ἔδοξε τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ἵνα τὰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος Κράτος, τότε νῦν ἔχον, ἀπαρτιζούσας μητροπόλεις, ἀρχιεπισκοπὰς, καὶ ἐπισκοπὰς, ἐξηρημένας τῶς τοῦ ἀγιωτάτου οἰκουμενικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπολύσῃ τοῦ λοιποῦ τῆς τοιαύτης ἐξαρτήσεως, καὶ ἀναδείξῃ κανονικῶς ἐφ' ἔροις τισὶ δικαιοτάτοις καὶ ἀναγκαιοτάτοις ἐκκλησίαν αὐτοκέφαλον, καὶ τὰς λοιπὰς αὐτοκεφάλους ἐκκλησίας, καὶ κανονίσῃ αὐτῆς καθάπαξ τὴν ἐν γένει ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν, συμφώνως τοῖς θείοις ἀποστολικοῖς καὶ συνοδικοῖς κανόσι, καὶ ταῖς πατρικαῖς διατάξεσι καὶ διατυπώσεσι, καὶ τοῖς πατροπαράδοτοις ἐθέμοις τῆς μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας· ἐφ' ᾧ καὶ διώρισε πρὸς σχιδίσιν τῶν ἀναγκαίων τούτων

δρων τρεῖς τῶν συμπρόστων πανιερωτάτων ἀρχιερέων, τὸν Κρήτης Χρῦσανθον, τὸν πρῶτον Μεσημβρίας Σαμουήλ, καὶ τὸν Σταυρουπόλεως Κωνσταντῖνον Τυπαλδον, προσθεῖσα τούτοις καὶ γραμματεῖα τὸν ἱερομόναχον Νικηφόρον Γλυκαῦν, διδάσκαλον καὶ ἱεροκήρυκα τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

•Τὴν κ' τοῦ Ἰουνίου συνήλθεν εἰς δευτέραν συνεδρίαν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος ἐν τῷ μεγάλῳ συνοδικῷ τοῦ πατριερχείου τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, κατὰ πρῶτον ἀνεγνώσθησαν τὰ πρακτικά τῆς προλαβούσης συνελεύσεως, ἅτινα ἐγκριθέντα ὑπεγράφησαν παρὰ πάσης τῆς ἁγίας συνόδου. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ πανιερώτατος Μητροπολίτης Σταυρουπόλεως Κωνσταντῖνος Τυπαλδος ἐδήλοποίησε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ὅτι οἱ ἐν τῇ παρελθούσῃ συνελεύσει ἐπὶ τούτῳ διυρισθέντες ἀρχιερεῖς ἐξέτελεσαν τὸ ἐπιβληθὲν αὐτοῖς ἔργον, σχεδιάσαντες τοὺς ἀναγκαίους ὅρους, καθ' οὓς ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία προβιβάσει κανονικῶς, καὶ ἀναδείξει αὐτοκέφαλον τὴν ἐν Ἑλλάδι ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, κανονίζουσα καθάπαξ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῆς οικονομίαν, συμφώνως τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς κανόσι καὶ ἐθίμοις τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς, καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας.

•Εἶθ' οὕτως ἀνέγνω τοὺς ὅρους τούτους ἐν ἑπτὰ κεφαλαίοις περαιομένους, διερμηνεύων αὐτούς, καὶ ἐκτιθέμενος τοὺς λόγους τοὺς ἕκαστον αὐτῶν ὑπαγορεύσαντας. Συζητηθέντας δὲ καὶ ἀνακριθέντας, ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος παρεδέξατο καὶ ἐνέκρινεν ἅπαντας παμψηφεῖ οὕτως, ὡς ἔχουσιν. »

•Ὅρος Α'.

Σύνοδος διαρκῆς, συνισταμένη ἐξ ἀρχιερέων, προσκαλουμένων ἀλληλοδιαδόχως, κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς χειροτονίας, πρόεδρον ἔχουσα τὸν κατὰ καιρὸν μητροπολίτην Ἀθηνῶν, καὶ ὀνομαζομένη Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἔσται ἡ ἐν Ἑλλάδι ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, διοικοῦσα τὰ τῆς ἐκκλησίας, κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱερούς κανόνας, ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐπεμβάσεως.

"Όρος Β'.

Ὁ πρόεδρος ἀναγορευόμενος ὀφείλει ἐπιστέλλειν τὰ ἀναγκαῖα συνοδικὰ καὶ κοινωνικὰ γράμματα πρὸς τε τὸν οἰκουμενικὸν καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς πατριάρχας, καθὼς καὶ οὗτοι ἀναγορευόμενοι τὸ αὐτὸ ποιήσουσιν.

"Όρος Γ'.

Ἡ ἱερὰ Σύνοδος τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐκδίδωσι τὰς πρὸς χειροτονίαν ἀρχιερέων ἀπαιτουμένας κανονικὰς ἐκδόσεις.

"Όρος Δ'.

Ἀπαντες οἱ ἐν Ἑλλάδι μητροπολίται καὶ ἀρχιεπίσκοποι, ἐν ταῖς ἰδίαις παροικίαις ἱερουργούντες, μνημονεύουσι τῆς ἱερᾶς Συνόδου· ὁ δὲ πρόεδρος αὐτῆς ἱερουργῶν μνημονεῦει Πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων· ἐν δὲ ταῖς ἱεροῖς διπτύχοις μνημονεύονται ὅ,τε οἰκουμικὸς πατριάρχης, καὶ οἱ λοιποὶ τρεῖς κατὰ τάξιν, καθὼς καὶ πάσα ἐπισκοπὴ ὀρθοδόξων.

"Όρος Ε'.

Ὁσάκις ἢ ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησία χρῆζει ἁγίου Μύρου, ἡ ἱερὰ Σύνοδος τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ζητήσῃ τοῦτο παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

"Όρος ΣΤ'.

Τὰ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἀφορῶντα, οἷα, φέρ' εἰπεῖν, τὰ περὶ ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας ἀρχιερέων, περὶ ἀριθμοῦ αὐτῶν καὶ ὀνομασίας τῶν θρόνων αὐτῶν, περὶ χειροτονίας ἱερέων καὶ ἱεροδιακόνων, περὶ γάμου καὶ διαζυγίου, περὶ διοικήσεως μοναστηρίων, περὶ εὐταξίας καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἱεροῦ κλήρου, περὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ θεοῦ λόγου, περὶ ἀποδοκιμασίας ἀντιθρησκευτικῶν βιβλίων, ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα κανονισθῶσονται παρὰ τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ συνοδικῆς πράξεως, μὴ ἀντιβαινούσης τὸ παράπαν τοῖς ἱεροῖς κανόσι τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν συνόδων, καὶ τοῖς πατροπαραδότοις ἐθίμοις καὶ ταῖς διατυπώσεσι τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

"Όρος Ζ'.

Ἐν τοῖς συμπίπτουσι ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν, ἅτινα δεόν-
ται συσκέψωμεν καὶ συμπράξωμεν πρὸς κρείττονα οἰκονομίαν καὶ στη-
ριγμὸν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ἡ μὲν ἐν Ἑλλάδι ἱερὰ Σύνοδος
ἀναφέρεται πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ τὴν περὶ αὐτὸν
ἱερὰν Σύνοδον· ὁ δὲ οἰκουμενικὸς πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν
ἀγίας καὶ ἱερᾶς συνόδου παρέχει προθύμως τὴν ἑαυτοῦ σύμπραξιν,
ἀνακοινῶν τὰ δεόντα πρὸς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἱερὰν Σύνοδον.

«Οὕτω τοίνυν τῶν ὄρων ἀναγνωσθέντων καὶ κυρωθέντων, ἡ ἀγία
καὶ μεγάλη σύνοδος, ἵνα κατὰ τὴν ἐννοίαν τούτων συνταχθῆ ὤρισεν
ἱερὸς συνοδικὸς Τόμος περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ὀρθοδόξου ἐκκλησίας·
ἐφ' ᾧ καὶ διώρισεν αὐθις τοὺς προειρημένους τρεῖς ἀρχιερεῖς, τὸν
Κρήτης Χρυσανθόν, τὸν πρῶτον Μεσημβρίας Σκιμουήλ, καὶ τὸν Σταυ-
ρουπόλεως Κωνσταντῖνον Τυπάλδον, ἵνα σχεδιάσωσι καὶ ὑποβάλλωσι
τὸν συνοδικὸν τούτου τόμον τῇ ἐγκρίσει καὶ παραδοχῇ τῆς ἀγίας
καὶ μεγάλης συνόδου κατὰ τὴν ἐξῆς τρίτην συνέλευσιν.

«Τούτων δὲ οὕτω κατ' εὐχὴν ψηφισθέντων καὶ ἀποφασισθέν-
των, ἄπκντες οἱ τὴν ἀγίαν καὶ μεγάλην συγκροτούμετες σύνοδον
πλήρης πνευματικῆς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως, δόξαν ἀνέπεμψαν τῷ
Θεῷ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ διεξαγαγόντι αἰσίως τε
καὶ θεοφιλῶς τὴν περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἱερὰν
ταύτην διάσκεψιν· καὶ οὕτω διελύθη ἡ συνέλευσις, ἀναβληθεῖσα ἐπὶ
τὴν εἰκοστὴν τεταρτην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Ἰουνίου.»

«Τὴν καὶ Ἰουνίου συνήλθεν αὐθις ἡ ἀγία καὶ μεγάλη σύνοδος
ἐν τῷ μεγάλῳ συνοδικῷ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Μεγάλης τοῦ Χρι-
στοῦ Ἐκκλησίας, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ἐν πρώτοις ἀνεγνώ-
σθησαν τὰ πρακτικὰ τῆς προλαβούσης συνέλευσεως, ἅτινα ἐγκρι-
θέντα ὑπεγράφησαν παρὰ πάσης τῆς ἀγίας συνόδου. Μετὰ δὲ ταῦτα
ὁ πανιερώτατος Μητροπολίτης Σταυρουπόλεως Κωνσταντῖνος Τυ-
πάλδος ἀνέγνω τὸν σχεδιασθέντα συνοδικὸν Τόμον περὶ τῆς ἐν Ἑλ-
λάδι ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ὑποβάλλων αὐτὸν τῇ κρίσει καὶ τῇ
παραδοχῇ τῆς ἀγίας συνόδου· ἡ καὶ ἀκούσασα αὐτόν, καὶ μετὰ

προσοχῆς ἐφ' ἱκανὸν ἀνακρίνασα, παρεδέξατο καὶ ἐνέκρινεν αὐτὸν παμφηρεῖ· ὤρισε δὲ γενέσθαι τὴν τούτου ἀπαράλλακτον ἀντιγραφὴν καλλιγραφικῶς ἐν μεμβράναις, καὶ παρουσιασθῆναι ἐν τῇ ἐξῆς συνελεύσει εἰς ἐπίσημον ἀνάγνωσιν, ἐπικύρωσιν καὶ ὑπογραφήν.

«Τὴν καθ' Ἰουνίουσυνῆλθεν αὐθις ἡ ἅγια καὶ μεγάλη σύνοδος ἐν τῷ μεγάλῳ συνοδικῷ τοῦ Πατριαρχείου τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίᾳς, καὶ ἀπάντων ἐνδεδυμένων τὴν μικρὰν ἀρχιερατικὴν στολήν, τῶν θυρῶν ἀναπεπταμένων, καὶ πλήθους πολλοῦ κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν εὐκόσμως καὶ εὐλαβῶς συναγηγεργμένου, ἤρξατο ἡ ἱερὰ τελετὴ τῆς Καθαγιάσεως καὶ Καθιερώσεως τοῦ περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ὀρθοδόξου ἐκκλησίας συνοδικοῦ Τόμου.

«Μετὰ δὲ ταῦτα, σιγῆς γενομένης, τοῦ μεγάλου ἀρχidiaκόνου ἐκφωνήσαντος πρόσχωμεν, ὁ παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης γεγονυῖα τῇ φωνῇ εἰς ἐπήκοον πάντων ἀνέγνω τὸν ἱερὸν συνοδικὸν Τόμον ἐν μεμβράναις ἀντιγεγραμμένον· καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἀναγνώσεως, οἱ τὴν ἅγια καὶ μεγάλην σύνοδον συγκροτοῦντες παναγιώτατοι, μακαριώτατοι καὶ πανιερώτατοι ἱεράρχαι ἤρξαντο ὑπογράψαι αὐτὸν κατὰ τὰς ἰν.»

ΤΟΜΟΣ ΣΥΝΟΔΙΚΟΣ

Τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίας καὶ ἱερᾶς συνόδου, τῆς συγκροτηθείσης ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ Σωτῆρος χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ πεντηκοστῷ, ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, Ἰνδικτιῶνος Η', περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ὄρθοδόξου ἐκκλησίας.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.

Ὁ Δεσπότης τῶν ἀπάντων καὶ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῇ νυκτί, ἣ παρεδίδοτο, διατιθέμενος τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις τὴν καινὴν αὐτοῦ καὶ χαρακτηριστικὴν τῶν χριστιανῶν ἐντολήν, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, «Οὐ δύναται ἔφη,

τὸ κλῆμα καρπὸν φέρειν ἀφ' ἑαυτοῦ, εἰὰν μὴ μείνη ἐν τῇ ἀμπέλῳ.» Καὶ ἀντιλαμβανόμενος τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας, αὐτὸς πάλιν ὁ πάνσοφος διδάσκαλος ἡμῶν ἠρμήνευσε τρανῶς, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ἡ ἀμπέλος ἡ ἀληθινή, εἰς ἣν ἐντέλλεται ἅπαντας ἡμᾶς μένειν. «Μείνατε ἐν ἐμοί.» Ἐντεῦθεν ἐν τῷ χριστιανικῷ ὀρθοδόξῳ πληρώματι ἡ ὑμνουμένη ἐκείνη, καὶ τοσοῦτον φιλοτίμως σπουδαζομένη ὑπὸ τε τῶν θείων ἀποστόλων καὶ τῶν σεπτῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ καθ' ἑκάστην ἐν ταῖς δεήσεσι τῶν πιστῶν θερμῶς ἐξαίτουμένη **ἐνότης**. «Μείνατε ἐν ἐμοί.» Εἰς γὰρ Κύριος, ὃ λατρεύομεν, μίᾳ πίστις, ἣν παρελάβομεν, καὶ ἐν βάπτισμα, ὃ βεβαπίσμεθα.

Ταῦτά εἰσιν αἱ συνθήκαι τῆς μιᾶς ἀληθοῦς ποιμένης τοῦ ἀρχιποιμένου Χριστοῦ, ἧτοι τῆς μιᾶς ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ποιμαινομένης ὑπὸ πολυπληθῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ, ἀγραυλούντων καὶ φυλασσόντων φυλακὰς ἐν τῇ νυκτὶ τοῦ πλάνου τούτου βίου ἐπὶ μιᾷ ἐλπίδι, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθημεν ἅπαντες. Ἄλλ' ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, ὡς ἅπασαν τὴν κτίσιν συνέχει ἐν θαυμασίᾳ ἀλληλουχίᾳ καὶ τάξει διέπουσα, οὕτω καὶ τὴν ἀγίαν αὐτοῦ ἐκκλησίαν ἠδύοχησε τῇ αὐτῇ ἀρμονίᾳ οἰκονομεῖσθαι καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ θέμενον τοὺς μὲν, ἀποστόλους, τοὺς δέ, προφῆτας, τοὺς δέ, ποιμένας καὶ διδασκάλους, ὡσπερ διὰ τῆς τῶν θείων ἀποστόλων χειροθεσίας ἀνέδειξεν ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς πίστεως, τοὺς μὲν, ἐπισκόπους, τοὺς δέ, πρεσβυτέρους, τοὺς δέ, διακόνους, οὕτω τὸ αὐτὸ Πνεῦμα καὶ διὰ τῆς ἀποφάνσεως τῶν οἰκουμενικῶν ἀγίων συνόδων ἐκανόνισεν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς **ἐνότητος** τοὺς μὲν, πατριάρχας, τοὺς δέ, ἀρχιεπισκόπους καὶ μητροπολίτας, τοὺς δέ, ἀρχιεπισβυτέρους καὶ ἀρχidiaκόνους κτλ. Οὗτοι δὲ πάντες, εἴτε ὁμότιμοι ἐν ἀδελφικῇ ὑπαλληλίᾳ, εἴτε ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ὡς «ἡγουμένοις,» κατὰ τὴν διακονίαν, ἣν ἕκαστος ἔλαχεν, ἔχοντες τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως καὶ τὴν αὐτὴν ἀποστολικὴν, κατὰ τοὺς κανόνας χειροτονίαν, ὡς μέλη ὑπουργικὰ συναρμοζογούμενοι εἰς ἓν σῶμα Χριστοῦ, ὅπου γῆς, ἂν ὧσιν, ἓνα νὰόν ἅγιον καταρτίζουσι, καὶ συνδεόμενοι τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης, κἂν κεχωρισμένοι καὶ ἀφεστηκότες δοκῶσι κατὰ τὰς τοῦ κοινωνικοῦ βίου χρείας τε καὶ περιπε-

τείας τῶν πολιτευμάτων, ἀδιάστατοι καὶ ἀχώριστοί εἰσιν ἐν τῇ τῆς ἐκκλησίας ἐνότητι.

Ἐπὶ ταύτῃ τῇ βάσει ἀνέκαθεν ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, ἦτοι αἱ σεπταὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, ὡς γε πρὸς τὴν τοῦ βιωτικοῦ πολιτεύματος καιρικὴν χρεῖαν ἀπορωῶσαι, ἢ ἐχώρησαν ἢ συνῆψαν ἐπαρχίας ἐκκλησιαστικὰς, καὶ ἢ ἄλλοις ὑπέταξαν, ἢ αὐτοκεφάλους ἀνέδειξαν αὐτάς, τῆς ἐν τῇ πίστει καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ κανονικῇ τάξει ἐνότητος ἀλώβητου διαμεινούσης. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ τινες τῶν ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κυριαρχίαν τοῦ πατριαρχικοῦ, ἀποστολικοῦ, οἰκουμενικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγιώταται μητροπόλεις, καὶ ἀρχιεπισκοπαί, αἱ ἀπαρτίζουσαι σήμερον τὸ θεόσωστον καὶ θεοστήρικτον Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, διὰ καιρικὰς περιπετείας, καὶ περ διατηροῦσαι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τὴν τῆς πίστεως ἐνότητα, ἀπελείφθησαν ὁμῶς ἐπὶ τινα καιρὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ κανονικῆς σχέσεώς τε καὶ συναφείας πρὸς τε τὴν ὀρθοδόξον αὐτῶν μητέρα, τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν, ἐξ ἧς ἤρτηντο, καὶ δὴ καὶ πρὸς πάσας τὰς λοιπὰς ὀρθόδοξους τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἡμεῖς, οἱ διὰ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος συνελθόντες ἐν πλήρει συνόδῳ πρὸς καταρτισμὸν τῆς κανονικῆς ἐνότητος τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησίας μετὰ τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, ἀκούσαντες διὰ τῶν ἐπισήμων γραμμάτων, τῶν ἐπισταλέντων ἡμῖν παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς Ὑπουργείου τοῦ θεοσώστου Κράτους τῆς Ἑλλάδος, τὴν τε περὶ τούτου αἴτησιν τοῦ ἐκεῖ σύμπαντος εὐλαβεστάτου κλήρου, καὶ τὴν συντρέχουσαν ἐπιθυμίαν παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι τέκνων ἡμῶν ἀγαπητῶν καὶ περιποθητῶν συνειδότες δὲ καὶ τὴν χρεῖαν τῆς κατ' ἐκεῖνο τὸ νεοσύστατον Κράτος δικονομίας τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας τῆς ἐνότητος, καὶ συσκειψόμενοι, ὅπως ἢ τε ἀγία ἡμῶν πίστις διατηρηθῆ ἴσχει ἀλώβητος, καὶ οἱ κανόνες τῶν θείων πατέρων ἀπαρὰβιαστοὶ καὶ ἀπαρὰσάλευτοι, ὥστε εἶνε πάντας ἡμᾶς, ὡς ἐν τῇ αὐτῇ πίστει, οὕτω καὶ ἐν τῇ οἰκείᾳ τῆς ἐνότητος, καὶ κλήματτα ἀδιάσπαστα τῆς θείας ἀμπέλου, ὠρίσαμεν, τῇ δυνάμει τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ Πνεύματος, διὰ τοῦ πρῶτοντος συνοδικοῦ Τόμου, ἵνα ἢ ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Ἑλ-

Θ. Κολοκοτρώης.

λάδος ὀρθόδοξος ἐκκλησία, ἀρχηγὸν ἔχουσα τὴν κεφαλὴν, ὡς καὶ πᾶσα ἡ καθολικὴ καὶ ὀρθόδοξος ἐκκλησία, τὸν Κύριον καὶ Θεὸν καὶ Σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχει τοῦ λοιποῦ κανονικῶς αὐτοκέφαλος, ὑπερτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν γνωρίζουσα Σύνοδον διαρκῆ, συνισταμένην ἐξ ἀρχιερέων, προσκαλουμένων ἀλληλοδιαδόχως, κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς χειροτονίας, πρόεδρον ἔχουσαν τὸν κατὰ καιρὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Ἀθηνῶν καὶ διοικοῦσαν τὰ τῆς ἐκκλησίας, κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνες, ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐπεμβάσεως. Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τούτοις καθισταμένην διὰ τοῦ παρόντος συνοδικοῦ τόμου τὴν ἱερὰν ἐν Ἑλλάδι Σύνοδον, ἐπιγινώσκομεν αὐτὴν καὶ ἀνακηρύττομεν πνευματικὴν ἡμῶν ἀδελφὴν, καὶ πᾶσι τοῖς ἀπανταχοῦ εὐσεβέσι καὶ ὀρθόδοξοις τέκνοις τῆς μίας, ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἐπισυνιστῶμεν ὡς τοιαύτην τοῦ λοιποῦ ἀναγνωρίζεσθαι καὶ μνημονεύεσθαι τῷ ὀνόματι Ἱερὰ Σύνοδος τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος· δαψιλεύομεν δὲ αὐτῇ καὶ πάσας τὰς προνομίας, καὶ πάντα τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα, τὰ τῇ ἀνωτάτῃ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχῇ παρορμαρτοῦντα, ἵνα τοῦ λοιποῦ μνημονεύηται ὑπὸ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀρχιερέων ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπαρχίαις ἱερουργούντων, τοῦ προέδρου αὐτῆς μνημονεύοντος «Πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων», καὶ χορηγῆ τὰς πρὸς χειροτονίαν ἀρχιερέων ἀπαιτουμένας κανονικὰς ἐκδόσεις.

Ἴνα δὲ ἡ κανονικὴ ἐγγύτης πρὸς τε τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν, καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς ὀρθοδόξους τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας διατηρῆται, κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνες καὶ τὰ πατροπαράδοτα ἴθιμα τῆς καθολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ὀφείλει ἡ ἱερὰ Σύνοδος τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μνημονεύειν ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις τοῦ τε κατὰ καιρὸν Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν λοιπῶν τριῶν Πατριαρχῶν, κατὰ τάξιν, καθὼς καὶ πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων· λαμβάνειν δὲ, ὡς ἂν χρῆζῃ, καὶ τὸ ἅγιον Μύρον παρὰ τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας.

Κατὰ δὲ τὰς κανονικὰς καὶ πατροπαράδοτους διατυπώσεις, ὁ πρόεδρος τῆς ἱερᾶς Συνόδου ἀναγορευόμενος ὀφείλει ἐπιστέλλειν τὰ ἀναγκαῖα συνοδικὰ γράμματα πρὸς τε τὸν Οἰκουμενικὸν καὶ πρὸς

τοὺς λοιποὺς Πατριάρχας, καθὼς καὶ οὗτοι ἀναγορευόμενοι τὸ αὐτὸ ποιήσουσιν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς συμπίπτουσιν ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι, τοῖς δευτέροις συσκέψεως καὶ συμπράξεως πρὸς κρείττονα οἰκονομίαν καὶ στηριγμὸν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ἤρρεσεν, ἵνα ἡ μὲν ἐν Ἑλλάδι ἱερὰ Σύνοδος ἀναφέρηται πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ τὴν περὶ αὐτὸν ἱερὰν σύνοδον· ὁ δὲ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν ἀγίας καὶ ἱερᾶς συνόδου παρέχη προθύμως τὴν ἑαυτοῦ συμπράξιν, ἀνακοινῶν τὰ δέοντα πρὸς τὴν ἱερὰν Σύνοδον τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ δὲ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἀφορῶντα, οἷα, φερ' εἶπεῖν, τὰ περὶ ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας ἀρχιερέων, περὶ ἀριθμοῦ αὐτῶν καὶ ὀνομασίας τῶν θρόνων αὐτῶν, περὶ χειροτονίας ἱερέων καὶ ἱεροδιακόνων, περὶ γάμου καὶ διαζυγίου, περὶ διοικήσεως μοναστηρίων, περὶ εὐταξίας καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἱεροῦ κλήρου, περὶ τοῦ κηρυγματος τοῦ θεοῦ λόγου, περὶ ἀποδοκιμασίας ἀντιθρησκευτικῶν βιβλίων, ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα κανονισθήσονται παρὰ τῆς ἱερᾶς Συνόδου διὰ συνοδικῆς πράξεως, μὴ ἀντιβιβαιούσης τῷ παράπαν τοῖς ἱεροῖς κανόσι τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν συνόδων καὶ τοῖς πατροπαράδοτοις ἐθίμοις, καὶ ταῖς διατυπώσεσι τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

Ἐπ' αὐτοῖς οὖν τοῖς ὅροις αὕτη ἡ ἀρχῆθεν καλλιγόνος μήτηρ, ἡ «ὡς ἄμπελος εὐθουούσα ἐν τοῖς κλίτεσι τοῦ οἴκου Κυρίου,» ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι συνοδικῶς ἀποφαινομένη, ἀναγορεύει καὶ κηρύττει τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησίαν αὐτοκέφαλον, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ Σύνοδον ἀδελφὴν ἐν πνεύματι ἑαυτῆς τε καὶ πάσης ἄλλης ἀνὰ μέρος ὀρθοδόξου ἐκκλησίας.

Ἐτι ἀναγνωρίζει πλήρη καὶ κυρίαν καὶ ἀποστολικὴν τὴν, ψήφῳ καὶ δοκιμασίᾳ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων, γινομένην χειροτονίαν, ἣν ἔλαβον ἐντεῦθεν ἀπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ οἰκουμενικοῦ τούτου θρόνου, ἢ καὶ ἀπ' ἑτέρου ἀποστολικοῦ θρόνου, ἢ καὶ συνόδων αὐτοκεφάλων τῶν ἐν τῷ ὀρθοδόξῳ πληρώματι.

Ἔτι δὲ κατέχει πλήρη, κυρίαν καὶ ἀποστολικὴν πᾶσαν χειρο-
θεσίαν αὐτῶν, καὶ πᾶσαν ἱερὰν τελετὴν νομίμως τελουμένην, καὶ
τοιαύτην ἀξιοὶ κατέχεσθαι καὶ παρὰ πάντων τῶν ὀρθοδόξων.

Ταῦτα ὤρισεν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀρθό-
δοξος ἱερὰ σύνοδος, εὐχομένη, ἀπλήτῳ πόθῳ καὶ διαπύρῳ ἀγάπῃ,
τῇ φίλῃ αὐτῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφῇ, στηριγμὸν ἐν τῇ πίστει καὶ ἐν
τῇ ἐνότητι, προκοπὴν ἐν τοῖς παραγγέλμασι τοῦ Κυρίου, καὶ
ἀγρυπνον προσοχὴν εἰς τὴν ὀρθοδόξον διδασκαλίαν τοῦ ποιμνίου,
εἰς δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπέστησε ποιμαίνειν, ὅπως ἂν εἴπωσι καὶ
οἱ ἀντικείμενοι τῇ εὐσεβείᾳ: «Τίς αὕτη ἢ ἐκκύπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος,
καλὴ ὡς σελήνη, ἐκλεκτὴ ὡς ὁ ἥλιος, θάμβος ὡς τεταγμένα;»
Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ ποιήσας τὰ ἀρπύρα ἐν, καὶ τὸ μεσό-
τειχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, δῶν ἡμῖν τὰ αὐτὰ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις
πάντοτε, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου καὶ ἄκρου
ἀρχιερέως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, πρεσβείαις τῆς παναχράντου
αὐτοῦ μητρὸς τῆς ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας, τοῦ τιμίου
ἐνδόξου προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τῶν ἁγίων
ἐνδόξων, πανευφήμων, θεοκηρύκων καὶ πνευματοφόρων Ἀποστόλων,
τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν, καὶ πάντων τῶν ἁγίων.
Ἀμήν.

Ἄνθιμος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας
Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀπο-
φαίνεται.

Ὁ πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Κωνστάντιος Α' ἐν Χριστῷ τῷ
Θεῷ συναποφαίνεται.

Ὁ πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Κωνστάντιος Β' ἐν Χριστῷ τῷ
Θεῷ συναποφαίνεται.

Ὁ πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ
συναποφαίνεται.

Ὁ πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Γερμανὸς ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ
συναποφαίνεται.

Ὁ πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἄνθιμος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ
συναποφαίνεται.

Κύριλλος ἐλέφ Θεοῦ Πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσα-
λήμ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ συναποφίνεται.

Ὁ Καισαρείας Παΐσιος.

Ὁ Ἐφέσου Ἄνθιμος.

Ὁ Ἡρακλείας Πανάρετος.

Ὁ Νικομηδείας Διονύσιος, ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ σεβ-
σμιωτάτου γέροντος ἁγίου Χαλκηδόνας κυρίου Ἱεροθέου.

Ὁ Δέρκων Νεόφυτος.

Ὁ Πρόεδρος Διδυμοτείχου Μελέτιος.

Ὁ Νεοκαισαρείας Λεόντιος.

Ὁ Κρήτης Χρύσανθος.

Ὁ Σερρών Ἰάκωβος.

Ὁ Βιζύης Γρηγόριος.

Ὁ Σωζουαγαθόπολεως Προκόπιος.

Ὁ πρώην Μεσημβρίας Σαμουήλ.

Ὁ Σταυρουπόλεως Κωνσταντῖνος.

Οὕτω δὲ ἀποπερατωθεὶς ὁ Τόμος διὰ τοῦ ἀναχωροῦντος εἰς
Ἑλλάδα πρεσβυτοῦ Πέτρου Δηλιγιάννη αὐτὸς τε καὶ ἡ προτρι-
πτικὴ καὶ εὐχετικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς
τὸν κληρὸν καὶ λαὸν τῆς Ἑλλάδος ἀπεστάλησαν εἰς Ἀθήνας.

Ὁ Τόμος μετὰ τῆς ἐπιστολῆς ἀνεγνώσθη ἐν μεγάλῃ πομπῇ
τῷ 20 Αὐγούστου 1850 ἐν πασαις καὶ ἐκκλησίαις τοῦ Βασιλείου,
ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῆς Γερουσίας καὶ, κατὰ τὸ 1852, ἐκτὸς ἐπουδιω-
δῶν τινων σημείων, ὑπὸ τῆς Βουλῆς.

Ἴδου δὲ ὅποια τινὰ εἶναι καὶ τὰ λεγόμενα *Γράμματα* τῆς χειρα-
φετήσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν Πατριαρχείων ἢ ἐν μὲν
διεβιβάσθη πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, τὸ δ' ἄλλο πρὸς τὴν Κυβέρνησιν.

† Α Ν Θ Ι Μ Ο Σ

**ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως,
Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.**

Ἄπαντες οἱ τὸ θεόσωστον καὶ θεοφροῦρητον τῆς Ἑλλάδος ἐι-
κοῦντες Βασιλείον εὐλογημένοι χριστιανοί, ὅσοι τε τοῦ ἱεροῦ κατκ-

λόγου καὶ κλήρου ἐστέ, ἱερώτατοι μητροπολίται, ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ ἡμῶν ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, ὀσιώτατοι ἱερομόναχοι, καὶ διάκονοι, καθηγούμενοί τε καὶ προηγούμενοι τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων, καὶ ὅσοι τῆς τῶν λαϊκῶν τυγχάνετε τάξεως, ἄρχοντές τε ὁμοῦ καὶ ἀρχόμενοι, μέλη τίμια τῆς μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, καὶ τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα, χάρις εἴη ὑμῖν ἀπὸ Θεοῦ, καὶ εἰρήνη καὶ ἔλεος· παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις.

Καὶ τοῦτο ἄρα τῆς ἀειζώου καὶ ἀενάου χάριτος τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ Πνεύματος, τῆς ἐνοικούσης διηνεκῶς ἐν τοῖς ἀχράντοις καὶ ἀκηράτοις περιβόλοις τῆς καθολικῆς καὶ ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, καὶ τέκνα ἀγαπητά. Περιαιρεῖται γάρ, ἰδοὺ, τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, ὃν ἡ πολύτροπος τῶν πραγμάτων φορὰ δυσυπέρβατον ἔστησε μεταξὺ φιλοστόργου μητρὸς, τῆς ἀγίας καὶ Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ τέκνων φιλομητόρων, τῶν εὐσεβῶν καὶ φιλοθέων χριστιανῶν τῆς ὀρθοδοξούσης γῆς τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὰ δεσμὰ τῆς σιγῆς διαρρήγνυνται, πολὺν τὸν μεταξὺ χρόνον τὰς ἐκατέρων γλώσσας πεδήσαντα, καὶ τὸ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης αἰσθημα ἀνέκφορον συμπνίγοντα, καὶ ἀπρόβητον ἐν τοῖς λάρυξι. Καὶ πάρεστι τοίνυν ἀκοῦσαι φωνῆς μητρικῆς, καὶ φωνῆς ἀντακούσαι ἀδελφικῆς, καὶ προσειπεῖν, καὶ προσφθέγγεσθαι, καὶ χαρῆσαι ἐν ἀλλήλοις, καὶ τὸν ἐν Χριστῷ ἀνταλλάξασθαι ἀσπασμόν, καὶ εὐφρανθῆναι αὐθις, ἀνθ' ὧν ἡμερῶν ἐταπείνωσεν ἡμᾶς ὁ Ἰψιστος, ἐτῶν, ὧν εἶδομεν κακὰ. Τοσοῦτον ἀγαπητοί, καὶ τηλικούτον τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ θεοῦ οἰκονομίας καὶ εὐσπλαγχνίας τὸ μέγεθος, καὶ τοιαύτην ἐν ἡμῖν ἡ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην καθολικὴ καὶ ὀρθόδοξος τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία πανηγυρίζει σήμερον ἑορτὴν καὶ πανήγυριν.

Ἐν τοιαύτῃ τοίνυν εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μέχρι συντελείας αἰῶνων μεθ' ἡμῶν ἔπεσθαι ἐπαγγελιαμένου, ἡμεῖς ἐν ἐλέῳ Θεοῦ τὴν ἀποστολικὴν μέριμναν πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἀναδεδεγμένοι, καὶ τῆς περὶ αὐτὰς οἰκονομίας ἀνωθεν ἰμπεπιστευμένοι τὴν διαχείρησιν, ἐν ἀνοίξει χειλέων ἡμῶν πρὸς

ὑμᾶς τὰ πνευματικὰ καὶ λίαν ἀγαπητὰ ἡμῶν τέκνα, ὅσοι τὸ θεοφροῦρητον τῆς Ἑλλάδος οἰκεῖτε Βασιλείων, ἀπόντες μὲν τοῖς σώμασι, παρόντες δὲ ταῖς ψυχαῖς, πρῶτον μὲν τὸν ἐν Πνεύματι ἀπονέμομεν ὑμῖν ἀσπασμόν, ἀσπάζομενοι ὑμᾶς ἐν φιλήματι ἀγίῳ. Εἶτα δὲ αὐτὴν ταύτην τὴν τῶν ἐν Ἑλλάδι ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν γενομένην τε καὶ καθορισθεῖσαν καυορικὴν ἀποκατάστασιν καὶ οἰκουμένην ὑπερῆδιστα πᾶσιν ὑμῖν εὐαγγελιζόμεθα ὅτι, τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν αἰτήσεως ἐπισημῶς εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν διακοινωθείσης, σύνοδον ἱερὰν καὶ μεγάλην ἐν τῷ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου πατριαρχείῳ ἐπὶ τούτῳ προθύμως συγχροντήσαντες, καὶ κοινῇ γνώμῃ καὶ ὁμοφώνῳ ἀποφάσει τὴν ἀγίαν καὶ ὀρθοδόξον ἐκκλησίαν τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος εἰς αὐτοκέφαλον προεβάσαντες, καὶ Σύνοδον διαρκῆ, διοικοῦσαν τὸ τῆς ἐκκλησίας ἐλευθέρως τε καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς ἐπεμβάσεως καυορικῶς ἐγκαταστήσαντες, καὶ ταύτην ἀδελφῆν ἡμῶν τε, καὶ πασῶν τῶν ὀρθοδόξων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν ἀγαπητοτάτας τε καὶ ἀνακηρύξαντες. Τόμον ἐπὶ τούτοις συνοδικὴν τῇ δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ Πνεύματος ἐξεδώκαμεν, ὃν καὶ εὐχαῖς ταῖς πρὸς τὸν θεὸν καὶ ὕμνοις καὶ δοξολογίαις καθιερώσαντες, ὑμῖν τε αὐτοῖς καὶ πάσαις ταῖς ὑπ' οὐρανὸν ὀρθοδόξοις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις εἰς ἔνδειξιν διηνεκῆ καὶ παράστασιν μόνιμον ἀπεστάλακαμεν.

Τούτων δὲ οὕτω κατ' εὐχὴν γενομένων τε καὶ καθορισθέντων «*συνωδᾶ τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς κανόσι τῶν πνευματεμφόρων καὶ θεοκηρύκων ἀποστόλων καὶ τῶν πανσέπτων καὶ θεοπνεύστων ἀγίων οἰκουμενικῶν συνόδων,*» χρέος ἱερὸν καὶ ἀπαραίτητον ἔγνωμεν, κατὰ τὴν ἡμετέραν πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὴν ἐνοχίαν, ἵνα καὶ ἰδίᾳ ὑμῖν τε τοῖς ἱερωτάτοις μητροπολίταις καὶ ἀρχιεπισκόποις καὶ ἐπισκόποις, τοῖς ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῖς ἡμῶν ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς εὐσεβεῖσι καὶ ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς, τοῖς τὸ θεοφροῦρητον τῆς Ἑλλάδος οἰκοῦσι Βασιλείων, τέκνοις ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητοῖς καὶ περιποθήτοις τὰς πατρικὰς ἡμῶν καὶ πνευματικὰς ἀπευθύνομεν ὑποθήκας καὶ παραινέσεις, ἃς καὶ κρατεῖν εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον ἀξιοῦμέν τε καὶ παρεγγυῶμεν.

Καὶ δὴ γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος εὐχετικῶς ἡμῶν ἐκκλησιαστικῶς καὶ συνοδικῶς γράμματος, ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν πᾶσιν ὑμῖν. *ἵνα τοῦ λοιποῦ τὴν κατὰ τὸν ἡμέτερον συνοδικὸν Τόμον καθεστηκυῖαν ἱερὰν Σύνοδον τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπαξάπαρτες, ἀναγνωρίζητε ἀνωτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν, περιβεβλημένην ἅπαντα τὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησιῶν ὅσα περ ἐπέκειτο πρότερον ὁ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικὸς πατριαρχικὸς οἰκουμενικὸς θρόνος, καὶ ταύτης ταῖς διαταγαῖς τε καὶ ἀποφάσεις, καὶ συνοδικαῖς πράξεις πειθαρχῆτε καὶ ὑπαίκητε εὐλικρινῶς καὶ εὐσυνειδήτως, ὡς ἀπὸ νομίμου καὶ κανονικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἐκδιδομένας, καὶ τὰς ὑπ' αὐτῆς γενησομένας χειροτονίας τῶν ἀρχιερέων, ἐξ ὧν καὶ ἡ τῶν ἄλλων σεπτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων τελετουργία ἐξήρτηται, κυρίας τε κατέχητε καὶ ἱεράς, ὡς κεχορηγημένης πρὸς τοὺς δὲ πάντας τῆς κανονικῆς ἀδείας παρὰ τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.*

Αὐτὴν δὲ τὴν ἱερὰν Σύνοδον καὶ τὴν ταύτης πανιερώτατον πρόεδρον νοουθετοῦμεν, παραινοῦμεν, καὶ παραγγέλλομεν διαφυλάττειν καὶ τηρεῖν ἀνόθευτον καὶ ἀπαρχάρακτον εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα τὴν ἱερὰν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως παρακκαταθήκην, ἧς τὴν ἀνωτάτην ἐν τῷ ἰδίῳ κλίματι ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν, διεξαγωγὴν καὶ διεκδίκησιν, ἡ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς συνοδικῆς πράξεως αὐτῆ ἐνεπίστευσε· σπουδάζουσας δὲ τηρεῖν πρὸς τε ἡμᾶς καὶ πρὸς πάσας τὰς ὀρθοδόξους ἐκκλησίας τὴν ἐνότητά τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης, διέπειν καὶ διοικεῖν, καὶ κανονίζειν τὰ τῆς ἐκκλησίας συμφώνως τοῖς θεοῖς κανόσι τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων, καὶ ταῖς ἱεραῖς παραδόσεσι καὶ τοῖς πάτροπαραδότοις ἐθίμοις, καὶ διατάξεσι καὶ διατυπώσεσι τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, καὶ μηδεμίαν ἐπιτρέπειν καινοτομίαν, ἢ παραλλαγὴν ἢ κατάργησιν, ἐν βάρει ἀρχιερατικῆς συνειδήσεως, ὡς λόγον ἀποδώσουςαν πρὸ τοῦ ἀδεκάστου βήματος ἐν τῇ φρικτῇ τοῦ Χριστοῦ δευτέρᾳ παρουσίᾳ.

Αὐτὴν τε ταύτην τὴν ἱερὰν Σύνοδον, καὶ πάντας ἀπλῶς τοὺς ἐν τῷ θεοσθηρίῳ Κράτει τῆς Ἑλλάδος ἁγίους ἀρχιερεῖς κατὰ

χρέος ὑπομιμνήσκωμεν τὸ τοῦ Ἀποστόλου : « Προσέχετε ἑαυτοίς, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμεῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. ἦν περιποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. Ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἀφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου· καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα, τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν· διὸ γρηγορεῖτε » (Πράξ. Κ').

Ἑμεῖς δὲ πάντες, εὐλογημένοι χριστιανοί, ἔθνος ἅγιον, βασιλειον ἱεράτευμα, προσφιλέστατον μέλημα τῶν πνευματικῶν ὠδίνων τῆς ἀγίας μητρὸς Ἐκκλησίας, στήκατε ἰσχυροὶ καὶ στερεοί, καὶ ἀκράδαντοι ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως, τὴν εὐπαγῆ καὶ ἀσάλευτον, διατηροῦντες ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν, ἣν ἄνωθεν παρὰ τῶν Πατέρων ἐδεξασθε, καὶ μετὰ τοῦ μητροῦ γαλακτος ἐθηλάσατε, ἐν ᾧ καὶ ἠϋξήθητε καὶ ἐδοξάσθητε, δι' ἧς καὶ τὴν σωτηρίαν ἰλπίζετε.

Ἴδιᾳ δὲ οἱ ἐν ἀξιώμασι καὶ ὑπεροχαῖς τὴν ἀκήρατον τῆς πίστεως περιέποντες κιθωτόν, τὴν μητέρα ὑμῶν ἐκκλησίαν, « ἄχραντον αὐτὴν καὶ ἄθικτον ἀπὸ τῆς τοῦ ἐφημέρου κόσμου διαφυλάττετε προσπαθείας, τὸν βασιλεῖα τοῦ σύμπαντος εὐλαβοῦμενοι· οἱ νομοθέται, τὸν θεόδοτον νόμον γεραίροντες, θεαρέστους ἐν τῇ καθ' ὑμᾶς πολιτείᾳ τοὺς νόμους θεσπίζετε· οἱ δικασταί, πρὸς τὸν ἀνέσπερον τῆς δικαιοσύνης ἐναντιοῦντες ἥλιον, ἀδικάστους καὶ κατὰ Θεὸν τὰς κρίσεις ἐκφέρετε· οἱ ἐκ τοῦ ἱεροῦ κλήρου μὴ ταῖς τύρβαις τοῦ βίου ἐμπλέκεσθε, μηδὲ πολιτικοῖς ἀναμίγνυσθε πράγμασι, καὶ μηδὲν παρὰ τὰ διατεταγμένα ὑμῶν πράσσητε, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ὑμᾶς Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀρέσσητε· οἱ γονεῖς ἀνατρέφετε τὰ τέκνα ὑμῶν ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου, ἀρετῆς γινόμενοι τούτοις καὶ εὐσεβείας ὑπόδειγμα, καθὰ πρέπει τοῖς εὐσεβεῖσι καὶ ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς· οἱ καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι ἀντέχεσθε τῆς ὑγιαίνουσας διδασκαλίας, ἀποστρεφόμενοι τὰς βεβήλους καινοφωνίας καὶ ἑτεροδιδασκαλίας, καὶ ψωμίζοντες τὴν περὶ ὑμᾶς ἀπειρόκακον νεολαίαν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον τῆς ἀληθοῦς καὶ ζωτικῆς γνώσεως, τὸν σπυρίζοντα καρδίαν ἀνθρώπου.

"Απαντες, ἀγαπητὰ τέκνα, σπουδάσατε ἐν πνεύματι ἀληθείας, ἐν ζήλῳ ἀνυποκριτῷ, ἀλλήλους ἀγαπῶντες, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, φανῆναι ἀξιοὶ υἱοὶ τῆς ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ταύτας ἡμῶν, ἀγαπητοί, τὰς ὑποθήκας τε καὶ παραγγελίας ἐξ ἱερωτάτου καθήκοντος μετὰ πατρικῆς στοργῆς καὶ πόθου ζέοντος πρὸς τὸν τῆς ὀρθοδόξου Ἑλλάδος κληρὸν τε καὶ λαὸν ἀπευθύνοντες, ἐλπίζομεν εὐρήσειν τὰς εὐσεβεῖς ἡμῶν καρδίας ἀνεφωγμένας πρὸς ὑποδοχὴν καὶ πιστὴν διακατοχὴν καὶ ἐκπλήρωσιν.

Ἐπί πᾶσι, χεῖρας αἴροντες καὶ ὄμματα καὶ διανοίας πρὸς τὸν ἐπουράνιον Πατέρα τῶν οἰκτιρῶν καὶ τοῦ ἐλέους, καὶ ἀφθόνους ἐπιχαλουμένοι ἐφ' ὑμᾶς ἐκ τῆς ἀνεξαντλήτου καὶ ἀκενώτου αὐτοῦ ἀγαθότητος τὰς σωτηριαθεῖς δωρεάς τε καὶ χάριτας, εὐλογοῦμεν πατρικῶς ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας ἀπαξάπικτας τοὺς ἐν τῷ θεοφρουρητῷ Βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος ἀδελφούς καὶ υἱοὺς ἡμῶν ἐν Κυρίῳ, ἱερωμένους καὶ λαϊκοὺς, μοναστὰς καὶ μιγάδας, ἀρχοντας καὶ ιδιώτας, πλουσίους καὶ πενήτας, ἀνδρας τε καὶ γυναῖκας, γονεῖς τε καὶ τέκνα, διδάσκοντας καὶ διδασκόμενους, πολιτευομένους καὶ στρατευομένους, τοὺς ἐν πόλεσι, τοὺς ἐν ἀγροῖς, τοὺς ἐν νήσοις, τοὺς ἐν πελάγει, πᾶσαν τάξιν καὶ πᾶσαν ἡλικίαν χριστιανῶν ὀρθοδόξων, καὶ πᾶσι παρὰ Θεοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν αὐτοῖς τε καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν εἰς γενεάς γενεῶν πᾶν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον ἐπευχόμεθα.

Κύριος ὁ Θεὸς χαρίζοιτο ὑμῖν ὑγιειάν, εὐημερίαν, ὁμόνοιαν, φωτισμὸν γνώσεως καὶ εὐσεβείας, καὶ ἐπίδοσιν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ ψυχοσωτήριον, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀγαλλόμενοι ἐφ' ὑμῖν, δοξάζωμεν τὸν Θεὸν τῶν πατέρων ἡμῶν. Ὁ ἄνωθεν φωτισμὸς τοῦ μεγάλου Πατρὸς τῶν φῶτων τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ χάρις τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἐπίνοια τοῦ ὁμοουσίου καὶ συναϊδίου Πατρὸς καὶ Υἱῷ Πνεύματος, *σὺν τῇ πατρὶ ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογία εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν.* Ἀμήν.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.

† Ὁ Καισαρείας Παῖσιος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.

- † Ὁ Ἐφέσου Ἀνθίμος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.
- † Ὁ Ἡρακλείας Πανάρετος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.
- † Ὁ Κυζικίου Ἰωακείμ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.
- † Ὁ Νικομηδείας Διονύσιος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.
- † Ὁ Χαλκηδόνος Ἰερόθεος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης, διὰ χειρὸς τοῦ Ἐφέσου Ἀνθίμου.
- † Ὁ Δέρκων Νεόφυτος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.
- † Ὁ Πρόεδρος Διδυματείχου Μελέτιος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.
- † Ὁ Νεοκαισαρείας Λεόντιος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.
- † Ὁ Κρήτης Χρυσάνθος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.
- † Ὁ Σερρῶν Ἰακώβος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.
- † Ὁ Βιζύης Γρηγόριος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.
- † Ὁ Σωζουαγαθουπόλεως Προκόπιος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.

† ΑΝΘΙΜΟΣ

**ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.**

Ἐλαμπρότατοι, περιφανέστατοι, καὶ εὐσεβέστατοι ὑπουργοὶ τοῦ μεγαλειοτάτου καὶ γαληνοτάτου Βασιλείως τῆς Ἑλλάδος, γνήσια τέκνα τῆς καθολικῆς ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, καὶ ἡμέτεροι κατὰ Πνεῦμα υἱοὶ περιπόθητοι, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη

παρὰ Θεοῦ Κυρίου παντοκράτορος, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις.

Τὰ ἀπὸ τῆς τριακοστῆς Μαΐου ἐνεστῶτος ἔτους περισπούδαστα τῆς ὑμετέρας ἐκλαμπρότητος κομισάμενοι γράμματα, ἐν οἷς ἡ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἱεροῦ κλήρου αἴτησις ἡμῖν διηγγελετο, *ἵνα ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγία καὶ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἀναγνωρίσῃ καὶ εὐλογήσῃ καὶ καθαγιάσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν αὐτόθι ἀγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, ἥσθημεν ἀπαντες ἀμόθητον χαρὰν, ἰδόντες, ὅτι ἡ ἐνότης τῶν θεσπεσιῶν δογμάτων τῆς ἱεράς ἡμῶν πίστεως, ἦν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἀπὸ πάσης ἐπηρείας ἀλώθητον διετήρησεν ὡς πιστὸς τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τῶν ἀχράντων τοῦ Θεοῦ μυστηρίων οἰκονόμος, ὁ ἱερός τῆς Ἑλλάδος κλήρος, καθὼς παρέλαβεν ἐξ ἀρχῆς παρὰ τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας, ἐκδηλῶς ἤδη παρίσταται ἐν τῇ αἰτήσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ κανονικῆς ἐνότητος, τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος τεθεοπισμένης τε καὶ καθωρισμένης, καὶ μέρους οὐσιώδους τῆς αὐτῆς ταύτης πίστεως ἀναγκαίως καὶ ἀπαραιτήτως θεωρουμένης.*

Καὶ τοσοῦτω δὲ μᾶλλον, ἐπὶ τῇ θεοφιλεῖ ταύτῃ πράξει ἐσκίρτησεν ὑπ' ἀγαλλιόσεως σύμπασα ἡ καθ' ἡμᾶς ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. ὅσῳ πρότερον δεινῶς ἐσκυθρόπαζε καὶ ἤλγει ἄλγος ἀπαραμύθητον, μεριμῶσα περὶ τῶν τέκνων αὐτῆς, ἃ ἐξέθρεψε τῷ ἀγιοτάτῳ γάλακτι τῆς ὀρθοδοξίας, τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα διὰ τοσοῦτων αἰῶνων καμοῦσα ὑπὲρ αὐτῶν, οὐ μόνον αὐτοῖς τὰ κοσμικὰ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πανδραμάτορος χρόνον διασώσασα ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ πνευματικὰ καὶ ἀίδια δωρησαμένη, καὶ μηδέποτε αὐτοῖς παντοίαις μηχαναῖς ἐπιβουλευομένους περιδοῦσα· ἀνθ' ὧν ἐσχεῖ εὐγνωμοσύνης καὶ πίστεως τεύξεσθαι ἤλπιζε, καὶ, δόξα τῷ θεῷ, οὐ κκτησχύνθη ἐν ταῖς ἐλπίσιν αὐτῆς, ἀλλ' ἐορτάζει σήμερον καὶ πανηγυρίζει φαιδρῶς τὴν ἀνάληψιν τῆς διὰ τὴν καιρῶν τραχύτητα ἐπισυμβάσης διακοπῆς τοῦ ἱεροῦ τῆς εἰρήνης συνδέσμου. Ἀγαλλεταὶ ἀληθῶς καὶ εὐφραίνεται, καὶ δάκρυα χαρᾶς ἐπισπένδει τοῖς ἀδελφικοῖς τούτοις καὶ εἰρηνικοῖς γράμμασι, δοξολογοῦσα τὸν Ὑψίστον, τὸν κηδόμενον τῆς τῶν ὀρθόδοξων ἀκραιότητος καὶ εὐκλείας, καὶ τὰς ἀπανταχοῦ αὐτοῦ περιουσίους ἐκκλησίας εἰς μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀπο-

στολικὴν ἐκκλησίαν διὰ τῆς ἐνότητος τοῦ Πνεύματος, τοῦ διὰ τῶν θεοκηρύκων Ἀποστόλων καὶ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων λαλήσαντος, πανάγαθως συνάπτοντα.

Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ παρ' ἡμῶν διάθεσις πρὸς τὰ τοῦ εὐσεβοῦς ὑπουργείου τοῦ θεοστηρίκτου Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος θεοφιλέστατα γράμματα, καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἱερωτάτου κλήρου τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας ἰκεσίαν καὶ αἴτησιν.

Ἐφ' ᾧ καὶ ἱερὰν σύνοδον πλήρη συγκροτήσαντες μετὰ τῶν ἐν τῇ βασιλευσῇ ταύτῃ τῶν πόλεων ἐνδημοῦντων ἀγιωτάτων Πατριάρχων καὶ ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων, καὶ τον τοῦ παναγίου Πνεύματος φωτισμὸν εὐλαβῶς ἐπικαλεσάμενοι, εἶνα μὴ τῷ ὑπερβάλλοντι τόπῳ τῆς στοργῆς καὶ τῆς ἀγαλλιάσεως προξωμένῃ παρὰ τὰ ἀνάκαθεν ἐκκλησιαστικῶς κεκανονισμένα, ἐν πόλλαις ἐφεξῆς ἱεραῖς συνελεύσεσι πάντ' ἀνακρίναντες μετ' ἀκριθείας τε καὶ εὐλικρινείας, καὶ πᾶσαν τὴν ἐνδεχομένην οἰκονομίαν καὶ συγκαταβάσιν ἐπιδείξασθαι φιλοτιμησάμενοι, τοῦθ' ὅπερ ἡδυνάμεθα παῖσαι, μηδὲλλως τὰ ἡμέτερα αὐτῶν ἱερωτάτα καθήκοντα αὐτοὶ ἀθετοῦντες, ἢ παραβιάζοντες παρὰ τὴν ἀξίαν, προφρόνως καὶ λιαν κεχηρισμένως ἐπράξαμεν, Τόμον συνοδικὸν περὶ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος παμψηφεί καὶ ὁμοφώνως ἐξενεγκόντες, ὃν καὶ δῶρον ὅσων καὶ τιμαλφῶν φιλοστέρως δωροφοροῦμεν δι' ἡμῶν παντὶ τῷ ὀρθοδόξῳ κλήρῳ καὶ λαῷ τῷ ὑπὸ τὸ ἑλληνικὸν Βασίλειον Κοσῆτος καλιτευομένῳ, πρυτανεύοντες κακοτικῶς τὸ αὐτοκέφαλον τῆ ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησίᾳ, ἵνα δικαίως μεγαλύνηται καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἔργον ἀπαραίτητον τῶν ἱερῶν ἡμῶν καθηκόντων ἐλογισάμεθα, εἶνα ἐξ αὐτῆς πρώτης κανονικῆς ἐγκαταστάσεως καθορίσωμεν αὐτῇ καὶ ὑποτυπώσωμεν καθάπαξ τα τε ἐκκλησιαστικὰ προνόμια, ὅσα περ αὐτῆς παγιώσει διὰ παντός τὴν ἰστιάθειαν, καὶ τὰ ἱερά καθήκοντα, ἅτινα ὡς ἐπίπαν ὀφείλει τηρεῖν πρὸς διηνέκειαν τῆς καθολικῆς ἐνότητος μετὰ πασῶν τῶν ὀρθόδοξων τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν, καὶ τὴν ἐν πᾶσι διὰ παντός ἀπαράλλακτον ταυτότητα τῆς σφραγίδος τῶν τοῦ παναγίου Πνεύματος δωρεῶν.

Ἐπί τούτοις πανδήμως τε καὶ πανηγυρικῶς ἀνεκφύξαμεν αὐτὴν διὰ τοῦ συνοδικοῦ Τόμου ὡς πάσας τὰς ὑπ' οὐρανὸν ὀρθοδόξους ἐκκλησίας, τὰς τε ὑπὸ τὴν πνευματικὴν κυριαρχίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων ἀγιοτάτων Πατριαρχῶν διατελούσας, καὶ τὰς ὑπὸ ἱερῶν συνόδων κανονικῶς διοικουμένας, «ὥστε τοῦ λοιποῦ ἀναγνωρίζεσθαι ταύτην Ἀυτοκέφαλον· τὴν δὲ κατὰ τὸν συνοδικὸν ἡμῶν τόμον ἱερὰν αὐτῆς Σύνοδον ὡς ἀδελφὴν ἡμῶν τε καὶ ἐκείνων γεραίρεσθαι τε καὶ μεγαλύνεσθαι, ἐπιλεγομένην τε καὶ ἐπιγραφομένην παρὰ πάντων ἱερῶν συνόδων τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Οὕτω μὲν οὖν ἡ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησίας ἀποκατάστασις πέρας ἔχει παρ' ἡμῶν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι· πεπεισμεθα δέ, ὅτι ἡ τε ἡμετέρα ἐκλαμπρότης, καὶ ὁ ἱερός κλήρος, καὶ σύμπας ὁ φιλόθεος καὶ εὐσεβὴς λαὸς τῆς ὀρθοδόξου Ἑλλάδος, τὰ γνήσια καὶ πιστὰ τέκνα τῆς μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ὑπὲρ ἧς ὤφθητε καὶ ἐν ἔργοις καὶ ἐν βουλαῖς εὐσεβῶς καὶ φρονίμως μογησάντες, ἀσμένως ἀσπάσεσθε τὸν παρὰ τῆς μητρὸς ἐκκλησίας φιλοστόργους χερσὶν ἐπιβραβευόμενον τοῦτον στέφανον.

Τῆς δὲ εὐσεβοῦς καὶ ἔμφορος Κυβερνήσεως τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἔργον ἐστὶ τὸ λοιπὸν, ἵνα τὸ παρὰ τῆς ἐκκλησίας δικαιωματικῶς ἐπιχορηγηθῆς, δειξῆ καὶ πράγματι καὶ ἐν ἔργοις, καὶ ὄντως ἀνεξάρτητος καὶ εὐσταθῆ αὐτὴν ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀποκαταστήσῃ, Καίσαρι μὲν αὐτὰ μόνα τὰ τοῦ Καίσαρος ἀπονέμουσαν, Θεῷ δὲ μόνῳ τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ θεῶνθρωπος ἡμῶν Κύριος ἐντέλλεται. Ἄλλὰ καὶ ἡμεῖς συντρεχόμεν ταῖς ἡμετέραις εὐχαῖς καὶ ἐπισυστάσειν, ἔξαιτούμενοι παρὰ τῆς θεοφρουρήτου Βασιλείας προστατεύειν τε αἶψα καὶ ὑπερασπιζέσθαι τῶν τῆς ἐκκλησίας δικαιωμάτων, περιφρουρεῖν τε καὶ κρατύνειν καὶ λαμπρύνειν αὐτὴν, καὶ τοὺς ἱεροῦς θεσμοὺς ἐνεργοῦς καὶ ζῶντας ἀναδεικνύειν, ὅπως μὴ μόνον ἡ ἀξία τῆς εὐσεβείας τοῦ φιλοχριστοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔξω σεβαστῇ καὶ αἰδέσειμος, καὶ κατὰ τῶν ἐπισημαζόντων γενναῖα καὶ ἀνεπαίσχυντος τῆς χριστιανικῆς πίστεως πρόμαχος, καὶ ἡμεῖς δὲ ἀγαλλώμεθα ὡς ἐπὶ δικαίᾳ καὶ ἀσφαλεῖ τῇ πράξει ταύτῃ, καὶ εὐαπολόγητοι ὄμεν πρὸς τὸν θεὸν τὸν ἐπιτρέψαντα ἡμῖν τὴν πνευ-

ματικὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐσταθείας καὶ ἀποκαταστάσεως.

Προτρέπομεν δὲ τὴν ὑμετέραν ἐν Χριστῷ ἀγάπην ἀποδοῦναι τοῖς παρ' ὑμῖν ἱερωτάτοις μητροπολίταις καὶ ἀρχιεπισκόποις καὶ ἐπισκόποις, τοῖς ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῖς ἡμῖν ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς, τὸν περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησίας συνοδικὸν Τόμον τῆς ἐπὶ τούτῳ συγκροτηθείσης ἐνιαυθα ἀγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου, ἅμα τοῖς πρὸς αὐτοὺς καὶ πρὸς πάντα τὸν ἱερόν κληρὸν καὶ τὸν ὀρθόδοξον ἑλληνικὸν λαὸν πατρικοῖς καὶ εὐχετικοῖς ἡμῶν γράμμασιν, ἅπερ ἀξιοῦμεν ἀναγνωσθῆναι δημοτελῶς ἐν ταῖς ἱεραῖς ἐκκλησίαις, ταῖς ἀνά πάσαν τὴν Ἑλλάδα.

Ταῦτα μὲν παρ' ἡμῶν, σύμφωνα ὅλως τοῖς θείοις κανόσι, καὶ δὴ καὶ λίαν ἀρέσκοντα τοῖς γεραίροισι τὴν ἱεράν καὶ πολύτιμον παρακαταθήκην, ἦν ἡμῖν τοσοῦτοι θεσπίσιοι ἄνδρες αἵματι καὶ ἰδρωτί περιρρεομένοι ἐνεπίστευσαν.

Ὁ δὲ θεὸς τῆς ἀγάπης δῶν ἅσι μὲν τὸ αὐτὸ φρονεῖν εἰς αἰῶνας· τὴν δὲ ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος φωτίζει εἰς τὰ πρὸς στηριγμὸν καὶ παγίωσιν τῆς πίστεως συμβαλλόμενα, ὑμᾶς δὲ ἐνισχύει πρὸς τὴν τῆς θεοσδότου εὐνομίαις ἀσφαλῆ καὶ ἀπερίτρεπτον στερέωσιν, πρὸς ψυχικὴν ἀπάντων σωτηρίαν, καὶ δόξαν τοῦ παναγίου αὐτοῦ ὀνόματος.

Οὐ ἡ χάρις καὶ τὸ ἀπείρον ἔλεος σὺν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογίᾳ εἴη μετὰ τῆς ὑμετέρας ἐκκλησιαστικῆς.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1850 Ἰουνίου κθ'.

- † Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
- † Ὁ Καισαρείας Παῖσιος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
- † Ὁ Ἐφέσου Ἀνθίμος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
- † Ὁ Ἡρακλείας Πανάρετος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
- † Ὁ Κυζίκου Ἰωακείμ ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
- † Ὁ Νικομηδείας Διονύσιος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
- † Ὁ Χαλκηδόνος Ἰερόθεος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης, διὰ χειρὸς τοῦ Ἐφέσου Ἀνθίου.
- † Ὁ Δέρκων Νεοφυτος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.

N. Δραγούμης

συγγραφεὺς τῶν «Ἱστορικῶν Ἀντιμνήσεων»

- † Ὁ Πρόεδρος Διδυμοτείου Μελέτιος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Νεοκαισαρείας Λεόντιος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Κρήτης Χρυσάνθος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Σερρών Ἰάκωβος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Βιζύης Γρηγόριος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Σωζουαγαθουπόλεως Προκόπιος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.

Πρὸς τὰ γράμματα ταῦτα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως ἢ ἐν Ἑλλάδι Ἱερὰ Σύνοδος καὶ τὸ ὑπουργεῖον ἀπήντησεν ὧδε:

Παναγιώτατε, θειότατε καὶ οἰκουμενικὴ Πατριάρχα, κύριε
 κύριε Ἀνθίμε,

καὶ ἡ περὶ τὴν Α. Παναγιότητα Ἱερωτάτη Σύνοδος!

*Τὸν ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀδελφικὸν ἡμῶν ἀσπασμὸν
 εὐσεβάστως ἀποπέμνομεν.*

Θερμοτάτας ἀναπέψαμεν τῷ τῶν ὄλων Θεῷ εὐχαριστήριους ροζολογίας ἐν ἀγαλλιάσει ἅμα καὶ κατανύξει τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἐφ' οἷς ἠδύοκῆσε καὶ αὐθις περὶ τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν ἐκκλησίας, ὡς ἡμῖν ἐδηλώθη ἐκ τῶν συνοδικῶν γραμμάτων. Τὸ ἐκ περιστάσεως παρεμβληθὲν μεσότοιχον μεταξύ ἐκκλησιῶν ἀδελφῶν ἐν Πνεύματι λησιῶν ἤρθη, ἢ σιγῇ ἐλύθη, καὶ ὁ ἐσωτερικῶς ζεῖ διαμένων πνευματικὸς αὐτῶν σύνδεσμος ἐφάνη πάλιν καὶ ἐξωτερικῶς, ὡς στερεός τε καὶ ἀδιάρρηκτος ἑσαεὶ χάριτας δὲ μεγίστας ὡμολογήσαμέν τε καὶ ὁμολογοῦμεν καὶ τῇ Ἱμετέρᾳ Παναγιότητι καὶ πάσῃ τῇ περὶ Αὐτὴν Ἱερωτάτῃ συνόδῳ, ὅτι τῇ εἰθισμένῃ ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ οἰκονομίᾳ καὶ νῦν χρῆσάμενοι, ἤξιώσατε γινῶναι καὶ ἀποφῆνασθαι περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ὅτι τὰ ἡμέτερα πράγματα ἀπέηται, πρὸς τὴν τῆς πνευματικῆς ἐνότητος τῆς καθόλου τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας διατήρησιν.

Παραλαβόντες γὰρ παρὰ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν Βασιλέως, τὰ παρὰ τῆς Ἱμε-

τέρας Παναγιότητος συνοδικὰ ἔγγραφα, ἦτοι τὸν συνοδικὸν Τόμον, καὶ τὴν πρὸς ἅπαντα τὸν παρ' ἡμῖν ἱερὸν κλῆρον καὶ ὀρθόδοξον λαὸν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν, καὶ τὴν ἰδιαίτεράν πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολὴν τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, καὶ μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ ἐπιστασίαις διεξελθόντες, εἶδομεν ἐν αὐτοῖς τὴν μὲν ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος αὐτοκέφαλον κανονικῶς ἀναγορευομένην, τὴν δὲ ἐν αὐτῇ Σύνοδον, τὴν ἐπιτετραμμένην τὴν πνευματικὴν διοίκησιν αὐτῆς, ὡς ὑπερτάτην ἀρχὴν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀναγνωριζομένην τε καὶ κρυπτομένην εἰς πάσας τὰς ὀρθοδόξους ἐκκλησίας, καὶ ἀδελφὴν ὑμῶν ἐν Πνεύματι προσαγορευομένην, καὶ πασῶν τῶν προνομίων ἀξιομένην παρὰ τῆς ἐκκλησίας, ὅσαι παρέπονται τῇ ἀνωτάτῃ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχῇ.

Ταῦτα πάντα, ὡς δῶρον τιμαλφές παρὰ τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας εὐγνωμόνως ἀποδεξάμενοι, ἐπιμελῶς σπουδάσομεν, ὅπως ἀξιοὶ τῆς ταιαύτης ἀναδειχθῶμεν χάριτος. Ἐλάβομεν οὐπερ εἰδεόμεθα, ἠξιώθημεν, ὅπερ ἡμῖν ἀναγκαῖον κατέστη πρὸς τὸν καρτισμὸν τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἔχομεν ἤδη τοῦτο ὡς ἐνδόσιμον διηνεκές, ἵνα ὑποβάλῃ τὸ ὀφειλόμενον ἡμῶν πρὸς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα, καὶ τὴν περὶ Αὐτὴν ἱερωτάτην σύνοδον βαθύ σέβας, τὴν ἐνθερμον ἀγάπην, καὶ τὴν ζωηρὰν εὐγνωμοσύνην.

Τὴν αὐτὴν περὶ αὐτῶν ἔσχε γνώμην καὶ ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης, ὁ θεοσεβαστὸς καὶ θεοφροσύνητος ἡμῶν ἀναξ' οὐ τὸ κράτος εἶη δικαιῶν μετ' εὐκλείας τε καὶ εὐδαιμονίας! Διὸ καὶ εὐμενῶς ἠδύκῃσθε δι' ὑψηλοῦ βασιλικοῦ διατάγματος, ἵνα τελεσθῇ πανδήμως ἱερὰ τελετὴ, καὶ ἀναγνωσθῶσι τὰ ἔγγραφα εἰς ἐπήκοον παντός τοῦ λαοῦ. Κατὰ τοῦτο τοίνυν καὶ ἡ Σύνοδος διατάξατο τὰ πρὸς τοῦτο, καὶ οὕτω τῇ εἰκοστῇ τοῦ παρεληλυθότος μηνὸς Αὐγούστου ἐψάλη δοξολογία εὐχαριστήριος ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἑλλάδος, καὶ μετ' αὐτὴν ἀνεγνώσθη εἰς ἐπήκοον παντός τοῦ λαοῦ ὁ συνοδικὸς Τόμος, καὶ ἡ ἐγκύκλιος ἐπιστολή.

Ἡ ἡμέρα αὕτη ὑπῆρξεν ἡμέρα εὐφροσύνης τε καὶ ἀγαλλιασεως, ὡς κηρύττουσα τρανῶς τὴν ἀρμονίαν καὶ σύμπνοιαν τῶν ὑφ' ἐνὸς Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ συνεχομένων τε καὶ φωτιζομένων ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, διὸ καὶ ἀξιομνημόνευτος καὶ ἐπίσημος διαμενεῖ παρ' ἡ-

μὲν διὰ παντός. Καὶ ταῦτα μὲν εὐγνωμόνως τε καὶ προθύμως οὕτως ἐτελέσθη.

Συνειδότες δὲ καὶ ἡμεῖς ἑναργῶς τὸ σπουδαιότατον καθήκον, ὅπερ ἡμῖν ἤδη ἐπίκειται, ἵνα ὁσίως τε καὶ θεοφιλῶς τὰ τῆς ἐπιτραπείσης ἡμῖν ἐκκλησίας πνευματικῶς διεξάγωμεν, καὶ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ τὴν εὐσέβειαν τὸν παρ' ἡμῖν ὀρθόδοξον κλῆρον τε καὶ λαόν, κατὰ τὸ θεῖον θέλημα, ὀδηγῶμεν, οὐδενὸς φεισόμεθα πόνου καὶ μερίμνης εἰς τὴν τοῦ ἱερωτάτου τούτου καθήκοντος ἐκτέλεσιν, στάθμην καὶ πηδάλιον τῆς ἡμετέρας πνευματικῆς ποιμαντορίας προθέμενοι αἰετὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῶν θεοπνεύστων ἀποστόλων καὶ τῶν σεπτῶν ἁγίων Συνόδων, τὰς ἱεράς παραδόσεις, καὶ τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα τῆς καθολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, καθ' ἃ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ μνημονεύειν ὀφείλομεν ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις τοῦ ὀνόματος τοῦ κατὰ καιρὸν οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, καὶ τῶν λοιπῶν μακαριωτάτων Πατριαρχῶν, ὡς καὶ πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξου, ἵνα καὶ ἡ τῆς Ἑλλάδος ὀρθόδοξος ἐκκλησία διατελῇ καὶ τοῦ λοιποῦ, καθάπερ καὶ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦδε οὐδέποτε διέλιπεν ἀποτελοῦσα, μέλος γνήσιον καὶ ἀναπόσπαστον τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων, καὶ ἡμεῖς εὐαπολόγητοι εὐρεθῶμεν ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς δικαιοκρισίας αὐτοῦ καὶ ἀνταποδόσεως.

Ἡ δὲ πεποιθήσις ἡμῶν θεμελιούται ἐπὶ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὴν φωτίζουσαν καὶ ἐνισχύουσαν πάντας, καὶ ἐπὶ τὴν ἀψευδῆ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπαγγελίαν, ἣν ἐπηγγείλατο, ὅτι ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ αὐτοῦ ὄνομα, ἐκεῖ καὶ αὐτὸς παρῆστιν ἐν μέσῳ αὐτῶν.

Ἐπικαλούμεθα δὲ καὶ τὰς ἡμετέρας παναγίους εὐχάς, ἵνα δι' αὐτῶν συναντιλαμβάνησθε ἡμῶν πρὸς ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῆς ἀκριβοῦς ἡμῶν προθέσεως, πρὸς δόξαν τῆς ἁγίας αὐτοῦ ἐκκλησίας, καὶ πρὸς σωτηρίαν τὴν ἐν Χριστῷ πάντων τῶν τῇ ἡμετέρᾳ πνευματικῇ ποιμαντορίᾳ ἐπιτετραμμένων, οὓς ἐξηγόρασε τῷ τιμῷ αὐτοῦ αἵματι. Διατελοῦμεν δέ.

Τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος σὺν τῇ περὶ Αὐτὴν ἀγιωτάτῃ συνόδῳ ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ ἀδελφοί.

Ἐξ Ἀθηνῶν τῇ 5' Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους Σωτηρίου ἔτους.

† Ὁ Πρόεδρος Ἀθηνῶν *Νεόφυτος*.

† Ὁ Κυνουρίας *Διονύσιος*.

† Ὁ Φθιώτιδος *Ἰάκωβος*.

† Ὁ Εὐβοίας *Νεόφυτος*.

† Ὁ Κκαλκθρύτων *Βαρθολομαῖος*.

Παναγιώτατε καὶ οἰκουμενικὴ Πατριάρχα,

Κύριε Κύριε Ἀνθίπε,

Ἐν Χριστῷ ἡμῶν πάτερ σεβασμιώτατε.

Τὴν παρὰ τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος καὶ τῆς περὶ Αὐτὴν ἀγίας συνόδου ἐπισταλείσαν ἡμῖν εὐχετικὴν διὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Κυρίου Μισαήλ Ἀποστολίδου ἄσμενοι ἐκομισάμεθα, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ τὸν συνοδικὸν Τόμον καὶ τὴν πρὸς πάντα τὸν ἱερόν κληρὸν καὶ τὸν ὀρθόδοξον λαὸν τῆς Ἑλλάδος ἐγκύκλιον εὐχετικὴν τε καὶ πατριετικὴν.

Εὐλαβῶς δὲ καὶ πάνυ ἐπισταμένως διεξελλόμενοι, ὑπερήσθημεν, ὡς εἰκός, ἐπὶ τῇ ἐν αὐτῇ ἀριδῆλως δεικνυομένη πρὸς ἡμᾶς πατρικῇ στοργῇ καὶ ἀγάπῃ· ἐξ ἧς αἱ θερμότηται εὐχαί καὶ εὐλογίαι, ὡς ἀπὸ πατρικῆς καρδίας ἐκχέει, δαψιλῶς ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ πᾶν τὸ θεοστήρικτον Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος. Τῆς αὐτῆς πάντως ἀγάπης καρπὸς ἔστι καὶ ἡ υπερβάλλουσα καὶ θεοφιλὴς χαρὰ, ἣν, ὡς ἡμῖν ἀναγγέλλετε, ἐχάρη ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ὁρῶσα τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφὴν αὐτῆς ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἀσάλευτον ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς ὀρθοδοξίας ἐστηκυῖαν.

Καὶ ὄντως ὁ χριστιανικὸς λαὸς τῆς Ἑλλάδος ἀείποτε διετέλεσεν ἀπρίξ ἀντεγόμενος τῆς πατρῴας εὐσεβείας, καὶ ὡς ἀνεκτίμητον πατρικὴν κληρονομίαν τιμῶν καὶ σεβόμενος, καὶ ἀμετάτρεπτον διατηρῆσαι καὶ παραδοῦναι τοῖς ἐπιγινομένοις ἀγωνιζόμενος.

Ἐδήλωσε δὲ τρυκῶς τὴν σταθερότητα ταύτην τοῦ φρονήματος καὶ ἐν τοῖς μεγίστοις δεινοῖς, & ὑπέστη, καὶ ἐν τοῖς κρισιμωτάτοις καιροῖς, ἐν οἷς εὐρέθη, πρώτην καὶ σπουδαιοτάτην αὐτοῦ φροντίδα ποιούμενος τὴν τῆς ὀρθοδόξου αὐτοῦ πίστεως ἐξασφάλισιν.

Τὸ ἔθνικόν τοῦτο καὶ εὐσεβὲς φρόνημα συμμεριζομένη ἐντελῶς καὶ ἡ Κυβέρνησις τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν Βασιλέως, ὑπερήσθη οὐχ ἦττον καὶ ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς συγκροτήσεως συνόδου ἁγίας περὶ τὴν Ἑμετέραν Παναγιότητα, ἥτις ἀναγνωρίσασα καυοικῶς, κατὰ τὴν παρ' ἡμῶν καὶ τῆς παρ' ἡμῖν Ἱερᾶς Συνόδου γενομένην αἴτησιν, τὸ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας αὐτοκεφάλου, καθηγάσε καὶ ἐπεσφράγισεν αὐτὴ, συντάξασα περὶ τούτου καὶ Τόμον συνοδικὸν ἐς ἀόδιον τοῦ γεγονότος μηνῆος τὴν δὲ Ἱερὰν ἡμῶν Σύνοδον, ὡς ὑπερτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν τῆς αὐτοκεφάλου ἡδὴ ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀσπασαμένη, ὡς ἀδελφὴν ὁμότιμον ἐν Χριστῷ προσαγαρεύει, παρασχοῦσα αὐτῇ καὶ πάσας τὰς προνομίας, ὅσαι τῇ ἀνωτάτῃ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχῇ συμπαρομαρτοῦσι. Ταῦτα πάντα οὐ μόνον ἀγαλλίασιν πνευματικὴν, ἀλλὰ καὶ εὐγνωμοσύνην καὶ σέβας παρέσχον ἡμῖν πρὸς τὴν Ἑμετέραν Παναγιότητα καὶ τὴν περὶ Αὐτὴν ἁγίαν σύνοδον διότι εἶδομεν ἐν αὐτοῖς πεπληρωμένον τὸν θερμώτατον πόθον παντός τοῦ ἡμετέρου κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ.

Ὅθεν καὶ ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης, ὁ σεβαστὸς ἡμῶν Κύριος καὶ Βασιλεὺς, ὑπερήσθη, καὶ ἐπὶ τούτοις τὴν ὑψηλὴν Αὐτοῦ εὐαρέσκειαν λόγῳ τε καὶ ἔργῳ σαφῶς ἐδήλωσεν. Ἔτι δὲ καὶ διάταγμα ὑψηλὸν ἐξέδωκε, δι' οὗ διετάχθη, ἵνα τελεσθῇ ἐν πάσαις ταῖς πρωτεύουσαις ἐκκλησίαις τῶν δῆμων τοῦ Βασιλείου πάνδημος τελετὴ, καὶ δοξολογία εὐχαριστήριος εἰς τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ ἀξιωμαθμορευτῷ πράξει τῆς καὶ καυοικῶς ἀναγνωρίσεως τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας, ἥτις καὶ ἐτελέσθη τῇ κ' τοῦ παρελθόντος μηνὸς Αὐγούστου· οὕτω καὶ ἔτι ἕτερον λείπεται, πραχθήσεται ἐν καιρῷ καὶ τάξει τῇ δεούσῃ κατὰ τὰ παρ' ἡμῖν καθεστῶτα.

Ἡ δὲ ἐλπίς, ἣν ἡ Ἑμετέρα Παναγιότης ἐκφράζει, ὅτι δηλαδὴ ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησις καταστήσει τοῦ λοιποῦ τὴν Σύνοδον ἀνεξάρτητον ἐν τοῖς πνευματικοῖς, ὑπάρχει ἤδη πράγματι καὶ ἔργῳ· ἐπειδὴ

ἀπ' ἀρχῆς ὁ βασιλικὸς νόμος, ἡ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον ἐγκαταστήσας, παρέσχεν αὐτῇ ρητῶς τὸ ἐν τοῖς καθαρῶς πνευματικοῖς ἐντελῶς ἀνεξάρτητον, καὶ οὐδέποτε ἐκωλύθη, οὐδὲ κωλυθήσεται ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐλευθέρᾳ αὐτῆς ἐνέργεια. Ἐπιτηρεῖ δὲ μόνον ἡ Κυβέρνησις, κατὰ τὸ καθήκον καὶ δικαίωμα αὐτῆς.

Πεπείσμεθα δὲ εἰς τὴν θεῖαν ἀντίληψιν, ὅτι στήσεται καὶ ἰσφαί ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀκράδαντος, κρατοῦσα ὃ ἔχει, καὶ ἐπὶ τὰ κρείττω προαχθήσεται, ὀρθοτομοῦσα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ ὀδηγοῦσα τὸν ἐν αὐτῇ ὀρθόδοξον λαὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς αἰωνίου αὐτοῦ σωτηρίας.

Ἐν τέλει δὲ ἐπικαλούμενοι εὐλαβῶς τὰς ὑμετέρας θεοπειθεῖς εὐχὰς τε καὶ εὐλογίας καὶ ἔφ' ἡμᾶς, καὶ ἔφ' ἅπαν τὸ βασιλεῖον Κράτος, διατελοῦμεν

Τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος καὶ τῆς περὶ Αὐτὴν ἁγίας συνόδου

Ἰτοὶ κατὰ Πνεῦμα εὐπειθέστατοι

Ἀθήνῃσι τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1850.

(Τ. Σ.) *Α. Γ. Κριεζῆς*, Πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν.

Π. Δεληγιάννης, ὑπουργὸς ἐπὶ τοῦ Βασιλικοῦ οἴκου καὶ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν σχέσεων.

Α. Παῖκος, ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης, καὶ προσωρινῶς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Γ. Νοταρᾶς, ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν.

Δ. Χρησιδης, ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν.

Σ. Μήλιος ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν.

Πρὸς ταύτας δ' ἀπῆντησεν αὐθις ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία διὰ τῶν δε τῶν δύο αὐτῆς γραμμάτων, τοῦ ἐνὸς μὲν πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἑλλάδος τοῦ δ' ἑτέρου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον :

† ΑΝΘΙΜΟΣ

ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως,
Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἀγιοτατάτη Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὴ καὶ περιπόθητος ἡμῖν ἀδελφὴ καὶ συλλειτουργός, τὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν ἀπενέμεμεν.

Πολλῆς ἐνεφορήθημεν τῆς πνευματικῆς ἀγαλλιᾶσεως, ἀναγνόντες ἐπὶ συνοδικῇ ἀκροάσει τὸ σεβάσιμον ἀδελφικὸν γράμμα τῆς ὑμετέρας πανιερότητας, δι' οὗ ἀπαντῶσα τῇ προσταλείῃ ἡμῶν ἐπιστολῇ, τῇ τὸν συνοδικὸν τόμον συνοδεύουσα, ἀναπτύσσει τὰ χαρμόσυνα ἀδελφικὰ αὐτῆς αἰσθήματα, ἐφ' οἷς, θεία εὐδοκία, ἡ κοινὴ αὕτη πνευματικὴ μήτηρ καὶ τροφὸς ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία προνοητικῶς καὶ φιλοστοργῶς διεπραξάτο ὑπὲρ τοῦ αὐτόθι χριστωνύμου πληρώματος, καὶ τῶν ἀφορώτων τῆν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτοῦ ὠφέλειαν καὶ πρόοδον καὶ σωτηρίαν, ἀναδείξασα, κατὰ τὰς κοινὰς αἰτήσεις τῶν τε ἐκλάμπρων ὑπουργῶν, καὶ παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ ἀνακηρύξασα τὸ ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοκέφαλον, ἥς ἤδη, ἐλέω Θεοῦ, συγκροτεῖ ἡ ὑμετέρα πανιερότης Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Τὰς ἐν εἰλικρινείᾳ ψυχῆς ἀδελφικὰς ἡμῶν ἐκφράσεις, ἐν αἷς ἐπιλάμπει ἡ πνευματικὴ σύνεσις, ὁ ἀρχιεροπρεπὴς ζῆλος, καὶ τὸ καθαρὸν καὶ ὑγιὲς φρόνημα πρὸς τὴν ὀρθόδοξον εὐσέβειαν, ἀπεδέξατο λίαν εὐχαρίστως ἡ ἀγία αὕτη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, τοσούτῳ μᾶλλον ἐναθρονομένη ταῖς ὑπ' αὐτῆς διαψιλευθείσαις δωρεαῖς τῆ πνευματικῆ ἀδελφῇ αὐτῆς Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, καὶ χαίρουσα μετ' ἐπικαυχήσεως ἀνθ' ὧν ἤξιώσεν αὐτὴν προνομίων καὶ δικαιοματιῶν, ὅσα καὶ αἱ λοιπαὶ αὐτοδέστοτοι ἐκκλησίαι πλουτοῦσι, καθ' ὅσον βλέπει αὐτὴν ἐκτιμῶσαν ἀξίως καὶ εὐγνωμόνως τῆς μητρικῆς φιλοστοργίας τὰς ἐνδείξεις, καὶ μετὰ ζήλου διακαοῦς καὶ πνευματικῆς φιλοτιμίας σπεύδουσαν καὶ ὀργῶσαν εἰς πολλα-

πλασιασμόν τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτῇ ἱεροῦ ταλάντου δι' ἔργων εὐ-
 αρέστων τῷ θείῳ θελήματι, καὶ κατὰ ψυχὴν σωτηρίων τῷ αὐτόθι
 Χριστωνύμφ λαῶ.

Ὅθεν καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει ταύτῃ, καὶ τῇ βάσει τῶν ἱερῶν ἐ-
 παγγελιῶν, ἃς ὡς ἐνώπιον Θεοῦ ἡ ὑμετέρα πανιερότης διατρανοῖ ἐν
 τούτῳ τῷ ἀδελφικῷ γράμματι, ἡ κοινὴ αὕτη μήτηρ πεπληρωμένην
 ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ τὴν χαρὰν, ὅτι, ὡς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ νῦν
 οὐδέποτε ἀπέλιπεν ἡ τῆς Ἑλλάδος ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἀποτελοῦσα
 μέλος γνήσιον καὶ ἀναπόσπαστον τῆς μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ
 ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων, οὕτω καὶ τοῦ λοιποῦ εἰς
 τὸν αἰῶνα ἔσεται μετ' αὐτῆς συνδεδεμένη τῷ συνδέσμῳ τῆς ἐνό-
 τητος καὶ ὁμονοίας καὶ ἀδελφικῆς ἀγάπης· ἐφ' ᾧ καὶ πολλαπλα-
 σιάζει τὴν ἀνάτασιν τῶν ἐγκαρδίων αὐτῆς πρὸς τὸν ἀρχιποιμένε
 Κύριον δεήσεων, ὅπως ἐνισχύῃ τὴν ὑμετέραν πανιερότητα, καὶ χα-
 ρίζῃ αὐτῇ σύνεσιν, καὶ φωτισμόν, καὶ γνῶσιν, τῇ χάριτι τοῦ πάσης
 σοφίας καὶ συνέσεως χορηγοῦ καὶ λατρευτοῦ Θεοῦ Πνεύματος, ἵνα
 ἀκαταιτιάτως ἐκπληρώσαντες τὰ ὑψηλῆς ὑμῶν καὶ ἱερᾶς ἐπαγγε-
 λίας καθήκοντα, ἀντιλάβητε καὶ τὰς οὐρανίους ἀμοιβὰς ἐν τῷ
 καιρῷ τῆς τῶν ἔργων ἀνταποδόσεως. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ
 ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ τῆς ὑμετέρας Πανιερότητος.

αων'. Δεκεμβρίου κδ'.

- † Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
- † Ὁ Καισαρείας Παῖσιος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
- † Ὁ Ἐρέσου Ἀνθίμος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
- † Ὁ Ἡρακλείας Πανάρετος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
- † Ὁ Κυζίκου Ἰωακείμ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
- † Ὁ Νικομηδείας Διονύσιος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
- † Ὁ Χαλκηδόνος Ἰερόθεος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός διὰ χει-
 ρὸς τοῦ Ἐρέσου Ἀνθίμου.
- † Ὁ Δέρκων Νεόφυτος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
- † Ὁ Πελαγωνείας Γεράσιμος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
- † Ὁ Πόσνας Ἰγνάτιος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.

- † Ὁ Φιλιππουπόλεως Χρῦσανθος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
 † Ὁ Σερρῶν Ἰάκωβος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός
 † Ὁ Βιζύης Γρηγόριος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
 † Ὁ Σωζουχαθουπόλεως Προκόπιος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς.

† Α Ν Θ Ι Μ Ο Σ

**ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
 Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.**

Εὐσεβέστατοι, ἐκλαμπρότατοι, καὶ περιφανέστατοι ὑπουργοὶ τοῦ θεοσυντηρήτου βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἡμεῖρασι, κατὰ πνεῦμα, υἱοὶ λίαν ἀγαπητοὶ καὶ περιπόθητοι· χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία, καὶ συγχώρησις· Κομισάμενοι μετὰ πόθου τὴν σταλείσαν πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς ἱερὰν σύνοδον πανέκκλημπρον ὑμῶν ἐπιστολήν, εἶδομεν ὅσα ἀπαντῶντες, πληροφορεῖτε τῇ ἐκκλησίᾳ περὶ τῆς ἐν χαρᾷ καὶ εὐγνωμοσύνῃ ἀποδοχῆς τοῦ τε ἱεροῦ συνοδικοῦ τόμου, τοῦ τὴν αὐτοκέφαλον πνευματικὴν κυβέρνησιν τῆς ἡδῆ, σὺν Θεῷ, ἀποκατασταθείσης ὀρθοδόξου ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐκκλησίας ἀποφαινομένου καὶ ἀνακηρύττοντος, καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν γραμμάτων πρὸς τὸν αὐτόθι ἱερὸν κληρὸν καὶ τὸν λαόν, καὶ ὅσα ἢ θεοφιλῆς καὶ φιλόλαος ὑμῶν κυβέρνησις πανηγυρικώτερον συνιστῶσα καὶ ἐξαίρουσα τὰς ἐπισήμους ἐκκλησιαστικὰς πράξεις, διατάξατο περὶ τῆς ἐν πάσῃ τῇ ἑλληνικῇ ἐπικρατείᾳ διακηρύξεως αὐτῶν, καὶ ἐπ' ἐκκλησιῶν ἐν φαιδρᾷ παρατάξει ἀναγνώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων γραμμάτων.

Ταῦτα πάντα κατηύφραναν ὁμολογουμένως τὴν καρδίαν ἡμῶν καὶ τῶν περὶ ἡμᾶς σεβασμίων συναδέλφων ἀγίων ἀρχιερέων, οὐ μόνον ὡς τρανώτατα δείγματα τοῦ πρὸς τὴν πατρῶν εὐσέβειαν διακκοῦς ζήλου, ἥτις ὑπάρχει τὸ πρῶτιστον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα παντὸς ὀρθοδόξου Ἑλλήνος, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐχέγγυα αἰσία τῆς

ἐπὶ τὰ κρείττω καὶ τελειώτερα προόδου τῶν ἐκκλησιαστικῶν τῆς Ἑλλάδος πραγμάτων, «καὶ ὅτι τὰ ἐπίοντα ἔσται, σὺν θεῷ, συνάδοντα τῇ ἐξ ἀρχῆς προθυμίᾳ καὶ εὐγνωμοσύνῃ,» μεθ' ἧς ἐπέγνωτε ταύτην τῆς φιλοστόργου μητρὸς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τὴν οἰκονομίαν.

Ἐπιβεβαιοὶ δὲ τὴν ἀγαθὴν πεποίθησιν ἡμῶν ταύτην καὶ ὁ παρ' ὑμῶν ἐν τούτῳ τῷ ἐκλάμπρῳ ὑμῶν γράμματι μνημονευόμενος πολιτικὸς αὐτόθι νόμος, ὀρθοδόξῳ χριστιανικῇ πολιτείᾳ ἐμπρέπων ὄλως καὶ οἰκειότατος, εἶγε ἀνομολογεῖ τὸ ἐλεύθερον καὶ ἀδούλωτον τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὰ καθ' ἑαυτὴν ἀφορῶντα, ἐπιτηρεῖν μόνον ἐπαγγελλόμενος, καὶ τὴν οἰκειάν προστασίαν χορηγῶν, κραταίῃ μὲν τῇ χειρὶ, ἀδούλῳ δὲ πάντως τῇ προαιρέσει.

Τοῦτο, χρέος θεωρούμενον πᾶσιν, οἷς ὁ θεὸς ἐξουσίας ὑπερεχούσας ἰδωρήσατο, πολλῶ μᾶλλον καὶ ἱερώτερον ἐποφείλεται παρ' εὐσεβοῦς κυβερνήσεως, κλέος καὶ αὐχνημα ἑαυτῇ περιποιούσης διατηρεῖν ἀχραντον καὶ ἀμόλυντον τὴν θείαν κιβωτόν, ἔνθα τεταμίευται ὁ τιμακρίεστατος θησαυρὸς τῆς πίστεως, καὶ τῆς πνευματικῆς τῶν ψυχῶν, κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας, οἰκονομίας.

Διὰ ταῦτα, καίτοι χαίροντες ἐγκαρδίως δι' ἅπερ ἔχομεν τεκμήρια τῆς ἀκραιφνοῦς διατηρήσεως τῆς ἱερᾶς παρακαταθήκης, ἣν ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐνεπιστεύσατο τῇ παρ' ὑμῖν, ἐλέῳ θεοῦ, ἐγκατασταθείσῃ ἱερᾷ διοικούσῃ Συνόδῳ, ἐπαναπαυομένη εἰς τὸν ζῆλον τῶν ἐν αὐτῇ σεβασμίων ἱεραρχῶν, καὶ τὴν ὑμετέραν εὐσέβειαν καὶ πολιτικὴν σύνεσιν, καὶ μηδαμῶς ἀμφιβάλλοντες, ὅτι πάντα τὰ ἐν τῷ ἱερῷ συνοδικῷ τόμῳ διατηρηθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ σεβασθήσεται ὀλοφύχως ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου πολιτικῆς ἀρχῆς τῆς Ἑλλάδος, αἵτε δὴ τὴν βᾶσιν ἔχοντα ἐπ' αὐτῶν τῶν ἱερῶν ἀμεταβλήτων καθεστώτων τῆς μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν ἐκκλησίας, μεθ' ἧς, ὡς συνδεδεμένη οὖσα τῷ τῆς ἐνότητος συνδέσμῳ καὶ ἔσεσθαι μέλλουσα διὰ παντός, καὶ ἐξητήθη εὐσεβοφρόνως ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ, καὶ ἀνεκνήρυχθη ἐπισήμως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἐγκατασταθείσα ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοκέφαλος ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλ' ὅμως δέον ἐκρίναμεν, εὐκαιρίαν ἀπαντήσεως ποιούμενοι

ταύτην ἡμῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπιστολὴν, ἐνηχῆσαι συγχρόνως καὶ εὐσεβέσιν ἀκοαῖς ὑμῶν τε καὶ τῶν μεθ' ὑμᾶς τὰς περιφανεῖς ταύτας τοῦ ὑπουργείου τῆς ὀρθοδοξοῦσης Ἑλλάδος θέσεις διαδεξομένων, καὶ διατρανώσαι, ὅσον μέγα καὶ ἱερόν, καὶ τῶν σπουδαίων τῆς φροντίδος ὑμῶν ἀντικειμένων τὸ κυριώτερον ὀφείλει ἤδη τε καὶ διὰ παντὸς λογίζεται ἢ τῆς ἐν τῇ θεοσωστῇ ταύτῃ ἐπικρατεῖα ἀρτισυστάτου ἐκκλησίας εὐστάθεια, καὶ μέχρι κεραίας διατήρησις τῶν ἱερῶν καθεστώτων, ἃ παρέλαβεν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ διακρατεῖ ἀναλλοιώτως μέχρι τοῦ νῦν ἡ καθόλου τοῦ Χριστοῦ Ἀνατολικῆ ἐκκλησία, οὐδὲ χρῆζομεν λόγων πολλῶν εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι ἐξ αὐτῆς, τῆς ἀκριβοῦς περιφυλάξεως τῶν πνευματικῶν ἱερωτάτων αὐτῆς ἀρχῶν ἤρτηται καὶ ἡ ἀληθινὴ στήριξις τῆς νεοπαγοῦς ἐκκλησίας ὑμῶν, καὶ ἡ ἐπὶ τὰ κρείττω πρόδοσις τοῦ εὐσεβεστάτου αὐτοῦ λαοῦ, αὐτῶν τῶν πραγμάτων βεβαιούντων τὴν ἀλήθειαν ταύτην· διὸ καὶ πᾶσα καινοτομία, καὶ νεωτερισμὸς, ἀπαγορεύεται! ἡ ἐπέμβωσις καὶ παρείσφρησις ἐπὶ παρασαλεύσει τῶν ἱερωτάτων αὐτῆς ἐθίμων καὶ ὄρων, ἐγγράφων τε καὶ παραδοσμένων, ἢ ἀλλή τις περὶ τῶν πνευματικῶν πολιτικῆ καὶ κοσμικῆ ἐπιμελίας ἀπέστω μέχρι καὶ ἀποπέρας, καὶ ἀπλοῦ λογισμοῦ οὐ γὰρ ἀγνοεῖται ὑμῖν ὅσον δυσδιάκριτα φύσει τὰ μεθόρια τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, καὶ ὅτι ἐντεῦθεν κινδυνεύει πολλαχῆς παρναλίσκεσθαι τὰ πνευματικώτερα τῆ κοσμικῆ ἐξουσίᾳ, καὶ τὸ σταθερὸν καὶ ἀνἀλλοιωτὸν τῆς ἐκκλησίας δικαίωμα παρατρέπεσθαι εἰς τὰς εὐμεταβλήτους περιπετείας τῆς ἐγκοσμίου ἀρχῆς· ὑποχωρεῖτωσαν τοίνυν πᾶσαι ἀφορμαὶ οἰφθητινὶ πολιτικῶ καὶ κοσμικῶ καλυπτόμεναι σχήματι, καὶ τὸν ἥττω λόγον ἐχέτωσαν ἐν παντὶ τῶν παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις κεκρατηκότων, ἃ θεόπνευστοι οἰκουμεικῶν συνόδων ὄροι καὶ κανόνες παντὶ πολιτείας εἶδει προσφυῶς συμφέροντα ἀνέδειξαν, καὶ πάσης ἐγκοσμίου ἀρχῆς ὑπεριδρυμένα καὶ ὑπερανεστηκότα ἀπεφήναντο, καὶ πρὸς κοινὴν τοῦ χριστιανικοῦ πολιτεύματος σωτηρίαν καὶ ὠφέλειαν, πάντων τῶν κατ' ἀνθρώπους νομίμων ἐνεργότερα ὑπάρχειν ἐκύρωσαν· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ οἱ αἰοδιμοὶ αὐτοκράτορες ἀπεδέξαντο σεβαζόμενοι, καὶ νομοθετικῶς ἐκράτουναν, ἵνα πᾶς νόμος πολιτικὸς τοῖς

πολιτικοῖς τοῖς θείοις καρτέρι ἐναντιούμενος ἄκυρος ἦ, καὶ μηδὲν κατισχύη.

Τοῦτ' αὐτὸ δὲ καὶ οἱ παρ' ὑμῖν θεμελιώδεις νόμοι, συμφώνως καὶ ἀξίως τῆς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους εὐσεβείας ἀνωμολόγησαν, ὡς οὐδὲν ἔχει κύρος, εἴ τι, τυχόν, διατέτακται ἀντικειμένως πρὸς ἐκεῖνο τὸ τῆς θεσμοθεσίας κεφάλαιον, τὸ τὴν πατρίδα εὐσεβείαν καὶ τοὺς κανόνας καὶ τὰ ἔθιμα ἀμετασκαλεύτως ὑποστηρίζον. Ἐπι ταύταις ταῖς βάσεσιν, υἱοὶ ἡμῖν ἐν Χριστῷ περιπόθητοι, ἐναγκαλισθέντες ἐξ ἀρχῆς μετὰ προθυμίας καὶ πόθου τὴν αἴτησιν ὑμῶν τε καὶ παντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ὀρθοδόξου κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ ἀγαλλομένη ψυχῇ διακηρύξαντες πανταχοῦ τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος δι' ἐγκυκλίων ἡμῶν γραμμῶν τὴν ἱερὰν ἡμῶν ψῆφον τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης συνόδου, τὴν κυρώσασαν τὸ ἀνεξάρτητον τῆς πνευματικῶς πρὸς τὴν καθόλου ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν ἠνωμένης ἀδιασπαστῶς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, χαίρομεν δικαίως ὀρώντες τὴν ἐν εὐλαβείᾳ καὶ εὐγνωμοσύνῃ ἀποδοχῇ τοῦ ἱεροῦ τόμου καὶ πρὸς τὸ μέλλον ταῖς ἐλλείπει ἀναφεροόμενοι, πεπείσμεθα, σὺν θεῷ, ὅτι πάντα αἰσίως καὶ θεαρέστως ἐκπεραιωθήσεται, καὶ οὐδὲν οὐδαμῶς ἀνιάρθῃ τῇ φιλοστοργῇ ἡμῶν μητρὶ ἐπισυμβήσεται.

Δεξιῶσθε δὲ πάντως καὶ ταύτας ἡμῶν τὰς ἐκκλησιαστικὰς εἰσηγήσεις φιλοφρόνως καὶ εὐγνωμόνως, ὡς μητρικῆς στοργῆς, καὶ ὀφειλετικῆς κηδεμονίας ἀρίθμητα γνωρίσματα, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης δυσπαρασιώπητα ἀποφθέγματα.

Ἡμεῖς δὲ καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης συνόδου ἐκδοῦναι οὐκ ὠκνήσαμεν, εἰς χαρμόσυνον γνῶσιν παντὸς τοῦ πληρώματος τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ μαρτύριον ἐφ' οἷς κοινωφελέσι καὶ σωτηρίοις ὁροῖς ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία τὴν ἐν Ἑλλάδι ἀδελφὴν αὐτῆς αὐτοκέφαλον κανονικῶς ἀνηγόρευσεν, ἀφορώσα, εὐχομένη τε καὶ ἐπιειμένη τὴν ἀκλόνητον αὐτῆς εὐμερίαν καὶ εὐστάθειαν ἐν τῇ μετὰ τῆς καθόλου ἐκκλησίας διηνεκεῖ ὁμονοίᾳ καὶ ἐνώσει αὐτῆς, ἥτις καὶ ἐν ταύτῃ τῇ πέτρᾳ τῆς ἐνότητος τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως καὶ τῆς κατὰ τοὺς θείους κανόνας πνευματικῆς κυβερνή-

σεως ἡδρασταί καὶ συγκεκρότητα. Ἡ δὲ τοῦ θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μεθ' ὑμῶν.

αων'. Δεκεμβρίου κδ'.

- † Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Καισαρείας Παΐσιος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Ἐφέσου Ἀνθίμος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Ἑρακλείας Πανάρετος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Κυζίκου Ἰωακείμ ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Νικομηδείας Διονύσιος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Χαλκηδόνος Ἱερόθεος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης, διὰ χεῖ-
 ρὸς τοῦ Ἐφέσου Ἀνθίμου.
 † Ὁ Δέρκων Νεοφυτος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Πελαγωνείας Γεράσιμος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Πόσνας Ἰγνάτιος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Φιλιππουπόλεως Χρυσάνθος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Σερρῶν Ἰακώβος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Βιζύης Γρηγόριος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.
 † Ὁ Σωζουαγαθουπόλεως Προκόπιος ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.

Ἄλλ' ὁ Φαρμακίδης(1) ἐπιδειξίως, εἰ καίπως φαρισαϊκῶς, σχολιάζων τὰς φράσεις τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου, προσεπάθησε νὰ θορυβήσῃ τὸ δημόσιον φρόνημα ἀποδεικνύων ὅτι, ὁ Τόμος(2) καθιερωτὴν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου· ἐν τῷ συνόλω ὅμως καὶ ἐν τοῖς κυρίοις ζητήμασιν ἀπέτυχε· διότι ὁ Τόμος δὲν ἀπερίφθη καὶ αἱ διατάξεις αὐτοῦ πιστῶς ἐξεπληρώθησαν· οὕτως ἐκ-

(1) Ἰδὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ «Ὁ Συνοδικὸς Τόμος» ἢ περὶ ἀληθείας. Ἐν Ἀθήναις 1852, ὁ Ἀντίτομος συνήθως λεγόμενος.

(2) Ἰδὲ περὶ αὐτοῦ, «Ἐκώδηκα ἱερῶν» περιέχοντα τὰ πρακτικὰ κτλ. περὶ, τῆς ἐν Ἑλλάδι ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, αων', κατὰ μῆνα Ἰουλίον σελίδες 84> πλὴν 9 τῶν προλόγων.—Παρβλ. Μανουὴλ Ἰ. Γεδεώ, Πατριαρχικὸ Πίνακ. Κων]πολις 1890 σελ. 698.

τοτε πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, αὐτοδικαίως, εἶναι ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης Ἀθηνῶν· τὸ ἅγιον Μῦρον λαμβάνεται παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου· τὸ αὐτοκέφαλον καὶ ἀνεξάρτητον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπορρέει ἀπὸ τοῦ Τόμου, νόμου ἰσχὺν ἔχοντος, καὶ ἐν περιπτώσει πνευματικῆς τινας ἀμφιβολίας βεβαίως τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ, ἀπευθυνθήσεται ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος· διότι αἱ δογματικῶς ἠνωμένοι Ἐκκλησίαι τῶν Ὁρθοδόξων τὰ πρεσβεῖα τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ ἀναγνωρίζουσαι, αὐτῷ ἀπευθύνονται πρὸς ἐπίλυσιν πνευματικῶν ζητημάτων, ἐν περιπτώσει διαφωνίας, καὶ διότι ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο καὶ εἶναι καὶ ἔσται τῶν Ὁρθοδόξων χριστιανῶν ἡ νομοθέτρια.

Καὶ οὕτως ἔλαβεν τέλος τὸ πολύκροτον ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, ὅπερ ἐπὶ 17 ὄλα ἔτη ἐλυμαίνετο τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος κινδυνεύσαν νὰ λάβῃ διαστάσεις λίαν δυσκρέστους διὰ τὸ ἔθνος.

Δυστυχῶς ὅμως πῆν ἐκ τῆς ἐπισήμου ταύτης χειραφετήσεως ἐπελοῦσαν χάραν διέκοψεν ὁ φόνος τοῦ Ν. Καρριωτάκη· διότι τῇ Κυριακῇ, 20 Αὐγούστου, καθ' ἣν ἡμέραν δηλαδὴ ἀνεγνώσθη ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἑλλάδος ὁ Τόμος, ἐπιστρέφων ἐξ ἐσπερινοῦ περιπάτου μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργός Ν. Καρριωτάκης οἰκτρῶς ἰδολοφονήθη κατερχόμενος τῆς ἀμάξης ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ· τὸ γεγονός τοῦτο, ὅπερ πάντας διετάραξε, καὶ τὸ ἄποστον, ὡς ἀπεδείχθη, συλληφθέντος τοῦ δολοφόνου Θωμᾶ Ζυγούρη, ἐστειρέτο σπουδαιότητος ὡς ἔχον κυρίαν ἀφορμὴν ἐπαρχιακοῦς τινας λόγους, ἐπήνεγκε νέαν τοῦ ὑπουργείου Κριεζῆ τροποποίησιν ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἐν τῷ ἐπομένῳ Κεφαλαίῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Το περὶ διαδόχου τοῦ θρόνου. — Διεθνεῖς περιπλοκαὶ ὡς ἐκ τοῦ ζητήματος τοῦ Παγίου Τάφου. — Ὁ Κριμαϊκὸς λεγόμενος πόλεμος. — Οἱ ὑπόδουλοι καὶ ἐλεύθεροι Ἕλληνες σύμμαχοι τῆς ὁμοδόξου Ρωσίας. — Κινήματα ἐν τοῖς μεθοσίοις καὶ ἐπαναστάσεις. — Τὰ Καλαμπακικά. — Ἡ γαλλικὴ κατοχὴ τοῦ Περαιῶς. — Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος πρωθυπουργός. — Ἡ Τουρκοελληνικὴ ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ συνθήκη τοῦ Κάνλιτζα. — Καὶ αὖθις τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς. — Εἰκοσιπενταετησίαι Ὀθω-
-ος. — Ἡ ἐξαφάνισις τῶν τριῶν κομμάτων. — Νέα πρόσωπα, νέα ἰδέαι.

Αἰσιως λυθέντος καὶ τοῦ ἐπι μακρὸν ταραζάντος τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ζητήματος τῆς κανονικῶς ἀπὸ τῶν Πατριαρχείων χειραφετήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ αὖθις νέον ζήτημα προήλθεν εἰς μέσον, τὸ τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου, διαδόχου, ὅστις, κατὰ τὸ 40 ἄρθρον τοῦ Συντάγματος, ἔπρεπε νὰ ᾔητο ὁρθόδοξος.

Ἐπειδὴ δὲ προῦκειτο νὰ γίνωσι καὶ ἐκλογαί, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1850, ὁ μὲν Α. Μεταξῆς διορίσθη πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, τοῦ τέως ἐπιτετραμμένου Π. Δηλιγιάννη διορισθέντος ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀντὶ τοῦ Α. Λόντου, ὁ Α. Μαυροκορδάτος διορίσθη πρεσβευτὴς ἐν Παρισίοις, τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη μετατεθέντος ὡς πρεσβευτοῦ εἰς Λονδίνον· οὕτω τῶν σπουδαιωτέρων πολιτικῶν ἀντιπάλων τῆς κυβερνήσεως ἀπομακρυνθέντων τῆς Ἑλλά-

δος, ὡς ποτε ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ κατόπιν, κατὰ τὰς μελλούσας ἐκλογάς, ὁ Ὅθων, ἀσφαλῆς ἤδη περὶ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκδόσεως αὐτῶν, ἀνεχώρησε, κατ' Αὐγούστον τοῦ 1850, εἰς Μόνηχον, ὅπως σκεφθῆ περὶ τῶν περὶ διαδοχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, κατὰ τὰ ἄρθρα 38, 39 καὶ 40 τοῦ Συντάγματος, καὶ τὸ Γ' ψήφισμα τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ἀπερ συνδυαζόμενα, κατὰ τὸν Α. Σούτσου, (1) ἀκριβῶς διετύπουν τὰδε :

«Ὁ βασιλεὺς Ὅθων, ἐν περιστάσει ἀτεκνίας αὐτοῦ, προτεινάτω εἰς τὸν ἀμέσως μετ' αὐτὸν ἀδελφόν, τὸν Βιττελσβαχίδην Λουίτπολδον, τὸ ἀνατολικὸν βάπτισμα ὡς προηγούμενον προσὸν τῆς διαδοχῆς· ἂν δὲ οὗτος ἀποποιηθῆ τὴν πρότασιν, ὁ βασιλεὺς Ὅθων προτεινάτω τὸ αὐτὸ εἰς τὸν ἄλλον Βιττελσβαχίδην Ἀδαλβέρτιν· ἂν δὲ καὶ οὗτος ἀποποιηθῆ τὴν πρότασιν, ὁ βασιλεὺς Ὅθων ἐκλεξάτω τὸν διάδοχον, συναίνεσει τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας· Ἄλλ' ὁ ψηφισθεὶς διάδοχος, ὅπως ἔχη ταύτην τὴν ιδιότητα, βαπτισθῆτω πρότερον, κατὰ τὸ ἀνατολικὸν δόγμα· ἂν δὲ ὁ οὕτω βαπτισθεὶς διάδοχος ὑπάρχῃ ἀνήλικος ἢ ἀπὼν καὶ ὁ βασιλεὺς Ὅθων τελευταίη, τότε ἡ ἀνασσα Ἀμαλία περιβληθῆτω τὴν ἀντιβασιλείαν· Ὁ διάδοχος ὅμως ἐκλεχθήτω, ζῶντος τοῦ Ὅθωνος καὶ διὰ τοῦ Ὅθωνος.»

Ἐν τούτοις αἱ ἐκλογαὶ διεξήχθησαν ἡτύχως, ἡ νέα βουλὴ ἦτο οἷα καὶ ἡ προτέρα, καὶ τὸ ὑπουργεῖον ἠδύνατο νὰ κυβερνᾷ ὡς καὶ πρότερον, οὕτως ὥστε ὁ βασιλεὺς Ὅθων ἐπανελθὼν, μετὰ ἐννεάμηνον ἀπουσίαν, κατὰ τὴν νύκτα τῆς 1ης πρὸς τὴν 2αν Μαΐου 1851, ὅτε ἔτυχεν ἐνθουσιώδους καὶ λαμπρᾶς ὑποδοχῆς, εὔρε τὰ πάντα οἷα ἐγκατελίπεν αὐτὰ ἀναχωρήσας.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀπουσίας τοῦ βασιλέως, ὁ ἀδελφὸς τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας, ἀρχιδουξ Πέτρος τοῦ Ὀλδεμβουργ, (2) ἔτε-

(1) Α. Σούτσου, Περιπλανώμενος ἔκδ' β'. (1874) σελ. λς'.

(2) Περὶ τοῦ Ὀλδεμβουργικοῦ οἴκου ἔγραψε περ' ἡμῶν ὁ ἱστορικὸς Ἀμβρόσιος Φραντζῆς ἐν τῇ Ἐπιτομῇ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος Τόμ. γ'. Ἀθῆναι, παρὰ Κ. Ράλλη σελ. 298—301. Ὁ αὐτὸς ἔγραψε καὶ περὶ Βαυαρίας ἐν τῷ αὐτῷ γ' τόμῳ σελ. 272—297.

σκέφθη τὰς Ἀθήνας. Ἡ ἐπίσκεψις αὐτῆ παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς εἰ-
κασίαν. Ὡν τινες δὲν ἀπεμακρύνοντο τῆς ἀληθείας.

Ἦδη ἀπὸ πολλοῦ, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἐγένετο λόγος περὶ
διαδοχῆς· διότι ἀπὸ τοῦ 1836 ἤδη νυμφευθεὶς ὁ Ὅθων δὲν ἀπέ-
κτησε διάδοχον· ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο συνεζητεῖτο πολὺ ἐν Ἀθή-
ναις κατὰ τὸ 1850· διότι προὔκειτο περὶ σπουδαιοτάτου τοῦ Κράτους
ζητήματος, περὶ τοῦ μέλλοντος διαδόχου τοῦ θρόνου, ὅστις κατὰ τὸ
ἄρθρον 40 τοῦ Συντάγματος ἔπρεπε νὰ εἶναι ὀρθόδοξος· εἰς τοῦτο δὲ
πολὺ παρεκίνει τὸν βασιλεῖα καὶ ἡ Ρωσία. Καὶ ἀπετάθησαν μὲν
πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ὅθωνος Λουίτπὸλδον διὰ τοῦ ἰδίου Ὅθωνος
μεταβάντος εἰς Μόναχον, ἔνταῦθα ἐλθόντα ἐγνώρισαν, ἐκ τοῦ
σύνεγγυς, οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' οὗτος ἤρνετο νὰ ἀλλάξῃ θρησκείαν,
ἅτε καθολικώτατος ὢν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐστράφησαν πρὸς τὸν ἐκ τοῦ
βασιλικοῦ οἴκου Βίττελσβαχ βασιλόπαιδα Ἀδαλβέρτον, ἀλλὰ καὶ
οὗτος ἔθετεν ὄρον λέγων, ὅτι μόνον τότε θὰ ἀλλαξοπιστήσῃ, ὅταν
ἀναβῆ τὸν θρόνον. (1), οὕτω δὲ ἡ κυβερνησις ἀπασχολημένη οὐδό-
λως ἐλάμβανε καιρὸν νὰ φροντίσῃ περὶ τῶν ἐσωτερικῶν τῆς χώρας,
ἦν ἤρξατο καὶ αὐτὴς νὰ λυμκίνηται ἢ σύμφυτος σχεδόν, ἀπὸ τῶν
ἀρχαιοτάτων χρόνων, ληστεία καὶ διέτριβεν εἰς τὰ περὶ μέλλοντος,

(1) Ἴδου δὲ διὰ ποῖον λόγον, ὡς λέγει ὁ Ἀλέξανδρος Σουῦτος (Περιπλα-
νώμενος ἐκδ. Β'. Ἀθ. 1874 σελ. λζ').

«Ἡ ἀνασσα τῆς Ἑλλάδος, λέγει ἡ μητροῦα δυναστεία, μόλις ἐστὶ τεσσα-
ρακοντοῦτις, πολλαὶ δὲ γυναῖκες τεκνοποιοῦσιν ἄχρι τοῦ τεσσαρακοστοῦ πέμ-
πτου ἔτους. Πῶς λοιπὸν ὁ Ἀδαλβέρτος ἀλλάξει τὸ ἑαυτοῦ δόγμα ἐκ τῆς σή-
μερον καὶ καταγέλαστος γενήσεται, τῆς Ἀμαλίας τεκούσης; Ἡ ἀνασσα τῆς
Ἑλλάδος ὑπάρχει καὶ θνητὴ. Πῶς λοιπὸν ὁ Ἀδαλβέρτος ἀρνηθήσεται τὸ ἑαυ-
τοῦ θρήσκευμα ἐκ τῆς στιγμῆς αὐτῆς καὶ εἰς τοὺς συριγγοὺς τῆς Εὐρώπης
ὅλης ἐκτεθήσεται, τοῦ Ὅθωνος, ἐν περιπτώσει θανάτου τῆς Ἀμαλίας, τελέ-
σαντος νέον γάμον καὶ ἀποκτήσαντος υἱόν;

«Ἄλλ' ἡ Ἑλλὰς περιμένετω σιωπῶσα, ἐὰν δὲ ὁ ἀναξ αὐτῆς ἀποβίωσῃ ἄ-
παις, ἰδοῦ, ἐν μιᾷ ριπῇ ὀφθαλμοῦ, σύρμα τηλεγραφικὸν ἠλεκτρικῶς κινεῖ τὸν
ἀπόντα καὶ ἀθάπτιστον ἐτι διάδοχον, ὅστις πηδᾷ διὰ μιᾶς ἀπὸ τῶν ἐν Μονάχῳ
μεγάρων εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις κολυμβήθραν.»

ὡς ἐκ τῶν ἐν Ἀνατολῇ μελλόντων νὰ διαδραματισθῶσι σπουδαίων γεγονότων, ὄνειρα αὐτῆς.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς, ὡς εἶπομεν, καὶ ἡ βασίλισσα ἦσαν ὑπὲρ τῆς μεγάλης ιδέας (1) ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ συνήπτοντο συμμαχία ἐν τοῖς κράτεσι τοῦ Αἵμου, ἡ Ἑλλάς κατέστη ἡ ἐστία διπλωματικῆς πάλης, ἐφ' ὅσον ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία ἐσπούδαζον, ἐκ παντὸς τρόπου, νὰ λάβῃ ἐκάστη μεθ' ἑαυτῆς ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἀποτρέψωσιν αὐτὴν παντὸς ἐπαναστατικοῦ κινήματος, δυναμένου νὰ ὠφελήσῃ μᾶλλον τὴν Ρωσίαν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Εὐρωπαῖοι ἐγίνωσκον ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς φύσει καὶ θέσει ἔρρεπε πρὸς τὴν Ρωσίαν καθὸ ὁμόδοξον καὶ οὐδεμίᾳ ραδιουργία ἠδύνατο νὰ ποσπάσῃ αὐτὸν τοῦ βασιλέως, ἐστράφησαν πρὸς αὐτὸν τὸν βασιλεῖα πρὸς ὃν συνεφρόνει τὸ αὐλικὸν ὑπουργεῖον τοῦ Α. Κριεζή, Ἄλλ' ὅμως μᾶτην ἀπέβησαν πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὐτῶν· διότι οὔτε ὑποσχέσεις οὔτε ἀπειλαὶ ἀπέτρεψαν τὸν Ὅθωνα ἀπὸ τῶν σχεδίων αὐτοῦ. Ἐστράφησαν τότε πρὸς τὴν βασίλισσαν· ἀλλὰ καὶ αὕτη ἐφρόνει ταῦτά τῳ βασιλεῖ ὡς φαίνεται ἐκ τινος πρὸς τὸν Κλαρενδον ἐπιστολῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλοῦ πρεσβευτοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 5 Μαρτίου 1854 :

«Οὐδὲ σκιά ἀμφιβολίας ἔμεινε πλέον περὶ τῆς διαγωγῆς καὶ τῶν σχεδίων τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης μετὰ τὰς τελευταίας συνεντεύξεις τοῦ κ. Ρουαν. Εἰς τέσσαρας ὥρας, ἄς κατέτριψε προσπαθῶν ἵνα τὰς Αὐτῶν Μεγαλειότητας περὶ τῆς ἱερότητος τῶν ὑποχρεώσεων, δι' ὧν ἐδέσμευόντο, καταπέισῃ, περὶ τῆς εὐθύνης, ἣν ἀνεδίξαντο, περὶ τῶν κινδύνων, εἰς οὓς ἐξετίθεντο, ἐπέισθη

(1) Τὴν τοιαύτην τῆς μεγάλης ιδέας ἀποδοχὴν τοῦ βασιλέως καταδείκνυσι καὶ τόδε :

Ὁ ἰατρὸς Ρέζερ εἶπε ποτὲ αὐτῳ νὰ ἀνταλλάξωσιν οἰκόπεδα ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἀθήναις πρὸς οἰκοδομὴν πρεσβειῶν, ἐν μὲν τῇ πρώτῃ Ἑλληνικῆς, ἐν Ἀθήναις δὲ Τουρκικῆς. ἵνα μὴ εἰς μᾶτην ὕφίσταται ὁ γλιτχος προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους μεγάλην δαπάνην δι' ἐνοίκιον μεγάρου Πρεσβείας.

— Τί λέγεις, Ρέζερ, ἀπήντησεν ὁ Ὅθων. Ἐάν ζητήσω ἀνταλλαγὴν οἰκοπέδου παρὰ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως θά εἶπα ὅτι δέχομαι καὶ ἀναγνωρίζω τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τοῦθ' ἔπερ ποτὲ δὲν θί πράξω.

περί τῆς ἀγανακτήσεως αὐτῶν κατὰ τῆς πολιτείας τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας καὶ περί τῆς ἀκραδάντου ἀποφάσεως ὅπως πάντα τάποτελέσματα ὑπομείνωσι τὰ ἐκ τῆς ἀντιστάσεως ἐναντίᾳ τῶν συμβουλῶν αὐτῶν.

•Ὁ βασιλεὺς διισχυρίζετο ὅτι παρὰ Θεοῦ ἐνεστάλη ὅπως ὑπερασπίσῃ τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν, ἐκ παντὸς δυνατοῦ τρόπου, ἐναντίον τῆς Μωαμεθανικῆς τυραννίας καὶ διὰ τοῦτο πᾶσαν νουθεσίαν περὶ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου ὑπελάμβανεν ὡς ἀπειλὴν προσβάλλουσαν τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ. Καὶ πιθανὸν μὲν ἦν νὰ σαγηνεύσωσι αὐτὸν ἥπιοι τρόποι, πρὸς ἀπειλὰς ὅμως ἀνθίσταντο ἄκαμπτος.

•Μάτην ὁ κ. Ρουὰν ἐσπούδασεν ἵνα καταδείξῃ ὅτι οἱ λόγοι αὐτοῦ παρεξηγήθησαν. Ἀνεχώρησεν ἀφίει τὸν βασιλέα εἴπερ ποτὲ ἔχοντα τὴν ἀπόφασιν ὅπως ἐντελῶς τὴν πολιτείαν αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ λαοῦ ταύτισιν, ἧλα δὴ γένηται, εἰ δυνατόν, ἀρχηγὸς καὶ αἷτιος κινήματος.

•Ἡ δὲ βασίλισσα εἰς ἄκρον ἠρεθισμένη ὠμίλησε μετὰ μεγίστης τραχύτητος κατὰ τε τοῦ κ. Ρουὰν καὶ κατὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως· καὶ, ὅτε οὗτος ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ κίνημα οὐδαμῶς ἦν ἐθνικόν, ἀλλὰ καρπὸς ραδιουργίας τῆς αὐτῆς ἀμφοτέρω ἀνεσκίρτησαν δακρύοντες· ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ ἀνέκραξε: «Πῶς δὲν εἶναι ἐθνικόν; Σύμπαν τὸ ἔθνος αἰσθάνεται ὡς εἰς ἄνθρωπος· οἱ δὲ λόγοι σου μαρτυροῦσιν ὅτι οὔτε ἡμᾶς οὔτε τὸ ἑλληνικόν ἔθνος ἐνόησας,». Εἰ δέ ποτε ὁ βασιλεὺς ἐφαίνετο κλονούμενος, προσήρχετο ἡ βασίλισσα καὶ μετὰ ἰσχυροτάτης πειθοῦς, καθ' ἧς ἦν ἀδύνατον αὐτῷ ν' ἀντιστῆ, πειθοῦς ἀποδεικνυούσης πρὸς οἷαν ἐπήρειαν ὤφειλε νὰ παλαίσῃ, κατέστρεφε πᾶσαν ἐλπίδα ἐπιστροφῆς εἰς ἡπιώτερα καὶ συνετώτερα συμπεράσματα.

Τοιαύτη τις ἦτο ἡ περὶ μεγάλης ἰδέας γνώμη τοῦ τε βασιλέως, τῆς βασίλισσας καὶ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὅμως διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὰ κατ' αὐτὴν ἔτι μᾶλλον πρέπει νὰ ἀναδράμωμεν ὀπισθοδρομικῶς εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ νὰ ἐξετάσωμεν τὰς κυρίας πηγὰς ἐξ ὧν ἐπήγαγεν αὕτη καὶ πρὶν ἢ τὸ Ἑλληνικόν ἔθνος ἀποκτήσῃ τὴν μικρὰν ταύτην τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος λωρίδα ἐλευθέρως ἑλληνικῆς γῆς.

Οὕτω δὲ θελομεν εὔρει ὅτι, ὅτε ἐν ἔτει 1683 συνωμολογήθη συμμαχία μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Σοβιέσκη καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Λεοπόλδου πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐκπειλούντων τὴν Βιέννην Τουρκικῶν ὄρδων, ὑπὸ τοῦ ἥρωος ἐκείνου προὔταθη καὶ ἡ, μετὰ τὴν νίκην, διανομὴ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, ἐπὶ τῷ ὄρει τῆς ἀνιδρύσεως τῶν πολιτειῶν τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ὁ μὲν Λεοπόλδος πρὸς ταῦτα ἐκώφευσεν, ἀλλ' ὅμως τὸ μετεπιὸν ἔτος 1684 ἀποστείλας πρεσβείαν πρὸς τὸν Τσάρον (τὸν 11ετῆ Πέτρον εἶτα Μέγαν ἐπικληθέντα 1672—1725) ἔλεγε πρὸς αὐτὸν τάδε :

• Ὅλη ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Ἀσία μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης σὰς περιμένουσι μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας . . . Πολεμήσατε ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἐπὶ τέλους ἐξολοθρευθῶσιν οἱ ἀπειθεῖς. Ἐκδικήθητε αὐτὸν τὸν σταυρὸν καὶ ἀνάψατε τὸ φῶς αὐτοῦ. Γενῆτε κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔνθα οἱ πατριάρχαι σὰς πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν ἔδραν αὐτῶν. Εἶναι ὄνειδος νὰ λαμβάνετε τοὺς νόμους τῆς πίστεώς σας παρ' ἑνὸς ἀπίστου, κρημνίσαντος τὰς ἐκκλησίας σας, ἐγκαταστήσαντος ἐπὶ τῶν ἐρείπειων αὐτῶν τὴν ἰδωλολατρείαν. Ἐὰν θέλετε νὰ σας ἀγαπῶσιν οἱ ὁμόθησκοί σας, πρέπει καὶ σεῖς ν' ἀγαπᾶτε αὐτούς. Δὲν πρέπει νὰ φέρητε τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτοῦ. Πολεμήσατε καὶ θὰ ἐπικληθῆτε μεγάλοι Τσάροι, φάροι ὅλης τῆς χριστιανωσύνης, ἀναδίδοντες τὸ πρὸς σωτηρίαν τῶν πεπλανημένων ἀναγκαιὸν φῶς. Πολεμήσατε ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ νὰ δοξασθῆτε ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἐὰν παρίδετε τὴν εὐκαιρίαν ταύτην, καὶ οὐδὲν κατορθώσετε, θέλετε ἀπολέσει καὶ τὸ μέγα ὄνομά σας, καὶ τὴν τύχην σας. •

Τοιοῦτους λόγους λέγει ὁ διάσημος Σαλθανδὺ, ἤκουσεν ἐκ στόματος τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Λεοπόλδου ὁ τότε ἐνδεκαῆτης Τσάρος Πέτρος. Παρ' αὐτῶν δ' ἐιδιόχθησαν οἱ Ρῶσοι τὰ περὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἑλλάδος φιλόδοξα αὐτῶν σχέδια. (1)

(1) J. Salvandy Histoire du Sobieski, Paris 1855. Τόμος II. σλ. 134 καὶ 297.

Ὁ δὲ Μέγας Πέτρος (1) τῇ 23 Μαρτίου 1811 ἔγραψε πρὸς τοὺς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἑλληνας τὰδε : «Σὰς λυποῦμαι νὰ σὰς γλυτώσω ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀσεβῶν νὰ ζωογονήσω ταῖς ἐκκλησιαίαις σας, νὰ στήσω τοὺς σταυροὺς σας. Τέλος πάντων διὰ τὴν πίστιν θέλετε πολεμήσῃ, ἅς δοξάσωμεν τὸν Θεόν, ἅς χαρῶμεν, καὶ τοὺς τύπους τῶν πατέρων σας νὰ πασχίσωμεν νὰ τοὺς πάρωμεν. Τὸ βασιλείον μου εἶναι παλαιὸν καὶ μεγάλον καὶ διατὶ σὰς λυποῦμαι πλεῖότερον παρὰ τοῦ λόγου μου σὰς ἔγραψα ἑτοῦτα τὰ λόγια καὶ σὰς τὰ ἔστειλα»

Μετὰ τινα ἔτη 1730 ἐπῆλθε καὶ τὸ χριστιανικώτατον σχεδῖον τοῦ καρδινάλειος Ἰουλίου Ἀλθερόνη, ὅστις καὶ αὐτὸς προὔτεινε τὴν διανομὴν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους τοῖς Χριστιανοῖς βασιλεῦσι, διὰ τοῦ συνασπισμοῦ αὐτῶν, κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς περ ἐπὶ τῶν Σταυροφοριῶν κατὰ τῶν ἀπίστων τούτων, ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ τοῦτο ἐκυυάγησεν, ἐξορισθέντος τοῦ καρδινάλειος. (2) Μετὰ ταῦτα δὲ κατὰ τὴν τοῦ Ὀρλώφ ἐπανάστασιν ἐν Πελοποννήσῳ (1769—1770), οἱ Ἕλληνας ὑπὸ τῆς ἰδέας ταύτης κατεχομένοι ἐζήτησαν τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἀποκαταστάσιν τότε δὲ εἶχεν ἀναφανῆ, ὡς καὶ κατὰ τὸ 1850 ὁ Παπουλακὸς καὶ οἱ περὶ αὐτόν, οἵτινες ἦσαν κηρυγμένοι ὑπὲρ τῆς Ρωσίας, καὶ ἔφερον σημαίαν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς : «Ζήτω ἡ Ὀρθοδόξια, Ζήτω ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος, Ζήτω ὁ θάνατος.» φανατικὸς τις, ὁ μυστηριώδης ἐκεῖνος Στέφανος ὁ Πίκουλος, ὁ ὑπογραφόμενος : «Στέφανος μικρὸς μετὰ μικρῶν, κακὸς μετὰ κακῶν καὶ χρηστὸς μετὰ τῶν χρηστῶν.», ὅστις ἐξήγειρε τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν

Ἐκτοτε δὲ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐπραγείσθη καὶ τῆς μικρᾶς ταύτης λωρίδος τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τοὺς ἐνεαεταεῖς ἐκείνους ὑπερανθρώπους ἀγῶνας ἀποκαταστάσεως εἰς ἐλεύθερον Κράτος,

(2) Ἴδε Acta et Diplomata Medii aevi Τόμ. Γ' σελ. 279 καὶ Rudolf Nicolai, Geschichte der Neugriechischen Literatur, Leipzig 1876 σελ. 96 - 97.

(1) Ἴδε Monatsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Juli 1861, σελ. 694.

οἱ Ἕλληνες οὐδαμῶς ἐπαύσατο ἐμπορούμενοι ὑπὸ τῆς *μεγάλης ιδέας*, τούτεστι τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν δούλων εἰσέτι Ἑλλήνων ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ τῆς καθορίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς ἔδρας τοῦ μεγάλου Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ὅπερ οὐκ οἶδ' ὅπως, ἔδοξε τῇ Θεῖᾳ Πρόνοιᾳ καὶ δὲν ἐξετελέσθη *καίπερ ἡμῶν ἀγαπόντων καὶ σεβομένων τὸν θεόν (2)* ὡς ἀνακράζει βυζαντινός τις συγγραφεύς.

Ἡ δὲ Ρωσία προτιθεμένη νὰ ἐπιπέσῃ νῦν καὶ πάλιν κατὰ τῆς Τουρκίας, φυσικὸν εὗρισκε σύμμαχον τὰ ἤδη, ἀπὸ μακροῦ, ὑπὲρ αὐτῆς ἀναπτυχθέντα αἰσθήματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις δικαίως ἐφρόνει, ὅτι *μεγάλα* καθήκοντα ἐπιτάττουσιν αὐτῷ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑπὸ τὸν ξενικὸν ζυγὸν ἀπομεινάντων ἀδελφῶν ἡμῶν.

Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀδικαίρειτον καὶ ἠνωμένον ἀνὰ πάσαν τὴν ἔκτασιν τῶν ἀνεκαθεν ἑλληνικῶν χωρῶν, προσκαιρὸν ἰθεώρησε τὴν ἴδρυσιν τοῦ μικροῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ὅποιον διεχαράχθη ὑπὸ τῆς συνθήκης τῆς 27 Ἰουνίου (10 Ἰουλίου) τοῦ 1832 καὶ ἐδέξατο τὰ τετελεσμένα ὑπέκρινε εἰς ἀνωτέραν ἀνάγκην καὶ ὑπὸ τῆς ἐλπίδος μελλούσης ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβολῆς παρηγορούμενον. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ὑπὸ τῆς *μεγάλης* ταύτης *ιδέας* ἐνεφορῶντο, ὥστε, κατὰ τὰς πρώτας δύο δεκαετίας, οἱ δυνάμενοι ἀπέφυγον νὰ οἰκοδομῶσιν ἐν Ἀθήναις οἰκίας, προσωρινὴν ταύτας πρωτεύουσαν νομίζοντες, οἷονεὶ τοπίον στρατοπεδεύσεως ἕνεκα ἀναγκωῆς καὶ διηνεκῶς εἶχον ἐστραμμένα τὰ βλέμματα πρὸς τὴν Πόλιν, ἣτις ἀνεκαθεν ἀπέτελει καὶ ἀποτελεῖ εἰσέτι τὸ ἴνδαλμα τῶν ἡδυτέρων ἐθνικῶν πόθων. Εἰς τοῦτο δὲ ἐφέροντο θερμότερον, ἄτε συμπληρωθείσης τῆς τετρακοσιετηρίδος (1453—1853), καθ' ἣν, κατὰ τὴν κοινὴν ἐν Ἑλλάδι δοξασίαν, ἦν ἐπερῶνυεν, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, σελίς 344, καὶ τὸ δημῶδες ἄσμα :

Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι ἑδικά σας εἶναι

καὶ ἡ προφητεία ἐκείνη τοῦ Ἀγαθαγγέλου ὅτι : *τὸ ξανθὸν γένος*

(?) « Ἀπορῶ πῶς τοὺς Τούρκους ἀσεβεῖς ὄντας ἀρίνει ὁ Θεὸς καθ' ἡμῶν ἀγαπόντων αὐτὸν καὶ σεβομένων ». Ἰδὲ « Philologus », Göttingen (1891) τελ. 204 σ'. Παράρτημα, 1 τεῦχος).

θά λυτρώσῃ τὸν Ἑλληνισμόν καὶ θά στείλῃ εἰς τὴν κόσκινην μη-
λίαν τὰ τέκνα τῆς Ἄγαρ.(1)

(1) Ἴδὲ Ὀπτασίαν τοῦ Μακκαρίου Ἱερωνόμου Ἀγαθαγγέλου, τοῦ ἐκ τῆς μοναδικῆς Πολιτείας τοῦ μεγάλου Βασιλείου (ἐρανισθεῖσα μετ' ἐπιμελείας ἐκ δώδεκα χειρογράφων) Ἀθηναί ἐκδ. Γ. Δ. Φέξης 1890 σελ. 6—7 καὶ σελ. 19, ἐν ἣ λόγος περὶ Ρώσων.

«Κωνσταντῖνος ἄρχισε καὶ Κωνσταντῖνος ἀπολέσει τὸ Βυζαντινὸν τῆς Ἀνατολῆς βασιλεῖον. Γιὰ ἀνθρώπου. αἰρήθησον ἀπὸ τοῦ πρώτου Κωνσταντῖνου ἕως τοῦ δωδεκάτου ἀριθμοῦ τοῦ ὁμοίου ὀνόματος, καὶ συναπαντήσεις τὸν ἀριθμόν, ἐφ' ᾧ μέλλει συμβῆναι ἐκεῖνο, τὸ ὅποσον ὁ Θεὸς ἀπεφάσισε, καὶ ἡ ὀρισθεῖσα θεία βουλή ἀμετάτρεπτος ἔσται. Πληρωθῆσεται δὲ κατὰ τὴν τετάρτην ἑκατοντάδα τοῦ πεντηκοστοῦ δευτέρου, ἕως τοῦ τρίτου, ἐφ' ᾧ ἔπει ἐκπεσεῖται τὸ ὑπέρογκον βασιλεῖον εἰς χεῖραν τῶν Σαρακηνῶν. Ἔσονται δὲ αἱ οἰκίαι διεφθαρμέναι, οἱ ἱεροὶ ναοὶ μωμιασμένοι, καὶ οἱ πιστοὶ καταδιωγμένοι ἕως τῆς ὀγδόης ἑκατοντάδος ἀπαφασιστικῶς, ἐπειδὴ θέλει ὁ Θεὸς ὅπως γνωρίσῃ ὁ λαὸς τὴν δικαιοσύνην του, καὶ αἰσθανθῇ τὸ βᾶρος τῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ χειρὸς, καὶ μετανοήσῃ καὶ ἀναδράμῃ πρὸς αὐτὸν καὶ εὐδόκιμος καὶ ταῦτα εὐπρόσδεκτος γένηται.

• Ἄλλ' ὅμως, οὐδ' ἀνθρώπου, μὲ φόβου, ἐπιστραφήσεται νεόθεν εἰς τὴν χάριν, καὶ ἔσται μᾶλλον τῆς προτέρας ἐνδοξότερος, καὶ ὑπὸ αὐτῷ τὸ τοῦ κόσμου κράτος μέλλει ὁ Θεὸς γὰ ὑποτάξῃ καινουργόθεν νεαρὰ ἄπειρα γένη, καὶ τῶν προτέρων περισσότερα, καὶ καθάπερ εὐρίσκετο ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ὑποτεταγμένος τῷ Ναβουχοδονόσωρ, οὕτως ἔσται καὶ ὁ λαὸς οὗτος ὑποτεταγμένος τοῖς ἀσεβέσιν Ἀγαρηνοῖς ἕως τοῦ διορισμένου χειροῦ καὶ διαμενεῖ αἰχμαλώτος ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἕως **τετάρτης ὀλοκλήρου σχεδὸν ἑκκτοντῆδος.**

• Γυνὴ εὐτελής ὑψοῦται εἰς τὸν θρόνον, καὶ κληρονομεῖ τὸν ὑπέρτατον ἥρωα βραχὺ τὸ βασιλεῖον, σὺν τύφῳ παντί, ἀλλ' ἄνευ δόξης εἰς ἄλλον δεῦτερον Πέτρον ἐγκαταλείπει τὸ βασιλεῖον. Δυστυχῆς κύριος ἐπιπλέον βιάζεται ταχέως ἀκολουθεῖσαι τῷ πάπῳ αὐτοῦ. Δύο γυναῖκες ἀπὸ τῆς τῶν Ρώσων Μοναρχίας ἔξουσι τὴν κατοχήν, ἡ δὲ δευτέρα ἔσται ἐνδοξος, ἡ τρίτη εὐτυχῆς, υἱοθετεῖ τὸν τρίτον Πέτρον εἰς τὴν Κορώναν. Ὁ τέταρτος Πέτρος ἄρχεται τὰς δόξας ποιεῖν ὁ δὲ πέμπτος εἰς τὸ Βυζάντιον μέλλει ἀπλωῖται τὸ τοῦ Χριστοῦ νικητικὸν σημεῖον, καὶ τῶν Ἰσραηλιτικῶν ἀφανίσει τὴν δύναμιν.»

Βραδύτερον δ' ὅτε ἤρξατο ἡ διακόσμησις τῶν Ἀθηνῶν δι' ἰδιωτικῶν τε καὶ δημοσίων κτιρίων, δὲν ἔπεται ὅτι ἔπαυσεν ὁ ὑπὲρ τῆς μεγάλης ἰδέας ζήλος καὶ θέρμη τῶν Ἑλλήνων. Πολλοῦ γε δεῖ παράδειγμα δ' ἔστωσαν αἱ ἀνὰ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἡπειρον ἐπαναστάσεις· διότι οἱ γενόμενοι ἐξωρτισμοὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τοῦ βασιλείου οὐδαμῶς παρεκώλυσαν τὴν ἐπιδιώξιν τῆς ὅλης ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, καθότι, ὡς εἰκός, καθῆκον ἔχουσιν οἱ λαοὶ νὰ μὴ ἀναστέλλωσι τὴν παραγωγικὴν αὐτῶν δύναμιν ἕνεκὰ τῶν παρὰ τοῦ μέλλοντος μεγαλεπήθων προσδοκιῶν καὶ ὅτι συνετώτερον ἦτο ἡ μικρὰ χώρα τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου νὰ μετεβλάπτο εἰς ἐστίαν φῶτων, ἐξ ἧς νὰ μεταχρετεύοντο ταῦτα καὶ ἀνὰ σύμπαν τὸ Πανελλήνιον, συμβουλοῦσης πρὸς τοῦτο καὶ τῆς ὁμοδόξου Ρωσίας, ὑπὲρ ἧς ἡ κοινὴ γνώμη ὁσημέραι ἔβαινε κρτυνομένη ἕνεκεν τοῦ προαναγγελλομένου προσεχοῦς μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας πολέμου, ἐξ οὗ πολλὰ ἤλπιζεν ὁ Ἑλληνισμός, ἢ νὰ ἴμενεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῆς πρωτογόνῳ καταστάσει περιμένουσα τὴν πλήρωσιν τῶν μεγάλων πόθων αὐτῆς, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἐπέφερεν ἀνκοπὴν ἐν τῷ ἔργῳ, πρὸς δ' ἐκλήθη.

Ἦδη ὁπωσδήποτε ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἥρεμος, κοπασάντος τοῦ τελευταίου ἐκκλησιαστικοῦ σάλου· ὁ βασιλεὺς ἐπανελθὼν ἐκ Βαυαρίας προέβη εἰς ἀνασχηματισμὸν τινα τοῦ ὑπουργείου Κριεζῆ· διότι, κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ, ὁ Πέτρος Δηλιγιάννης ἕνεκα ἐπουσιώδους διαφωνίας παρητήθη τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργείου, ὁ Α. Παῖκος, τῶς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, διωρίσθη ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, προσληφθέντος ὡς ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης τοῦ Γ. Λαμιαροῦ· τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἀνίλαβεν ὁ Δ. Μελετόπουλος καὶ τὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὁ Π. Βάρβογλης.

Οὕτω δὲ ἀνασθηματισθεῖσα ἡ κυβέρνησις εἰργάζετο μετὰ τῆς νέας Βουλῆς τοῦ 1850 ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους ζητημάτων, τῶν φορολογικῶν νομοσχεδίων καὶ συμβάσεων περὶ συγκοινωνίας· ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ἦτο ὁ Δ. Χρηστίδης ὅστις καὶ μεγίστην μέριμναν περὶ τῶν οἰκονομικῶν ἐπεδείξατο καὶ παρομιωδῆς ἐγένετο ἡ γλισχρότης αὐτοῦ.

Οὗτος καίπερ προσπαθήσας νὰ ἐπιφέρῃ ἰσοζύγιον ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ κράτους δὲν ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτό· διότι ἠλάττωσε μὲν τὸ ἔλλειμμα, ἀλλ' αἱ, καὶ τὸ 1851—1853 εἰσπράξεις ἐπήνεγκον ὀλιγώτερα τῶν προϋπολογηθέντων ἔσοδα, τοῦθ' ὅπερ προήλθε καὶ ἐκ φυσικῶν ὄλως αἰτίων : τοῦ σφοδροῦ χειμῶνος τοῦ 1850 καὶ τῶν κατὰ τὰ δύο ἐπόμενα ἔτη ἐπακολουθησασῶν ἀποτόμων ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα προϊόντα : τὸ ἔλλαιον καὶ ἡ σταφίς, σπουδαίας ὑπέστησαν βλάβας ἢ δὲ ἐλάττωσις τῆς παραγωγῆς ἐμείωσε σπουδαίως τὰς δημοσίας εἰσπράξεις.

Οὗτος ἐμερίμνησε περὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν καθυστερουμένων καὶ περὶ εἰσπράξεως τῶν φόρων διὰ νέων νομοσχεδίων, τροποποίησας τὸ ἐπικρατοῦν τέως ἀρχαιότερον σύστημα καὶ, ἐν γένει, ἐπεδειξατο καλὴν θέλησιν ἵνα διακανονίσῃ ὡς ἰσχυρότερον τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους, ὅπερ ἦτο ἐπιβεβλημένον διὰ τοῦ δανείου τῶν 60,000,000, αἱ δὲ ἐτήσιοι πρὸσοδοὶ αὐτοῦ μόλις ἀνήρχοντο εἰς 17-18,000,000 δραχμῶν.

Τὰ νομοθετικὰ σώματα ἀπασχολήθησαν ἐπίσης περὶ συντάξεων τῶν ἀξιωματικῶν ξηρῶς τε καὶ θαλάσσης, περὶ προξενικοῦ νόμου, περὶ τῆς μετὰ τῆς Σουλδικῆς ἐμπορικῆς συνθήκης, ἐψηφίσαν δὲ καὶ νομοσχέδιον ἐπιτρέπων τῇ Κυβερνήσει τὴν διομολογίαν ἐσωτερικοῦ δανείου ἐκ 5,000,000 δραχμῶν ἐπὶ τῇ προβλεψῇ τοῦ μελλοντος νὰ ἐκτραπῇ ἀνατολικοῦ πολέμου, καὶ τὴν ἀποστολὴν διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων ὅπου ἤθελε κριθῆ ἄναγκαῖον. (1)

Τούτων δὲ γενομένων καὶ τῶν νέων βουλευτικῶν ἐκλογῶν προσεγγιζουσῶν, προσελήφθη ἀντὶ τοῦ Ι. Δαμιανοῦ ὡς ὑπουργός τῆς Δικαιοσύνης, τῇ 29 Αὐγούστου 1853, ὁ διαπρεπὴς νομομαθὴς Σ. Πήλικας, ἀνὴρ ἀκεραίου χαρακτῆρος, ὅστις καίπερ ἐπιμόνως ἀποκρούσας τὸ χαρτοφυλάκιον, ἐν τελεί, ἐξηναγκάσθη νὰ δεχθῆ αὐτὸ τῇ ἐπιμόνῳ πικρακλήσει τοῦ βασιλέως, καὶ τῇ

(1) Ἐπίσης ἐπὶ Κριεζῆ διωρίσθησαν οἷδε οἱ γερουσιασταί, Δ. Χρηστίδης, Χ. Χρήστου, Τ. Διοβουνιώτης, Μ. Μαρκοπουλίδης, Α. Σ. Χαλαμπίους, Κ. Προβελίγγιος Π. Λιδωρίκης, Ν. Μαυρομαμάτης, Ι. Οἰκονόμου καὶ Σ. Μήλιος

5η Ὀκτωβρίου ἀντὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Δ. Χρηστίδου διορισθέντος τοῦ Κ. Προβελεγγίου, καὶ ἀντὶ τοῦ Σ. Μηλίου ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν διὰ τοῦ Σκαρλάτου Σούτσου· ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐγένετο ὡς ἔκ τινος διαφωνίας τῶν ὑπουργῶν περὶ διορισμῶν τινῶν, οὓς ὁ βασιλεὺς ἀπίστεργε.

Τοιαύτη ἦτο ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1853, πάντων ὅμως τὰ βλέμματα ἦσαν ἐστραμμένα ἐκεῖθεν τῶν ὀρίων τοῦ Κράτους ὅπου προπαρασκευάζοντο μεγάλα γεγονότα.

Σύμπαν τὸ ἔθνος διετέλει ὑπὸ τοῦ κράτους πολεμικοῦ ὄργανου πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν.

Οἱ ἀρχαῖοι ὀπλαρχηγοὶ, λέγει ὁ κ. Κυριακίδης, ἤρξαντο καὶ πάλιν κινούμενοι, ἡ κλαγγὴ τῶν ὄπλων ἤκούετο πανταχοῦ. ἄρθρε προτρεπτικὰ καὶ ἐνθουσιώδη ἀνεγινώσκοντο ἐν ταῖς ἡμέραισι καὶ ἰδίᾳ ταῖς τοῦ ~~ναπικῶ~~ ἡτοῦ τοῦ Ῥωσικοῦ κόμματος, ἡ Λαμία ἡ μᾶλλον ἐγγυτέρω πρὸς τὰ ἑλληνοτουρκικὰ μεθόρια πόλις τοῦ Κράτους καθίστατο ἐντευκτῆριον ὀπλοφόρων καὶ ἡ νεολαία συγκεκινημένη ἔσπευδεν ἐκεῖ ὅπου ἡ τιμὴ καὶ τὸ καθῆκον ἐκάλει αὐτήν.

Ἄφορμαὶ δὲ εἰς τὸν κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀγῶνα τῶν Ῥώσων ὑπῆρχεν ἐκτὸς ἄλλου καὶ αὕδε :

Ἡ Ῥωσικὴ αὐτοκρατορία, ἥτις ἀπὸ τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου καὶ τῆς μεγάλης Αἰκατερίνης, ὡς εἴπομεν ἄνωτέρω, σκοπὸν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς κατέστησε τὴν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων, εὐρίσκειτο ἐν λίαν τεταμμέναις σχέσεσι, κατὰ τὸ 1853 πρὸς τὸ Διθάνιον.

Διότι, ἐν ᾧ διὰ τῶν συνθηκῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ Χουνκιάρ-Ἰσκιεσῆ κατώρθωσεν ἡ Ῥωσικὴ διπλωματία νὰ ἐπιβάλλῃ ἐν Τουρκίᾳ τὴν ἀποκλειστικὴν αὐτῆς ἐπιρροὴν καὶ διασώζουσα τὸν Σουλτανικὸν θρόνον ἀπὸ τῆς σφοδρᾶς ἐπιθέσεως τῆς Αἰγύπτου, ἐξαιρετικὴν νὰ κατάρχη ἐν Κωνσταντινουπόλει θέσιν, ἡ Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἐπολέμησαν τὴν ἐπιρροὴν ταύτην τῆς Ῥωσίας σφοδρῶς καὶ κατώρθωσαν ὥστε κατὰ τὸ 1841 νὰ ἀναλάβωσι παρ' ἀπάσης τῆς Εὐρώπης τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας .

Αὗται φίλον ἔχουσαι τὸν μέγαν βεζύρη Ρεσιδ πασάν τὸν εἰσηγητὴν τῶν μεταρρυθμίσεων, ἐπὶ τὶ εὐρωπαϊκώτερον, τῶν Τουρκικῶν πραγμάτων κατέλαβον τὴν ἣν οἱ Ρῶσοι εἶχον τῶς ἐπιρροὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους ἀκεραιότητος, ἀπέκοψαν πλέον πᾶσαν περὶ καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ρῶσων ἰδέαν.

Ταῦτα μὴ ἀνεχόμενος ὁ Τσάρος Νικόλαος Α΄. ἤρξατο προμελετῶν νέον καὶ ὀριστικὸν πλέον πόλεμον κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Σουλτάνων. οἵτινες ἀπίστως φερόμενοι παρεσπῶνδον ἀπροκαλύπτως.

Πρὸς τοῦτο δὲ πολὺ συνετέλεσαν καὶ αἱ κατὰ τῶν χριστιανῶν βιαιοπραγαίαι τῶν Τούρκων· διότι οὗτοι μεθ' ἑλας τὰς μεταρρυθμίσεις τὰς τόσῳ πομπωδῶς καθιερωθείσας διὰ τοῦ *Tarhizat* τῆς 21 Ὀκτωβρίου 1839, οὐδαμῶς οἱ Τούρκοι ἀπέβαλλον τὰς κακὰς τοῦ παρελθόντος ἕξεις καὶ οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ ἐξηκολούθουν νὰ ὑφίστανται τὰ πάνθεινα· αἱ διατάξεις τῶν συνθηκῶν ἥμιστα πιστῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐξεπληροῦντο· ἐπὶ πλέον δὲ ἐπῆλθον καὶ πολιτικὰ γεγονότα, ἀπερ τὰς μεταξὺ Ρῶσων καὶ Τούρκων σχέσεις περιήγαγον ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς.

Οὕτω δὲ ὁ ἐν ἔτει 1848 ἐν Γαλλίᾳ ἐπαναστατικὸς ὄργασμός, ὅστις ἐπέξετάθη καὶ εἰς τὴν ἄλλην Εὐρώπην, τὴν Ἰταλίαν, Οὐγγαρίαν, Αὐστρίαν, μετεδόθη καὶ εἰς Βλαχίαν καὶ Μολδαβίαν, αἵτινες ὀλίγας ἡμέρας, μετὰ τὴν στάσιν τῆς Βιέννης, ἀπέδιωξαν τὸν πρίγκιπα Βιθέσκον καὶ ἐγκατέστησαν προσωρινὴν κυβέρνησιν.

Ταῦτα μαθούσα ἡ Πύλη ἀπέστειλε τὸν Ὁμέρ πασάν ἄγοντα στρατὸν ἱκανόν, ὅστις καὶ διῆλθε τὸν Δούναβιν, αὐθαρῆ δὲ καὶ ρωσικῆ στρατιᾷ διῆλθε τότε τὸν Προῦθον καὶ οὕτω αἱ ἡγεμονίαι κατελήφθησαν ὑπὸ τε τοῦ Ρωσικοῦ καὶ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ μέχρις Ἀπριλίου τοῦ 1849· τῆ 8)20 Ἀπριλίου 1849 ὑπεγράφη μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας ἡ σύμβασις τοῦ *Mπαλιτᾶ-Αιράν*, δι' ἧς ἡ Ρωσία ἐδικαιοῦτο νὰ διατηρήσῃ 25—30,000 στρατοῦ μέχρι τῆς εἰρηνεύσεως τῆς Οὐγγαρίας καὶ 10,000 μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως ἐν ταῖς Ἠγεμονίαις καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἐπὶ ἑπταετίαν ὀλόκληρον.

Βραδύτερον ὅμως, εἰρηνεύσασθαι τῆς Οὐγγαρίας, διὰ τῶν νικῶν

τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, ἀνεφύη μεταξύ Ρωσίας καὶ Αὐστρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ Τουρκίας ἀφ' ἑτέρου τὸ πολυθρύλλητον ζήτημα τῶν προσφύγων· διότι ἐν ᾧ αἱ δύο αὗται Δυνάμεις ἀπῆλθον παρὰ τῆς Τουρκίας τὴν ἐκδοσὶν τῶν εἰς τὸ ἔδαφος αὐτῆς καταφυγόντων ἑπαναστατῶν, ἡ Πύλη ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας ἀντέστη, ἐξευρεθέντος συμβιβαστικοῦ τινος τρόπου.

Ἐν τούτῳ ὅμως ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἐξηκολούθει νὰ κατέχη τὰς δύο ἡγεμονίας καὶ μόλις μετ' ἀμοιβαίων συνενόησιν ἤρξατο ἡ ἐποχώρησις αὐτοῦ, καὶ αὕτη λίαν βραδέως· ἡ Τουρκία ἐπεζήτησε μετὰ ταῦτα καὶ τὴν ἀποχώρησιν τῶν τελευταίων 10,000 ρωσικοῦ στρατοῦ, ἰσχυριζομένη ὅτι ἡ τάξις ἀπεκατέστη ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαβίᾳ, ἀλλ' ἡ Ρωσία στηριζομένη ἐπὶ τοῦ γράμματος τῆς συνθήκης τοῦ *Mπαλιᾶ-Διμᾶν* ἠνεῖτα νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν τουρκικὴν ταύτην ἀπαίτησιν, ἐξ οὗ ἐπὶ ἐν ὁλόκληρον ἔτος διήρκεσαν αἱ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου διαπραγματεύσεις καὶ μόλις ἐπὶ τέλους ἐλύθησαν ὡπωσδήποτε.

Ἐν τούτοις τοῦ ζητήματος τούτου κατασιγήσαντος ὡπωσθῶν, προέκυψαν εἰς μέσον ἕτεραι διαφοραί, ἐξ ὧν κυριώτεραι ἦσαν ἡ ἐπανάστασις τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τὸ ζήτημα τοῦ Παναγίου Τάφου. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὡπωσδήποτε ἐλύθη, τῇ παρεμβάσει τῆς Αὐστρίας, ἀποστείλασης, ἐν τάχει, εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν κόμητα Λαίνινγκεν ἵνα συμβουλευσῇ τὴν Πύλην πρὸς τὴν ὅσον ἔνεστι ταχύτεραν καὶ ἀπλουστέραν ἐπίλυσιν τοῦ Μαυροβουνιωτικοῦ ζητήματος ἀποσύρουσα τὸν ἐν αὐτῷ τουρκικὸν στρατὸν, ἀλλὰ τὸ δεύτερον ὅπερ ἐν τέλει προῦκλέσει τὸν Κριμαϊκὸν λεγόμενον πόλεμον, εἶναι ἀρκούντως περίπλοκον καὶ χρήζει ἰδίας μνείας, πρὸς εὐκοπώτεραν κατανόησιν τῆς κυρίας αἰτίας τοῦ πολέμου.

Αἱ ἐν Ἱερουσαλὴμ διαφοραὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἀνήκουσιν ἄλλαι μὲν τοῖς ὀρθοδόξοις, ἄλλαι δὲ τοῖς καθολικοῖς καὶ εἶναι αὐτῶν ἀμφοτέροις. Ὁ καὶς τοῦ Παναγίου Τάφου εἶναι κτῆμα κοινὸν ὀρθοδόξων τε καὶ καθολικῶν καὶ ἀποτελεῖται ἐκ πολυαριθμῶν παρεκκλησιῶν, ὧν τινὰ μὲν ἀνήκουσιν ἀποκλειστικῶς τοῖς διαφοροῖς χριστιανικαῖς κοινότησιν, ἄλλα δὲ αὐτῶν εἰσὶ κοινά.

Μεταξὺ τῶν χριστιανῶν τῶν διαφορῶν δογμάτων συνεχῶς ἀνα-

φύονται ἔριδες καὶ μάλιστα ὁσάκις ἐπιγίγνεται βλάβη τις χρήζουσα ἐπιδιορθώσεως, ὅτε ὀρθόδοξοι καὶ καθολικοὶ φιλοτιμοῦνται νὰ ἐπανορθώσωσιν αὐτὴν ἰδίαις δαπάναις· διότι ὡς εἰκὸς ἡ δαπάνη ὑπὲρ ἐπανορθώσεως βλάβης προϋποτίθησι κυριότητα ἢ μείζονα ἐπὶ τοῦ βλαθέντος δικαίωματα. Οὕτω κατὰ τὸ 1808 μέρος τοῦ ναοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου ἐκῆθη καὶ οἱ ὀρθόδοξοι, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν καθολικῶν, ἀνεκαίνισαν αὐτὸν ἰδίαις δαπάναις ὡς καὶ ἄλλας τινὰς κοινὰς ἐκκλησίας· τότε ἡ Γαλλία, ἡ προστατεύουσα τοὺς ἐν Ἀνατολῇ καθολικούς, ἀνέλαβεν, ἐν τέλει, τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἀπαιτήσεων τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐγκατεστημένων Φραγκισκανῶν μοναχῶν, στηριζομένη ἐπὶ φερμανίου ἐκδοθέντος τῷ 1561 καὶ ἐπὶ ἑτέρου τῷ 1620, ἐπὶ Ὀσμάν τοῦ Β', καὶ ἐπὶ τρίτου τινὸς τῷ 1633 ἐκδοθέντος. Ἀπέναντι ὁμῶς τῶν φερμανίων τούτων εἶχον πολλὰ νὰ ἐπιδείξωσιν οἱ ὀρθόδοξοι καὶ ἀρχαιότερα, ὡς τὸ τοῦ κατακτητοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ Σουλτάν Ὀμάρ χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 1200.

Ἐν τούτοις, οἱ καθολικοὶ πάντα λίθον κινουῦντες κατώρθωσαν κατόπιν πολλῶν δωροδοκιῶν καὶ ἄλλων ἀτίμων μέσων, ἀφ' οὗ ἐξύθρισαν καὶ ἐξήμασαν κατὰ τῆς ἐλληνικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τὰ ἐξ ἀμάξης, πρὸς ἃ ἡ ἱστορία βεβαίως ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον, διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας Λαβαλέτ, τῆ 28 Ἰανουαρίου 1852, νὰ γίνωσι κύριοι *Φερμανίων* σουλτανικοῦ ἱκανοποιοῦντα τὰς ἀξιώσεις τῶν Καθολικῶν.

Ταῦτα μαθοῦσα ἡ ὀρθόδοξος Ρωσικὴ κατηγανάκτισε καὶ ἐπωφεληθεῖσα τῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπουσίας τοῦ Λαβαλέτ, ὅτε καὶ ἔπεσον ὁ γαλλόφρων πρωθυπουργὸς Ρεσιδ καὶ ἀνήλθεν εἰς τὴν πρωθυπουργίαν ὁ ρωσόφρων Ρεούφ-Πασᾶς, ὅστις, φοβούμενος τὰς συνεπείας τῆς Ρωσικῆς ἀγανακτήσεως προκάλεισι, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1852 *Χάττι-Σεριφ* δι' οὗ ἀνηρείτο τὸ ὑπὲρ τῶν Καθολικῶν, κατ' Ἰανουάριον, προεχδοθὲν *Φερμανίων*.

Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις μαθοῦσα τὴν ἐκδοσιν τοῦ *Χαττίου* τούτου διέταξε τὸν ἐν Παρισίοις παρεπιδημοῦντα πρεσβευτὴν αὐτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Λαβαλέτ νὰ ἐπανακάμψῃ ἰσπευσμένως εἰς Κωνσταντινουπόλιν διὰ τοῦ πολεμικοῦ ἀτμοπλοίου «*Καρλομάγνου*», οὗτινος ἡ δι' Ἑλλησπόντου διάβασις παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τουρ-

κογαλλικὸν διπλωματικὸν ἐπεισόδιον, ὅπως ἐπιζητήσῃ ἐξηγήσις περὶ τῆς νέας ταύτης τοῦ ζητήματος τῶν Ἁγίων Τόπων φάσεως.

Ἦδη εἶχε πέσει τὸ ὑπουργεῖον Ρεούφ-Πασᾶ καὶ πρωθυπουργὸς ἦλθε καὶ αὐτίς ὁ φιλόγαλλος Ρεσιδ, ὅστις προσεπάθησε νὰ συμβιάσῃ τὰς διατάξεις τοῦ κατ' Ἰανουάριον ὑπὲρ τῶν Λατίνων ἐκδοθέντος Φιρμανίου πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων Χάτι-Σερίφ τοῦ Μαρτίου.

Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἀπέστειλεν εἰς Ἱερουσαλὴμ ὡς ἔκτακτον αὐτοκρατορικὸν ἐπίτροπον τὸν Ἀρίφ-βέην, ὅστις πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος ἐξεῦρε μέσον τινα ὄρον.

Ἄλλ' ἡ Ρωσία ὅμως ἐγενίκευσε τὸ ζήτημα ὃ δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιτετραμμένος αὐτῆς Ὁζερῶφ δι' ἐκθέσεως αὐτοῦ πρὸς τὴν οἰκίαν κυβέρνησιν παρίστα τὴν οἰκτρὰν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, τὰς διαιρέσεις τῶν Πασάδων ὑποβλεπόντων τὴν ἰσχύουσαν ἐπιρροὴν τοῦ Ρεσιτ πασᾶ, συμπτώματά τινα ἀναθρασμοῦ τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου κατὰ τοῦ Σουλτάνου, τὰς ραδιουργίας τοῦ Σεραγίου καὶ τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν παλαιστοίρκων κατὰ τῶν μεταρρυθμιστῶν, παρεκίνει τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πιτροπούλεως ἵνα ἐργασθῇ δραστηριώτερον πρὸς ἀνάκτησιν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ἀπολεσθεῖσης ρωσικῆς ἐπιρροῆς ἐν Ἀνατολῇ, ἐφ' ᾗ καὶ ἡ Ρωσικὴ Κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινουπόλιν τὸν ναύαρχον καὶ ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν, κατὰ τὸ 1836, διητέλεσαντα πρίγκηπα Ἀλεξανδρον Σέργιεβιτς Μεντζικῶφ, ἕνα τῶν διαπρεπεστέρων μελῶν τοῦ πολεμικοῦ ἐν Ρωσίᾳ κόμματος.

Οὗτος τῇ 16|28 Φεβρουαρίου 1853 ἀφικόμενος εἰς Κων|πολιν μετὰ συνοδείας ἐξ ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν ξηρᾶς τε καὶ τῆς θαλάσσης, ἐγένετο δεκτός, τῇ ἀπαιτήσῃ τῇ Ρωσικῆς πρεσβείας, μετ' ἀσυνήθους ὄλως πομπῆς, δεικνυούσης, ὅτι κερήθηεν ἀνεπιστρεπτι, ὁ καιρὸς τῶν ἀναβολῶν καὶ τῶν διπλωματικῶν τῆς Τουρκίας ὑπεφυγῶν· διότι οὗτος ἀντὶ νὰ μεταβῇ ὡς εἶδει εἰς τὴν Πύλην μετ' ἐπισήμου στολῆς, κατὰ τὴν συνθήειαν, ἔφερε ἐξ ἐναντίας πολιτικὴν ἔνδυμασίαν· εἰς ἐπίμετρον δὲ τοῦ ἀποτόμου αὐτοῦ τρόπου ἀπίσχε νὰ ἐπισκιυθῇ τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν Φουάτ, ὅστις ὡς ἐκ τούτου παρετήθη, διορισθέντος τοιοῦτου τοῦ Ριφαὰτ πασᾶ.

Είτα δὲ ἐπὶ τούτῳ μεταβάς εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐζήτησεν ἀποτόμως νὰ τύχη ἰδιαιτέρας παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ἀκροάσεως, ἧς καὶ ἀμέσως ἔτυχεν· ἐξεληθὼν δὲ τῶν ἀνακτόρων, μεθ' ἅπαντος τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ μετέβη πρὸς ἐπίσκιψιν τοῦ Χοσρέφ πασᾶ, ὅστις ἦτο μέγας βεζύρης ἐπὶ τῆς συνομολογήσεως τῆς τοῦ Χουνκιάρ-Ίσκελεσῆ συνθήκης.

Ἐκ τούτων λοιπὸν πάντων φαίνεται ἀριδῆλως, ὅτι ὁ Μεντζικῶφ εἶχεν ὄλως ρητὰς καὶ προδιαγεγραμμένας διαταγὰς καὶ ἐπομένως ὅτι τὰ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας εὕρισκοντο ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς. Ἄλλ' ὅμως μεθ' ὄλην τὴν ἀγέρωχον αὐτοῦ διαγωγὴν, ἧτις τρόπον τινὰ ἦτο καὶ ἀπειλή τις κατὰ τῆς Τουρκίας πολεμικῶν διαθέσεων, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπιτύχῃ τὴν διομολογίαν ἰδιαιτέρας συνθήκης ἐξασφαλιζούσης τὴν ἐν Τουρκίᾳ ρωσικὴν ἐπιρροήν, ὁ Μεντζικῶφ ἀπηύθυνε τῇ Πύλῃ, τῇ 23ῃ Ἀπριλίου 1853, *τελεσίγραφον* μετ' ἐγγράφου τινός, ὅπερ αὕτη ὄφειλε νὰ ὑπογράψῃ ἢ ν' ἀπορρίψῃ ἐντός πέντε ἡμερῶν· διὰ τοῦ ἐγγράφου ἐκείνου ὁ Μεντζικῶφ ἐγενίκευ τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα καὶ ὑπεχρέου τὴν Πύλην νὰ διατηρήσῃ ἀκεραίας καὶ ἀλωβήτους τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς προνομίας τὰς ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν Τουρκίᾳ κτηθείσας.

Τὸ ρωσικὸν *τελεσίγραφον* ἔφθασεν εἰς τὸν πρὸς δὴ ὕρον ἀκριβῶς τῇ ἐπαύριον τῆς διὰ τοῦ *Φερμανίου* τῆς 22ας Ἀπριλίου 1853 διακανονίσεως τοῦ ζητήματος τοῦ Παναγίου Τάφου ἰκανῶς εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων· διότι, τῇ ἐπιμέλειᾳ τοῦ Ἀγγλοῦ πρέσβευος Στάτφορντ Κάνιγγ ἢ Γαλλία εἶχεν ἐλαττώσει ἐν πολλοῖς σημείοις τὰς ἐπὶ τοῦ Παναγίου Τάφου ἀπαιτήσεις αὐτῆς. Ἐν τούτοις ἡ διπλωματία τῆς Ρωσίας ἐπέμενε ἐπιζητοῦσα τὴν ὀριστικωτέραν διακανόνισιν τῶν πραγμάτων τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τὴν ἀπὸ τῆς Πύλης ἀναγκωρισιν τῆς Ρωσικῆς προστασίας ἐπὶ πάντων τῶν ἐν Τουρκίᾳ ὀρθοδόξων.

Οἱ πρεσβευταὶ τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας Δελακούρ καὶ Στάτφορντ Κάνιγγ οἵτινες ἐπ' ἀδείᾳ ἐν ταῖς οἰκείαις χώραις εὕρισκόμενοι μικρὸν μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Μεντζικῶφ ἐσπευσμένως ἐπανάλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ταῦτοχρόνος δὲ Γαλλικὸς καὶ Ἀγ-

γλικός στόλος είχε καταπλεύσει εἰς τὰ παρά τὸν Ἑλλήσποντον Βεσί-
κια, πρὸς ναυτικὴν ἐπίδειξιν κατὰ τῶν Ρώσων καὶ ἐνθάρρυνσιν τῶν
Τούρκων, συνεβούλευσαν τῇ Πύλῃ κατ' οὐσίαν μὲν ἢ ἀπορρίψῃ τὸ
ρωσικὸν ἔγγραφο, νὰ παράσχῃ δὲ ἀπλῶς καθησυχαστικὰς περὶ
αὐτοῦ διαβεβαιώσεις πρὸς τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρούπολεως.
Οὕτω δὲ ἡ Ἵψηλὴ Πύλη (1) ταῖς συμβουλαῖς ταυταῖς τῆς Ἀγ-
γλικῆς καὶ Γαλλικῆς ἐπομένῃ διὰ διακοινώσεως αὐτῆς ὑπὸ ἡμερομη-
νίαν 28 Ἀπριλίου ἀπαντήσασα πρὸς τὸ ρωσικὸν *τελεσίγραφον*
ἐξεφράζετο ὅτι ἐμπνέεται ὑπὸ τοῦ ζωνοῦ πόθου τῆς διακανονίσεως
τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων, κατὰ τρόπον, μὴ προσβάλλοντα μὲν τὰ
κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ Σουλτάνου, ἱκανοποιούντα δὲ τὰς
ἀξιώσεις τοῦ Ρωσικοῦ ἀνακτοβουλίου.

Συνάμα δὲ ἐδόθη καὶ διαβεβαιώσεις τῆς προφορικῆς τῷ Μεντζι-
κῶφ ὅτι ἐν τῇ Ἵψηλῇ Πύλῃ ἐξεπονείτο αὐτοκρατορικὸν *Φιρμάνιον*
ἐπικυροῦν, ἐκ νέου, τὰς προνομίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου
καὶ ὅτι ἀντίγραφον τοῦ Φιρμανίου τούτου ἀποσταλήσεται εἰς Πε-
τρούπολιν μετ' ἐπιξηγήσεων ἱκανοποιητικῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως ἐφαίνετο ἥμισυ ἐκ τούτων εὐχαριστημένος ὁ
πρίγκιψ Μεντζικῶφ, ἐξ οὗ τὸ κομίσαν αὐτὸν ρωσικὸν ἀτμόπλοιο
διετέλει ὑπ' ἁτμόν, ἔτοιμον νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν
μετὰ τοῦ Ρώσου ἀπεσταλμένου, ἐγένετο χρῆσις τοῦ συνήθους τουρ-
κικοῦ διπλωματικοῦ μέσου πρὸς ἐπιτυχίαν ἀναβολῆς τινός.

Ἐφ' ᾧ καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς ἐπαύθη καὶ ἀντ'
αὐτοῦ διορίσθη ὁ Ρεστ πασάς.

Ἄλλ' ὅμως ὁ διορισμὸς οὗτος ἦτο μᾶλλον ἐχθρικός ἢ εὐμενής
τῇ Ρωσίᾳ, ἐπιμόνωσ ἀπαιτούση τὴν παραδοχὴν τῶν διὰ τοῦ *τελε-
σίγραφου* τῆς 23 Ἀπριλίου διατυπωθέντων.

Ἐπειδὴ δὲ οὐδενὸς τῶν αἰτουμένων δὲν ἔτυχεν ὁ Μεντζικῶφ
διέκοψε τὰς διπλωματικὰς σχέσεις καὶ ἐγκατέλειπεν, ἐπιδεικτικῶς,
τὴν Κωνσταντινούπολιν, τῇ 9|21 Μαΐου 1853.

(1) Περὶ τῆς ὀνομασίας ταύτης ἰδὲ τὴν ἐμὴν διατριβὴν ἐν ὁ Ἑβδομάδι-
ἔτους 1889 φυλλαδίῳ ΕΕ' σελ. 7—9.

Τῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχεσεῶν ἐπιλθούσης, ἡ προσέγγις Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, καθίστατο ὀσημέραι στενοτέρα, ὁ δὲ Ρεσίτ πασᾶς ἐπὶ μᾶλλον αὐθαδέστερος. Ἴνα δὲ δικαιολογηθῆ ἡ Πύλη ἐνώπιον τῆς δημοσίας γνώμης τῆς Εὐρώπης, ἐξέδωκε *Χάττι-Σεριφ* δι' οὗ ἀπενέμετο πλήρης θρησκευτικὴ ἐλευθερία.

Ἀφ' ἐτέρου δὲ ὁ Τσάρος ἐξέδωκε πρὸς τὸν Ρωτικὸν λαὸν *μανιφέστον* πρὸς ὃ ἀνταποδίδον τὰ αὐτὰ ἐξέδωκε καὶ ὁ Σουλτάνος τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1853 *μανιφέστον* δι' οὗ ἐκάλει εἰς τὰ ὄπλα πάντα Μουσουλμάνον, τῇ δὲ 26 Σεπτεμβρίου, ὁ στρατάρχης τοῦ ἐν τῷ Δουνάβει τουρκικοῦ στρατοῦ Ὁμέρ πασᾶς ἀπέστειλε πρὸς τὸν πρίγκηπα Μιχαὴλ Γορτσάκωφ, ἀρχιστρατήγον τῶν καταλαβόντων τὰς δύο ἡγεμονίας ρωσικῶν στρατευμάτων, τελεσίγραφον, δι' οὗ ἀνήγγελλεν αὐτῷ, ὅτι *ἐὰν ἐκτὸς δεκαπενθημέρας δὲν ἐγκαταλείψῃ τὰς ἡγεμονίας γεγήσεται ἐναρξίς τῶν ἐχθροπραξιῶν*, τοῦθ' ὅπερ ἐγένετο μετὰ δύο περίπου μῆνας, ἀδυνατοῦ καταστάσεως πλέον πάσης συνεννοήσεως μεταξύ Ρωσίας ἀφ' ἑνὸς καὶ Τουρκίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἀφ' ἐτέρου. Οὕτω δὲ αἱ ἐχθροπραξίαι ἤρξαντο ἐν τῷ Δουνάβει καὶ ἐν Σινώπῃ, ἐνθα τῇ 18)30 Νοεμβρίου 1853 ρωσικὸς στόλος κατέστρεψε μόρην τουρκικοῦ ναυλοχοῦσαν ἐν Σινώπῃ.

Τούτου γνωσθέντος οἱ ἐν Βεσσελίοις στόλοι τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας διήλθον, ἐν τάχει, τὸν Ἑλλήσποντον καὶ κατέπλευσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' ὁ Ἀβερδην ὁμῶς ἐδίσταζεν εἰσέτι περὶ τοῦ πρακτέου, καίπερ τῆς κοινῆς γνώμης ἐπιζητούσης τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας.

Ἐπὶ τέλους ὁμῶς, τῇ ἐπιμόνῳ αἰτήσει τοῦ Πάλμερστον, τῇ 15)27 Δεκεμβρίου 1853 ἡ Γαλλία καὶ Ἀγγλία ἐκοινοποίησαν τῇ Ρωσίᾳ *ὅτι οἱ στόλοι αὐτῶν δὲν θὰ ἐπιτρέψωσι νὰ ἐμφανισθῆ, ἐκ νέου, ἡ ρωσικὴ σημαία ἐν τῷ Εὐξείνῳ*. Οὕτω δὲ μετ' ἀγόνους καὶ πάλιν διαπραγματεύσεις καὶ ἀποπειράς συμβιβασμοῦ, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1854, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία ἐκήρυττον τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Ρωσίαν, ἀρνηθεῖσαν νὰ παραδεχθῆ τὰς αἰτήσεις αὐτῶν. Ταῦτοχρόνως δὲ καὶ ἡ Αὐστρία, ἥτις, οὐ πρό πολλοῦ, ἐσώθη διὰ τῶν ρωσικῶν αἱμάτων, ἔκλινε πρὸς τὴν Ἀγγλογαλλικὴν συμμαχίαν· ἀλλὰ τὰς προθέσεις ταύτας τῆς Αὐστρίας σοβαρῶς περιέστειλε ὁ

βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Γουλιέλμος, ὑποχρεωθείσης τῆς Ρωσίας νὰ ἐκκένωσῃ τὰς Ἡγεμονίας, αἵτινες κατελήφθησαν, διὰ συνθήκης μετὰ τῆς Πύλης τῆ 2)14 Ἰουνίου 1853 ὑπὸ Αὐστριακοῦ στρατοῦ καὶ διὰ συνθήκης μετὰ τῆς Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας τῆ 8)20 Ἀπριλίου 1853 ὑπογραφείσης διεκηρύττετο ὑπὸ ὄρους ἢ μὴ συμμετοχῆ τῆς κατὰ τῆς Ρωσίας συμμαχίας τῆς Αὐστρίας.

Οὕτω δὲ διὰ τῆς Πρωσσίας καὶ τῶν ὁμοσπόνδων Γερμανικῶν κρατῶν περιεστάλη μὲν ἡ Αὐστρία τῆς κατὰ τῆς Ρωσίας ἐπιθέσεως, ἀλλὰ καὶ ἐδέθησαν αἱ χεῖρες τῶν Ρώσων ὁ δὲ ἀγὼν περιορίζετο οὕτω, καθ' ὁλοκληρίαν, ἐπὶ τοῦ ρωσικοῦ ἐδάφους, ἐν Κριμαίᾳ. ἐν ἣ ἐπάλαμιον αἱ στρατιαὶ τῶν συμμάχων, δυνάμεων μὴδ' αὐτῆς τῆς μικρᾶς Σαρδηνίας ἐξαιρουμένης, κηρυχθείσης κατὰ τῆς Ρωσίας. (1) Μόνη δὲ κατὰ τοῦ φοβεροῦ τούτου ἀντιρωσικοῦ συνασπισμοῦ, μία καὶ μόνη, μικρὰ καὶ ἀσθενὴς δύναμις, ἡ πατρις ἡμῶν Ἑλλάς ἀντετάχθη· διότι τότε κοινὰ συνέδεον αὐτὴν πρὸς τὴν Ρωσίαν συμφέροντα, ὁ θρησκευτικὸς χαρακτήρ τοῦ πολέμου, αἱ δηλώσεις τῆς Ρωσικῆς κυβερνήσεως ὅτι ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν ἐν Τουρκίᾳ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπειλουμένων προνομίων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἅπερ παρέσχον τοῖς Ἕλλησι λαβὴν πρὸς ἐξέγερσιν, ἣν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1853 προβλέποντες, ἀμα ὡς ἔμαθον τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποστολῆς τοῦ πριγκίπου Μεντσικώφ καὶ τὴν διακοπὴν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων Ρωσίας καὶ Τουρκίας, προητοιμαζόντο διὰ τὸν ὑπὲρ τῆς μεγάλης ἰδέας, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, ἀγῶνα.

Τὴν πολεμικὴν ταύτην τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐλευθέρου τε καὶ δούλου συνεμερίσθησαν ὁ τε βασιλεὺς Ὅθων καὶ ἡ βασίλισσα Ἀμαλία, οἵτινες ἦσαν θιασῶται τῆς μεγάλης ἰδέας, ἐν ἣ εὕρισκον ἠδείαν παρηγορίαν ἀπὸ τῶν πικριῶν τῆς ἀτεκνίας καὶ τῶν ἀνιῶν τῆς ἐσωτε-

(1) Διὰ τὰ κατὰ τὰ ζητήματα τοῦ Παναγίου Τάφου (Κομανέ) καὶ τὰ ἄλλα πολιτικὰ τῆς Ρωσίας ἰδὲ τὴν παρ' ἡμῖν μεταφρασθεῖσαν «Ἱστορίαν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου» τοῦ βαρόνου Βιζανκούρ ὑπὸ Π. Γεωργιάδου καὶ Α. Χλωροῦ Τόμ. 2, ἐν Ἀθήναις 1892 ἔκδ. 6', ὑπὸ Γ. Τσαγγάρη σελ. 5 - 20.

ρικής πολιτικής. Ούτως ὁ βασιλεὺς Ὅθων ἐγένετο ὁ ἀρχηγὸς τῆς πολεμικῆς πολιτικῆς καὶ ἀνέλαβεν αὐτὸς οὗτος τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐνεργειῶν. Εὐθὺς δ' ἤρξατο δι' ἀπεσταλμένων ὡς τοῦ γεροϋσιαστῆ Γ. Τυπαλδοῦ, ὃν ἀπέστειλεν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, πρὸς συλλογὴν χρημάτων καὶ τοῦ ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ Β. Νικολαΐδου περιερχομένου τὴν Θεσσαλίαν, Ἡπειρον καὶ Μακεδονίαν πρὸς μελέτην τῆς τοπογραφίας αὐτῶν, δι' ἐγκυκλίων, δι' ἐπιστολῶν νὰ διαρεθίζῃ τὸν πατριωτισμὸν τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὁμογενῶν, ὑπεξέκαιε τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν καὶ συνήθροιζεν ἀρκοῦντα χρηματικὰ ποσά, προωρισμένα διὰ τὴν μέλλουσαν πάλην, συνεννοεῖτο πρὸς τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικούς, διατάζε δὲ ὅπως κατατεθῶσιν ὄπλα τε καὶ ζωτροφίαι ἐν ταῖς παραμεθορίαις ἀποθήκαις καὶ, ἐν γένει, ἐκ τῶν ἐνόντων ἐποίησατο μυστικὴν τινα προετοιμασίαν.

Ἐκ τοῦ πρὸς τὴν *μεγάλην ἰδέαν* ζήλου τοῦ βασιλέως καὶ ἐκ τοῦ μέλλοντος νὰ ἐκράγῃ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου ὑπεκκλιόμενος σύμπαξ ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπὸ ἱεροῦ κατείχεται ἐνθουσιασμοῦ, ἀρχομένου τοῦ 1854, καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τούτου τ' ἀποτελέσματα ταχέως ἐξεδηλώθησαν: Ἡ Ἡπειρος, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Μακεδονία ἐπανέστησαν, ὑποβοηθούμεναι, ἀνεπισήμως ὑπὸ τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος. Πρῶτη δὲ τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως ἔδωκεν ἡ Ἡπειρος, ἥτις, κατὰ ταύτην τὴν περίοδον, καθ' ἣν ἐξηγέρθη ὁ τρομερὸς, ὡς ἐκ τῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν Ρωσικῆς καὶ Τουρκικῆς σχέσεων φανατισμὸς, ὑπέφερον ἐκ μέρους τῶν Τούρκων τὰ πάνδεινα: διότι ὁ μὲν φρούραρχος Ἄρτης Σουλεϊμάν Φράσαρης ἐπέβη τοὺς ἐν Ραδοβιτζίφ, ἵνα παρὰσχῶσιν αὐτῷ μεγάλην χρηματικὴν ποσότητα πρὸς μίσθωσιν 2,500 ἀνδρῶν, ὁ δὲ τουρκαλβανὸς Ζεϊνέ, ὑπάλληλος τῆς διοικήσεως Ἄρτης, ξιφῆρης μετὰ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος ἐπέπεσε κατὰ τῶν ἐκκλησιαζομένων ἐν Πέτῃ χριστιανῶν, ζητῶν χρήματα καὶ τροφάς, 300 δὲ Τουρκαλβανοὶ κατερχόμενοι εἰς Πρέβεζαν, ἵνα ἐπιβιβασθέντες μεταβῶσιν εἰς Κρήτην, ἐπέπεσον κατὰ τοῦ χωρίου Μύτικα καὶ ἐδήλωσαν αὐτό, ἐν Ἀργυρὶ κάστρῳ δὲ Τούρκοι ἐκ τοῦ φανατικοῦ ὄχλου ἀπειπειράθησαν νὰ δολοφονήσωσι τὸν ἀρχιερέα. Ἐφ' ᾧ καὶ, τῆ 15ῃ Ἰανουαρίου 1854, οἱ πρόκριτοι *Ραδοβιτζίου* τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης ὕψωσαν τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, φέρουσαν

τὰς λέξεις «*ἐν τούτῳ νίκα*», ὠρκίσθησαν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἐπανάστασιν, ἐκδόντες μάλιστα καὶ προκήρυξιν, ἐν ἣ ἐλέγετο : *ὅτι βεβαρημένοι ἐκ τῆς φορολογίας, τῶν ἀτιμώσεων καὶ τῆς πιέσεως τῶν κατακτητῶν ἐπαναλαμβάνουσι τὸν κοινὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ὁμνύοντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψίστου* »

Οὕτω δέ, ἐντὸς ἡμερῶν τινων, αἱ ἐπαρχίαι *Ραδοβιτζίου, Τσουμέρκων Λάμας, Σκουληκαριάς, Λάκας καὶ Σουλίου* ἐπανεστάτησαν, τὰ δὲ τουρκικὰ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα ἠττώμενα ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν κατέφευγον εἰς Ἄρταν καὶ Πρίβεζαν.

Τὴν ἐν τῇ δούλῃ Ἑλλάδι ὑψωσιν τῆς σημαίας τῆς ἐπαναστάσεως μαθόντες ὁ υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη, Σπυρίδων Καραϊσκάκης καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ὑποστρατήγου Θεοδώρου Γρίβα, Δημήτριος Γρίβας, ἀφέντες τὴν ἐν τῷ στρατῷ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὑπηρεσίαν αὐτῶν, μετέβησαν ν' ἀγωνισθῶσι μετὰ τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ πολυαριθμῶν ἠθελοντῶν ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

Οὕτω δὲ τὸ σῶμα αὐτῶν, εἰς 2,000 ἀνδρῶν συμποσούμενον, ἐξεδίωξε τὰ τουρκικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τοῦ χωρίου *Κομποτάκι* μέχρι τῆς στρατηγικῆς θέσεως *Πέντε Πηγᾶδια*, ἐνίκησεν ἐν *Λαμαρίῳ*, κατόπιν μάχης, ἐν ἣ ἐφονεύθησαν ἱκανοὶ ἑκατέρωθεν, καὶ ἐπολιορκήσῃ τὴν Ἄρταν. Καὶ ὁ μὲν Γρίβας κατέσχε τὴν θέσιν *Ἅγιος Θεόδωρος*, ὁ δὲ Καραϊσκάκης τὰ πρὸς τὸ μέρος τῆς Μητροπόλεως τοπία, εἰς ἀπόστασιν βολῆς ἀπὸ τοῦ φρουρίου, ὅπερ ὑπερήσπιζον τὰ ἀπανταχόθεν εἰς αὐτὸ καταφυγόντα τουρκικὰ ἀποσπάσματα. Οἱ ἐπαναστάται, εὐτυχῶς, ἤρξαντο οὐαιωδῶς ἐνισχυόμενοι ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος προσερχομένων ἠθελοντῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν διαπρεπῶν τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἀξιωματικῶν.

Τότε ὁ Θεόδωρος Γρίβας, προχειρισθεὶς ἀρχηγὸς ὑπὸ Ἡπειρωτῶν προύχοντων, οἱ δὲ Κίτσοις Τζαβελλας, ὁ Γιαννάκης Ράγκος, οἱ Ἰωάννης καὶ Νικόλαος Στρατοί, οἱ Ἀνδρέας καὶ Δημ. Ἰσχοί, ὁ Γεώργιος Βαρνακιώτης, ἄγοντες σώματα ἠθελοντῶν, διήλθον τὰ ἐλληνικὰ μεθόρια καὶ εἰς τὸ τουρκικὸν εἰσβαλόντες ἐνίσχυσον τὸν ἀρξάμενον ἤδη ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Σ. Καραϊσκάκης καὶ ὁ Δ. Γρί-

θας ἐπολιόρκουν τὴν Ἄρταν, ἐξ Ἰωαννίνων ἀπεστάλησαν 800 Τούρκοι ἄνδρες πρὸς ἐπικουρίαν αὐτῶν, ἀλλ' ἐν τῇ θέσει *Πέτα Πηγάδια* ἐνίκηθησαν, εὐτυχῶς, ὑπὸ τοῦ ἐπιχωρίου ὀπλαρχηγοῦ Νικολάου Θ. Ζήκου καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν.

Ἐν τούτοις, ἡ πολιορκία τῆς Ἄρτης καθίστατο ὀσημέραι δεινότερα. Καὶ ὁ μὲν Δ. Γρίβας ἐσπρατοπέδευεν ἐν τῇ Γρεμενίστῃ ὁ δὲ Σ. Καραϊσκάκης, ἔχων τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν, ἐν Πέτα. Οὐχ ἦττον ὅμως καὶ ἀποσπάσματα αὐτῶν, ἐκπιμθέντα ἀπὸ τῶν δύο τούτων θέσεων, ἀπεχρυσῶν μίαν ὄραν τῆς Ἄρτης κατέσχον πλησιεστέρας ἔτι πρὸς τὴν πόλιν θέσεις. Τῇ 27 Ἰανουαρίου 1854 ἐξεληθόντες οἱ πολιορκούμενοι Τούρκοι προσέβαλον τοὺς εἰς *Γρεμενίσαν* ἐστρατοπευδευμένους Ἕλληνας, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν περιαγαγόντες ὅμως εἰς δεινὴν θέσιν τῶμα Βαλτινῶν, ὅπερ ἐπολιόρκησαν ἐν τῇ θέσει *Βλαχέρρα* καὶ ὅπερ τυχὸν ταχείαις ἐπικουρίαις ἠδυνήθη νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς πολιορκίας· τῇ ἐπαύριον δὲ (20 Ἰανουαρίου) ὁ ἐπαναστατικὸς στρατὸς ἐφώρμησε κατὰ τῆς Ἄρτης ἐκ δύο μέρων, τοῦ μὲν Καραϊσκάκη ἐπιτεθέντος ἐκ τῆς θέσεως *Ράχη*, τοῦ δὲ Γρίβα ἐκ τοῦ κάτω μέρους τῆς πόλεως, εἰ καὶ ἐκυρίευσαν δὲ ὄχυράματά τινα ἀποκρουσθέντες ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπανκκάμψωσιν εἰς τὰς προτέρας αὐτῶν θέσεις δρομαίως, ἅτε δὴ ἐπελθούσης ραγδαιοτάτης βροχῆς.

Τὴν ἐπομένην, 29ην πάντες, συνεκεντρώθησαν ἐν τοῖς χωρίοις *Πέτα, Νεοχωρίῳ καὶ Κομπότι*, αὐτόθι δὲ συμβουλίου γενομένου, ἀπεφασίσθη νὰ ἐπιτεθῶσιν, ἐκ νέου, κατὰ τῆς Ἄρτης.

Οὕτω δὲ τὴν ἐσπέραν τῆς Κυριακῆς 31 Ἰανουαρίου οἱ Ἕλληνες διαιρεθέντες εἰς δύο πτέρυγας ὧν ἡ μὲν προσέβαλεν ἀπὸ τῆς θέσεως *Πετροβούρι*, ἡ δὲ ὥρμησε κατὰ τῶν θέσεων *Περιορίτσας καὶ Χάνι*, ἐπετέθησαν κατ' αὐτῆς.

Δυστυχῶς ὅμως ἔν μόνον τάγμα κατώρρωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς θέσεως *Χάνι* καὶ νὰ προχωρήσῃ μέχρι τοῦ *Ψαρμαχαλαῖ*, τὰ δ' ἄλλα μανιωδῶς ἀγωνιζόμενα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβωσι τὴν *Περιορίτσαν*, κρατερώς ἀντέχουσιν καὶ οὕτω, μετὰ ἐπτάωρον προσβολῆν, πιπτούσης ἤδη πυκνοτάτης χιόνος, ὁ Ἕλληνικὸς στρατὸς ὀπισθοχώρησε καὶ αὐθις εἰς *Πέτα*, περὶ τὴν 4ην

πρωινήν ὥραν κατὰ κράτος καὶ ἐξηντηλημένος ἐκ τοῦ ἐν μέσῳ νυκτερινοῦ σκότους ἐπικρατοῦντος σφοδροτάτου ψύχους.

Καὶ μετὰ τὴν ματαίαν ταύτην ἔφοδον ἀπελπίσαντες οἱ Ἕλλη- νες ἀπεφάσισαν νὰ καταστήσωσι στενοτέραν τὴν πολιορκίαν τῆς Ἄρτης· ἐφ' ᾧ ὅπως παρακλώσωσι τὴν ἀποστολὴν ἐπικουριῶν Τουρκικῶν ἀπεφάσισαν, αὐξηθέντων ἤδη τῶν ἐπαναστατῶν εἰς 4,000, ὁ μὲν Ν Ζέρβας νὰ καταλάβῃ τὰς μεταξὺ Ἄρτης καὶ Πρεβέζης θέσεις, ὁ δὲ Θεόδωρος Γρίβας τὰς ὁδοὺς τῶν Ἰωαννίνων προχωρῶν σύναμα κατὰ τῆς πόλεως ταύτης, ὁ δὲ Γιαν. Ράγκος καὶ ὁ Στράτος νὰ καταλάβωσι τὰ τουρκικὰ Ἄγραφα, ἵνα οὕτω διακόψωσι τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς ἤδη ἐπαναστατησάσης Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου.

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἦτο φρονιμώτατον διότι ἐκ διαφόρων μερῶν οἱ Τούρκοι προσεπάθουν ν' ἀποστειλωσιν ἐπικουρίας εἰς τὴν πολιορκουμένην Ἄρταν.

Καὶ ἐν τούτοις, μεθ' ὅλας ταύτας τὰς προφυλάξεις τῶν ἐλλήνων, τῇ 9 Φεβρουαρίου σῶμα ἐκ 1000 περίπου *redifidar* (ἐπιστράτων) ἐξ Ἰωαννίνων ἐφθάσε καὶ πάλιν πρὸ τῆς στρατηγικῆς θέσεως *Perte Hηγάδια*, ἀλλὰ καὶ αὐθις κρατερῶς ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Γήκου, Νικολαοῦ καὶ Λάμπρου Ζήκου καὶ μετὰ πεισματώδη μάχην ἠναγκάσθη νὰ ὀπισθοχωρήσῃ ἐκεῖσε ὅθεν ἦλθεν ἵνα δὲ μὴ τυχόν πολυπληθέστεροι ἐπιστρέφοντες Τούρκοι ἐπιτεθῶσι καὶ πάλιν κατὰ τῆς στρατηγικῆς ταύτης θέσεως, πρὸς ἐπικουρίαν αὐτῶν μετέβη ὁ Ν Ζέρβας καὶ κατέλαβε τὴν θέσιν *Κλεισοῦραν*. Ἀλλὰ καὶ τουρκικὸν σῶμα ἐξ 800 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ἀρπὰς *Λαλιώτην*, αὐτὸν ἐκείνον, ὅστις ἡμέρας τινὰς πρότερον, ἀπεπειράθη, διὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἰδάφους, νὰ φθάσῃ εἰς Ἄρταν καὶ μετὰ ζημιῶν ἀπεκρούσθη, προσεπαθῆσε, διὰ Τσουμέρκων, νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πολιορκουμένην πόλιν, ἀλλ' ἀπεκρούσθη καὶ αὐθις ὑπὸ τοῦ Ράγκου, Στράτου καὶ Καραούλη.

Ἐτερον δὲ τουρκικὸν σῶμα ἐκ Πρεβέζης ἐκ 300 ἀνδρῶν Τούρκων συμποσούμενον μετὰ πολεμοφθίων ὑπὸ τὸν *Χαϊρεδδix-βέην* προσεπάθησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς Ἄρταν ἀλλὰ καὶ τοῦτο προκαταληφθὲν ὑπὸ τοῦ Ν. Κάσκαρη ἐκλείσθη ἐν τῇ θέσει *Λοῦρρα*, ἐντὸς πύργων.

Τότε οί ἐν Ἄρτῃ Τούρκοι βλέποντες ἐαυτοὺς ἀπιστερημένους ἐπικουριῶν ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων Ιανουαρίου καὶ θέλοντες νὰ σωσῶσι τοὺς ἐν τῇ θέσει Λοῦρον ἀποκλεισθέντας, δι' ἀντιπερισπασμοῦ διηρήθησαν εἰς δύο πτέρυγας καὶ ἐπετέθησαν εἰ μὲν κατὰ τοῦ χωρίου *Λιμένι*, οἱ δὲ κατὰ τοῦ *Πέτα*. Οἱ ἐπικραστάται ὄρμησαν τότε κατ' αὐτῶν, ἐπολέμησαν, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τῆς 16 Φεβρουαρίου καὶ κατεδίωξαν τὸν ἐχθρὸν εἰς Ἄρταν, ἀφέντα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης 2 σημαίας, 18 αἰχμαλώτους καὶ πολλοὺς νεκρούς. Μετὰ τινὰς δ' ἡμέρας τὸ μάταιον καὶ ἀνωφελὲς τῆς ἀντιστάσεως ἰδόντες καὶ οἱ ἐν Λούρῳ πολιορκούμενοι συνθηκολογήσαντες πρὸς τοὺς πολιορκοῦντας αὐτοὺς ἐπαναστάτας παρεδόθησαν.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων τῶν ἐπαναστατικῶν, τοῦ δὲ Γρίβα καὶ τοῦ Ζέρβα μετὰ τῶν Ζηκκιάων ὄλονεν πρὸς τὰ Ἰωάννινα προχωρούντων αἰφνης μανθάνουσιν, ὅτι ἀφικετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως σοβαρὰ ἐπικουρὰ τοῖς Τούρκοις.

Καὶ ὄντως τῇ 22 Φεβρουαρίου 1854 ὁ Φουὰτ ἐφένδης, ὃν εἶδομεν ἄνωτέρῳ, σταλεῖς ὡς ἐκτεκτος αὐτοκρατορικός ἐπίτροπος πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἠπείρου, ἀφικετο εἰς Πρέβεζαν μετὰ τριῶν ἀτμοπλοίων, μιᾶς φρεγάτας, 3.000 στρατιωτῶν καὶ 4 πεδινῶν τηλεβολοστοιχιῶν.

Καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀτάσθαλος ἀγγλικὴ πολιτικὴ εἶδειζε τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος μοχθηρὰν διαγωγὴν αὐτῆς διότι μόλις ἀφικομένου τοῦ Φουατ, τῇ ἐπαύριον (23) ἦλθεν εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ἐπὶ ἰδιαιτέρου ἀτμοπλοίου ὁ ἀρμοστής τῶν Ἰονίων νήσων Οὐάροδ, ἵνα αὐτῷ καταπλήξῃ καὶ προκαταλάβῃ τὰ πνεύματα τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες, ὡς ὑπέθετεν αὐτός, ἄμα ἰδόντες τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν ἤθελον διαλυθῆ φοβούμενοι τὴν ἀγγλικὴν σύμπραξιν.

Ὅπως ποτ' ἂν ἦ ἐκ τοῦ ἀφικομένου ἐπικουρικοῦ στρατοῦ, δύο τάγματα μετὰ δύο πυροβόλων ἐκ Πρέβεζης ἐπιβάντα ἐμπορικῶν ἀτμοπλοίων ἀφικόντο εἰς Σαλάωραν καὶ ἐκεῖθεν κατῴρθωσαν νύκτωρ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πολιορκουμένην Ἄρταν, οὕτως ὥστε οἱ ἐν Ἄρτῃ ὑπὸ τὸν Σουλεϊμὰν Φράσαρην ἀνήλθον εἰς 3,000, ἐν ᾧ οἱ ἐπαναστάται μόλις ἀνήρχοντο εἰς 2,000, ἐπὶ εὐρείας ἐκτάσεως διεσκορπισμένοι· διότι 500 μὲν κατεῖχον τὸν Ἅγιον Ἡλμυρ, 550 τὸ

Πέτα, 400 τὴν *Βλαχέρναν*, 250 τὸ *Κομπότι* καὶ 150 τὸ *Μπάνι*.

Ἐν τῆς γενναίας ταύτης ἐπικουρίας ἐνθαρρυνθέντες οἱ πολιορκούμενοι, τῇ 3ῃ Μαρτίου τρία τάγματα μετὰ δύο πυροβόλων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τσίλιου Πίτσαρη (Τσελεμπίτσαρη) ἐξαποστειλαντες ἐξ Ἄρτης διέταξαν νὰ βαδίσωσι κατὰ τοῦ χωρίου *Πέτα*.

Οἱ Τούρκοι κατέφθασαν εἰς *Πέτα*· οἱ Ἕλληνες τοῦτο ἰδόντες διηρέθησαν ὡς ἐξῆς: τὴν μὲν δεξιὰν πτέρυγα διώκουν οἱ Ἴσχοι καὶ ὁ Ι. Κοτσιφάκης, τὸ κέντρον καὶ τὴν ἀριστερὰν ὁ Καραϊσκάκης μετὰ τῶν ἄλλων, ὁ δὲ Ν. Τζαβέλλας μετὰ τοῦ Δ. Βότσαρη Ἰσταντο ἐπὶ τινος παρακειμένου λόφου διευθύνοντες τὸ ἐπικουρικὸν σῶμα.

Ἡ μάχη ἤρξατο, διὰ σφοδροῦ κανονιοβολισμοῦ, ἐκ μέρους τῶν Τούρκων· τότε ὁ Γ. Κατσιογιάννης ἀποσπασθεὶς ἐκ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος ἐπέπεσε, μετὰ σώματος Ἑλλήνων, πλαγίως, οὕτω δὲ οἱ Ὀθωμανοὶ ἠναγκάσθησαν ν' ἀναλάβωσι γενικὴν ἐπίθεσιν· τὴν κίνησιν ὅμως αὐτῶν προκατέλαβον οἱ Ἕλληνες ἐξεληθόντες τῶν ὄχυρωμάτων αὐτῶν καὶ συνάψαντες μάχην δεινὴν μέχρις ἑσπέρας, τοῖς τῶν Τούρκων ἀναγκασάντων τοὺς Ἕλληνας νὰ ὀπισθοχωρήσωσι μέχρι τῶν ὄχυρωμάτων αὐτῶν καὶ τοῖς τῶν Ἑλλήνων καταδιωζάντων τοὺς Τούρκους ἀναγκασθέντας, ἐν τελεί, νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν ὅπως σωθῶσιν εἰς Ἄρταν, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἤθελον κατορθῶσαι ἐὰν ὁ Σκαλτσογιάννης, ὁ Κουτσονίκας, ὁ Μακρῆς καὶ τινες ἄλλοι, οἵτινες ἀκούσαντες μακρόθεν τοὺς πυροβολισμοὺς ἔσπευσαν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, κατώρθουν νὰ φθάσωσιν ἐγκαιρότερον εἰς *Πέτα*, ὅτε οἱ Τούρκοι ἤθελον ὑποστῆ πανωλεθρίαν τελείαν.

Ἄφ' ἐτέρου δὲ οἱ ἐν Ἰωαννίνοις Τούρκοι λαβόντες θάρρος ἐκ τῆς ἐξόδου τῶν ἐν Ἄρτῃ πολιορκουμένων ἐπετέθησαν τῇ 26ῃ Φεβρουαρίου ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἀδῆ-Πασᾶ καὶ τοῦ Ἀχμέτ-Πασᾶ, κατὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀποσπασμάτων, ἅτινα κατέλαβον ἤδη θέσεις πρὸς πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων· οἱ δύο πασάδες μαθόντες ἐκ προδοσίας, ὅτι ὁ Θεόδωρος Γρίβας εὕρισκετο ἐν *Κουτσοιλιῷ* μετ' ὀλιγαριθμοῦ σώματος, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθῶσι, κατὰ πρῶτον, ἐναντίον αὐτοῦ. Ὁ τουρκικὸς οὗτος στρατὸς ἀπετελεῖτο ἐκ 1000 ἀνδρῶν, 200 ἰππέων, 4 πυροβόλων καὶ ἑθελοντῶν τινῶν Τούρκων ἐξ

Ἰωαννίνων, οἱ δὲ ἐν Κουτσουλῶ ὑπὸ τὸν Γρίβαν ἄνδρες μόλις ἀνήρχοντο εἰς 300.

Τῇ 5 ὥρα ἤρξατο ἡ ἐπίθεσις τῶν Τούρκων ἐκ τεσσάρων μερῶν· καὶ ὁ μὲν Δημήτριος Γρίβας κατώρθωσε μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν 100 ἀνδρῶν νὰ ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας, ἐν ἣ κατέλυον, καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν ὑπερκειμένην τῷ χωρίῳ ἐκκλησίαν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ὁποίας ὑπῆρχε πυροβόλον τῶν ἐπαναστατῶν· ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Θεόδωρος Γρίβας μὴ προφθάσας νὰ ἐξέλθῃ τοῦ χωρίου ἐπολιορκήθη ἐν τινὶ οἰκίᾳ ἐν ἣ ἐμάχετο μετὰ τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ λυσσῶδῶς, πολυπληθῶν Τούρκων προσπαθούτων νὰ κυριεύσωσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς στέγης τοῦθ' ὅπερ δὲν κατώρθωσαν· διότι ὁ ἀπὸ τῆς ὑπερκειμένης ἐκκλησίας υἱὸς τοῦ Θ. Γρίβα, καλῶς κκνονοβολῶν, κατώρθωσε νὰ παρεμποδίσῃ τὰς ἀποπειράς τῶν Τούρκων καὶ νὰ σώσῃ οὕτω τὸν πατέρα καὶ τοὺς τριακοσίους ἐκείνους γενναίους ἄνδρας δεινὴν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἀντιτάξαντας ἄμυναν καὶ ἐξαντλήσαντας καὶ τὴν τελευταίαν αὐτῶν πυριτιδοβολὴν κατ' ἐχθροῦ τετραπλασίου.

Οὕτω λοιπὸν οὐδὲν κατώρθωσαντες οἱ Τούρκοι, τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης, ὡπισθοχώρησαν εἰς Ἰωάννινα, οἱ δὲ Ἕλληνες οὐ μακρὰν τῶν Ἰωαννίνων εἰς Καστανοχώρια ἀτε μεγίστην ἀνάγκην ἔχοντες πολεμοφοδίων καὶ ζωοτροφιῶν. Ἐνταῦθα τοῦ στρατηγοῦ Γρίβα εὐρισκομένου, καὶ δι' ἔλλειψιν πολεμοφοδίων μὴ δυναμένου νὰ προβῇ εἰς συντεταγμένην τινὰ κατὰ τῶν Ἰωαννίνων ἐνέργειαν, οἱ προὔχοντες τοῦ Μετσοῦ ἐκροδίσαντες τὸν διοικητὴν τοῦ ἐκεῖ τουρκικοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος, ἔτρεψαν αὐτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἄνδρας εἰς Ζυγὸν καὶ προσεκάλεσαν, αὐθωρεὶ τὸν Θ. Γρίβαν ἵνα καταλάβῃ αὐτό.

Ὁ Γρίβας ἐνθουσιωδῶς, ἐν τάχει, ἐκ Καστανοχωρίων ἐκκινήσας καὶ διαρρήξας τὸ σιδηροῦν τεῖχος εἰσῆλθεν εἰς Μέτσοβον τὴν κλειδα ταύτην τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας, ἔνθα μετ' εὐφημιῶν δεκτὸς γενόμενος ἐξέδωκε πάραυτα πρὸς τὸν λαὸν προκήρυξιν, ἐστρατολόγησε πολλοὺς καὶ διέταξε τὰ τῆς ἀμύνης· διότι ἦτο λίαν ἀσφαλὲς ὅτι οἱ ἐν Ἰωαννίνοις Τούρκοι μαθόντες τὴν ὑπ' αὐτοῦ καταληψιν τοῦ Μετσοῦ ἤθελον ἐκπέμψαι στρατὸν κατ' αὐτοῦ.

Καὶ πράγματι, τῇ 23 Μαρτίου, ὁ Ἀβδῆ-Πασσᾶς μετὰ 2,500

ἀνδρῶν ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Γρίβου· καὶ ἡ ἔμπροσθοφυλακὴ αὐτοῦ συνήντησε τὴν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν *Κόκκαλην* κατὰ τὴν θέσιν *Χάνι τῆς Κυρᾶς*, ἔνθα καὶ συνεπλάκησαν· προσελθόντος ὁμῶς εἴτα καὶ τοῦ ἄλλου τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ χωρίου *Μάλι* ἠναγκάστησαν οἱ ὑπὸ τὸν *Κόκκαλην* 150 ἄνδρες νὰ ὀπισθοχωρήσωσι καὶ καταλάβωσι τὴν γέφυραν τοῦ *Μετσόβου*· οἱ Τούρκοι τότε ἐβάδιζον, πεπυκνωμένη φάλαγγι, κατὰ τῆς γεφύρας, ἐν ᾧ ἀπ' ἐτέρου οἱ λόχοι τῶν ἀτάκτων (*Μπαση-Μποζούκ*), ἐπετιθήσαν πλαγίως· ὁ *Κόκκαλης* ἠναγκάσθη νὰ ὀπισθοχωρήσῃ μετὰ τῶν προσελθόντων εἰς βοήθειαν αὐτοῦ ὑπὸ τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν Θεόδωρον Γρίβου, μεθ' οὗ ὠχυρώθησαν ἐν τισὶν οἰκίαις καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἣν ὑπερήσπιζαν δι' ἐνὸς τηλεβόλου.

Καθ' ἅπασαν τὴν 25 Μαρτίου, ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῆς πρώτης τῆς ἱπαναστάσεως μάχης καὶ τὴν 26 δεινῶς ἐμάχοντο καὶ ὑπερανθρώπως· τῇ 27 ὁμῶς ἐξαντληθέντων τῶν πόλεμοφοδίων, ἡ θέσις τῶν γενναίων πολεμιστῶν κατέστη ἀκροσφαλῆς· καὶ τότε καὶ μόνον τότε ὁ Θεόδωρος Γρίβος ἐποίησατο λαμπρὰν ἔξοδον μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν μαχητῶν διεσωθεὶς ἀνὰ τὰ πρὸς τὴν Θεσσαλίαν μέρη.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐκ μὲν τῶν ἔχθρῶν ἔπεσον ὑπὲρ τοὺς 500 ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων περὶ τοὺς 100. Ὁ δὲ Ἀβδῆ πασᾶς ἀφείς φρουρὰν ἐν *Μετσόβῳ* διηυθύνθη πρὸς τὰ *Καστανοχώρια*, ἀπερ καὶ κατέλαβε, μηδενὸς ἀντιστάντος.

Ἀπ' ἐτέρου ὁμῶς, κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον, καὶ αἱ κατὰ τοῦ *Πέτα* ἔφοδοι τοῦ ἐν Ἄρτῃ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ἐπανελήφθησαν σφοδρότεραι. Καὶ τὴν μὲν πρώτην τῆς 21 Μαρτίου ὁ *Τσίλιος Πίτσαρης* διαίρεσας τὸν στρατὸν αὐτοῦ εἰς τρία σώματα ἐπέπεσε κατὰ τοῦ χωρίου *Μπάρι* εἰς ὃ εἶχε καταφύγη ἑλληνικόν τι σῶμα ἐξ 150 ἀνδρῶν συγκείμενον πρὸς ἀναζήτησιν τροφῶν.

Ὁ γηραιὸς στρατηγὸς Κίτσος Τζαβέλλας ὅστις μετὰ τοῦ κυρίου ἱπαναστατικοῦ σώματος κατεῖχε τὴν θέσιν Ἅγιος Ἡλίας καὶ τὴν *Μορὴν τῆς Φαγερωμένης* ἰδὼν ὡς γενικὸς ἀρχηγὸς τὴν διαίρεσιν ταύτην τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ διέταξε τὸν μὲν Φῶτον Τζαβέλλαν νὰ καταλάβῃ τὴν ράχιν τοῦ Ἁγίου Ἡλίας, τὸν δὲ Σ. Καραϊσκάκην καὶ Σ. Μήλιον ν' ἀποκρούσωσι τοὺς ἐναντίον τῆς *Φαγε-*

ρωμένης ἐπιτιθεμένους Τούρκους, καὶ τὸν Δ. Γρίβαν, τὸν μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κουτσοβουλίου, ἐπανελθόντα εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Πέτα, ἔνθα εἶχον συγκεντρωθῆ πολλοὶ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἐγκρίτων ἱελοντῶν, ὁ Θ. Ι. Κολοκοτρώνης, ὁ Ἀθ. Ν. Πετμεζᾶς, ὁ Κ. Πλαπούτας, ὁ Ε. Ράλλης, ὁ Γ. Τισσαμενός, ὁ Γ. Μεταξᾶς, ὁ Δ. Εὐμορφόπουλος, ὁ Θέμελης μετὰ 4 πυροβόλων, ὁ Π. Πανᾶς, ὁ Πράτσικας καὶ ὁ Ι. Τυπάλδος, ὁ δὲ στρατὸς ἀποτελεῖτο ἐκ τῶν ἐγχωρίων ἐπαναστατῶν, πλείστων Ἀκαρνανῶν, Πελοποννησίων καὶ ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ 300 Ἐπτανησίων, νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς ἐν τῷ χωρίῳ Μπάνι ἀγωνιζομένους Ἕλληνας.

Ἡ μάχη συνεκροτήθη ἄμεσος, ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ δέκα ὄλας ὥρας καίπερ δὲ σφοδρῶς ἐπιτιθεμένοι οἱ Τούρκοι, ἀπεκρούσθησαν τετράκις ἕως οὐ περὶ τὴν 5 μ. ὥραν, καταφθασάσης ἐπικουρίας ὑπὸ τὸν Δ. Σκαλτσουγιάννην καὶ Γ. Κατσικογιάννην, πρὸς τοὺς ὑπὸ τὸν Φῶτον Τζαβελλαν ἀγωνιζομένους, ἐξηναγκάσθησαν νὰ υποχωρήσωσι δρομαίως φυγόντες πρὸς τὴν Ἄρταν τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ ἐν Φαγερωμένῃ, ὅπου τὸ ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκη σῶμα ἐνισχυθὲν ὑπὸ τοῦ Ν. Τζαβελλᾶ καὶ Δ. Βύσσαρη ἐτρεψέν εἰς φυγὴν τὸν ἐχθρὸν σχόντα ὑπὲρ τοὺς 50 νεκρούς.

Δυστυχῶς ὅμως μετὰξὺ τῶν σωματάρχῶν ὑπεισιχώρησε πνεῦμα διαιρέσεως καὶ διχονοίας· ἀνεφύησαν διενέξεις, ὧν τὰ λυπηρὰ ἀποτελέσματα ἐπῆλθον ταχέως ὡς ἐπίμετρον δ' ὑπῆρχε καὶ μεγάλη ἔλλειψις πολεμοφοδίων, τῆς ἐπιμελητείας περὶ οὐδενὸς μεριμνησάσης ἢ περὶ διαρπαγῆς, ἀπὲρ δυσεξελέγκτων τῶν καταχρήσεων.

Τῆς διχονοίας ταύτης ἀποτέλεσμα ἀνεπιτυχὲς ἦτο, ὅτι τῇ 12 Ἀπριλίου μέρος τι τῶν Ἑλλήνων, αὐτοβούλως καὶ ἀνευ διαταγῆς, ἐπιτιθὲν κατὰ τῶν ἐκτὸς τοῦ φρουρίου Ἄρτης ὀλίγων Τούρκων προῦκαλεσε μάχην· ὁ Τζαβελλᾶς τότε διέταξε φρονίμως υποχωρῆσαι πρὸ τοῦ ἀθρόως εἰς μάχην σπεύσαντος τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐπειδὴ δὲ δὲν ἤκουσαν οἱ Ἕλληνες ἡ μάχη ἐγενικεύθη ἀσυνέτως· διότι τὸ ὑπὸ τὸν Εὐστράτιον Ράλλην ἰππικόν, τὸ συγκροτηθὲν καὶ διατηρηθὲν δαπάναις τοῦ Κωνσταντίνου Μουρούζη, ὡς ἐκ τοῦ στενοῦ τῆς θέσεως, ἐν ἧ εὕρισκετο καίπερ γενναϊότατα ἀγωνισθὲν, ἐστενοχωρήθη σπουδαίως καὶ ἀπέβαλε δύο τῶν καλλίστων μαχητῶν : τὸν

υιόν του Ν. Τζαβέλλα, Σπυρίδωνα Τζαβέλλαν και τὸν τελειόφοιτον τῆς Νομικῆς Ξενοφῶντα Ζωγράφον, ἡ δὲ μάχη ἀπέμεινεν ἀμφίροπος· τὴν ἐπαύριον ὅμως 13 Ἀπριλίου ὁ τουρκικὸς στρατός, ὅστις, κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας οὐσιωδῶς ἐνίσχυθεις, ἀνήρχετο ἤδη εἰς 4000 ἀνδρῶν, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἐκ τῆς χθεσινῆς ἀσυνέτου μάχης συγχύσεως τῶν Ἑλλήνων, πανστρατιὰ ἐπιτεθεὶς κατ' αὐτῶν εἰσῆλθεν, ἐκ δύο μερῶν, εἰς Πέτα, διχοτομήσας οὕτω καὶ διαλύσας τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον.

Οὕτω δὲ οἱ Τούρκοι κύριοι γενόμενοι τοῦ Πέτα διαιρεθέντες εἰς δύο πολυαριθμα σώματα ὑπὸ τὸν Τσελλιο-Πίτσαρη καὶ τὸν Σουλεῦ-μὰν Φράσαρη ἀκολουθούντων καὶ τῶν ἐν Ἰωαννίνων προξένων Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, οἵτινες προέτρεπον τὸν λαὸν νὰ καθησυχάσῃ, ἐξῆλθον εἰς καταδίωξιν καὶ τῶν τελευταίων ἀπομεινάντων ἐπανστατικῶν σωμάτων· ταῦτοχρόνως δὲ ἐξ Ἰωαννίνων ἐπῆλθε νέος τουρκικὸς στρατός κατὰ τῶν καταλαμβάνωντων, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, τὰ Πέντε Πηγὰδια Ζηλατίων μετὰ τῶν Ν. Ζέρβα καὶ Ν. Νίκα, οἵτινες ἐπὶ διήμερον γενναίως ἀντιστάντες κατὰ τοῦ ἐφορμῶντος πολυαριθμοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, ἠναγκάσθησαν, ἐπὶ τέλους, νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν εἰς Λάκκω ἔνθα μετ' οὐλοῦν κατέφυκε καὶ ὁ ὑπὸ τὸν Τσελλιο Πίτσαρη στρατός, ὅστις εἰς 1500 ἀνδρας ἀνερχόμενος, προσβαλὼν δὲ τοὺς ὑπὸ τὸν Παπαγεράσιμον ἐν τῇ Γεφύρῃ τῆς Πάσαινας καὶ ἀποκρουσθεὶς ὑπὸ τῶν 400 Ἑλλήνων κατέφυγεν αὐτόσε, εἰς Παραθυμίαν, ἔνθα ἦσαν οἱ ὑπὸ τὸν Ν. Βότσαρη καὶ Θ. Τσάμην ὀλίγοι ἐπαναστάται, οἵτινες εἰς μάτην ἀγωνισθέντες διεσκορπίσθησαν ἄλλος ἄλλῃ.

Καὶ οὕτω, δυστυχῶς, ἔνεκεν τῶν ἐπισυμβασῶν διχονοιῶν ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατοπέδῳ καὶ δι' ἑλλειψιν κέντρου καὶ ἐνότητος, μετὰ τὴν ἀτυχῆ δυσπραγίαν τοῦ Πέτα, ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἠπείρου σχεδὸν ἔληξεν· εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε τὰ μέγιστα καὶ ἡ ἐπέμβασις τῶν δυνάμεων ἔνεκεν τῆς ὁποίας οὐδεμία νέη ἐνίσχυσις ἐπεστάλη ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

Οὕτω λοιπὸν ἡ ἐπέμβασις τῶν δυνάμεων, ἀρ' ἐνός, συμφέρον ἔχουσῶν νὰ μὴ γίνῃ οὐδὲ ἐλαχίστη στάσις ἐν τοῖς Τουρκοελληνικοῖς μεθορίοις, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν ἐπωφεληθῇ ἡ Ρωσία πρὸς ἣν μετὰ τῆς

Τουρκίας ἐμάχοντο καὶ ἀφ' ἑτέρου, τὸ ἀπείποτε ἀπαράσκευον, — μεθ' ὅλας τὰς γενομένας συλλογὰς χρημάτων καὶ ἄλλων βοηθημάτων τῶν ὁμογενῶν καὶ ἰδίως τῶν ἐν Βλαχία, οἵτινες ἐν τῷ φιλελληνισμῷ αὐτῶν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν Ἑλλάδα μὴ ἐξικνουμένην μέχρι Βλαχίας — τῶν ἐπαναστατῶν, ἐματαιώσαν τὴν ἐν Ἡπειρῷ ἐπανάστασιν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ματαιουμένην καὶ τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ, ἀνευ οὐδενὸς πρακτικοῦ ἀποτελέσματος.

Ἡ ἀποφασισθεῖσα ἐπανάστασις ἦτο μὲν προῖον τῆς μεγάλης ἰδέας ὑφ' ἧς ἐνεφορεῖτο τότε ὁ Ἑλληνισμός, ἀλλ' ἰδίως δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔργον τῶν βασιλείων Ὁθωνος καὶ Ἀμαλίας, οἵτινες ὑπὸ εὐγενοῦς φιλοδοξίας ὀρμώμενοι, νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν, συνεσκέπτοντο ἐν τοῖς Ἀνακτόροις μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ Σκαρλάτου Σούτσου καὶ τοῦ αὐλικοῦ Βέττλαν ἰδίως.

Τὸ ὑπουργεῖον, πλὴν τοῦ Σ. Σούτσου ἀπέμεινεν ἐκτὸς πάσης ἐνεργείας, τὴν δ' εἶδεν τῆς ἐν Ραδοβιτζίῳ πρώτης ἐνάρξεως τῆς ἐπανάστασεως ἔμαθεν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Βασιλέως, κληθὲν εἰς συνδιάσκεψιν ὑπὸ τὴν ἰδίαν προεδρείαν, ὅτε καὶ ἐφάνη μᾶλλον παραδεχόμενον ἐφεκτικὴν στάσιν ἢ τὴν ἐνεργεῖαν. Ἐν τῷ Ὑπουργικῷ τούτῳ Συμβουλίῳ λαθὼν τὸν λόγον ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργός Α. Παΐκος ἐξέφρασε μὲν χαρὰν διὰ τὸ κίνημα ἀλλὰ καὶ ταύτοχρόνως εἶπεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει νὰ βαδίσῃ μετὰ πολλῆς περισκέψεως· διότι ὁ τε Τρικούπης ἐκ Λονδίνου, ὁ Μκυροκορδάτος ἐκ Παρισίων καὶ ὁ Μεταξὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῶν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἐκθέσεων αὐτῶν, (1) συμβούλευον ἡσυχίαν, κατὰ τὴν ἐπερχομένην ἀνατολικὴν κρίσιν, τὴν δὲ γνώμην ταύτην τοῦ Α. Παῖτου ἠσπάζετο καὶ ἡ πλειονοψηφία τῶν ὑπουργῶν καὶ ἰδίως ὁ Σ. Πήλικας καὶ ὁ Κ. Προβελέγγιος· ἀλλ' ὁ Ὁθων οὔτε συζητήσιν περαιτέρω ἐπέτρεψεν, εἰπὼν ὅτι «ὄλοι εἴμεθα σύμφωνοι μυστικῶς καὶ

(1) Ὁ τελευταῖος μάλιστα, ἐν τινι πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἐκθέσει αὐτοῦ, μετὰ τὸ κίνημα, ἀπεκάλει αὐτὸ καὶ ὄψιμον καὶ πρώιμον· καὶ ὄψιμον μὲν, διότι συγγέεται μετὰ τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς, πρώιμον δὲ διότι ἐπῆλθε πρὸ τῆς διαβάσεως τοῦ Δουναβέως ὑπὸ τῶν Ρώσων.

μὲ συνέσει νὰ ὑποβάλῃωμεν τὸ κίνημα· καὶ ἔκτοτε οὐδ' ἐλάχιστον πλέον μετὰ τῶν ὑπουργῶν ἐποιήσατο λόγον περὶ τούτων συνδιασκέπτομενος καὶ ἐνεργῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ Σκαρλάτου Σούτσου.

Μόνον δ' ἐράπαξ ἔλλοτέ ποτε συνδιεσκεψάτο μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ συμβουλίου περὶ τοῦ ἂν ἦτο ὠφέλιμον νὰ διορισθῇ ἀρχιστράτηγος ὁ στρατηγὸς Τζούρτζι, ἀλλὰ τὴν πρότασιν ταύτην ἀπέρριψε δικαίως τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον σκεφθὲν, ὅτι ὁ τοιοῦτος διορισμὸς μὴ μεταβάλλων τὸ φρόνημα τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ἤθελε προκαλέσει δυσχρεσκείας μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων· ἄλλως τε δὲ καὶ ἦτο ἀμφίβολον ἐὰν ὁ Τζούρτζι ἤθελεν ἀποδεχθῆ τὸν διορισμὸν αὐτοῦ· ὁ δὲ πρωθυπουργὸς Κριεζῆς προὔτεινε τὸν διὰ θαλάσσης μᾶλλον ἀγῶνα, ἀγοραζομένων τριῶν ρωσικῶν πολεμικῶν ἀτμοκινήτων καὶ προπαρασκευαζομένου στολίσκου τινος πρὸς ἐνέργειαν, ὁ βασιλεὺς ὁμῶς δὲν ἐφρόνει τὸ τοιοῦτο συντελεστικὸν καὶ ἴσως οὐχὶ ἐσφαλμένως· διότι οὐδὲν ἤθελε συντελέσει ὁ μικρὸς οὗτος στόλος, ὃν ἤθελον κατὰσχῆ, ἀμὰ τῇ πρώτῃ αὐτοῦ κινήσει τὰ ἀγγλογαλλικὰ πολεμικά.

Διότι πάντες μὲν οἱ πρεσβυταὶ τῶν Δυνάμεων, ἰδίᾳ δὲ ὁ τῆς Ἀγγλικῆς Οὐάις καὶ ὁ τῆς Γαλλικῆς Ρουάν, ὁ διαδεχόμενος τὸν Θουβενέλ, ἐπιέζον δεινῶς τὸν Ὀθῶνα νὰ μὴ παρὰσχῆ βοήθειαν τοῖς ἐπαναστάταις ἀλλ' ὁ βασιλεὺς, μεθ' ὅλον τὸν κίνδυνον, ὃν διέτρεχεν, ἔμεινεν ἀμετάπειστος, ἀπαντήσας βασιλικῶς, ὑπερηφάνως καὶ ἀξιοπρεπῶς.

Ὅτε, δὲ, τῇ 2ῃ Φεβρουαρίου, ἀνηγγέθη εἰς Ἀθήνας ὅτι ἐπαναστατικὸν τι σῶμα τῆς Ἠπείρου, καταδιωκόμενον ὑπὸ Τούρκων, ἔτυχε τῆς ἐπικουρίας τοῦ ἐν τοῖς μεθόροις Ἑλλήνου ἀξιωματικοῦ Σκυλοδήμου καὶ τῶν ἐκεῖ ὀροφυλάκων, τρεψάντων εἰς φυγὴν τοὺς Τούρκους, ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης Πήλικας τὰς συνεπείας τῆς τοιαύτης διαγωγῆς τῶν παρὰ τὰ μεθόρια ἑλληνικῶν στρατευμάτων φοβούμενος, μετέβη εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Κ. Προβελεγγίου, ἵνα ἐκθέσῃσι τῷ βασιλεῖ, ὅτι ἡ τοιαύτη κατάστασις θὰ συνεπήγετο τίς οἶδε τίνας συνεπείας καὶ εὐθύνας, καὶ ὅτι τὸ ὅτι δὲν διεκόπησαν αἱ μετὰ τῆς Τουρκίας διπλωματικαὶ σχέ-

σεις, ἡ τιμὴ τοῦ ἔθνους ἐπιβάλλει ἵνα, οἱ Ἕλληνες στρατιῶται ἀπομένωσι ξένοι πάσης ἀναμίξεως ἐν τῇ ἐπραγείσῃ ἐπαναστάσει.

Καθ' ἣν στιγμήν οὗτοι μετέβησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὁ βασιλεὺς ἔτυχεν ἀδιαθετῶν, ἐπομένως ἐδέχθη αὐτοὺς ἡ βασίλισσα ἦτις, μετὰ προσοχῆς ἀκούσασα τοὺς λόγους αὐτῶν καὶ ἐρυθρὰ ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ἀποβάσασα, ἐγερθεῖσα τῆς ἡθίσεως αὐτῆς ὑπερήφανος ὡς πάντοτε, ὡς ἐκ τῶν κατακλυζόντων αὐτὴν αἰσθημάτων, εἶπε τάδε :

« Ἡ Εὐρώπη, εἶπεν, ἔδωκεν εἰς τὸν Ὀθῶνα τὸν θεόνον τῆς Ἑλλάδος ἵνα τὸν ἔχη ἐδῶ ἀπλοῦν ὄργανον τῶν ἰδίων αὐτῆς συμφερόντων· ἀλλ' ἠπατήθη ὁ Ὀθῶν συνεταῦτισε τὴν τύχην του μὲ τὴν τύχην τοῦ ἔθνους, τὸ δὲ ἔθνος ἔχει μεγάλην ἀποστολήν εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ τὴν ἀποστολήν ταύτην ἀνεδέχθη ὁλόκληρον ὁ Ὀθῶν ἔστω καὶ μὲ κίνδυνόν του.

Ὁ κ. Ρουὰν δὲν ἠσχύθη νὰ μᾶς εἶπῃ διὲ ὁ βασιλεὺς ἔχωρ ἄλλην θρησκείαν παρὰ τὴν ὀρθόδοξον δὲν ὄφειλε ν' ἀναμυγρῆται εἰς τὴν πάλην καὶ ὅτι εἰν φοβῆται τὸ ἐθνικὸν αἰσθημα ἡ κυβέρνησις τοῦ Ναπολέοντος εἶναι πρόθυμος νὰ τὴν βοηθήσῃ ἀποπέλλουσα στρατὸν πρὸς ἐξασφάλισιν! . . . Ἐχομεν δύναμιν εἰς τὴν Ἀνατολήν· ὁ Ὀθῶν εἶναι ἰσχυρότερος ὄλων, . . . φοβοῦνται αἱ Δυνάμεις διὰ τοῦτο μᾶς περιποιῶνται διὰ τοῦτο ὁ πρέσβυς τῆς Τουρκίας ἀκόμη δὲν ἔφυγε· αὐτοὶ φοβοῦνται μὴ ὁ βασιλεὺς τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος καὶ ἐξέλιθῃ ἔξω· τὸ μόνον σωτήριον διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εἶναι νὰ προοδεύσῃ ἡ ἐπανάστασις, φωτιά, λοιπὸν, φωτιά πανταχοῦ! ».

Εἶπε καὶ ἀπεχαιρέτησε, διὰ χειρονομίας τοὺς δύο ὑπουργούς καὶ ἐξἄλλος ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐξῆλθε τῆς κίθούσης τῆς ὑποδοχῆς, ἀφείσα ἐμβροσθήτους τοὺς ὑπουργούς. (1)

(1) Ἐκ τῶν ἀνεκδότων καὶ λίαν περιέργων « Ἀπομνημονευμάτων » τοῦ διασήμεου νομομαθοῦς καὶ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Σπυρίδωνος Πήλιχα, ἀνεφές σοφοῦ καὶ ἐναρέτου, διακριθέντος ἐν τε τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ πολιτικῇ, ἀπερ εὐχαρίστως μανθάνομεν, ὅτι μέλλουσι προσεχῶς νὰ ἐκδοθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ κ. Ἰωάννου Ν. Πήλιχα, διδάκτορος τῆς Νομικῆς, καὶ ἀπερ, ὡς ἐκ τῆς ἰδιότητος τοῦ συγγραφέου, διατελέσαντος καὶ ἰδιαιτέρου συμβούλου τοῦ Ὀθῶνος, θέλουσι διαλευκίνειν οὐκ ὀλίγα σκοτεινὰ σημεῖα τῆς συγχρόνου ἐθνικῆς ἱστορίας.

Τοιαύτην ιδέαν εἶχεν ἡ βασίλισσα Ἀμαλία περὶ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοιαύτην ιδέαν περὶ τῆς γενικιότητος τῶν Ἑλλήνων, ὥστε, ὅτε ἀνηγγέλθη αὐτῇ ὅτι ἐν *Πλαταριά* οἱ Ἕλληνες ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀνέκραξεν ἐν ἀγανακτῆσει ψυχῆς, θεωρήσασα προσβληθέντα τὰ φιλελληνικά αὐτῆς αἰσθήματα :

— *Αὐτοὶ δὲν εἶναι Ἕλληνες!*

Ἐξ ἄλλου δὲ πολλάκις ἐπῆλθε τῷ Ὀθωνι νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος, καὶ τὰ πάντα πρὸς τοῦτο ἦσαν ἔτοιμα, ἀλλὰ συνεκράτηθη ἕνεκα τῆς ἐναντίας γνώμης τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου.

Ἰδωμεν δὲ νῦν τί γίνεται ἐν Θεσσαλίᾳ.

Ἡ Λαμία ἦτις, ὡς εἴπομεν, ἀρχομένου τοῦ 1854 εἶχε καταστῆ τὸ κέντρον τῶν καταρτιζομένων ἐπαναστατικῶν σωμάτων πρὸς εἰσβολὴν εἰς Θεσσαλίαν, συνεννοουμένων πρὸς τοὺς Θεσσαλοὺς, οἵτινες ἐναγωνίως ἀνέμενον τὴν στιγμὴν τῆς ἀπολυτρώσεως αὐτῶν, καὶ πολλὰ ἠλπίζον ἐκ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος, ὡς καὶ ἡ γενικὴ ἀποθήκη τῶν πολεμοφοδίων καὶ ὑποτροφῶν, εὐρίσκετο ἤδη εἰς διηνεκὴ κίνησιν.

Καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ στασιαστικὴ καὶ ληστεικῆς τοῦ 1848 τυχόντες ἀμνηστίας προητοιμάζοντο νὰ κατέλθωσιν εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα, οὗτινος πολλοὶ συμμετέσχον.

Ἦδη τῇ 31 Ἰανουαρίου 1854 ὁ τότε ὑπάσπιστὴς τοῦ Ὀθωνος Τσάμης Καρατάσος προσελάσει τὸν Νικόλαον Γ. Φιλάρετον δι' ἐπιστολῆς, λεγούσης: «ἡ πολυπόθητος ἡμέρα τέλος ἐφθασεν ἡ φωνὴ τῆς ἀναστάσεως τῆς πατρίδος μᾶς προσκαλεῖ νὰ δράσωμεν εἰς ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς δουλείας», νὰ εἶναι ἔτοιμος μετὰ τῶν περὶ αὐτόν· ὁ Φιλάρετος συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ καὶ ἐτοιμασθεὶς ἐζήτησε παρὰ τῆς Κυβερνήσεως — διότι ἦτο ἀξιωματικὸς — (14 Φεβρουαρίου 1854) τρίμηνον ἀδειαν ὅπως μεταβῆ εἰς τὸ Πήλιον, οἰκείων δῆθεν ὑποθέσεων ἕνεκεν.

Ταῦτοχρόνως δὲ πολλὰ ἐπαναστατικὰ σώματα ὑπὸ διαφόρους ὀπλαρχηγούς εἰσῆλθασαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν: ὁ Καταραχιᾶς, ὁ Φαρμάκης, ὁ Παπακώστας Τζαμάλας, ὁ Ζητουσιάτης, ὁ Καρκούλης, ὁ Ρεδίνης, ὁ Βελέντζας, ὁ Γριζῆνος, οὓς εἶδομεν ἐν ταῖς προ-

ηγουμένας στάσεις, προθύμως συμμετέσχον τοῦ ἀγῶνος, μετ' ἄλλων ἀξιωματικῶν τοῦ τακτικοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, οἵτινες διελθόντες τὰ μεθόρια, ἐπανεστάτησαν τὰ περὶ τὸ Πήλιον χωρίον· ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ Μπκσδέκκι, ὁ Γριζανος, οἱ ἐκ τῆς Ἑπειρωτικῆς ἐπαναστάσεως κατελθόντες Γιαν. Ράγκος καὶ Ἴω. Στράτος, Στουρνάρης καὶ ἄλλοι πολλοί.

Πανταχόθεν συνέρρεον ἐθελονταὶ ἐνθουσιῶντες, καὶ πρὸ πάντων Εὐβοεῖς, οἵτινες κατεγράφοντο εἰς τὸ μητρώον, οὐ ἐπὶ κεφαλίδος ἦσαν λιθογερμηένκ σύμβολα ἐπαναστάσεως: στέφανος· ἐν αὐτῷ σταυρὸς μετὰ τοῦ συμβόλου: «*ἐν τούτῳ νίκα*»· ἐκατέρωθεν δὲ τοῦ στεφάνου μία σημαία καὶ περίξ τά: «*Ἐλευθερία ἢ θάνατος — Ἑλληνικὴ ἐνότης — σῶμα τῆς ἐλευθερίας*»· ἐν ἄλλοις δ' ἀντιτύποις ἀντὶ τῶν «*Ἑλληνικὴ ἐνότης*» κλπ. «*Ἑπειρος, Θεσσαλία καὶ Μακεδονία*». Γενικὸς δ' ἀρχηγὸς τῶν Θεσσαλικῶν στρατευμάτων ἀνεκηρύχθη ὁ στρατηγὸς *Χριστόδουλος Χατζῆ-Πέτρος*.

Πρῶτος ἀνεχώρησεν ἐπισήμως ἐκ Λαμίας, ἀρχομένου Φεβρουαρίου, ὁ ἐκ Γρεβενῶν ἀρματωλὸς *Θεόδωρος Ζάκας* ἄγων 200 ἄνδρας· ἔκτοτε δ' ἀλληλοδιαδόχως διήρχοντο τὰ μεθόρια ἐπαναστατικὰ σώματα συνενούμενα μετὰ τῶν ἰθαγενῶν, ἅτινα περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου ἐν τοῖς χωρίοις τῶν Ἀγραφῶν καὶ ἐν τοῖς τῆς Θιτταλομαγνησίας Πλατανιά, Προμύρι καὶ Λαύκον ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετὰ τῶν προῦχόντων μετέβησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου καὶ ἐν συγκινήσει ἐψαλλον δοξολογίαν ὑπὲρ τῆς αἰσίης ἀποπερατώσεως τοῦ ἀγῶνος· εἶτα ἐξελθόντες τοῦ ναοῦ ἐν ἐνθουσιῶδει κρυγῆ: «*ζήτω ἡ Ἐλευθερία!*» οἱ πρόκριτοι ἐξέδωκαν τὴν δε τὴν προκήρυξιν:

«Οἱ ὑποκινούμενοι πρόκριτοι τῶν χωρίων Λαύκου καὶ Προμυρίου μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ ὑποφέρωμεν τὸν πρὸ τεσσάρων κίωνων δουλικὸν ζυγὸν καὶ τὰς φρικτὰς συνεπειὰς του· μὴ ἀνεχόμενοι πλέον νὰ βλέπωμεν τὴν μὲν ἱερὰν ἡμῶν θρησκείαν ἐμπαιζομένην, τὴν δὲ τιμὴν ἐξυβριζομένην, τὴν δὲ περιουσίαν ληστευομένην διὰ φόρων ἀνηκούστων καὶ συνεχῶν ὡς καὶ τὴν ζωὴν ἡμῶν αὐτὴν κινδυνεύουσιν καθ' ἑκάστην· ἀκούσαντες δὲ ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοί μας Ἑπειρῶται καὶ Θεσσαλοὶ καὶ Μακεδόνες ἔδραξαν τὰ ὄπλα κατὰ τῆς

ἀνόμου Τουρκίας δρᾶττομεν καὶ ἡμεῖς αὐτὰ ἐπίσης καὶ κηρύττομεν ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας τριάδος, ὅτι εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ πολεμήσωμεν μέχρι τελευταίας πνοῆς ὑπὲρ τῆς θρησκείας, τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας μας. — Ἐγειρόμενοι αὐθορμήτως καταβαίνομεν εἰς τὸν βαρὺν μὲν, ἀλλ' ἔνδοξον δι' ἡμᾶς ἀγῶνα· παρακαλοῦμεν ἅπαντα τὰ ἔθνη ὅπου λατρεύεται τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ νὰ ἐνθουμηθῶσιν, ὅτι καὶ ἄλλοτε ἐβάψαμεν μὲ τὸ αἷμά μας τὸ ἔδαφος τοῦτο καὶ ὅτι εἰς μόνην τὴν ἀνωτέραν δύναμιν αἰμοσταγεῖς ὑπεχωρήσαμεν τότε.

Καὶ διὰ τὰ παθήματά μας λοιπὸν καὶ τοὺς παρελθόντας ἀγῶνας παρακαλοῦμεν ἀπάσας τὰς χριστιανικὰς φυλάς νὰ μᾶς παρέξωσι χεῖρα βοήθειας καὶ νὰ ἐνισχύσωσι τοὺς πάλαι πολεμιστὰς τῶν Τρικέρων. Παρακαλοῦμεν δὲ καὶ τὴν ἀδελφὴν μας Ἑλλάδα, μεθ' ἧς διακηρύττομεν, ὅτι εἴμεθα ἀδιαρρήτως συνδεδεμένοι νὰ πολεμήσωμεν, νὰ συμμερισθῆ τοῦ ἀγῶνος μας καὶ νὰ μᾶς συντρέξῃ ψυχῇ τε καὶ σώματι, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἠγωνίσθημεν δι' αὐτῶν ἄλλοτε.

Ἐν τούτοις, ἐν Λαμῖα ὄλονεν κητρητίζοντο ἐπαναστατικὰ σώματα ἐν οἷς καὶ ἰδιαίτερον τῶν Ὀλυμπίων ὑπὸ διαφόρους ὀπλαρχηγούς : Γ. Τζαχίλα, Δ. Φροδῆμον, Ἰωάννην Διαμνητὴν, Λαζαίου, Τζωταίου, Εὐάγγελον Κοροβάγγον, Καραγιώργην, Ζήσην Σωτηρίου κτλ., πολλοὶ δὲ ἐνθουσιώδεις πατριῶται κατήρτισαν ἴδια σώματα ὡς ὁ Γεώργιος Λεβέντης μετὰ τοῦ ταγματάρχου Παπαδοπούλου, ὁ Κωνσταντινουπολίτης Μ. Χουρμούζης καὶ ἄλλοι· ἰδοὺ δὲ καὶ πῶς ἐνήργουν τὰ ἐπαναστατικὰ ταῦτα σώματα : Πρῶτον συνεκρούοντο πρὸς τὰ τουρκικὰ ἀποσπάσματα καὶ ἤρκοῦντο νὰ καταλαμβάνωσιν ὀχυρὰς θέσεις καὶ νὰ διεγείρωσι τὴν ἐπανάστασιν, εἶτα δὲ, ἀφικθέντος τοῦ στρατηγοῦ Χατζῆ Πέτρου, τῇ 1 Μαρτίου 1854 μᾶλλον συντεταγμένως καὶ συνήψαν μάχας ἀρκούντως σπουδαίας, οὕτω δὲ τὰ ὑπὸ τὸν Παπακώσταν Τζαμάλαν ἐπαναστατικὰ σώματα ἀποτελοῦντα δύναμιν 2,000 ἀνδρῶν ἐνεφανίσθησαν, τῇ 12 Μαρτίου, πρὸ τοῦ χωρίου *Πλαταριάς*, ὅπερ κεῖται μεταξὺ Ἀλμυροῦ καὶ Σούρπης· οἱ ἐκεῖ Τουρκαλβανοὶ ἰδόντες αὐτοὺς ὠχυρώθησαν ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ ἀντίταξαν ἀντίστασιν γενναίαν.

Τότε ὁ Τζαμάλας διέταξε τὴν πολιορκίαν τοῦ χωρίου, ἐν ᾧ δὲ τὸ

σῶμα τῶν Ὀλυμπίων, λέγει ὁ κ. Κυριακίδης, ἰθαδίως νὰ καταλάβῃ θέσιν τινὰ ΒΑ. τοῦ χωρίου, ὁ διοικῶν ἰδιοσυντήρητον σῶμα πατριώτης *Γεώργιος Λεβέντης*, προχωρήσας ὑπὲρ τὸ δέον ἐντὸς τοῦ χωρίου, ἐφονεύθη ὑπὸ τουρκικῆς σφαίρας.

Τοῦτο οἱ ἐν Ἄλμυρῷ Τούρκοι μαθόντες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἄμπας-*Λαλιώτη*, ὃν εἶδομεν ἐν Ἠπειρῷ, ἐπέβησαν τῇ ἑπαύριον, 13 Μαρτίου πρὸς διάλυσιν τῆς πολιορκίας τῆς *Πλατανιάς* ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ σώματος τῶν Ὀλυμπίων καὶ ἐξηναγκάσθησαν νὰ ἐπανακαμψῶσιν ἄπρακτοι εἰς Ἄλμυρόν, οἱ δ' ἐν αὐτῷ πολιορκούμενοι μετ' οὐ πολὺ, ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι καὶ νὰ παραδώσωσι τοῖς ἐπαναστάταις τὸ χωρίον.

Δυστυχῶς ὅμως ἀντὶ νὰ διατάξῃ τότε ὁ Τζαμάλας Παπακώστας στενὴν τοῦ Ἄλμυροῦ πολιορκίαν παραδόξως ἀπώλεσε καιρὸν πολύτιμον ἐν ἀψιμαχίαις οὕτως, ὥστε οἱ ὑπὸ τὸν Ἄμπας-*Λαλιώτην* Τούρκοι, σπουδαίως ἐνισχυθέντες ἐκ τοῦ εἰς Θεσσαλίαν καταπλεύσαντος στρατοῦ ὑπὸ τὸν *Ζεϊνέλ-Πασάν*, ἐπιτέθησαν πρῶτοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων, εὐτυχῶς ὅμως ἠττήθησαν, κατὰ κράτος, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Συνετέλεσε δὲ τῇ νικῇ ταύτῃ τυχαίως ἀρχιληστής τις *Κυριάκος* καλούμενος, ὅστις προσελθὼν, τῆς μάχης, ἤδη ἀμφιρρόπου οὔσης, ἔδωκε νέαν ὠθησιν εἰς τὴν νικῆν τῶν ἡμετέρων διὰ τῆς ἰδίας τόλμης καὶ γενναιότητος.

Τὰ δ' ἄλλα ἐπαναστατικὰ σώματα, περὶ τὸ *Φανάριον*, *Δομοκόν*, *Βῶλον*, *Φέρσαλα*, ἐνεργοῦντα, συνήπτον ἀψιμαχίας πρὸς τὰ τουρκικὰ ἀποσπάσματα, ἐξ ὧν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐξήρχοντο νικηφόρα. Ὁ στρατηγὸς *Χατζῆ-Πέτρος* ὄχυρὰς καταλαμβάνων θέσεις ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν συγκρότησιν στρατοπέδου πρὸς καιρίαν καὶ ἀποφασιστικὴν ἐνέργειαν, πρὶν ἢ καταφθάσῃ μεγάλαι Τουρκικαὶ ἐπικουρίκι καὶ διότι τὰ σώματα τοῦ *Χρόνη Μασδέκη*, τῶν Ὀλυμπίων, τοῦ *Γ. Γριζάνου* καὶ τινῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν τῇ 19 Μαρτίου ἐπιτεθέντα ἐναντίον τῆς ἰσχυρᾶς πόλεως Βῶλου συνήψαν μὲν φοινικὴν καὶ πολύωρον μάχην, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν ἄπρακτα· ἀφ' ἐτέρου δὲ καὶ οἱ ἐπιτεθέντες κατὰ τοῦ *Δομοκοῦ* δὲν ἐφάνησαν εὐτυχέστεροι τῶν πρὸ τοῦ Βῶλου πολεμησάντων· φαίνεται δ' ὅτι εἰς τὴν ἀποτυχίαν ταύτην τῶν Ἑλληνικῶν ὀπλων

συνετέλεσε καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Δημητριάδος Γαβριήλ, ὅστις τίς οἶδεν ὑπὸ ποίων κινούμενος αἰσθημάτων ἔγραψε καὶ διέδιδε τοῖς ὑπ' αὐτὸν προκρίτοις καὶ ἱερεῦσι καὶ δι' αὐτῶν τοῖς χριστιανοῖς, δι' ἔγκυκλίων, ὅτι οἱ Τούρκοι πανταχοῦ νικῶσιν, ὅτι εἰσὶ πολυάριθμοι καὶ ὅτι κακὴ τύχη περιμένει τοὺς Χριστιανούς ἂν συνεννοηθῶσι, μετὰ τῶν ἑπαναστατῶν εἰς ἐπίμετρον δι' ἔγραψεν ὅτι καὶ οἱ ἑπαναστάται κáουσι καὶ δροῦσι τὰ χωρία καὶ τὰ τοιαῦτα· ὅτι αὐτὸς μετὰ τῶν προϋχόντων εὐρίσκεται ἐν πλοίῳ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ ὅτι ἐκεῖθεν ἐξελθόντες μετέβησαν αὐτὸς τε καὶ ἔμποροι καὶ ἄλλοι εἰς προσκύνησιν τοῦ Πασσᾶ ὅστις ὑπεδέξατο αὐτοὺς φιλοφρονέστατα ὑποσχόμενος διατήρησιν τῆς ἡσυχίας· ὅτι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα οὐ μόνον οὐδένα φόβον αὐτοῖς παρεῖχον, ἀλλὰ καὶ περιέβαλλον, ὅτι οἱ χωρῖται ὤφειλον ἀνά δύο ἐξ ἑκάστου χωρίου νὰ μεταβῶσιν εἰς Βῶλον εἰς προσκύνησιν τῆς αὐτοῦ ὑψηλότητος τοῦ Πασσᾶ καὶ δεῖξωσιν αὐτῷ αἰσθήματα ἀγάπης ὡς ὑπήκοοι καὶ ἐκθῶσι τὴν κατάστασιν τῶν χωρίων καὶ ἀκούσωσι πρὸς τοῦ στόματος αὐτοῦ «τὰς πατρικὰς μερίμνας τῆς σεβαστῆς ἡμῶν κυβερνήσεως ὑπὲρ πάντων τῶν πιστῶν ὑληκόων».

Πρὸς δὲ τούτοις ἠγγεῖλε τῷ λαῷ, ὅτι δῆθεν 10,000 Ἄγγλων ἀρίκοντο εἰς Προβέξαν ἵνα καταδιώξωσι τοὺς ἐκεῖ ἀντάρτας καὶ τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις, ὅτι καὶ εἰς Βῶλον 10,000 Ἄγγλων στρατιωτῶν καὶ Αἰγυπτίων ἔμελλον νὰ ἔλθωσι, διότι «μετὰ μικροῦ ὄμματος εἶδον ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ τὴν ἀνταρσίαν ταύτην καὶ πῦρ πύρουσι» καὶ τέλος ἀνεφώνει :

«Σπεύσατε λοιπὸν καὶ πληροφορήσατε τὸν λαὸν διὰ νὰ μὴ ἀπατηθῆ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ψευδεῖς λόγους Πασχίσατε ἂν φανῶσιν ἀντάρται, νὰ τοὺς πείσητε διὰ νὰ ἀναχωρήσουν· διότι θὰ γείνουσι χίττια νὰ καταστραφῶσι τὰ χωρία καὶ οἱ κάτοικοι καὶ πολλοὶ θὰ ἀποθάνωσιν ἀπὸ τὴν πείναν καί, ἂν δὲ τὸ ἐναντίον σας παραβιάσουν, νὰ κλεισθῆτε εἰς τὰ γερότερα σπίτια, νὰ ἀντιπαραταχθῆτε καὶ νὰ τοὺς κτυπήσητε καὶ νὰ στείλετε εἰδήσιν ἐδῶ διὰ νὰ προφθάσωσι στρατεύματα· καὶ ὅταν φθάσωσι τὰ στρατεύματα αὐτόθι νὰ βάλετε ἑπάνω εἰς τὰ ὀσπίτια ἤτοι νὰ ὑψώσετε ἀπὸ ἐν μανδύλι κόκκινον διὰ νὰ γνωρίζουν ὅτι εἶναι ἐκεῖ πιστοὶ ὑπήκοοι».

* Ὡς δὲ μὴ ἦρκουν αἱ διὰ τῶν ἐγκυκλίων ἐκείνων ψοφοδεεῖς τοῦ Ἑλλήνος ἐπισκόπου Δημητριάδος Γαβριὴλ διαδιδόμεναι, ἀλλὰ καὶ ἀλλαγῶθεν ἀπειλητικαὶ καὶ δυσάρεστοι εἰδήσεις καθίστων τοὺς χωρικοὺς ἤττον τολμηροὺς καὶ προθύμους εἰς ἐπανάστασιν· διότι ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας Στάτφορντ Κάνιγγ διεύθυνε πρὸς τοὺς ἐν Τουρκίᾳ Ἄγγλους προξένους ἐγκύκλιον, δι' ἧς ἐκήρυττεν, ὅτι, ἐπειδὴ ἐν τῷ παρόντι Ἀνατολικῷ πολέμῳ ἢ τε Ἀγγλία καὶ Γαλλία εἰσὶ σύμμαχοι τῆς Τουρκίας, οὐδεμία προστασία παρασχεθήσεται τοῖς ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλησι καὶ ὅτι, ἐὰν ἡ Τουρκία κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἐν Τουρκίᾳ Ἕλληνες ὑποστήσονται πάντα τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου.

Ὡς ἐπίμετρον δέ, λέγει ὁ κ. Κρέμος, ὑπῆρχεν ἔλλειψις ὀπλων, πολέμου ἐφοδίων καὶ τροφίμων· διότι ἐκ μὲν τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀλίγοι καὶ ἄτακτοι ἀποστολαὶ ἐγίνοντο, ἐκ δὲ τοῦ ἐξωτερικοῦ, Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Αὐστρίας ἀπηγορεύοντο ὑπὸ τῶν οἰκείων κυβερνήσεων. Λέγουσι μάλιστα, ὅτι οὐδὲ ἐν ζεῦγος πιστολίων, ὅπερ ἤθελε νὰ πέμψῃ ὁ Λασκαριδης, ἐκ Λονδίνου, πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Πηλίου Ν. Γ. Φιλάρετον ἐπέτρεψεν ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις! Διὰ ταῦτα πάντα ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπανάστασις ἔβαινε βραδέως ἀνὰ τὰ λοιπὰ χωρία τοῦ Πηλίου καὶ τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου.

Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, τῇ 10 Ἀπριλίου, συνεκεντρώθησαν ἐπὶ ταύτῳ οἱ Τζαμάλας, Φαρμάκης, Πάνουργιᾶς, Δουδοβουνιώτης, Χουρμούζης καὶ τινες ἄλλοι, ἀποτελέσαντες οὕτω δύναμιν 2,500 ἀνδρῶν ἐπολιόρησαν τὴν ἐκ 2,000 ἀνδρῶν Τούρκων ἀπαρτιζομένην φρουρὰν τοῦ Δομοκοῦ, ἧτις εἰς μάτην ἀπειπειράθη νὰ διαλύσῃ τοὺς πολιορκητάς, οἵτινες ἐπέπιπτον λάβροι. Δυστυχῶς ὅμως πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ Δομοκοῦ ἀφίκετο ὁ Ζεϊνέλλ-Πασᾶς μετὰ 3,000 ἀνδρῶν καὶ 4 πυροβόλων· οὕτω δὲ τῶν ἐπαναστατῶν προσβληθέντων, ταῦτοχρόνως, καὶ ὑπὸ τῶν ἰσωθεν καὶ ὑπὸ τῶν ἐξωθεν ἐπελθόντων πολυπληθῶν Τούρκων, ἐπῆλθε δεινὴ καὶ πεισματώδης ἀντίστασις, πολλὴν φθορὰν προξενήσασα τοῖς τε ἐχθροῖς καὶ τοῖς ἡμετέροις, ἀποτελέσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξε ν' ἀποκρουσθῶσι μὲν οἱ ὑπὸ τὸν Ζεϊνέλλ-Πασᾶν Τούρκοι, ἀλλ' ἔνεκα δικφωνίας ὅμως τῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν, μὴ ὑποστηριζάντων τοὺς ἐν τῇ θέσει Σκάρμισα ἀγωνιζομένους Ἕλλη-

νας, ἔνθα ἐφονεύθη καὶ ὁ γενναῖος λοχαγὸς *Ι. Βαϊρακτάρης* καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ *Μασουρόπολοι*, νὰ διαλυθῆ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ πολιτορκία καὶ νὰ εἰσέλθωσιν ἅπαντες εἰς *Δομοκόν*.

Οὕτω δὲ, διὰ μυριστὴν ταύτην φορὰν, ἔνεκεν διαφωνίας καὶ ἔριδος τῶν σωματαρχῶν, ἀπώλεσαν οἱ Ἕλληνες μεγίστην ἐν *Δομοκῶ* νίκην, τὴν καταστροφὴν τοῦ *Ζεϊνέ-Ι-Πασᾶ* καὶ τὴν ἄλωσιν τοῦ *Δομοκοῦ*, ἅπερ ἀμφότερα ἤθελον ἐπιτύχει, ἐὰν ὁμοφρονούντες, κατὰ τὴν κρίσιμον τῆς μάχης στιγμήν, ἐνήργουν ἐκ συμφώνου καὶ ἀπὸ κοινοῦ. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ ἀρὰ τοῦ *Πέτα* ἐπέπεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν διχονοοῦντων ὀπλαρχηγῶν καὶ ἐπῆλθεν οἷον ἐπῆλθε καὶ ἐκεῖ ταύτοχρόνως τὸ ἀποτέλεσμα.

Ἐν τούτοις, ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς ἐν *Θεσσαλίᾳ* ἐπαναστάσεως, στρατηγὸς *Χατζῆ-Πέτρος*, ἐξελέξατο ὡς κατάλληλον τόπον συγκεντρώσεως καὶ καταρτισμοῦ ὠχυρωμένου στρατοπέδου τὴν κωμόπολιν *Καλαμπάκας*, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ *Πηνειοῦ* ἐπὶ τῆς ἀπὸ *Τρικκάλων* εἰς *Μέτσοβον* ἀγαούσης ὁδοῦ, κάτωθεν κειμένην τῶν περιφημῶν ἐκεῖνων *Βυζαντινῶν Μοναστηρίων*, τῶν *Βράχων* τῶν *Μετεώρων* ἐναντίον ὁμοῦ αὐτοῦ ἐξεστράτευσαν ἐκ *Τρικκάλων* ὀρμήσαντες ὁ *Σελήμ-Πασᾶς* καὶ ὁ *Ἰσμαήλ-Φράσαρης*, συγγενῆς ἐκείνου, ὃν εἶδομεν ἐν τῇ πολιτορκίᾳ τῆς Ἄρτης, μετὰ 3,000 ἀνδρῶν, ἀφικομένων πρὸ τῆς *Καλαμπάκας*, τῇ 30ῇ Ἀπριλίου 1854.

Εὐθύς δ' ἀμέσως οἱ Τούρκοι ἤρξαντο νὰ κατασκευάζωσι κεχαρακωμένον στρατόπεδον ἀπασχολοῦντες τοὺς Ἕλληνας διὰ διηνεκεοῦς μὲν, ἀλλ' ἀβλαβῶς, ὡς ἐκ τῆς κακοβολίας κανονιοβολισμοῦ. Ταῦτα βλέπων καὶ ὁ Ἕλληνας ἀρχηγός, ἐργάζετο ἀνευδότης λαβῶν δ' ἐπικουρίας ἐκ τῶν ἰσπευσμένως ἀφικομένων σωμάτων τῶν *Ὀλυμπίων* καὶ ἄλλων τινῶν, ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς *Λυοβουνιώτην*, *Χουρμούζην*, *Γιουροῦκον*, *Καλαμάραν* καὶ λοιπούς, κατήρτισε δύναμιν 2,000 ἀνδρῶν, οὓς διέταξε νὰ τοποθετηθῶσιν οὕτως, ὥστε νὰ καταστῆ ἀδύνατος ἡ ἀφίξις ἐπικουριῶν πρὸς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον.

Κατέλαβον λοιπὸν ἀλληλοδιαδόχως τὰς θέσεις *Καστρί*, *Βούλιες* καὶ τινὰς ἄλλας, αἵτινες ἀποκόπτουσιν αἱ μὲν τὴν ἐκ *Μετσόβου*, αἱ δὲ τὴν ἐκ *Τρικκάλων* καὶ *Λαρίσσης* συγκοινωνίαν. Οὕτω στενοχω-

ρηθείς ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπανταχόθεν ἐξώρμησε, τῇ πρώτῃ τῆς 5ης Μαΐου, κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ὅμως γενναίως ἀγωνισθέντες, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, κατώρθωσαν νὰ τρέψωσιν αὐτὸν εἰς ὀπισθοχώρησιν προξενήσαντες αὐτῷ πολλὴν φθοράν.

Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ τῆς Καλαμπάκας ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ἀναγραφῆ ὁ ἀμνηστευθεὶς λησταντάρτης Καταραχιᾶς καὶ ὁ Νικόλαος Λεωστάκος, ἐπιλοχίας ἐστὶ τότε τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ (1) τὸν ἐνθουσιασμόν του ἀνδρὸς τούτου δεικνύουσι πληρέστατα οἱ πρὸς τὰ τὸν στρατόν καὶ τοὺς καταδίκους συγκινητικώτατοι αὐτοῦ λόγοι. (2)

Ὁ Ν. Λεωστάκος ἐξεκίνησεν ἐκ Χαλκίδος καὶ μετὰ διηνεκῆ πορείαν ἔφθασεν τῇ 11 μ. μ. τῆς 30 Ἰανουαρίου εἰς τὰ Καλύβια, τὴν ἐπαύριον 31 εἰς τὸ χωρίον Κόκκινα ἔνθα καὶ διωργάνωσι τοὺς ὑπ'

(1) Ὁ Ν. Λεωστάκος λοχίας ὢν τῆς ἐν Χαλκίδι φρουράς, κατὰ τὸ 1854, ἔνθα εἶχε μετατεθῆ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως Κριεζῆ πρὸ ἔτους, καὶ διάπυρον πρὸς τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ὡς πάντες οἱ Λάκωνες, τρέφων ἔρωτα, ἀπεφάσισε νὰ καταπατήσῃ χάριν τῆς πατρίδος τὸν στρατιωτικὸν ὄρκον καὶ ἐμίει τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀνδρὰς εἰς τὰ τῆς μεγάλης ἰδέας, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἀξιοματικῶν, τῇ 25 Ἰανουαρίου 1854 προὔβιβάσθη εἰς ἐπιλοχίαν ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Σπηλιοτοπούλου.

Ἦδη δ' ἀρξάμενων τῶν ἐπαναστατικῶν ἐν τε Ἠπειρῷ, Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ κινήματων, ἐζήτηι ἀδημονῶν νὰ εὕρῃ πλοῖον πρὸς μεταφορὰν αὐτοῦ τε καὶ τοῦ αὐτῷ ὀρκισθέντος λόχου εἰς Βῶλον, ἀλλὰ μὴ εὐρὼν ἐξεκίνησε διὰ ζήτησιν διὰ τῆς Γερούρας Χαλκίδος.

Οὕτω λοιπὸν τῇ 30 Ἰανουαρίου ὀρκίσας δεκαπέντε τινὰς ἐσκέφθη μετ' αὐτῶν ὡδε: α') νὰ διακοινώσῃ τὸ πρᾶγμα τοῖς στρατιώταις, καὶ ἐν ἐπιτυχίᾳ νὰ ριφθῶσι δύο πυροβολισμοί, β') νὰ καταληφθῶσιν αἱ πύλαι τοῦ φρουρίου καὶ γ') νὰ ἀνοιχθῶσιν αἱ φυλακαὶ τῆς Χαλκίδος ἵνα ὀπλίωσι τοὺς 300 περίπου καταδίκους ἐν τῷ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνι καὶ καταλάβωσι τὴν τε ὀπλοθήκην καὶ τὴν πυριταποθήκην.

Τὰ πάντα ἀπέβησαν κατ' εὐχὴν καὶ τὸ τόλμημα τοῦ Ν. Λεωστάκου ἐπέτυχε πληρέστατα ὡς περιγράφομεν ἀνωτέρω.

(2) Τὰ κατὰ τὴν Ν. Λεωστάκον θίλει ἐκδώσει εἰς ἴδιον βιβλίον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πέτρος Λεωστάκος, ἐξ οὗ ἐσταχυολογήσαμεν τὰ ὀλίγα περὶ τοῦ ἀδίκως θανατωθέντος ἐκείνου γενναίου τῆς πατρίδος τέκνου μετὰ τῶν δύο ἄλλων συναγωνιστῶν αὐτοῦ.

αὐτὸν ἄνδρα καλῆσαι αὐτοὺς «*Πρῶτον ἱερὸν σῶμα τῆς ἐλευθερίας*» μετὰ σημαίας φερούσης «*Ἰησοῦς Χριστὸς Νικᾷ*». τῇ 2α Φεβρουαρίου, τελεσθείσης αὐτόθι δοξολογίας, ὠρχίσθησαν πάντες νὰ φυλάξωσι πίστιν εἰς τὸν *σωματάρχην* αὐτῶν καὶ ἐξακολουθήσαντες τὴν πορείαν ἔφθασαν εἰς τὸ χωρίον *Μαρτίου*. ἐκεῖθεν ὁ Λεωστάκος διηυθύνθη εἰς *Ἅγιον Κωνσταντῖνον καὶ Μῶλον* ζητῶν νὰ ἐνωθῇ μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Τὴν διαγωγὴν ταύτην τοῦ Ν. Λεωστάκου μαθοῦσα ἡ Κυβέρνησις ἔστειλε πρὸς σύλληψιν αὐτοῦ, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν κατώρθωσεν, ὁ δὲ Λεωστάκος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν μετέβη ἔνθα τὸ καθῆκον τῆς τιμῆς ἐκάλει αὐτόν, ἀντιμετωπισθεὶς, τὸ πρῶτον, παρὰ τὸ χωρίον, *Τσαμάσι* πρὸς 500 Τούρκους ἰππεῖς τε καὶ πεζοὺς μετὰ τοῦ Καταραχιᾶ μεθ' οὗ εἶχεν ἤδη συνενωθῆ.

Ἐφθασε τέλος πάντων εἰς Καρδίτσαν ἔνθα καὶ συνενώθησαν πρὸς τὸ σῶμα τοῦ στρατηγοῦ *Χατζῆ Πέτρου*, μεθ' οὗ, ὡς εἶδομεν, πολεμήσας ἐν Καλαμπάκῃ, εἶδειξεν ὅποιος τις ἦτο γενόμενος εἰς τῶν κυρίων σωματάρχων καὶ τῶν αἰτίων τῆς νίκης.

Τὴν 7 Μαΐου κατέφθασαν καὶ ἄλλαι ἐπικουρικαὶ τοῖς ἐπαναστάταις, οὕτως ὥστε, ὁ ὑπὸ τὸν Χατζῆ-Πέτρον ἐπαναστατικὸς στρατὸς τὸ πρῶτον εἰς 800 μόνον ἀνερχόμενος, ἀνήλθεν ἤδη εἰς 3,000 περιλαμβάνων τοὺς πλείστους τῶν ἐπιλέκτων σωματάρχων.

Τοιαύτηςτυχῶν ὁ Χατζῆ-Πέτρος βοηθείας ἀκαταπαύστως συνεκρότει μάχας ὧν αἱ σπουδαιότεραι ἦσαν δύο: ἡ ἦν ἀφηγήθημεν καὶ ἡ τῆς 10 Μαΐου ἣτις ἀπέβη καταστρεπτικωτάτη τοῖς ἐχθροῖς, ἀποφασίσασαι, μετὰ τὴν ἀφιξίν ἐπικουριῶν τινῶν ἐκ Τρικκάλων καὶ Δομοκοῦ, ὡς ἐκ τῆς πείνης, νὰ συγκροτήσῃσι ὀριστικὴν μάχην.

Ὅθεν τῇ 7 π. μ. τῆς 9 Μαΐου διαιρεθέντες εἰς δύο πολυπληθεῖς πτέρυγας ἐπετίθησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, γενναίως δεχθέντων αὐτούς.

Ἡ μάχη ὑπῆρξε πεισματωδεστάτη, τοῦ Σελῆμ πασᾶ ξιφῆρους παρορμῶντος τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρα, διαρκέσασα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν οἱ ἡμέτεροι ἐξῆλθον νικηφόροι τρέψαντες, ἐν τέλει, τὸν ἐχθρὸν εἰς φυγὴν, ἀφήσαντα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὑπὲρ τοὺς 500 νεκροὺς καὶ διπλασίους σχεδὸν τραυματίας, τῶν Ἑλλήνων πο-

νευθέντων ὑπὲρ τοὺς 60 καὶ πληρωθέντων ἰσαριθμῶν ἐν οἷς καὶ οἱ γενναῖοι σωματάρχαι *Πετροπουλάκης καὶ Κυριάκος*.

Μετὰ τὴν ἤτταν ταύτην οἱ Τοῦρκοι συσκευθέντες ἀπεφάσισαν περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 9 πρὸς τὴν 10 Μαΐου νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ ὄχυράματα αὐτῶν καὶ νὰ ἀναχωρήσωσι, τὸ τοιοῦτο ἐννοήσαντες οἱ ἡμέτεροι ἐπετέθησαν ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ καὶ καταδίωξαν αὐτούς, ὧν ἄλλους μὲν ἀπωθοῦντες εἰς τὸν ποταμὸν ἄλλους δὲ φονεύοντες κατέστρεψαν ἅπαντας πλὴν 1500 διασωθέντων φυγῆ εἰς Τρίκκαλα.

Ἡ μάχη αὕτη τῆς 10 Μαΐου ἢ καὶ ἀξιολογωτάτη πασῶν, διὰ τε τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴν ἀναπτυχθεῖσαν ἀνδρείαν ἀπέδειξεν, ὅτι ἐὰν ἡ Ἑλλὰς δὲν παρημποδίζετο ὑπὸ τῶν Δυνάμεων τῆς περαιτέρω ἐνεργείας καὶ ἐὰν Ἑλληνικὸς στρατὸς πειθαρχῶν ὑπὸ καλοῦς ἀρχηγούς ἐξήρχετο τῶν μεθοριῶν, ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας ἤθελεν ἐξαπλωθῆ τελεσφόρως μετὰ μεγάλων ὑπὲρ ἡμῶν ἀποτελεσμάτων. Ἄλλ' ὅμως ἄλλως ἔδοξε τῇ Εὐρώπῃ, ἀποφασισάσῃ ἤδη τὴν ἀκεραιότητα τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας! Οὐχ ἤττον ἔδειξεν ὅτι ἡ γενεὰ τοῦ 1821 δὲν ἐξηλείφθη, οὐδὲ ἀπώλεσε, κατὰ κεραιάν, τῶν προτέρων αὐτῆς πολεμικῶν ἀρετῶν. (1) Ἐφ' ᾧ καὶ ὁ στρατηγὸς *Χατζῆ-Πέτρος*, ὡς ἀναπτύξας πολλὰς στρατηγικὰς ἀρετάς, δικαίως ἐθαυμάσθη καὶ ἐπηνέθη, καθὼς καὶ οἱ σωματάρχαι καὶ οἱ μαχηταί. Ἐπανηγύρισαν δὲ τὴν νικην ταύτην διὰ πανδήμου δοξολογίας, γενομένης ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Σταγῶν Κυρίλλου καὶ τῶν πατέρων τῶν Μονῶν Μετεώρων, ἐξεδόθη δὲ καὶ ἡμερησία διαταγὴ ὑπὸ τοῦ *Χατζῆ Πέτρου*, ἐν ἣ σὺν ἄλλοις ἐλέγοντο καὶ τάδε :

•Στρατιῶται!

•Ἐνικήσατε 6,000 στρατοῦ ἐρχομένου μετὰ τηλεβόλων, πολεμοφοδίων, ἵππων, ἀμαξῶν, τροφῶν καὶ παντὸς ἐφοδίου. ἕνα πολιορ-

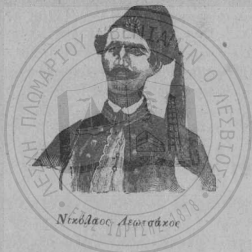
(1) Κατὰ τὴν μάχην ταύτην παρήταν καὶ πολλοὶ ἐκ Μικρῆς Ἀσίας καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς καὶ τινε Βιθυνοί, ἐνόοις καὶ οἱ συμπολίται μου (Τριγλιανοί) Α. Νεράντζης, Ζαχαρίας Δεβετζῆς, Αντώνιος Κατσιβελος καὶ ἄλλοι.

κήσωσιν ἡμᾶς, καὶ πολιορκήσαντες αὐτοὺς ἐπὶ δέκα ὄλας ἡμέρας πειναλέους καὶ γυμνητεύοντας τοὺς καταστρέψατε· πληθὺς τουρκικῶν πτωμάτων καλύπτει τὴν γῆν τῶν προγόνων ὑμῶν· πολυάριθμοι αἰχμαλῶτοι στρατιῶται ὑπηρετοῦσιν ὑμᾶς· ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ παραδοθέντες θαυμάζουσι τὰς δάφνας σας, ἀποδίδοντες αὐτὰς τῷ Ὑψίστῳ καὶ μόνῳ· πέντε τηλεβόλα, ἐεννήκοντα σκηναὶ, δέκα πέντε τύμπανα, ἑξακόσια ὄπλα πεζικοῦ, τρεῖς σημαῖαι, ζῶα, τροφαί, πολεμοφόδια, καὶ πλῆθος ἄλλων λαφύρων εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν διαθεσὶν μας. . . . Μετὰ δακρύων χαρᾶς ὁ ἀρχηγός σας ἐκφράζει ὑμῖν τὴν εὐχαρίστησίν του καὶ ἀπονέμει περιφανῆ ἔπαινον εἰς πάντας ἀνεξικρέτως.»

Μετὰ τὴν ἀξιωμανημόνευστον ταύτην μάχην, τῆς 10ης Μαΐου 1854, οὐδὲν ἄλλο ἄξιον λόγου μείζον παλερικὸν γεγονός καταρωθῶθη, ἢ ὅτι τὸ σῶμα τῶν Ὀλυμπίων συνεκρότησε μάχην τινὰ ἐν τῇ θέσει Σάπκα (Τισαρησιον), πρὸς τουρκικὸν στρατόν, καταλθόντα ἐκ Σερβίων, καὶ προῦχώρησε μέχρις Ὀλύμπον καὶ ὅτι μετὰ τινος ἀψιμαχίας κατέλαβε τὸ χωρίον Βροττοῦς· διότι πρὸς τὸ σῶμα τοῦτο ἔλθων ὁ ἐν Θεσσαλονίᾳ πρόξενος τῆς Ἀγγλικῆς Βλοῦντ μετὰ τινων Τούρκων, ἐξεθῆκε τοῖς ἀρχηγαῖς τὰ ἐν Ἑλλάδι γινόμενα καὶ τὸ μάταιον τῆς περαιτέρω αἰματοχυσίης καὶ κατέπεισεν αὐτό, ἵνα ἐπανκκάμψῃ εἰς Ἑλλάδα· ἐγένοντο καὶ τινες ὑπὸ διαφόρων σωμάτων, καὶ ἰδίως τοῦ Λεωτσάκου ἄλλαι ἀψιμαχίαι ἀπολήξασαι ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὁ ἄγων ὅμως πλέον ἦτο μάταιος· διότι ἐκεῖνα, ἅπερ ἠπέιλησαν αἱ Δυνάμεις τῇ Ἑλλάδι, πρὸς περιστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν: στόλος Γαλλικὸς μετὰ στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φορεῦ, τῆ 13ῃ Μαΐου 1854, κατέλαβε τὸν Πειραιᾶ, ἡ κυβέρνησις Κριεζῆ ἔπεσε καὶ τὸ νέον σχηματισθὲν ὑπουργεῖον, ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον, προσεκάλει πάντας ἐντεῦθεν τῶν ὀρίων, ἢ δ' ἀποστολῆ πολεμοφοδίων, ζωοτροφῶν καὶ ἐπικουριῶν δὲν ἦτο πλέον δυνατή.

Ὅχι ἦττον ὅμως ἐξηκολούθει νὰ ὑρίσταιται τὸ ἐν Καλαμπάκῃ ὑπὸ τὸν Χατζῆ Πέτρον στρατόπεδον, ἀλλ' ἠρπαιωμένον, διότι πολλοὶ τῶν σωματαρχῶν, μετὰ τὴν 10ην Μαΐου, προῦχώρησαν πρὸς τὰ πρόσω μετὰ μονομερῶν, ἀλλ' ἀνευ ἀποτελέσματος, νικῶν. Τὴν σμι-

κρότητα ταύτην τοῦ ἐν Καλαμπάκᾳ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου πληροφορηθέντες οἱ Τοῦρκοὶ καὶ σπουδαίως ἐνισχυθέντες ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἡπείρου κατελθόντος πολυαριθμοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Ἀδῆ-Πασᾶν καὶ Τσελιού-Πίτσαρη, συνεκεντρώθησαν ἐν Τρικκαίοις, καὶ τῇ 6ῃ Ἰουνίου ἐπέπεσαν κατὰ τῶν ἐν Καλαμπάκᾳ ὀλιγαριθμῶν Ἑλλήνων, οἵτινες μεθ' ὅλην τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ἀνδρείαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Χατζῆ-Πέτρου ἐκτεθέντος εἰς προφανῆ κίνδυνον μετὰ τῶν ἀνδρείων συναγωνιστῶν Ν. Λεωτσάκου καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἵππικοῦ Μ.

Νικόλαος Λεωτσάκος

Χουρμούζη, ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν, ἐν τάξει, καὶ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ μεθόρια.

Ὀὕτω δὲ, διὰ τῆς τελευταίας ταύτης μάχης, τῆς 6ῆς Ἰουνίου, ἐσέβηθη τέλος. ταῖς διπλωματικαῖς δολοπλοκίαις ὑποκύψασα, μετὰ τὴν τῆς Ἡπείρου, καὶ ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπανάστασις Συγχρόνως δὲ μετὰ τὴν περιστολὴν τῆς ἐπανάστασεως ἐν τοῖς κυριωτέροις σημείοις, Ἡπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ καὶ ἡ ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ τὸν Τσαμὴν Καρατάσον, τῇ 6ῃ Ἀπριλίου, ἀρξαμένη ἐπανάστασις κατεσβύνοντο· διότι ἐν ᾧ οὗτος συγχροτήσας ἐπαναστατικὸν σῶμα ἀπειδέσθη παρὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος, οὐ μακρὰν τοῦ παραλίου χωρίου Συ-

κίας, ἔνθα κατέκαυσε τοὺς 150 Τούρκους χωροφύλακας, ὄχρωθέντας ἐν τινι Ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου, ὡς ἀρνηθέντας νὰ παραδοθῶσι παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας προσκλήσεις αὐτῶν καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τῶν κατοίκων, συμμετασχόντων τοῦ κινήματος, προσέβη ἐνδοτέρω καὶ κατέλαβε τὰ χωρία *Παρθενῶνα*, *Νικητάρ*, καὶ *Ἅγιον Νικόλαον*, ἔμαθεν αἰφνης, ὅτι γαλλικὸν πολεμικὸν ἀτμόπλοιο ἐμφανισθὲν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἐν ᾧ ἦσαν προσωρμισμένα τὰ τῶν ἐπαναστατῶν πλοίαρια ἐβύθισε τὴν φέρουσαν τὰ πολεμεφῶδια *γολέτταν* καὶ κατέσχε τὰ ἐπίλοιπα.

Ἐξ Ἁγίου Νικολάου ὁ Καρατάσος, μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, διηυθύνθη κατὰ τοῦ χωρίου *Ὀρμίλια*, ἐν ᾧ εἶχον συγκεντρωθῆ δύο τάγματα τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ ἐπολιορκήσεν αὐτὰ ἐπὶ τριήμερον συγκροτήσας νικηφόρον μικρὰν μάχην, ἀλλ' ὅμως τῶν χωρικῶν καὶ τῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους μοναχῶν φοβουμένων τὴν διὰ θαλάσσης προσβολὴν τῶν χωρίων αὐτῶν, οἱ ὑπὸ τὸν Καρατάσον ἐπαναστάται ἐγκαταλείψαντες τὴν *Ὀρμίλιαν* ἐστρατοπέδευσαν, τῇ 22ᾳ Ἀπριλίου, ἐν τῇ θέσει *Κομίτσα* πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τῶν ἐπαναστατησάντων χωρίων, τρεφόμενοι βίᾳ ὑπὸ τῶν μοναχῶν. Καὶ ἔμενον ἐκεῖ οἱ ταλαίπωροι ἐπαναστάται ἐπὶ μῆνα οὐδὲν δυναμένοι νὰ πράξωσι, διὰ τὴν ἔλλειψιν πολεμεφωδίων, ἕως οὐ λαβόντες ἐξ Ἀθηνῶν διαταγὰς, μετὰ τὴν τοῦ Πειραιῶς κατοχὴν, ἐπανῆλθον ἀπρακτοὶ καὶ τεθλιμμένοι εἰς Ἑλλάδα.

Καὶ οὕτω σὺν τῷ τελευταίῳ τούτῳ κινήματι, ἐν Μακεδονίᾳ, κατεσβέσθη καὶ ἡ ὅλη ἐθνικὴ τοῦ 1854 ἐπανάστασις, ἀφ' ἧς, εἰ μὴ περιστελλετο, πολλὰ εἶχε νὰ ἐλπίσῃ ὁ πολλὰς δοκιμασίας ὑφιστάμενος δούλος Ἑλληνισμός.

Ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἐγένετο μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἂν ἡ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία δὲν ἔρριπτε τοὺς ἀνθελληνικοὺς πλοκάμους αὐτῆς πρὸς κατασβέσιν αὐτῆς, τῆς Τουρκίας τότε ἐν τῷ Κριμαϊκῷ πολέμῳ ἀπησχολημένης, ἡ Ἑλλάς ἠδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν *μεγάλην ἰδέαν*, ἧτις, δυστυχῶς, ἔκτοτε ὁσημέραι ἐμαραινέτο καὶ ἐφθίνα. Τὴν ἐπανάστασιν ταύτην δὲν κατέπνιξεν ἡ τουρκικὴ ἰσχὺς, ἀλλ' ἡ τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, συνησπισμένων ἐν-

τῷ κατὰ τῆς Ρωσίας ὑπὲρ τῆς Τουρκίας ἀγῶνι, ἔνοπλος οὕτως εἶπεν ἐπέμβασιν.

Ἴδου δὲ πῶς ἔκρινον ἐν Ἀγγλίᾳ τὰς ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἡπειρῷ καὶ Μακεδονίᾳ στάσεις τοῦ 1854 :

«Ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἡπειροθεσσαλίας, λέγει ὁ ἀγγλος βουλευτῆς Μάνες, δὲν εἶναι τυχαῖον συμβάν, ἀπ' ἐναντίας ἔχει τὴν ἀληθῆ πηγὴν αὐτῆς εἰς αὐτὰ τὰ πολυεῖδη ἀδικήματα κατὰ τοῦ Χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ.

«Εἰς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης μου σὰς ἀναγινώσκω ἔκθεσιν τοῦ συνταγματάρχου Σάνδερς (προξένου τῆς μεγάλης Βρεττανίης) ἐκ Πρεβέζης. Ἄν αἱ διαπραγματεύσεις, λέγει ὁ Σάνδερς, λάθωσιν ἔχθασιν μὴ εἰρηνικὴν, αἱ ἐπαρχίαι Θεσσαλίας καὶ Ἡπειροῦ δύνανται νὰ παράσχωσι μεγάλας εἰς τὴν Κυβέρνησιν δυσκολίας, ὁ λαὸς στενάζων ὑπὸ τὸ βάρος καταπιέσεων χρηματικῶν, καὶ βιαιοπραγιῶν, δὲν δύναται ἢ νὰ τρέφῃ ἄσπονδον μίσος κατὰ τῶν δυναστῶν αὐτοῦ.

«Εἶναι λοιπὸν πολὺ φυσικόν, ὅτι πολλαὶ οἰκογένειαι μετηνάστευσαν κρυφίως εἰς τὴν Ἑλλάδα· αὐταὶ ἐνωμέναι μετὰ τῶν ἐκεῖ ἀποκαταστημένων Σουλιωτῶν καὶ ἄλλων Ἡπειρωτῶν θέλουσι δράξαι τὴν πρώτην εὐκαιρίαν, ἵνα ἐρεῖρωσι παραχᾶς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ.

«Δὲν πιστεύω δὲ ποτε, ὅτι ἡ Ἀγγλία συμφωολόγησε σύμβασιν μετὰ τῆς Γαλλίας ἐπὶ σκοπῷ νὰ καταπνίξωσι ἐκ συμφώνου τὰ τοῦ λαοῦ ἐθνικὰ κινήματα ἐν Τουρκίᾳ.

«Βεβαίως αἱ περὶ τοιαύτης συμβάσεως φῆμαι πρέπει νὰ ἦναι ἀνυπόστατοι· τοιοῦτο μέτρον ἤθελὲν ἀφεύκτως ἀποδοκιμασθῆ ἀπὸ μέρους τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ.

«Πιστεύω νὰ μὴ λησμονήσῃ ἡ κυβέρνησις τῆς βασιλείσης ὅτι ὅσον σπουδαῖον εἶναι τὸ θέμα τῆς διατηρήσεως τῆς ἰσορροπίας τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἀκράτου φιλοδοξίας τῆς Ρωσίας, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλα καθήκοντα ἱερώτερα τοῦ θέματος τούτου.»

Ἐὐποργὸς Ρῶσσελ ἀπήντησεν ὅτι θέλει ληφθῆ φροντίς περὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν, ἀλλ' ὅτι ἡ κυβέρνησις τῆς βασιλείσης νομίζει χρέος αὐτῆς ν' ἀποθαρρύνῃ τὴν ἐκραγεῖσαν ἐπανάστασιν τῆς αὐτῆς γνώμης ἦτο καὶ ὁ Πάλμερστον καὶ ἐζήτηι ἐπιμένων τὴν κατὰ-

πνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἄτε προελθούσης ἐξ ὑποκινήσεων τῆς Ρωσίας. (1)

Δὲν δυνάμεθα ὁμῶς καὶ νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἔφερεν ἐν ἑαυτῇ θέσει καὶ τὰ σπέρματα τῆς διαλύσεως· διότι, τῆς Ἑλλάδος μὴ δυναμένης νὰ κατέλθῃ ἐκ τοῦ ἔμφανους εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἀνεπισήμως, τρόπον τινά, τὸν πόλεμον ποιουμένης, συνέβαινον πολλαὶ καταχρήσεις, αἵτινες δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ ἐξελεγχθῶσι καὶ τιμωρηθῶσιν οἱ ὑπεύθυνοι, ἐλλείψει τακτικῆς ἐπιμελητείας, πρὸς βλάβην τῶν ἐπαναστατῶν στερουμένων πολεμοφοδίων καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων, εἶτα δὲ καὶ πολλαὶ διηγέρθησαν διχόνοιαι καὶ ἐριδες ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως αὐστηρᾶς στρατιωτικῆς πειθαρχίας, ὡς συνέβη ἐν Πέτρῳ, καὶ ἐν Δομοκῷ ἀλλαγῶν πολλάκις, τὴν τῶν ἑλληνικῶν ὀπλῶν τιμὴν διαμυφισθήσασαι.

Ὅπως ποτ' ἂν ἦ ἡμῶς, καὶ μεθ' ὅλας τὰς ἀνωμαλίας ταύτας, ὁ ἀγὼν διεξήχθη ἐνθουσιωδῶς, ἐφ' ὅσον ὑπέφωσκεν ἐλπίς τις οὐδετερότητος τῶν δύο Δυναμῶν, οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐτίμησαν τὴν πατρίδα καὶ ἐν γένει μάχαι ἦσαν ἐνθαρρυντικαί.

Δυστυχῶς ὁμῶς μετὰ τὴν βίαν, καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1854, οἱ ἐν Τουρκίᾳ ὁμογενεῖς, παρὰ τὰς ὑποσχέσεις τῶν Δυναμῶν, ὑπέστησαν τὰ πανθείνα, ἐνοχοποιούμενοι, διὰ ψευδῶν μαρτύρων ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ· ἐντεῦθεν δὲ σκηναὶ βιαιοπραγιῶν ἐκ μέρους τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου συνέβαινον καθ' ἑκάστην κατὰ τῶν ἀόπλων καὶ ἀνυπερασπίστων χριστιανῶν, οὐδαμῶθεν ὑπερασπιζομένων.

Καὶ καθ' ὅλην μὲν τὴν διάρκειαν τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων οἱ ἐν Ἀθήναις πρεσβευταὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ὁ Οὐαίς καὶ ὁ Ρουάν, κατηνώχλου τὸν βασιλεῖα ὅπως ἀποβάλωσιν ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν ἐν τῷ κινήματι τοῦ 1854 κατὰ τῆς γείτονος Ἐπικρατείας συνέργειαν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἀείποτε ἀγερώχως, ὡς ἐκ τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ περὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος πεποιθῆ-

(1) Ἴβλ' Κ. Ν. Λεβίδου, ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ καὶ ἡ Δύσις κτλ. Ἀθῆναι 1956 σελ. 35 καὶ ἐφεξῆς.

σεως κινούμενος, ἀπαντῶν ἐξηρέθισεν αὐτοὺς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πράγματι ἡ Ὀθων διέδραμε σπουδαῖον κίνδυνον· διότι ἡ Ναπολεόντειος Κυβέρνησις τῆς Γαλλίας ἀπεφάσισε τὴν πτώσιν αὐτοῦ καὶ συνεφώνησε μάλιστα πρὸς τοῦτο μετὰ τῆς Ἀγγλίας· ἀλλ' ὁ ἐν Παρισίοις πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος προσεπάθησε ν' ἀποτρέψῃ τὸν κίνδυνον καὶ ρητῶς ἐδήλωσεν ὅτι θέλει εἶσθαι ἐχθρὸς πάσης τοιαύτης ἀποπειρας, τοῦθ' ἔπερ, μετ' οὐ πολὺ, καὶ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, φοβηθεῖσα τὴν ἐπαύξησιν τῶν περιπλοκῶν καὶ τὴν πιθανὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐν Ἑλλάδι γαλλικῆς ἐπιρροῆς, μεταβαλοῦσα γνώμην ἀπεδέχθη. Εἰς τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν αὐτῆς ἡ Ναπολεόντειος κυβέρνησις προέβη· διότι ὁσημίραι ἡ τοῦ Ὀθωνος στάσις καθίστατο πολεμικώτερα οὐδ' ἀπέκρυπτε τὰς προθέσεις αὐτοῦ ἐν ταῖς μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ Ρουάν συνεντεύξεσι, καίπερ καὶ αὐτῶν τῶν γερμανικῶν δυνάμεων καὶ ἰδίως τῆς Αὐστρίας, συμβουλευουσῶν ἡσυχίαν τῷ Ὀθωνι.

Οὕτως ἐχόντων τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων, μόνη ἡ Ρωσία ὑψωσε φωνὴν ὑπὲρ τῆς ἐν Ἠπειρῷ ἐπαναστάσεως, τοῦ Νέσελροδ ἀποστείλαντος μακρὰν ἐγκυκλίον πρὸς τοὺς ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ ἀντιπροσώπους τῆς Ρωσίας ὑπὸ ἡμερομηνίαν 18 Μαρτίου 1854, δι' ἧς προσεπάθει, μετὰ πολλῆς διπλωματικῆς τέχνης, νὰ σώσῃ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν ἐπανάστασιν ἀπὸ τῆς κατηγορίας ὅτι συνεννοεῖται μετὰ τῆς Ρωσίας καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναστείλῃ τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐχθρικήν διάθεσιν Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας λέγων ταδε :

«Ἐὼν τὸ κίνημα ἐπιεκταθῆ καὶ καταστῆ πόλεμος ἰξοντώσεως καὶ μακρᾶς διαρκείας, ὡς ὁ τοῦ 1821 τῆς Ἑλλάδος, πιστεύομεν ὅτι οὐδεμία χριστιανικὴ δύναμις θέλει θελήσει νὰ συνδράμῃ χωρὶς νὰ ἐξηγερθῆ ἢ συνειδήσις αὐτῆς ἵνα οἱ χριστιανοὶ οὗτοι ἐπανθῶσιν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει ἐπιτρέψει τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ· τόσον δέ, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἡμῶν, ὅσον καθ' ἣν ἐποχὴν συνομολογηθῆ ἡ εἰρήνη ἢ τύχη αὐτῶν ἔσται τὸ ἀντικείμενον τῆς μερίμνης τοῦ αὐτοκράτορος Ἑλπίζομεν, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἀνεχθῆ ἵνα χριστιανοὶ βασιλεῖς, ἐξ ἀδίκου ἀντιπαθείας πρὸς τὴν Ρωσίαν ἐλαυνόμενοι, ἐπιτρέψωσιν εἰς τοὺς στρα-

τούς αὐτῶν νὰ συμμετάσχῃσι τοῦ ἔργου τῆς ἐξοντώσεως, ὅπερ οἱ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Ὁμὲρ πασᾶ συνθηρισμένοι κακοῦργο προμελετῶσιν ἀναμφιβόλως κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἐναντίον ἐκείνων, οἵτινες ἔλαβον τὰ ὄπλα πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐστιῶν καὶ ἐκκλησιῶν των.»

Καὶ ὁμῶς συναιργάσθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χριστιανοὶ βασιλεῖς!

Εἰς ἀπάντησιν τῆς λαμπρᾶς ταύτης τοῦ Νέσελροδ ἐγκυκλίου, τῆ ὑποκινήσει τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἡ Πύλη διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτοῦ αὐτῆς *Νεσέτ-βέη* ἀπηύθυνε τῇ 7)19 *τελεσίγραφον* πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν δι' οὗ ἀπήτει :

α'.) Νὰ προσκαλέσῃ ἐντός δέκα ἡμερῶν τοὺς ἀξιωματικούς τοὺς συμμετέχοντας τῆς ἐπαναστάσεως νὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς Ἑλλάδα καὶ νὰ κριθῶσι καὶ τιμωρηθῶσι, κατὰ τοὺς νόμους, ἐν περιπτώσει δὲ ἀπειθείας αὐτῶν ν' ἀναγγεῖλῃ αὐτοῖς, ὅτι ἡ μισθοδοσία αὐτῶν θέλει παύσει καὶ ὅτι αὐστηρῶς τιμωρηθήσονται.

β'.) Νὰ μὴ διερχῶνται τὰ μεθόρια καὶ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ὑπάλλους, οἵτινες ἐξεγείρουσι τὸν λαὸν ἐναντίον τοῦ γείτονος κράτους.

γ'.) Ν' ἀποδοκιμάσῃ καὶ νὰ κηρύξῃ ὡς ἐναντίον εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος τοὺς πολιτευομένους ἐκείνους, οἵτινες διατρέχουσι τὰς ὁδοὺς καὶ κρούουσι πάσας τὰς θύρας πρὸς συλλογὴν ἐργῶν ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν.

δ'.) Νὰ πράξῃ πᾶν τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιτρεπόμενον, ἵνα μετριάσῃ τὸ ὕψος τοῦ «*Λιῶρος*» καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν ἐφημεριδῶν, αἵτινες διερεθίζουσι τὰ πνεύματα καὶ

ε'.) Νὰ δώσῃ διαβεβαίωσιν εἰς τὴν Ὑ. Πύλην, ὅτι θὰ ποιήσῃται ἀνάκρισιν ἐν ἀνεύρῃ τὸν ἀξιωματικόν, ὅστις ἠνοίξει τὰς φυλακὰς τῆς Χαλκίδος καὶ ὤπλισε τοὺς κακοῦργους καὶ κατέληγε διὰ τῆς ἀπειλῆς ὅτι, ἐὰν μετὰ 48 ὥρας, τούτέστι ἐμέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου τῆς Τρίτης 9 Μαρτίου ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν παράσχῃ ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Πύλης, εἶναι ἠναγκασμένος νὰ ἐπιζητήσῃ τὰ διαβατήρια αὐτοῦ ὡς καὶ τὰ τῶν ἄλλων προσώπων τῆς πρεσβείας.»

Τὴν ἐπικύριον τῆς ἐπιδόσεως τοῦ *τελεσιγράφου* τούτου, οἱ πρε-

σβευταί τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ἀπηύθυναν ὁμοίως τῇ ἑλληνικῇ Κυβερνήσει διακοίνωσιν, δι' ἧς συνεβούλευον αὐτῇ τὴν παραδοχὴν τῶν ὑπὸ τῆς τουρκικῆς πρεσβείας ὑποβληθεισῶν ἀπαιτήσεων. Ἐφ' ᾧ καὶ συνεκροτήθη, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ βασιλέως τῇ 8ῃ Μαρτίου ὑπουργικὸν συμβούλιον, ὅπερ ἀπεφάσισεν, ἐν τέλει, νὰ δοθῇ ἀπάντησις μετριοπαθῆς ἀλλ' ἀπορρίπτουσα, κατ' οὐσίαν, τὰς τουρκικὰς ἀπαιτήσεις, ἡ δὲ ἀπάντησις αὕτη ἀπεφασίσθη νὰ τύχῃ προηγουμένως καὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ἵνα οὕτω παραστῇ τὸ Ἔθνος ἠνωμένον καὶ μίαν ἔχον θέλησιν, ὡς καὶ πράγματι ἦτο, ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ.

Ἀπεφασίσθη ὅθεν ἡ συνεδρίασις τῶν Βουλῶν νὰ γείνη μυστικῇ, καίτοι τὸ τοιοῦτον ἐβλάψεν, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων· διότι ἐν τῇ Γερουσίᾳ 16 Γερουσιασταί, ἐψήφισαν κατὰ τῆς ἀπαντήσεως καὶ τῆς πολεμικῆς πολιτικῆς, τοῦθ' ὅπερ δὲν θὰ ἐτόλμων βεβαίως νὰ πράψωσιν οὗτοι, τῆς συνεδρίας τῆς Γερουσίας δημοσίᾳ γενομένης· ἐπὶ τῆς ψήφου δὲ τῶν 16 τούτων γερουσιαστῶν στηριχθέντες ἀκολουθῶς, οἱ πρεσβευταί τῶν Δυνάμεων ἰσχυρίζοντο, ὅτι τὸ ἔθνος δὲν ἦτο σύμφωνον. Οὕτω λοιπὸν ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπέστειλε τήνδε τὴν ἀπάντησιν τῷ Ὄθωμανῷ πρεσβευτῇ, κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τῆς 9 Μαρτίου 1854 :

• Ἡ ἀπαίτησις τῆς ἀνακλήσεως τῶν ἀξιώματικῶν τῶν προσδραμόντων πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐπαναστατῶν εἶναι περιττή, διότι οὗτοι παρητήθησαν καὶ ἐπομένως οὐδὲν μισθοδοτοῦνται οὔτε ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ· ἔτι ἡ Κυβέρνησις θὰ φροντίσῃ νὰ παρεποδισθῶσιν οἱ ἐξοπλισμοὶ ἐπαναστατικῶν σιφῶν καὶ θὰ προσπαθήσῃ, καθ' ὅσον αἱ δυνάμεις αὐτῆς ἐπιτρέπουσι, νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἐξοδὸν αὐτῶν· ὅτι διαταχθήσεται ἀνάκρισις κατὰ τῶν ὑποδεικνυομένων ἐν τῇ τουρκικῇ διακοινώσει ὑπαλλήλων· ὅτι οὐδεμίαν αἰσθάνεται δυσκολίαν νὰ κηρύξῃ διὰ τῶν ἐπισήμων ὀργάνων αὐτῆς ἀπάδουσιν εἰς τὰς φιλικὰς σχέσεις τῶν δύο κρατῶν τὴν συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν· ὅτι θὰ προσπαθήσῃ συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ κράτους νὰ μεταιάσῃ τὸ ὕψος τῶν ἡμερησίων· ὅτι τέλος διετάχθη ἀνάκρισις περὶ τῶν ἐν Χαλκίδι καὶ ὅτι, ὡς ἐκ τῆς ἀνακρίσεως ἀπεδείχθη, οἱ ἀξιώματικοὶ οὐ μόνον ἦσαν

ἄθφοι ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κινδύνῳ ἑαυτῶν προσεπάθησαν ν' ἀνακαλέσωσιν εἰς τὴν τάξιν τοὺς ἀπὸ τῶν καθηκόντων ἀποπλανηθέντας στρατιώτας.»

Τῆς μετριοπαθοῦς ταύτης ἀπαντήσεως ληφθεῖσης καὶ μὴ εὐαρεστησάσης ἐν Τουρκίᾳ, ὁ πρεσβευτὴς Νεσέτ-βέης, τῇ πρωίᾳ τῆς ἑπαύριον 10 Μαρτίου, διακόψας τὰς διπλωματικὰς σχέσεις, ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τινὰς δ' ἡμέρας ἀνεχώρει καὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος Α. Μεταξᾶς. Ἡ Πύλη εὐθετον ἀφορμὴν ζητοῦσα, ἔθηκεν εἰς ἐνέργειαν πᾶν ὅ,τι καὶ ἐπὶ τῶν Μουσουλειῶν ἐπεισοδίων ἔπραξεν: ἀπέδιωκε τοὺς Ἕλληνας πολίτας ἐκ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, παρεκώλυε τὰ ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν πλοῖα νὰ προσεγγίζωσιν εἰς τοὺς λιμένας ἢ νὰ ἐμφανίζωνται εἰς τὰς θαλάσσας αὐτῆς καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις κατὰ τῶν μέτρων τούτων διεμαρτυρήθη, διὰ τῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 5)12 Ἀπριλίου ἐγκυκλίου, δι' ἧς ἔλεγεν ὅτι: «*ἐνώπιον τῶν ἀδίκων καὶ ἀδικαιολογητῶν τούτων μέτρων οὐδὲν ἕτερον ἀπομένει τῇ Ἑλλάδι ἢ νὰ ἐπιρρίψῃ ἐναντίον τῆς Πύλης πᾶσαν τὴν εὐθύνην τῆς ἀχαρακτηριστοῦ ταύτης διαγωγῆς καὶ ὄλων τῶν δυστυχιῶν, αἵτινες ἀπαραιτήτως ἐπελεύσονται, τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐμπορίου, τοῦ ναυτικοῦ καὶ τοσοῦτων ἰδιωτικῶν περιουσιῶν*» καὶ ἐν τέλει, τῆς Τουρκίας ἐξακολουθοῦσης τὴν αὐτὴν κατὰ τῶν Ἑλλήνων πορείαν, ἀνεκάλεσε τὰ ἐκτελεστήρια τῶν Τούρκων προξένων, παρεκώλυε τὴν εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας προσέγγισιν τῶν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν σημαίαν πλοίων καὶ ἀπηγόρευε τὴν ἐν Ἑλλάδι διαμονὴν τοῖς μουσουλμανοῖς καὶ μὴ Ὀθωμανοῖς ὑπηκόοις.

Ὁ βασιλεὺς, ὅστις ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο ἐζήτηι, ἠσθάνθη μεγίστην πρὸς τοῦτο εὐχαρίστησιν διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν διακοπὴν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων πρὸς τὴν Τουρκίαν.

Ἡ ἀναχώρησις ἀπαλλάσσει ἡμᾶς πάσης ὑποχρεώσεως. Εὐθὺς δ' ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὀθωμανοῦ πρεσβ.υτοῦ ἤρξατο, κατὰ διαταγὴν τοῦ Βασιλέως, κίνησις τῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Στερεῇ Ἑλλάδι στρατευμάτων πρὸς τὰ μεθόρια καὶ ἐσπευσμένη τις πρὸς ταχείαν κατὰ τῆς Τουρκίας ἐκστρατείαν προπαρασκευή. Τὸ ὑπουργεῖον ἐκ τῶν διαδιδομένων θορυβηθὲν μὴ τυχόν ὁ Βασιλεὺς

σκέπτετε νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων καὶ διαβῆ αἰφνιδίως τὰ μεθόρια, ἔσπευσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα πρὸς λήψιν βεβαίων πληροφοριῶν, ἔμαθε δὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως· ὅτι ἡ εἰδησις ἦτο ἀληθής, ὅτι τὸ καθήκον αὐτοῦ ἐπέταττε τὴν τοιαύτην διαγωγὴν, αὐτοῦ καὶ ὅτι ἐντὸς ἡμερῶν τινῶν, ἤθελε προσκαλέσει εἰς τὰνάκτορα τὰς Βουλὰς, ὅπως ἀνακοινώσῃ αὐταῖς ἐπισήμως τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, διατάξῃ τὰ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ καὶ ἐνώπιον ὄλων ἰππεύσῃ ἵνα μεταβῆ εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Διότι, ὡς εἶναι γνωστόν, ὁ Ὅθων εἶχεν ἴδιον τῆς μεγάλης ιδέας, σχέδιον νὰ σχηματίσῃ Ὀμοσπονδίαν τινὰ τῶν Κρατῶν τοῦ Αἰμου ὑπὸ τὴν Ἑλλάδα, μετ' ἰδιαζούσης τινος ἐλευθερίας ἐκάστου ἔθνους χωριστῆς.

Εἶναι δὲ γνωστὴ ἡ ἀπάντησις, ἣν ἔδωκε πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Βουλῆς καὶ εἶτα ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης Π. Βάρβογλην: «οἱ Ἕλληνες τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὄχι μόνον ὀφείλουσι τὸ ἐκ τῶν πατέρων των κληροδοτηθῆν αὐτοῖς ἔσθαι νὰ συνεχίσωσι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐν δουλείᾳ εὐρισκομένων ἀδελφῶν, ἀλλὰ καὶ συμφέρον τὸ ταχύτερον ἢ ἑλληνικὴ φυλὴ νὰ συνενωθῆ εἰς ἓν ἔθνος· ὁ δὲ Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, μετὰ οἰασδήποτε θυσίας ἐκ μέρους του, νὰ μὴ παραιτηθῆ τῶν πρὸς τὴν πατρίδα αὐτῶν καθηκόντων των».

Οἱ ὑπουργοὶ ἐκπληκταὶ προσεπάθησαν νὰ μεταβάλλωσι τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ Βασιλέως, ἀλλ' οὗτος μετὰ τῆς Βασιλίσσης ἐπέμενε. «Θὰ καταλάβωσι τὰς Ἀθήνας αἱ δυτικαὶ Δυνάμεις, ἔλεγεν ἡ Βασίλισσα(1), ἀλλὰ τοῦτο δὲν θὰ ἐμποδίσῃ νὰ προχωρήσωμεν εἰς Θεσσαλίαν· θὰ παρακωλύωσι τὰ ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν πλοῖα

(1) Τὴν εἰδησιν ταύτην ἐκόμισεν ἐκ Παρισίων ὁ στρατηγὸς Δ. Καλλέργης, ὅστις ἀφίκοντο κατὰ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου, καὶ ὅστις ἔλεγεν ὅτι αὐτὸς θὰ σχηματίσει ὑπουργεῖον ἐπιβεβλημμένον τῇ Ἑλλάδι ὑπὸ τῆς Γαλλίας, τοῦθ' ὅπερ ὁμως δὲν ἐγένετο, προσκληθέντος, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, πρωθυπουργοῦ τοῦ Δ. Μαυροκορδάτου, ὃν ἀπόντα ἐν Παρισίοις ἀνεπλήρου προσωρικῶς ὁ ναύαρχο Κ. Κανάρης.

νά ταξειδεύωσιν, ἀλλὰ τοῦτο ὅπερ ἄλλοτε ἠδύνατο νά διερεθίσῃ τὸν λαὸν οὐδεμίαν σημασίαν θὰ ἔχῃ· διότι ὁ πόλεμος Ρωσίας καὶ Τουρκίας ἔπαυσε τὸ ἐμπόριον τοῦ Βύξεινου· θὰ καύσωσιν ἴσως πόλεις τινὰς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο καὶ κατὰ τὸ 1821 καὶ ὅμως ἡ Ἑλλάς δὲν κατεστράφη· τὸ κύριον ζήτημα εἶναι νά ἐπιτύχωμεν καὶ ἀναμφιβόλως θὰ ἐπιτύχωμεν· διότι ἐξοδος τοῦ Βασιλέως ἔσται τὸ σύνθημα γενικῆς ἐξεγέρσεως τοῦ τε ἐλευθέρου καὶ ὑποδοῦλου *Ἑθρου*·.

Τὸ ἀμετάτρεπτον τῆς ἀποφάσεως τῆς βασιλέως βλέποντες οἱ ὑπουργοὶ ἀπνύθουναν αὐτῷ μακρὸν ὑπόμνημα, ἐν ᾧ ἐν ἐκτάσει ἐξετίθεντο οἱ λόγοι τῆς μὴ συμφωνίας αὐτῶν μετὰ τῆς βασιλικῆς γνώμης, ἐπιπροσθέτοντες ὅτι, ἐν ἡ περιπτώσει δὲν μεταπεισθῆ ὁ βασιλεὺς, αὐτοὶ ὑποβάλλουσι τὰς παραιτήσεις αὐτῶν.

Τότε, ἀλλὰ καὶ τότε μόνον ὁ βασιλεὺς μετέβαλε γνώμην, δι' ὃ καὶ ἡ βασίλισσα μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος, συνεχῶς ἐπανελάμβανε πρὸς τοὺς ὑπουργούς: *«θὰ δώσητε λόγον εἰς τὸν Θεόν· διότι μὲ τὰ μισὰ μέτρα σας καταστρέψατε τὸ κίνημα παρεμποδίσαντες τὸν βασιλέα νά ἐξέλθῃ!»*

Μεθ' ὅλα ταῦτα ὁ μέγας ἐκεῖνος, ἀλλ' ἀτυχῆς βασιλεὺς ἐπέμνε μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς· ὅτε ὡς ἐκ τοῖς δυσπραγίας τῆς μάχης τοῦ Πέτα καὶ τοῦ ἀτυχήματος τοῦ Λομοκοῦ διελύθησαν τὰ ἐν αὐτοῖς, στρατόπεδα, ὅτε οὕτως ἀπέστειλε τὸν μὲν Βλαχόπουλον εἰς Εὐρυτανίαν τὸν Σ. Μήλιον εἰς Κραθασαράν καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν εἰς Λαμίαν, μετὰ τῶν Ἄντ. Γεωργαντᾶ καὶ Δ. Χατσίσκου, πρὸς ἀναζωπύρησιν τοῦ κινήματος καὶ δὲν ἔπαυσε διανοούμενος νά εἰσβάλῃ εἰς Θεσσαλίαν, μόλις περιστελλόμενος ὑπὸ τῶν περὶ ἑαυτὸν.

Τὴν τοιαύτην τοῦ Ὁθωνος διαγωγὴν βλέποντες οἱ πρέσβεις, καθ' ἑκάστην ἐπέδιδον διακοινώσεις ἐπὶ μᾶλλον ἀπειλητικωτέρας καθισταμένως καὶ ἰδίως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ μηνὸς Μαρτίου μέχρι τῶν τοῦ Μαΐου· ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐτελοῦντο σκηναὶ δραματικώταται, τοῦ μὲν βασιλέως ἐπιμένοντος ἐν τῇ προδιαχαρχθείσῃ πορείᾳ αὐτοῦ, τῶν δὲ ὑπουργῶν ἐναντιουμένων καὶ ἐπισειόντων ὡς φρόνητρον τὴν παραιτήσιν αὐτῶν.

Ἄγγρυπος, ὠχρός, πολλάκις κλαίων ὁ βασιλεὺς, ὑπὸ τὸ κράτος διηνεκοῦς ἐρεθισμοῦ καὶ ἡ βασίλισσα διήρχοντο τὰς ἡμέρας καὶ τὰς νύκτας αὐτῶν ἐν διηνεκεῖ ταραχῇ, ἣν ἐκορύφωσεν ἐπὶ μᾶλλον ἡ τελευταία ἀπόφασις τῶν δύο δυνάμεων Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἵνα καταλάβωσι τὸν Πειραιᾶ.

Τῇ 8 Ἀπριλίου οἱ πρεσβευταὶ αὐτῶν Οὐάις καὶ Ρουὰν ἀπηύθυναν προσβλητικωτάτην διακοίνωσιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, δι' ἧς, ἐν πολλοῖς ἄλλοις, ἔλεγον ὅτι τὸ Ἔθνος εἶναι ἐνερτίον τῆς κυβερνήσεως ἐνεργείας, ὅτι ἡ διακοίνωσις τῶν τεσσάρων δυνάμεων δὲν παρουσιάσθη εἰς τὰς Βουλὰς, ὅτε ἐγένετο ἡ συζήτησις περὶ τῆς διακοινώσεως τοῦ Τούρκου πρεσβευτοῦ, ὅτι ἡ διαγωγή τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἶναι ἀχαρακτηριστος.

Ταυτοχρόνως δὲ ὁ Ἐπίσημος Μηνύτωρ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἐδημοσίευσεν ἄρθρον δι' οὗ ὑπεδείκνυε τὴν κατοχὴν τοῦ Πειραιῶς. Τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐτελέσθη.

Οὕτω δὲ τῇ 13ῃ Μαΐου ἀφ' ἐνὸς μὲν γαλλικῶν πολεμικῶν πλοῖα ἐνεφανίσθησαν πρὸ τοῦ Πειραιῶς καὶ ἀπέβιβασαν 2,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Φορεῦ, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου οἱ πρεσβευταὶ τῶν Δυνάμεων ἀπηύθυνον τελεσίγραφον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν. Τῇ ἐπαύριον (14 Μαΐου) ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἀπέναντι τῆς κραταιᾶς Εὐρώπης, ἐκήρυξε τὴν οὐδετερότητα τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ ἀνατολικῷ πολέμῳ, διέταξε τὴν καταστολὴν τῆς ἐπανάστασεως, ἐξ ἧς οἱ Χριστιανοὶ παρεδόθησαν εὐκολὰς λεία τῇ θηριωδίᾳ τῶν Τούρκων, ἐπαυσε τὴν κυβέρνησιν Α. Κριεζῆ καὶ κατήρτισε (16 Μαΐου) νέον ὑπουργεῖον ὑπὸ τὸν Α. Μαυροκορδάτον, πρὸς δὲ μόνον εἶχον ἐμπιστοσύνην αἱ δύο Δυνάμεις, ὅτι ἤθελον ἐκπληρώσει, κατὰ γράμμα, τὰς ὑποσχέσεις ταύτας.

Οὕτω δὲ τὸ νέον ὑπουργεῖον, τὸ τῆς 16 Μαΐου, τὸ κρινῶς ὑπουργεῖον τῆς κατοχῆς καλούμενον, κατηρτίσθη ὡς ἑξῆς :

Πρωθυπουργός καὶ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργός ὁ Α. Μαυροκορδάτος, ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὁ Ρήγας Παλαμῆδης, ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὁ Δημ. Καλλέργης, ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὁ Γ. Ψύλλας, ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὁ Π. Ἀργυρόπουλος, ἐπὶ τῆς Δι-

κασιούνης ὁ Π. Καλλιγᾶς καὶ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὁ Κ. Κανάρης· ἀλλὰ ὅμως μετὰ τινὰς ἡμέρας παραιτηθέντος τοῦ Π. Καλλιγᾶ, τὸ τῆς Δικαιοσύνης ἀνέλαβεν ὁ Α. Λόντος, τὸ τῶν Οἰκονομικῶν ὁ Π. Ἀργυρόπουλος καὶ τὸ τῶν Ἐξωτερικῶν ὁ Α. Μαυροκορδάτος, τῆ 28 Νοεμβρίου ἀπεχώρησε ὁ Ρ. Παλαμῆδης καὶ τῆ 21 Φεβρουαρίου τοῦ 1855, ἀντὶ τοῦ Κ. Κανάρη, ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Α. Καλλέργης, τῆ 31 Μαΐου ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν διορίσθη ὁ Α. Κρεστερίτης καὶ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὁ Π. Βάρβογλης· ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὁ Α. Μαυροκορδάτος, ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὁ Π. Ἀργυρόπουλος καὶ ἐπὶ Ναυτικῶν ὁ Α. Ζυγομαλάς.

Οὕτω δὲ τροποποιούμενον, κατὰ τὰς περιστάσεις, τὸ ὑπουργεῖον Μαυροκορδάτου διετηρήθη μέχρι τῆς 28 Σεπτεμβρίου 1855.

Τῆς Ἑλλάδος δ' οὕτω ὑποχωρησάσης πλήρως ἡ πορεία τῆς νέας, ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον κυβερνήσεως ἦτο καθωρισμένη, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις· ἐπανελήθησαν αἱ διακοπεῖσαι διπλωματικαὶ σχέσεις Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, διορισθέντος πρεσβυτοῦ τῆς Ἑλλάδος μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ Ἀνδρέα Κουρτουριώτου, τῆς Τουρκίας δ' ἐν Ἀθήναις τοῦ Ριζᾶ-Βέη, μετὰ ἔν δὲ ἔτος, τῆ συμβουλῆ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας συνήθη καὶ ἡ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἐμπόρικὴ συνθήκη ὑπογραφείσα, τῆ 27 Μαΐου 1855 ἐν Κάρλιτζα μεταξὺ τοῦ Α. Κουρτουριώτη καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας ὑπουργοῦ Φουὰτ-Πασᾶ καὶ ἧτις ἐπικυρωθεῖσα ὑπότωννομοθετικῶν σωματίων διέπει μέχρι σήμερον τὰς σχέσεις τῶν δύο κρατῶν, (1) ἰδοὺ δὲ αὐτή:

(1) Ἡ συνθήκη αὕτη (Νόμος ΣΗΔ') εἶναι ἡ πρώτη μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος· διότι ὡς ἐνθυμοῦνται οἱ ἡμέτεροι ἀναγνώσταί· ἡ τῆ 3 Μαρτίου 1840 μεταξὺ Κ. Ζωγράφου καὶ τοῦ Μεχμέτ Ρεσιδ Πασᾶ συναρθεῖσα περὶ ἧς ἰδὲ σελ. 164, δὲν ἐπικυρώθη ὑπὸ τῶν Βουλῶν.

Συνθήκη ἐμπορίου καὶ Ναυτιλίας, ὑπογραφεῖσα ἐν Κόνσταντινῶν τὴν 27 Μαΐου 1855, ἧς αἱ ἐπικυρώσεις ἀντηλλάγησαν ἐπίσης ἐν Κόνσταντινῶν τὴν 9 Ἰουλίου 1855.

Ἐπειδὴ ἡ συνομολόγησις συνθήκης ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας μεταξὺ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἐκρίθη ἑκατέρωθεν ἐπίσης ἀναγκαία, καθὼ μέλλουσα νὰ συντείνῃ εἰς τὴν ἐμπέδοσιν των εὐτυχῶς ὑφισταμένων φιλικῶν σχέσεων, ἡ Αὐτοῦ Ἑλληνικῆς Μεγαλειότητος καὶ ἡ Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος, ὁ Σουλτάνος, εὐπρεστήθησαν νὰ συναίνεωσιν, ὅπως ταύτη συνθήκη διαπραγματευθῆ καὶ συναφθῆ, συμφωνῶς μὲ τὰς φιλικὰς καὶ γειτονικὰς σχέσεις τῶν δύο Ἐπικρατειῶν καὶ πρὸς ἀμοιβαίαν προαγωγὴν τῶν συμφερόντων τῶν δύο Ἰψηλῶν συνομολογούντων μερῶν. Διὰ νὰ συζητήσωσι δὲ καὶ ὀρίσωσιν, ἐκ συμφώνου, τὰ ἄρθρα τῆς ρηθείσης συνθήκης, αἱ εἰρημέναι Α.Α. Μ.Μ. ἠδὸκῆσαν νὰ διορίσωσιν ὡς πληρεξούσιους, ἧτοι:

Ἡ μὲν Αὐτοῦ Μεγαλειότητος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὁθων Α΄, τὸν κύριον Ἀνδρέαν Θ. Κουντουριώτην, πρόεδρον αὐτοῦ ὑπουργόν.

Ἡ δὲ Α. Μεγαλειότητος, ὁ Σουλτάνος Ἀπταὺλ-Μετζιτ-Χάν, τὴν Α. ἐξοχότητα τὸν Μεχμέτ Φουὰδ Πασζν, ὑπουργόν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, πρόεδρον τοῦ ἀνωτέρου συμβουλίου κτλ., οἵτινες ἀφοῦ ἐκοινοποίησαν ἀλλήλοις τὰ πληρεξούσια αὐτῶν ἔγγραφα, εὐρεθέντα ἐν τάξει, ὤρισαν καὶ διωμολόγησαν κοινῇ συμφωνίᾳ τὴν παρούσαν συνθήκην, συγκεκριμένην ἐκ τῶν ἐφεξῆς ἄρθρων.

Ἄρθ. 1. Οἱ ὑπῆκοοι τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος, τοῦ Σουλτάνου δύνανται ἐν ἑκατέρᾳ τῶν Ἐπικρατειῶν νὰ μετέρχωνται ἀμοιβαίως τὸ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης ἐμπόριον μετὰ πληρεστατῆς ἐλευθερίας καὶ ἀσφαλείας.

Ὅθεν θέλουσιν ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ ὁδοιπορῶσι, διαμένωσι καὶ ἐνοικιαζῶσι οἰκίας καὶ ἀποθήκας χάριν ἐμπορίου καὶ ἀπαντα τὰ μέρη τῶν δύο ἐπικρατειῶν, ἔνθα ἡ ἀδειὰ αὕτη χρηρηγεῖται εἰς τοὺς ὑπῆκόους τῶν λοιπῶν μᾶλλον εὐνοουμένων Δυνάμεων, ἀνευ οὐδεμιᾶς παρενοχλήσεως ἢ διαταραξέως κατὰ τὰς ἐμπορικὰς των πρά-

ξεις, κοί θέλουσιν ἀπολαύει ἀμοιβαίως πληρεστάτης προστασίας καὶ φιλοξενίας.

Ἄρθ. 2. Οἱ ὑπήκοοι τοῦ ἐνὸς τῶν συμβαλλομένων Μερῶν, εἰσὶν ἐν τῇ Ἐπικρατείᾳ τοῦ ἑτέρου ἀπηλλαγμένοι πάσης στρατολογίας καὶ πάσης στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, ὅποιασδήποτε φύσεως καὶ ἂν ᾖ.

Δὲν θέλουσιν ὑπόκεισθαι εἰς οὐδεμίαν προσωπικὴν συνεισφοράν ὅποιασδήποτε φύσεως καὶ ἂν ᾖ.

Ἄρθ. 3. Τόσον οἱ ἀναγκαῖοι τεσκερίδες καθὼς καὶ αἱ ἀναγκαῖαι ἀδείαι ὁδοιπορίας καὶ φερμάνια θέλουσιν ἐκδίδοσθαι πρὸς τοὺς ἐν Τουρκίᾳ ὁδοιποροῦντας Ἕλληνας ὑπηκόους ἄνευ χρονοτριβῆς ἢ δυσκολίας παρὰ τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

Ὡσαύτως οἱ ἐν Ἑλλάδι ὁδοιποροῦντες Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι θέλουσιν ἐφοδιάζεσθαι ἄνευ χρονοτριβῆς ἢ δυσκολίας παρὰ τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως μὲ τὰς ἀναγκαῖας ἀδείας ὁδοιπορίας.

Ἄρθ. 4. Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν ὑψηλῶν δύο συμβαλλομένων Μερῶν, εἴτε κενά, εἴτε ἔχοντα φορτίον ἐμπορευμάτων ἢ ἄλλων εἰδῶν οἰωνδήποτε, θέλουσι πλεῖν ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῶν σημαίαν εἰς τὰς θαλάσσης καὶ τὰ ὕδατα ἑκατέρου αὐτῶν. Δύνανται νὰ εἰσέρχωνται ἀκωλύτως εἰς τοὺς κόλπους, μυχοὺς, λιμένας, καὶ ὄρμους τῆς μίης καὶ τῆς ἄλλης Ἐπικρατείας ν' ἀποβιβάζωσι κατὰ τὸ δοκοῦν ὅλον ἢ μέρος τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν, νὰ ἐξάγωσιν ἐκ νέου καὶ μὴ τυχὸν πωληθέντα ἐπιτοπίως, χωρὶς νὰ ὑποβάλλωνται ὡς πρὸς ταῦτα τὰ ἐμπορεύματα εἰς τέλη ἄλλα ἢ ἀνώτερα, ἐκείνων ἅτινα πληρῶνονται ἐν τοιαύταις περιπτώσεσι παρὰ τῶν πλοίων τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων ἔθνῶν, καὶ νὰ λαμβάνωσιν οἰωνδήποτε φορτίον πρὸς ἐξαγωγήν.

Δὲν δύνανται νὰ ὑποχρεοῦνται, κατ' οὐδένα τρόπον, εἰς τὸ νὰ ἐκφορτώσωσι τὸ ὅλον ἢ μέρος τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν παρὰ τὴν θέλησίν των, οὐδὲ νὰ παραχωρῶσιν αὐτὰ χάριν ἑταιρείας, σωματίου, ἢ οἰουδήποτε ἄλλου, εἰς τιμὰς, αἵτινες δὲν ἤθελον συμφέρει αὐτοῖς, ἢ ν' ἀγοράζωσιν ἄλλα μὴ ὄντα τυχὸν τῆς ἐκλογῆς των. Ἐπίσης

δὲν θέλουσι παρεμποδίζεσθαι ἢ ναυλοῦσθαι, παρὰ τὴν θέλησιν αὐτῶν, ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει καὶ δι' οὐδεμίαν πρόφασιν.

Καθ' ὅλας τὰς περιπτώσεις, ὀφείλουσι νὰ συμμορφῶνται μὲ τοὺς κανονισμοὺς τοὺς ἰσχύοντας ἐν ἑκατέρᾳ τῶν Ἐπικρατειῶν ὡς πρὸς τὰ πλοῖα τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων ἔθνων.

Ἄρθ. 5. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα εἰς ἅπαντας τοὺς λιμένας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ τὰ Ὀθωμανικὰ πλοῖα εἰς ἅπαντας τοὺς λιμένας τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, κατὰ τε τὴν εἴσοδον, τὴν διαμονὴν καὶ τὴν ἐξοδον αὐτῶν, δὲν θέλουσιν ὑποβάλλεσθαι παρὰ τῶν τελωνιακῶν, τῶν λιμενικῶν καὶ τῶν ὑγειονομικῶν ὑπαλλήλων εἰς ἐπίσκεψιν, εἰμὴ καθ' ἑς περιπτώσεις καὶ καθ' οὓς τύπους οὕτω ἐνεργεῖται ὡς πρὸς τὰ πλοῖα τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων ἔθνων, τὰ ἄνωτέρω δὲ πλοῖα καὶ τὰ φορτία αὐτῶν δὲν θέλουσιν ὑπόκεισθαι εἰς τελωνιακὰ, λιμενικὰ, ὑγειονομικὰ, ἢ ἄλλα δίκαιώματα, διάφορα ἢ ἄνωτέρω τῶν πληρωομένων εἰς τὸ ἐν ἢ τὸ ἄλλο Κράτος ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν ἔθνων.

Ἄρθ. 6. Ὅ,τι διωμολογήθη ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ ὡς πρὸς τὴν ἐπίσκεψιν τῶν πλοίων ἑκατέρας τῶν δυνάμεων, θέλει ἐφαρμόζεσθαι ἐπίσης εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ὅσα, κενὰ ἢ μὲ φορτίον, θέλουσι διαπλέει ἐκ τῆς Λευκῆς Θαλάσσης (Αἰγαίου) εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, καὶ ἐναλλάξ διὰ τῶν πορθμῶν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου, καὶ τὰ ὑποῖα, ἄλλως τε, θέλουσιν ἀπολαύει τῆς αὐτῆς ἐλευθέρου καὶ θέλουσι μεταχειρίζεσθαι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὡς καὶ τὰ τῶν ἄλλων εὐνοουμένων δυνάμεων.

Ἄρθ. 7. Ἐὰν συμβῇ ναυάγιον πλοίου Ἑλληνικοῦ ἢ Ὀθωμανικοῦ εἰς τοὺς λιμένας ἢ τὰς ἀκτὰς ἑκατέρας τῶν Ἐπικρατειῶν, πᾶσα δυνατὴ βοήθεια θέλει δοθῆ αὐτῷ διὰ τε τὴν διάσωσιν τῶν προσώπων καὶ τῶν ἐμπορευμάτων, καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν διασωθέντων πραγμάτων, ἅτινα, μετὰ τὴν προαφαίρεσιν ἢ ἀπόδοσιν τῶν τυχόν γενομένων πρὸς διάσωσιν δαπανῶν, θέλουσι παραδίδεσθαι εἰς τὴν πλησιεστέραν προξενικὴν ἀρχὴν ἑκατέρας τῶν δυνάμεων, εἰς οὐδὲν τέλος ὑπαβαλλόμενα, ὅσάκις δὲν πωληθῶσι δι' ἐπιτόπιον καταβάωσιν.

Ἄρθ. 8. Ὁ ναυτικὸς χαιρετισμὸς θέλει γίνεσθαι καὶ ἀποδίδε-

σθαι ἀμοιβαίως εἰς ἔνδειξιν φιλίας μεταξύ τῶν πολεμικῶν πλοίων τῶν δύο ὑψηλῶν συμβαλλομένων μερῶν κατὰ τὰς αὐτὰς περιπτώσεις τύπους καὶ κανόνας, ὡς τοῦτο πράττεται γενικῶς ἐν καιρῷ εἰρήνης μεταξύ τῶν πλοίων τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων.

Τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἑκατέρας τῶν Δυνάμεων ὅσα ἀπαντήσωσι πλοῖα ἀνήκοντα εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῆς ἄλλης, θέλουσιν ἀφίνει αὐτὰ ἐλεύθερα νὰ ἐξακολουθῶσι τὸν πλοῦν αὐτῶν, καί, ἐν ἀνάγκῃ μάλιστα θέλουσι τὰ συντρέχει.

Ἄρθ. 9. Οἱ ἔμποροι τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, οἱ εὐρισκόμενοι ἐν τῇ Ἐπικρατείᾳ τῆς Αὐτοῦ Ἀυτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου, καὶ οἱ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κοράτους, οἱ εὐρισκόμενοι ἐν Ἑλλάδι, δὲν θέλουσι παντελῶς ἐνοχλεῖσθαι εἰς τὰς ἐμπορικὰς τῶν ὑποθέσεις, δι' ἃς δύνανται νὰ μεταχειρίζονται μεσίτας οἰουδήποτε ἔθνους καὶ ἂν ὦσιν.

Ἄρθ. 10. Συμφωνεῖται μεταξύ τῶν Ὑψηλῶν συμβαλλομένων Μερῶν, ὅτι ἡ αὐτεμπορία ἢ συνισταμένη εἰς προϊόντα ἐγχώρια ἢ ξένα, ἀποστελλόμενα ἐξ ἑνὸς εἰς ἄλλον λιμένα τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης τῶν δύο ἐπικρατειῶν, δύνανται νὰ γένηται ἐλευθέρως ὑπὸ τῶν πλοίων καὶ τῶν ὑπηκόων ἑκατέρας τῶν Δυνάμεων, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως τοῦ νὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὰς αὐτὰς ὑποχρεώσεις καὶ νὰ πληρῶνωσι τὰ αὐτὰ δικαιώματα, εἰς ἃ ὑπόκεινται τὰ μᾶλλον εὐνοούμενα πλοῖα, ἐγχώρια ἢ ξένα.

Ἄρθ. 11. Οἱ ἔμποροι τοῦ ἑνὸς τῶν Ὑψηλῶν συμβαλλομένων Μερῶν καὶ οἱ δικαιοῦχοι αὐτῶν δύνανται ν' ἀγοράζωσιν ἐν τῇ χώρᾳ, πᾶν εἶδος ἐκ τῶν προϊόντων τῆς γῆς ἢ τῆς ἐσωτερικῆς βιομηχανίας, ἐπὶ σκοπῷ μεταπωλήσεως πρὸς κατανάλωσιν ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, χωρὶς νὰ καταβάλλωσιν εἴτε κατὰ τὴν ἀγορὰν εἴτε κατὰ τὴν πώλησιν, δικαιώματα διάφορα ἢ ἀνώτερα ἐκείνων, ἅτινα ἐν ὁμοίαις περιπτώσεσι πληρῶνονται παρὰ τῶν ἐγχωρίων ὑπηκόων, τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων μεταξύ ἐκείνων, οἵτινες μετέρχονται τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον.

Ἄρθ. 12. Οἱ ὑπήκοοι ἑκατέρας τῶν Δυνάμεων δύνανται ἐλευθέρως ν' ἀγοράζωσι καὶ ἐμπορεύονται καθ' ἅπαντα τὰ μέρη τῶν

(πατήρ τοῦ Ὡθωνος)

δύο ἐπικρατειῶν, πραγματείας μετακομισθείσας ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, μηδ' ὀλως ἐπιβαλλόμενοι εἰς δικαιώματα διάφορα ἢ ἀνώτερα ἐκείνων, ἅτινα πληρώνονται, ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι, παρὰ τῶν ὑπηκόων τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων Δυνάμεων.

Ἄρθρον 13. Οἱ ἔμποροι τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ οἱ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, θέλουσιν ἀπολαύει ἐν ἑκατέρᾳ τῶν ἐπικρατειῶν, ὡς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀγοράζειν, μετακομίζειν καὶ ἐπιβιβάζειν ὀριστικῶς τὰ προϊόντα τῆς γῆς ἢ τῆς ἐσωτερικῆς βιομηχανίας, ἅτινά εἰσι προωρισμένα εἰς ἐξαγωγήν, τῶν αὐτῶν προνομίων καὶ ἀτελειῶν καὶ θέλουσι μεταχειρίζεσθαι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, μὴ καταβάλλοντες διὰ τοῦτο εἰμὴ τὰ τέλη εἰς ἃ ὑπόκεινται οἱ ὑπήκοοι τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων ἔθνων.

Ἄρθρον 14. Θέλουσιν ἐπίσης μεταχειρίζεσθαι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀπολαύει τῶν αὐτῶν προνομίων καὶ ἀτελειῶν, καὶ δὲν θέλουσι πληρῶνει εἰμὴ τὰ τέλη, εἰς ἃ ὑπόκεινται οἱ ὑπήκοοι τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων ἔθνων ὡς πρὸς τὴν παραγωγήν καὶ τὴν εἰσαγωγήν εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην Ἐπικράτειαν τῶν προϊόντων τῆς γῆς ἢ τῆς βιομηχανίας ἑκατέρας τῶν ἐπικρατειῶν, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου ἐμπορεύματος, ὅποιουδήποτε εἴδους ἢ προελεύσεως καὶ ἂν ᾖ, ἐπιβιβασθέντων εἰς πλοῖα ἑκατέρας τῶν Ἐπικρατειῶν, καὶ ἀνηκόντων εἰς ὑπηκόους τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου τῶν δύο συνομολογούντων μερῶν, ἢ μετακομισθέντων διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης ἐξ ἄλλων τόπων ὑπὸ τῶν ὑπηκόων τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης δυνάμεως εἴτε ὅπως πωληθῶσιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, εἴτε ὅπως μετακομισθῶσιν εἰς ἄλλους τόπους.

Ἄρθρον 15. Συμφωνεῖται προσέτι μεταξὺ τῶν δύο Ὑψηλῶν συμβαλλομένων Μερῶν, ὅτι ἐπίτροποι εἰδικοί θέλουσι κανονίσει, ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον, ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω βάσεων μερικὴν διατίμησιν δι' ὅλα τὰ εἰσαγόμενα ἢ ἐξαγόμενα ὑπὸ τῶν ἑλλήνων ὑπηκόων ἐμπορεύματα, ὅπως τοῦτο πράττεται μεταξὺ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης· ἐν δὲ τῷ μεταξὺ, τὰ τελωνειακὰ δικαιώματα ὑπὸ τῶν εἰσαγομένων ἢ ἐξαγομένων ὑπὸ ἑλλήνων ὑπηκόων ἐμπορευμάτων θέλουσι πληρῶνεσθαι, κατὰ τοὺς ὅρους καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν τοὺς προσδιωρισμένους ὡς πρὸς τοὺς ὑπη-

κόους τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων ἐκ τῶν ἄλλων Δυναμέων, ἂν δ' ἐγερθῆ ἀμφισβήτησις τις ἐπὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀξίας μεταξύ τῶν τελωνειακῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἐμπόρων, τὸ τελωνειακὸν τέλος θέλει καταβάλλεσθαι αὐτούσιον.

Ἄρθρον 16. Εἰς πᾶσαν περίπτωσιν λαθρεμπορίας, γεννησομένης ἐν τῇ χώρᾳ τῆς μιᾶς τῶν δύο συμβολλομένων Δυναμέων ὑπὸ τῶν ὑπηκόων τῆς ἄλλης, θέλουσιν ἐφαρμόζεσθαι εἰς τοὺς παραβάτας αἱ ποιναί, αἱ ὀριζόμεναι ὑπὸ τῶν νόμων καὶ κανονισμῶν, οἵτινες ἰσχύουν ἢ θέλουσιν ἰσχύει ἐν τῇ χώρᾳ, ὅπου ἡ λαθρεμπορία ἐπράχθη.

Ἄρθρον 17. Οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι, ὡς οὐδ' ἐκεῖνοι τῶν λοιπῶν φίλων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Δυναμέων, δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσωσι μέρος τῶν τακτικῶς συνεστημένων ἐν Ταυρκίᾳ συντεχνιῶν, οὔτε νὰ μετέρχωνται τὰς εἰδικῶς εἰς τὰς συντεχνίας ταύτας ἐπιφυλαχθείσας βιομηχανίας. Ἄλλ' ἐὰν Ἕλληνες ὑπήκοοι εὐρεθῶσι, συνεπείᾳ ἀρχαίου ἐθίμου, ἀποτελοῦντες μέρος τῶν συντεχνιῶν τούτων, θέλουσι μὲν διακηρεῖ τὴν ἐθνικότητα αὐτῶν, ἀλλὰ θέλουσιν ὑποχρεῶνεσθαι νὰ ἐκπληρῶνωσι τοὺς ὅρους, εἰς οὓς ὑποκείνται οἱ ὑπήκοοι τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, οἱ ἀποτελοῦντες μέρος τῶν συντεχνιῶν τούτων, νὰ πληρῶνωσι τὰ ἀπαιτούμενα διὰ ταύτας δικαιώματα, καὶ νὰ συνεισφέρωσιν εἰς τὰ τέλη, ὅσα εἰδικῶς ἐπιβάλλονται εἰς αὐτάς· θέλουσι δικάζεσθαι καὶ τιμωρεῖσθαι, ἀνευ τῆς παρεμβάσεως τῶν διπλωματικῶν ἢ προξενικῶν πρακτόρων τοῦ ἔθνους των, ἐν περιπτώσει παραβάσεως τῶν εἰδικῶν ἐπιβαλλομένων ὑποχρεώσεων εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς βιομηχανίας των ἐντὸς τῶν συντεχνιῶν τούτων Ὅφειλουσι τέλος νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ὅλους τοὺς ὑπάρχοντας κανονισμοὺς τῆς συντεχνίας, ἐν ἧ τυχὸν εὐρίσκονται, ὡς καὶ εἰς τὰς ἐπιτοπίας ἀστυνομικὰς διατάξεις περὶ τῶν αὐτῶν συντεχνιῶν. Συμφωνεῖται, ὅτι οὐδεὶς τῶν ρηθέντων Ἑλλήνων ὑπηκόων δύνανται νὰ ἐξασκῆ καθήκοντα ἀρχηγοῦ τῶν συντεχνιῶν τούτων.

Ἄρθρον 18. Ἐὰν συμβῆ ὥστε τὸ ἐν τῶν δύο Ὑψηλῶν συνομο-λογούντων μερῶν εὐρεθῆ εἰς πόλεμον, οἱ ὑπήκοοι τοῦ ἐτέρου δύνανται νὰ ἐξακολουθῶσι τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν αὐτῶν μετὰ τῶν πολεμίων τόπων, ἐκτὸς τῶν πόλεων ἢ λιμένων καθ' ὧν ὑπάρχει ἀποκλεισμός ἢ πολιορκία διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης· ἀλλ' ἐν οὐδε-

μια περιπτώσει δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτοὺς νὰ ἐμπορεύωνται πράγματα θεωρούμενα ὡς λαθρεμπόριον τοῦ πολέμου καὶ οἰαδήποτε ἐργαλεῖα κατασκευασθέντα διὰ πολεμικὴν χρῆσιν.

Ἄρθρον 19. Συμφωνεῖται, ὅτι οὐδὲν πολέμιον πλοῖον δύναται νὰ ἐφοδιάζεται καὶ ἐφοπλίζεται εἰς τοὺς λιμένας καὶ τὰ παράλια τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τῶν δύο Ὑψηλῶν συμβαλλομένων Μερῶν.

Ἄρθρον 20. Τὰ δύο Ὑψηλὰ συμβαλλόμενα Μέρη ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ διαπιστεύωσι παρὰ τῆς μίας ἢ ἄλλης Αὐτῆς πρέσβεις ἢ ἄλλους διπλωματικούς ὑπαλλήλους, καὶ νὰ διορίζωσι γενικούς προξένους, ὑποπροξένους καὶ προξενικούς πράκτορας εἰς τὰς πόλεις καὶ τοὺς λιμένας τῆς μίας καὶ τῆς ἄλλης Ἐπικρατείας, ὅπου ἤθελε κριθῆ ἀναγκαῖον παρὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν Κυβερνήσεων,

Οἱ διορισθησόμενοι παρὰ τῶν Ἡγεμόνων τῆς μίας ἢ τῆς ἄλλης Ἐπικρατείας γενικοί πρόξενοι, πρόξενοι ἢ ὑποπρόξενοι δὲν δύνανται νὰ κάμωσι ἑναρξίν τῶν καθηκόντων αὐτῶν, εἰμὴ προηγουμένης συγκαταθέσεως τοῦ Ἡγεμόνος, ἐν τῇ χώρῃ τοῦ ὁποίου διωρίσθησαν. Πρὸς τοῦτο θέλουσιν ἐφοδιάζεσθαι μὲ τὰ ἀναγκαῖα ἐκτελεστήρια ἢ φερμάνια.

Συμφωνεῖται ὅτι οἱ γενικοί πρόξενοι, πρόξενοι, ὑποπρόξενοι καὶ προξενικοί πράκτορες τῆς μίας ἢ τῆς ἄλλης Δυναμείας δὲν δύνανται νὰ ἐκλεχθῶσι μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τοῦ Ἡγεμόνος ἐν τῇ Ἐπικρατείᾳ τοῦ ὁποίου ἐδρεύουσιν.

Ἄρθρ. 21. Οἱ εἰρημένοι γενικοί πρόξενοι, πρόξενοι, ὑποπρόξενοι καὶ προξενικοί πράκτορες ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικαλῶνται τὴν συνδρομὴν τῶν ἐγγχωρίων ἀρχῶν διὰ τὴν ἀνεύρεσιν, τὴν σύλληψιν, τὴν κράτησιν καὶ τὴν φυλάκισιν τῶν λειποτακτῶν τῶν πολεμικῶν καὶ ἐμπορικῶν πλοίων τοῦ τόπου των. Πρὸς τοῦτο θέλουσιν ἀπευθύνεσθαι πρὸς τὰς ἀρμοδίας ἀρχάς, καὶ θέλουσιν ἀπαιτεῖ ἐγγράφως τοὺς εἰρημένους λειποτάκτας, ὧν ἡ ταυτότης δύναται ν' ἀποδειχθῆ, ἐν περιπτώσει ἀμφισθητήσεως ἢ ἀμφιβολίας, διὰ τῆς κοινοποιήσεως τῶν βιβλίων τῶν πλοίων ἢ τῶν ναυτολογίων, ἅτινα βεβαιούσιν, ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἄτομα ἀπετέλεσαν μέρος τῶν εἰρημένων πληρωμάτων. Τῆς δὲ ἀπαιτήσεως οὕτως ἀποδειχθείσης, ἡ ἀπόδοσις δὲν θέλει ἀρνεῖσθαι.

Οἱ τοιοῦτοι λειποτάκται μετὰ τὴν σύλληψιν των θέλουσι τίθεσθαι εἰς τὴν διάθεσιν τῶν εἰρημένων γενικῶν προξένων, προξένων, ὑποπροξένων καὶ ἐμπορικῶν πρακτόρων, καὶ δύνανται νὰ φυλακίζωνται ἐν ταῖς δημοσίαις φυλακαῖς, ἐπὶ τῇ αἰτήσει καὶ δαπάνῃ τῶν ἐκζητούντων αὐτούς, ὅπως κρατηθῶσι μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς ἀποδόσεως αὐτῶν εἰς τὴν ἀνήκον πλοῖα, ἢ τῆς ἀποστολῆς εἰς τὴν πατρίδα των διὰ πλοίου τοῦ αὐτοῦ ἔθνους ἢ ἄλλου τινὸς οἰουδήποτε. Ἄλλ' ἐὰν διὰ τινὰ λόγον, προερχόμενον ἐκ τοῦ προξένου ἢ τοῦ πράκτορος, τῇ αἰτήσει τοῦ ὁποίου ὁ λειποτάκτης συνελήφθη, οὗτος δὲν ἀποσταλῆ, ἐντὸς τεσσάρων μηνῶν ἀπὸ τῆς συλλήψεώς του, θέλει ἀπολύεσθαι καὶ δὲν θέλει συλλαμβάνεσθαι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.

Ἐὰν μολαταῦτα ὁ λειποτάκτης συνέπεσε νὰ πράξῃ κακούργημα ἢ πλημμέλημα, δύνανται ν' ἀναβληθῆ ἡ ἀπόδοσίς του, μέχρις οὗ τὸ ἐπιληφθὲν τῆς ὑποθέσεως δικαστήριον ἐκδώσῃ τὴν ἀπόφασίν του καὶ ἐκτελεσθῆ αὕτη.

Ἄρθρ. 22. Οἱ πρέσβεις καὶ ἄλλοι διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι, ὡς καὶ οἱ γενικοὶ πρόξενοι, πρόξενοι, ὑποπρόξενοι καὶ προξενικοὶ πράκτορες τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου τῶν συμβαλλομένων Μερῶν δὲν δύνανται, ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει, νὰ παραχωρήσωσι τὴν σημαίαν ἢ τὸ δίπλωμα τοῦ ἔθνους των, οὐδὲ νὰ παράσχωσι τὴν προστασίαν των εἰς οὐδὲν πλοῖον, μὴ ἀνήκον πραγματικῶς εἰς τὸ ἴδιον αὐτῶν ἔθνος.

Θεωροῦνται ὡς Ἑλληνικὰ ἢ Ὀθωμανικὰ πλοῖα ὅσα ἤθελον πλεῖν καὶ κατέχεσθαι συμφώνως μετὰ τοὺς ἐν ἰσχύϊ κανονισμοὺς ἐν ἑκατέρᾳ τῶν Ἐπικρατειῶν.

Ἄρθρ. 23. Οἱ πρέσβεις καὶ ἄλλοι διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι, ὡς καὶ οἱ γενικοὶ πρόξενοι, πρόξενοι, ὑποπρόξενοι καὶ προξενικοὶ πράκτορες τῶν δύο συμβαλλομένων Δυνάμεων, δὲν δύνανται ποτὲ νὰ ἀφαιρέσωσι δημοσίως ἢ κρυφίως τοὺς ὑπηκόους τῆς ἄλλης ἀπὸ τῆς νομίμου ἀρχῆς των, ἢ νὰ τοὺς προστατεύσωσι διὰ διαβατηρίων ἢ διπλωμάτων.

Ἄρθρ. 24. Οἱ πρέσβεις καὶ ἄλλοι διπλωματικοὶ πράκτορες, ὡς καὶ οἱ γενικοὶ πρόξενοι, πρόξενοι, ὑποπρόξενοι καὶ προξενικοὶ πράκτορες τῶν δύο συμβαλλομένων Δυνάμεων, θέλουσιν ἀπολαύει ἐν τῇ

Ἐπικρατεία τῆς ἄλλης τῶν αὐτῶν τιμῶν φιλοφρονήσεων, προνομίων καὶ προστασίας, ὧν ἀπολαύουσιν οἱ τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων ἔθνων.

Θέλουν ἐξασκεῖ ἴσον δικαίωμα ἐπιτηρήσεως ἐπὶ τῶν ὁμοεθνῶν αὐτῶν, οἵτινες δύνανται νὰ προστρέχωσιν ἐλευθέρως εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν προξενικῶν αὐτῶν ἀρχῶν, κατὰ τὰς δίκας καὶ τὰς διαφοράς, αἵτινες ἤθελον ὑπάρχει ἀποκλειστικῶς μεταξὺ αὐτῶν ἐπὶ πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν ὑποθέσεων.

Αἱ διαφοραὶ καὶ δίκαι, αἵτινες ἤθελον ἐγερθῆ ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν ὑποθέσεων μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τῶν δύο Δυναμῶν ἢ μεταξὺ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῶν ξένων ὑπηκόων καὶ τ' ἀνάπαλιν, αἱ διαφοραὶ καὶ δίκαι, αἵτινες ἤθελον ἐγερθῆ ἐν Τουρκίᾳ ἐπὶ πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν ὑποθέσεων μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τῶν δύο Δυναμῶν, ἢ μεταξὺ Ἑλλήνων ὑπηκόων καὶ ὑπηκόων ξένων Δυναμῶν, θέλουσι δικάζεσθαι ἐν ἑκάτερα τῶν Ἐπικρατειῶν, κατὰ τὰς ἀρχάς, τοὺς νόμους καὶ τὰς διατάξεις, αἵτινές εἰσιν ἐν ἰσχύϊ ὡς πρὸς τὰ μᾶλλον εὐνοούμενα ἔθνη.

Ἐννοεῖται ἐπίσης, ὅτι ἡ καταδίωξις, ἡ ἐκδίκασις καὶ ἡ τιμωρία τῶν κακουργημάτων, πλημμελημάτων καὶ ἄλλων ἀξιοποιῶν πράξεων, πραχθησομένων τυχὸν παρ' ὑπηκόων τοῦ ἑνὸς τῶν δύο συμβαλλομένων Μερῶν ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ ἄλλου, θέλουσιν ἐνεργεῖσθαι συμφώνως μὲ τὰς ἀρχάς, τοὺς νόμους καὶ τὰς διατάξεις, αἵτινές εἰσι καὶ ἴσονται ἐν ἰσχύϊ ἐν ἑκάτερα τῶν Ἐπικρατειῶν ὡς πρὸς τὰ μᾶλλον εὐνοούμενα ἔθνη.

Ἄρθρ. 25. Τὰ πλημμελήματα, κακουργήματα, ἢ ἄλλαι ἀξιοποιῶν πράξεις, αἵτινες ἤθελον πραχθῆ ἐπὶ τινος τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τοῦ ἑνὸς τῶν συμβαλλομένων Μερῶν, εὐρισκομένου εἰς ὄρμον ἢ λιμένα τοῦ ἄλλου παρ' ἑνὸς ἢ πλείονων ἀνθρώπων τοῦ πληρώματος ἄλλου πλοίου, φέροντος τὴν αὐτὴν σημαίαν, ἢ ἐπιβάτας τοῦ αὐτοῦ ἔθνους, δὲν δύνανται νὰ καταδιώκονται ὑπὸ τῶν ἐγγυρίων ἀρχῶν. Ἡ ἀνάκρισις καὶ ἡ ἐκδίκασις ἀνατίθενται ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς προξένους καὶ τὰς ἄλλας ἀρμοδίους ἀρχάς ἐκείνου ἐκ τῶν δύο Μερῶν, τοῦ ὁποίου ἡ σημαία ἤθελε καλύπτει τὸ πλοῖον, συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῶν δύο Ἐπικρατειῶν. Τὸ αὐτὸ θέλει πρᾶτ-

τεσθαι καὶ ἐπὶ πάσης ἄλλης οἰασδῆποτε διαφορᾶς, ἐγερθησομένης μεταξὺ τῶν μνησθέντων προσώπων.

Ἄρθρ. 26. Ἐν περιπτώσει ἀποβιώσεως ὑπηκόου Ἑλληνοῦ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου, ἢ Ὀθωμανοῦ ἐν Ἑλλάδι, ἢ προξενικῆ ἀρχῇ, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὁποίας ἤθελεν ὑπάγεσθαι ὁ ἀποβιώσας, θέλει λάβει κατοχὴν τῆς κληρονομίας αὐτοῦ, ὅπως τὴν διαβιβάσῃ εἰς τοὺς κληρονόμους του.

Ἐν ἐλλείψει προξενικῆς ἀρχῆς ἐν τῷ τόπῳ, ὁ ἀρμόδιος δικαστὴς τοῦ μέρους ἐκείνου ὀφείλει νὰ διαβιβάσῃ τὴν ἀπογραφὴν καὶ τὸ προϊόν τῆς κληρονομίας εἰς τὴν πλησιεστέραν προξενικὴν ἀρχὴν, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀπαιτήσεως δικαιώματος.

Ἄρθ. 27. Τὰ Ὑψηλὰ συμβαλλόμενα Μέρη συνομολογοῦσιν ἀμοιβαίως, ὅτι πᾶν πλεονέκτημα, ὅπερ παραχωροῦσιν ἢ παραχωρήσουσιν εἰς τοὺς ἐμπόρους, τὰ προϊόντα καὶ τὴν ναυτιλίαν τρίτου τινὸς ἔθνους, προσκτᾶται ἢ προσκτηθήσεται καὶ εἰς τοὺς ἐμπόρους, τὰ προϊόντα καὶ τὴν ναυτιλίαν τῶν ἰδίων Αὐτῶν Ἐπικρατειῶν.

Ἐννοεῖται ὁμοίως, ὅτι, ὡς πρὸς τὰ πλεονεκτήματα, ὅσα τὸ ἐν τῶν συμβαλλομένων Μερῶν παραχωρεῖ εἰς τὰ προϊόντα ἐνὸς ἄλλου Κράτους μόνον ἐπὶ ἐξασφαλίσει ἰδιαιτέρων πλεονεκτημάτων δικαιούται νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ἄλλου δικαιώματα ἀνάλογα.

Ἄρθρον 28. Τὰ δύο συμβαλλόμενα Μέρη συνομολογοῦσι νὰ μὴ δέχωνται πειρατὰς εἰς οὐδένα τῶν λιμένων, μυχῶν, ὄρμων τῶν ἐπικρατειῶν των, νὰ κάμωσιν χρῆσιν ὅλης τῶν νόμων τῆς ἀυστηρότητος κατὰ τῶν ἐγνωσμένων ὡς πειρατῶν προσώπων, καὶ κατὰ τῶν διαμενόντων ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν ἀτόμων, ὅσοι ἤθελον ἀποδειχθῆ ἔνοχοι ἀλληλογραφίας ἢ συμμετοχῆς μετ' ἐκείνων.

Πᾶν πλοῖον ἢ φορτίον, ἀνήκον εἰς τοὺς ὑπηκόους τῶν Ὑψηλῶν συνομολογούντων Μερῶν, ὅπερ οἱ πειραταὶ ἤθελον συλλάβει καὶ ὀδηγήσῃ εἰς τοὺς λιμένας τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου Κράτους, θέλει ἀποδίδεσθαι εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας ἢ τοὺς ἔχοντας τακτικὴν πληρεξουσιότητα ἐπιτρόπους αὐτῶν, οἵτινες ἤθελον ἀποδείξει τὴν ταυτότητα τῆς ἰδιοκτησίας, ἢ δὲ ἀπόδοσις θέλει γίνεσθαι καὶ ἐὰν ἐπωλήθῃ τὸ πρᾶγμα.

Ἡ παροῦσα συνθήκη θέλει ἐπικυρωθῆ, αἱ δὲ ἐπικυρώσεις αὐταὶ θέλουσιν ἀνταλλαγῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐντὸς ἑξ ἑβδομάδων ἢ ταχύτερον εἰ δυνατόν.

Πρὸς πίστωσιν, τούτων, ἀμφότεροι οἱ πληρεξούσιοι ὑπέγραψαν αὐτὴν καὶ ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτῆς τὰς σφραγίδας των.

Ἐγένετο ἐν Κάλιττζα, τὴν εἰκοστὴν ἐβδόμην Ματου, χίλια ὀκτακόσια πενήκοντα πέντε (εἰκοστὴν τετάρτην τῆς Σελήνης τοῦ Ραμαζανίου, χίλια διακόσια ἐβδομήκοντα ἑν).

(Τ. Σ.)

Α. Γ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ, ΦΟΥΑΤ.

Μετὰ τὴν σύμβασιν ταύτην ἀποκαταστασῶν ὡςδὴποτε τῶν σχέσεων τῶν δύο γειτωναριουσῶν Ἐπικρατειῶν, τῇ 8ῃ Ἀπριλίου 1856 συνωμολογήθη ἡ ἑξῆς σύμβασις :

Σύμβασις διὰ τὴν καταβίωξιν τῆς ληστείας, ὑπογραφεῖσα ἐν Κάλιττζα τὴν 8)20 Ἀπριλλίου 1856.

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ Α. Μ. ὁ Σουλτάνος ἀφ' ἑτέρου, ὁρμώμενοι ὑπὸ τῆς εὐλακροῦς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ ἐμπεδώσωσι τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν, κατὰ τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας τῶν ἐπικρατειῶν Αὐτῶν, καὶ θεωροῦντες, ὅτι οὐδὲν ἠδύνατο πλεῖστον νὰ συγτελέσῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἀμοιβαίων εὐχῶν των ἢ ἡ συνομολόγησις συμβάσεως, ἀντικείμενον ἐχούσης τὴν καταστολὴν τῆς ληστείας διὰ μέτρων ἀποτελεσματικῶν, ἀπὸ κοινοῦ συμφωνηθησομένων πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον, ἐφωδίσαν ἐπὶ τούτῳ διὰ πληρεξουσίων των πρὸς συνομολόγησιν καὶ ὑπογραφὴν τῆς συμβάσεως ταύτης.

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὅθων Α΄, τὸν Κ. Ἀνδρέαν Γ. Κουντουριώτην, τὸν παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Ὀθωμανικῇ Πύλῃ πρόεδρον Αὐτοῦ ὑπουργὸν κτλ.

Καὶ ἡ Α. Α. Μ. ὁ Σουλτάνος Ἀβδούλ Μετζιτ Χαν, τὴν Α. Ε. τὸν Φουάτ Πασῶν, τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν Αὐτοῦ ὑπουργὸν κτλ.

οἷτινες, κοινοποιήσαντες ἀλλήλοις τὰ πληρεξούσια των, εὐρεθέντα ἐν καλῇ τάξει, συνέθεντο περὶ τῶν ἀκολουθῶν ἄρθρων.

1. Τὰ δύο Ὑψηλὰ συμβαλλόμενα Μέρη ὑποχρεοῦνται νὰ μὴ ἀφίνωσι νὰ σχηματίζωνται, μήτε νὰ διαμείνωσι ἐντὸς τῶν σχετικῶν ἐπικρατειῶν των, συμμορίαὶ ἑνοπλοὶ, αἷτινες σκοπὸν ἤθελον ἔχει τὴν ἐξάσκησιν τῆς ληστείας, εἴτε ἐν τῇ μιᾷ, εἴτε ἐν τῇ ἄλλῃ ἐπικρατείᾳ, καὶ νὰ καταβάλλωσι πᾶσαν προσπάθειαν, ἕκαστον ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας Αὐτοῦ, πρὸς καταδίωξιν καὶ σύλληψιν τῶν ληστῶν, οἷτινες ἤθελον διαβῆ τὰ μεθόρια, ἐρχόμενοι ἐκ τοῦ ἄλλου Κράτους.

2. Τὰ άτομα, ἅτινα ἤθελον κρατηθῆ ἢ συλληφθῆ ἐπὶ τῆς χώρας τῆς μιᾶς τῶν δύο ἐπικρατειῶν, καὶ ἅτινα, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς παρούσης συμβάσεως, ἤθελον ἀποτελεῖ μέρος συμμορίας τινός, σκοπὸν ἔχούσης τὴν ἐξάσκησιν τῆς ληστείας ἐν τῇ ἄλλῃ ἐπικρατείᾳ, ἢ ἅτινα ἤθελον ἀποπειραθῆ ἢ διαπραξῆι ληστείας ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ ταύτῃ, θέλουσι καταδικασθῆ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ θέλουσι ὑποβάλλεσθαι εἰς τὰς αὐτὰς ποινικὰς διατάξεις, ὡς ἐὰν αἱ πράξεις, ὧν κατέστησαν ἑνοχὰ, ἀπευθύνοντο κατὰ τῆς ἐπικρατείας, ἐν ἣ ἢ σύλληψις λαμβάνει χώραν.—Κατὰ τὰς εἰρημένας περιπτώσεις, ἐὰν οἱ κατηγορούμενοι ὧσιν ὑπήκοοι τῆς ἄλλης ἐπικρατείας, ἢ διεξαγωγῇ καὶ ἢ περαιώσῃ τῆς δίκης των γενήσεται συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ τελευταίου ἐδαφίου τοῦ ἄρθρου 24 τῆς ἐν Κάνλιτζα συναφθείσης συνθήκης τῇ 27 Μαΐου 1855 (24 τῆς Σελήνης τοῦ Ῥαμαζάν 1271) μετὰξὺ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.—Ἐὰν ὑπάρχη ἀφορμὴ εἰς πολιτικὴν δίκην, συνεπείᾳ ληστρικῶν πράξεων, γενομένων ἐν θατέρᾳ τῶν δύο ἐπικρατειῶν, δύναται νὰ εἰσαχθῆ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων τοῦ Κράτους, ὅπου ἢ σύλληψις ἔλαβε χώραν.

3. Τὰ δύο Ὑψηλὰ συμβαλλόμενα Μέρη συνομολογοῦσιν ἀμοιβαίως νὰ μεταχειρισθῶσι, ἕκαστον τὸ ἐφ' ἑαυτῷ, στρατεύματα τακτικὰ πρὸς φύλαξιν τῶν μεθορίων των καὶ καταδίωξιν τῆς ληστείας ἐν ταῖς ὁμόροις ἐπαρχίαις Αὐτῶν. Τὰ στρατεύματα ἑκάτερως ἐπικρατείας πρέπει νὰ ὧσι δυνάμειος ἀποχώσης, καὶ θέλουσι

τεθῆ ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἐνὸς ἀνωτέρου ἀρχηγοῦ, ὅστις θέλει ἔχει χρεὶς νὰ καταδιώκῃ δραστηρίως τὴν ληστεϊαν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς δικαιοδοσίας του.

4. Οἱ δύο ἀρχηγοὶ θέλουσι συνέρχεσθαι πάντοτε, ὡσάκις κριθῆ ἀναγκαῖον, ἐφ' ἐνὸς ὠρισμένου σημείου τῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς, ὅπως κοινοποιῶσιν ἀλλήλοις τὰς ἐγγράφους διαταγὰς καὶ τὰς ὀδηγίας, μεθ' ὧν ἤθελον εἶσθαι ἐφωδιασμένοι ὑπὸ τῶν σχετικῶν αὐτῶν κυβερνήσεων, καὶ συνεννοῶνται περὶ ὅλων τῶν λεπτομερειῶν, τῶν ἀφορωσῶν τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀνατεθησομένου αὐτοῖς οὐσιώδους ἔργου· ἦτοι περὶ τῆς συστάσεως τῶν διαφόρων σταθμῶν, κατὰ μῆκος τῶν μεθορίων, περὶ τῆς ἀναγκαιούσης εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἐκάστου τῶν σταθμῶν τούτων δυνάμεως, περὶ τῆς καταλληλοτέρας τοποθετήσεως τῶν ὑποδεστέρων ἀξιωματικῶν, περὶ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς κινήσεως τῶν περιπόλων, ἐν ἐνὶ λόγῳ, περὶ παντὸς ἄλλου ἀντικειμένου, ἀναφερομένου εἰς τὴν ἀνατεθησομένην αὐτοῖς ὑπηρεσίαν.

Ἐπίσης οἱ ἀξιωματικοὶ θατέρες τῶν δύο ἐπικρατειῶν, οἱ διοικοῦντες σταθμόν, φυλακεῖον ἢ ἀπόσπασμα καταδιώξεως, θέλουσιν ἀνταποκρίνεσθαι, ἀπ' εὐθείας καὶ ἀνευ ἀναβολῆς, μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ἄλλης ἐπικρατείας, ὅπως διακοινοῦσιν ἀλλήλοις τὰς εἰδήσεις ἢ πληροφορίας, ὡσὰς ἤθελον ἔχει περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ληστῶν, περὶ τοῦ μέρους ἔνθα εὐρίσκονται, περὶ τῆς διευθύνσεως, ἣν ἔλαβον· ἐν ἐνὶ λόγῳ, θέλουσι συνεννοεῖσθαι περὶ ὅλων τῶν συντείνουσῶν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ὑπηρεσίας τῶν λεπτομερειῶν.— Πρὸς τοῦτο, σύστημα ἀνταποκρίσεως θέλει συμφωνηθῆ εἴτε διὰ σημείων εἴτε διὰ παντὸς ἄλλου τρόπου.

5. Ἐὰν ἀπόσπασμά τι καταδιώξεως φθάσῃ εἰς τὴν ὀροθετικὴν γραμμὴν, ἀκολουθῶν τὰ ἴχνη τῶν ληστῶν, δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν καταδίωξιν αὐτῶν, μέχρις οὐ ἀπαντήσῃ ἀπόσπασμα τῆς ἄλλης ἐπικρατείας. Τούτου γενομένου, θέλει παύσει τὴν καταδίωξιν ἀφοῦ καταδείξῃ εἰς τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο τὴν διεύθυνσιν τῶν ληστῶν, ἐκτὸς ἐὰν ζητηθῆ ἢ συνδρομὴ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ, τοῦ διοικοῦντος τὸ ἕτερον τοῦτο ἀπόσπασμα· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὀφείλει νὰ παράσχῃ πᾶσαν τὴν συνδρομὴν του. Ὁ μὴ ζητήσας τὴν βοήθειαν ταύτην ἀξιωματικὸς ὀφείλει νὰ πληροφορήσῃ τὸν δι-

κούντα τὸ ἀπόσπασμα τοῦ ἄλλου Κράτους ἀξιωματικὸν περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς παρ' αὐτοῦ γενομένης ἀκολούθως καταδιώξεως. — Ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει, ἐν τούτοις, καὶ ὑπ' οὐδεμίαν πρόφασιν, τὰ στρατεύματα ἢ ἀποσπάσματα τῆς μιᾶς τῶν δύο ἐπικρατειῶν δύνανται νὰ εἰσελθῶσιν εἰς τὰς πόλεις, κώμας ἢ χωρία τῆς ἄλλης.

6. Οἱ λειποτάκται τοῦ στρατοῦ θατέρας τῶν δύο ἐπικρατειῶν, παρουσιαζόμενοι ἢ καταφεύγοντες εἰς τὴν ἄλλην, ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει θέλουσι γίνεσθαι δεκτοί. — Ἐξ ἐναντίας, θέλουσιν ὑποχρεωθῆ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν χώραν, καὶ θέλουσιν εἰδοποιηθῆ ὅτι, ἐάν ποτε ἀνακαλυφθῶσι κατοικοῦντες κρυφίως ἐν ἐκείνῃ τῶν δύο ἐπικρατειῶν, εἰς τῆς ἠθέλον ἀποπεμφθῆ. θέλουσι συλληφθῆ καὶ ἀποδοθῆ.

7. Ἡ παρούσα σύμβασις θέλει ἰσχύει ἐπὶ εἴς ἔτη ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐπικυρώσεων. Καὶ ἐάν, ἔτος ἢ εἴς ἡμέρας τοῦλάχιστον πρὸ τῆς παρελεύσεως τῆς προθεσμίας ταύτης, ἐκάτερον τῶν Ὑψηλῶν συμβαλλομένων Μερῶν δὲν γνωστοποιήσῃ εἰς τὸ ἄλλο, δι' ἐπισήμου κοινοποιήσεως, τὴν περὶ παύσεως αὐτῆς πρόθεσιν του, ἢ σύμβασις αὕτη θέλει εἶσθαι ὑποχρεωτικὴ ἐπὶ ἐν ἔτος ἔτι, καὶ οὕτω καθεξῆς, μέχρι τῆς παρελεύσεως τῶν δώδεκα μηνῶν ἀπὸ τῆς τοιαύτης κοινοποιήσεως, εἰς ὅποιανδήποτε ἐποχὴν ἂν αὕτη λάβῃ χώραν.

8. Ἡ παρούσα σύμβασις θέλει ἐπικυρωθῆ, καὶ δ' ἐπικυρώσεις αὐτῆς θέλουσιν ἀνταλλαχθῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐντὸς εἴς ἑβδομάδων, ἢ καὶ ταχύτερον, εἰ δυνατόν.

Εἰς πίστως τούτων, οἱ σχετικοὶ πληρεξούσιοι ὑπέγραψαν αὐτὴν καὶ ἐπέθηκαν τὰς σφραγίδας των.

Ἐγένετο ἐν Κάνλιτζα, τὴν 8 (20) Ἀπριλίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ ἔκτου ἔτους (15 Σεπτέμβριον 1272).

(Τ. Σ.)

Α. Γ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ, ΦΟΥΑΤ.

Τοιαῦται τινὲς ἦσαν αἱ συναφθεῖσαι συμβάσεις πρὸς τὴν Τουρκίαν.

Ἡ δὲ νέα κυβέρνησις σχηματισθεῖσα, κατ' εἰσήγησιν τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, τῆς μὲν ὑποδειξάσης τὸν Μαυροκορδάτον, τῆς δὲ τὸν Καλλέργην, ἐπιλήφθη τῶν ἔργων αὐτῆς. Ἐν τούτοις ἀπὸ τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου τῇ 16 Μαΐου μέχρι τῆς ἐκ Παρισίων ἐλεύσεως τοῦ νέου πρωθυπουργοῦ (9 Ἰουλίου 1854) ὁ θρόνος τοῦ Ὀθωνος ἐκλυδωνίζετο ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Καλλέργη ἐπὶ τῆς γαλλικῆς προστασίας ἐρειδομένου καὶ λίαν ἰταμῶς προσφερομένου πρὸς τὸν Βασιλέα, παύσαντος καὶ αὐτοῦ τοὺς ὑπασπιστὰς αὐτοῦ, ἅτε τοῦ προσωρινῶς προεδρεύοντος Κων. Κανάρη, μὴ ἔχοντος τὴν δύναμιν ν' ἀντιταχθῆ εἰς τὸν παράφορον χαρακτῆρα τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ. Εὐτυχῶς περιέστειλεν αὐτὸν ἐπανελθὼν ἐκ Παρισίων ὁ Μαυροκορδάτος, ὅστις συνεπλήρωσεν οὕτω τὸ ἤδη ἐν Παρισίοις προκαταρξάμενον ἔργον τῆς διασώσεως τοῦ θρόνου τοῦ ἀτυχοῦς βασιλέως Ὀθωνος. Ἀλλὰ ὁ Γαλλικὸς τῆς κατοχῆς στρατός, ὁ ἀπποτελούμενος ἐκ 3,500 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ναύαρχον Δὲ-Τινὰν Βιλλομιζ καὶ Ζακινὸ, τοῦ στρατηγοῦ Φορεῦ ἀναχωρήσαντος μετὰ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ στρατοῦ εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπαχώρησιν τοῦ Ὀθωνος, προσεπάθησε νὰ ἐξουθενίσῃ τὸν Ὀθωνα διὰ τῆς ἰταμότητος αὐτοῦ καὶ τῶν στρατιωτικῶν περιπάτων, οὐς καθ' ἑκάστην ἐξετέλει ἐκ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας, ἵνα ἐξευτελίσῃ δῆθεν τὸν ἀνακτα πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ λαοῦ. Εἰς τοσοῦτον δ' αὐθαδεῖας ἤκοντο οἱ ναύαρχοι, ὥστε πολλάκις διέταττον ἵνα ὁ στρατός παρελαύνῃ ὑπὸ τὰ παράθυρα τῶν Ἀνακτόρων μετὰ θορύβου καὶ κλαγγῆς τῶν ὀπλων, ἵνα δείξῃ τῷ λαῷ, ὅτι ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ Ὀθων ἐξηρτάτο ἐξ αὐτοῦ καὶ ὅτι ἤρκει αὐτὸς νὰ θελήσῃ ὅπως ἐκδιώξῃ τὸν Ὀθωνα· ἀλλ' ἡ αὐθαδῆς αὕτη διαγωγὴ ἀντὶ νὰ ἐξευτελίσῃ καθίστα δημοτικώτερον τὸν βασιλέα ἐκείνον, ὅστις ἔγκλειστος, μετ' ἄξιοπρεπειας, κατὰ τὰς πικρὰς ἐκείνας τῆς κατοχῆς ἡμέρας, διήρχετο τὸν καιρὸν.

Ὡς δὲ μὴ ἤρκουν ταῦτα οἱ Γάλλοι ἐπενέβησαν καὶ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ τόπου, μετ' αὐθαδεῖας καὶ βαναυσότητος φερόμενοι πρὸς τοὺς Ναυαίους καὶ τὰ ὄργανα αὐτῶν· ὀλίγοι μάλιστα Γάλλοι ἀνελθόντες εἰς Ἀθήνας, τῇ διαταγῇ τοῦ Τινὰν, συνέτριψαν τὸ τυπογραφεῖον τοῦ «*Διῶνος*» καὶ ἀπήγαγον εἰς Πειραιᾶ τὸν διευθυντὴν αὐτοῦ Ἰωάννην Φιλήωρα τὸν διαπρεπῆ τοῦ Ρωσικοῦ κόμματος

δημοσιογράφον, ὅστις ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτοῦ ἀξιοπρεπείᾳ ἀντεπεξῆλθε δριμύως, δημοσιογραφικῶς, κατὰ τῶν αὐθαδῶν τῶν Γάλλων, πράξεων. Ἐπίσης ἐτιμωρήθη καὶ ἐνεκαθεύριχθη καὶ ὁ ἀκαταγώνιστος καὶ ἀκάματος τῆς «*Ἐλπίδος*» διευθυντῆς καὶ ἀρχισυντάκτης *Κωνσταντῖνος Λεβίδης* διὰ τὰ κατ' αὐτῶν ἄρθρα καὶ ἐν γένει οἱ Γάλλοι στρατιῶται καὶ ἀξιωματικοὶ διὰ τῶν ἐκδρομῶν αὐτῶν παρεῖχον ἐκαστοτε πράγματα τοῖς Ἑλλησι· μετὰ πολλῆς δὲ δυσχερείας ἡ Κυβέρνησις κατώρθου τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως. Ἄλλ' ὅμως μεθ' ὅλα ταῦτα τὰ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀδικήματα αὐτῶν, οὐδὲν μὲν αὐτοί, ὡς οἱ Ἕλλησι ἐπὶ τῶν *Παρχερικῶν*, ἠδυνήθησαν νὰ καρποθῶσιν, ὠφέλησαν δὲ τὴν Τουρκίαν καὶ ἐστέρησαν τὴν Ρωσίαν τῆς βοηθείας τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὡς ἀνταμοιβήν, μετὰ 6 ἔτη, ἡ Τουρκία ἐφιλοφρόνησεν αὐτοῖς τὴν σφαγὴν τῶν ἐν Συρίᾳ Γάλλων καὶ τῶν ἄλλων χριστιανῶν.

Εἰς ἐπίμετρον δὲ διὰ τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς μεταδόθη εἰς Πειραιᾶ καὶ Ἀθήνας καὶ τινα ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἡ βροτολοιγὸς χολέρα, ἥτις ἀπὸ τῶν μέσων Ἰουλίου 1854 ἀρξαμένη διειρηθῆ μετὰ τὸ τέλος Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους μαστίσασα τὴν πρωτεύουσαν.

• Ἐνέσκηψε δὲ, κατ' ἀρχάς, εἰς Πειραιᾶ, ἀπαραλλάκτως ὅπως καὶ ἐπὶ Περικλέους, ὁ λοιμὸς, λέγει ὁ αὐτόπτης ἱστορικὸς Ν. Δραγοῦμης, (1) καὶ πρώτων ἤψατο τῶν ξένων στρατιωτῶν καὶ τινῶν ἄλλων, ὕστερον δ' ἀνέβη καὶ εἰς Ἀθήνας.

• Βεβαίως ἂν οἱ ξένοι συνεχώρουν τὴν ὑγειονομικὴν καθάρσιν, θ' ἀπεκρούετο τὸ νόσημα· διότι καὶ πρότερον δις ἢ τρίς μετακομισθὲν εἰς τινὰς λιμένας τῆς Ἑλλάδος ἀπεσοδήθη διὰ τοῦ τρόπου τούτου. Σήμερον ὅμως ἐνέσκηψεν ἀκωλύτως μέγα καὶ φοβερὸν καὶ ἀνεπτύχθη ἐν Ἀθήναις, ἂν καὶ οἱ πλείους τῶν κατοίκων φθάσαντες διεξῆλθον τῆς πόλεως καὶ μεγάλη κατεβλήθη φροντίς ὑπὲρ προλήψεως τοῦ κακοῦ.

(1) Ἰδὲ Ν. Δραγοῦμη, «*Ἱστορικὰς Ἀναμνήσεις*», Ἀθῆναι: 1878, Τόμ. Β', σελ. 243, καὶ Γ. Κρέμου «*Νεωτάτην Γενικὴν Ἱστορίαν*», Ἀθῆναι: 1890, Τόμ. Δ', μέρος Β', σελ. 1131.

• Ἐμάστισε δὲ τὰς Ἀθήνας περὶ τοὺς πέντε μῆνας, ἐξ ὧν ὁ Νοῖμβριος ὑπῆρξεν ὁ πάντων ὀλεθριώτατος, ὡς ἀποθανόντων ἐντὸς αὐτοῦ ὀκτακοσίων τοῦλάχιστον, καὶ ἀπέστειλεν εἰς Ἀθῆναι τρεῖς χιλιάδας ἐκ τῶν τριῶν μυριάδων κατοίκων αὐτῆς.

• Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐγένετο ἐν μόνον κροῦσμα πρὸς τὴν μεσημβρινὴν ἄκρην τοῦ τετάρτου τμήματος· εἶτα εἰσβαλοῦσα ἡ νόσος βιαία εἰς τὸ δεύτερον καὶ τρίτον ὥρμησεν εἰς τὸ πρῶτον καὶ πατάξασα ἀμειλικτος αὐτὸ ἐπανῆλθε ραγδαία εἰς τὸ τέταρτον, εἰς ὃ περιέφερον ἀνηλεῆς τὸ δρέπανον θερίσασα, πρὸ πάντων, τὸ πλῆθος τῶν ἐκεῖ σεσωρευμένων ἐνδεῶν προσφύγων τῶν νεωστὶ διωχθέντων ἀπὸ τῆς Τουρκίας διὰ τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων.

• Παρίστα δὲ οἰκτρὸν θέαμα τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἡ πόλις τῆς Ἀθηνᾶς, καθόσον διὰ τὸ καινοφανὲς τῆς νόσου καὶ τὴν πρόδρομον αὐτῆς τρομερὰν φήμην μέγας ἀριθμὸς ἔφυγον τὴν πρωτεύουσαν, τινὲς δὲ καὶ τοὺς φιλτάτους τῶν οἰκείων παλαίοντας πρὸς τὸν θάνατον ἐγκατέλιπον ἄνευ παραμυθίας, ἵνα ζητήσωσι δι' ἑαυτοὺς ζωὴν, ὡς ἂν ἡ ζωὴ ἦτο ἀθάνατος.

• Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἄλλο δὲν ἔβλεπες εἰμῆ ὀχήματα καὶ ὑποζύγια μετακομίζοντα σωρούς ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων εἰς τοὺς λιμένας, εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ἄλλο δὲν ἤκουες εἰμῆ κατακύλισμα τροχῶν καὶ ἵππων, ποδοβολητὸν καὶ ὕλακας κυνῶν καὶ ὀλαφυρμούς τῶν μενόντων.

• Μετ' ὀλίγον δὲ αἱ ὁδοὶ μετεβλήθησαν εἰς ἐρήμους, τὰ ἐργαστήρια ἐκλείσθησαν, ἐντὸς τῶν οἰκιῶν ἐξέψυξε πᾶσα φωνὴ καὶ ἡ πόλις, ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον, ἐσίγησεν ὡς ἀπέραντον πολυάνδριον· μόνος ὁ ἦχος τῶν ἰδίων σου βημάτων ἀνέβαινεν εἰς τὰς ἀκοάς σου καὶ ἐξῆγειρε τὸν τρόμον σου. Ποῦ καὶ που ἀπῆντας ἀνθρωπὸν βραδυπατοῦντα μόνον, τὸ πρόσωπον ἔχοντα ἄπορον καὶ πελιδνὸν καὶ τὸ βλέμμα στρέφοντα βαρυαλγῆς πρὸς σέ, ὡς ἂν ἐζήτηι παρηγορίαν καὶ βοήθειαν· ποῦ καὶ που διαβαίνων πρὸ θύρας ἀνοικτῆς ἤκουες στενεγμόν, ὅστις διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ οὐδὲ τὸ κατώφλιον θὰ ὑπερέβαινεν ἄλλοτε ἢ ἔβλεπες ψυχορραγοῦντας ἄλλους ἐπ' ἄλλων καὶ παραδίδοντας ἐν σπαραγμοῖς τὸ πνεῦμα.

• Ἐγὼ δὲ καὶ μητέρα κειμένην ἐν τινι γωνίᾳ κατωγείου εἶδον.

ἀγωνιζομένην νὰ κυλισθῆ πρὸς τὸ ἀπέθαντι ἀσπαίρον θυγάτριον. Τῆς ταλαιπώρου μητρὸς τὸ ἐσθυσμένον βλέμμα ἐφάνη ζωογονούμενον ὅτε μὲ εἶδεν εἰσελθόντᾳ· ὑπεμεϊδίασε σιωπηλῆ ὡς πρὸς προστατήν τοῦ φιλάτου καρποῦ τῶν σπλάγχχνων αὐτῆς καὶ τὸ μεϊδιάμα ἐκεῖνο ἦτο τὸ τελευταῖον.

• Ἀπέθανε, καὶ αὐτὸ ἐφαίνετο πλανώμενον ἔτι εἰς τὰ κατεψυγμένα χεῖλη τῆς φιλοστόργου νεκρᾶς. Πάντα ἦσαν φρικαλέα· καὶ ἡ σιωπὴ καὶ τῶν ποδῶν σου ὁ κρότος ἠνώρθουν τὰς τρίχας σου· ὡς καὶ τοῦ οὐρανοῦ τὸ φῶς περιεχεῖτο ὠχρὸν καὶ ἀλαμπὲς εἰς τὴν γῆν. Τὴν πρῶταν μόνον, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν ἐσπέραν, προσέβαλλεν εἰς τὰς ἀκοὰς ὡς γόος βαθύς ὁ πένθιμος τριγμὸς τῶν φορείων, ἅτινα βαρέως καὶ βραδέως ἐλαυνόμενα ὠδήγουν σωρούς ἀσθανώτων πολλάκις δὲ καὶ γυμνῶν νεκρῶν πρὸς λάχρους, εἰς οὓς ρίπτοντες τὰ σώματα οἱ νεκροθάπται ὡς λίθους ἀργούς κατεκάλυπτον δι' ἀσθέστου ὡς διὰ σινδῶνης νεκρικῆς.

• Ἐνίοτε δ' ἔβλεπες καὶ ρακενδύτην γέροντα ἱερέα, ὅστις κρατῶν σταυρὸν καὶ μόλις κινῶν τὰ χεῖλη ἐπορεύετο μακρὰν πρὸ τοῦ φορείου. Νόμους, ἀστυνομίας, νοσοκομεῖα, ἰατροὺς, πάντα καὶ πάντα εἶχον παραλύσει ὁ φόβος καὶ ὁ θάνατος· ὑπουργοὶ δὲ καὶ νομάρχης καὶ πολλοὶ τῶν δημοσίων λειτουργῶν καταλιπόντες αὐτογνωμόως τὰς θέσεις αὐτῶν κατέφυγον εἰς ὄρη καὶ νήσους, ἀμειφθέντες μάλιστα διὰ τὴν παράβασιν τοῦ καθήκοντος διὰ παρασῆμων ὑπὸ προσωποληπτουσίας ἐξουσίας· οὐδ' ὁ θάνατος ἀφοπλίζει τὰ πάθη! Οἱ ἱερεῖς τοῦ ὑψίστου κατελειφθησαν ἄνευ ποιμνίων καὶ τὰ ποιμνία ζνευ ποιμένων.

• Εἰς τὴν μεγάλην ἀγοράν, εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, εἰς τὴν Ἑρμαιόλειον συμβολήν, ὅπου πρὸ μικροῦ ἔθαλλεν ἡ ζωὴ, οὐδὲ πνοὴ ἤκούετο· ὁ βόμβος μόνος τῶν μυιῶν καὶ ἄλλων ἐντόμων ἐπληττε τὰς ἀκοὰς τοῦ μονήρους διαβάτου· καὶ μόνοι οἱ βασιλεῖς ὡς καὶ δύο τῶν ἐταίρων τῆς ἐπὶ τῶν χολεριῶντων πολυμελοῦς ἐπιτροπῆς διασχίζοντες, καθ' ἑκάστην τὴν πόλιν, παρεμύθουσαν καὶ ἐνεθάρρουνον τοὺς δυσέλπιδας·

Ἰπὸ τὴν πρόφασιν τῆς χολέρας, ὁ τῆς κατοχῆς ἐν Πειραιεῖ στρατὸς ἐζήτησε τὴν εἰς Πατήσια μεταστάθμευσιν αὐτοῦ, ἀλλ'

Παραγωγής Γ. Α. Βάρβογλης

ὅμως ἡ αἴτησις αὐτοῦ ἀπέτυχεν ἀρνηθέντος ἐπιμόνως τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ ἀπειλήσαντος διὰ παραιτήσεως, ἥτις βεβαίως δὲν συνέφερε τοῖς Γαλλοῖς ἠναγκάσθησαν νὰ υποκύψωσιν.

Ἐν γένει δὲ ἀντέστη λίαν ἔρρωμένως ὁ φίλαγγλος Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος εἰς τὰς αὐθάδειας τῶν ξένων ἀξιώσεις καὶ ἀναφέρουσιν, ὅτι κακῶς ἀπέδιώξεν ἡμέραν τινα ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου τὸν θρασοῦν γραμματεῖα τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῆς πρεσβείας Στάνλεϋ.

Διότι ὡς μὴ ἤρκουν τὰ ὑπ' αὐτῶν ἀνερευθριάτως πραττόμενα ἐζήτουν νὰ ἐπέμβωσιν εἰς ἐσωτερικὰ ζητήματα τῆς χώρας.

Ὅτε δὲ ποτε ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης Π. Βάρβογλης ἔνεκεν λόγων ὑπηρεσίας προὐκάλεσε τὴν ἐναλλάξ μετὰθεσιν τῶν εἰσαγγελίων πρωτοδικῶν Πατρῶν καὶ Ναυπλίου καὶ τὴν προαγωγὴν τοῦ εἰρηνοδίκου Πειραιῶς, ὁ ναυάρχος Δέ-Τινάν, πρὸς ὃν παρεστάθη ὅτι ὁ Βάρβογλης εἶναι φανατικὸς ρωσόφρων, ἐξαγριωθεὶς καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἔλης δραγόνων Γάλλων, ἐνόπλων καὶ τὰ ξίφη ἐπὶ χειρῶν ἐχόντων ἀνῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ διευθύνθη πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης μετὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ αὐτοῦ, ἐν μεγάλῃ στολῇ, καὶ παρουσιασθεὶς δὲ πρὸς τὸν ὑπουργόν, ἐν πλήρει τῆς ὀργῆς αὐτοῦ ἐκδηλώσει, εἶπε πρὸς αὐτόν, στὰς ἀπέναντι αὐτοῦ ὄρθιος, δι' ὕψους σατραπόου πρὸς ὑπάδουλον :

• Διὰ τί ἐκάματε αὐτὸ τὸ μέγα ἄδικον νὰ μεταθέσητε τὸν εἰσαγγελέα Πατρῶν καὶ τὸν εἰρηνοδίκην Πειραιῶς, ἀφοῦ ἡ Κατοχὴ ἠύχαριστεῖτο εἰς αὐτούς ; πρέπει καὶ ἀπαίτῶ ν' ἀνακαλέσητε τὰς μεταθέσεις αὐτάς, ὁ ὑπουργὸς Π. Βάρβογλης πιστὸς ἐμμένων τῷ καθήκοντι καὶ τῇ τιμῇ τῆς Πατρίδος, ἀπήντησεν :

• Ἐγένετο ὅ,τι ἔπρεπε νὰ γείνη· διότι ἐγένετο ὅ,τι ἀπήτησεν ἡ ὑπηρεσία. Λυποῦμαι δὲ ὅτι ἡ ὑπηρεσία εἶναι ἐναντία εἰς τὴν ἀπαίτησίν σας καὶ ἐπομένως δὲν δύναμαι νὰ πραγματοποιήσω αὐτήν. »

Τοῦ δὲ ναυάρχου εἰπόντος ὅτι : « πρέπει νὰ με ἀκούσης· εἰμαι ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Κατοχῆς », ὁ Βάρβογλης λίαν ἀξιοπρεπῶς ἀπήντησεν :

• Ἄλλ' ἐγὼ εἰμὶ ὑπουργὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ βασιλέως :

Ἄθωνος· πρέπει λοιπὸν νὰ τηρήσω τὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῶν, καὶ ὀφείλω νὰ ἐκτελῶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὑπηρεσίας.»

Τότε ὁ ναύαρχος Δέ-Τινάν, ὀργισθεὶς ἔτι μᾶλλον, εἶπε τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο : «δὲν ὑπάρχει πλέον ἀνθύπατος εἰς τὴν Ἑλλάδα!»

Ἄλλ' ὁ ὑπουργὸς εὐφυῶς ἀντεῖπε :

«Τῷ ὄντι, διότι ἡ Ἑλλὰς ἔχει βασιλέα τὸν Ἄθωνα, ὃν ὁ ναύαρχος ὀφείλει νὰ σέβηται καὶ νὰ μὴ ζητῇ νὰ καταπατῇ τὰ δικαιώματά του.»

Ἐπὶ μᾶλλον ὁ ναύαρχος ὀργισθεὶς ἀνταπήνησεν ὅτι : «ἂν δὲν πράξης ὅ,τι σοῦ λέγω θὰ παυθῆς.» ὁ δὲ ὑπουργὸς μειδιάσας εἶπε : «μηδαμινὸν τὸ κακόν, κύριε ναύαρχε, πρὸς δὲ μάθετε, ὅτι οὐδέποτε ἐζήτησα τὴν θέσιν τοῦ ὑπουργοῦ, ἀλλὰ μὴ προσεφέρθη. Ὄθεν πράξατε ὅ,τι θέλετε, διότι ἐγὼ δὲν σκοπεύω δι' οὐδένα λόγον ν' ἀπομακρυνθῶ τοῦ καθήκοντός μου καὶ τῶν πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὸν Θρόνον χρεῶν μου.»

Τότε ὁ ναύαρχος Δέ-Τινάν ἐξαλλος ἐξ ὀργῆς καὶ κτυπήσας διὰ τῆς πυγμῆς αὐτοῦ τὸ ἐνώπιον τοῦ ὑπουργοῦ κείμενον γραφεῖον εἶπε :

«Δεικνύεις τοσοῦτον θάρρος, διότι αὐριανὴ ἢ μεθαύριον ἀναχωρῶ διὰ τὴν Κριμαίαν· ἀλλ' ἐὰν ἔως αὐριανὴν δὲν παυθῆς ἄλλος θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν θέσιν μου καὶ θὰ σὲ ἐκδικήσῃ.» Τοῦ δὲ ὑπουργοῦ ἀντικτυπήσαντος τὸ γραφεῖον καὶ ἀνταπαντήσαντος : «πράξατε ὅ,τι δύνασθε, ἀλλὰ δὲν δύνασθε νὰ πράξητε ἄλλο παρὰ νὰ ζητήσητε τὴν παραίτησίν μου· βεβαιωθῆτε ὅμως ὅτι μοὶ προσεφέρθη ἡ θέσις τοῦ ὑπουργοῦ, καὶ ὅτι θὰ παραιτηθῶ πρὶν προφθάσητε νὰ ζητήσητε τὴν παραίτησίν μου.»

Ὁ ναύαρχος Δέ-Τινάν ἀκούσας ταῦτα ὑπερπληρώθη ὀργῆς, καὶ στραφεὶς ἀποτόμως ἀπῆλθε τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης. Ὁ δὲ ὑπουργὸς παρευθὺς ἐπέβαλεν ἑγγράφον τὴν παραίτησιν αὐτοῦ πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν Μαυροκορδάτον, πρὶν ὁ ναύαρχος προφθάσῃ ν' ἀπαιτήσῃ ταύτην παρὰ τῶν πρεσβευτῶν Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας.

Καὶ ὁ μὲν Μαυροκορδάτος δὲν ἀπεδέχθη αὐτήν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ προσβληθεὶς ὑπουργὸς Βάβουγλης ἐπέμενε ζητῶν ἱκανοποίησιν, ὁ

Μαυροκορδάτος μετέβη πρὸς τὸν Οὐάις καὶ Ρουάν, ὅπως πραστήσῃ τὰ διατρέξαντα μεταξὺ τοῦ ναυάρχου καὶ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης Π. Βάρβογλη, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ Βάρβογλης ὑπέβαλε τὴν ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ὑπουργοῦ παραίτησιν, ἐν ἣ ἑμμένει, ἐὰν δὲν λάβῃ τὴν ὀφειλομένην ἱκανοποίησιν.

Οἱ πρέσβεις πληροφορηθέντες παρὰ μὲν τοῦ ναυάρχου τὰς ἀπειθήσεις αὐτοῦ, παρὰ δὲ τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅτι ὁ Παναγ. Βάρβογλης παρητήθη τῆς θέσεως τοῦ ὑπουργοῦ, ἐπισκέφθησαν τὸν ὑπουργὸν καὶ ἐζήτησαν νὰ μάθωσι παρ' αὐτοῦ τὰ τοῦ ἐπεισοδίου εἰπόντος δὲ αὐτοῦ, ὅτι χάριν τῆς ὑπηρεσίας καὶ μόνης αὐτῆς ἐγένοντο αἱ παρὰ τοῦ ναυάρχου ὡς πολέμιαί τῆς κατοχῆς θεωρηθεῖσαι μεταθέσεις καὶ τὰ διατρέξαντα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ναυάρχου ἐξιστορήσαντος, οἱ πρέσβεις παρεκάλουν αὐτὸν νὰ μὴ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν παραίτησιν καὶ ἀνέλαβον νὰ πείσωσι τὸν ναύαρχον, ὅτι ἀδίκως ὑποπεύθη καὶ ὅτι ἀτόπως προσηνέχθη πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης.

Ὁ βασιλεὺς Ὄθων μαθὼν τὰ γενόμενα προσεκάλεσε τὸν ὑπουργὸν καὶ εἶπεν αὐτῷ οἰανεὶ εὐγνωμονῶν: «Σὲ εὐχαριστῶ καὶ σὲ συγχαίρω, διότι ὑπερασπίσθης τὴν τιμὴν τοῦ Ἔθρου.»

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ὁ Δὲ-Τινὰν ἀνεχώρησε διὰ τὴν Κριμαίαν καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἦλθεν ὁ ναύαρχος Ζακινό· ἀλλὰ καὶ οὗτος, προκαταληφθεὶς καὶ προδιατεθεὶς ὑπὸ τοῦ Δὲ-Τινὰν, ἐπέμεnen εἰς τὴν ἀνάκλησιν τῶν ρηθειῶν μεταθέσεων, καὶ ἔγραψε περὶ αὐτῶν πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης Π. Βάρβογλην.

Οὗτος ὅμως ἀπήντησεν ὅτι δὲν δύναται νὰ πράξῃ τί ἐναντίον τῆς ὑπηρεσίας· ἕνεκα δὲ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ ὑπουργοῦ διημείβθη ἐκτενῆς ἀλληλογραφία μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κατοχῆς ναυάρχου Ζακινό, ἧς ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ νίκη τοῦ ὑπουργοῦ καὶ ἡ ἱκανοποίησις αὐτοῦ διὰ λίαν φιλοφρονητικῆς ἐπισκέψεως τοῦ ναυάρχου πρὸς τὸν ὑπουργόν, ὅστις μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀντεπισκεφθεὶς τὸν ναύαρχον ἐγένετο δεκτὸς λίαν φιλοφρόνως.(1)

(1) "Ορα τ' ἀνωτέρω ἐν ἐκτάσει ἐν τοῖς μετὰ θάνατον τοῦ Νικολάου Σαριπόλου, Ἀθήναι 1890, σελ. 632—636.

Ἄλλ' ὡς μὴ ἦρκουν πάντα ταῦτα τὰ κακὰ, τῆς κατοχῆς, προσιτέθη καὶ αὐθις ἡ ἐπάρατος ληστεία, ἣτις ἦτο φυσικὴ συνέπεια τῶν διαλυθέντων ἐπαναστατικῶν σωμάτων, καὶ τῶν μὴ διαλυθέντων τοιούτων, παρὰ τὰς παρακλήσεις τῆς κυβερνήσεως, ἅπερ βοηθείας τινὸς ἐξωτερικῆς στερούμενα ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ληστείαν.

Μεταξὺ τῶν μὴ διαλυσάντων τὰ σώματα αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ στρατηγὸς Χατζῆ-Πέτρος. Οὗτος προσκληθεὶς ἐπικειλημένως παρὰ τῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τῶν Ἑγγλων καὶ Γάλλων πρὸς τοῦτο καταναγκαζομένης, ἀπέστειλε, τῇ 3ῃ Ἰουνίου 1854, ἐκ Καλαμπάκας τὰδε :

Ἐγώ, ἀφ' οὗ ἔχω 6,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ἄδηλιαν μου, ἀπεφάσισα γὰρ ἀποθάνω διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος μου παρὰ γὰρ ἐπανεέλθω εἰς τὰ ἴδια καὶ ὁ Θεὸς ἅς κάμῃ ὅ,τι θέλει, ἐν ᾧ ὅλαι αἱ τουρκικαὶ δυνάμεις ἐπέσον κατ' ἐπάνω μου.

Ἐὰν λοιπὸν ὁ Χατζῆ-Πέτρος, κατέχων ὑψηλὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῷ στρατῷ θέσιν, δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς κυβερνήσεως, τί ἔπρεπε νὰ πράξωσιν οἱ ἄλλοι σωματάρχαι καὶ ἐπαναστάται, οἵτινες καὶ ἀπλοὶ καὶ ἀγροῖκοι ἦσαν καὶ ἀρχαῖοι ἀκαταγώνιστοι μαχηταὶ ἐξ Ἠπείρου, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, οἵτινες, ἅμα ὡς ἔπαυον τὰ ὄπλα, θὰ ἐβλεπον τὴν τουρκικὴν θηριωδίαν μεθ' ὄλων τῶν ἀπανθρώπων ἐνστίκτων αὐτῆς ὀρθουμένην, γυναικας ἀτιμαζομένας καὶ παῖδας μετὰ γερόντων σφαζομένους;

Διὰ τοῦτο βλέπομεν ὅτι ὅτε ὁ ἐν Λαρίσῃ Ἑγγλος πρόξενος, τῇ 6ῃ Ἰουνίου 1854, μεταβὰς εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ζάκα καὶ ἐζήτηει νὰ πείσῃ αὐτὸν ὅπως διαλύσῃ τοὺς ἐθελοντὰς καὶ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν, δεκακισχίλια στόματα γυναικῶν, γερόντων καὶ παιδῶν ἐν ὀλολυγμοῖς ἐκράυαζον : *Ἄλλὰ ἡμεῖς οἱ ἔρημοι, ἐξοχώτατε, τί θὰ γέλωμεν; Νὰ πέσωμεν πάλιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν τυράννων μας ἄσπλοι; Ἰδέτε πῶς μᾶς περιμένουν σὰν τοὺς λυσσασμένους λύκους!* Ὁ δὲ πρόξενος συγκινηθεὶς εἶπεν : *Ἐχετε δικαίον· ἀλλὰ ἔχετε θάρρος· μείνατε ἡσυχοὶ, καὶ αἱ δυνάμεις θὰ λάβουν πρόνοιαν περὶ ὑμῶν.*

Αἱ αὐταὶ τραγικαὶ σκηναὶ ἐγένοντο καὶ ἐν τῇ διαλύσει ἄλλων ἐπαναστατικῶν σωμάτων καὶ ἐν Κάπραινᾳ, ὅπου προὔκειτο νὰ δια-

λυθῶσι τὰ στρατεύματα τοῦ Ν. Φιλαρέτου, Χρόνη Μπασδέκη, τοῦ Κουτσομάνη καὶ ἄλλων.

Ἐκ τῆς διαλύσεως λοιπὸν τῶν ἑπαναστατικῶν σωμάτων ἐπλήσθησαν ληστῶν ἢ τε Ἡπειρος καὶ ἡ Θεσσαλία, ἐκ δὲ τούτων καὶ ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς. Μία δ' ἐκ τῶν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος φοβερωτέρων ληστρικῶν συμμοριῶν ἦτο ἡ τοῦ ἀρχιληστοῦ Μελλούλα ἐπικαλουμένου Κακαράπη ἐκ Κυριακίου τοῦ Ἐλικῶνος, οὗ ὑπαρχηγός ἦτο ὁ Χρῆστος Νταβέλης Βλάχος ἐκ τῶν καλουμένων Καρακαλιάριδων. Οὗτοι διέτριβον κυρίως ἐν Ἀττικῇ, Βοιωτίᾳ, Φωκίδι καὶ Λοκρίδι καὶ παντοίας κακουργίας ἐποίουν· εἰσώρων καὶ εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς κώμας ἐπὶ ληστεία καὶ αἰχμαλωσία προχωροῦντες μέχρι τῶν προαστείων τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπὶ τέλους ὅμως παρὰ τὴν Σχιστὴν ὁδὸν ἐξωλοθρεύθησαν (12 Ἰουλίου 1856) πολιορκηθέντες ἐπὶ τινος λόφου ὑπὸ Ἀραχωβιτῶν, Διστομιτῶν καὶ Δαυλιέων, ὧν ἡγήτο ὁ εἰρημένος ἐξ Ἀραχῶνης Ἰωάννης Μέγας, καὶ ἐν τέλει ὑπὸ λόχου στρατιωτῶν ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Τσῆρον.

Ἐκ δὲ τῆς ἑπαναστάσεως, τῶν ληστῶν, τοῦ διωγμοῦ τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανῶν, ὑπὸ τῆς Τουρκίας, ἥτις οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου ἐσεβάσθη, ἐπιμόνως ζητοῦσα νὰ κηρύξη τοὺς Ρώσους σχισματικούς καὶ τὰ πάντα ἐμηχανεύθη νὰ ἐπιτύχη τοῦτο· πλὴν ὁ Πατριάρχης Ἄνθιμος ὁ ΣΤ' καὶ σύσσωμον τὸ ἔθνος ἐξηγέρθη κατ' αὐτῆς, ἀλλ' ἐπέτυχεν ὅμως ὑπ' αὐτοῦ, ἐξασκήσασα ψυχολογικὴν βίαν, νὰ ὑπογράψῃ ἐγκύκλιον, παρ' αὐτῆς τῆς Πύλης συνταχθεῖσαν, δι' ἧς προετρέποντο οἱ χριστιανοὶ νὰ μὴ φέρωνται κακῶς πρὸς τοὺς Γάλλους στρατιώτας, οἵτινες, κατὰ τὴν ἐγκύκλιον, ἦλθον νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν κυβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου κατὰ τῶν ὑπόβλων τῆς Ρωσίας σκοπῶν, ὧν τὴν πραγμάτωσιν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς Ὀρθοδοξίας ἐξεδίωκεν.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τοῦτο μὴ ἀρκεσθεῖσα διέταξε τοὺς χριστιανούς, ἵνα εἰς δεκαπενθημερίαν, καταλίπωσι τὸ τουρκικὸν κράτος.

Ἐκ τῆς διακοπῆς δὲ τῆς συγκοινωνίας ἕνεκα τῆς ἑπαναστάσεως καὶ τῆς ληστείας ἐν τε Ἡπειρῷ καὶ Θεσσαλίᾳ, λέγει ὁ κ. Κρέμος, ἐγένοντο πολλαὶ ὕλικαι ζημίαι τοῖς τε ἐλευθέροις καὶ τοῖς δούλοις Ἑλλησι· διότι ὡς μὴ ὠφελε, καὶ τινες τῶν ἐθελοντῶν ἐλαφυραγώγησαν

οὐ μόνον Τούρκους, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνας Ἠπειρώτας καὶ Θεσσαλοὺς. Ἀγέλας ὄλας αἰγῶν καὶ προβάτων σὺν αὐτοῖς τοῖς κυσὶ καὶ καὶ ἵππων καὶ ὀλόκληρα βουκόλια βοῶν ἀπήγαγον ἐκ τῆς δούλης εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ὡς λάφυρα δῆθεν πολέμου. Καὶ τινες δὲ τῶν δυστυχῶν κυρίων τούτων κατελθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅπως ἀναλάβωσι τὰ ἀρπακασθέντα ποίμνια ἀπώλεσαν καὶ τὴν ζωὴν φονευθέντες ὑπὸ τῶν ἀρπάγων ἐλευθερωτῶν ἵνα μὴ καταγεληθῶσι. Οὕτω συνήθης ἐγένετο ἡ αἰσχρὰ αὕτη λαφυραγωγία. Ὡστε καὶ μετὰ τὴν ἐντελῆ καταστροφὴν τῆς ἐπαναστάσεως συμμορίαὶ κλεπτῶν ἀγγελῶν καὶ ποιμνίων εἰσορμῶντες εἰς Ἠπειρον καὶ Θεσσαλίαν οὐ μόνον ἀπῆγον τὰ ζῶα τῶν ἐν δουλείᾳ Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ἐλθστευον αὐτούς.

Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐπ' ἰκανῶν χρόνον οἱ δούλοι Ἕλληνες μεγάλως ἀπεστρέφοντο τοὺς ἐλευθέρους καὶ ἀντέπραττον παντὶ βουλομένῳ νὰ ἐγείρῃ παρ' αὐτοῖς ἐπανάστασιν, δι' ἐθέλοντων.

Ἐπειδὴ δὲ ἔνεκεν τῆς ληστείας καὶ ἄλλων αἰτίων καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐπαναστάσεως, τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος ἦσαν ἐν ταράχῳ, ὠρίσθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἐν τῇ Συνθήκῃ τῶν Παρισίων, (25 Φεβρουαρίου 1856) ἵνα μέχρι οὐ ἐντελῶς ἠρεμήσωσι τὰ τῆς Ἑλλάδος ἐξοκλουθῆ ἢ ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας κατοχῇ αὐτῆς καὶ μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἐξ οὗ, ἐν συνόλῳ ἢ κατοχῇ, ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ γαλλικοῦ στόλου διήρκησε δύο ἔτη καὶ ἐννεα περίπου μῆνας (13 Μαΐου 1854-15 Φεβρουαρίου 1857) καὶ συνήρθη ἡ ἦν ἀνωτέρω ἀνεγράψαμεν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας σύμβασις περὶ καταδιώξεως τῆς ληστείας.

Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἡ Ἑλλάς ἦτο ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν Δυνάμεων, αἵτινες μάλιστα καθώρισαν ὅπως ἡ Ἑλλάς κατ' ἔτος καταβάλλῃ ὡς τόκον τῶν παλαιῶν δανείων 900.000 δραχμῶν ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν τὸ Ἑλληνικὸν ταμεῖον ἦτο κενὸν καὶ αἱ πρόσδοι ὀλίγαι.

Τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην ἀπέδεδεξο μὲν κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1859, τατ' ἀρχὴν, ἡ Ἑλλάς ἀλλ' ἐπισήμως ἀνέλαβεν αὐτὴν κατ' Ἰούνιον τοῦ 1860 μόλις δὲ ἀπαξ τῷ 1861 κατέβαλε τὸν καθορισθέντα τόκον τῶν 900,000 δραχμῶν ὡς θέλομεν ἰδεῖ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡμῶς ἡ κυβέρνησις τοῦ Μαυροκορδάτου πα-

παραιτηθεῖσα, ἀπεχώρησε τῆς ἀρχῆς, συνεπεία κοινωνικοῦ τινος σκανδάλου, οὐ αἷτιος ἦτο ὁ Δ. Καλλέργης. Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία ἠρνήθη νὰ δεχθῆ ἐν τοῖς ἀνακτόροις κυρίαν τινά· διότι αἱ κακαὶ τῶν ἀθηναϊκῶν αἰθουσῶν γλώσσαί, διεδίδον ὅτι διετέλει εἰς ἰδιαιτέρας μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Δ. Καλλέργη σχέσεις· ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργός Καλλέργης ὀργισθεὶς ἀπηύθυνε πρὸς τὴν βασίλισσαν προσβλητικὴν ἐπιστολήν, ἐν ἣ, σὺν ἄλλοις, ἔλεγεν : «ὅτι εὐρισκόμενος ποτὲ ἐν Λονδίῳ ὑπερῆσπικεν αὐτὸς τὴν τιμὴν τῆς βασιλείας, ἥτις νῦν οὕτω κακῶς φέρεται πρὸς τὴν κυρίαν ἐκείνην.» Καὶ διὰ μὲν τῆς μεσιτείας τοῦ πρωθυπουργοῦ Α. Μαυροκορδάτου ἐτηρήθη τὸ γεγονός μυστικόν, συμβιβασθέντος τοῦ πράγματος, αἴφνης ὅμως καὶ παρ' ἐλπίδα, μετ' οὐ πολὺ, ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη ἐδημοσιεύθη ἐν γαλλικαῖς ἡφμερίσι.

Τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς ἐπέμεινε ζητῶν τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Δ. Καλλέργη ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου, ἀλλ' ὁ Μαυροκορδάτος ὅμως, καίπερ ἐπὶ τρίμηνον παραταθεισῶν τῶν πρὸς συμβιβασμὸν διαπραγματεύσεων, μὴ ἐπιτυχῶν νὰ συμβιβάσῃ τὰ διεστῶτα, ὑπέβαλε τὴν παραίτησιν αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ ἀπαντες οἱ συναδελφοὶ αὐτοῦ. Οὕτω δέ, τῇ 29ῇ Σεπτεμβρίου 1855, καθηρτίσθη νέον ὑπὸ τὸν *Δημήτριον Βούλγαρον* ὑπουργεῖον, ἀρνηθέντος τοῦ ἐν Λονδίῳ πρεσβευτοῦ Σπυριδῶνος Τρικούπη ν' ἀναλάβῃ τὴν προεδρίαν ὑπὸ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ βασιλέως.

Ἐσχηματίσθη δὲ ἡ νέα Κυβέρνησις ὡδε : Δ. Γ. Βούλγαρος, ὡς πρωθυπουργός καὶ ὑπουργός τῶν Ἐσωτερικῶν, Σ. Τρικούπης ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, Μ. Ποτλῆς τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, Ν. Σιληβέργος τῶν Οἰκονομικῶν, Λ. Σμόλεντς τῶν Στρατιωτικῶν, Α. Μιαούλης τῶν Ναυτικῶν καὶ τῇ 5ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀντὶ τοῦ Ν. Σιληβέργου ὁ Α. Κοντόσταυλος ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ ἀντὶ τοῦ Ποτλῆ ὡς ὑπουργός τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὁ Χ. Χριστόπουλος, τῇ δὲ 14ῃ Φεβρουαρίου 1856 ἀντὶ τοῦ Σ. Τρικούπη ὁ Α. Ραγκαβῆς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἀντὶ τοῦ Μ. Ποτλῆ ὁ Μ. Σκαληστήρης τῆς Δικαιοσύνης καὶ τέλος τῇ 2 Ἰουλίου ἀντὶ τοῦ Α. Κοντοσταύλου ὁ Α. Κουμουνοῦρος ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν.

Ἡ ὑπὸ τὸν Δ. Βούλγαρον Κυβέρνησις ἐβίωσε μέχρι τῆς 13 Νοεμβρίου τοῦ 1857. Ἐπὶ Βούλγαρον ἔληξεν, ἐπὶ τέλους, καὶ ἡ κατοχή, ἀναχωρήσαντος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ τῇ 15 Φεβρουαρίου 1857 (1). Καὶ οὕτως ἀντιπαρῆλθεν ἐν τῇ σειρά τῶν πολυποικίλων ιστορικῶν τῆς Ἑλλάδος γεγονότων καὶ ἡ Γαλλικὴ κατοχή, ὡς ἀντιπαρῆλθε καὶ ἡ ἐπὶ Πάρχερ, ὡς ἐκ τοῦ ἔλεεινοῦ ἐκείνου Ἰουδαίου Δὸμ Δαβίδ Πατσίφικου, Ἀγγλική, ἥτις τὸ μόνον καλόν, ὅπερ παρῆ γαγεν ἐπὶ τῶν ὡς ἐκ τῶν κομματικῶν διακρίσεων ἐπενεχθεισῶν τοῖς Ἑλλησι δοκιμασιῶν, εἶναι ὅτι νέα τις πολιτικὴ κατάστασις ἐσωτερικῶς ἐδημιουργήθη· διότι ἔπαυσαν πλέον ὑφιστάμενα τὰ τρία ἐκεῖνα ἔθνοκτόνα κόμματα *ρωσικόν, ἀγγλικόν καὶ γαλλικόν*, ἅπερ ἐπὶ μακρὰ σειρῶν ἐτῶν διήρουν ἀνωφελῶς καὶ πρὸς ἔθνικὴν ζημίαν τὸ ἔθνος, ἐφ' οὗ ἐπὶ τοσοῦτον ἐπέδρασαν κακῶς, ὥστε δυνάμεθα ἀνευδοκίμως νὰ ἀναγράψωμεν, ὅτι περιέστειλαν, ἐν πολλοῖς, τὴν ἔθνικὴν πρόοδον ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ. Δικαίως λοιπὸν σύμπας ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐπέστρεψεν ἀπὸ τῆς ξένης δυνάμει τὰς διεκδικούσας πεισμῶδῶς τὰς συμπαθείας αὐτοῦ τὸ πρόσωπον· διότι εἶχον ἐπέλθει πικρὰ τὰ διδάγματα. Ἐντεῦθεν λοιπὸν τὸ ἔθνος διέρχεται περίοδον νέας ζυμώσεως καὶ ἀναπλάσεως, τὰ ἀποτελέσματα τῶν ὁποίων μετ' οὐ πολὺ ἀνεφάνησαν.

Ἐν τούτοις τῆς Κυβερνήσεως Δ. Βούλγαρον μὴ στερεῶσθαι νὰ διοικῆ κατὰ τὰ τοῦ βασιλέως φρονήματα, ἅτε ὑποστηριζούσης τὴν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Συντάγματός διαγραφομένοις τῷ Βασιλεῖ ὁρίοις ἐμμονὴν καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς διάστασιν πρὸς τὸ στέμμα ἐλθούσης, ὁ Βούλγαρος ἀπεχώρησε τῆς ἐξουσίας καὶ σὺν αὐτῷ πάντες οἱ συνάδελφοι τῇ 13 Νοεμβρίου 1857, ὅτε ὁ βασιλεὺς ἀνέθηκε τὸν σχηματισμὸν τῆς νέας Κυβερνήσεως τῷ πρώην ὑπουργῷ τῶν Ναυτικῶν Α. Μιαούλη, ὅστις αὐθημερὸν ἐσχημάτισε τὴν νέαν Κυβέρνησιν ὧδε :

(1) Εἰς μνήμην αἰθίων τῆς βίαιας τοῦ Πειραιῶς κατοχῆς ἔχομεν τὸν μέχρι σήμερον ἐν Πειραιεῖ παρὰ τὴν Βασιλικὴν ἀποβάθραν διατηρούμενον κήπον· τὸν ἐκ τοῦ Γάλλου ναυάρχου Τινάν, Τινά ν ε ι ο ν καλούμενον.

Α. Μιαούλης πρωθυπουργός και ύπουργός τῶν Ναυτικῶν, Λ. Σμόλεντς τῶν Στρατιωτικῶν, Χ. Χριστόπουλος τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, Α. Ρ. Ραγκαβῆς τῶν Ἐξωτερικῶν, Α. Κουμουνδοῦρος τῶν Οἰκονομικῶν, Γ. Α. Ράλλης τῆς Δικαιοσύνης καὶ Κ. Προβελέγγιος τῶν Ἐσωτερικῶν, κυβέρνησις, ἣτις διώκησε μέχρι τῆς 29 Μαΐου 1859, ἣς ὁ πρόεδρος καὶ αὐτὴς ἐσχημάτισε νέαν κυβέρνησιν.

Μετὰ τῆς κυβερνήσεως ταύτης συνεργαζόμενος προσηκόντως ὁ βασιλεὺς καθίστατο ὁσημέραι προσφιλέστερος τοῖς Ἕλλησιν εὐροῦσιν ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἔνθερμον τῶν ἐπὶ τῶν τελευταίων ποικίλων γεγονότων προστατὴν διὰ τὴν ἐθνικὴν λοιπὸν αὐτοῦ καὶ ἀνταξίαν βασιλέως πολιτικὴν, καθ' ἑκάστην, καθίστατο δημοτικώτερος παρὰ τῷ λαῷ· ἡ τοιαύτη δὲ αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα συμπάθεια κατεδείχθη ἐναργέστατα ἐν τῇ μετ' οὐ πολὺ πανηγυρισθείσῃ εἰκοσιπενταετηρίδι τοῦ βασιλέως, καθ' ἣν ἀνυποκρίτως ὁ λαὸς ἐν τε τῇ πρωτεύουσῃ, ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ τῇ δούλῃ Ἑλλάδι διετρόνωσεν αὐτῷ τὰς τρυφερωτέρας συμπαθείας.

Ἴδου τὸ Διάταγμα τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τοῦ Ὀθωνος :

ΟΘΩΝ

ΕΛΕΗ· ΘΕΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κυρόνομεν τὸ ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας ψηφισθὲν ὡς ἔπεται :

Ἄρθρ. 1. Ἡ εἰκοστὴ πέμπτη τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου τοῦ 1858 ἔτους, ἡμέρα καθ' ἣν συμπληροῦνται 25 ἔτη ἀπὸ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν εὐχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα αἰσίας ἀφίξεως τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως, θέλει ἑορτασθῆ μετὰ τῆς προσηκούσης λαμπρότητος.

Ἄρθρ. 2. Πρὸς τοῦτο χορηγεῖται εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργεῖον ἑκτακτος πίστωσης ἐκ δραχμῶν 100,000

Ἄρθρ. 3. Τὸ ὑπὸ τοῦ δήμου Ναυπλιέων θεμελιωθὲν ἐν τῷ τόπῳ τῶν ἀποβάκτηριων τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος μνημεῖον, θέλει

περαιωθῆ καὶ καταρτισθῆ, δαπάνη δημοσίᾳ· τὸ δὲ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργείων θέλει ζητήσῃ, ἐν καιρῷ, τὴν χορηγίαν τῆς πρὸς τοῦτο ἀναγκαιούσης πιστώσεως.

Ὁ παρῶν Νόμος, ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας καὶ παρ' Ἡμῶν σήμερον κυρωθεὶς, θέλει δημοσιευθῆ διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκτελεσθῆ ὡς νόμος τοῦ Κράτους.

Ἀθῆναι τῆ 15 Ἰανουαρίου 1858.

Ο Θ Ω Ν

Κ. Προβελέγγιος

Α. Κουμουνδοῦρος

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη πρῶξις τοῦ Κράτους

Ἐν Ἀθήναις τῆ 30 Ἰανουαρίου 1858.

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργός

Γ. Α. Πάλλης.

Κατὰ τὸ διάταγμα τοῦτο ἐωρτάσθη ἡ πρώτη εἰκοσιπενταετηρίς τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Ἑλλάδος τῆς 20 Ἰανουαρίου. Ἡ ἑορτὴ προῦκειτο νὰ ἐορτασθῆ ἐν Ναυπλίῳ ὡς πρώτη πόλει ἐν ἣ ἀπεδιδάσθη κατερχόμενος τὸ πρῶτον, ἐκ Βαυαρίας ὁ Ὄθων, ἀλλ' ἀπ' ἐνός μὲν ἕνεκεν τοῦ χειμῶνος, ἀπ' ἐτέρου δὲ καὶ ἐκ τῆς, κατὰ τύχην, ἀδιαθεσίας τοῦ βασιλέως, προὔτιμήθησαν αἱ Ἀθῆναι· αἱ δὲ γινόμεναι ἐν Ναυπλίῳ προπαρασκευαί καὶ ὁ ἄλλος διάκοσμος, ὡς θέλομεν ἰδεῖ παρακατιόντες, δὲν ἀπέβη εἰς μάτην· διότι ὁ βασιλεὺς μετέβη εἰς Νάυπλιον κατὰ τὸ τελευταῖον δεκάήμερον τοῦ Φεβρουαρίου.

Καὶ ἡ μὲν Κυβέρνησις, ὡς εἶδομεν ἐν τῷ διατάγματι διετέθηκεν 100.000 δραχμῶν, ὁ δὲ δῆμος Ἀθηναίων 18.000, οὕτως ὥστε τὰ τῆς ἑορτῆς διετέθησαν μεγαλοπρεπῶς καὶ προσηκόντως πρὸς τὸ τελούμενον, κατὰ τὴν 25 Ἰανουαρίου 1858, μέγα ἐθνικὸν γεγονός.

Τὸ ἐπίσημον τῆς ἡμέρας προανήγγελλον περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τῆς προτεραίας (24 Ἰανουαρίου) κανονοβολισμοὶ καὶ κωδωνοκρουσίαι, τὴν δὲ πρῶταν τῆς 25ης κανονοβολισμοὶ καὶ αἱ στρα-

τιωτικάι μουσικάι παιανίζουσαι ἀνά τὴν πόλιν τὸ ἑωθινόν, ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων μέχρι τῆς Ἁγίας Εἰρήνης παρετάχθησαν στρατός ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης.

Κατὰ τὴν 10ην π. μ. τῆς 25ης Ἰανουαρίου οἱ βασιλεῖς περιστοιχοῦμενοι ὑπὸ τῶν περὶ αὐτοὺς ἐν μέσφ τῶν ζωηρῶν ζητωκραυγῶν, μετέβησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, ἔνθα παρήσαν ἅπαντες οἱ ὑπουργοί, τὰ προεδρεῖα τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, τὰ ἐπιζῶντα μέλη τῆς κατὰ τὸ 1833 κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ τότε ὑπουργείου, τὰ ἐπιζῶντα μέλη τῆς εἰς Μόναχον μεταβάσης καὶ συνοδευσάσης τὸν βασιλέα Ὅθωνα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιτροπῆς, οἱ εἰδικοί ἀπεσταλμένοι τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν σωμάτων τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ Πανεπιστημίου, οἱ Μεγαλόσταυροι καὶ οἱ ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης, οἱ ἀνώτατοι πολιτικοὶ καὶ δίκαστικοὶ λειτουργοὶ τοῦ Κράτους, ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων, οἱ ἀντιπρόσωποι καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν ξένων Δυνάμεων καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἀλυτρώτου Ἑλλάδος.

Ἄμα τῇ εἰσοδῷ τῶν βασιλέων εἰς τὸν ναόν, ὁ ἱερουργῶν ἀρχιερεὺς μετὰ τῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου φερόντων τὸν μανδύαν καὶ τὰ ἐπανωκαλήμμαυχα καὶ τεσσάρων διακόνων, κατήλθε πρὸς τὴν θύραν πρὸς ὑπόδοχὴν αὐτῶν καὶ ἐχώρησαν εἶτα ἐν τάξει πρὸς τὰς οἰκείας θέσεις, ὅτε ἤρξατο ἡ δοξολογία, μετὰ τὸ πέρασ τῆς ὁποίας ὁ διάκονος στάς ἐν μέσφ τοῦ ναοῦ εἶπε μεγαλοφώνως :

«Τῷ θεοσεβεστάτῳ καὶ φιλοχρίστῳ ἡμῶν βασιλεῖ Ὅθωνι καὶ τῇ βασιλίσῃ Ἀμαλίᾳ, δός, Κύριε, μακρότητα ἡμερῶν, ζωὴν εἰρηνικὴν, υγιείαν, σωτηρίαν καὶ ἐν πάσιν ἀγαθὴν εὐόδωσιν· κατὰ δὲ τῶν ἐχθρῶν νίκας καὶ τρόπαια καὶ φύλαξιν αὐτῆς εἰς πολλὰ ἔτη!»

Μετὰ τὸ πέρασ τῆς δοξολογίας οἱ βασιλεῖς ἐν μέσφ τῶν διηνεκῶν ἐπευφημιῶν ἐν μεγάλῃ πομπῇ μετέβησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἔνθα ἐδέχθησαν τὰ συγχαρητήρια καὶ τὰς προσφωνήσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γερουσίας, τῆς Βουλῆς, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν ἑλληνικῶν παροικιῶν, τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, τῶν ξένων ἀπεσταλμένων : τῆς Ρωσίας πρίγκηπος *Πουσκίν*, τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας κόμητος Πάαρ, πρίγκηπος Μέρτερνιχ (υἱοῦ) καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἄλλοτε πρεσβευτοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις.

αυστριακῆς πρεσβείας Πρόκας-Όστεν, τῆς Βαυαρίας πρίγκηπος Ἄδελθέρτου ἀδελφοῦ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως τοῦ ἄλλοτε ἀντιβασιλέως Λουδ. Μάουερ, ἐνὸς στρατηγοῦ καὶ ἐνὸς ἱατροῦ, τοῦ στρατοῦ, τῶν σωματειῶν, οἵτινες προσεφώνησαν τῷ βασιλεῖ καταλλήλως· ἐκ μέρους μὲν τῆς Βουλῆς ὁ πρόεδρος αὐτῆς Θ. Στ. Βουδούρης, ἐκ μέρους δὲ τῆς Γερουσίας ὁ πρόεδρος αὐτῆς Α. Μοναρχίδης, πρὸς ἃν ὁ βασιλεὺς ἀντεφώνησεν ὡδε :

•Εὐχαριστῶν ὑμᾶς διὰ τὰ αἰσθήματα, τὰ ὅποια ἐκφράζετε εἰς ἐμὲ καὶ τὸν ἀγαπητόν μου πατέρα, χαίρω βλέπων σήμερον ἐνώπιόν μου τὴν συγχαρητήριον ἐπιτροπὴν τῆς Γερουσίας, τῆς περιέχουσας τοσοῦτους ἄνδρας στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς ἀγωνισαμένους ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους. Ἡ σύμπραξις τοσοῦτων ἀνδρῶν πολυεῖρων καὶ πατριωτικῶς αἰσθανομένων θέλει μοὶ εὐκολύνει τὸ ἔργον τοῦ νὰ προαγάγω τὴν ἐθνικὴν εὐημερίαν. •

Προσέτι προσεφώνησεν ὁ ἀντιπρόσωπος πάντων τῶν ἐπαρχιῶν ἀπεσταλμένων δήμαρχος Ναυπλιῶν Γ. Κόκκινος, ὁ πρωθυπουργὸς Α. Μιαούλης, ὁ ἀντιστράτηγος Α. Μεταξᾶς, τὸ διπλωματικὸν Σῶμα, ἡ ἱερὰ Σύνοδος, ἐν τῶν μελῶν τῆς κατὰ τὸ 1833 κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ ὑπουργείου καὶ ἀπεσταλμένος τοῦ στρατοῦ· ὁ δὲ πύττανις τοῦ Πανεπιστημίου ἐπέδωκεν φθὴν σαρκικήν, πρὸς ἀπαντὰς δὲ τούτους ὁ βασιλεὺς ἀπήντησε καταλλήλως εὐχαριστῶν αὐτοῖς διὰ τὴν ἣν ἐπιδεικνύουσιν αὐτῷ ἀγαθὴν διάθεσιν πρὸς ἐπιτελεσὶν τοῦ ἔργου τῆς προόδου τοῦ Κράτους ἐφ' οὗ ἀρχει.

Κατὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας τῶν ἑορτῶν ἡ πόλις ἦτο ἐν μεγίστῃ κινήσει, τὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ καταστήματα σηματολόιστα καὶ ποικίλως δι' ἀνθοστιφανῶν καὶ τῶν προτομῶν τῶν ἀγωνιστῶν, κεκοσμημένα· ἐπὶ τῶν ὁδῶν Αἰόλου καὶ Ἑρμοῦ ἀνιδρύθη τετραπυλὸς ἀψὶς φέρουσα ἐφ' ἑκάστου μετώπου *εἰκοσιπενταετηρίς τῆς βασιλείας Ὁθωνος Α'.* • Ἀπὸ δὲ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν μέχρι τῆς, ἀπὸ τοῦ 1843 καλουμένης Πλατείας τοῦ Συντάγματος, ἐπέθησαν 400 στήλαι, φέρουσαι ὡς κιονόκρανον τὰς προτομάς τῶν ἀγωνιστῶν, ἐκατέρωθεν δὲ τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εἰρή-

νης ἀνηγέρθησαν θεωρεῖται καλύπτοντα τὰ κενὰ καὶ παριστῶντα τὴν Ἁγίαν Εἰρήνην ὡς ἐν τινι συνεχῆς κτίριον.

Τὰς δ' ἐσπέρας ἡ πόλις ἦτο κατάφωτος· ἡ Ἀκρόπολις καὶ ὁ Λυκαβηττός κυριολεκτικῶς, μεθ' ὄλον τὸν ἐπικρατοῦντα ἄνεμον, ἐκαίοντο ἐκ τῶν ποικιλοχρῶμων πυρῶν καὶ ἡ πόλις ἦτο ἐν ζωηρᾷ κινήσει, λαμπαδοδρομίαι καὶ μουσικαὶ περιερχόμεναι τὴν πόλιν διέχυνον τὴν χαρὰν καὶ τὴν παιδρότητα ἐπὶ τῷ συντελεσθέντι μεγάλῳ ἔθνικῷ γογονότι· λέγω ἔθνικῷ, διότι τί ἔθνικώτερον ὑπῆρχεν ἑορτῆς τοῦ πρώτου τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος βασιλέως τελούντος τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα αὐτοῦ, κατόπιν μακρὰς καὶ σκοτίας δουλείας ὑπὸ τοὺς δεσποτικωτέρους τῶν κυριαρχῶν, οὓς ὁ ἥλιος εἶδε; διότι ἐν ταῖς τρισὶν ἐκείναις τῶν ἑορτῶν ἡμέραις ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔρριπτε λήθην ἐπὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν κατ' αὐτὸ συντελεσθέντων ποικίλων ἔθνικῶν δυστυχημάτων καὶ περιπετειῶν καὶ ἤλπιζεν ἐπὶ τὸ διακωλύμενον πρὸ αὐτοῦ μέλλον ἐπὶ τῇ πραγματοποιήσει τῆς μεγάλης ιδέας.

Κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας, ἑορτασθείσας καθ' ἅπαν τὸ Κράτος ἐν τε Κωνσταντινουπόλει, Σμύρῃ, Θεσσαλονίκῃ, Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν ὅλαις ταῖς ἑλληνικαῖς παροικίαις, ὧν αἱ πλείους ἀπέστειλον καὶ ἀντιπροσώπους εἰς Ἀθήνας, παρατέθησαν κοινὰ τράπεζαι παρὰ τὸ Θησεῖον, διενεμήθησαν τοῖς ἐν φυλακαῖς χρηματικαὶ βοήθειαι καὶ ἄρτοι καὶ κρέατα, ἐδόθησαν πολλαὶ χάριτες τοῖς ἀποτίσασσι πλέον τοῦ ἡμίσεως τῆς ποινῆς αὐτῶν, ἐδόθησαν χοροὶ καὶ δειπνα ἐν τοῖς Ἀνακτόροις, ἐγένοντο ἐκδρομαὶ τῶν ὑψηλῶν ξένων μετὰ τῶν βασιλέων εἰς Αἴγινα καὶ ἐν γένει ἐτελέσθησαν ἑορταί, ὥς ποτε αἱ Ἀθηναὶ μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς δὲν εἶχον ἰδεῖ. Παρὰ τὰς στήλας τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἠγέρθησαν θριαμβευτικαὶ ἀψίδες καὶ ὑπὸ τὸν Παρθενῶνα κίονες κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, αἵτινες μακρόθεν ὀρώμεναι συνεβάλλοντο μεγάλως εἰς τὸ μαγευτικὸν θέαμα ὅπερ παρίστα ἡ Ἀκρόπολις καὶ ἰδίως ἐν καιρῷ νυκτός.

Αἱ ἑορταὶ παρῆλθον καὶ ὁ βασιλεὺς μὴ θέλων νὰ ἀφήσῃ τοὺς παραπονουμένους Ναυπλιεῖς ἀνεπισκέπτους, κατὰ τὴν 23 Φεβρουαρίου μετέβη εἰς Ναύπλιον, ὁπόθεν ἐπέστρεψε τὴν 2 Μαρτίου. Οἱ Ναυ-

πλιεῖς ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ὑποδεχθῶσι τοὺς βασιλεῖς μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ ἀναλόγου πρὸς τὸν τῆς πρωτεύουσας.

Ἡ πόλις αὐτῶν διεκοσμήθη πανηγυρικῶς, οἱ κανονοβολισμοὶ ἠκούοντο διηνεκεῖς, τὸ φρούριον τοῦ Παλαμῆδιου ἦτο σημαιοστόλιστον, ἐν τῇ Πλατεῖᾳ τῶν *Πέντε ἀδελφῶν* ἰδρῦθη ὀβελίσκος κομφότητος ἐφ' οὗ ἐκυμάτιζον αἱ σημαῖαι τῶν ἐν Ναυαρίνῳ τὸν Τουρκικὸν στόλον καυσασῶν δυνάμεων μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς, ἐν τῇ πλατεῖᾳ τοῦ *Συντάγματος* πρὸς τὴν εἰς θάλασσαν ὀδηγοῦσαν ἀνηγέρθησαν *Προπέλαια* τετραγώνια ἐξ ὧν ἔβαινέ τις πρὸς τὴν πλατεῖαν τοῦ *Παλατίου* καὶ πρὸς τὴν Πύλην τῆς θαλάσσης, ἥτις ἦτο κειοσημημένη διὰ μακρῶν δοράτων τοῦ ἰππικοῦ καὶ μικρῶν *καραβιῶν* καὶ τῶν βασιλικῶν ἐμβλημάτων καὶ τῶν προτομῶν τῶν βασιλέων, ἐν τῇ πλατεῖᾳ τοῦ *Παλατίου* ἐστήθη ὀβελίσκος ὑψηλὸς ἐφ' οὗ ἄγαλμα ἔντυπον, φυσικοῦ μεγέθους, τοῦ βασιλέως, παρὰ δὲ τὸν ὀβελίσκον θριαμβευτικὴ ἀψὶς ἐπὶ δύο ὀγκωδῶν τετραγώνων στηλῶν ἐν ἐκάστη γωνίᾳ τῶν ὁποίων ἕκαστα καὶ ἀνὰ ἓν τηλεβόλον ὀρειχάλκινον καὶ τέλος παρὰ τὴν προκυμαίαν, ἔθρα ὑπεδεχθησαν ἀποδάντας τοὺς βασιλεῖς θριαμβευτικὸν τοῦρον ἐπὶ κυανῶν Ἴονικῶν κιόνων.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ ἐπὶ εἰκοσιπενταετηρίδι τοῦ πρώτου βασιλέως ἡμῶν ἐορταί.

Ἄλλ' ἐν μεσῷ τῶν πανδημῶν τούτων τελετῶν καὶ τῆς ὀπωσοῦν ἐπελθούσης ἐσωτερικῆς ἡσυχίας, ἐπὶ τοῦ αἵθριου στερεώματος τῆς πρώτης ἑλληνικῆς δυναστείας, ἀνεφαίνοντο καὶ αὐτῆς μελανὰ τινα σημεῖα προμηνύοντα τὴν μέλλουσαν νὰ ἐνσκήψῃ θύελλαν· τὰ μελανὰ ταῦτα σημεῖα ἦσαν τὰ τῆς διαδοχῆς ζητήματα. Καὶ διὰ συμβάσεως μὲν γενομένης τῆ 8)20 Νοεμβρίου 1852 ἐν Λονδίνῳ (1) καθίσταντο δεκτὰ τὰ ἄρθρα τοῦ ἑλληνικοῦ Συντάγματος, καθ' ἃ πᾶς διάδοχος τοῦ Θρόνου ὀφείλει ν' ἀνήκῃ τῇ Ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ· ἀλλ' ὅμως, ἀρνηθέντος τοῦ *Λουϊτπόλδου* ἀμέσου, κατὰ τὴν σύμβασιν, διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, τοιοῦτος ἔμελλε νὰ γίνῃ ὁ ἕτερος ἀδελφὸς τοῦ Ὀθωνος *Ἀδαλβέρτος*, οὗτος δὲ εἶχε νυμφρευθῆ Ἰσπανίδα τινὰ πριγκήπισσαν, τὴν *Ἰνφάντην* Ἀμαλίαν, ἀνευ ὄρου

(1) Τὴν σύμβασιν ταύτην ἰδὲ ἐν τῷ προσεχεῖ φυλλαδίῳ.

Δημήτριος Βούλγαρης

τινος ἐν τῷ γαμηλίῳ συμβολαίῳ περὶ θρησκευματος τῶν ἐκ τοῦ γάμου γεννηθησομένων τέκνων.

Οὕτω λοιπὸν ἀνεφύη περιπλοκὴ σοβαρὰ ἐν τῷ περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου ζητήματι, ἣτις οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν, μετὰ τρία, ἔτη πτώσιν τῆς πρώτης δυναστείας.

Ἐν τούτοις, ὁ Ὅθων μετὰ τῆς Ἀμαλίας ἐν τῷ αὐστηρῷ αὐτῶν οἰκογενειακῷ βίῳ καὶ ἐπὶ τῆς κτηθείσης δημοτικότητος αὐτῶν, ἥς δείγματα διετρανώθησαν αὐτοῖς, πρὸ ὀλίγων μηνῶν, κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος αὐτοῦ, ὑπὲρ τὸ δέον ἐλπίζοντες, ἐξηκολούθουν νὰ κατέχωνται ὑπὸ φιλοδόξων σχεδίων· οἱ δὲ περὶ αὐτοὺς αὐλικοὶ, Γερμανοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἠδυνάτουον νὰ μεταδώσωσιν αὐτοῖς ἀσφαλεῖς πληροφορίας περὶ τῆς γεννηθείσης ἀντιπολιτεύσεως, ἣτις ὑπὸ νέων τολμηρῶν διευθυνομένη καθίστατο ὀσημέραι ἀπειλητικωτέρα.

Ἄδιαφορῶν δὲ περὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ταύτης, οὐδόπως προσεῖχε τὸν νοῦν τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ συμβούλοις καὶ ἐξηκολούθει τὸ αὐτὸ σύστημα, περὶ πάντων λεπτολογῶν καὶ τὰ πάντα παρ' αὐτοῦ ἐξαρτῶν, παρὰ τὸ Σύνταγμα, ἐξ αὐτοῦ ἐδίδαντο τοῖς ἀντιπάλοις ἔπλα ἐν τῇ κατ' αὐτοῦ ἀντιδράσει· διότι ἀποσυρθέντων ἤδη ἀπὸ τῆς πολιτικῆς κινήσεως τῶν γεγηρακότεων πλέον πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, τοῦ Α. Μεταξᾶ, τοῦ Σπυρ. Τρικούπη καὶ ἄλλων, ἤρξατο νὰ τελεῖται βραδέως, ἀλλ' ἀσφαλῶς, νέα κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ζύμωσις, ἐνεφανίσθησαν νέα πρόσωπα, νεολαία, μὴ ἔχουσα μὲν τὴν σύνεσιν τῶν παλαιῶν πολιτικῶν, ἀλλ' ἐνθουσιῶσα καὶ τολμηρὰ, ἣτις ἐμπνευσμένη ἐξ ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν καὶ ἐντυπώσεων ζωηρᾶς νεανικῆς φαντασίας, διηνεκῶς διενεῖτο τὴν ἀνέγερσιν νέου πολιτικοῦ οἰκοδομήματος ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τῆς πρώτης δυναστείας, ἕπερ καὶ κατῴρθωσε τῇ 11 Ὀκτωβρίου 1862.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Δημόσια ἔργα.—Οἰκονομικὸν ζήτημα.—Οἱ ἀφοσιωμένοι καὶ οἱ μὴ.—Καὶ αὖθις τὸ περὶ διαδοχῆς ζήτημα.—'Ο ἰταλικὸς πόλεμος, ἀφορμὴ κατὰ τοῦ 'Οθωνος ἀντιπολιτεύσεως.—Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀντιδυναστικῆς κινήσεως καὶ τὰ αἷτια αὐτῆς.—Τὰ Σκιαδικά.—Τὰ Ναυπλιακά.—Τὸ τελευταῖον ὑπουργεῖον τοῦ 'Οθωνος.—Τὰ Κυθνικά.—Τὰ ἐν Ἀθήναις.—'Η πτώσις τοῦ βασιλέως 'Οθωνος.—'Αναχώρησις αὐτοῦ ἐξ Ἑλλάδος.—'Η εἰς Μόναχον ἀφίξις.—'Ιδιωτικὸς τῶν πρώην βασιλέων τῆς Ἑλλάδος βίος ἐν Βάυβεργ.—Συμπέρασμα.

Αἱ ἐορταὶ ἀντιπαρήλθον, ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Γερουσία ἐπελήφθησαν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, ὁ βασιλεὺς τῆς ἐπικρατούσης πολιτικῆς νηνεμίας ἐπωφελοῦμενος μετέβη, κατ' Ἰούνιον, εἰς τὰ Λουτρά τοῦ Κίσσιγγεν ἀμέριμνος, καταλιπὼν ἅπασαν τὴν διεύθυνσιν τῶν τοῦ Κράτους τῇ βασιλίῳσῃ Ἀμαλίᾳ, μέχρι τῆς ἐξ Εὐρώπης ἐπανόδου αὐτοῦ. (Ὀκτώβριος 1858).

Τὸ ὑπουργεῖον περὶ ἔργα εἰρήνης ἀσχολούμενον πᾶσαν αὐτοῦ τὴν προσοχὴν ἐφαίνετο ἔχον ἐστραμμένην πρὸς ἐπιτέλεσιν δημοσίων ἔργων, ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν τῆς χώρας δυνάμεων καὶ ἰδίᾳ τὴν διαρρύθμισιν τοῦ δυσλύτου καταστάντος οἰκονομικοῦ ζητήματος.

'Αποτέλεσμα τῆς τοιαύτης περὶ τὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας ζητήματα ἐνασχολήσεως τῆς Κυβερνήσεως Μικαὺλη ἦσαν: ἡ ἀπὸ τοῦ 1853 μὲν ἀρξαμένη νῦν δὲ συντελεσθεῖσα διόρυξις καὶ γεφύρωσις τοῦ πορθμοῦ τοῦ Εὐρείπου τὰ γενόμενα τῇ 26 Νοεμβρίου

1858 ἐγκαίνια τοῦ πρώτου ὑποβρυχίου τηλεγραφικοῦ κάλω μεταξύ Πειραιῶς καὶ Σύρου, αἱ ἀρξάμεναι διαπραγματεύσεις μεταξύ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Κ. Προβελεγγίου καὶ τοῦ Ἑγγλοῦ Βέποτερ πρὸς ἀποξήρανσιν τῆς Κωπαίδος λίμνης, αἱ κατὰ Δεκέμβριον ἀρξάμεναι σύντονοι ἐργασίαι πρὸς ἐκβάθυσιν διαφόρων λιμένων τοῦ Κοάτους διὰ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀγορασθεισῶν τριῶν βυθοκόρων ἢ χορηγία χρηματικῶν τινῶν ποσῶν πρὸς δύο ἀγγειοπλάστας, σπουδάσαντας ἐν Εὐρώπῃ, καὶ βυρσοδεψικῶ τινὶ καταστήματι ἰδρυθέντι ἐν Πατησίοις, ἢ κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1859 συντελεσθεῖσα τηλεγραφικὴ συγκοινωνία μετὰ τῆς Τουρκίας, ἢ ἐνίσχυσις τῆς ἐν Σύρῳ ἰδρευούσης ἀτμοπλοίας, διὰ τῆς ἐκτὸς τῶν, ἀπὸ 22 Ἀπριλίου 1856 διὰ νόμου, ἀγορασθεισῶν 800 μετοχῶν, ὧν ἑκάστη ἐτιμᾶτο ἀντὶ 500 δραχμῶν, διὰ τοῦ νόμου ΦΙΘ' ἀγορᾶς 2.000 εἰσέτε μετοχῶν αὐτῆς καὶ ἡ παραχώρησις πρὸς αὐτὴν γηπέδου ἔντε Σύρῳ καὶ Πειραιεῖ, διὰ παροχῆς αὐτῇ δανείου (νόμος ΦΜΖ') ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἐγγυηθείσης τῆς Κυβερνήσεως, ἢ σύστασις τῶν Ὀλυμπίων πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας, ἢ ἰδρυσις Ἑλληνικοῦ Θεάτρου, ὃ δι' ἀερίφωτος φωτισμὸς τῆς πρωτεύουσας, ἢ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ Α. Ραγκαβῆ καὶ τοῦ ἐν Πετροπόλει ἐπιτετραμμένου τῆς Ἑλλάδος Ι. Σούτσου κατάργησις ὑπὸ τῆς Ρωσικῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἐπὶ τῆς σταφίδος φόρου· ταῦτα πάντα εἰδείκνυον πασιφανῶς τὸ πρόγραμμα τῆς κυβερνήσεως Μιαούλη, ἧτις ἐπωφελουμένη τῆς σχετικῶς ἐπικρατούσης ἡσυχίας, προσεπάθει νὰ παράσχη νέαν ἐνίσχυσιν ταῖς τῆς χώρας παραγωγικαῖς δυνάμεσι διὰ τῆς συντελέσεως δημοσίων ἔργων, καίτοι τινὰ τῶν μνημονευθέντων, εἶχον ἀρχίσει ἐπὶ προγενεστέρων ὑπουργείων.

Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀπησχόλει τὴν Κυβέρνησιν ἦτο τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα, ὅπερ ἑκάστοτε προήγετο εἰς μέσον ὡς ἐκ τῆς μὴ πληρωμῆς τοῦ χρεωλυσίου τοῦ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Δυνάμεων δανείου τῶν 60,000,000 ἐφ' ᾧ καί, κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1859, συνῆλθον ἐν τῷ μεγάλῳ τῆς Ἀγγλικῆς πρεσβείας ὃ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργὸς Α. Κουμουνδοῦρος, ὃ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Α. Ραγκαβῆς, ὃ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου πρόεδρος Σιλῆ-

βεργος, οί πρεσβευταί Ἀγγλίας καί Γαλλίας καί οί ὑπό τῶν δύο τούτων Δυναμίεων ἀποσταλέντες οἰκονομικοί ἐλεγκταί *Στρίκλαν* καί *Πλοῦκ* ὡς οἱ πρό ὀλίγου ἀναχωρήσαντες τῶν αὐτῶν Δυναμίεων ἐλεγκταί *Αἰβου* καί *Ρουῦ*, καί προέβησαν εἰς μελέτην τῆς, ἐν γένει, οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ Κράτους.

Ὁ ἐπί τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργός Α. Κουμουνδοῦρος παρέσχεν ἀληθῆ εἰκόνα τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας καί ἐπί τῶν συμπερασμάτων αὐτοῦ βασιζόμενοι οἱ ξένοι οἰκονομικοὶ ἀντιπρόσωποι Γαλλίας καί Ἀγγλίας συνέταξαν μακρὰν ἔκθεσιν, ἣτις ἀποσταλεῖσα εἰς Παρισίους, Λονδίνον καί Πετροῦπολιν, ἔτυχε τῆς ἐπικυρώσεως τῶν κυβερνήσεων τῶν τριῶν ἐγγυηταῶν τοῦ δανείου Δυναμίεων. Ἡ ἔκθεσις αὕτη κατέληγεν, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἠδύνατο ἐτησίως νὰ πληρῶνῃ, ἀνευ δυσχερείας, 900,000 φράγκων διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δανείου τῶν 60,000,000, αἱ δὲ Δυναμίεις προσεκάλεσαν τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1860, ν' ἀναλάβῃ τὴν κατ' ἔτος πληρωμὴν τοῦ ποσοῦ τούτου.

Ἡ κυβέρνησις παρεδέξατο μὲν τὴν πρότασιν ταύτην, κατ' ἀρχὴν, ἀλλὰ μόλις ἤρξατο καταβάλλουσα τὸ ποσὸν ἀπὸ τοῦ 1861.

Ἐν τούτοις τὸ περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου ζήτημα ἔμενε πάντοτε ἐκκρεμές, μεθ' ὅλας τὰς καταβληθείσας, κατὰ καιροῦς, προσπάθειάς πρὸς τελειωτικὴν διακανόνισιν αὐτοῦ.

Καί ὅμως μέχρι τοῦδε δὲν κατωρθώθη ἡ ἐπίλυσις αὐτοῦ, ὅπερ οὐκ ὀλίγας ἀνίας παρεῖχε τοῖς τε πολιτικοῖς καί τῃ δυναστείᾳ καί ἔδιδεν ἀφορμὴν φωνασιῶν τοῖς ἐκάστοτε ἀντιπολιτευομένοις.

Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς ἐπήγαγεν, ἰδίως, ἐκ τοῦ 40 ἄρθρου τοῦ Συντάγματος ἀπαιτοῦντος : *ἵνα πᾶς διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου πρεσβεύῃ τὴν θρησκείαν τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.*

Ἡ Βασιλικὴ ὅμως δυναστεία καθολικωτάτη οὖσα δυσἀρέτως εἶδε τὴν διὰ τοῦ Συντάγματος ἐπιβαλλομένην ταύτην ὑποχρέωσιν τῷ διαδόχῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου, καθορισθεῖσαν ὑπὸ τῆς Συνθήκης τῆς 25 Ἀπριλίου τοῦ 1832.

Ἐφ' ᾧ καί αἱ τὴν συνθήκην ἐκείνην ὑπογράψασαι, τρεῖς Δυναμίεις συνενοήθησαν, ἵνα, ἐν συνδιασκέψει, συναρμόσωσι τὰς διατά-

Ξεις τοῦ 8 ἄρθρου τῆς συνθήκης τοῦ 1832 πρὸς τοὺς ὀρισμοὺς τοῦ 40 ἄρθρου τοῦ Συντάγματος.

Συνῆλθον λοιπὸν εἰς συνδιάσκεψιν τῇ 8)20 Νοεμβρίου 1852 ἐν Λονδίῳ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων, ὁ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς κόμης Μαλμεσβουρῆ καὶ οἱ ἐν Λονδίῳ πρεσβευταί, τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας κόμης Βαλίσκης, τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας βαρόνος, Βρουνῶφ τῆς Ἑλλάδος Σπ. Τρικούπης καὶ τῆς Βαυαρίας βαρόνος Σέττος, οἵτινες συνέταξαν καὶ ὑπέγραψαν τὴν δε τὴν συνθήκην :

Συνθήκη περὶ διαδοχῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος καὶ περὶ ἀντιβασιλείας τῆς βασιλείου Ἀμαλίας, ὑπογραφείσα ἐν Λονδίῳ τὴν 8/20 Νοεμβρίου 1852, ἧς αἱ ἐπικυρώσεις ἀντηλλάγησαν ἐπίσης ἐν Λονδίῳ τὴν 20 Ἰανουαρίου (1 Φεβρουαρίου) 1853.

Ἐν ὀνόματι τῆς ἀγιωτάτης καὶ ἀδαιρέτου Τριάδος.

Ὁ πρίγκηψ πρόεδρος τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας, ἡ Α. Μ. ἡ βασίλισσα τοῦ Ἠνωμένου βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ Ἰρλανδίας, καὶ ἡ Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ρωσιῶν, προθέμενοι νὰ στερεώσωσι τὴν τάξιν τῆς τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος διαδοχῆς, ἣτις διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐγγύησιν, καὶ ἀναγνωρίζοντες ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ συναρμόσωσι τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 8 τῆς συνθήκης τῆς 7 Μαρτίου 1832 μὲ τοὺς ὀρισμοὺς τοῦ ἄρθρου 40 τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος, ἀπεφάσισαν νὰ συνομολογήσωσι πρὸς τοῦτο συνθήκην, συμπράξει τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας, ὡς ὑπογράψαντος τὴν συνθήκην τοῦ 1832, καὶ τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἔχοντος ἄμεσον συμφέρον νὰ συμμερισθῇ πρᾶξιν, προτιθεμένην νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν μέλλουσαν ἡσυχίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας παρέδεχθησαν τὴν πρόσκλησιν ταύτην. Τὰ ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη διώρισαν τοὺς πληρεξουσίους των, ἧτοι :

Ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος τὸν κ. Τρικούπην κτλ. ἕκτα-

κτον αὐτοῦ ἀπεσταλμένον καὶ πληρεξούσιον ὑπουργὸν παρὰ τῆ βασιλείᾳ τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας·

Ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, τὸν κ. Αὐγουστον Βαρῶνον Σέττον, κτλ. ἔκτακτον αὐτοῦ ἀπεσταλμένον κτλ. παρὰ τῆ βασιλείᾳ τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας·

Ὁ πρίγκηψ πρόεδρος τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας, τὸν κ. Ἀλέξανδρον Κολλώναν, Κόμητα Βαλεύσκην κτλ., πρέσβυν τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας παρὰ τῆ βασιλείᾳ τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας

Ἡ Α. Μ. ἡ βασίλισσα τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, τὸν λίαν ἐντιμον κ. Ἰάκωβον Ὀβάρ, Κόμητα τοῦ Μαλμεσβουρῆ, κτλ. πρῶτιστον αὐτῆς γραμματέα τῆς ἐπικρατείας ἐπὶ τῶν ἑξωτερικῶν.

Ἡ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ παστῶν τῶν Ρωσιῶν, τὸν κ. Φιλίππον Βαρῶνον Βρουνώφ, κτλ. ἔκτακτον ἀπεσταλμένον κτλ. παρὰ τῆ βασιλείᾳ τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας.

Οἷτινες, διακοινωσάμενοι ἀμοιβαίως τὰ πληρεξούσια των, εὐρεθέντα ἐν τάξει, συνέταξαν καὶ υπέγραψαν τὰ ἀκόλουθα ἄρθρα.

1 Οἱ πρίγκηπες τοῦ Βουαρικῆ Οἴκου, οἱ καλούμενοι, κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ 1832 καὶ τὸ ἑλληνικὸν σύνταγμα, γὰρ διαδεχθῶσι τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος εἰς περίστασιν, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς Ὀθων ἤθελεν ἀποθιώσῃ ἄνευ κατ' εὐθείαν γραμμὴν γνησίων καὶ νομίμων ἀπογόνων, δὲν θελοῦσιν ἀναβῆ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος, εἰμὴ σ μμορφούμενοι μὲ τὸ 40 ἄρθρον τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος ἔχον ὡς ἀκολουθῶς.

• Πᾶς διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου ἀπαιτεῖται νὰ πρεσβεύῃ τὴν θρησκείαν τῆς Ἀντολικῆς Ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. •

2. Συμπῶνως μὲ τὸ Γ' ψήφισμα τῆς ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων συνελύσεως, ἡ Α. Μ. ἡ βασίλισσα Ἀμαλία, μένουσα εἰς τὴν χρεῖαν της, καλεῖται αὐτοδικαίως εἰς τὴν ἀντιβασίλειαν, ἐν περιπτώσει ἀνηλικιότητος ἢ ἀπουσίας τοῦ, κατὰ τὸ 40 ἄρθρον τοῦ συντάγματος, διαδόχου τοῦ θρόνου.

3. Ἡ παρούσα συνθήκη θελεῖ ἐπικυρωθῆ, καὶ αἱ ἐπικυρώσεις

θέλουσιν ανταλλαχθῆ εἰς Λονδίνον ἐν διαστήματι ἕξ ἑβδομάδων, καὶ εἰ δυνατὸν καὶ ταχύτερον.

Πρὸς βεβαίωσιν τῶν ἀνωτέρω οἱ πληρεξούσιοι ὑπέγραψαν τὴν παρούσαν, καὶ ἐπέθετον τὰς σφραγίδας των.

Ἐγένετο ἐν Λονδίῳ, τὴν 8)20 Νοεμβρίου, ἐν ἔτει σωτηρίου 1852.

Σ Τρικούπης. Β. Σέττος. Α. Βαλέσκη.
Μαλμεσούρης. Βρουγιώφ. (1)

Διὰ τῆς Συνθήκης ταύτης, ὡς εἶδον οἱ ἡμέτεροι ἀναγνώσται, οἱ πρίγκηπες τοῦ βαυαρικοῦ Θρόνου ὑπεχρεοῦντο, ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς Ὀθων ἤθελεν ἀποβιώσει ἀνευ κατ' εὐθείαν γραμμὴν γνησίων καὶ νομίμων ἀπογόνων, νὰ διαδεχθῶσιν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Θρόνου συμμορφούμενοι πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ 40 ἄρθρου τοῦ ἑλληνικοῦ Συντάγματος.

Ἐν τούτοις, ὁ πληρεξούσιος τῆς Βαυαρίας ὑπογράψας τὴν συνθήκην ταύτην διετύπωσεν ἐπιφυλάξεις τινάς, ἧται : α') ὅτι ὁ διάδοχος τοῦ Θρόνου νὰ γείνη ὀρθόδοξος, κατὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στέμματος, ἢ γενόμενος ὀρθόδοξος καὶ τύχη πάσης ἐξασφαλισεως ὅτι θέλει γείνη βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ β') ὅτι ἡ μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ διαδόχου, ἐὰν οὗτος εἶναι ἀνήλικος, ἀντιβασιλεία τῆς Ἀμαλλίας, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ, νὰ ἐπιφέρῃ βλάβην τινὰ τοῖς δικαιώμασιν αὐτοῦ.

Ὡς προφανῶς φαίνεται διὰ τῶν ἐπιφυλάξεων τούτων, ἡ βαυαρικὴ Αὐλὴ ἐπέδιωκεν, ἵνα αἱ Δυνάμεις ἐγγυηθῶσι, τρόπον τινά, τὸν Ἑλληνικὸν Θρόνον τῇ βαυαρικῇ δυναστείᾳ. Πρὸς ταῦτα, τοῦ πληρεξουσίου τῆς Ἑλλάδος Σ. Τρικούπη ἀπαντήσαντος, ὅτι αἱ ὁδηγίαι τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ οὐδόλως ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἐπιφυλάξεων τοῦ βαυαροῦ ἀντιπροσώπου, ἀπεφασίσθη ἀπλῶς νὰ ἐπισυναφθῶσιν αἱ ἐπιφυλάξεις αὗται τοῦ βαρόνου Σέττου τῇ συνθήκῃ ἐν παραρτήματι.

(1) Ἰδὲ Γ. Α. καὶ Α. Γ. Πάλλη, εἰ Ἑλληνικοὶ Κώδικες ἐκδ. Ἀθην. 1875 Τομ. Δ'. σελ. 321-323.

Ἄλλ' ὅμως, τοῦ πρίγκηπος τῆς Βαυαρίας Λουϊτπόλδου, ἀδελφοῦ τοῦ Ὀθωνος, παραιτησαμένου τῶν ἐπὶ τοῦ Θρόνου τῆς Ἑλλάδος δικαιωμάτων, διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ στέμματος ἠδύνατο νὰ κατασταθῇ ὁ ἕτερος ἀδελφός τοῦ βασιλέως Ἀδαλβέρτος· ἀλλὰ καὶ οὗτος εἶχε νυμφευθῆ καθολικωτάτην πριγκήπισσαν, τὴν Ἰνφάντην τῆς Ἰσπανίας Ἀμαλίαν, ἐν δὲ τῷ γαμηλίῳ συμβολαίῳ αὐτῶν οὐδὲν περιελαμβάνετο ἀναγράφον τὰ περὶ τῆς θρησκείας τῶν γεννηθησομένων τέκνων· οὕτω λοιπὸν ἐφαίνετο, ὅτι προσωρίζετο μᾶλλον ὑπὸ τῆς βαυαρικῆς δυναστείας ὡς διάδοχος τοῦ Ὀθωνος ὁ πρίγκηψ Λουδοβίκος, υἱὸς τοῦ πρίγκηπος Λουϊτπόλδου.

Οὕτως ἐχόντων τῶν κατὰ τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς, πολιτικοὶ τινες, προεξάρχοντος τοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργοῦ Α. Κουμουνδούρου, ἐστρεψάν τὰ βλέμματα πρὸς τὸ δουκάτον τοῦ Ὀλδεμβουργ, ἐξ οὗ ἦτο καὶ ἡ ἡμετέρα βασίλισσα Ἀμαλία· κατ' αὐτούς, ἡ καθολικωτάτη τῆς Βαυαρίας δυναστεία ἦτο ἀδύνατον νὰ πεισθῇ εἰς μεταλλαγὴν θρησκείας χάριν ἐνὸς θρόνου, ὡς ἀπήτηι τὸ 40 ἔτηρον τοῦ Συντάγματος, καὶ ἐπομένως, ἵνα ἀποφύγῃ τὰς παρουσιασθησομένας δυσχερείας, εἶχον μίαν καὶ μόνην μέθοδον, τὴν ἐκλογὴν ὡς διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου τοῦ ἀδελφοῦ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας πρίγκηπος Πέτρου τοῦ Ὀλδεμβουργ, ὃν ἄτε εἰς Ἀθήνας πολλάκις κατελθόντα ἐγίνωσκον οἱ Ἕλληνας ἐκ τοῦ συνεγγυς. Ἡ γνώμη αὕτη ἐνισχύθη, ἐπὶ μᾶλλον ἰδίως, ὅτε, κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Ὀθωνος, ἡ βασίλισσα Ἀμαλία, ὡς ἀντιβασίλισσα, ἐπεδείξατο καὶ πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν σύνεσιν καὶ δραστηριότητα καὶ ἀντίληψιν, ἐν τῇ ταχεῖα διεκπεραιώσει τῶν ποικίλων ὑποθέσεων τοῦ Κράτους.

Τὰ σχέδια ταῦτα ἡ μερίς ἐκείνη τοῦ ἔθνους ἀνεκοινώσατο τῇ βασιλίσῃ Ἀμαλίᾳ, ἣτις, καίπερ εἰλικρινῶς ἀγαπῶσα τὸν βασιλέα Ὀθωνα, πιστὴ σύζυγος καὶ ἀνωτέρα πάσης συκοφαντίας ἀναδειχθεῖσα, δὲν ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν, συμφωνήσασα, ὅτι κρίσιμων λύσις ἦτο ἡ διὰ τῆς ἀνακηρύξεως ὡς διαδόχου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς πρίγκηπος Πέτρου καὶ ὅτι τὴν λύσιν ταύτην ἐπέβαλλε καὶ αὐτὸ τὸ πολιτικὸν συμφέρον τοῦ βασιλέως στεφουμένου οὕτως ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, ὅστις ἐκλονίζετο ἕνεκεν τοῦ περὶ διαδοχῆς ἀνισοῦ

καὶ δυσεπιλύτου καταστάματος ζητήματος, ὅπερ ἀπὸ εἰκοσαετίας ἤδη εἶχε τεθῆ ἐπὶ τοῦ τάπητος.

Τὸ δὲ λεχθέν, καὶ ἐπὶ πολὺ πιστευθέν, ὅτι ἡ Ἀμαλία, δῆθεν, ἀνέλαβε νὰ ἐργασθῆ ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τούτου, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Ὁθωνος, ὑποσκάπτουσα οὕτω τὸν Θρόνον αὐτοῦ, δὲν ἔχεται οὐδεμίᾳ ὑποστάσεως· τὸ ἀληθές ὅμως εἶναι ὅτι, ἐπανελθόντα ἐκ τοῦ εἰς Εὐρώπην ταξειδίου αὐτοῦ, ἀπεπειράθη νὰ προσλάβῃ ὑπέρμαχον τοῦ σχεδίου τούτου. Ἄλλ' ὁ τότε ἐν Ἀθήναις πρεσβευτῆς τῆς Βαυαρίας, πρῶνν καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου, Φέδερ, ἐγκαίρως ἐννοήσας τὰ τεκταινόμενα, περιῆλθεν ἀναφανδὸν εἰς διενέξεις πρὸς τὴν βασιλισσαν Ἀμαλίαν, ἐξ οὗ αὕτη ἄργισθεῖσα, ἀμα τῆ ἐπανόδῳ τοῦ βασιλέως, ἐπεζήτησε τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἀνάκλησιν τοῦ Φέδερ, τοῦθ' ὅπερ ὁ Ὁθων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρνηθῆ τῆ συζύγῳ αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ καὶ ἱκανοποιῶν αὐτήν, ἔγραψε πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ βασιλέα τῆς Βαυαρίας *Μαξιμιλιανόν*, ὅστις, ἀνεκάλεσε μὲν τὸν παρὰ τῆ αὐλῆ τῆς Ἑλλάδος πρεσβευτὴν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξέφρασεν ὅμως αὐτῷ καὶ τὴν εὐαρέσκεϊν αὐτοῦ, προδιβάσας εἰς ἀνωτέραν θέσιν καὶ ἀπέστειλε εἰς Ἀθήνας ὡς πρεσβευτὴν τὸν Χόμπες, ὅστις, διδασχθεὶς τὰ κατὰ τὴν Ἀμαλίαν, ἐξηκολούθησε νὰ ἐποπτεύῃ πᾶσαν αὐτῆς κίνησιν, καὶ τοῦτο· διότι ἡ βαυαρικὴ δυναστεία χινώσκουσα τὴν ἐπὶ τοῦ Ὁθωνος ἐπιρροὴν τῆς Ἀμαλίας, ἐφοβείτο μὴ τυχὸν καὶ αὐτὸς ὁ Ὁθων παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς συζύγου, ἀποδεχθῆ τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς πρίγκηπος Πέτρου ὡς διαδόχου τοῦ Θρόνου.

Ὡς ἐκ τούτου λοιπὸν σχεδὸν οὐδετέρᾳ ὑπῆρξεν ἡ στάσις τῆς ἐν Ἀθήναις βαυαρικῆς πρεσβείας ἐν ἅπασιν τοῖς μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Ὁθωνος ἐπέλθοῦσι γεγονόσι, καὶ μόνον ὅτε ἔπεσεν ἡ βαυαρικὴ δυναστεία ἐργάσθη ὑπὲρ τῶν συμφερόντων αὐτῆς, νομίσαντος τοῦ πρεσβευτοῦ Χόμπες, ὅτι, τοῦ Ὁθωνος πίπτοντος, ἰδραϊότερον ἤθελον ἐξασφαλισθῆ τὰ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Θρόνου, διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1832 προδιαγεγραμμένα δικαιώματα τῆς βαυαρικῆς δυναστείας καὶ ὅτι ἀπλῶς ἤθελεν ἐπέλθει προσωπικὴ μόνον μεταβολή, ἀναβιβαζομένου ἐπὶ τοῦ Θρόνου ἑτέρου μέλους τῆς οἰκογενείας τῶν Βιττελσβαχιδῶν.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει εὐρίσκοντο τὰ κατὰ τὸν Θρόνον, φθίνοντος τοῦ 1858, ὅτε, ὡς διεδίδετο τότε καὶ ἡ Ἀμαλία εἶχε σχηματίσει ἴδιον κόμμα. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὅμως τοῦ 1859 ἢ κατὰ τοῦ Ὄθωνος, ἀπὸ τινος, παυσασμένη ἀντιπολιτευσίς, ἤρξατο νὰ λαμβάνῃ ζωηρότερον χαρακτῆρα.

Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσαν ἀφ' ἐνὸς ἡ φατριαστικὴ καταδίκη τοῦ ποιητοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, καταδικασθέντος ἐπὶ δυσφημήσει τοῦ Συντάγματος, εἰς φυλάκισιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἀρξάμενος πόλεμος μεταξὺ τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῶν Ἰταλικῶν κρατιδίων, ἐν ᾧ κατῆλθε καὶ ἡ Γαλλία.

Ἐπειδὴ δὲ μεταξὺ τῶν ἐν Βαυαρίᾳ ἀρχόντων Βιττέλσβαχιδῶν καὶ τῶν Ἀψβούργων ἀρχόντων ἐπὶ τῆς Αὐστρίας ὑπῆρχε συγγένεια, οἱ ἀντιπολιτευόμενοι ἀνοήτως καὶ ἀδίκως διεδίδον, ὅτι ὁ Ὄθων ἦτο ὄργανον τῆς Αὐστρίας, πολιτευόμενον κατὰ τὰς ὁδηγίας τῆς αὐτῆς τῆς Βιέννης.

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι ὁ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ἰταλικῶν κρατιδίων τῇ βοήθειᾳ τῆς Γαλλίας πόλεμος ἦτο συμπαθὴς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος, ὅπερ διωρα ὅτι ἦτο ἀγὼν δικαίου, ἦτο ἀγὼν λαοῦ, ἐπιζητοῦντος τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἐνότητος, ἀπελευθερουμένου τῶν δεσμῶν τῆς αὐστριακῆς τυραννίας, καὶ ὅτι πᾶσαι αἱ τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἠύχοντο ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῶν πόθων τῶν Ἰταλῶν.

Ἄλλ' ὅσον δίκαιαι καὶ εὐγενεῖς ἦσαν αἱ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Ἰταλῶν συμπάθειαι, ἐπὶ τοσοῦτον ἀγενεῖς ὅλως καὶ ἀδικοὶ ἦσαν αἱ κατὰ τοῦ Ὄθωνος ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτευσίως ἐκτοξευθεῖσαι συκοφανταίαι, ἐπὶ τοσοῦτον ἀδικοιολόγητοι καὶ παιδαριώδεις ἦσαν αἱ ἐν ταῖς ἀγυιαῖς, τοῖς καφείοις καὶ τῷ θεάτρῳ ἀντιβασιλικαὶ διαδηλώσεις ἐπὶ ταῖς ἐκάστοτε ἀγγελλομέναις νίκαις τῶν γαλλικῶν καὶ ἰταλικῶν ὄπλων.

Ὡς δὲ μὴ ἤρκουν τὰ τεχνάσματα ταῦτα τῶν ἀντιπολιτευομένων ἐκτὸς τῆς Βουλῆς καὶ ἐν τῇ Βουλῇ ἐπηρώτησαν τὴν κυβέρνησιν καὶ ἠγόρευσαν προσβλητικῶς καὶ ἐνοχοποιητικῶς κατὰ τῆς βασιλείας ὡς φίλα τῇ Αὐστρίᾳ φρονούσης. Ἐπερώτησαν τὴν κυβέρ-

νησιν ἐὰν ἔχῃται ἀληθείας τὸ διαδοθέν, ὅτι αὕτη, συμφώνως πρὸς αἰτησίαν τινα Τεργεσταίων ἐμπόρων, ἐσκόπει γὰρ καλύψῃ, δι' ἑλληνικῆς σημαίας, πλοῖα αὐστριακά, καὶ ἐὰν εἶναι ἀληθές, ὅτι δῆθεν ἡ Αὐστρία ἠγγυήθη τῇ Τουρκίᾳ ὅτι ἡ Ἑλλάς εἰς οὐδὲν κίνημα θέλει κατ' αὐτῆς προβῆ.

Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἦτο ἀληθής, ἀλλ' ἡ κυβέρνησις ἀπέριψεν αὐτὴν μηδὲν λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν αὐτήν, ἀλλ' ἡ δευτέρα ὅμως ἦτο ὅλως ψευδής καὶ οὐδεμιᾶς ἐχομένη ὑποστάσεως· διότι ἡ Αὐστρία, ὅσον τουρκόφιλος καὶ μισελληνικὴ καὶ ἂν ὑπῆρξε, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περὶ ἄλλων οὐσιωδεστέρων ζητημάτων ἐφρόντιζεν, ἢ περὶ πιθανῆς ἢ μὴ ἑλληνικῆς ἐπιδρομῆς εἰς τὴν τουρκικὴν χώραν, τοῦθ' ὅπερ κατεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων, ἔκ τε τοῦ γεγονότος, ὅτι, ὁ βασιλεὺς, κατὰ τὸ 1862, προέβη εἰς μυστικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ ἐπαναστατικοῦ κόμματος καὶ τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ, καὶ ἐκ τῆς ἐπικρατούσης ἐν Εὐρώπῃ, κατὰ τὸ 1859, ἰδέας, ὅτι δῆθεν διεννοεῖτο τὴν διέγερσιν ἐπαναστάσεων κατὰ τῆς Τουρκίας.

Οὕτω λοιπὸν τῆς κυβερνήσεως τοῦ Α. Μιαούλη καὶ τοῦ βασιλέως θεωρουμένων ἐν Ἑλλάδι ὡς φιλαυστριακῶν, ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίῳ ὑπῆρχεν ἰδέα ὅτι οἱ ἐν Ἀθήναις ἔτρεφον πολεμικὰ κατὰ τῆς Τουρκίας σχέδια, ἐφ' ᾧ καὶ περὶ διατηρήσεως καλῶν μετὰ τῆς Τουρκίας σχέσεων ἐδόθησαν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας ἐπιβλητικαὶ συμβουλαί, τῆς τελευταίας μάλιστα ταύτης παρασχούσης συμβουλὰς καὶ προσωπικῶς διὰ τοῦ παριπιδημοῦντος τότε ἐν Ἀθήναις μεγάλου δουκὸς Κωνσταντίνου μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ. Ταῦτοχρόνως δὲ καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις πρεσβευταὶ τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας προέβησαν παρὰ τῷ ἐπί τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργῷ Α. Ρ. Ραγκαβῆ εἰς κοινὰ διαβήματα, ἐπιζητοῦντες πλήρη οὐδετερότητα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀποχὴν πάσης τυχόν διαταραξέως τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὁ δὲ ἐπί τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Γαλλίας κόμης Βαλιέσκης ὁμιλήσας πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις ἐπιτετραμμένον τῆς Ἑλλάδος Ρόκ, προσῆψε φιλοπόλεμα σχέδια τῇ Ἑλληνικῇ Κυβερνήσει καὶ ἐπέζητησε διαβεβαιώσεις περὶ τῆς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος τηρηθησομένης πολιτικῆς, τὰ αὐτὰ περίπου ἐπονέλαθε καὶ ὁ διελθὼν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ μεταβί-

νων ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῆς τῆς Γαλλίας Ἐδουάρδος Θουβενέλ, αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις ἐπὶ τῶν *Παρκερικῶν* τοσοῦτον ἐπέδειξατο ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐνδιαφέρον.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς Α. Ραγκαβῆς ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς Βουλῆς τῇ 14 Μαΐου 1859 ἀφηγήθη πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους τὰς γενομένας παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει ἐνεργείας τῶν προστατίδων Δυνάμεων πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ κατέληξεν εἰπὼν, ὅτι ὅταν τοιαῦται συμβουλαὶ παρέχωνται παρὰ τῶν συντελεσασῶν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος Δυνάμεων, καθήκον τῆς Ἑλλάδος εἶναι νὰ διατηρήσῃ πλήρη καὶ ἀπόλυτον οὐδετερότητα ἐν τῇ νῦν τελουμένῃ ἀγῶνι καὶ νὰ μὴ, ἐπωφελουμένη τῶν ἐν Σερβίᾳ, Ἐρζεγοβίνῃ καὶ Μαυροβουνίῳ κατὰ τῆς Τουρκίας παραχῶν, ἐπιδράμῃ εἰς τὰς ὁμόρους χώρας. Ἐν τούτοις ὅμως ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ ἦτο ὑπὲρ τῶν ἐν ταῖς ἰταλικαῖς χώραις τελουμένων καὶ ἱκανοὶ ἐθέλονται μετέβησαν νὰ ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῶν περὶ ἐλευθερίας μαχομένων Ἰταλῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ νεολαία ἐπιζητεῖ ὡς πρωθυπουργὸν ἄλλον ἔνδοξον, κραταῖόν, ἀγνὸν πολίτην καὶ τοιοῦτον ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἐθεώρει τὸν δαφροστεφῆ τῶν Ψαρῶν πυρπολητὴν Κωνσταντῖνον Κανάρην, ὅστις ἀπεδοκίμαζε τὴν πορείαν τῆς κυβερνήσεως καὶ εἰδὼς κενε γενναίαν ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει ψυχὴν, οὐδαμῶς ὀκνῶν νὰ ἀναλάβῃ σὺν τῇ νεολαίᾳ καὶ παρὰ τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν αὐτοῦ τοὺς μεγίστους τῶν κινδύνων καὶ θυσίᾳσιν ἑαυτὸν, προκειμένου περὶ τῆς δόξης τῆς πατρίδος.

Τὴν τοιαύτην δ' ἀπαίτησιν τῆς σφριγώσης ἀντιπολιτευομένης νεολαίας καὶ τὴν ἐπίμονον ἀπάντησιν αὐτῆς, ὅπως κληθῆ εἰς τὸν σχηματισμὸν ὑπουργείου, ὁ ναύαρχος Κανάρης ἐπέτεινεν ἔτι μᾶλλον ἡ ἀσύνητος κυβερνήσις, προσωπικῶς ὑποβαλοῦσα νόμον πρὸς τὴν βουλὴν περὶ ἀντιναυάρχου καὶ διορίσασα τὸν αὐλικὸν Κριεζῆν, ὅστις ἀπῆλαυε μὲν μεγάλης τιμῆς καὶ ὑπολήξεως παρὰ τοῦ ἔθνους, ὡς ἀγωνιστῆς, οὐδέποτε ὅμως ἐκτῆσατο τὸ κλέος τοῦ Κανάρη, τὸν ὅποιον ἐγνώρισεν ὀλόκληρος ἡ Εὐρώπη καὶ ἐξύμνησεν ἢ ποιήσεις καὶ ἀθηθανάτησαν αἱ ὠραῖαι τέχναι.

Τὴν δόξαν αὐτοῦ ταύτην γινώσκων ὁ Κανάρης καὶ ἵνα δείξῃ

ἐαυτὸν θῦμα τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ὀθωνος, καταστῆ δι τὸ Ἰνδαλμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συμπαθείας τῆς νεολαίας καὶ τοῦ ἔθνους, ἀπέθετο πᾶσαν τιμὴν, ἀξίωμα καὶ μισθὸν καὶ παρέστη ἐνώπιον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὡς ἀπλοῦς πένης ἰδιώτης.

Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ σεβαστοῦ γέροντος ἐπεσπάσατο τὰ ὄμματα καὶ τὴν καρδίαν τῶν Ἑλλήνων καθάπερ τὰ αὐτόχειρα τραύματα τοῦ Πεισιστράτου τοὺς παλαιούς Ἑλληνας, λέγει ὁ κ. Κρέμος, καὶ τῆς κυβερνήσεως Α. Μιαούλη πεσοῦσης, προσεκλήθη ὁ δαφνοστεφὴς ναύαρχος Κ. Κανάρης, ἀλλὰ τούτου μὴ δυνηθέντος νὰ σχηματίσῃ κατάλληλον ταῖς περιστάσεσι κυβέρνησιν, τούτέστι κυβέρνησιν λαοφιλέῃ καὶ πατριωτικῇ, καὶ ὡς ἐκ τούτου, τῶν πραγμάτων ἐπὶ τὰ χεῖρω τραπέντων, ὁ αὐτὸς πρωθυπουργὸς ἐπεφορτίσθη τὸν σχηματισμὸν τοῦ νέου ὑπουργείου, ὅπερ ἐσχημάτισε τῇ 29 Μαΐου 1859 ὡς ἑξῆς: Α. Μιαούλης πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, Γ. Α. Κουντουριώτης τῶν Ἐξωτερικῶν, Ρήγας Παλαμῆδης τῶν Ἐσωτερικῶν, Θ. Ζαΐμης τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, Σπυρομήλιος τῶν Στρατιωτικῶν, Α. Κουμουνδούρος τῶν Οἰκονομικῶν, Δ. Γ. Ράλλης τῆς Δικαιοσύνης, βραδύτερον ὅμως τῇ 10 Ἰουνίου ἀντὶ τοῦ Σπυρο Μήλιου διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ὁ Δ. Μ. Μπότσαρης, τῇ 12 Ἰανουαρίου 1860 ἀντὶ τοῦ Ρ. Παλαμῆδη τῶν Ἐσωτερικῶν ὁ Α. Κουντουριώτης καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν προσωρινῶς ὁ Θρ. Ζαΐμης, τῆς 14 Μαρτίου τῆς Δικαιοσύνης ἀντὶ τοῦ Δ. Γ. Ράλλη ὁ Μ. Ποτλῆς, τῇ δὲ 18 Ἀπριλίου 1860 παραιτηθέντος τοῦ Θ. Ζαΐμη ὁ Α. Κρεστανίτης, τῇ 21 Ἰουνίου ἀντὶ τοῦ Δ. Κουμουνδούρου ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ὁ Ε. Σίμος, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Κρεστανίτης παρῆτήθη τῇ 25 Νοεμβρίου καὶ διωρίσθη τῇ 7 Δεκεμβρίου ἀντ' αὐτοῦ ὁ Ν. Παπαλεξόπουλος καὶ τέλος τῇ 11η Μαΐου 1861 ἀντ' αὐτοῦ ὁ Χ. Χριστόπουλος. Ἡ δευτέρα αὕτη κυβέρνησις τοῦ Α. Μιαούλη διατηρήθη μέχρι τῆς 26 Μαΐου, ὅτε, πεσοῦσης, ἐσχημάτισε τὸ τελευταῖον τοῦ Ὀθωνος ὑπουργεῖον ὁ Ι. Κολοκοτρώνης τῇ 26 Μαΐου 1862.

Ὅπως δὲ ὁ Κανάρης ἔνεκα προσωπικοῦ ἀδικήματος ἐγένετο πολέμιος τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς αὐλῆς, καθ' ὅσον ὁ Κριεζῆς ἦτο αὐλικός, οὕτω καὶ ἄλλοι πολιτικοὶ τε καὶ ἰδιώται καὶ μάλιστα

νεαροὶ ἀξιωματικοὶ ἄλλοι ἄλλας αἰτιᾶσεις ἔχοντες κατὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ βασιλείως, ἐδείκνυον πνεῦμα ἀντιβασιλικόν.

Πλὴν δὲ τούτων καὶ ὁ Βούλγαρος καὶ ὁ Χρηστίδης καὶ ὁ Ζαΐμης καὶ ἄλλοι πολιτευόμενοι καὶ ὁ λαὸς ὁ μὴ συνδεόμενος πρὸς τὴν βασιλείαν καὶ τὴν κυβέρνησιν, πλὴν τῶν ἀτομικῶν ἀφορμῶν, εἶχον καὶ καθαρῶς γενικὰ πολιτικὰ ἀδικήματα καὶ παρανομίας, κατὰ τῶν ἐκ τοῦ συντάγματος κεχορηγημένων τῷ λαῷ δικαιωμάτων, ἅτινα ἀσυστόλως κατεπατοῦντο ὑπὸ τοῦ αὐτάρχου βασιλέως καὶ τῆς ταπεινῶς αὐτῷ ὑπεικούσης κυβερνήσεως καὶ συμπολιτεύσεως ἔν τε τῇ γερουσίᾳ καὶ τῇ βουλῇ. Ἐντεῦθεν συνέστησαν κέντρα ἰσχυρᾶς ἀντιπολιτεύσεως ἐν τῇ θερμῇ νεολαίᾳ· οἱ ἀποτελοῦντες τὰ κέντρα ταῦτα ζωηροὶ καὶ φιλοπάτριδες νέοι ἀπεφάσισαν, ἐκ συνθήκης, πρὸς διακρίσιν νὰ φέρωσιν ἀντὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν πέλων ψάθινα τῆς Σίφνου λιτὰ σκιαδία, μόνον κόσμον ἔχοντα ταινίαν βραμβακεράν, τὰ ἔθνικα χρώματα παριστῶσαν. Τὸ ἀπλούστατον τοῦτο περιστατικὸν ἐγέννησε σοβαρὰς ὑπονοίας τῷ Ὀθωνι· οἱ δὲ ἀφωσιωμένοι ἀντὶ νὰ ἐξηγήσωσιν αὐτό, ὡς ὄφειλον, καὶ νὰ συμβουλευώσιν τῷ ἀτυχεῖ ἡγεμόνι τὸν εὐγενῆ σκοπὸν τῶν φερόντων αὐτὰ νέων, ἀποβλεπόντων εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἐντοπίου βιομηχανίας συνεβούλευσαν, φαίνεται, αὐτὸν νὰ πνίξῃ, διὰ παντός τρόπου, ἐν τοῖς σπαργάνοις τὴν συνωμοσίαν τῶν νέων. Καὶ ὁ μὲν ἀστυνόμος κατέφθειρεν, ἐν δημοσίῳ περιπάτῳ Κυριακῆς τινος, τοιαῦτά τινα σκιαδία, ἐράπισε δυστυχῶς καὶ τινὰς τῶν φερόντων τοιαῦτα καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς εὐγενεῖς νέους νὰ περιστοιχίσωσι θερμότερον τὸν δαφνηστηφῆ τῶν Ψαρρῶν νικητὴν, καὶ οὕτω τὸ σκάνδαλον τῶν σκιαδίων, ὑπὸ τῆς ἀφροσύνης τῶν ἀφωσιωμένων ὑποθαλπόμενον, ἔλαβε μεγάλως διαστάσεις καὶ ἔκτοτε ἅπας ὁ ἀντιπολιτευόμενος τύπος ἤρξατο οὐ μόνον ἀναφανδὸν ν' ἀποδίδῃ ἅπαντα τὰ κακὰ τῷ ἀτυχεῖ βασιλεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ μεγαλοποιῇ αὐτὰ πρὸς ἴδιον συμφέρον. Καὶ δημοσιογράφος μὲν τις ἐξωμοιάζειν αὐτόν, ἀπροκαλύπτως, πρὸς τοὺς χειρίστους τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης ἐπὶ τῆς παρακμῆς, καθ' ἣν εἰς τούτων, σύμβουλον εἶχε καὶ αἰσχιστόν τινα ἀυλοκόλακα *Πατέρκουλον*, ἕτερός τις, παραβάλων ἐξ ἐνός μὲν τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἰταλίαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἐξ ἄλλου δὲ τὸν Μεχμέτ-Ἀλῆν,

Ὁ Στρατηγὸς
Χριστόδουλος Χατζῆ-Πέτρος

καὶ τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουὴλ πρὸς τὸν Ὅθωνα, ἀνεκέρυττεν ὅτι ὁ Μιχμέτ-Ἄλης, ἐπολιτεύθη κάλλιον τοῦ Ὅθωνος, ἅτε καταστήσας τὴν Αἴγυπτον πηγὴν πλούτου καὶ γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ὁ δὲ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ κατέστησε τὸ μικρὸν Κράτος μέγα, καλλιεργήσας πρότερον τὴν μικρὰν καὶ οὐχὶ τὴν *μεγάλην ἰδέαν*, ἣν ἔτρεφεν ὁ Ὅθων.

Ἐν τούτοις μεθ' ὅλας ταύτας τὰς κατακραυγὰς τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὁ Ὅθων συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ συνειργάζετο μετ' αὐτοῦ, πρὸς κοινὴν σύμπραξιν, εἰς πραγματοποίησιν τῆς *μεγάλης ἰδέας* τῆς τε Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἐλέγετο μάλιστα, ὅτι οἱ Ἰταλοὶ ὑπεσχέθησαν 50,000 στρατοῦ, τρία μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα, καὶ 50,000 ὄπλων· καὶ ὅτι ἐπέμψθησαν εἰς Ἰταλίαν εἰς μὲν ἀξιωματικὸς νὰ παραλάβῃ ταῦτα· εἰς δ' ἕτερος νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Σερβίας· ἀλλ' οἱ Ἰταλοὶ ὁμως ἐξ ἐνὸς μὲν συμβιβασθέντες μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἐξ ἄλλου δὲ ἀνακαλύψαντες, ὅτι ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἀναγκαία σύμπνοια μεταξὺ ἔθνους καὶ ἡγεμόνος ἠρνῆθησαν αὐτῶ τὰ ὑπεσχημένα.

Ταύτοχρόνως ἡ ἀντιπολίτευσις ἐν τε τῇ Βουλῇ καὶ τῇ Γερουσίᾳ καθίστατο σφοδρότερα· ὅθεν ὁ Ὅθων ἵνα κατισχύσῃ αὐτῆς διώρισε γερουσιαστὰς (1) ἄνδρας αὐτῶ ὀλοφύχως ἀφωσιωμένους, ἐξ ὧν ὁμως, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη προήλθε καὶ ἅπασα ἡ δυσπραγία αὐτοῦ· ἐντεῦθεν δὲ προήλθον καὶ οἱ λεγόμενοι ἀφωσιωμένοι καὶ οἱ μὴ.

Ἐν δὲ τῇ Βουλῇ ἰσχυρὰν ἐπαπειλούσης ἀντιπολίτευσιν ὁ Ὅθων ἤλπισε νὰ ἐπιβάλῃ ἀφωσιωμένον αὐτῶ πρόεδρον, τὸν βουλευτὴν Ἀττικῆς Δημήτριον Καλλιφρονᾶν, δν ἀπότυχόντα βραδύτερον κατεδίωξεν ὡς ἐπαναστάτην, ἀλλὰ, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, ἐπλειονοψήφισεν ὁ ὑποψήφιος τῆς ἀντιπολιτεύσεως Θρασύβουλος Α. Ζαῦτης, τοῦθ' ὅπερ φοβηθεὶς διέλυσε τῇ 16 Νοεμβρίου 1860 τὴν Βουλὴν,

(1) Διωρίσθησαν δὲ γερουσιασταὶ τῇ 26 Φεβρουαρίου 1861 οἱ δε :

Ἄθ. Α. Μιαούλης, Ἄνδρ. Κουντουριώτης, Παν. Νοταρᾶς, Νικόλ. Τζαβίλας, Χριστόφ. Περραιβός, Βασ. Πετμεζᾶς, Κωνστ. Μεταξᾶς, Νικόλ. Πιερράκος, Ἄντ. Γεωργαντιᾶς, Νικόλ. Δεληγιάννης, Νικόλ. Σιλήβεργος, Ἄναστ. Πολυζωίδης, Φίλιπ. Ἰωάννου, Γεώργ. Τυπάλδος, Ἰωάν. Ἀμβροσιάδης, Νικ. Καλλέργης, Λουκάς Λόντος.

διαρκέσασαν μόνον ἐπ' ὀλίγον χρονικόν διάστημα (30 Ὀκτωβρίου—16 Νοεμβρίου 1869).

Ἐν τούτοις ὁλονὲν αἱ κατὰ τὴν 25 Μαρτίου 1860 ἀρχόμενοι ἐν τε Ἀθήναις καὶ ἐν Ναυπλίῳ ἐπαναστατικαὶ τάξεις, αἰτινες κατέληξαν εἰς πατριωτικὰ συμπόσια, μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὑπεδαυλίζοντο, κατ' εὐθὺν λόγον τῆς ἐνδεικνυμένης ὑπὸ τε τῆς βασιλείας καὶ τῆς Κυβερνήσεως ἀυστηρότητος περὶ τὴν τιμωρίαν τῶν ὡς ἐνόχων θεωρουμένων.

Ἐρ' ὅσον δὲ ἐσκληρύνετο ὁ βασιλεὺς κατὰ τοῦ τύπου, ἐπὶ τοσοῦτον προκλητικώτερος καθίστατο οὗτος, τὴν δὲ καταδίκην καὶ φυλάκισιν τοῦ ποιητοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, ὅστις φυγὼν εἰς τὴν ξένην ἀπέθανε μετὰ τρία ἔτη κακῶς ἐν τοῖς Νοσοκομείοις τῆς Σμύρνης καὶ ἄλλων, διεδέχθησαν ἄλλαι ἀυστηρότεραι. Δημοσιογράφος τις ἔγραψεν ἀλλεπαλλήλα δριμύτατα ἄρθρα κατὰ τῆς πολιτικῆς πορείας τοῦ Ὀθωνος τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς καὶ ὅστις καταδιώξας αὐτόν, ἐπέτυχε μὲν νὰ καταδικασθῇ αὐθημερὸν εἰς ἐνὸς ἔτους φυλάκισιν, ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως ἐπτόησεν ἕτερον νὰ προκαλέσῃ διὰ μικρᾶς τινοῦ ἐφημερίδος τῆς «Ἐφῆρας» ἀναφανδὸν τοὺς δυναμένους νὰ σώσωσι τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς τυραννίας τοῦ Ὀθωνος διὰ οἰουδήποτε τρόπου.

Καὶ οὗτος ὅμως καταδικάσθη εἰς πέντε καὶ ἡμισυ ἔτων εἰρκτὴν. Ἄλλ' αἱ καταδικαὶ αὗται οὐδὲ μῶς ἐνέβαλον εἰς φόβον τοὺς συνωμώτας, οἵτινες ἐπὶ μᾶλλον τὸ ληρύτεροι γεγόμενοι συνεχεπαιροῦντο περὶ τὸν δαρνοστεφῆ ναυαρχὸν Κανάρην γράφοντες φλογερώτατα ἄρθρα ἐν τῇ ἐφημερίδι «*Τὸ Μέλλον τῆς Πατρίδος*». Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν, ἐν τοῖς μάλιστα, οἱ ἀδελφοὶ Ἐπαμεινώνδας καὶ Λεωνίδας Δεληγεωργαί, ὁ υἱὸς τοῦ διδασκάλου τοῦ ἔθνους Γεωργ. Γενναδίου Ἀναστάσιος, οἱ δημοσιογράφοι Ὀδυσσεὺς Ἰαλέμος καὶ Ἀριστομένης Βαλέττας, ὁ Θεόδωρ. Φλογαίτης, ὁ Ἀριστείδης Δόσιος καὶ ἄλλοι τινες, οἵτινες νυχθημερὸν συνεχέκπτοντο καὶ συνωμότηουν κατὰ τῆς βασιλείας, ἐποιοῦντο διαδηλώσεις, ἀπειλητικὰς καὶ συνωμοτικὰς διχδόσεις καὶ πάνθ' ὅσα ἐκρινον πρὸς ἐκρόβισιν καὶ σφραγισμὸν τῆς βασιλείας, ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀποστέλλοντες ἀποστόλους τῶν ἰδεῶν αὐτῶν.

Οὕτως ἐν Ἀργεῖ, ἐν τινι συμποσίῳ τῆς 1ης Ἀπριλίου 1861, ἐν ᾧ παρεκάθησαν ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα πολῖται καὶ ἀξιωματικοὶ ἐν οἷς καὶ ὁ στρατηγὸς Τσόκρης, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ συμποσίου ἐν τινι εὐρείᾳ αἰθούσῃ κεκοσμημένη διὰ σημαϊῶν καὶ εἰκόνων τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, ἐγένετο ἐξομολόγησις σπουδαιότητος ἀντικειμένου, δι' ἧς ὁρκίσθησαν νὰ τηρήσωσιν ἀίδιον ἐχεμύθειαν, καὶ νὰ ἐργασθῶσιν ἕκαστος κατ' ἰδίαν καὶ ὅλοι ὁμοῦ πρὸς παγίωσιν ἐν τῷ τόπῳ καταστάσεως πραγμάτων τοιαύτης, οἷαν ἀπιτιοῦσι τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους. Ἐν τῷ συμποσίῳ τούτῳ παρουσιασθεῖσα καὶ εἰκὼν τις ξένου πρίγκηπος διήγειρε τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμὸν πάντων, οἵτινες ἠσπάσθησαν αὐτὴν καὶ ἐπευφήμησαν ἐν αὐτῇ τὸ μέλλον νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ τόπου νέον πρόσωπον.

Πᾶς τις βεβαίως ἐννοεῖ ὅποια τις ἦτο ἡ εἰκὼν ἐκείνῃ καὶ τὸ σπουδαῖον τοῦ συμποσίου ἐκείνου, ἐὰν κρίνῃ ἐκ τῆς μεγίστης μυστικότητος, ἣν ἐτήρησαν αἱ συγκροτήσαντες αὐτὸ μέχρις ἀποπερατώσεως τῶν συμπέφωνημένων αὐτοῖς.

Ἐν τούτοις καὶ αἱ ἐν Ἀθήναις συνωμοσίαι ὁσημέραι ἠυρόνοντο καὶ ἐπεξέτεινον τὸν κύκλον τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν ἐπὶ μᾶλλον ἐμφανεστεραι καὶ προκλητικώτεραι γενόμεναι, κατηντήσασαι ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἀπόπειραν δολοφονίας τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας.

Ἡ προσβολὴ κατὰ τῆς βασιλίσσης ἐγένετο κατὰ τὴν 9ην μ. μ. ὥραν τῆς 8ης Σεπτεμβρίου 1861 ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου Δοσίου φοιτητοῦ τῆς νομικῆς, ὀλίγον μακρὰν τῶν ἀνακτόρων, ὅτε ἐπέστρεφεν ἔπιππος ἐκ τοῦ περιπάτου διὰ πολυκρότου, ἀλλ' εὐτυχῶς ἄνευ οὐδενὸς ἀποτελέσματος. Καὶ ὁ μὲν δράστης συλληφθεὶς ἐκρατήθη, οἱ δ' ὑπουργοὶ μαθόντες τὸ γεγονός ἐσπευσαν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἵνα συγχαρῶσι τῇ βασιλίσῃ.

Μετὰ ταῦτα συνῆλθον ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν, ἐνθα προσεκλήθη καὶ ὁ νεανίας Ἀριστείδης Δοσίος, ὅστις μετὰ παρησίας καὶ ἐτοιμότητος, ἐμφανιούσης σκοπὸν πρὸ πολλοῦ μεμελετημένον, ὡμολόγησε τὴν πράξιν αὐτοῦ εἰπὼν ὅτι προῤῥητο νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα τῆς τυραννίας. Ἐρωτηθεὶς δὲ τί ἠννόει τυραννίαν ἀπήντησε: τὴν ἑλλειψιν ἐθνοφυλακῆς, τὸ περὶ διαδοχῆς ζή-

τημα καὶ τὴν ἐλευσινὴν οικονομικὴν κατάστασιν. Γενομένης ἐπ' αὐτοῦ ἐρεῦνης εὐρέθησαν δύο πολιτικὰ ἄρθρα — διότι ἔγραφεν ἐν τῷ «*Méllonti τῆς Πατρίδος*» — καὶ μία ἐκθεσις, ἐν ἣ ἐξέθετε καὶ ἐδικαιολόγει τὴν πράξιν αὐτοῦ.

Τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον, περὶ τὴν 11ην μ. μ. ἐξέδοτο τὴν δεπρὸς τὸν ἐλληνικὸν λαὸν προκήρυξιν, ἣν ἐτοιχοκόλλησε τὴν πρωτὰν τῆς 7ης Σεπτεμβρίου καὶ ἀπέστειλαν καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας :

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον

πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

Συμπολίται,

Ὁ Θεὸς ὁ ἀγαπῶν τὴν Ἑλλάδα ἔσωσεν αὐτὴν ἐκ φοβεροῦ κινδύνου.

Τὴν ἐσπέραν ταύτην περὶ τὴν 9ην μ. μ. ὥραν ἡ Αὐτῆς Μεγαλειότης ἡ ἀντιβασιλεύουσα Βασίλισσα ἐπιστρέφουσα ἐκ τοῦ περιπάτου ἐφιππος ἐπυροβολήθη ὑπὸ ἀπονενοημένου νεανίου διὰ πιστολίου ρεβόλβερ, ὀλίγον μακρὰν τῶν Ἀνακτόρων.

Ἡ μελετηθεῖσα στυγρὰ πράξις ἀπέτυχε κατ' εὐχὴν, καὶ ἡ Αὐτῆς Μεγαλειότης, ἡ σεπτὴ ἡμῶν Ἀνασσα, ἠκολούθησεν ἀβλαβῆς τὸν δρόμον τῆς.

Ὁ ἔνοχος συνελήφθη ἀμέσως καὶ τεθεὶς ὑπὸ ἀνάκρισιν ὡμολόγησε τὴν πράξιν, εἰπὼν ὅτι δὲν εἶχε συνενόχους.

Ἄκρα ἡσυχία ἐπικρατεῖ εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Τὸ κυριεῦον αἴσθημα εἶναι ἀγανάκτησις ὅλων τῶν πολιτῶν κατὰ τοῦ ἀνοσιουργήματος καὶ αἰσθημα εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Ὑψιστον διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν σωτηρίαν.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1861 (11 μ. μ.)

Ὁ πρόεδρος Ἀθαν. Α. Μισοῦλης

Οἱ ὑπουργοί

Α. Γ. Κουντουριώτης, Δ. Βότσαρης, Ε. Α. Σίμος, Μ. Ποτλῆς
Χ. Χριστόπουλος.

Τὸ γεγονός, ὡς εἰκός, ἐνεποίησε μεγίστην αἰσθησιν, τῇ δ' ἐπαύριον ἐψάλλη ἐπίσημος δοξολογία ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Εἰρήνης καὶ ἐν τῷ Πολυγώνῳ ἔθα παρίστατο ἅπας ὁ στρατός καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργός Δ. Βότσαρης, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῶν τε καθολικῶν καὶ τῶν διαμαρτυρομένων.

Σὺν τῷ Δοσιῷ ἐκρατήθησαν καὶ ἄλλοι τινὲς ὡς ὑποπτοὶ συνενοχῆς θεωρηθέντες: ὁ ἀδελφὸς τοῦ πρώην βουλευτοῦ Δεληγεώργη, ὁ Μακρῆς, ὁ Κ. Καμπᾶς, ὁ στρατιωτικὸς ἰατρός Γλαράκης, ὁ Ὅθων Μακρυγιάννης, ὁ υἱὸς τοῦ Σκαρβέλη καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἐκδότου τοῦ «Μέλλοντος» Μαντσούνης, ὧν οἱ δύο τελευταῖοι ἀπελύθησαν, κατὰ δὲ τῶν ἄλλων καὶ ἐξεδόθη ἔνταλμα φυλακίσεως.

Ὡς δὲ μὴ ἤρκει ἡ κατὰ τῆς βασιλείσεως ταύτης ἀπόπειρα καὶ ἰδοὺ δύο ἀξιωματικοὶ τοῦ ἱππικοῦ ἐβυσσοδόμησαν ταῦτά κατὰ τοῦ μέλλοντος νὰ ἐπανέλθῃ ἐκ Γερμανίας βασιλέως, ἀλλ' ἀμφοτέροι οὗτοι καὶ ἄλλοι πολλοὶ συλληφθέντες ἐκρατήθησαν.

Ἡ τοιαύτη ὅμως τῆς τε κυβερνήσεως καὶ τῆς βασιλείας ἀμειλικτος αὐστηρότης κατὰ τῶν δῆθεν συνωμοτῶν, τῶν ἐφημεριδογράφων, ὧν τὰ φύλλα κατείχοντο, καὶ τῶν ἄλλων οἵτινες ἐπὶ ἀπλή καὶ μόνῃ ὑπονοίᾳ ἐφυλακίζοντο, συνέπεινεν ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὴν ταχίστην καὶ φανεράν ἐν Ναυπλίῳ ἐξέγερσιν.

Ἐκ δὲ τῶν συλληφθέντων πολυπληθῶν συνωμοτῶν ἄλλοι μὲν ἦσαν ἀλλαχοῦ πεφυλακισμένοι, ὁ δὲ Πᾶνος Κερωνάτις, ὁ Χαραλ. Ζυμπρακάκης, ὁ Δ. Ν. Μπότσαρης καὶ ἄλλοι εὗρισκοντο ἐν ταῖς φυλακαῖς Ναυπλίου· καὶ ἄλλοι, ἀθῶοι εὗρεθέντες τῶν ἀποδιδομένων αὐτοῖς κατηγοριῶν ἀπελύθησαν τῶν φυλακῶν. Τὸ εἶ τάγμα τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Ἀρτέμη Μίχου, ἀρχηγοῦ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ στρατοῦ, ἦτο πιστὸν αὐτῷ ὡς συνωμότη. Συνωμῶται ἦσαν ἐν Ναυπλίῳ μεταξὺ πολλῶν καὶ οἱ Γεώργ. Α. Πετμεζᾶς, Γρηγ. Δημητριάδης, Πέτρος Μαυρομιχάλης· ἐκ δὲ τῶν θερμότερων ὁ Σπυρ. Ζαβιτσιάνος, πρόξενος τῆς Ὀλλανδίας, καὶ ὁ Δημήτρ. Γρίβας. Οἱ συνωμῶται οὗτοι συνήρχοντο ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς χήρας Καλλιόπης γυναικὸς τοῦ γερουσιαστοῦ Παπαλεξοπούλου, οὗ ἀποθανόντος, αὕτη οὐδεμίαν ἐλάμβανε σύνταξιν καὶ ἕνεκα τούτου ἐξωργισμένη οὐσα κατὰ τῆς βασιλείας συνώμοσε καὶ αὕτη.

Μεσοῦντος δὲ τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου 1862, ἡ ἐξουσία ἀποστέλλει εἰς Ναύπλιον καὶ τὸν ὑπολοχαγὸν Δ. Γρίβαν, τὸν καὶ συνωμότην πρὸ πολλοῦ, ἵνα ὑποστῇ ἐν Παλκμηδίῳ δίμηνον κράτησιν, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν ὑπῆκουσε νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὴν ὑγειονομικὴν ἐπιτροπὴν, ἣν τὸ Ὑπουργεῖον εἶχε διατάξει ὅπως ἐξετάσῃ αὐτὸν καὶ γνωμοδοτήσῃ, ἂν ἡ σωματικὴ κατάστασις αὐτοῦ συνεχῶρει τὴν περαιτέρω ἐν τῇ ἐνεργῷ ὑπηρεσίᾳ διαμονήν.

Ὁ Γρίβας ἅμα ἀφικόμενος εἰς Ναύπλιον προσεποικίθη ἀσθενεῖαν καὶ ἐζήτησε τὴν ἀδειαν τοῦ φρουράρχου νὰ μείνῃ ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἐν τῇ πόλει πρὸς νοσηλείαν. Τυχῆς δοθείσης ἔλαβε ἀμέσως μέρος ἐν τοῖς σχεδίοις τῶν ἄλλων συνωμοτῶν, καθεικάστην συνεννοουμένων περὶ τοῦ σκοποῦ τούτου μετὰ πολιτῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς καὶ δι' ἐπιστολῶν καὶ δι' ἐπίτηδες ἀποστελλομένων πρὸς διάφορα ἄλλα τοῦ κράτους μέρη.

Συγχρόνως καὶ ὁ ὑπίταρχος Τριτάκης προστοιούμενος τὸν ἀσθενῆ ἔμενεν ὅτε μὲν ἐν Ναυπλίῳ ὅτε δ' ἐν Ἄργει παρὰ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν διατάξαντος αὐτὸν ν' ἀναχωρήσῃ ἰσπευσμένως εἰς Μονεμβασίαν, ὁ δὲ ὑπολοχαγὸς Χρῆστος Κατσικογιάννης ἐξ Ἀθηνῶν μετατεθείς ὡς παρέχων ὑπονοίας, εἰς τὸ ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχην Μ. Ἀρτέμην Ε', τάγμα καίπερ ἀποσπασθεὶς εἰς Καλάμας, κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου, λαβὼν ἀδειαν διαμονῆς ἐν Ναυπλίῳ προσεκολλήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιγού Μ. Ἀρτέμη εἰς τὸ τάγμα αὐτοῦ.

Οὕτως οὐκ ὀλίγων συνωμοτῶν ἐπὶ ταῦτ' εὐρεθέντων, ἡ πρόοδος τῆς συνωμοσίας ἔβαινεν αὐξουσα καὶ ἐπὶ τοσοῦτον φανερὰ ὥστε ἀδυνατεῖ τις νὰ πιστεύῃ ὅτι, αἱ ἐπιφορτισμένοι τὴν ἐπαγρύπνησιν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ἀρμόδιαι ἀρχαὶ ἠγνόουν ὅτι πῦρ ἐκρήξεως ὑπέθεσκεν ἤδη καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλληνικὴν χώραν.

Ἐν τούτοις, οἱ συνωμῶται ἐφοβήθησαν μεγάλως μαθόντες ὅτι ἐντὸς ὀλιγίστων ἡμερῶν ὁ μοίραρχος Ι. Γούσης καὶ ὁ λοχαγὸς Τουρνάκης διοικητῆς τοῦ ἐν Ναυπλίῳ πυροβολικοῦ ἔμελλον νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐκ Ναυπλίου καὶ μεταβῶσιν εἰς Ἀθήνας, διότι πάντες ὑπέθετον ὅτι σκοπὸς τῆς ἐν Ἀθήναις μεταβάσεως αὐτῶν ἦτο ἡ διαφώτισις τῆς κυβερνήσεως περὶ τῆς ἐν Ναυπλίῳ καταστάσεως.

Τὴν τοιαύτην ὑποψίαν τῶν συνωμοτῶν ὑπερρωνύει καὶ τὸ ὅτι ὁ Τουρνακῆς ἀναχωρῶν ἐκοινοποίησε τὰς ὑπονοίας αὐτοῦ πρὸς τὸν διάδοχον ὑπόλοχαγὸν Μοσχόπουλον καὶ ἐπέστησεν αὐτῷ σύντονον τὴν προσοχὴν.

Ἐν τούτοις, αἱ συνεννοήσεις μετὰ τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ Κράτους ἐξηκολούθουν καὶ ἡ πρὸ πολλοῦ ἀναβαλλομένη στιγμή, διὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, ὤρισθη ἡ νύξ τῆς 3—4 Φεβρουαρίου 1862 ἀλλ' ἔνεκεν ὁμως περιστάσεως τινός, τυχαίας ὅπως (1) ἐξ ἧς ἐπιστολαὶ τῶν συνωμοτῶν ἐν φακέλλῳ ἐσφραγισμένῳ τῇ τοῦ προξένου τῆς Ὀλλανδίας Σπυριδωνοῦ Ζαβιτσάνου σφραγίδι πρὸς τὸν Κανάρην εἰς Ἀθήνας ἀποστελλόμεναι, κατεσχέθησαν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Ἀρτέμης, διοικητὴς τοῦ Ε' τάγματος φοβηθεὶς μὴ συλληφθῆ, συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν πολιτικῶν συνωμοτῶν Γ. Πετιμεζᾶ ἐφέτου, τοῦ πρωτοδίκου Π. Μαυρομιχάλη, τῶν δικηγόρων Ι. Παππαζαφειροπούλου, Γ. Δημητριάδου, Κ. Ἀντωνοπούλου καὶ τοῦ Σπυριδωνοῦ Ζαβιτσάνου ἀπεσύρθη εἰς Ἀκροναυπλίαν, ἀπὸ τῆς 2 μ. μ. ὥρας τῆς 3! Ἰανουαρίου ἤδη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ταγματάρχου Βότσαρη, τοῦ ἱλάρχου Παραυσιθιώτου, τοῦ ὑπόλοχαγοῦ Δ. Γρίβας καὶ τῶν ἀνθυπολοχαγῶν τοῦ πυροβολικοῦ Διοβουνιώτου, Σμόλεντς, Μάνου καὶ Πραΐδου, ἀπάντων συνωμοτῶν, συναρνήθησαν τὰ περὶ τοῦ κινήματος καθ' ὠρισμένην, μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥραν.

Καὶ ὁ μὲν ἐφέτης Πετιμεζᾶς, ὁ ὑπόλοχαγὸς Γρίβας καὶ ὁ πρωτοδίκης Μαυρομιχάλης μεταβαίνουσιν εἰς Ἀκροναυπλίαν περὶ τὸ μεσονύκτιον καὶ λαμβάνουσι συνέντευξιν μετὰ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Ἀρτέμη, ὅστις διανυκτερεύσας τὴν νύκτα ἐκείνην ἐν τῷ στρατῶνι Ἀκροναυπλίας, ἐν ᾧ ἐκρατεῖτο καὶ ὁ ἀντισυνταγματάρχης Π. Κορωνάϊος, συνωμίλου καὶ συνεσχεδιάζον, ἀπὸ κοινοῦ, τὰ περὶ τοῦ κινήματος.

(1) Τὰς ἐπιστολάς ταύτας δόντες εἰς τὸ ταχυδρομεῖον οἱ ἐπισπεύδοντες, φόβῳ μὴ συλληφῶσι, τὴν ἐναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως Σ. Ζαβιτσάνος καὶ Δημήτριος Γρίβας, ἐζήτησαν νὰ ἀναλάβωσιν ἐπιμόνως, ἐξ οὗ ὑποψίασα ἡ ἐξουσία κατέσχευεν αὐτάς.

Περὶ τὴν 2 1)2 δὲ π. μ. ὥραν ὁ ἀρχηγὸς Ἀρτέμις καλῆσας τοὺς πλείστους τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ εὐρισκομένων ὑπαξιωματικῶν τοῦ α' καὶ β'. τάγματος, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον πλείστοι τῆς ἐμπιστοσύνης, ἀπηύθυνεν αὐτοῖς τὰδε :

«Τὸ ἔθνος ζητεῖ τὴν συνδρομὴν τοῦ στρατοῦ, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν δικαιωμάτων του, ὅπως τὴν ἐλήτησε καὶ κατὰ τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1843, πρὸς καθιέρωσιν τοῦ συντάγματος. Δὲν πρέπει γὰρ τῷ ἀρνηθῶμεν αὐτὴν σήμερον, ὡς δὲν τῷ ἠρηθήη τότε καὶ ἡ φρουρὰ τῶν Ἀθηῶν».

«Κατὰ τὴν στιγμήν ταύτην αἱ ἅγαι ψυχαὶ τῶν ἡρώων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, πετώσαι περὶ ἡμῶν, καὶ περὶ ἄλλων ἀδελφῶν μᾶς ἀναιδέουσι διὰ τὴν κατάστασιν τοῦ ἔθνους, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου αὐταὶ τόσον ἐνδόξως ἐμόχθησαν, καὶ θεωροῦσαι ἡμᾶς τὸ κύριον ὄργανον τῆς καταπατήσεως τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ἐλευθεριῶν του, μὲ φωνὴν ἀγαπητήσεως μᾶς καλοῦν γὰρ βαδίσωμεν εἰς τὰ ἔχρη των καὶ τὰ πρὸς τὸ ἔθνος αἰσθήματα. Ἐμπρὸς λοιπὸν, αἱ εὐχαὶ των μεθ' ἡμῶν, καὶ ὁ Θεὸς ἅς εὐλογῆσῃ τὸ ἔργον μας».

Ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις, οἱ ὑπαξιωματικοὶ ἅπαντες ἐνθουσιασθέντες συνεμερίσθησαν τὴν γνώμην τοῦ ἀρχηγοῦ Μ. Ἀρτέμη καὶ σπύδουσιν, ἐν τάχει, εἰς τοὺς στρατώνας, ἐν οἷς ἐν τῷ ἄμα ἅπας ὁ ἐν τῷ φρουρίῳ στρατὸς ἐτέθη εἰς τὰ ὄπλα.

Ὁ Μ. Ἀρτέμις μετὰ τοῦ Η. Κορωναίου, καὶ Δ. Γρίβα, τοῦ Κατσιογιάννη, τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Δημοπούλου, καὶ Παγώνη, τοῦ ἐφέτου Πετμεζᾶ καὶ τοῦ πρωτοδίκου Μαυρομιχάλη, λαμβάνουσιν ἕκαστος τὴν οἰκίαν θέσιν καὶ ἀναμένουσι τὸ σημεῖον τῆς ἐκρήξεως ἐν τῇ πόλει, κατὰ τὰ συμπεφωνημένα.

Περὶ τὴν 3 π. μ. ὥραν οἱ ἐν τῇ πόλει ἀξιωματικοὶ συνωμόται, ἀφ' ἑσπέρας τοὺς πλείστους τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς Ναυπλίας εἰς τὰ τοῦ κινήματος προδιαθέσαντες, παρέταξαν τὸν λόχον τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τὸν τοῦ ὄπλοστασίου ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Συντάγματος ἔνθα συνενώθησαν καὶ οἱ δύο ἐν τῇ πόλει λόγοι τοῦ πεζικοῦ· τὸ σημεῖον τῆς ἐπαναστάσεως ἐδόθη διὰ πυροβολισμῶν καὶ ζητωκραυγῶν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους.

Ἐν τῷ ἄμα ὁ ἐν Ἀκροναυπλίᾳ ὑπὸ τὸν Ἀρτέμην καὶ λοιποὺς

εὐρισκόμενος στρατός ἀντιπυροβολεῖ καὶ κατέρχεται, ἐν τάχει, εἰς τὴν πόλιν.

Ὁ δὲ συνωμότης ἀνθυπασιπότης τοῦ πυροβολικοῦ Βάσος κανονοβολεῖ ἐκ τῆς θέσεως Μόσχου πρὸς τὸ Ἄργος ἵνα δώσῃ καὶ τῇ πόλει ταύτῃ εἰδησιν περὶ τῆς ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως. Οὕτω δὲ οἱ ἐπαναστάται ἐγείναν, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ, κύριοι τῆς πόλεως καὶ τῆς Ἀκροναυπλίας, καὶ παιανίζούσης τῆς μουσικῆς τῶν δύο ταγμαμάτων, περιέτρεχον τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως μετὰ τῶν πολιτῶν καὶ ἄλλων ἀόπλων, ζητωκραυγάζοντες ὑπὲρ τοῦ ἔθνους.

Οἱ μὴ συνωμόται ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς, ἐξεληθόντες τῶν οἰκιῶν αὐτῶν ἅμα τῷ ἀκούσματι τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξηναγκάσθησαν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν νὰ μεταβῶσιν οἰκαδε.

Πλὴν δὲ τούτου εἶχον ἤδη συλληφθῆ ὁ νομάρχης Ροντόπουλος, ὁ φρούραρχος συνταγματάρχης Σπηλιοτόπουλος καὶ ὁ διοικητὴς τοῦ 1ου τάγματος ἀντισυνταγματάρχης Ζορμπᾶς. Περὶ τὴν πρωίαν ἡ δύναμις τῶν ἐπαναστατῶν τῶν διαφόρων ὄπλων ἀνήρχετο εἰς 900 περίπου ἀνδρας μετὰ τινῶν ἐξ Ἄργους καταφθάντων.

Ἴνα δὲ μὴ τυχὸν συμβῶσιν, οἷα συνήθως ἐν ἐπαναστάσει συμβαίνουσιν, ἀρπαγαὶ τοῦτέστι τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς περιουσίας ἐφρόντισαν, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως, νὰ ληφθῆ πρόνοια περὶ ἀσφαλείας τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζίης, τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ ἐν γένει περὶ δημοσίου καὶ ἰδιωτικῆς περιουσίας, τεθέντων φρουρῶν.

Κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἐν τῷ λιμένι Ναυπλίας ὤρμει ἀτμόπλοιοι μέλλον τὴν ἐπαύριον νὰ ἀναχωρήσῃ. Τοῦτο δὲν συνέλαβον οἱ ἐπαναστάται, θέλοντες, ὡς εἶπον, νὰ ἀφήσωσιν αὐτὸ ν' ἀναχωρήσῃ, ἵνα ταχύτερον διαδοθῆ οὕτως ἡ εἰδησις τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Σπέτσας, Ἰθρᾶν, Πόρον καὶ Πειραιᾶ, ἔνθα προσήγγιζεν.

Προσωρινὴ δὲ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Π. Α. Πετμεζᾶ, Γρηγ. Δημητριάδου, Γεωργ. Ἀντωνοπούλου, Ἰωάν. Παπαζαφειροπούλου καὶ Πέτρου Μαυρομιχάλη, ἀπάντων πολιτῶν συνωμοστῶν διορισθεῖσα, ἐξέδωκε περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς 1 Φεβρουαρίου 1862 τὴν δε τὴν διακήρυξιν :

Συμπολίται!

Ὁ γενναῖος στρατὸς τῆς ἐν Ναυπλίῳ φρουρᾶς, πραγματοποιοῦν τὴν γενικὴν τοῦ ἔθνους πρὸς ἀπόκτησιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἔθνους, πρὸς εὐσεβῆ ἐφαρμογὴν τοῦ Συνταγματικοῦ πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον ἀναιδῶς παρεβιάσθη, ἔλαβε τὰ ὄπλα καὶ κατέστρεψεν ὁμοῦ μὲ σᾶς τὸ ἐπάρατον καὶ ἐθνοφθόρον σύστημα, ὑπὸ εὐγενῶν αἰσθημάτων ἐμπνεόμενος θέλει ἐξασφαλίσαι τὴν ζωὴν, τιμὴν καὶ ἰδιοκτησίαν σας, τὰ αἰσθήματα ταῦτα ἐξεδηλώσατε καὶ σεῖς πανυγηρικῶς.

Περιπτύξατε ὅθεν αὐτὸν ἀδελφικῶς ὡς τέκνα τῆς αὐτῆς εὐκλεοῦς πατρίδος καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς τάξεως καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐξακολουθήσατε ἀτάραχος τὰ ἔργα σας, ἀποκρούοντες πᾶσαν εἰς τοὺς ἐθνικοὺς σκοποὺς σας ἀντίπραξιν.

Συμπολίται!

Εἰς τὸν πατριωτισμὸν σας ἤδη ἀφιερῶνται ἡ τήρησις τῆς τάξεως καὶ τῶν ἐλευθεριῶν σας.

Ἡ προσωρινὴ πρὸς τήρησιν τῆς γενικῆς ἀσφαλείας καὶ τάξεως ἐπιτροπὴ Γεώργ. Α. Πετμεζᾶς, Γρηγ. Δημητριάδης, Γεώργ. Ἀντωνόπουλος, Ἰω. Παπαζαφειρόπουλος, Πέτρ. Μαυραμιχάλης.

Ὁ γραμματεὺς
Δημ. Καλιοντζῆς

Τούτων γενομένων κατελήφθη τὸ Παλαμηδίου περὶ τὴν 9ην π.μ ὥραν. Τὸ φρούριον ἦτο ἀδύνατον ν' ἀντιτάξῃ βίαν, ἅτε τῶν ὑπαξιωματικῶν ὄντων μεμυημένων καὶ τῶν στρατιωτικῶν καταδίκων ὑπὲρ τοὺς 100 ἀνερχομένων, θραυσάντων τὰς φυλακὰς καὶ ἐξεληθόντων καὶ τῶν πολιτικῶν τοιοῦτων ἀπειλούντων τὸ αὐτό.

Ἄλλὰ καὶ ἐκτὸς τούτων ἐν τῷ φρουρίῳ δὲν ὑπῆρχον οὔτε τροφαὶ οὔτε πολεμοφόδια. Ὁ δὲ διοικητὴς τῆς φρουρᾶς Παλαμηδίου λοχαγὸς Γιάνναρης καὶ ὁ φρούραρχος ἀντισυνταγματάρχης Στέλβαχ εἰς οὐδὲν ἠδύναντο νὰ ὠφελήσωσιν ἀπομονωθέντες.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ μὲν ἀντισυνταγματάρχης Π. Κορωναῖος διωρίσθη ἀρχηγὸς τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν, ὁ ταγματάρχης Βό-

τσαρης φρουραρχος Ναυπλίου, και ὁ ταγματάρχης Ζυμβρακάκης φρουραρχος Παλαμηνίδου, ὁ ὑπολοχαγός Δ. Γρίβας στρατιωτικὸς ἀστυνόμενος Ναυπλίας, ὁ Ἐλαρχος Παραμυθιώτης ὑποφρουραρχος και ὁ δικηγόρος Κωνσταντίνος Εὐθυμιόπουλος, ἀπολαύων πολλῆς ἐν τῷ τόπῳ δημοτικότητος, δημοτικὸς ἀστυνόμενος τῆς πόλεως, ὁ Θ. Κυδωνάκης διευθυντὴς τοῦ Ὀπλοστασίου και ὁ Σ. Κυδωνάκης γενικὸς ἐπιμελητὴς τοῦ στρατοῦ και ὁ Θεόδωρος Φλογαίτης συντάκτης τῆς ἐπαναστατικῆς ἐφημερίδος «Ὁ Στραγματικὸς Ἑλληρ.»

Ὁ δὲ δήμαρχος Ναυπλίας Πολύβιος Ζαρεϊφόπουλος ἐξέδωκε πρὸς τοὺς Ναυπλιεῖς τὴν δε τὴν διακήρυξιν:

Συμπολιταί!

Ὁ ἐν τῇ πόλει στρατὸς τεθεῖς ὑπὸ τὰ ὄπλα, ἀπὸ τὰς 3 ὥρας τῆς νυκτός, καθιέρωσε τὴν ἐπάνοδον τῶν καταποντισθέντων ἀπὸ πολλοῦ ἔθνικῶν συμφερόντων, τηρήσας ἀξιομίμητον καθ' ὅλον τὸ διάστημα τάξιν και περιβαλὼν ὑπὸ τὴν ἀσφαλείαν του τὰς δημοσίας και ἰδιωτικὰς περιουσίας.

Ἡ διαγωγή αὕτη τοῦ στρατοῦ, τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ και τῶν κ. κ. ἀξιωματικῶν τῶν λαθόντων μέρος εἶναι ἐθνοσωτήριος.

Συσταίνων εἰς ἅπαντας τὴν τήρησιν τῆς τάξεως ἐπισφραγίζουσης τὸ κίνημα ὡς ἔθνικὸν τοὺς παρακαλῶ νὰ ἐπιδοθῶσιν ἀνεκδοτάς εἰς τὰ ἔργα των ἕκαστος ἔχων ὑπὸ ὄψιν ὅτι ὁ στρατὸς εἶναι φρουρὸς τῆς τιμῆς και τῆς περιουσίας του.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 1 Φεβρουαρίου 9 ὥραν π. μ. 1862

Ὁ Δήμαρχος

Πολ. Ζαρεϊφόπουλος

Συγχρόνως δὲ και τὸ δημοτικὸν συμβούλιον Ναυπλίας, συνελθὼν τὴν πρωίαν τῆς 1ης Φεβρουαρίου ἀπεδέξατο τὰ γεγονότα ὡς ἐθνοσωτήρια και μετ' ἐνθουσιασμοῦ διεσάλπισε, καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν, διὰ τῆς δε τῆς διακηρύξεως :

Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον τοῦ Ναυπλίου

*Συγκείμενον ἀπὸ τὸν πρόεδρον αὐτοῦ κ. Μιχαὴλ Ἰατρόν,
καὶ τὰ ὑποφαινόμενα μέλη.*

Συνεδριάσαν ἐν τῷ Δημαρχικῷ καταστήματι σήμερον τὴν 1ην Φεβρουαρίου τοῦ 1862 ἔτους, ἡμέραν Πέμπτην καὶ ὥραν 7ην π. μ. τῇ προφορικῇ προσκλήσει τοῦ κ. δημάρχου Πολ. Ζαρεφοπούλου, καθόσον ὁ ἐν τῇ πόλει φρουρῶν στρατὸς τῶν διαφόρων σωμάτων, τεθεὶς ὑπὸ τὰ ὄπλα, ἀπὸ τὴν 3ην ὥραν τῆς ἀμέσως παρελθούσης νυκτός, ὁμοθυμαδὸν ἐξειδήλωσεν ὅτι καταδικάζων τὸ παρελθὸν σύστημα, τὸ καταθλίψαν τὰς διαφόρους ἐλευθερίας, ἀποσκορακίζει αὐτὸ καὶ ζητεῖ διὰ τοῦτο τὴν ἐπάνοδον τῶν ἔθνικῶν συμφερόντων, ὅτι τὰ αἰσθήματα ταῦτα τοῦ στρατοῦ πηγάζουσιν ἀπὸ πραγματικὴν ἀλήθειαν, ἡ δὲ σκοπὸς τοῦ στρατοῦ εἶναι ἔθνοσωτήριος καθόσον καὶ μετὰ τὴν ἐνοπλον αὐτοῦ συγκρότησιν διετηρήθη ἀπαρδειγματίστος κοινῇ ἡσυχία καὶ τάξις, ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς, ὡς διετήρησεν ἀπαρμειώτα τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου, κατὰ τὴν ἔθνοσωτήριον τῆς 3ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1843 ἡμέραν, οὕτω καὶ σήμερον ὑπὸ ἔθνικου συμφέροντος ὠθούμενος θρησκευτικὴν ἐν τοῖς δικαιώμασι τῶν πολιτῶν, ἐν τῇ ἀσφαλείᾳ τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν περιουσιῶν εὐλάβειαν ἐτήρησε, μεθ' ἱκανὴν συζήτησιν, παραδεχόμενον ὁμοθυμαδὸν τὸ κίνημα ὡς συντελεστικὸν εἰς τὰς εὐημερίας τοῦ τόπου, εὐχαεταί, ὥστε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀείποτε ἐμπνεόμενος ἀπὸ ἑλληνικὰ αἰσθήματα νὰ ὑποστηρίξῃ πάντοτε τὰ δικαιώματα τοῦ ἔθνους.

Νῦν ἀντιθέμενον τὴν ἀσφάλειαν τῆς πόλεως καὶ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως εἰς τὸν γενναῖον τοῦτον στρατὸν, ἐκφράζει τὰς εὐγνωμοσύνας του ἐξ ὀνόματος τοῦ ὁποίου ἀντιπροσωπεύει δῆμου εἰς τὸν εἰρημένον στρατὸν, τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ κ. Ἀρτέμην Μίχου ἀντισυνταγματάρχην, καὶ τοὺς κκ. ἀξιωματικούς τοὺς λαβόντας μέρος, καὶ παρακαλεῖ τὸν ἀρχηγὸν νὰ κοινοποιήσῃ τὰ αἰσθήματα ταῦτα τοῦ συμβουλίου, εἰς τὸν στρατὸν ἅπαντα. Ὁ κ. Δήμαρχος θέλει

κοινοποιήσει ἀντίγραφον τῆς παρούσης πρὸς τὸν ἀρχηγὸν καὶ συν-
ενοηθῆ μετ' αὐτοῦ περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς πόλεως.

Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον

Ὁ πρόεδρος
Μ. Ἰατρός

Τὰ μέλη

*Φων. Σιλαϊδῆς, Νικόλ. Μαρῆτος, Σ. Σ. Ἀντωνόπουλος,
Μ. Κοτσουρόπουλος, Β. Κόκκινος, Νικόλ. Δ. Λοῖζος,
Μιχ. Παλλάδιος, Γεώργ. Παρασκευόπουλος*

Τὴν ἐπανάστασιν Ναυπλίου μιμηθέν καὶ τὸ Ἄργος ἐπαναστά-
τησεν αὐθημερόν, τὸ δὲ δημοτικὸν συμβούλιον Ἄργους, διὰ πράξεως
αὐτοῦ, ἠσπᾶσθη τὴν Ναυπλιακὴν ἐπανάστασιν, καὶ διώρισεν ἐπι-
τροπὴν, ἥτις, συνεννοουμένη μετὰ τῆς ἐν Ναυπλίῳ, νὰ φροντίζη
ἀπὸ κοινοῦ, περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς πόλεως καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ
στρατοῦ καὶ τῆς πολιτοφυλακῆς.

Περὶ τὴν 9ην δὲ π. μ. ὦραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἡ ἐν Ἄργει μέ-
νουσα 1η Πλη τοῦ ἱππικοῦ, διοικουμένη παρὰ τοῦ ἑλαρχοῦ Βλάσση
καὶ ἀνθυπελάρχου Χ. Γρίβα Γαρδικιώτου, εἰσέρχεται εἰς Ναύπλιον
καὶ τίθεται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχηγοῦ Μ. Ἀρτέμη, εἰς τοῦτο
δὲ τὰ μέγιστα συνετέλεσεν ὁ ἐκ Ναυπλίου εἰς Ἄργος μεταβάς στρα-
τιωτικὸς ἰατρός Α. Δοροβίνης, γαμβρὸς τοῦ δημάρχου Ἀργείων Γ.
Δ. Λαμπρινίδου.

Καὶ ὁ μὲν Κορωνάιος μετὰ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν, ἐν συμβου-
λίῳ, ἐπρότεινον τὴν πραγμάτωσιν τῆς εἰς Ἀθήνας ἐκστρατείας, ὡς
εἶχον προδιαγράψει, ὁ ἀρχηγὸς ὅμως ἔχων πεπειθησιν ὅτι πρὶν ἢ ὁ
στρατὸς φανῆ πρὸ τῶν Ἀθηναίων, τὰ πάντα ἤθελον λάβει πέρασ, καὶ
μὴ θέλων νὰ ἐκθέσῃ τὸν στρατὸν εἰς περιπετείας ἐκστρατείας, ἀνευ
ἐπαρκῶν προπαρασκευῶν, ἀπέκρουσε τὸ σχέδιον. Συγχρόνως δὲ ὁ
στρατηγὸς Δ. Τσόκρης ἔγραψεν ἐξ Ἄργους πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τὴν
δετὴν ἐπιστολὴν :

Πρὸς τὸν κ. Ἀρχηγὸν τῆς γενναίας φρουρᾶς Ναυπλίας.

Ὅσον θαυμαστὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐκτελεσθέντος γῆθς ἔθνικοῦ σκοποῦ παρ' ὑμῶν καὶ τῶν ἐφ' ὑμᾶς κ. κ. ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τῶν διαφόρων ὄπλων, τὰ ὅποια διοικεῖτε, τοσοῦτον ἀξιέπαινος καὶ πατριωτικὸς ἐκρίθη καὶ ἐν Ἄργει παρὰ τῶν συμπατριωτῶν μου καὶ ἐμοῦ ὁ ἔθνικὸς σκοπός, ὅστις ὠδήγησεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὰ γενναῖα ἑλληνικὰ ὄπλα.

Συγχαίρων ἐπομένως καὶ ὑμᾶς ἀπὸ καρδίας, κύριε Ἀρχηγέ, καὶ ἐπιφυλαττόμενος καὶ προσωπικῶς νὰ σᾶς ἐκφράσω τὰ χίσιστα τὰ αἰσθήματα μου ταῦτα, σᾶς παρακαλῶ νὰ τὰ μεθερμηνεύσητε καὶ πρὸς τὸν ὑφ' ὑμᾶς στρατόν· θέλω δὲ πρᾶξει καὶ ἐγὼ τὰ ἐπ' ἐμοί.

Ἐν Ἄργει 1 Φεβρουαρίου 1862.

Διατελῶ μετὰ τῆς προσηκούσης πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως

Δ. Τσοῦκρης.

Μετὰ μεσημβρίαν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας λαθὼν ἄπλοφόρους τινὰς μετέβη εἰς Ναύπλιον, ἐνθα ἐγένετο δικτύς μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Ἡ μεταβασίς τοῦ Τσοῦκρη εἰς Ναύπλιον ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἀπασα ἡ ἐπαρχία Ἄργους ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως· ὄντως δὲ πάντις οἱ ὄρεινοὶ δῆμοι τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, ἐφ' ὧν ἐξήσκει ἐπιρροήν τινα ὁ στρατηγός, ἀνεπέτασαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ στρατηγὸς παρακληθεὶς ἀπεποιήθη μὲν νὰ δεχθῆ τὴν ἀρχηγίαν, ἀλλ' ὑπεσχέθη νὰ παράσχη, πρὸς εὐδῶσιν τοῦ κινήματος, πᾶσαν τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ.

Οὕτως ἠτοιμάσθησαν μὲν ὅπως οἱ ἐπαναστάται, ἀλλ' ἔλλειπεν αὐτοῖς τὸ χρῆμα, δὲν ἤθελον δὲ νὰ καταλάβωσι τὰς 200,000 δραχμῶν τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς θεωρουῖτες, ὡς εἶπον, προσβλητικὴν τὴν πράξιν ταύτην, διὰ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ διότι οἱ πολῖται ἰδεικνύοντο ἔχοντες διαθέσιν νὰ προσφέρωσιν αὐτοῖς τὰ ἀναγκαῖα χρηματικὰ μέσα. Αὐθήμερόν δ' ὁ ἀρχηγὸς προσκαλέσας πάντας τοὺς ἀξιωματικούς τῶν διαφόρων ὄπλων, τοὺς μὴ λαθόντας μέρος ἐν τε τῇ συνωμοσίᾳ

Δημήτριος Καλλιγρονάς.

καὶ τῇ ἐπαναστάσει, προὔτεινε αὐτοῖς, ἐὰν ἤθελον, νὰ ἀσπασθῶσι τὸ κίνημα ἢ οὐ, ἄλλως νὰ ἐξέλθωσιν αὐθωρεὶ τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῇ προτάσει ταύτῃ ἅπαντες, πλὴν τριῶν, ἀπεδέχθησαν τὴν γνώμην αὐτοῦ.

Οὕτω δὲ οἱ μὲν ἀσπασθέντες τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως ἀξιοματικοὶ ἔμειναν ἐν ταῖς, ἃς κατεῖχον πρότερον, θέσεσι καὶ ἐνήργουν τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν ὀρκισθέντες ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου :

«Ὁρκίζομαι νὰ φυλάξω πιστεῖν εἰς τὴν Πατρίδα, τυφλὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ Σύνταγμα, νὰ ἐκτελῶ προθύμως τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων μου, καὶ ἐν γένει νὰ διῶγω ὡς πιστὸς καὶ καλὸς στρατιώτης.»

Οἱ δὲ μὴ συμμερισθέντες τὸ κίνημα : ὁ ταγματάρχης Βουκά καλῆς, ὁ λοχαγὸς Λεμπεσόπουλος καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς Ἀντωναρόπουλος ἐξῆλθον, κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ, τῆς πόλεως καὶ διέμενον ἐν Προνοῖᾳ καὶ Προαστείῳ.

Τὴν ἐπιούσαν τῆς ἐπαναστάσεως (2 Φεβρουαρίου) διωρίσθη πολυμελὴς ἐπιτροπὴ, ἐκ τῶν προκριτότερων τῆς πόλεως, ἐν ἣ συνεχωνεύθησαν καὶ τὰ μέλη τῆς πρώτης προσωρινῆς ἐπιτροπῆς, ἵνα φροντίζη περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς πόλεως καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ στρατοῦ, ἧτις καὶ αὐθημερόν ἐξέδωκε τὴν δε πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ναυπλιεῖς διακήρυξιν :

Ἕλληνες !

Ἡ 25 Μαρτίου 1821 ἀνέτειλε φαιδρὰ εἰς τὴν εὐκλεῖ ἡμῶν πατρίδα, κατασυντριβομένων κατ' αὐτὴν δεσμῶν τεσσάρων αἰώνων, καὶ καταπατηθείσης τῆς αἰσχρᾶς ἡμισελήνου, ἧτις ἐμόλυνε τὴν γενέτειραν τῆς ἐλευθερίας γῆν. Πολύμοχθος πλὴν εὐγενῆς ἀγῶν ἀπέδωκεν ἡμῶν τὴν τιμὴν, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ζωὴν, καὶ τὸ ἔθνος ἡμῶν ἐγγραφὲν καὶ πάλιν εἰς τὰς δελτοὺς τῆς ζωῆς περιεκύκλωσε τὸν διὰ τῶν αἱμάτων καὶ θυσιῶν του στηθέντα ὑπ' αὐτοῦ θρόνον. Δυστυχῶς ὅμως ξενοὶ ἤρπασαν τὰ θέρη ἡμῶν καὶ λυμεῶνες ἐλυμαίνοντο τοὺς καρπούς τῶν κόπων μας· τὸ ἔθνος ἐν μῆ νυκτὶ ὑψώθη ὡς γίγας· καὶ ἡ 3η Σεπτεμβρίου τοῦ 1843 ἐχαίρειται τὴν εἰρήνην ἡμῶν πατρίδος εἰς τὴν καταπεπληγωμένην, πλὴν ἡρωικῆν

αὐτῆς χώραν, κρατοῦσα τὸν συνταγματικὸν χάρτην ὅπως ἐλπίδες ἀνυπερῶθησαν τότε! ὅποιας τὸ ἔθνος προσεδόκα ἡμέρας! πλὴν φεῦ, ἔθνοκατάρτος πολιτικῆ, μαιφόνον καὶ κακοῦργον σύστημα, σύστημα ἐξανδραποδισμοῦ καὶ ἐξαχρειώσεως, σύστημα ὡς σύμβολον φέρον τὴν ἀνομίαν καὶ τὴν προδοσίαν, ἐμόλυνε, διὰ τῆς δυσωδίας αὐτοῦ, τὴν μόλις πνεύσασαν αὔραν τῆς ἐλευθερίας, καὶ μικροῦ δεῖν κατέπειγεν ἡμᾶς, εἰμὴ ὑπέφωσκεν ἡ ἔθνοσωτήριος τῆς 1ης Φεβρουαρίου 1862 ἡμέρα.

Τὸ ἡρωϊκὸν Ναύπλιον ἡρώων ὀδηγούντων, τῇ γενναίᾳ τῆς αὐτοῦ φρουρᾶς συνάρσει καὶ τῶν πολιτῶν αὐτοῦ θελήσει, πρῶτον ἤρπασε τὰ ὄπλα καὶ δεῦτερον κατέφερε κατὰ τοῦ συστήματος πληγὴν, ἐπίσειτον τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, ἐφ' ἧς χρυσοῖς γράμμασι φαίνονται αἱ τρεῖς ἔθνοσωτήρια αὐταὶ ἀρχαί.

α') Κατάπτωσης τοῦ συστήματος, πιστῶς ὑπηρετουμένου ὑπὸ τῆς μέχρι τοῦδε κυβερνήσεως, καὶ ἀναγόρευσις νέου ἐγγυουμένου τὰς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ, καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐτέρων δύο ἐπομένων ἀρχῶν.

β') Διάλυσις τῆς διὰ βιαίων μέσων συστηθείσης καὶ μέχρι τοῦδε ὑπαρχούσης βουλῆς.

γ') Συγκρότησις ἔθνοσυνελεύσεως ὑπισχυομένης τὴν ὑπὸ τοῦ ἔθνους ἀνάκτησιν τῶν καταπατηθειῶν αὐτοῦ ἐλευθεριῶν καὶ πληρῶσιν παντὸς εὐγενοῦς καὶ ἔθνικοῦ ἡμῶν πόθου.

Ἀνατείνετε ὄθεν, συμπολίται, ἰκέτιδας πρὸς τὸν Θεὸν χεῖρας, ὑπὲρ εὐδωσεως τοῦ ἔργου ἡμῶν, καὶ παντὶ σθένει συντρέξατε ὑπὲρ τῆς ἀνακτήσεως τῶν ἐλευθεριῶν σας, καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς καλῆς πίστεως καὶ τῶν ὑγειῶν ἀρχῶν εἰς τὴν ὡραίαν πατρίδα μας.

Ναύπλιον τὴν 2 Φεβρουαρίου 1862.

Ἡ ἐπιτροπὴ

Μιχ. Ἱατρός, Γ. Πετμεζᾶς, Πολ. Ζαφειρόπουλος, Β. Κόκκινος,
Γ. Ι. Ἱατρός, Κ. Γ. Ἀρτωνόπουλος, Γρηγ. Δημητριάδης,
Κ. Πετσάλης, Ἰω. Παπαζαφειρόπουλος, Π. Μανρομιχάλης.

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Γ. Δ. Πασσιδῶν.

Οὕτω λοιπὸν πάντα σχεδὸν τὰ δημοτικὰ συμβούλια τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας ἐκηρύχθησαν διὰ πράξεως αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Ναυπλιακῆς ἐπαναστάσεως, ὁ δὲ ἐπαναστατικὸς στρατός, τεθείς ἐν παρατάξει, τῇ 2α Φεβρουαρίου, ἔδωκε τὸν ἀκόλουθον ὄρκον ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ ἐνώπιον τῶν ἱερέων, ἐνδεδυμένων τὴν ἱερατικὴν αὐτῶν στολήν :

• Ὁρκίζομαι ἐπὶ τῶν σημαίων γὰ μὴ ἐγκαταλείψω αὐτάς, οὐδὲ γὰ καταθέσω τὰ ὄπλα πρὶν πραγματοποιήσῃ ἐντελῶς ὁ ἔθνικὸς σκοπός, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ὠλλοθήνῃ.

• Ὁρκίζομαι προσέτι γὰ ὑπακούω ἐντελῶς εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ὑπὲρ εὐδοώσεως τῶν εὐχῶν τοῦ Ἔθνους ἀγωνιζομένων.

Τὴν ὄρκωμοσίαν διεδέχθησαν εὐφρανόμεναι ζητωκραυγαί ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους παρ' ἀπάσης τῆς πόλεως, ὁ δὲ ἀντισυνταγματάρχης Π. Κορωνάιος ἐνθουσιασθεὶς ἀναβὰς ἐπὶ τραπέζης, ἐν μέσῳ τοῦ ἐκ τοῦ στρατοῦ σχηματισθέντος τετραγώνου, ἐξεφώνησε λόγον πλήρη ἐνθουσιασμοῦ, μετὰ τοῦτον δὲ καὶ ὁ δικηγόρος Κωνστ. Ἀντωνόπουλος.

Ὁ στρατηγὸς Δ. Τσόκρης, δοὺς ἐπίσης δημοσίως τὸν ὄρκον ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Συντάγματος, καὶ λαθὼν 1,000 δραχμὰς πρὸς διατήρησιν τῆς πολιτοφυλακῆς Ἄργους, καθὼς καὶ ὄπλα καὶ πολεμοφόδια καὶ Διαταγὴν τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς τὸν οἰκονομικὸν ἔφορον, ἵνα παραδώσῃ αὐτῷ 500 κοιλὰ σίτου, ἀπῆλθεν εἰς Ἄργος, ἔνθα ἤρξατο νὰ στρατολογήῃ.

Συγχρόνως δὲ συνέστη καὶ Συμβούλιον πολεμικὸν ἐκ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Π. Κορωναίου, τῶν ταγματάρχων Ἰωάν. Ἐμμανουλάκη καὶ Θ. Κυδωνάκη, τοῦ λοχαγοῦ τοῦ μηχανικοῦ Γρηγ. Πετμεζᾶ καὶ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Μ. Μοσχοπούλου συγκροτούμενον, ὅπως ἀποφασίσῃ περὶ τῶν πολεμικῶν ἔργων καὶ ἐνεργῇ τὰ τῆς ὀχυρώσεως φρουρίων καὶ λοιπῶν ἐπικαίρων θέσεων τῆς πόλεως, ἧτις καὶ ἤρξατο ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ λοχαγοῦ τοῦ μηχανικοῦ Γρ. Πετμεζᾶ καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πυροβολικοῦ μετ' ἐπιμονῆς καὶ δραστηριότητος εἰς τρόπον, ὥστε ἐν διαστήματι ἡμερῶν τινῶν τὰ φρούρια καὶ ἡ πόλις ὑπερασπίζοντο ἐξ 80 πυροβόλων.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ μὴ συνωμόται τρεῖς ἀξιωματικοί, οἱ μένοντες ἐν Προνοίᾳ, ὡς εἰδομεν, παρέσχον ὑπονοίας, ὁ ἀρχηγὸς διέταξε τὴν ἄμεσον σύλληψιν καὶ τὴν κράτησιν αὐτῶν.

Τοῦτο ἰδὼν, ὁ μὲν ὑπολοχαγὸς Ἀντωνάρουπος, ἀσπασθεὶς τὸ κίνημα, ἀρέθθη ἐλεύθερος καὶ ὀρκισθεὶς προσεκολλήθη παρὰ τῷ ἀρχηγῷ ὡς ὑπασπιστὴς ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, εἶτα δὲ καθ' ὄλον, σχεδόν, τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως ὡς στρατιωτικὸς ἀστυνόμος Ναυπλίας καὶ Προνοίας, οἱ δύο ἕμῳς ἄλλοι, ἀρνηθέντες, ἔμενον περιωρισμένοι ἐν Ἀκροναυπλίᾳ.

Ἀφ' ἐτέρου δ' ὁ Σ. Ζαβιτσάνος ἐπεφορτίσθη παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς συστάσεως σώματος Ἐθροφυλακῆς ἐκ πολιτῶν, ἐν ᾧ, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἐνεγράφησαν 200 περίπου πολῖται. Συνέστη δὲ καὶ πολιτοφυλακὴ, ἧς ἠγεῖτο ὁ Κωνσταντῖνος Λώρης.

Καὶ ἐπιτροπὴ μὲν συγκειμένη ἐκ τοῦ ἐπέτου Πετμεζᾶ καὶ τῶν δικηγόρων Ἰωάν. Παπαζαφειροπούλου καὶ Κων. Ἀντωνοπούλου ἀπιστάλη, τῇ 2α Φεβρουαρίου, εἰς Τρίπολιν, μεθ' ἐνὸς ἀποσπάσματος ἵππικοῦ, ὑπὸ τὸν ἐπίλαρχον Γαρδικιώτην, ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἐκεῖ συνωμοτῶν. Ἄλλ' ἢ ἐν Ἀθήνασι κυβέρνησις, μαθούσα τὰ ἐν Ναυπλίᾳ, ἀποστέλλει τὸν ἀντιστράτηγον Ι. Γενναίον Κολοκοτρῶνην εἰς Μύλους, τῇ 3ῃ Φεβρουαρίου, μετ' ἀτμοπλοίων καὶ μικρᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως καὶ ἐπιστολῶν πρὸς τὸν στρατηγὸν Δ. Τσόκρην. Τὰ ἀτμόπλοια, κατὰ τὴν διάβασιν ἐκ Ναυπλίου, ἐκανονοβολήθησαν μὲν ὑπὸ τοῦ κανονοστασίου τῶν Πέντε Ἀδελφῶν καὶ τῶν φρουρίων, ἀλλ' ἄνευ βλάβης τινός διὰ τὴν ἀπόστασιν. Σὺν τῷ Κολοκοτρῶνῃ ἀφίκοντο ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἄλλα τινὰ πρόσωπα ἐν οἷς καὶ βουλευταὶ τινες εἰς τὰς ἐπαρχίας κατευθυνόμενα πρὸς καθυσύχασιν τῶν ἐξαφθέντων πνευμάτων καὶ ματαίωσιν παντὸς στατιστικοῦ κινήματος. Ταῦτα ἰδὼν ὁ ἀρχηγὸς Μ. Ἀρτέμης στέλλει στρατιωτικὴν δύναμιν ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Κατσιογιάννην νὰ καταλάβῃ τὸ ἐν τῇ ἀπέναντι τοῦ Ναυπλίου παραλίᾳ στρατιωτικὸν κατάστημα τοῦ Ἰπποφορβείου ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν ἀπόβασιν κυβερνητικοῦ στρατοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦτο.

Ἐν τούτοις ὑπῆρχε λειψανδρία· διότι ἡ φύλαξις τῶν πολιτικῶν ὑποδίκων καὶ καταδίκων, περὶ τοὺς 600, ἀπρησχόλει τὸ μεγα-

λείτερον μέρος τῆς φρουρᾶς. Ἐσκέφθησαν λοιπὸν οἱ ἐπαναστάται ἢ νὰ ἐλευθερώσωσιν ἢ νὰ φονεύσωσιν αὐτούς, καθόσον, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν θρασύτεροι γινόμενοι, προὔξενουν, διὰ τῶν κραυγῶν καὶ τῆς ταραχῆς, ἣν ἐνεποίουν ἐν ταῖς φυλακαῖς τρομερὰν καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν ἀνησυχίαν εἰς τρόπον ὥστε κατώρθωσαν τὴν περαιτέρω ἐν ταῖς φυλακαῖς διαμονὴν αὐτῶν ἀδύνατον.

Τῇ γνωμοδοτήσει λοιπὸν συμβουλίου, ἐπὶ τούτῳ συκληθέντος, ὁ ἀρχηγὸς Μ. Ἀρτέμης ἤρχισεν, ἀπὸ τῆς 3ης Φεβρουαρίου, ν' ἀποφυλακίζῃ κατὰ πρῶτον τοὺς εἰς ἐλαφρὰς ποινὰς καταδικίους ἀλλ' ὕστερον ἰδὼν ὅτι καὶ τὸ μέτρον τοῦτο οὐδόλως ἐθεράπευε τὸ κακόν, ἀπεράσισε τὴν γενικὴν πάντων τῶν καταδικίων ἀποφυλάκισιν μέχρι τῆς 5ης Φεβρουαρίου.

Οἱ πλείστοι τῶν καταδικίων οἱ καὶ ἱκανότεροι νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐν τῷ στρατῷ ὀπλισθέντες προσεκολλήθησαν εἰς διάφορα ἐπαναστατικὰ σώματα.

Τούτων οὕτως ἰχόντων, τῇ 4ῃ Φεβρουαρίου, περὶ τὴν μεσημβρίαν, ἀπεσταλμένος ἐκ Τριπόλεως καταφθὰς ἔφερε τὴν εἰδήσιν τῆς ἐκεῖ ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐκηρύχθη ἡ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σταθμεύουσα μικρὰ στρατιωτικὴ δύναμις διοικουμένη ὑπὸ τοῦ λαχαγοῦ Καπιτανάκη, φρουράρχου Τριπόλεως καὶ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Κουμουνδουράκη.

Ἐν τῇ ἐπαναστάσει ταύτῃ ἔλαβον μέρος καὶ οἱ ἀξιωματικοί : ὁ ἑταρχος Χρυσοσπάθης, ὁ ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Μαμούρης, ὁ ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ Θ. Κουρουσόπουλος καὶ ὁ ἀνθυπασπιστὴς Ἰναχος Πηνιώ.

Ἡ χωροφυλακὴ ὅμως ἐκ 50 περίπου ἀνδρῶν συγκειμένη καὶ διοικουμένη ὑπὸ τοῦ ταγματάρχου Κροκίδα ἔμεινεν ἀμέτοχος τοῦ κινήματος περιορισθεῖσα ἐν τῷ στρατῶνι. Οἱ δὲ ἐπαναστάται ἐκράτησαν τὸν ταγματάρχην Κροκίδα καὶ τὸν νομαρχην Τριπόλεως Ἀλεξανδρόπουλον.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μαντινείας Θεοφάνης, φέρων τὴν μεγάλην αὐτοῦ στολήν, ἰστάμενος παρὰ τῷ ναῷ τῆς Μητροπόλεως τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὑπέβαλε τοῖς ἐν Τριπόλει ἐπαναστάταις τὸν ἀκόλουθον ὄρον :

• *Ὁρκίζομαι εἰς τὸ δόγμα τῆς ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος νὰ φυλάξω πίστιν εἰς τὴν Πατρίδα καὶ νὰ προστατεύω τὰς ἐλευθερίας αὐτῆς, ὑπακούων εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀρχηγῶν τῆς σεβόμενος τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἄλλου ὡς τὸν ἰδικήν μου.*

Μετὰ τὸ τέλος τῆς ὀρκωμοσίας ἐξεφώνησε λόγον ἐνθουσιαστικὸν πρὸς τὸν περισσῶτα λαὸν καὶ συνεβούλευσε τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν καρτερίαν, ἐν οἷς ἔγκειται ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ.

Ἐν τούτοις ἡ ἐν Ἀθήναις κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς Δερβένια, τῆς Κορίνθου τὸν Νοταρᾶν μετὰ σώματος ὀπλοφόρων· τοῦτο δὲ μαθὼν ὁ ἀρχηγὸς Ἀρτέμης, στέλλει κατ' αὐτοῦ τὸν ὑπίλαρχον Τριτάκην μετὰ 40 στρατιωτῶν καὶ τινῶν ὀπλοφόρων Ἀργείων οἵτινες ἐκτοπίζουσι τὸν Νοταρᾶν καὶ καταλαμβάνουσι τὰ Δερβένια.

Ἄλλ' ὅμως τὴν πρωτὰν τῆς 5 Φεβρουαρίου, ὁ Τριτάκης ἀναγγελλεῖ εἰς Ναύπλιον πρὸς τὸν ἀρχηγὸν ὅτι δύναμις στρατιωτικὴ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Χάν ἐκ 12 λόχων καὶ 2 ἰλῶν ἵππικοῦ μετὰ τοῦ βασιλέως ἐφθάσεν εἰς Κόρινθον καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς Ὀθων ἄμα καταφθὰς εἰς Κόρινθον μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Χάν καὶ τοῦ στρατοῦ προσεδάλῃσι πρὸς τὸν παρατεταγμένον στρατὸν οὕτω :

• *Μετὰ βαθείας λύτης ἐπληροφόρηθην ὅτι ἄνθρωποι, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν θέλω καὶ δώσω πλέον τὸν ἐντιμὸν τίτλον τοῦ στρατιώτου, τὸν ὁποῖον φέρετε ὑμεῖς, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, λέγω, στασιάζοντες ἐκηλίδωσαν τὴν στρατιωτικὴν τιμὴν. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐγένοντο ἄπιστοι εἰς τὸ σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, οἱ ὅποιοι ἐπ' ἀγαθῷ καὶ σωτηρίᾳ τῆς πατρίδος ἐπιβάλλουν εἰς τὸν στρατιώτην ὡς πρῶτιστον καθήκον τὸν τὴν πίστιν καὶ ὑποταγὴν εἰς τὸν βασιλέα, τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα τοῦ στρατοῦ.*

• *Καλέσας ὑμᾶς νὰ ἐπαγαθήρητε εἰς τὴν ὑποταγὴν τοὺς ἀπιστήσαντας, σὰς ἐνεπιστεύθη τὴν τιμὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀνδρείας σας θέλετε ἀποπλύνει τὴν κηλίδα, ἣν ἐκεῖνοι ἀπεπειράθησαν νὰ προσάψωσιν εἰς τὴν τιμὴν του.*

• *Μετ' ἀγαλλιάσεως δὲ σὰς ἀναγγελλῶ, ὅτι ἅπας ὁ πιστὸς μου λαὸς προσφέρεται προθύμως νὰ συμπράξῃ μεθ' ὑμῶν, ἀγωνιζομένω*

ὑπὲρ τῶν Καθεστώτων, τὰ ὁποῖα δικαίως θεωρεῖ ὡς τὴν ἀσφαλιστέραν ἐγγύησιν τῆς εὐημερίας αὐτοῦ ἐν τῷ παρόντι καὶ τῆς δόξης του ἐν τῷ μέλλοντι.

Πάραυτα λοιπὸν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς θέσεως τῶν Δερβενίων ἐκκινουῦσιν ὁ ταγματάρχης Χ. Ζυμβρακᾶκης μετὰ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Γρίβια, τῶν ἀνθυπολοχαγῶν Σμόλεντζ, Πρατῖδου καὶ τῶν ἀνθυπασπιστῶν I. Παγώνη, I. Δημοπούλου καὶ Γ. Κακλαμάνου, μετὰ δύο λόχων τοῦ πεζικοῦ, ἑνὸς ἀποσπάσματος ἵππικοῦ, τεσσάρων πυροβόλων μετὰ τῶν ἀναγκαίων πυροβολητῶν καὶ 100 περίπου ὀπλοφόρων πολιτῶν καὶ καταδίκων λαβόντες τὴν πρὸς τὰ Δερβένια ἄγουσαν, ὅτε καθ' ὁδόν, πληροφοροῦνται ὅτι ὁ κυβερνητικὸς στρατὸς διέβη ἤδη αὐτὰ καὶ διευθύνεται πρὸς τὸ Ἄργος, μὴ δυνηθέντος τοῦ ὑπιλάρχου Τριτάκη ν' ἀναχακίσῃ τὴν διόδον αὐτοῦ.

Ὁ Ζυμβρακᾶκης τότε μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος ὀπισθοπορεῖ καὶ φθάνει εἰς Ἄργος περὶ τὴν δειλὴν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἵνα ὀχυρωθῇ ἐκεῖ μετὰ τοῦ Τσόκρη, ὅστις ὅμως μετὰ τὴν λήψιν τῶν ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιστολῶν εἶχε μεταλλάξαι γνώμην, καὶ ἐμποδίσῃ τὴν τοῦ Χὰν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον.

Οἱ Ἀργεῖοι ἀγανακτοῦντες κατὰ τοῦ στρατηγοῦ Δ. Τσόκρη ἀνεκοίνωσαν τῷ Ζυμβρακᾶκη, ὅτι ὁ στρατηγὸς εὕρισκεται εἰς Μύλους μετὰ τοῦ ἀντιστρατήγου I. Κολοκοτρώνη καὶ ὅτι πρὸς τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Λιμνῶν ἐλθόντα πρὸς παραλαβὴν ὀπλων ὁ στρατηγὸς δὲν ἔδωκεν οὐδέν. Τότε ὁ Ζυμβρακᾶκης ὀργισθεὶς διὰ τὴν παρασπονδίαν συλλαμβάνει τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Τσόκρη καὶ κρατεῖ αὐτοὺς ἐν τῷ στρατῶνι.

Ἐν τούτοις ἡ νύξ ἐπῆλθε καὶ ὁ Τσόκρης δὲν ἐφαίνετο· τότε συλλαβὼν καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, πλὴν τοῦ ἐν Τριπόλει ἀπουσιάζοντος υἱοῦ, ὁ Ζυμβρακᾶκης παρήγγειλε τῷ στρατηγῷ, ὅτι ἂν δὲν ἐμφανισθῇ, ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ θέλει διεκδράμῃ τὸν ἴσχατιον τῶν κινδύνων. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ὁ Τσόκρης εἶχεν ἐπιστρέφει εἰς Ἄργος καὶ ἐνεφανίσθη πρὸς τὸν Ζυμβρακᾶκην μαθὼν τὰ γενόμενα τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ συλλαμβάνεται καὶ ἀποστέλλεται εἰς Ναύπλιον, ἔνθα ἐφυλακίσθη ἐν Ἀκροναυπλία, συγχρόνως δὲ ἀπεισάλη εἰς Ναύπλιον καὶ ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ.

Ὁ Χ. Ζυμβρακάκης τότε μετὰ τοῦ Δ. Γρίβας καὶ τῶν λοιπῶν ἀξιωματικῶν, συσκεφθέντες ἀποφασίζουσι νὰ μείνωσιν ἐν Ἄργει καὶ ὀχυρωθῶσι ὁ μὲν Ζυμβρακάκης μετ' ἀναλόγου δυνάμεως ἐν τῷ στρατῶνι τοῦ ἰππικοῦ, ὁ δὲ Γρίβας μετὰ τοῦ ὑπολοίπου σώματος νὰ καταλάβῃ τὴν ἀπέναντι τοῦ στρατῶνος οἰκίαν τοῦ Καλλέργη καὶ νὰ πολεμήσῃ, κατὰ τοῦ ἐρχομένου πρὸς τὸ Ἄργος Κυβερνητικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ὁμως ἐκ δευτέρου εἰς συμβούλιον συνελθόντες, κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα τῆς 5—6 Φεβρουαρίου, καὶ παρατηρήσαντες ὅτι ἡ δύναμις αὐτῶν ἦτο πολὺ μικροτέρα τῆς ὑπὸ τὸν Χὰν καὶ ὅτι θὰ εἶχον ἀδιαφόρους τοὺς Ἀργεῖους οὓς ἡ διαγωγὴ τοῦ Τσόκρη εἶχεν ἀποθαρρύνει, ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ πρῶτον σχέδιον καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Ναύπλιον.

Τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς 6ης Φεβρουαρίου περὶ τὴν 9ην ὥραν, ὅτε καὶ ὁ ὑπὸ τὸν Χὰν κυβερνητικὸς στρατὸς εἰσῆρχετο, εἰς ἀντιθέτου μέρους εἰς τὴν πόλιν ὑπεχώρουν δὲ τακτικῶς ἀψιμαχοῦντες ἐνίοτε μακρὰν τοῦ Ἄργους, ὅπου φθάσας καὶ ὁ ἐκ Μύλων ἀντισυνταγματάρχης Π. Κορωνάτος μετὰ τοῦ ἐπιτελείου αὐτοῦ καὶ μετὰ δύο οὐλαμῶν, ὑπὸ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Πονηρόπουλον, ἴστανται καὶ παρατάσσονται ὡς εἰς μάχην μετὰ τοῦ κατόπιν αὐτοῦ ἐρχομένου Κυβερνητικοῦ στρατοῦ.

Ἄλλ' οἱ ἐπαναστάται διὰ τὸ ὀλιγάνθρωπον αὐτῶν ἀποφεύγουσι νὰ συνάψωσι μάχην καὶ διηνεκῶς ὑποχωροῦντες μόλις κατῴρθησαν, περὶ τὴν ἑσπέραν, νὰ εἰσελθῶσιν εἰς Ναύπλιον.

Μετ' οὐ πολὺ ὁμως μέρος τοῦ Κυβερνητικοῦ στρατοῦ κατέλαβε τὴν Τύρινθα, οἱ δ' ἐπαναστάται τὴν ἐπιούσαν κατέλαβον τὸ χωρίον Ἀρείας, πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ναυπλίου κείμενον, ὑπὸ τοὺς πρόποδας λόφου τινός, ἀπέχοντος ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως, πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πηγῆς τοῦ εἰς τὴν πόλιν ἐρχομένου ὕδατος· συγχρόνως δὲ κατέλαβον καὶ τοὺς ἀπέναντι τῆς Ἀρείας λοφίσκους ὡς καὶ τὸν Προφήτην Ἠλίαν, κείμενον πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος τῆς πόλεως καὶ ἀπέχοντα ἐπίσης ἐν τέταρτον ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ τὸν Μύλον Ταμπακοπούλου κείμενον πρὸς δυσμὰς τοῦ Προφήτου Ἠλίου.

Ἐν Ἀρείᾳ ἐχούσῃ δυνάμιν 300 μαχητῶν διωρίσθη ὁ ὑπολοχα-

γός Χ. Κατσιογιάννης μετὰ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ Σμόλεντε, διοικούντος τὰ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τεθέντα πυροβόλα, καὶ τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ τοῦ πεζικοῦ Ἰωάν. Δημοπούλου, ἐν δὲ τῷ *Προφήτῃ Ἡλίᾳ* ἔχοντι δύναμιν 200 ἀνδρῶν ὁ ὑπολοχαγός Γρίβας μετὰ τῶν ἀνθυπολοχαγῶν τοῦ πυροβολικοῦ Θ. Μάνου καὶ Α. Πρατίδου, διοικούντων τὰ ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου τεθέντα πυροβόλα, καὶ τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ Ι. Παγῶνη.

Τὴν δὲ ὑπεράσπισιν τῆς θέσεως τοῦ Μύλου *Ταμπακοπούλου* ἔλαβεν ὁ ἀνθυπολοχαγός Νικηταρᾶς μετὰ τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ Κακλαμάνου μετὰ 50 στρατιωτῶν, ὡς καὶ τοῦ ἀποστράτου λοχαγοῦ Κ. Λώρη, ἔχοντας 50 ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν αὐτοῦ ἔθνοφύλακας.

Ὁ δὲ ἀντισυνταγματάρχης Η. Κορωνάιος λαβὼν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς ἐφεδρείας ἐτοποθετήθη ἐν *Πρόροιά*, ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἵνα ἢ πρὸς τὰ ἔξω μέρη ὑπηρεσία ἐκτελεῖται ταχύτερον καὶ ἀκριβέστερον.

Ἐξαντληθέντων ὅμως τῶν χρηματικῶν πόρων τῶν ἐπαναστατῶν, διατηρηθέντων διὰ τῶν ἐν τοῖς δημοσίοις ταμείοις εὐρεθέντων χρημάτων μέχρι τῆς 6 Φεβρουαρίου, ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ἐψήφισεν ἔρανον πρὸς τοὺς πολίτας ἐκ δραχμῶν 30,000, ὧν τὴν εἰσπραξίν ἀνέθηκε τριμελεῖ ἐκ πολιτῶν ἐπιτροπῇ.

Τούτων γενομένων πρὸς ἀποφυγὴν ἐνδεχομένων παρεξηγήσεων, ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ ἀρχηγός τῶν ἐπαναστατῶν Μ. Ἀρτέμης ἐν συμβουλίῳ μετὰ τῶν μελῶν τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς καὶ διαφόρων ἀξιωματικῶν ἐπρότεινε νὰ συνταγῇ ἔκθεσις πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν τριῶν εὐεργετιδῶν δυνάμεων Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας, δι' ἧς νὰ καταδεικνύηται ὁ σκοπὸς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ αἱ προκαλέσασαι αὐτὴν αἰτίαι.

Μετὰ τινα συζητήσιν περὶ τῶν βάσεων τῆς ἐκθέσεως ταύτης, ἀπεφασίσθη ἡ σύνταξις αὐτῆς, ἀνατεθέντος τοῦ ἔργου τούτου τοῖς δικηγόροις Γ. Στεφοπούλῳ, Κ. Φαρμακοπούλῳ, Κ. Πετσάλῃ καὶ ἄλλοις τισίν.

Ἡ ἔκθεσις ἀποπερατωθεῖσα καὶ ὑπογραφεῖσα ἐπεδόθη πρὸς τοὺς ἐν Ναυπλίῳ προξενικούς πράκτωρας Γαλλίας καὶ Αὐστρίας ἵνα διευθύνωσιν αὐτὴν ὅπου ἔδει. Ἐίχε δ' ὡς ἐξῆς :

Πρὸς τοὺς ἐξοχωτάτους Κυρίους Πρέσβεις τῶν τριῶν
Μεγάλων Εὐεργετιδῶν τῆς Ἑλλάδος Δυνάμεων
Ἀγγλίας Γαλλίας καὶ Ρωσίας.

Ἐξοχώτατοι!

Ἡ πατρίς ἡμῶν, προῖον πολιτίμου αἵματος καὶ ἑκαταλογίστων
θυσιαῶν κατὰ τῶν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολυόδυνον ἐπταετῆ ἀγῶνα,
ἀλλὰ καὶ μέλημα τῶν εὐεργετικῶν ἀποφάσεων τῶν τριῶν Μεγάλων
Δυνάμεων, οὔτε ἐπαύσατο, οὔτε παύσεται πάντοτε, κηρύττουσα τὴν
ἄπειρον πρὸς αὐτὰς εὐγνωμοσύνην τῆς καὶ πάντοτε θέλει προσδοκᾷ
καὶ νέα δείγματα τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀείποτε δειχθείσης με-
ρίμνης αὐτῶν.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1844, ὅτε, μετὰ τὴν ἱστορικὴν ἀντιπολίτευσιν
τοῦ 1843, συνωμοτοῦν μεταξύ τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ βασιλέως ὁ
θεμελιώδης τοῦ κράτους νόμος, πολλαὶ Κυβερνητικαὶ πράξεις καὶ
περιστάσεις, γνωσταὶ τοῖς πᾶσιν, ἀπέδειξαν ἐναργέστατα, ὅτι ὁ
σκοπός, ὃν προσετίθετο ἡ ἐθνικὴ αὐτῆ μεταπολίτευσις, ἀπεκρούσθη,
ἐντελῶς ἐματαιώθη, διότι πᾶσα προσπάθεια καὶ ἐνέργεια ἐκ μέρους
τῶν συμβούλων τοῦ στέμματος ἐκ συστήματος καὶ κατεβλήθη καὶ
καταβάλλεται, ἵνα τὸ πολιτικὸν ἢ τῆς Ἑλλάδος Σύνταγμα κατα-
σταθῇ χάρτης ἄγραφος διὰ τῆς εἰκονικῆς καὶ ψευδοῦς ἐφαρμογῆς
αὐτοῦ, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος κατασταθῇ ἀνάξιον Συνταγματι-
κῶν ἐλευθεριῶν.

Ἡ ἐκτελεστικὴ, νομοθετικὴ καὶ δικαστικὴ ἐξουσία ἔπαυσαν
διακρινόμεναι πρὸς ἀλλήλας κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ Συντάγματος, τὸ
σύστημα τῆς ἀπορροφήσεως καὶ συγκεντρώσεως συνεχῶνευσεν αὐτὰς
καὶ ἄλλη πλέον θέλησις παρὰ τὴν ἐθνικὴν, τὴν Συνταγματικὴν,
ἀνέλαβε καὶ διευθύνει ἰδιορρύθμως καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν τὸ πηδάλιον
τοῦ Ἑλληνικοῦ σκάφους.

Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἐμπαιζόμεθα ὑπὸ ψευδοῦς Συν-
ταγματικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ ἐλευθερία τοῦ πολίτου παλαίει κατὰ
τῆς ἀυθαιρεσίας· τὸ δίκαιον κατὰ τῆς ἀδικίας, καὶ ἡ ἀσθένεια

κατὰ τῆς καταθλιβούσης ἐξουσίας· παρανομία ἐπὶ παρανομίας κατὰ τὴν εἰδικὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, ἀδικίαι καὶ μεροληψίαι κατακριτέαι, ἄρνησις τῆς λύσεως παντὸς σπουδαίου καὶ οὐσιώδους ἔθνικοῦ ζητήματος, ἐπεμβάσεις εἰς τὰς ἐκλογὰς καὶ μυρία ἄλλα ἀνοσιουργήματα, ἐκορυφώθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε κατέστησαν ἡμῶν τὴν θέσιν ὄλως προβληματικὴν.

Διὰ τῶν τοιούτων δὲ παρεκτροπῶν καὶ ἀντισυνταγματικῶν πράξεων, τὸ ἀντεθνικὸν αὐτὸ σύστημα ἐμάρανε τὴν ἔθνικὴν ἡμῶν ζωὴν, ἐξησθένησε τὴν ἠθικὴν δύναμιν τῆς ἐξουσίας ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, μικροῦ ἐδέησε νὰ διαφθείρῃ ὄλως τὰς τάξεις τῶν πολιτῶν, παρέλυσε τὰς θετικὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους, διερέθισε τὸν πολίτην κατὰ τοῦ πολίτου καὶ τὸν ἀδελφὸν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ἀμφιβολὸν τέλος κατέστησεν τὴν πολιτικὴν ὑπαρξίν καὶ εὐημερίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ὅπερ χεῖμαρροι χριστιανικῶν αἱμάτων, καὶ ἡ κραταιὰ ἀντίληψις τῶν τριῶν Μεγάλων Εὐεργετιδῶν Δυνάμεων ἰστερέωσαν.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος πολλάκις καὶ διὰ τῶν ὀπλῶν καὶ διὰ τοῦ τύπου καὶ ἀπὸ τοῦ βήματός τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ἐκεραυνοβόλησε τὸ σύστημα τῆς τοιαύτης Κυβερνήσεως καὶ κατέδειξε τὸν κρημόν, εἰς ὃν ἠδύνατο νὰ ἐκθέσῃ τὸ ἔθνος ἢ ἐξακολούθησις αὐτοῦ.

Ἀπρηχαιωμένοι προλήψεις, ἐσφαλμένη διάγνωσις καὶ ἐκτίμησις τῆς ἔθνικῆς καὶ πολιτικῆς καταστάσεως τοῦ ἔθνους, ἀπεπλάνησαν μέχρι τοῦδε καὶ ἀποπλανῶσι δυστυχῶς τοὺς συμβούλους τοῦ στέμματος εἰς τὴν ἀντεθνικὴν ταύτην πορείαν.

Δὲν ἠνέφξαν οὗτοι, οὔτε θέλουν νὰ ἀνοίξωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ νὰ ἴδωσιν, ὅτι τὸ ἔθνος προώδευσεν καὶ εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ εἰς τὰ φῶτα, καὶ ἀπέκτησεν ἱκανὴν πολιτικὴν ἀνατροφὴν, ὥστε νὰ ἐξασκή ἐλευθέρως καὶ ἀνεπηρέαστως τὴν κυριαρχικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν καὶ τὰ Συνταγματικὰ αὐτοῦ δικαιώματα· ἀλλ' ἐκ προθέσεως, ἵνα δικαιολογηθῶσιν εἰς τὸν ἔξω κόσμον ἀπέδωκαν καὶ ἀποδίδουσιν ὄλας τὰς πανδήμους ἐξηγήσεις καὶ ἐκδηλώσεις ταύτας εἰς τὸν φατριασμὸν καὶ τὴν φιλαρχίαν, καὶ ἐθεώρησαν καὶ θεωροῦσι καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς τάξεις τῶν ἀνεξαρτήτων, νοημόνων, φρονί-

μων και συντηρητικῶν πολιτῶν, ὡς ὄργανα τῶν σπουδαρχῶν και φατριαστῶν, οὓς τὸ ἔθνος μετ' ἀγανακτήσεως ἀποκρούει, διότι ἔχει ἰδίαν θέλησιν, γινώσκει τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ δικαιώματα και ἔφθασεν αὐτὴ εἰς ἡλικίαν, ὥστε νὰ διακρίνη, ἂν εὐρίσκη και κατανοῆ τὰς παραβιάσεις αὐτῶν.

Μετὰ τὰ ἐν Ἀθήναις τελευταῖα συμβάντα, ἅτινα οἱ κύριοι Πρέσβεις κάλλιον παντὸς ἄλλου γινώσκουσιν, ἐξέλιπε δυστυχῶς πᾶσα ἐλπίς πρὸς εἰλικρινῆ ἐφαρμογὴν τοῦ Συντάγματος και βελτίωσιν τῶν πραγμάτων τοῦ ἔθνους.

Ἡ ἀνοχὴ πλέον ἦτον ἀσυγχώρητος, ἦτον ἐξευτελισμὸς τοῦ ἔθνους, ἔγλημα προδοσίας· ἦτον παραβίασις τοῦ ὅρκου, ὃν οἱ Ἕλληνες πανδήμως ὠρκίσθησαν πρὸς τήρησιν τοῦ Συντάγματος ἧτις ἀνετέθη εἰς τὸν πατριωτισμὸν ἡμῶν.

Ἡ ὑπόληψις και ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος, αὐτὸς ὁ ὑπέρτατος νόμος, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ὀφείλει νὰ κλίνη γόνα πᾶς πολίτης, συναισθανόμενος τὰ δικαιώματα και τοῦ πολίτου και τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ ἐπικρατήσῃ και ἐν τῷ νῷ και ἐν τῇ καρδίᾳ ὄλων τῶν πολιτῶν· ἰδοὺ οἱ ἰσχυροὶ και ἀκαταμάχητοι λόγοι, οἵτινες ἠνάγκασαν τοὺς πολίτας και τὴν φρουρὰν Ναυπλίας, ἀκολουθοῦντες τὰς εὐχὰς ὄλων τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα πρὸς καταστροφὴν τοῦ ὀλεθρίου αὐτοῦ συστήματος.

Αἱ εὐχαὶ αἵτινες ἐξεδηλώθησαν και ἐπισήμως παρ' ἡμῶν προκηρύχθησαν και ἐδημοσιεύθησαν, ἤτοι ἡ κατάλυσις τοῦ ὑπάρχοντος Κυβερνητικοῦ συστήματος, ἡ διάλυσις τῆς ὑπαρχούσης Βουλῆς και ἡ συγκρότησις ἐθνικῆς συνελεύσεως πρὸς λύσιν τῶν ἐθνικῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων και διόρθωσιν τινὰ διατάξεων, ὡς ἡ πείρα ἀπέδειξεν ἐπιβλαβεῖς εἰς τὸ ἔθνος, εἰσὶν εὐχαὶ ὄλων τῶν Ἑλλήνων ἀνεξαίρετως, και πλανᾶται πᾶς ὁ στηριζόμενος εἰς ἐναντίας πληροφορίας και παραστάσεις· οὐδὲν ἄλλο λοιπὸν ζητοῦμεν, εἰμὴ τὴν ὑποστήρηξιν και παραδοχὴν τῶν εὐχῶν αὐτῶν· διότι μόνον ἡ ἐκπλήρωσις αὐτῶν δύναται νὰ σώσῃ και τὴν πατρίδα και τὴν Βασιλείαν· ἡ βία ἄς ἦναι βέβαιον τὸ σύστημα, οὐδέποτε δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκπληρώσεως αὐτῶν, ὡς ἀναπόφευκτον καταστᾶσαν.

Οἱ κύριοι Πρέσβεις τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων λαμβάνοντες

ὕπ' ὄψιν τὴν γενικὴν ταύτην τοῦ ἔθνους φωνήν, ἥτις, δυνάμεθα παν-
δήμως νὰ διαβεβαιώσωμεν, οὐδόλως τείνει εἰς προσβολὴν τῆς διὰ
τῶν συνθηκῶν καθιερωθείσης καὶ ὑφισταμένης ἐν Ἑλλάδι μοναρχι-
κῆς καὶ Συνταγματικῆς τάξεως, ἢ τῶν διεθνῶν σχέσεων, οὐδὲ τὸ
παράπαν ἀντίκειται εἰς τοὺς ὑψηλοὺς περὶ τῆς Ἀνατολικῆς σκοποῦς
τῶν Μεγάλων Δυνάμεων· πιστεύομεν, ὅτι οὐδεμίαν θέλουσι δώσει
προσοχὴν ἢ ἀκρόασιν εἰς ἐναντίας πληροφορίας καὶ παραστάσεις,
ἀλλὰ θέλουσι πεισθῆ περὶ τοῦ δικαίου τῆς ἐξεγέρσεως ἡμῶν ἔχοντες
ὕπ' ὄψιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐν ὅσῳ δὲν ἐκπληρωθῶσιν αἱ εὐχαι τοῦ
ἔθνους δὲν θέλουσι καταθέσει τὰ ὄπλα.

Ἡ ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας ἐπιτροπὴ

Μιχ. Ἰατρός, Πολ. Ζαρεφόπουλος, Γ. Α. Πετμεζᾶς,
Κ. Γ. Ἀντωνόπουλος, Γεώργ. Ἰατρός, Π. Φαρμακόπουλος,
Μ. Κοτσονόπουλος, Γ. Στεφόπουλος, Ἰω. Παπαζαφειρόπουλος,
Α. Γαλατόπουλος, Β. Κόκκινος, Γρηγ. Δημητριάδης,
Π. Μαυρομαχάλης Κ. Φαρμακόπουλος, Κ. Πετσάλης.

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Γ. Α. Προσεδῶν.

Τὸ Δημοτικὸν συμβούλιον Ναυπλιῶν

Μιχ. Ἰατρός, Ν. Μαράτος, Μ. Κοτσονόπουλος, Μ. Παλάδιος,
Γ. Παρασκευόπουλος, Φωτ. Σιλαϊδῆς, Βασίλ. Κόκκινος,
Νικ. Α. Λοῦκος.

Ὁ δήμαρχος.

Πολ. Ζαρεφόπουλος.

Οἱ Σωματάρχαι τῆς φρουρᾶς Ναυπλίας

Π. Κορωαῖος, Θ. Κυθωράκης, Δ. Ν. Βότσαρης, Χ. Ζυμβρακάκης,
Ἰω. Μαρωλάκης, Τρ. Ἀμπελάς, Γρηγ. Πετμεζᾶς, Δ. Βλάσης,
Μ. Μοσχόπουλος, Δ. Γρίβας, Χρῆστος Κατσιχογιάννης,
Γ. Κόκκινος, Ἰω. Σταυριανός.

Ὁ Ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων Ναυπλίας.

(Τ. Σ.)

Ἀρτέμης Μίχου.

Ἐν τούτοις ἡ ἐπανάστασις, διὰ τοῦ ἀντιστρατήγου Ι. Κολοκοτρώνη, μεγίστην ἐπιρροὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἔχοντας, καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κατὰ τοῦ Ναυπλίου ἐκστρατείας στρατηγοῦ Χάν, ὁσ- τις φρονίμως σκεπτόμενος, ὅτι διὰ τοῦ πολέμου ἦτο ἀδύνατον νὰ κυριεύσῃ φρούρια ὡς τὰ τοῦ Ναυπλίου, μετεχειρίσθη πρὸς ἐπιτυχίαν προσφορώτερα μέσα, καὶ διὰ τοῦ φύσει καλοῦ πρὸς πάντας τρόπου ἔφθασεν εἰς τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα, μὴ γενόμενος αἷτιος λυπηρῶν δυστυχημάτων, ἐν τε Ἄργει καὶ ἐν Τριπόλει περιεστάλη.

Οὕτω λοιπὸν ἅπας ὁ στρατὸς τῆς κυβερνήσεως ὄχυρωθεὶς ἐν Τύρινθι καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ ἐν Μύλοις ἀποβιβασθέντος πυροβολικοῦ ἐπέτεθη τῇ πρωτῇ τῆς 8 Φεβρουαρίου, συγχρόνως, καὶ κατὰ τῆς Ἀρείας, τοῦ Προφήτου Ἡλία καὶ τοῦ Μύλου Ταρμακοπούλου. Μετὰ τριῶρον δὲ πεισματοῶδη μάχην, ἡ δεξιὰ πτέρυξ τοῦ κυβερνητικοῦ στρατοῦ ἐκτοπίζει τοὺς ἐν Μύλῳ ὄχυρωμένους ἐπαναστάτας καὶ καταλαμβάνει αὐτόν, περιστείλασα οὕτως ἐντὸς τῶν ὄχυρωμάτων τοὺς κατέχοντας τὸν λόφον τοῦ Προφήτου Ἡλία, ἀλλ' ὅμως πρὸς οὐδὲν ὠφελήθη αὐτοῖς ἡ ἄλωσις τοῦ Μύλου διότι ἠναγκάσθη ἀμέσως νὰ ὑποχωρήσῃ, προσβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ πυρός τοῦ κανονοστασίου τῆς ζηρᾶς διοικουμένου ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Κανακαράκη καὶ τῶν ἀνθυπολοχαγῶν Δυοβουνιώτη καὶ Βρετάνου. (1)

Ἐξ ἄλλου δὲ μέρους ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ, ἐκδιώξασα διὰ τῶν πυροβόλων τοὺς ἐν τῷ λόφῳ Παπᾶ Φεῖᾶ ὄχυρωμένους ἐπαναστάτας, ὑποχωρήσαντας εἰς τὴν Ἀρείαν, προεχώρει, προπορευομένου τοῦ ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Κουμουνδουράκη λόχου πρὸς τὴν Ἀρείαν, ὅτε αἰφνης προσβληθεῖσα ὑπὸ ἐπικουρικοῦ σώματος ἐκ τοῦ ὑπὸ τὸν ὑπὶ- λαρχον Γαρδικιώτην ἰππικοῦ καὶ ἐκ τῶν Τριπολιτῶν, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ Μ. Ἀρτέμη, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Ἀρείᾳ, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἀτάκτως, καταδιωκομένη παρὰ τῶν ἐν Ἀρείᾳ καὶ τῶν ἐκ Προνοίας δραμόντων πολιτῶν.

(1) Τὰ κατὰ τὴν Ναυπλιακὴν Ἐπανάστασιν ἰδὲ ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ ἀνω- νόμῳ ἔργῳ «Τὰ Συμβάντα τῆς Ναυπλιακῆς Ἐπαναστάσεως», ἐν Ἀθήναις 1862, ἐξ οὗ καὶ ἡμεῖς πολλὰ ἤρυσθημεν.

Πάρος Κωφογαῖος

Τότε μέρος τῶν καταδιωκόντων ἐπέτεθη κατὰ τῆς προσβαλούσης τὸν Προφήτην Ἡλίαν πτέρυγος, ὅτε οἱ ἐν αὐτῷ ἐξεληθόντες τῶν ὀχυρωμάτων, ἐνισχυθέντες ἤδη ὑπὸ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Π. Κορωναίου, δραμόντος πρὸς ἐπικουρίαν μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Μάμακην ἀποσπάσματος καὶ ἐνὸς οὐλαμοῦ ὑπὸ τὸν ὑπολοχαγὸν Πονηρόπουλον, ἔτρεψαν εἰς ἄτακτον φυγὴν, καταστᾶσαν γενικὴν καθ' ἅπαντα τὸν κυβερνητικὸν στρατὸν.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἠττήθησαν οἱ κυβερνητικοί, διότι, ὡς λέγεται, ὁ Ἑλβετὸς στρατηγὸς Χὰν ὑπεχρέωσε τοὺς στρατιώτας νὰ πίνωσι, καθ' ἑκάστην ἡμέραν, 100 δράμια οἰνοπνεύματος καὶ οἶνον ὅσον ἂν ἕκαστος βούληται. Οὕτω λοιπὸν πολεμοῦντες, οἰνοπνεύματος καὶ οἴνου ἐμπεφορημένοι, ἐφονεύοντο εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε!

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην, ὁ μὲν ἀντισυνταγματάρχης Π. Κορωνάιος ἐπληγῶθη ἐλαφρῶς, ἐφονεύθησαν δὲ ὁ ἀνθυπασιιστὴς Ἰωάννης Παγώνης, ὁ δεκανεὺς Γ. Σταύρου, ὁ ἐπιλοχίας Γεώργιος Σκουφός καὶ ὁ ἀνθυπασιιστὴς Ι. Δημόπουλος ἐπληγῶθη.

Ἐν τούτοις, μεθ' ὅλην τὴν ἀναστολὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἦν ὁ ἀρχηγὸς Μ. Ἀρτέμης προὔτεινε, παρὰ τὴν γνώμην τῶν ἀξιωματικῶν, διετάχθη νὰ κατασκευασθῆ πλωτὴ κανονοστοιχία, τὴν διεύθυνσαι τῆς ὁποίας ἀνέλαβεν ὁ ἐμποροπλοίαρχος Φραγκιάς ἐκ Σπετσῶν, δι' ἧς παρηνόχλει τὸν κυβερνητικὸν στρατὸν, ὡσὰκι ἐθεᾶτο πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀπέναντι παραλίας.

Τῇ δὲ 17ῃ Φεβρουαρίου ἀφίκετο εἰς τὸ χωρίον Κατσιγχι μετὰ πολλῶν ὀπλοφόρων καὶ ὁ στρατηγὸς Χατζῆ-Πέτρος. Οἱ ὑπ' αὐτὸν ἄνδρες συμπλακέντες ἐπὶ δίωρον μετὰ τινῶν ἐπαναστατῶν, ὧν ἐζώγησαν καὶ τέσσαρας, ἐξεληθόντων εἰς διαρπαγὴν ποιμνίων, ἔτρεψαν εἰς φυγὴν αὐτοὺς κλεισθέντας ἐν Ἀρείῃ.

Ταυτόχρονως καὶ ὁ Μήτζας, ἔχων 100 περίπου ὀπλοφόρους τακτικούς καὶ ἀτάκτους, ἀποβίβασθεις εἰς Τολόν, τῇ 21ῃ Φεβρουαρίου, κατέλαβε τὸ χωρίον Χαϊδάρι, τρεῖς ὥρας ἀπέχον τοῦ Ναυπλίου, ἐσκόπει δὲ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἐν Τύρινθι εὐρισκομένου Χὰν καὶ τοῦ ἐν Κατσιγχι μαχητοῦ τῆς Καλαμπάκας στρατηγοῦ Χατζῆ-Πέτρου νὰ προσβάλλῃ τὸ Ναύπλιον, ἀλλὰ προσβλήθεις ὑπὸ τοῦ

Λώρη, τοῦ Μάμαλη καὶ τοῦ ἐπιλοχίου Ἄντ. Ἀζάπη, διοικούντων μικρὰ ἀποσπάσματα στρατιωτῶν καὶ χωρικῶν κατεδιώχθη (21 Φεβρουαρίου) μέχρι τοῦ παραλίου, ὅπουθεν ὑπερασπιζόμενος ὑπὸ τῶν τηλεβόλων, ἠδυνήθη νὰ ἐπιβιβασθῆ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν καὶ ἀποπλεύσει εἰς Μύλους, ἐγκαταλείψας πολεμοφόδια καὶ ζωτροφίας ἀρκούσας καὶ δύο ἵππους. Ἐν τῷ μεταξύ καὶ ἀψιμαχίαι ἄλλαι συνέβησαν, ἀλλ' ἄνευ σοβαρότητός τινος, ἀποκρουσθεῖσων γενναίως ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν ἀποπειρῶν τοῦ Χὰν ἐκ Τίρυνθος καὶ τοῦ Χατζῆ-Πέτρου ἐκ Κατσιγκρίου.

Μετὰ τὴν συμπλοκὴν τῆς 21 Φεβρουαρίου οἱ κυβερνητικοὶ παρεσκευάζοντο εἰς γενικὴν ἐφοδὸν πρὸς κατάληψιν τῶν ἐκτὸς τοῦ Ναυπλίου θέσεων τῶν ἐπαναστατῶν ἤτοι τοῦ Προφήτου Ἡλία, τοῦ Μύλου Ταμποκοπούλου καὶ τῆς Ἀρείας.

Ἐπὶ δύο ἡμέρας (25-27 Φεβρουαρίου) οἱ ἐπαναστάται κατασκοπεύοντες τὰς θέσεις τῶν κυβερνητικῶν ἐπληθύνοντο εἰς τὰς οἰκείας θέσεις μετ' ἀκροβολισμούς. Τῇ δὲ 28 οἱ κυβερνητικοὶ ἀρξάμενοι, περὶ λυγῶν ἀφῆς, ἐπυροβολοῦν ἐκ τοῦ πυροβολείου τῆς Τίρυνθος ἀδιακόπως τὸν Προφήτην Ἡλίαν, τὸν Μύλον Ταμποκοπούλου καὶ τὸ Ναύπλιον· οἱ δ' ἐπαναστάται ἀντιπυροβολοῦν ἐκ τῶν πυροβολείων τοῦ Προφήτου Ἡλία, τοῦ Μύλου, Ναυπλίου, Ἴσο-καλέ καὶ Παλαμῆδιου καὶ ἐκ θαλάσσης ἐκ τῆς πλωτῆς κανονοστοιχίας καὶ ἐκ τῶν τρατῶν.

Ἄλλ' οἱ κυβερνητικοὶ ἀνεπτύξαν τότε τὸ ἱππικὸν αὐτῶν ἐκ τῆς Τίρυνθος μέχρι τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ Προφήτου Ἡλία σκοποῦντες γενικὴν καὶ ταχέαν ἐφοδὸν.

Πλὴν ὅμως περὶ τὴν 11 μ. μ. ὄραν ὑπεχώρησαν. Τῇ ἐπαύριον 29, πκναστρατιᾷ προσέβλεπον συγχρόνως πάσας τὰς θέσεις τῶν ἐπαναστατῶν ἀπὸ τῆς 6 πρωϊνῆς ὥρας· ἐκατέρωθεν ἐμάχοντο μετὰ μανίας.

Σκοπὸς δὲ τῶν κυβερνητικῶν ἦτο νὰ καταλάβωσι τὴν Ἀρείαν, ὅπως οὕτω διακόψωσι πᾶσαν συγκοινωνίαν τῶν ἐπὶ τοῦ Προφήτου Ἡλία πρὸς τὸ Ναύπλιον καὶ κόψωσι τὸ εἰς Ναύπλιον ρέον ὕδωρ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ κυβερνητικοὶ ἦσαν πολυπληθέστεροι τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τᾶξις τούτων ἐκλονοῦντο μὲν, ἀνθίσταντο ὅμως ἀνδρείως· ὅτε δὲ

ἐπὶ τέλος ὁ ὑπολοχαγὸς Γουργούρης ἠτομόλησε πρὸς τοὺς κυβερνητικούς, συγγύσεως γενομένης, κατὰ τὸ μέρος αὐτοῦ, οἱ κυβερνητικοὶ κατέλαβον τὴν Ἄρειαν.

Τότε ὁ ἐξ ἀρμαμωλῶν ἔλικων τὸ γένος χαριστάτος καὶ φιλοτιμότητος ἀνθυπολοχαγὸς Σπυρίδων Δουβουινιώτης μέχρις ἐσχάτων μαχόμενος ἔπεσεν ἀνδρείως ἐπὶ τοῦ τηλεβόλου αὐτοῦ· ἐκηδεύθη δὲ μεγαλοπρεπῶς ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν θαυμασάντων τὸν ἠρωισμόν αὐτοῦ.

Ἀμέσως δὲ κατέλαβον τότε καὶ τὴν Πρόνοιαν, ὅτε ἐτραυματίσθη ὁ ἐπιλοχίας Ἰωάννης Οἰκονόμου, ὁ ἀνθυπασπιστὴς τοῦ ἱππικοῦ Περικλῆς Φαγκρίδης οἱ περ ἀμφοτέρωι μετ' οὐ πολὺ ἀπέθανον.

Καὶ τούτων ἡ κηδεία ἐγένετο μεγαλοπρεπῆς καὶ λόγους ἐξεφώνησαν εἰς αὐτοὺς ὁ Ν. Γεννάδης, ὁ Π. Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Γ. Ποσειδῶν. Ἐζωγράφησαν δὲ κατὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Πᾶνος Κορωναῖος τετραυματισμένος ἐξελθὼν τοῦ Παλαμηδίου μεθ' ἐνὸς λόχου καὶ ὁ ἐπιλοχίας Ἀζάπης. Ἄλλ' ὅμως καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἄρειας καὶ τῆς Προνοίας ἀνθίσταντο εἰπέτι τὰ κανονοστάσια τοῦ Προφήτου Ἡλία καὶ τοῦ Μύλου τοῦ Ταμπακοπούλου μέχρι τῆς 9ης μ. μ. ὥρας, ὅτε ἀπελπίσαντες περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν θέσεων αὐτῶν κατεφυγον εἰς Ναύπλιον, διὰ μέσου τῶν κυβερνητικῶν.

Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ διέπρεψαν ὁ Δημήτρ. Γρίβας, οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ πυροβολικοῦ, ὁ Κακκαράκης, ὁ Τριτάκης, ὁ Σμολένσκης, ὁ Μάνος, ὁ Πραϊδης καὶ ἄλλοι.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην, λέγει ὁ κ. Κρέμος, ἤρξαντο ἀναφανόμενα τὰ αἰσχη ὀλεθρίου ἐμφυλίου πολέμου ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν. Ὁ δὲ «Συνταγματικὸς Ἑλλη», ἡ ἑφημερίς τῶν ἐπαναστατῶν, ἔγραφεν: *ὅτι ὑπερέβησαν καὶ τοὺς ὠμοτέρους τῶν ἀγρίων Ὄθωμανῶν. Κατὰ τὴν ἐπισθερ ἡμῶν γραμμὴν τῶν ἐλεηλάτησαν τὴν χώραν, ἐβίασαν παρθέτους, διήρπασαν τὴν περιουσίαν τῶν πολιτῶν, ἐτέρησαν οἰκίας, ἐσύλησαν γαστροὺς, διέσχισαν εἰκόνας, ἐξέθρισαν ἱερεῖς τοῦ Ὑψίστου ἰδίως ὑποχρεώσατε εἶνα αὐτῶν γὰ θεοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸ ὅποῖον ὑπερεπλήρωσαν κόπρον καλυμμαῦχόν του. Κατὰ δὲ τὴν ἀντιμέτωπον πρὸς ἡμᾶς γραμμὴν τῶν ἐτέρησαν*

τὸν Μύλον Ταμβακοπούλου καὶ παρήτησαν ἐντὸς τῶν φλογῶν δύο στρατιώτας τῆς ἐλευθερίας, οἵτινες ὡς βαριῶς πληγωμένοι δὲν ἠδύνατο τὰ ἐξέλθωσιν. Ἐνέβαλον δὲ πῦρ καὶ κατέκαισαν καὶ τὴν ἀγροτικὴν, τὴν κομφοτάτην οἰκίαν τοῦ ταγματάρχου Ζυμπρακάκη, ἐν ἧ οὐδεὶς τῶν ἡμετέρων ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἀνθιστάμενος.

Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι, σὺν τῷ χρόνῳ, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἀπέβαινε σκληρότερος καὶ τὰ μίση ἐξήπτοντο μεταξὺ συμπολιτευομένων καὶ ἀντιπολιτευομένων, μεταξὺ κυβερνητικῶν καὶ ἐπαναστατῶν ἀγριώτερα. Ἐν Ναυπλίῳ δὲ ὁ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως ἀγνὸς ἐκείνος ἐνθουσιασμός ὁσημέραι ἐμαραινέτο καὶ σπέρματα διχαστασίας στρατιωτῶν τε καὶ πολιτῶν ὑπερκίνοντο, ἐφ' ὅσον καὶ τινες καταπιέσεις ἐγένοντο· ταχέως δὲ ἐνέλειπον τοῖς ἐν Ναυπλίῳ καὶ τὰ ἐπιτήδεια.

Οἱ ἐπαναστάται ἀρα οὐδεμίαν ἐπικουρίαν ἐκ τῆς πόλεως Ναυπλίου οὐτ' ἐξωθεν περιμένοντες ἀπελπίσαντες συνήψαν τὴν τελευταίαν μάχην τῇ 1ῃ Μαρτίου, καθ' ἣν ἐζωγρήθησαν 90 ἐπαναστάται καὶ πολλοὶ ἐφρονεύθησαν, ἐλάχιστοι δ' ἐκ τῶν κυβερνητικῶν.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην, οἱ ἐπαναστάται ἀπώλεσαν πάντα τὰ ἐντὸς τῶν ὀχυρωμάτων αὐτῶν πυροβόλα, πολεμοφόδια καὶ ζωοτροφίας, οὕτω δὲ πανταχόθεν ἐγκαταλελειμμένοι, οὐδὲν ἄλλο ὑπελείπετο ἢ ἀνακωχῇ, ἣτις ἐγένετο ἀμέσως μετὰ τὴν ὀλεθρίαν τοῖς ἐπαναστάταις μάχην τῆς 1ῆς Μαρτίου, καὶ ἐκλείσθη πενθήμερος ἀνακωχῇ μέχρι τῆς ἀπαντήσεως τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ ἔγγραφο τοῦ Χάν, ὅπερ εἶχον ἀποστείλῃ αὐτῷ οἱ ἐπαναστάται ὑπογεγραμμένον παρὰ πάντων μὲν τῶν πρωτοεργῶν τῆς στάσεως πλὴν τοῦ Γρίβα, Μάνου, Κατσιογιάννη, Σμόλεντς, Χρ. Γρίβα, Πραΐδου καὶ τοῦ ἐφέτου Πετμεζᾶ, οἵτινες καὶ ἀπεσύρθησαν ἐκ τοῦ Συμβουλίου εἰς ὃ συνεκλήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ Μ. Ἀρτέμη πρὸς σύνταξιν τοῦ πρὸς τὸν Χάν ἐγγράφου. Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου ἐζητεῖτο παρὰ τοῦ βασιλέως γενικὴ ἀμνηστία.

Ἡ ἀπάντησις τοῦ βασιλέως κατέφθασε πρὸς τὸν Χάν, ὅστις τῇ 8ῃ Μαρτίου δι' ἐγγράφου αὐτοῦ ἔχοντος ὧδε: «*Ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν περὶ ἀμνηστίας αἰτησιν τῶν τε πολιτῶν καὶ ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς Ναυπλίας διορίζει πληρεξου-*

σίους του τὸν ἀντιστράτηγον Ἰωάν. Κολοκοτρώνην, τὸν ὑποστράτηγον Χάν καὶ τὸν νομάρχην Ἀργολίδος Γεωργαντῶν ἵνα διαπραγματευθῶσι περὶ τῆς ὑποταγῆς τῆς πόλεως καὶ τῆς παραδόσεως τῶν φρουρίων», προεκάλει ἐπιτροπὴν ἐκ πολιτῶν καὶ ἀξιωματικῶν ἵνα μεταβῇ εἰς Τύρινθα καὶ διαπραγματευθῇ μετ' αὐτοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου Γενναίου καὶ τοῦ νομάρχου Ἀργολίδος περὶ τῆς ὑποταγῆς τῆς πόλεως καὶ τῆς παραδόσεως τῶν φρουρίων.

Οἱ ἐπαναστάται λαβόντες τὸ ἔγγραφον τοῦ στρατηγοῦ Χάν περὶ τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας συγκροτοῦσι συμβούλιον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀρχηγοῦ Μ. Ἀρτέμη, συγκείμενον παρὰ τῶν μελῶν τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς καὶ πάντων τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς, πλὴν τοῦ Γρίβα καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἐν Παλαμνηδίῳ μενόντων, καὶ παρὰ διαφόρων προκρίτων τῆς πόλεως καὶ διορίζεται ἡ μέλλουσα νὰ μεταβῇ εἰς Τύρινθα πρὸς τὸν ρηθέντα σκοπὸν ἐπιτροπῆ.

Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συνεκροτήθη ἐκ τῶν ταγματάρχων Βότζαρη καὶ Ζυμβρακάκη, ἐκ τοῦ Γ. Ἰατροῦ, τοῦ Μ. Κοτζινοπούλου, τοῦ λοχαγοῦ Συνοδινοῦ καὶ τοῦ δικηγόρου Κ. Φαρμακοπούλου.

Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἔλαβε γραπτὴν καὶ ρητὴν ἐντολὴν νὰ προτείνῃ πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως :

α') "Ὅτι τὴν ζητηθεῖσαν ἀμνηστίαν ἐννοεῖ ἡ πόλις καὶ ἡ φρουρὰ γενικῆν διὰ τὸ Ναυπλιον καὶ δι' ὅσα ἄλλα μέρη, μετὰ τῶν ἑποίων ἐπῆρχε συντηρήσεις περὶ τοῦ κρημάτων τῆς 1ης Φεβρουαρίου, ἐξετέθησαν ὅπως δῆποτε, ἀσπασθέντα τὰς ἀρχὰς τῆς Ναυπλιακῆς ἐπαραστάσεως.

β') "Ὅτι ἡ κοινοποίησις τῆς ἀμνηστίας ταύτης πρέπει νὰ προηγηθῇ τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως καὶ τῶν φρουρίων, ὡς καὶ τὸ περὶ χάριτος τῶν καταδίκων διάταγμα, καὶ

γ') "Ὅτι ἅπαντες εὐχονται ὥστε ἡ Α. Μ. νὰ δώσῃ τὴν ἀμνηστίαν ταύτην δι' ἄλλον ὑπουργεῖον, παρὰ τοῦ διὰ τὴν δυστυχίαν τοῦ ἔθνους διατηρουμένου εἰσέτι, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ προκαλέσασθαι διὰ τὰ λυπηρὰ ταῦτα συμβάντα, διὰ τὰ ὁποῖα ἐπὶ πολλὸν καιρὸν τὸ ἔθνος θέλει θρηγεῖ.

Ἡ ἐπιτροπὴ μεταβῆσα τὴν πρώτην τῆς 10ης Μαρτίου εἰς Τύρινθα, συνοδευομένη ὑπὸ ἀποσπάσματος ἰππικοῦ συνδιελέχθη μετὰ

τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Α. Μ., οἵτινες ἐγίνωσκον ἤδη τὰ συμβάντα μεταξύ Γρίβα καὶ τῶν ζητησάντων τὴν ἀμνηστίαν ἐπαναστατῶν.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἐξήγησε πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ βασιλέως τὴν δοθεῖσαν αὐτῇ ἐντολήν, ἀναπτύξασα ὅλους τοὺς ὅρους, ὃ δὲ στρατηγὸς Χάν, λαθῶν τὸν λόγον, ἀφ' οὗ προεῖπεν ὅτι μόνον ἐντολήν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ βασιλέως ἔχουσι τὴν διαπραγματεύειν περὶ ὑποταγῆς τῆς πόλεως καὶ παραδόσεως τῶν φρουρῶν, διεβεβαίωσεν αὐτῇ, ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς στρατιωτικῆς τιμῆς, ὅτι ἡ ἀμνηστία ὑπάρχει πλήρης καὶ γενική, ἀλλ' ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ βασιλέως δὲν ἔχουσι ἐντολήν νὰ κοινοποιήσωσι αὐτὴν πρὸ τῆς παραδόσεως τῶν φρουρίων καὶ ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας, τὸ ὑπουργεῖον δὲν θέλει μεταλλάξει. Τὰ αὐτὰ ἐπανελάβε καὶ ὁ ἀντιστράτηγος καὶ ὁ νομάρχης, προσθέσαντες τὰς ἀγαθὰς τοῦ βασιλέως διαθέσεις.

Ἐν τούτοις, ἡ ἐπιτροπὴ ἀντιπαρετήρησεν ὅτι μεθ' ὅλας τὰς καλὰς διαθέσεις τοῦ βασιλέως, οὐχ ἤττον πρὸς τὸ συμφέρον τῆς διαπραγματευομένης ὑποθέσεως, θεωρεῖται ἀπαραίτητος ἡ δημοσίευσίς τοῦ Βασιλικοῦ Διατάγματος περὶ τῆς ἀμνηστίας, ἵνα ὁ στρατὸς πεισθῇ περὶ τῆς πραγματικότητος αὐτῆς, ὅπερ θέλει ἐπιφέρει τὴν χαλάρωσιν τῆς ἐπίρροης τοῦ Γρίβα, καὶ, κατὰ συνέπειαν, τὴν παράδοσιν τῶν φρουρίων καὶ, πρὸ πάντων, τὴν τοῦ Παλαμηδίου, ὅπερ κατεῖχεν ὁ Γρίβας μετ' ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως.

Τότε ὁ στρατηγὸς Χάν, βλέπων τὴν ἐπιμονὴν τῆς ἐπιτροπῆς, ἀνταπαντῶν λέγει: *«τὰ ἑλθῆ ἐπιτροπὴ ἐξ ἀξιωματικῶν ὑποδεεστέρων καὶ ἄλλη ἐξ ὑπαξιωματικῶν, ἵνα ἴδωσι τὸ διάταγμα τῆς ἀμνηστίας καὶ πιστεύωσι περὶ τῆς ὑπάρξεώς του.»*

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιτροπὴ ἐπέμενε ζητοῦσα τὴν δημοσίευσιν τῆς ἀμνηστίας καὶ τὴν τῆς χάριτος τῶν ἐξεληθόντων τῶν φυλακῶν ὑποδικῶν καὶ καταδικῶν, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ βασιλέως συνήνεσαν νὰ ζητήσωσι περὶ τούτου τὰς περαιτέρω διαταγὰς τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως.

Καὶ οὕτω, τῶν διαπραγματεύσεων εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο καταληξασῶν, ἡ ἐπιτροπὴ ἐπανῆλθεν εἰς Νκύπλιον, ἵνα γνωστοποιήσῃ τοῖς πᾶσι τὰ διαμειφθέντα.

Ἐν τούτοις ὁ Γρίβας ἐξηκολούθει τὰς στασιαστικὰς πράξεις αὐτοῦ· διότι ὅτε τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀτμόπλοϊόν τι ἀπῆρεν ἐκ Μύλων, ὁ Γρίβας ὑποθέτων ὅτι δι' αὐτοῦ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ βασιλέως ἐπεμπον πρὸς τὸν βασιλέα τὴν ἐκθεσιν αὐτῶν περὶ τῆς γενομένης μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν συνεντεύξεως, κανονοβολεῖ αὐτὸ ἐκ Παλαμῆδιου.

Ἄλλὰ καὶ ἐκτὸς τοῦ Γρίβα, ἐν γένει τὸ μείζον μέρος τοῦ στρατοῦ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν πολιτῶν ἐκηρύχθη κατὰ τῆς ἀμνηστίας. Τὴν ἰδέαν δὲ ταύτην ἐνίσχουον αἱ καθ' ἑκάστην ἐρχόμεναι ἐκ διαφόρων μερῶν εἰδήσεις καὶ ἐξ αὐτῶν ἀκόμη τῶν πολιορκητῶν, περὶ μελετωμένων ἐπαναστατικῶν σχεδίων καὶ ἐν ἄλλοις μέρεσιν.

Ἐν τούτοις, παρήρχοντο ἡμέραι καὶ οὐδεμία ἤρχετο ἀπάντησις παρὰ τοῦ βασιλέως ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐν Τύρινθι γενομένης διαπραγματεύσεως μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπαναστατῶν, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ ἀρχηγὸς Μ. Ἀρτέμης ζητεῖ ἀπάντησιν παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Χάν, εἰδοποιῶν αὐτῷ ὅτι ἐὰν δὲν ἀπαντήσῃ ἀμέσως, αἱ ἐχθροπραξίαι θελοῦσιν ἐπαναληφθῆ.

Μετὰ δύο ἡμέρας ὁ Χάν ἐζήτησεν τὸν Ζυμβρακάκη νὰ μεταβῆ μετὰ δύο ἄλλων προσώπων πρὸς συνάντησιν αὐτοῦ εἰς *Μερζέ*, ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς Ἀρτέμης ἀπάντησεν ὅτι ἡ συνέντευξις πρέπει νὰ γίνῃ πλησίον τῆς ἐξοχικῆς οἰκίας τοῦ Ζυμβρακάκη, καὶ τὴν ἐπιούσαν στέλλεται ἡ ζητηθεῖσα ἐπιτροπή, συγκειμένη ἐκ τοῦ Ζυμβρακάκη, τοῦ δικηγόρου Κωνσταντίνου Φαρμακοπούλου καὶ τοῦ λοχαγοῦ Συνοδινοῦ· ἀλλ' ὁ Χάν εὐρίσκετο εἰς Ἄρσιαν, ἔνθα καὶ μετέβη ἡ ἐπιτροπή, ἣτις ἔμεινεν ἐκστατικῆ, παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, ἀκούσασα ἐκ τοῦ στόματος τοῦ στρατηγοῦ Χάν «ὅτι ἀμνηστία δὲν ὑπάρχει· διότι τὸ ὑπουργεῖον δὲν ἐνδίδει.»

Εἰς μάτην ἡ ἐπιτροπή ἀντιπαρετήρησεν αὐτῷ νὰ ἐνθυμηθῆ ὅποιαις διαβεβαιώσεις, ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς στρατιωτικῆς τιμῆς, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐν Τύρινθι περὶ ὑπάρξεως ἀμνηστίας, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπανελάμβανεν ὅτι ἔχει διαταγὴν νὰ γνωστοποιήσῃ αὐτοῖς, ὅτι τὸ ὑπουργεῖον δὲν χορηγεῖ ἀμνηστίαν. Ἐπὶ τούτῳ ὁ Φαρμακόπουλος ἀπῆντησε τότε αὐτῷ : «*λοιπὸν στρατηγὲ ἔλθετε νὰ κυριεύσῃτε ἐρείπια καὶ οὐχὶ πόλιν*» καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῶν ἄλλων.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἔφθασεν εἰς Ναύπλιον, ἡ δὲ φρουρὰ καὶ ἡ πόλις μετ' εὐχαριστήσεως ἤκουσαν τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην, ἀλλ' ἐπιθυμητὴν ἀπάντησιν τοῦ Χάν, συνεπέα τῆς ὁποίας, ὁ ἀρχηγὸς Μ. Ἀρτέμης ἐξέδωκε τὴν δε τὴν ἡμερησίαν διαταγὴν :

Ἡμερησία διαταγὴ 6 ὥρα μ. μ τῆς 16 Μαρτίου 1862

*Γενναῖε στρατὲ καὶ πατριωτικοὶ πολῖται καὶ κάτοικοι
τοῦ Ναυπλίου καὶ τῶν Προαστείων.*

Ἐπὶ ἰκανὰς ἡμέρας διὰ δολίων καὶ ἀντεθνικῶν παραστάσεων οἱ ἐλθόντες νὰ πνίξωσι τὸ εὐγενὲς αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας ἐνέπαιζαν τὴν πολεμικὴν ἀνοχὴν μας, ἀπὸ ἀνακωχῆς εἰς ἀνακωχὴν, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι.

Ἢδὴ ὅμως ἐδείχθη ἡ προδοτικὴ διαθέσις των, τὴν ὁποίαν χρεωστοῦμεν, τηροῦντες τὸν ὄρκον μας, νὰ πολεμήσωμεν, διότι ἡ ἐπιτροπὴ τὴν ὁποίαν ἐπέμψαμεν κατ' ἐπίμονον αἰτήσιν αὐτῶν ἀνήγγειλε πρὸς ἀγαλλίασιν ὄλων ἡμῶν, ὅτι ψεύδη ἦσαν αἱ περὶ ἀμνηστίας καὶ συμβιβασμοῦ προτάσεις τῶν ἀντεθνικῶν.

Ἐτοιμασθῶμεν λοιπὸν ἀπαξάπαντες οἱ γνήσιοι Ἕλληνες καὶ πατριῶται, νὰ περαιοῦσωμεν ἀνδρείως τὸ ἱερόν ἔργον, τὸ ὅποῖον μὲ τὰς εὐλογίας τῶν σκιῶν τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων ἀδελφῶν καὶ πατέρων μας ἠρχίσωμεν, τηροῦντες ἕκαστος τὴν τάξιν του μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης πειθαρχίας.

Πρῶτος δ' ἐγὼ ὁ λαβὼν τὴν τιμὴν νὰ ἐκλεχθῶ ἀρχηγὸς τοῦ πατριωτικοῦ κινήματος, θέλω προσφέρει εἰς θυσίαν τὴν ὑπαρξίν μου πρὸς εὐδῶσιν αὐτοῦ, καὶ τὸ χυθὲν καὶ χυθησόμενον αἷμα, ἄς στρέψῃ εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν αἰτίων τῆς ἀδικουμένης πατρίδος μας.

Ὁ ἀρχηγὸς

Ἀρτέμης Μίχου

Μετὰ ταῦτα μουσικὴ παιανίζουσα καθ' ὅλην τὴν πόλιν, καὶ συνοδευομένη ὑπὸ πλήθους πολιτῶν, ζητωκραυγούντων ὑπὲρ τοῦ ἔθνους διείδιδε τοῖς πᾶσι τὴν ἀπάντησιν τοῦ Χάν.

Συγχρόνως δ' ἄπαντες οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς, πλὴν τοῦ ὑπολοχαγοῦ Ἀντωναρποπούλου ἀσθενούντος, συνέρονται μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ Ἀρτέμη εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, ἔνθα ἡ σταλεῖσα πρὸς τὸν Χὰν ἐπιτροπὴ ἐξέθηκε τὴν ἣν ἔλαβε περὶ ἀμνηστίας ἀπάντησιν, μεθ' ἧς ἀσπαζόμενοι ὀρκίζονται νὰ ὑπερασπισθῶσιν ἀλλήλοις μέχρι θανάτου.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἐπανήρξατο γενικὴ συμφιλίωσις μεταξὺ Γρίβα καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ Ἀρτέμη καὶ ὄλων τῶν ἀξιωματικῶν. Οὕτω δὲ ἀπεφάσισαν νὰ ἀντιστῶσι γενναίως ἐφ' ᾧ καὶ προέβησαν, ἐν τάχει, εἰς τὴν ὀχύρωσιν τοῦ παραλίου καὶ τινων ἄλλων θέσεων τῆς πόλεως.

Τῇ δὲ 18ῃ Μαρτίου κανονοβολισμὸς μέγας ἐξ ὄλων τῶν φρουρῶν τῆς πόλεως ἤρξατο, ἐπὶ πολλὰς κατὰ συνέχειαν ὥρας, κατὰ τῶν πολιορκητῶν, οἵτινες οὐδαμῶς ἀνταπεκρίθησαν. Τὴν δὲ ἐπιούσαν 19 Μαρτίου ὁ κανονοβολισμὸς ἐπαναλαμβάνεται καὶ οἱ πολιορκηταὶ ἐρεθισθέντες ρίπτουσι σωρείαν σφαιρῶν πρὸς τὴν πόλιν φνεύσαντες πέντε πολίτας.

Ἐν τούτοις, ὑπάξιωματικός τις ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῆς πολιορκίας φέρων σημαίαν λευκὴν ἐκόμιζεν ἐγγράφον τοῦ στρατηγοῦ Χὰν πρὸς τὸν ὑποπρόξενον τῆς Γαλλίας, δι' οὗ ἀνήγγελλεν αὐτῷ ὅτι ἂν ἡ πόλις ἐξακολουθῇ κακοβολοῦσα πρὸς τὸ στρατόπεδον θέλει καὶ οὗτος ἀνταπαρτήσῃ κακοβολῶν πρὸς τὴν πόλιν.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ κανονοβολισμοῦ τούτου ἡ περιφημὸς συνωμότης Καλλιόπη Παππαλεξοπούλου, ἰσταμένη ἐπὶ τοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας αὐτῆς ἠψήφει τὰς διερχομένας σφαίρας ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν τηλεβόλων φωνάζουσα ὅτι : «τὸ Μεσολόγγιον ἠσφάλισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἔθρου· τὸ δὲ Ναύπλιον θέλει ἐξασφάλισαι τὰς ἐλευθερίας του.»

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων ἐξακολουθοῦσα ἔμελλε νὰ ἔχη μεγάλας συνεπειάς, τὴν ἐπαύριον 20 Μαρτίου ὁ ἀρχηγὸς Μ. Ἀρτέμης δι' ἐκθέσεως πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν τριῶν εὐεργετιδῶν δυνάμεων, ἐπιδοθείσης πρὸς τοὺς ἐν Ναυπλίῳ προξενικούς πράκτωρας αὐτῶν, ἱστορῶν πάντα τὰ συμβάντα ἐν τῷ περὶ ἀμνηστίας ζητήματι προσθέτων, ὅτι ἐπειδὴ οὕτως ἐχόντων

τῶν πραγμάτων, ἡ φρουρὰ καὶ οἱ πολῖται θέλουσι ἀντιτάξει μέχρι οὗ ὑπὸ τὰ ἐρείπια ἐνταφιασθῶσιν, αἱ δὲ ἐχθροπραξίαι ἤρχισαν ἤδη, ἡ γιγανθωπία ὑπαγορεύει ὥστε τὰ ληθθῆ πρόοια περὶ τῶν ἐν τῇ πόλει οἰκογενειῶν, καὶ ἐπικαλοῦνται τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μέσα τῶν μεγάλων εὐεργετιδῶν δυνάμεων. εἰς περιστασίαι καθ' ἣν ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βασιλέως δὲν ἤθελε χορηγήσει τὰ πρὸς ἀναχώρησιν τῶν οἰκογενειῶν τούτων μέσα.

Συγχρόνως δ' ἀπέστειλαν ἀντίγραφον τῆς ἐκθέσεως ταύτης καὶ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ πολιορκητικοῦ στρατοῦ, ζητοῦντες συνάμα μέχρις οὗ ληθθῆ περὶ τούτου μέτρον, ἀνακωχὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Ἡ ἀνακωχὴ ἐδόθη, εἰδοποιηθέντος συγχρόνως τοῦ Χάν, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Δ. Βότσαρη ὑπὸ ἡμερομηνίαν 19 Μαρτίου, ὅτι ἅπασαι αἱ οἰκογένειαι, ἐξαίρουμένων τῶν ἀξιωματικῶν δύνανται νὰ ἐξέλθωσι τοῦ φρουρίου· ἀλλὰ τὰ ἀναγκαστὰ πρὸς μετακόμισιν μέσα εἶλεπον ἐντελῶς καὶ, κατὰ συνέπειαν, ἡ ἐξοδος ἐφαίνεται ὀσκόλος καὶ ἀπραγματοποιήτος.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὴν πρωΐαν τῆς 24 Μαρτίου δύο ἀτμόπλοια, ἐν Ἀγγλικὸν καὶ ἐν Γαλλικόν, ἐνεφάνησαν ἐρχόμενα ἐκ Πειραιῶς εἰς τὸν Ναυπλιακὸν λιμένα· ἀμέσως διαδίδεται εἰδησις ἀνὰ τὴν πόλιν, ὅτι ἡ ἀμνηστία ἐδόθη, ἐξαίρουμένων μόνον 19 προσώπων. Μετ' οὗ πολὺ δὲ διάφορα ἀντίτυπα τῆς «Γενικῆς Ἐφημερίδος», περιέχοντα τὸ Διάταγμα τῆς ἀμνηστίας καὶ τὸ τῆς χάριτος τῶν καταδικῶν ἀνεγινώσκοντο ἐν ἅπασιν τοῖς δημοσίοις τῆς πόλεως μέρεσιν. Ἡ εἰδησις αὕτη διέχυσεν ἀνὰ τὴν πόλιν κατῆφειαν γενικὴν.

Οἱ δὲ προξενικοὶ Πράκτωρες διεδίδον ὅτι τ' ἀτμόπλοια ἦλθον ἵνα παραλάβωσιν οἰκογενείας· ἀλλ' ἡ κυρία ὁμῶς ἐντολή, ἣν οἱ πλοίαρχοι ἔλαβον παρὰ τῶν Πρέσβειων, ἦτο νὰ παραλάβωσι καὶ μεταφέρωσιν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοὺς μὴ ἀμνηστευθέντας 19 ἐπαναστάτας.

Οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς Ναυπλίας καὶ Παλαμηδίου πρὸς τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας συνῆλθον εἰς τὸ Κατάστημα τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, ἐνθα ὁ ἀρχηγὸς Ἀρτέμης ἀνέγνω αὐτοῖς τὸ περὶ ἀμνηστίας βασιλικὸν Διάταγμα, δι' οὗ ἐξηροῦντο αὐτῆς ὁ ἀρχηγὸς καὶ δέκα ὀκτὼ ἄλλα πρόσωπα πολιτικά τε καὶ στρατιωτικά ὡς ἐξῆς :

ΟΘΩΝ

ΕΛΛΗΝ. ΘΕΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Λαθόντες ὑπ' ὄψιν τὴν εἰς ἡμᾶς ἀπευθυνθεῖσαν παράκλησιν τῶν κατοίκων Ναυπλίας, καὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ προφυλάξωμεν, εἰ δυνατόν, τὴν πόλιν ταύτην ἐκ τῶν δεινῶν τῆς ἐκπορθήσεως, καὶ νὰ δώσωμεν οὕτως νέα δείγματα τῆς βασιλικῆς ἡμῶν εὐσπλαγχνίας, ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἡμετέρου ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἀποφασίζομεν·

Α' Εἰς ἅπαντας τοὺς ἐνόχους ἐσχάτης προδοσίας καὶ στάσεως κατασταθέντας στρατιωτικούς τε καὶ πολιτικούς, τοὺς ἤδη ἐντός τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἢ τῶν φρουριῶν Ναυπλίας εὐρισκομένους, ἐξαίρειται τῶν κκτωτέρω ὀνομαστί ἀναφερομένων προσώπων, ἀπονέμομεν ἀμνηστίαν διὰ τὰ εἰρημένα ἐγκλήματα τῆς ἐσχάτης προδοσίας καὶ στάσεως, καὶ τὰ μετ' αὐτῶν συναφῆ, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι ἡ ρηθεῖσα πόλις καὶ τὰ φρούρια θέλουσι παραδοθῆ εἰς τὴν ἐξουσίαν ἡμῶν.

Β'. Ἐξαίρουνται τῆς ἀμνηστίας οἱ ἑξῆς :

α. Στρατιωτικοί·

Δημήτριος Τσόκρης, Ἀρτέμις Μίχου, Λουδοβίκος Στέλβαχ, Δημήτριος Βόσταρης, Χαράλαμπος Ζυμπρακάκης, Δημήτριος Γρίβας, Χρήστος Κατσικογιάννης, Διονύσιος Τριτάκης, Χρήστος Γρίβας, Θρασύβουλος Μάνος, Ἀλέξανδρος Πραϊδης, Νικόλαος Σμόλεντις.

β'. Πολιτικοί·

Γ. Α. Πετμεζας, Π. Α. Μαυρομιχάλης, Κωνσταντῖνος Ἄντωνόπουλος, Γρηγόριος Δημητριάδης, Ἰωάννης Παππαζαφειρόπουλος, Σπ. Ν. Ζαβιτσάνος καὶ Γ. Φραγγιδης.

Γ'. Ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἐπεκτείνωμεν τὴν βασιλικὴν ἡμῶν συγκατάβασιν καὶ εἰς ἐκείνους ἐκ τῶν τῆς ἀμνηστίας ὡς ἀνωτέρω ἐξαίρουμένων, οἵτινες διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως τῆς νομίμου τάξεως ἤθελον φανῆ ἄξιοι τῆς συγκαταβάσεως ταύτης.

Δ'. Τὸ παρὸν περὶ ἀμνηστίας Διάταγμα ἰσχύει μόνον μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν θέλει ἀρχίσει ὁ κατὰ τινος τῶν φρουρίων Ναυπλίας διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης κανονοβολισμός.

Οἱ ἡμέτεροι ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης καὶ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργοὶ θέλουσι δημοσιεύσει καὶ ἐκτελέσει τὸ παρὸν Διάταγμα.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 8 Μαρτίου 1862.

Ο Θ Ω Ν.

Ἄθ. Α. Μιαούλης, Α. Γ. Κουτουριώτης, Δ. Βότσαρης
Μ. Ποτλῆς, Ε. Α. Σίμος, Χ. Χριστόπουλος.

Μετὰ τινα σκέψιν, ὁ ταγματάρχης Ἰωάννης Μανωλάκης λαβὼν τὸν λόγον εἶπεν ὅτι ἡ ἀμνηστία ἐζητήθη γενικῇ ἀνευ ἐξαιρέσεως προσώπου, καὶ ἐπειδὴ τὸ Βασιλικὸν Διάταγμα δὲν εἶναι σύμφωνον πρὸς τὴν αἴτησιν, ἡ ἀμνηστία καθίσταται ἀπαράδεκτος καὶ προτείνει ἵνα τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς ἐπιμείνη ἐν τῇ πρώτῃ αἰτήσῃ αὐτοῦ περὶ γενικῆς ἀμνηστίας, καὶ ταύτης μὴ δοθείσης νὰ ζητηθῶσι τὰ μέσα πρὸς ἀναχώρησιν ὁλοκλήρου τοῦ σώματος τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῆς φρουρᾶς.

Ἄπαντες οἱ ἀξιωματικοὶ παραδέχθησαν τὴν γνώμην ταύτην καὶ τὴν ἐπιούσαν συνετάχθη ἐγγραφον, δι' οὗ οἱ ἀμνηστευόμενοι ἀξιωματικοὶ ἰδόντες τὰς ἐξαιρέσεις τοῦ Διατάγματος κηρύττουσιν ὅτι εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ συμμετάσχωσιν, ἐν πάσῃ περιπτώσει, τῆς τύχης τῶν ἐξαιρεθέντων τῆς ἀμνηστίας συναδέλφων αὐτῶν. Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο ὑπογραφὲν ὑπὸ πολλῶν ἀξιωματικῶν παρεδόθη διὰ τὰ περαιτέρω τῷ ἀρχηγῷ Μ. Ἀρτέμῃ.

Τὰ ξένα τῶν δυνάμεων ἀτμόπλοια ἔμειναν ἐπὶ δύο μόνον ἡμέρας ἐν τῷ λιμένι, ἀνεχώρησαν δὲ παραλαβόντα τὰ ἐν τῷ ὑποκαταστήματι τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς εὐρισκόμενα χρήματα.

Οἱ ἐπαναστάται ἐζήτησαν μὲν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν εἰς Ἀθήνας ἀποστολὴν τῶν χρημάτων τούτων, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν τοῦτο, καθόσον ἡ μετακόμισις ἐγένετο διὰ ναυτῶν Γάλλων καὶ συνωδεύοντο παρ' ἀξιωματικοῦ.

Οἱ Ναυπλιεῖς βλέποντες τὴν διὰ τῆς ἀμνηστίας μέλλουσαν νὰ ἀποκατασταθῇ ἡσυχίαν διαλυομένην ὡς ἐκ τοῦ πρωτοκόλλου τῶν ἀξιωματικῶν, διὰ τοῦ δημάρχου προσηνέχθησαν νὰ χορηγήσωσιν 100,000 δραχμῶν πρὸς τοὺς μὴ ἀμνηστευθέντας, ἂν οὗτοι ἀπεφάσιζον ν' ἀναχωρήσωσι.

Πρὸς τοῦτο δὲ οἱ πλοίαρχοι τῶν Ἀττικοπλοίων ἀνέφερον προσωπικῶς τῷ ἀρχηγῷ ὅτι ἂν συγκατατίθενται οἱ ἐξαίρουμένοι τῆς ἀμνηστίας ν' ἀναχωρήσωσι, δύνανται νὰ περιμείνωσιν εἰσέτι ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας, ἀλλ' ὅμως λαβόντες ἀρνητικὴν ἀπάντησιν ἀνεχώρησαν κατευθυνόμενοι εἰς Πειραιᾶ.

Οἱ Ναυπλιεῖς ἐσκόπουν λοιπὸν περαιτέρω ἀντίστασιν ἀλλ' ἐστεροῦντο χρημάτων ἐφ' ᾧ καὶ τῇ αἰτήσει τοῦ Δ. Γρίβα καὶ τῇ συναίνεσει τοῦ ἀρχηγῷ Μ. Ἀρτέμη, ζητεῖται παρὰ τοῦ δημάρχου νὰ ἐπιβληθῇ καὶ τρίτος ἔρανος ἐκ δραχμῶν 150,000, πρὸς τοῦτο δὲ διώρισαν ἑπταμελῆ διαχειριστικὴν ἐπιτροπὴν. Καίπερ ὅμως ὑπῆρχεν ἀνακωχή, τὸ Παλαμηδίου ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐκανονοβόλει· ταῦτα μαθόντες οἱ ἐν Ἀθήναις ἀπέστειλαν τὸν ἐν Νεαπόλει πρόξενον ἀδελφὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Θ. Μάνου, Ἀλέξανδρον περὶ τὰ τέλη Μαρτίου εἰς Παλαμηδίου, ἵνα προτρέψῃ τὸν ρηθέντα ἀξιωματικὸν καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Γρίβαν καὶ τοὺς λοιποὺς ἐν Παλαμηδίῳ ἀξιωματικοὺς νὰ παραιτηθῶσι πάσης περαιτέρω ἀντιστάσεως, καὶ νὰ ἀποφασίσωσι νὰ μεταβῶσιν ἐκτὸς τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ καὶ τὸ διάβημα τοῦτο ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος τινος.

Τέλος πάντων ἀπεφάσισαν τὴν ἐξοδὸν τῶν οἰκογενειῶν ὁ δ' ἀρχηγὸς τοῦ κυβερνητικοῦ στρατοῦ Χὰν γνωστοποιεῖ, ὅτι ἅπασαι αἱ οἰκογένειαι πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, ἄνευ ἐξαιρέσεως, δύνανται νὰ ἐξέλθωσιν ὑποσχόμενοι πρὸς πάσας τὴν προστασίαν τῶν νόμων. Νέα δὲ ἀνακωχή τῶν ἐχθροπραξιῶν ὤρισθη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐξοδοῦ τῶν οἰκογενειῶν.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀρχηγῷ Μ. Ἀρτέμη καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἀξιωματικῶν ἐξῆλθον ἐπίσης τῆς πόλεως, πλὴν τῶν ταγματάρχων Μανωλάκη, Θ. Κυδωνάκη καὶ τοῦ λοχαγοῦ Πετμεζᾶ. Ἐπίσης καὶ ἅπασαι σχεδὸν αἱ οἰκογένειαι τοῦ Ναυπλίου, ἐξ οὗ ἡ πόλις ἐφάνετο οἶονεὶ κατεργημῶθεῖσα.

Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν οἰκογενειῶν ἦτο ὄντως οἰκτρὰ ἄτε ἐνεργουμένης τῆς ἀναχωρήσεως ἐσπευσμένως οὕτως, ὥστε δι' ἔλλειψιν τῶν μέσων τῆς διὰ ξηρᾶς μετακομίσεως, πλῆθος οἰκογενειῶν διενευκτέρευον ἐν ὑπαίθρῳ κατὰ τὸ ἀπέναντι τοῦ Ναυπλίου μέρος, ἀναμένουσαι τὴν ἐπάνοδον ἀμαξῶν.

Τέλος πάντων, οἱ μὴ ἀμνηστευθέντες συγκατέθησαν πλὴν τοῦ Γρίβα νὰ ζητήσωσι τὰ μέσα πρὸς ἀναχώρησιν ἐκτὸς τοῦ κράτους. Ἡ αἴτησις συντάσσεται καὶ διαβιβάζεται πρὸς τοὺς Πρέσβεις Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας διὰ τῶν ἐν Ναυπλίῳ ὑποπροξένων αὐτῶν, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Γρίβα καὶ τινῶν ἄλλων σὺν αὐτῷ ἐμμενόντων ἐν τοῖς προαποφασισθεῖσιν.

Ἄλλ' ὅμως εἰς τὴν πρὸς τοὺς Πρέσβεις αἴτησιν τοῦ ἀρχηγοῦ Μ. Ἀρτέμη περὶ ἀναχωρήσεως τῶν ἐξαιρεθέντων τῆς ἀμνηστίας, οὗτοι ἀπήτησαν τηλεγραφικῶς, διὰ τῶν ἐν Ναυπλίῳ ὑποπροξένων, νὰ σταλῇ αὐτοῖς πρωτόκολλον συντεταγμένον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ὑπογεγραμμένον παρ' ἀπάντων τῶν ἐξαιρεθέντων τῆς ἀμνηστίας 19 ἐπαναστατῶν.

Τοῦτο μαθὼν ὁ ἀρχηγὸς συγκαλεῖ εἰς συμβούλιον ἅπαντα τὰ μὴ ἀμνηστευθέντα πρόσωπα ταῦτα, ἐκθέτει τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ ζητεῖ νὰ ἐκφρασθῶσιν, ἂν ἅπαντες συγκατατίθενται νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ Κράτους. Μετὰ πολλὴν συζήτησιν τὸ μέτρον τοῦτο ἐγένετο δεχτὸν παρ' ἀπάντων καὶ συνετάχθη τὸ ἀρμοδιον πρωτόκολλον ὑπερ ὑπογραφῆν παρ' αὐτῶν ἐπεδόθη τοῖς ὑποπροξένοις, οἵτινες καὶ εἰδοποίησαν περὶ τούτου τηλεγραφικῶς τοὺς ἐν Ἀθήναις οἰκίους Πρέσβεις. Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο εἶχεν ὡδε :

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 6 Ἀπριλίου μηνὸς 1862.

«Συνελθόντες οἱ ὑποφαινόμενοι, ἐξηρημένοι τῆς ἀμνηστίας, τῆς χορηγηθείσης, διὰ τοῦ ἀπὸ 8 Μαρτίου ἔ. ἔ. Υ. Β. Διατάγματος, καὶ σκεφθέντες ἐπὶ τῆς περὶ ἀποδημίας ἡμῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν, διὰ πλοίων μιᾶς τῶν τριῶν μεγάλων καὶ εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος δυνάμεων, ὅπου ἡμεῖς κατ' ἐκλογὴν ἀποφασίσωμεν νὰ μεταβῶμεν, προτάσεως·

• Ἐπειδὴ τὸ αἶσθημα ἡμῶν ὑπὲρ πατρίδος, ἀγνόν καὶ καθαρόν, ἐκίνησεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπανάστασιν, οὐχὶ πρὸς ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων, ἀλλὰ πρὸς ἐφαρμογὴν καὶ θρησκευτικὴν τήρησιν τοῦ Συντάγματος, ὑπεστηρίχθη δὲ αὕτη ἐπὶ δύο καὶ πλέον μῆνας διὰ τῆς δυνατῆς θυσίας.

• Ἐπειδὴ, ἂν καὶ τὸ ἔθνος ἐκινήθη, ἠθικῶς, δὲν ὑπεστηρίξεν ὁμως καὶ διὰ τῶν ὄπλων τὴν ἐπανάστασιν· καὶ ἐπειδὴ ἡ πρόληψις τῆς περαιτέρω ζημίας τοῦ ἔθνους, καὶ τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως ταύτης, καὶ τῆς χύσεως τοῦ ἀδελφικοῦ αἵματος, κατ' ἀναγκὴν τῆς παραδοχῆς τῆς ἀνωτέρω προτάσεως.

• Ἀποφαινόμεθα

• Ὑποβάλλομεν ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ πατρῴου ἰδάφους, ἀναχωροῦντες εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν μεθ' ὄλων ἐκείνων, ὅσοι ἐκ τῶν ἐνταῦθα θέλουσι μᾶς ἀκολουθήσει.

*Μ. Ἀρτέμης, Α. Στέλλαχ, Δ. Ν. Βότσαρης, Χ. Ζιμβρακάκης,
Δ. Τριτάκης, Χ. Σ. Κατσιχογιάννης Π. Α. Μανρομιχάλης,
Κ. Δ. Ἀντωνόπουλος, Γρηγόριος Δημητριάδης, Σ. Ν. Ζαβιζάνος,
Γ. Α. Φραγγιάς, Θ. Μάρος, Γ. Κ. Παπαλαφερόπουλος,
Δ. Τσόκρης (ὁ κατ' ἀνάγκαιαν εὐσπλαγχνίαν παρ' ἡμῶν παραληφθεὶς.)
Δ. Πραϊδης, Χ. Γαρό, Γρίβας, Σμύλεντζι, Γ. Πετμεϊᾶς*

• Ἐγκαταλειφθεὶς παρὰ πάντων τῶν συναδελφῶν μου, ἀναγκάζομαι νὰ καταδικάσω ἑαυτὸν εἰς ἀειφυγίαν, καί, αἰσχυνόμενος τοῦ λοιποῦ ν' ἀποκαλῶμαι Ἕλληνα, ἀπὸ τοῦδε παραιτοῦμαι τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος.

Δημ. Γρίβας.

Τῆ 6ῃ Ἀπριλίου ὁ Γρίβας καὶ ὁ ταγματάρχης Ἰω. Μανωλάκης μεταβαίνουν εἰς τὸ στρατοπεδον τῆς πολιορκίας πρὸς συνέντευξιν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Χάν, πρὸς ὃν ἀνήγγειλαν τὴν περὶ ἀναχωρήσεως ἀπόφασιν ἀπάντων τῶν ἐξαιρεθέντων τῆς ζυμηστίας.

Τῇ δὲ ἑπαύριον, 7 Ἀπριλίου, περὶ τὴν 10ην π. μ. ὥραν, δύο ἀτμόπλοια, ἓν ἀγγλικὸν καὶ ἓν γαλλικὸν ἐθεάθησαν εἰσπλέοντα εἰς Ναύπλιον· παράυτα δὲ διεδόθη, ὅτι ταῦτα θέλουσι παραλάβει τοὺς ἐξαιρουμένους τῆς ἀμνηστίας καὶ μεταφέρει αὐτοὺς ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ Κράτους.

Οἱ ἐν Παλαμηδίῳ ἀξιωματικοὶ μετὰ τοῦ Γρίβα, ὅσοι ἐμελλον ν' ἀναχωρήσωσι, κατέβησαν εἰς τὴν πόλιν πρὶν ἢ εἰσέτι ἡ φρουρὰ Παλαμηδίου μάθει τι περὶ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτῶν.

Ἡ τοῦ Ναυπλίου ὁμως φρουρὰ εἶχεν ἤδη μάθει τὰ συμβάντα καὶ ἐμελετᾶτο σχέδιον μεταξὺ τῶν ὑπαξιωματικῶν νὰ παρακωλύσωσι τὴν ἀναχωρήσιν τῶν ἀξιωματικῶν.

Ἐν ἀκαρεὶ δὲ διεδόθη ἡ εἰδησις τῇ τε φρουρᾷ Ἀκροναυπλίας καὶ τῇ τοῦ Παλαμηδίου, καὶ ἀναβρασμὸς συνοδευμένος μετὰ ἀταξιῶν καὶ πυροβολισμῶν ἤρχισεν ἐν τε τῇ πόλει καὶ τοῖς φρουρίοις. Ἐπιτροπὴ δὲ ὑπαξιωματικῶν, μεταβᾶσα πρὸς τὸν ἀρχηγὸν Μ. Ἀρτέμην παρέστησεν αὐτῷ τὴν δυσἀρέσκειαν τῆς φρουρᾶς διὰ τὸ ληφθῆν περὶ φυγῆς μέτρον καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν ν' ἀναβάλῃ, τοῦλάχιστον ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, τὴν ἀναχώρησιν, καθόσον ἐκ τῶν πρὸ τριῶν ἡμερῶν αὐτομολησάντων ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῆς πολιορκίας ὑπαξιωματικῶν πρὸς τὴν πόλιν, ἔμαθον ὅτι κατὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα πολλαὶ τοιαῦται αὐτομολήσεις θὰ γίνωσιν, τοῦθ' ὅπερ μεταβάλλει ἐπὶ τὸ βέλτιον τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ὁ ἀρχηγὸς ὁμως ἀπήντησεν αὐτοῖς, ὅτι πᾶσαν περαιτέρω ἀντίστασιν θεωρεῖ ματαιὰν καὶ κατέπεισεν αὐτοὺς νὰ καθησυχάσωσι τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἄνδρας.

Οἱ ὑπαξιωματικοὶ ἐξῆλθον εὐχαριστημένοι, ἀλλ' αἱ παρατηρήσεις αὐτῶν πρὸς τοὺς ἄλλους δὲν ἔτυχον καλῆς ὑποδοχῆς.

Τούντεῦθεν οἱ πολῖται συνωμόται οἱ ἐξηρημένοι τῆς ἀμνηστίας : Γ. Πετμεζᾶς, Π. Μαυρομιχάλης, Κ. Ἀντωνόπουλος, Ἰω. Παπαζαφειρόπουλος καὶ Γ. Δημητριάδης, ἔσπευσαν πρῶτοι νὰ ἐπιβασθῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ ἀτμόπλοιου, ὃ δὲ Δ. Τσόκρης, Σ. Ζαβιτσάνος καὶ Φραγκιᾶς ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ.

Ὁ ἀρχηγὸς Μ. Ἀρτέμης ἐσκόπεε νὰ ἐπιβασθῆ περὶ τὴν ἐσπέραν ἵνα ἀποχαιρετήσῃ τὴν φρουρὰν, ἀλλ' ἀνθρώποι τινες εἰπόν-

τες αὐτῷ ὅτι συμμορία τες ἔξωθεν ὀργανισμένη προτίθεται νὰ δολοφονήσῃ αὐτόν, ἠνάγκασαν νὰ ἐπιβιβασθῇ κρυφίως καὶ ἐν τάχει ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ ἀτμοπλοίου περὶ τὴν 1ην μ. μ. ὠραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας· ἀλλὰ μόλις ἡ ἀναχώρησις αὐτοῦ ἐγνώσθη καὶ ὁ ἐρεθισμὸς ἐκορυφούτο· πυροκροτήσεις δὲ ἀκατάπαυστοι ἐν τε τῇ πόλει καὶ τοῖς φρουρίοις ἠκούοντο πληροῦσαι τὸν ἀέρα.

Ἡ ἡμέρα αὕτη ἦτο ἡ ἐπικινδυνωδεστέρα διὰ τὴν πόλιν ἐξ ὄλων τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Βότσαρης, ὁ Ζυμβρακάκης, ὁ Γρίβας καὶ ἄλλοι, ὡς καὶ πάντες σχεδὸν οἱ ἀμνηστευθέντες ἀξιωματικοί, ἐτέθησαν εἰς κίνησιν καὶ διὰ παντὸς ἠπίου μέσου ἐζήτουν νὰ καταπαύσωσι τὸν ἐρεθισμὸν τοῦτον, ὅστις ἠπέιλει νὰ γενήσῃ πολλὰ ἐν τῇ πόλει δυστυχήματα· εἰς μάτην ὅμως ἀπέβησαν πᾶσαι αἱ προσπάθειαι καὶ αἱ προτροπαὶ τῶν ἀξιωματικῶν.

Ὁ ὑπίλαρχος Τριτάκης, θελήσας νὰ ἀναβῆ εἰς Παλαμῆδιον, ἵνα ἐπαναφέρῃ τὴν ἡσυχίαν, πυροβολεῖται ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων καὶ ὑποχωρεῖ πρὸς τὴν πόλιν.

Ἡ κατάστασις, ἀπὸ στιγμῆς εἰς ατιγμῆν, καθίστατο δεινότερα. Πάντες ἐζήτουν ἢ νὰ ἐξέλθῃ ὁ ἀρχηγὸς Μ. Ἀρτέμης καὶ ν' ἀναβληθῇ τὸ μέτρον τῆς ἀναχωρήσεως, ἢ ἅπας ὁ στρατὸς ν' ἀναχωρήσῃ μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἀντέκρουον τὴν ἰδέαν ταύτην, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι τὰ ἀτμόπλοια δὲν δύνανται νὰ δεχθῶσιν ἄλλους πλὴν τῶν μὴ ἀμνηστευθέντων, ἀλλ' ὁ στρατὸς ἐζήτει νὰ καταλάβῃ τὰς ἐπάλλξεις τῆς παραλίας καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀναχώρησιν.

Πλὴν, ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ, ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Γραμματικόπουλος, φρούραρχος Βουρτζίου, παραλαβὼν τὴν ἐκεῖ φρουρὰν εἰς 60 ἀνδρας ἀνερχομένην, μεταβαίνει ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ ἀτμοπλοίου, ἐν ᾧ αὐτὸς τε καὶ οἱ ὑπ' αὐτόν ἐγένοντο δεκτοί· τοῦτο ἰδόντες οἱ ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς φρουρίοις καθησύχασαν, ἐλπίζοντες ὅτι θ' ἀναχωρήσωσιν ἅπαντες. Οὕτω δὲ μόλις πρὸς τὴν ἐσπέραν ἀπεκατέστη ἡ ἡσυχία ἐν τῇ πόλει.

Ἦρχισαν δὲ καὶ αἱ ἐπιβιβάσεις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτμοπλοίου. Οἱ

μουσικοί τῶν δύο ταγματῶν, ἐξαιρουμένων ὀλίγων, ἠκολούθησαν τὴν ἐπιβίβασιν τῶν ἀναχωρούντων.

Τὴν ἐπιούσαν, περὶ τὴν 8ην ὥραν π. μ., ἐπιβιβάσθησαν καὶ οἱ λοιποὶ ἀξιωματικοί, ὁ ταγματάρχης Βότζαρης, ὁ Ζυμβρακάκης, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Στέλβαχ, οἱ ἀνθυπολοχαγοὶ Δ. Γρίβας καὶ Χ. Κατζικογιάννης, οἱ ἀνθυπολοχαγοὶ Πραϊδης, Σμόλεντς καὶ Μάνος καὶ οἱ ὑπίλαρχοι Χ. Γρίβας καὶ Δ. Τριτάκης, κατευοδοθέντες μέχρι τῆς παραλίας ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ἀξιωματικῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγγλικῆς ἀτμοπλοίου.

Σημειούσθω δὲ ὅτι πρὸ τῆς ἐπιβιβάσεως οἱ φεύγοντες ἀξιωματικοὶ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὸ ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ Ἐράνου μένον ποσὸν τῶν 30,000 δραχμῶν.

Οὕτω δέ, περὶ τὴν 10ην π. μ. ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, τὰ δύο ξένα ἀτμόπλοια «Πελεκάν» καὶ «Κάστωρ» ἀπῆραν ἐκ τοῦ λιμένος Ναυπλίου, φέροντα περὶ τοὺς 300 πρόσφυγας, πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς, οὓς ᾤδηγησαν εἰς Σμύρνην.

Οἱ ἐξόριστοι Ἕλληνες διέμενον ἐν τῷ Λοιμοκαθαρητῆρι, πρὸς οὓς ὁ γενικὸς διοικητὴς Σμύρνης διένεμε καθ' ἑκάστην, τὰ χρειώδη καὶ ἐπέτρεψεν ἐκ περιτροπῆς νὰ ἐξέρχονται καθ' ἡμέραν ἀνὰ 30 εἰς τὴν πόλιν· βραδύτερον δὲ ἐξεληθόντες τοῦ Λοιμοκαθαρητηρίου, διέμενον ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς φιλανθρωπικοῖς καταστήμασι σιτιζόμενοι ἐκ συνεισφορῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἰταλῶν. Βραδύτερον πολλοὶ τούτων διεσκορπίσθησαν εἰς διαφόρους ἄλλας πόλεις τῆς τε Τουρκίας, Κωνσταντινούπολιν, Προῦσαν, Θεσσαλονίκην καὶ Ἰταλίας καὶ Γαλλίας, Νεάπολιν, Μασσαλίαν, Ρουμανίαν καὶ ἀλλαχοῦ καὶ τινες δὲ ἐπέστρεψαν ἀποινεὶ εἰς Ἀθήνας.

Οἱ ἀξιωματικοὶ Ἰω. Μανωλάκης καὶ Θ. Κυδωνάκης, οἱ ὁ ἀρχηγὸς Μ. Ἀρτέμης φεύγων ἔδωκε διαταγὰς περὶ τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως καὶ τῶν φρουρῶν τῷ στρατηγῷ Χάν, εἰδοποίησαν περὶ τούτου τὸν στρατηγόν, ὅστις τὴν αὐτὴν ἑσπέραν ἐζήτησε πληροφορίας περὶ τῆς ἡσυχίας τῆς πόλεως.

Τὴν δὲ πρῶταν τῆς 8ης Ἀπριλίου ἐγνωστοποίησε πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ταγματάρχας Κυδωνάκην καὶ Μανωλάκην δι' ἐγγράφου, ὅτι ἡ εἰσοδος τοῦ κυβερνητικοῦ στρατοῦ θέλει γίνεαι, κατὰ τὴν

12ην ὥραν καὶ ὅτι ἅπασα ἡ φρουρὰ μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν ὀφείλουσι νὰ ἐξέλθωσι τῆς πόλεως καὶ νὰ περιμείνωσι πρὸ τῶν Πυλῶν αὐτῆς τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ, ὅπερ καὶ ἐγένετο κατὰ τὴν 11ην ὥραν π. μ. παραταχθέντος τοῦ στρατοῦ ἐν τῇ πλατείᾳ τῶν *Στρατιωτικῶν Γυμνασίων*, ἔνθα παρίσταντο καὶ οἱ ἀξιωματικοί.

Περὶ τὴν 12ην ὁ κυβερνητικὸς στρατὸς ἔφθασεν εἰς τὴν πλατείαν, προπορευομένου τοῦ στρατηγοῦ Χὰν μετὰ τοῦ ἐπιτελείου αὐτοῦ, καὶ πλησιάσας πρὸς τὸν στρατὸν τοῦ Ναυπλίου ἀπέτεινεν αὐτῷ, διὰ τοῦ ὑπασιπιστοῦ Καρνάλη, ἐπιπληκτικὴν συνάμα καὶ νοθετικὴν προσλαλίαν.

Μετὰ ταῦτα ὁ στρατηγὸς Χὰν ἀποταθεὶς πρὸς τὸν ταγματάρχην Μανωλάκην διέταξεν αὐτὸν νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ὑποταχθέντα στρατὸν εἰς Τύρινθα ἔνθα νὰ μένη περιμένων περαιτέρω διαταγὰς, αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ Κυβερνητικοῦ στρατοῦ εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν κατέλαβε πάντα τὰ φρούρια αὐτῆς, δοὺς οὕτω πέρας τῇ πολυθρῦλῳ ταύτῃ Ναυπλιακῇ Ἐπαναστάσει.

Αὐθιμίρον δ' ὁ στρατηγὸς Χὰν διέταξεν ἅπαντας τοὺς ἀξιωματικούς τῆς παλαιᾶς φρουρᾶς νὰ ἐξέλθωσι τοῦ Ναυπλίου καὶ μεταβῶσιν, οἱ μὲν ἀνήκοντες εἰς λόχους εἰς Τύρινθα, οἱ δὲ ἄνευ στρατοῦ ἀξιωματικοί εἰς Ἄργος. Οὕτω δὲ ἔληξε τὸ τῆς Ναυπλιακῆς ἐπαναστάσεως δρᾶμα ὅπερ δὲν ἦτο γέννημα μόνου τοῦ Ναυπλιακοῦ κόσμου ἀλλὰ τῆς ἐν γένει τότε καταστάσεως τῆς χώρας.

Τούτων ἐν Ναυπλίῳ τελουμένων καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τοῦ Κράτους ἀνεφαίνοντο στασιαστικὰ κινήματα ἐν τε Τριπόλει ὡς εἰπομεν, ἐν Μεγαλοπόλει, ἐν Γυθείῳ, ἐν Καλάμεις, ἐν Νεοκαστρῷ, ἐν Ἀγίῳ Πέτρῳ, ἐν Νέᾳ Ἐπιδαύρῳ, ἐν Πάτραις, ἐν Ναυπάκτῳ καὶ ἐν Ἀκαρνανίᾳ ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Γρίβα, ἀλλὰ πᾶσαι αὐταὶ ἦσαν ἀνίσχυραι καὶ κατεστάλησαν ταχέως ἐν τῇ γενέσει αὐτῶν, σπουδαιότεραι δὲ ἦσαν ἢ ἐν Σύρῳ καὶ Κύθῳ ἔκτος τῶν τῆς Νάξου καὶ Θήρας καὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἐν αἷς συνελήφθησαν συνεπιεῖα τῶν ἐν Ναυπλίῳ κατασχεθεῖσῶν ἐπιστολῶν τῇ 1 Φεβρουαρίου καὶ ἐφυλακίσθησαν ἐν ταῖς φυλακαῖς Γκαρποῶ : ὁ Δημ. Καλλιφρονᾶς, ὁ δικηγόρος Ἄθ. Πετσάλης μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, οἱ ἀδελφοὶ Δεληγεωργαί, ὁ καπετάν Χρόνης Μπασιδέκης, ὁ Δ. Μητσάκης, ὁ Α. Καλός, ὁ Τριτάκης,

ὁ Κ. Καλαμιδάς, ὁ Νικολαΐδης, ὁ Ἀναγνώστόπουλος, ὁ λοχαγὸς Μάνεσης, ὁ Πολυμέρης, ὁ Ὀδ. Ἰάλεμος, ὁ Ἀποστολόπουλος, ὁ Λοβέρδος, ὁ Ἀλεξιάδης, ὧν οἱ Δημήτριος Καλλιφρονᾶς, Ἀθανάσιος Πετσαλής, Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης, Α. Καλός, Κ. Καλαμιδάς, Ν. Καλλισπέρης, Ὀδυσσεὺς Ἰάλεμος, Δ. Ἀθανασίου, Ἀγαμέμνων Σκαρβέλης, Πολυμέρης καὶ Δ. Μητσάκης τὴν νύκτα τῆς 17—18 Φεβρουαρίου ἀπεστάλησαν διὰ τῆς «*Αμαλλας*» εἰς Κύθον καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ κράτησιν ἐν τῷ νῦν καταστήματι τῶν Λουτρῶν, οἵτινες βραδύτερον κατὰ τὴν 1ην Μαρτίου ἐνωθέντες μετὰ τῶν ὑπὸ τὸν Νικόλαον Λεωτσακὸν ἐπαναστατῶν ἐπολέμησαν ἐν Κύθῳ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν.

Ἀρχηγὸς δὲ τῆς ἐν Σύρῳ στάσεως ἦτο ὁ ἄλλοτε γενναίως ἐν τοῖς Θεσσαλικοῖς πεδίοις, μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Χατζη-Πέτρου ὑπὲρ τῆς μεγάλης ιδέας πολεμήσας λοχίας, νῦν δὲ ὑπολοχαγὸς τοῦ ἐν Σύρῳ ἐδρεύοντος πεζικοῦ σώματος Νικόλαος Λεωτσακός, ὅστις μετὰ 30 ἀνδρῶν, ἑτέρου τινὸς ἀνθυπολοχαγοῦ, τοῦ πληρώματος τοῦ ἀτμοπλοίου τῆς ἀτμοπλοικῆς ἐταιρίας Σύρου «*Ὀθωγος*» καὶ τινῶν ἄλλων, περὶ τὴν 7ην π. μ. ὤραν τῆς 28ης Φεβρουαρίου 1862, ὑψώσαντες τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐζητωκραύγαζον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐपुरοῦθουν, κόψαντες σύναμα καὶ τὸ τηλεγραφικὸν σύρμα.

Ὁ νομάρχης Α. Ἀλεξανδρόπουλος μεταβὰς εἰς τὴν Ἄνω Σύρον, ὁπότεν ὀπλίσας ἱκανοὺς ἀνδρας, ἀνήγγειλεν ἐσπευσμένως διὰ τοῦ ἀναχωρήσαντος αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου τὸ γεγονός πρὸς τὴν κυβέρνησιν, ἥτις παράτα ἐξέπεμψε διὰ τῆς πολεμικῆς κορβέτας «*Αμαλλας*» ἕνα λόχον τακτικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Δ. Τσίρον, τὸν ὑπολοχαγὸν Δ. Θ. Χρυσοβέργην καὶ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Δ. Παπαδάκην, τὸν ὑπομοίραρχον Φωτο-Βάσσου καὶ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν τῆς φάλαγγος Τόλιαν καὶ 60 Μακεδόνας.

Οἱ ἐπαναστάται καταλαβόντες καὶ τὸ ἕτερον τῆς ἐταιρίας ἀτμοπλοίου «*Καρτερίαν*» ἀπέστειλαν αὐτὸ εἰς Τήνον, ἵνα παραλάβῃ καὶ τὸ αὐτόθι μένον στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα, ἀλλὰ τοῦ λοχίου ἀρνηθέντος, ἡ «*Καρτερία*» ἐπέστρεψεν εἰς Σύρον ἀπρακτος, τῶν Τηνίων μὴ ἀσπασθέντων τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα.

Οι ἐπαναστάται, κατὰ τὸ πρότερον συμπεφωνημένον αὐτοῖς σχέδιον, δι' οὐ ἐσκόπουν νὰ παραλάβωσι καὶ τοὺς ἐν Κύθῳ ἐξορίστους ἐπαναστάτας τῶν Ἀθηνῶν καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς Χαλκίδα, ἥτις ἤδη ἦτο ἕτοιμος εἰς ἐπανάστασιν, ὁπόθεν νὰ κατελθῶσιν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐπιβάλωσι τῇ κυβερνήσει τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῶν, διαρκασαντες τὸ ἐν Σύρῳ δημόσιον ταμεῖον καὶ ἐπιβάντες τῆς «Καρτερίας» ἔπλεον πρὸς τὴν Κύθον, πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐξορίστων ἐπαναστατῶν. Κατὰ τὸν πλοῦν ὁμως, περὶ τὴν 11 3)4 π. μ. τῆς 1ης Μαρτίου, ἐθεάθησαν ὑπὸ τῆς πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν ἀποσταλείσης βασιλικῆς κορβέττας «*Amallias*», ἥτις καὶ ὄλονεν ἔπλεε κατ' αὐτῶν. Οἱ ἐπαναστάται τότε ἤρξαντο κραυγάζοντες : «*ἢ φρεγάτα ! ἢ φρεγάτα !*»

«Εἰς τὰς φωνὰς ταύτας λέγουσιν οἱ, τῇ 12 Μαΐου τὰ τῆς Κύθου ἐκθέσαντες ἐπαναστάται Α. Καλὸς καὶ Δ. Μητσαϊκῆς, ἀπεκρίθημεν οἱ πλείστοι διὰ τῆς ἀναβάσεώς μας ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. ἕκαστος ἡμῶν διάφορον ἔδωκε γνώμην, ὁ δὲ Ν. Λεωστάκος μετὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ πλοίαρχου Ὀρλώφ «*κάτω ὄλοι, κάτω ὄλοι*» ἰστάμενοι παρὰ τὴν καταβάθραν μετὰ τοῦ Α. Καλοῦ εἶπε πρὸς τὸν πλοίαρχον «*ἐπάνω τους ! ἐπάνω τους !*» οὗτος ἀπεκρίθη ἄδύνατον νὰ πέσωμεν ἐπάνω των, μικρὸν ἄνοιγμα τοῦ σκάφους τῆς «Καρτερίας» ἀρκεῖ νὰ μᾶς βυθίσῃ.» Τότε ἠκούσθησαν πανταχόθεν σχεδὸν φωναί : «*εἰς τὴν ξηράν !*» καὶ πάραυτα διῆλθεν ὑπερθεν τῆς κεφαλῆς μας σφαῖρα ἐκ τοῦ ἀτμοδρόμονος ριφθεῖσα.

Ὁ πλοίαρχος Ὀρλώφ θέλων νὰ διασώσῃ τὸ ἀτμοκίνητον διατάσσει νὰ στραφῇ αὐτὸ δεξιὰ καὶ νὰ κατευθυνθῇ πρὸς τὸν λιμενίσκον τῆς Ἀγίας Βιρήνης. Μεχριστοῦ κρυφθῶμεν εἰς τὸν λιμενίσκον τοῦτον ἔδαπανήσαμεν πλέον τῶν πέντε λεπτῶν· καὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο ἤμεθα ὑπὸ τὰ πυρόβολα τοῦ ἀτμοδρόμονος, πλέοντος εἰς ἀπόστασιν ἡμίσειας τὸ πολὺ μιλίου.

Ἡ «Καρτερία» εἰσῆχθη ἀβλαβῶς εἰς τὸν λιμενίσκον καὶ μετὰ μεγίστης ταχύτητος καὶ ἐπιτηδειότητος ἐτέθη παραλλήλως πρὸς τὸν ἀριστερὸν αἰγιαλὸν τῆς εἰσόδου· ἡ ἀποβίβασις πάντων τῶν ἐν αὐτῇ, τῶν πολεμοφοδίων καὶ ἐνὸς μικροῦ κανονίου ἐγένετο ἐντὸς

ένος τετάρτου τῆς ὥρας, ὥστε περί τὴν 1 1)4 ὥραν μ. μ. εὐρέθη-
μεν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς.

Τὸ πυροβόλον ἐτοποθετήθη εἰς τὸ ἀκρωτήριο πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ πλοίου, ἔν περιπτώσει ἐπιθέσεως, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ *Λαζάρου Γ. Γιουρδῆ*, τοῦ *Καρτατζόγλου*, τοῦ *Τσάτσου*, τοῦ *Ίουστινιάνη*, τοῦ *Τσε.λα.λῆ* καὶ ἄλλων, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν στρατιωτῶν, τῶν πολιτῶν καὶ ἡμῶν τῶν ἀπελευθερωθέντων, διασκορπίσθησαν ἐπὶ τοῦ ὄροπεδίου καὶ ἐθεῶντο τὰς κινήσεις τοῦ ἀτμοδρόμονος· οὗτος ἐστάθη ἐπὶ τον ἀτμοῦ, καὶ ἅμα προσήγγισεν αὐτὸν ὁ «*Καρχαρίας*,» ἤρξατο νὰ ἀποβιβάσῃ εἰς τὰς λέμβους τὸν ὅποιον εἶχεν στρατόν· ὅτε δὲ ὁ στρατός κατέβη εἰς τὰς λέμβους ἔρριψε καὶ δευτέραν σφαῖραν, ἥτις διήλθεν ἐν μέτρον σχεδὸν ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ Ν. Λεωστάκου καὶ τινων ἄλλων, ἰσταμένων ὀλίγα βήματα ὑψηλότερα τοῦ μέρους, ἐνθα ἐτοποθετήθη τὸ πυροβόλον ἡμῶν.

Μετὰ τὸν κανονοβολισμόν τοῦτον, καὶ ἀφοῦ εἶδομεν πρὸς ποῖον σημεῖον ἔμελλον νὰ κινῶσι τὴν ἀποβίβασιν τοῦ στρατοῦ, ὁ *Μωραϊτίνης*, παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ *Ίουστινιάνη* καὶ 6—8 στρατιωτῶν, ἔδραμε πρὸς τὸν ἄπέναντι λόφον, ὡς ἐμπροσθεφυλακῆ· ὅτε δὲ ἀποβιβάσθέντες εἰς τὴν ξηρὰν οἱ στρατιῶται τῆς κυβερνήσεως ὤδευον καθ' ἡμῶν, ἔδραμε καὶ ὁ *Λεωστάκος* μετὰ τοῦ *Μητσάκη* καὶ ὀλίγων στρατιωτῶν, ἵνα φθάσῃ τὸν *Μωραϊτίνην* καὶ καταλάβῃ τὸν ἄνωθεν τοῦ λιμενίσκου τῆς *Ἀγίας Εἰρήνης* λόφον, ὅπως παρεμποδίσῃ τὴν ἐκεῖθεν πρὸς τὴν «*Καρτέρλαρ*» κατάβασιν τοῦ κυβερνητικοῦ στρατοῦ.

Οὗτοι ἀντὶ νὰ βαδίσῃ τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἣν ἐβάδιζεν ὁ *Μωραϊτίνης* ἐστράφησαν ἐπὶ τῶν βράχων καὶ ἔφθασαν ταχύτερον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου. Ὁ *Σκαρβέλης* βλέπων αὐτούς, ἐγκαταλιμπάνει τὸν συνοδοιπόρον τοῦ *Καλὸν* καὶ τοὺς προφθάνει, ἐξακολουθεῖ δὲ ὁ *Καλὸς* τὴν ὁμαλὴν ὁδόν, φθάνει τὸν *Μωραϊτίνην*, φέροντα μόνον εἰς χεῖρας δύο πιστόλια, καὶ τὸν *Ίάλεμον* καὶ προβαίνουσιν ἅπαντες ἐπὶ τοῦ λόφου, ἐνθα, τὸ πρῶτον ἐσταμάτησεν ὁ *Λεωστάκος*, πρὸς κατασκόπευσιν τῶν κινήσεων τοῦ ἀτμοδρόμονος καὶ τοῦ στρατοῦ. Ἐκεῖ διατάσσει τὸν σαλπικτὴν νὰ καλέσῃ τοὺς διασκορπισθέντας

στρατιώτας· ἡγεῖ ἡ σάλπιγξ ἐπὶ πέντε περίπου λεπτά καὶ μόλις συγκεντροῦνται 18 ἕως 20 στρατιῶται καὶ ὀλίγοι πολῖται.

Ὁ στρατὸς τῆς κυβερνήσεως ἀπαντᾷ καθ' ὁδὸν τὸν εἰσαγγελέα καὶ τὴν χωροφυλακὴν, ἣτις ἐφύλαττε τοὺς ἐξορίστους, λαμβάνει παρ' αὐτῶν πληροφορίας καὶ διερχόμενος τοῦ καταστήματος τῶν Λουτρῶν εὐρίσκει ἐκεῖ τὸν λοχίαν *Πέτρον Τσαβέλλα*, ὅστις ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Ἀγίας Εἰρήνης ἀνεχώρησε καὶ προσῆλθεν ἐκεῖσε.

Μακθάνει παρ' αὐτοῦ πάντα τὰ κατὰ τὸν *Λεωτσάκου* καὶ πάραυτα κινεῖ εἰς συνάντησιν αὐτοῦ· ἐν διαστήματι 30 ἕως 35 λεπτῶν τῆς ὥρας ὁ κυβερνητικὸς στρατὸς συγκεείμενος ἀπὸ ἑκατὸν πενήκοντα περίπου στρατιωτῶν τῆς γραμῆς τεσσαράκοντα χωροφυλάκων καὶ 30 Μακεδόνων, τοποθετεῖται ἀπέναντι ἡμῶν εἰς ἀπόστασιν χιλίων βημάτων.

Ὁ *Λεωτσάκος* τότε καλεῖ καὶ πάλιν πρὸς ἑαυτὸν τοὺς στρατιώτας, ἀλλ' οὐδεὶς, ἐκτὸς τῶν πρώτων, φέρεται προσερχόμενος· ἐγκαταλιμπάνει τὸ ὄροπέδιον καὶ τοποθετεῖται πλησιέστερον τῶν ἐναντίων μετὰ τοῦ *Μητσάκη*, τοῦ *Σκαρβέλη*, τοῦ δεκανέως *Καμπά* καὶ 10—20 στρατιωτῶν, ὃ δὲ *Μωραϊτίτης* ἀφίπων τοὺς λοιποὺς τοποθετεῖται ἀριστερόθεν τοῦ *Λεωτσάκου*, ἐντὸς τετραγώνου μικροῦ ἐκ λίθων.

Ἐντεῦθεν καταφαίνεται ἡ δύναμις τῶν ἐναντίων, καὶ ὅμως ὁ *Λεωτσάκος* καὶ ὁ *Μωραϊτίτης* δὲν ἀποδειλιῶσιν, ἀπ' ἐναντίας ἐνθουσιῶνται καὶ μετὰ πεποιθήσεως ἀκατανόητου φρονούσιν ὅτι θὰ κατισχύσωσι.

Περὶ τὴν 2 3)4 μ. μ. τὰ διαμαχόμενα μέρη εὐρέθησαν εἰς ἀπόστασιν προσβολῆς διὰ τοῦ τουφεκίου. Ἐν ἀγνοίᾳ τότε τοῦ τε *Λεωτσάκου* καὶ τοῦ *Μωραϊτίτη*, στρατιώτης τις ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐξέρχεται τοῦ χαρακώματος καὶ συναντᾷ μετ' ἄλλου ἐκ τῶν κυβερνητικῶν ἀμφοτέρωθεν ἀντηχοῦσιν αἱ φωναὶ ἐκ μέρους μὲν ἡμῶν :

«Ζήτω ἡ ἐλευθερία, Ζήτω ἡ πατρίς», ἐκ μέρους δὲ τῶν ἐναντίων «Ζήτω ὁ βασιλεὺς»· ὁ ἡμέτερος στρατιώτης ἐρωτᾷ τὸν ἄλλον «τί ζητοῦσι καὶ διατί τὰ χύνεται ἀδελφικὸν αἷμα εἰς τὸ *Ναύπλιον*· τὰ ἐρωθῶμεν, τῷ προσθέτει ὄλοι, διὰ τὸ καλὸν τῆς πατρίδος»· ὁ ἐναντίος προσκαλεῖ αὐτὸν νὰ παραδοθῶμεν.

Αἱ ζητωκραυγαὶ ἀμφοτέρωθεν ἐξακολουθοῦσιν, ὅτε ἀκούεται φωνὴ ἐκ τῶν χαρακωμάτων τῶν ἐναντίων «*νὰ ἐξέλθῃ ὁ Λεωτσάκος*». ὁ Σκαρβέλης τότε ἔρχεται πρὸς τὸ μέρος ἔνθα ἴσταντο ὁ Μωραΐτινης, ὁ Καλὸς καὶ ὁ Ἰάλεμος, καὶ λέγει «*ζητοῦν τὸν Λεωτσάκον*». ὁ Καλὸς ἐπιστρέφει εἰς τὰ ἴδια, ἵνα εἴπῃ εἰς τὸν Λεωτσάκον· νὰ μὴν ἐξέλθῃ, καὶ τὸν συνιστᾷ προσοχὴν, ἵνα μὴ ἐξ ἀπάτης τὸν φονεύσωσιν. Ζητεῖ ὁ Σκαρβέλης νὰ ἐξέλθῃ ὡς πρεσβευτῆς, ἀλλ' ὁ Λεωτσάκος καὶ ὁ Μωραΐτινης ἀποφασίζουσι νὰ ἐξέλθῃ ὁ Μητσάκης· οὗτος ὑψώνει ἐπὶ τοῦ ὄπλου του λευκὴν σημαίαν καὶ ἐξέρχεται προβαίνων 40 περίπου βήματα· ζητεῖ νὰ ἐξέλθῃ ἀξιωματικὸς τις ἐκ τῶν ἐναντίων, ἀλλ' οὐδεὶς ἐξέρχεται· ἐπὶ δέκα περίπου λεπτὰ ἔμεινεν ἔξω τοῦ χαρακώματος καὶ κανεὶς δὲν ἐξήλθεν, ἀλλ' ἐκάλουν αὐτὸν νὰ πλησιάσῃ.

Βλέπων τὴν ἀρνησίαν τῶν ἐναντίων νὰ ἔλθωσιν εἰς σπουδαίαν συνεννόησιν, καὶ τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ ἀραιώσιν τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ σκοπῷ προσβολῆς, ὡπισθοχώρησε φέρων πάντοτε τὸ σημεῖον τῆς εἰρήνης ἐπὶ τοῦ ὄπλου του.

Ἄμα τῇ ἀφίξει τοῦ Μητσάκη ἐντὸς τοῦ χαρακώματος ὁ Λεωτσάκος προσκαλεῖ τοὺς περὶ ἑαυτὸν νὰ ἐκφρασθῶσιν, ἂν θέλωσι νὰ πολεμήσωσι, καὶ νὰ συναποθάνωσιν· ἐν μιᾷ φωνῇ ἅπαντες ἀποκρίνονται : «*μάλιστα, μάλιστα, νὰ ἀποθάνωμεν μαζὶ σου Κ. ἀξιωματικέ*». ἐνῶ εἰς τοιαύτην διάχυσιν εὐρίσκοντο οἱ περὶ τὸν Λεωτσάκον, οἱ ἐναντίοι ἤρξαντο πρῶτοι τοῦ πυροβολισμοῦ, ὅστις διήρκεσεν ἀδιακόπως ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐκόπασε.

Κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ὁ Λεωτσάκης λέγει πρὸς τοὺς περὶ ἑαυτὸν, ὅτι ἡ σάλπιγξ θὰ ἠχήσῃ τὴν διὰ λόγῃς προσβολήν, ἀλλὰ νὰ μείνωσιν ἅπαντες ἀκίνητοι εἰς τὰς θέσεις των, καὶ ὅταν οἱ ἐναντίοι κενώσωσι τὰ ὄπλα των καὶ ἐξέλθωσι τῶν χαρακωμάτων των, ἵνα ἐπιτεθῶσι καθ' ἡμῶν, τότε νὰ πυροβολήσωσι κατ' ἐκείνων καὶ διὰ τῆς λόγῃς ν' ἀπωθήσωσιν αὐτούς, χωρὶς νὰ στρέψωσιν εἰς τὰ ὀπίσω, ἵνα ἴδωσι κὰν τι τρέχει.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, ἐν ἀπόσπασπα στρατιωτῶν ἐκ τῶν ἐναντίων, μετ' ὀλίγων χωροφυλάκων, βοηθούμενον ἀπὸ τὸ ἀνώμαλον τῆς πρὸς τὰ ἀριστερὰ θέσεως, προχωρεῖ καὶ καταλαμβάνει τὰ ὀπίσθια

τοῦ Μωραϊτίτη, ὅστις ἔννοει τοῦτο καὶ φωνάζει «*ἀλλ' τί εἶσθε ;*» ἀποκρίνονται· «*ἀντάρται*» καὶ ἐξακολουθοῦσι πλησιαζόντες, ὅτε δὲ ἔφθασαν εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων φωνάζουσι «*κάτω τὰ ὄπλα, παραδοθῆτε*» ὁ Μωραϊτίτης ἀποκρίνεται : «*ζήτω ἡ ἐλευθερία, παιδιὰ, ὅλοι εἴμεθα ἀδέρφια*» συγχρόνως ἀπομακρύνεται τῆς θέσεώς του ὁ Σκαρβέλης καὶ τραγηδῶν διευθύνεται πρὸς τὸν Μωραϊτίτην φωνάζων· «*Δὲν ἐτρέπεσθε, σεῖς Ἕλληνας γὰρ πολεμῆτε ἐναντίον τῆς ἐλευθερίας καὶ ὑπὲρ τῆς τυραννίας ; ζήτω ἡ πατρις, ἅς ἐνωθῶμεν ὅλοι*», αὐταὶ ἦσαν αἱ τελευταῖαι λέξεις του· διότι παράυτα σφαῖρα κτυπήσασα αὐτὸν εἰς τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλμὸν τὸν ἔριψε νεκρὸν.

Ὁ Λεωτσάκος βλέπων τὸν θάνατον τοῦ Σκαρβέλη καὶ τὸν κίνδυνον τοῦ Μωραϊτίτη ἐγκαταλιμπάνει τὸ χαράκιωμα καὶ τρέχει μὲ μόνον τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας εἰς δίκασιν τοῦ Μωραϊτίτη, περικυκλωθέντος ἀπὸ τοὺς ἐναντίους, κραυγάζων· «*Μὴ παιδιά, μὴ σκοτορῶμεθα· εἴμεθα ἀδέρφια ζήτω ἡ πατρις, ζήτω ἡ ἐλευθερία*» αἱ φωναὶ του δὲν εὐρίσκουσιν ἤχώ, καὶ παράυτα βλέπει τὸν Μωραϊτίτην πίπτοντα εἰς τοὺς πόδας τοῦ Σκαρβέλη, ἑαυτὸν δὲ περικυκλωθέντα. Ὁ Μητσάκης καὶ ὁ Καμπᾶς τρέχουσι τότε εἰς ὑπεράσπισίν του καὶ κενόνοσι τὰ ὄπλα των κατὰ τὸν ἐκκέντῳν πληγόνου μόνον ἕνα ἐξ αὐτῶν· οἱ ἐκκέντῳι πυροβολοῦσι κατὰ τοῦ Λεωτσάκου καὶ σφαῖραι τρεῖς διατρυπήσασαι τὴν κοιλίαν, τὸ στόμα καὶ τὸ στῆθος του τὸν ρίπτουσι νεκρὸν· αἰχμαλωτίζονται οἱ λοιποί.

Εἰς ἐκ τῶν στρατιωτῶν ὄρμῃ γὰρ διατρυπήσῃ τὸν Μητσάκην, ὅστις σώζεται διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ λοχίου Νταγκλῆ ἀπωθήσεως τοῦ στρατιώτου. Ὅτε δὲ ἔπαυσε πᾶσα ἀντίστασις φθάνει ὁ λοχαγὸς Δ. Τσιῖρος, ὅστις ἰδὼν τὸν Μητσάκην περικυκλωμένον ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τῷ λέγει «*καὶ σὺ ἐδῶ ;*» καὶ διευθύνεται κατ' αὐτοῦ μὲ γυμνὸν τὸ ξίφος· ὁ Μητσάκης τῷ ἀπαντᾷ, «*ματαία πλέον ἢ κατ' ἐμοῦ ὄργη, εἰμὶ αἰχμάλωτος*» ὁ Τσιῖρος συνέρχεται καὶ σταματᾷ· ἵσταται πρὸ τῶν σωματῶν τῶν πεσόντων νεκρῶν, καὶ ἀντὶ γὰρ κλάυση εἰς τὴν στέρηνσιν τοιοῦτων τέκνων τῆς φίλης πατρίδος, ἐξεμεῖ κατ' αὐτῶν ἀπείρους ὕβρεις, ἀνοικίους εἰς ἀξιωματικὸν, στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν νεκρὸν τοῦ Λεωτσάκου ἐφώνησε : «*κακοῦργε Μαριάτη, ἐρόμιζες δτι εἶχες γὰρ κάμης μὲ Τούρκους· εἶχες γὰρ κάμης μὲ τὸν Τσιῖρον, ὁ*

ὁποῖος ἐγνώριζε τὴν δολιότητά σου· ἔτσι εἶθε σεῖς οἱ Μανιάτες μπαπέσιδες· ἐφαντάσθης γὰ γίνης μεγάλος χωρὶς γὰ σοῦ ἀνήκη· ἀ-
χάριστε, ὁ βασιλεὺς παρ' ἀξίαν σὲ ἐτίμησε καὶ σὲ ἴδωκε βαθμούς·
ἐφάνης ἐπιτορκος καὶ ἰδοῦ ἔλαβες τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας σου· σοῦ τὸ
ἐφώταξα, εἶμαι ὁ Τσίρος, ἀλλ' ἐνόμισες ὅτι θὰ μοῦ φύγης».

Ἐνφ δὲ ταῦτα ἔλεγεν, οἱ στρατιῶται τοῦ ἐγύμνωνον τοὺς νε-
κροῦς· εἰς δὲ τούτων μὴ δυνάμενος ν' ἀφαιρέσῃ τὴν ὁποῖαν ἐφόρει
ὁ Μωραϊτίνης κοκκίνην φλανέλαν ἀντὶ ὑποκαμίσου, ἀπέκοψε διὰ
τοῦ ξίφους ταύτην κατὰ τὴν χεῖρα, ἀφείδ' ἐπ' αὐτῆς μικρόν τι
μέρος.

Μετὰ ἐν τέταρτον ἔφθασεν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς
Χρυσοβέργης, ὅστις ἅμα εἶδε τοὺς νεκροὺς ἤρχισε τὰς αὐτὰς ὕβρεις
καθ' ὅλων, καὶ ἰδίως κατὰ τοῦ Λεωτσάκου, καὶ διέταξε νὰ κόψωσι
τὰς κεφαλὰς τῶν τρεῖς στρατιῶται κινουῦνται εἰς ἐκτέλεσιν τῆς
διαταγῆς ταύτης, καὶ ἤθελον πράξει τοῦτο, ἀν ὁ Μητσάκης, ἵνα
μὴ κατασχυνθῇ ὁ ἑλληνικὸς στρατός, δὲν ἔλεγε πρὸς τὸν λοχαγὸν
Τσίρον ὅτι καὶ τὰ βάρβαρα ἔθνη σήμερον ἐγκατέλιπον τὸ μέτρον
αὐτό. Συνησθάνθη τότε τὸ σκληρὸν τῆς πράξεως ταύτης ὁ Τσίρος
καὶ διατάσσει νὰ μὴ κόψωσι τὰς κεφαλὰς τῶν, ἀλλὰ ν' ἀποτελειώ-
σωσι τὸν Λεωτσάκον, ὅστις εὐτυχῶς εἶχεν ἐκπνεύσει ἅμα ἔπεσεν.

Ἀφ' οὗ ἐγυμνώθησαν οἱ νεκροί, ἔπαυσε πᾶς πυροβολισμὸς καὶ
παρεδόθησαν ἅπαντες, ὁ Κ. Τσίρος εἶπε πρὸς τοὺς στρατιώτας τοῦ
Λεωτσάκου, ὅτι εἶναι ἐλεύθεροι, καὶ διέταξεν αὐτοὺς νὰ τὸν παρα-
κολουθήσωσιν· ἀφῆκε τοὺς νεκροὺς καὶ ἔλαβε τὴν διεύθυνσιν πρὸς
τὸν ἀπέναντι αἰγιαλόν, ἔνθα ἦτο τὸ πυροβόλον μετ' ὀλίγων στρα-
τιωτῶν καὶ 30 πολιτῶν.

Ἄμα τῇ προσεγγίσει αὐτοῦ, οἱ εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην εὐρισκόμε-
νοι, ἐκτὸς τοῦ Τσάτσου καὶ ἄλλων τινῶν, διαφυγόντων τὴν προσο-
χὴν τοῦ κυβερνητικοῦ στρατοῦ, παρεδόθησαν, καὶ πάλιν ὁ Κ. Τσί-
ρος διεκήρυξεν ὅτι εἶναι πάντες ἐλεύθεροι, καὶ κατέβη εἰς τὴν πα-
ραλίαν, ἔνθα εὐρὸν τὰς λίμβους τῆς «Καρτερίας» καὶ τῶν ἄλλων
ἐν τῷ λιμένι εὐρισκομένων πλοίων, ἐπέβη ἐπ' αὐτῶν καὶ εἰσῆλθεν εἰς
τὴν «Καρτερίαν», ἀνευ τινὸς ἀντιστάσεως. Μετὰ τὴν κατάληψιν
τῆς «Καρτερίας» διέταξε τὸν ὑπολοχαγὸν Χρυσοβέργην νὰ ἐξέλθῃ

εἰς τὴν Ξηράν, ὅπως συλλέξῃ τὰ ὄπλα, ἅτινα ἀφήκαν οἱ ὑπὸ τὸν *Λεωτσάκου*, καὶ νὰ καταβιβάσῃ εἰς τὴν παραλίαν τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς πληγωμένους.

Περὶ τὴν 8ην ὥραν μ. μ. ἐβάνη ἡ μεγάλη ἀκατος τοῦ ἀτμοδρόμονος πλήρης ναυτῶν ἐνόπλων καὶ φέρουσα τὸν ὑπολοχαγὸν *Χρυσοβέργη*, τὸν ἀξιωματικὸν *Γκίκαρ Σάββαρ* καὶ τὸν δόκιμον *Βῶσκον*, οἵτινες, ὡς νὰ ἦσαν αὐτοὶ οἱ πρῶτοι οἱ μελλοντες νὰ καταλάβωσι τὴν «*Καρτερία*», προσήγγισαν ἀλλαλάζοντες καὶ πυροβολοῦντες· ὁ ἐν τῇ «*Καρτερία*» στρατὸς ἀπεκρίθη διὰ πυροβολισμῶν, οἵτινες μόλις διεκόπησαν, μετὰ πολλὰς φωνὰς καὶ διαταγὰς τοῦ *Κ. Τσίρου*. Ἐπιβαιόντων τῶν ἐν τῇ ἀκάτῳ ἐπὶ τῆς «*Καρτερίας*» καὶ ὁ λοχαγὸς *Τσίρος* καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς *Χρυσοβέργης* ἐπανελάβον τὰς αὐτὰς κατὰ τοῦ *Λεωτσάκου* ὑβρεις.

Τὴν 8ην ὥραν μ. μ. ἀνηγγέλθη εἰς τὸν λοχαγὸν *Τσίρον* ὅτι οἱ νεκροὶ κατεβιβάσθησαν εἰς τὴν παραλίαν καὶ διατάχθη νὰ ριφθῶσιν εἰς μίαν τῶν λέμβων· ὡς κατεβιβάσθησαν συρόμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, οὕτω καὶ ἐρίφθησαν γυμνοί, μὲ μόνον τὸ ἐσώθρακον, εἰς μίαν λέμβον, ὡς ρίπτονται ἐν Ἀθήναις παρὰ τοῦ δημίου εἰς τὰ κάρρα τὰ κατὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως Ἀθηνῶν φονευόμενα σκυλιά, καὶ ἀφέθησαν οὕτω μέχρι τῆς πρωίας, ὅτε διατάχθη νὰ τοὺς μεταφέρῃ ἡ λέμβος εἰς τὴν παραλίαν καὶ νὰ τοὺς πετάξῃ εἰς τὴν Ξηράν, ἵνα ἀκολούθως ριφθῶσιν εἰς κοινὸν λάκκον.

Ἀμφότεροι οἱ ὑπογραφόμενοι μετὰ τοῦ *Δήμου Παπαθανασίου* ἀπὸ τῆς συλλήψεώς μας ἐκρατήθημεν, φρουρούμενοι αὐστηρότατα εἰς τὴν δευτέραν θέσιν τῆς «*Καρτερίας*»· ὅτε δὲ τὴν πρωίαν ἐγένετο γνωστὸν εἰς ἡμᾶς ὅτι ἐπιβιβάσθησαν οἱ *Καλλιφροῦᾶς*, *Δεληγεώργης*, *Πετσάλης*, *Καλαμίδας* καὶ *Καλλισπέρης*, συλληφθέντες ἐν τῇ πόλει καὶ ἐδόθη τὸ ἀνωτέρω πρόσταγμα, τότε ἐζητήθη ἡ ἀδεια νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν Ξηράν ὁ *Μητσάκης* ἵνα ἀσπασθῇ τοὺς νεκροὺς καὶ φροντίσῃ περὶ τῆς ταφῆς αὐτῶν, χωριστὰ τῶν δύο ἄλλων, ἐνὸς στρατιώτου καὶ ἐνὸς πυροσβέστου· ἔλαβε τὴν ἀδειαν καὶ ἐξελθὼν παρεκάλεσεν ἕνα τῶν πολιτῶν νὰ θέσῃ διακριτικὰ σημεῖα ἐπὶ τοῦ τάφου ἐνὸς ἑκάστου, καὶ τὸν κατὰ τύχην εὗρεθέντα ἐκεῖσε ἱερεῖα νὰ ἐνταφιάσῃ αὐτοὺς κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ *Μητσάκης*

ἐπανῆλθεν εἰς τὴν «Καρτερίαν» καὶ πάραυτα ἀνεχωρήσαμεν εἰς Σύρον, ἀφέντες τοὺς νεκροὺς ἀτάφους». Οὕτω δὲ ἐπέτυχε μὲν ὁ Ὅθων νὰ καταπνίξῃ ἅπαντα τὰ ἐκναστατικά κινήματα, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐχύθη ἀδελφικὸν αἷμα ἐν τε Ναυπλίῳ καὶ ἐν Κύθνῳ, ἐνθα ἐσφάγησαν τρεῖς φιλελεύθεροι καὶ φιλοπάτριδες ἥρωες : ὁ Ν. Λεωτσάκος, ὁ Περ. Μωραϊτίνης καὶ ὁ Ἄγαμ. Σκαρβέλης. Αἱ εἰκόνες ὁμῶς ἀπάντων τούτων ἐκυκλοφόρουν ἔκτοτε καὶ ἄχρι τῆς σήμερον ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Ἀνατολῇ ὡς εἰκόνες μαρτύρων, ἡ δὲ Σύρος εἰς τιμὴν τοῦ Ν. Λεωτσάκου τὴν μοναδικὴν αὐτῆς πλατεῖαν ἐκάλεσε *Πλατεῖαν Λεωτσάκου*. Πολλοὶ δὲ ποιηταὶ καὶ λογογράφοι ἔγραψαν, εἰς δόξαν αὐτῶν ἀίδιον, δράματα καὶ ἐλεγεία καὶ ἄλλα περὶ ἔργα. (1)

Καὶ οὕτω, τῆς ἐν Κύθνῳ στάσιος κατασταλείσης, ὁ στρατὸς μετὰ τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν λαφύρων ἐπέστρεψεν εἰς Σύρον ἐπὶ τῶν ἀτμοπλοίων «*Αμαλίας*» καὶ «*Καρτερίας*», ἅμα δὲ τῷ καταπλῶ εἰς Σύρον οἱ ἐπαναστάται Δημήτρ. Καλλιφρονᾶς, Ἀθ. Πετσάλης, Ἐπαμ. Δεληγιώργης, Α. Καλός, Κ. Καλαμίδας, Ν. Καλλισπέρης καὶ ἄλλοι μετηνέχθησαν τῇ 4ῃ Μαρτίου ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου «*Αἰγαίου*» δι' οὗ ὠδηγήθησαν εἰς τὴν Μοῖνῃ τῆς *Τουρλιανῆς* ἐπὶ τῆς νήσου Μυκῶνου.

Γενομένης δ' ἐρεύνης ἐπὶ τῆς «*Καρτερίας*» εὐρέθησαν, κατ' ἐγγράφον σωζόμενον ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς *Ἱστορικῆς καὶ Ἐθρολογικῆς Ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος* ὑπ' ἀριθμὸν 7029, φακέλλῳ ΚΓ' καταγε-

(1) Περί τῶν ἐν Κύθνῳ πεσόντων ἐξεδόθησαν πολλὰ φυλλάδια, ἐν οἷς καὶ τάδε :

α) Εἰς τοὺς ἐν Κύθνῳ δολοφονηθέντας Ἐλεγεία, ὑπ'***, Ἀπρίλιος 1862· Ἐν Ἀθήναις 1862.

β) Διάφορα Ποιήματα πρὸς μνήμην τῶν ἐν Ναυπλίῳ καὶ Κύθνῳ πεσόντων ἡρώων, ὑπὸ Σ. Νάντη· Ἐν Ἀθήναις 1862.

γ) Ὁ Λεωτσάκος ἢ οἱ μάρτυρες τῆς Κύθνου, δράμα τραγικὸν εἰς πράξεις δύο, ὑπὸ Δημοσθένους Ν. Λυμπερίου· Ἐν Ἐρμούπολει 1863.

δ) Τὸ ἀτέλεστον μνημόσυνον ἢ δίκη νεκρῶν καὶ ζώντων, ὑπὸ (Στεφάνου Θ. Ξένου)· Ἐν Λονδίῳ 1863.

γραμμένον, τὰ δε : χρήματα μὲν 40,063.11 δραχμῶν, ἄπερ τῆ 23 'Ιουνίου παρεδόθησαν, κατὰ διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, διὰ πρωτοκόλλου ὑπογραφέντος ὑπὸ τοῦ κεντρικοῦ ταμείου, τοῦ εἰρηνοδίκου καὶ τοῦ κυβερνήτου τοῦ ἀτμοδρόμωνος «*Αμάλιας*» Λ. Παλάσκα, ὄπλα δὲ 2, ἐν γιαταγάνιον, ἐν ξίφος ἰππικοῦ, 3 λεπίδας ξιφῶν πεζικοῦ, 1 ξίφος πυροβολικοῦ μετὰ τῆς θήκης ἐν ξίφος ἀμφίστομον καὶ 42 βαρέλια πυρίτιδος.

Ἐν τούτοις, δὲν ἔπρεπε βεβαίως νὰ διατηρηθῆ ἡ ἔκρυθμος αὕτη τοῦ Κράτους καταστάσις καὶ ἔπρεπε νὰ ἐξευρεθῆ μέσον δι' οὗ θὰ ἐπανήρχετο ἢ ἀπὸ μακροῦ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ ἐν Ἑλλάδι ἡσυχία· τὸ μέσον τοῦτο ἐξευρέθη διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἀμνηστίας εἰς ἅπαντας τοὺς ὀπουδήποτε τοῦ Κράτους καταστάντας ἐνόχους ἐπαναστάσεως· ἐφ' ᾧ καὶ τῆ 30 Ἀπριλίου 1862 ἐδημοσιεύθη τὸδε τὸ βασιλικὸν Διάταγμα :

ΟΘΩΝ

ΕΛΕΩΙ ΘΕΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἀπὸ 8 Ματίου ἐ. ἔ. ἡμέτερον Διάταγμα περὶ τῶν ἐνόχων ἐσχάτης προδοσίας καὶ στάσεως κατασταθέντων, τῶν ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ τῶν φρουρίων Ναυπλίας εὑρεθέντων, καὶ ἐπιθυμοῦντες, μετὰ τὴν ἐντελῆ κατάπαυσιν τῆς στάσεως καὶ πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς ἰσχύος τῶν νόμων, νὰ ἐπεκτείνωμεν τὸ βασιλικὸν ἡμῶν ἔλεος ὅσον ἐνεστὶν εὐρύτερον καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἡμῶν ὑπηκόων τῶν εἰς τὰ κῦτὰ ἐγκλήματα ὑποπεσόντων, ἐπὶ τῆ προτάσει τοῦ ἡμετέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἀποφασίζομεν τὰ ἑξῆς.

Α'. Ἀπονέμομεν ἀμνηστίαν εἰς ἅπαντας τοὺς ὀπουδήποτε τοῦ Κράτους κατασταθέντας ἐνόχους ἐσχάτης προδοσίας καὶ στάσεως διὰ τε τὰ ἐγκλήματα ταῦτα καὶ τὰ μετ' αὐτῶν συναφῆ.

(1) Ἐν τοῖς ἐγγράφοις τούτοις ὑπάρχει καὶ διάγραμμα τῆς ἐ. ἔ. ὑ. ἡ. μάχης.

Β'. Ἐξαιροῦνται τῆς ἀμνηστίας οἱ ἑξῆς :

α'. Στρατιωτικοί·

1 Πάνος Κορωνάτος, 2 Ιω. Ζιμβρακάκης, 3. Ν. Μακρῆς.

β'. Πολιτικοί·

1 Λεωνίδας Βούλγαρης, 2 Ἄριστ. Τσάτσος, 3 Ἰωάννης Παλαιολόγος, 4 Βασίλειος Ὀρλώφ, 5 Νικόλαος Βαρβαρῆγος, 6 Φ. Χαλκιάπουλος, 7 Α. Γούδας, 8 Γιαννάκος Ἐγγελης, 9 Σπυρίδων Κατσικοστάθης.

Γ'. Οἱ ἔνοχοι καταστάντες τοῦ ἐγκλήματος τῆς ἀπελευθερώσεως φυλακισμένων, ἢ τοῦ τῆς λειποταξίας, δὲν ἀπαλλάττονται τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου διὰ τὰ ἐγκλήματα ταῦτα ἐπιβαλλομένων ποινῶν, οὐδὲ περιλαμβάνει ἡ ἀμνηστία τοὺς τελειδίκως καταδικασθέντας δι' ἐγκλημα ἐσχάτης προδοσίας ἢ στάσεως.

Δ'. Τὸ ἀπὸ 8 Μαρτίου ἐ. ἔ. περὶ ἀμνηστίας ἡμέτερον Διάταγμα διατηρεῖ καθ' ὅλα τὴν ἰσχύον του.

Οἱ ἡμέτεροι ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης καὶ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργοὶ θέλουσι δημοσιεύσει καὶ ἐκτελέσει τὸ παρὸν Διάταγμα.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 30 Ἀπριλίου 1862.

! Ο Θ Ω Ν.

Ἀθ. Α. Μιαούλης, Α. Γ. Κουντουριώτης, Δ. Βότσαρης
Μ. Ποτλῆς, Ε. Α. Σίμος, Χ. Χριστόπουλος.

Οὕτω λοιπὸν κατὰ τὸ περὶ ἀμνηστίας τοῦτο διάταγμα, ἀπεφυλακίσθησαν, τῇ 3ῃ Μαΐου, οἱ ἐν ταῖς φυλακαῖς Γκαρπολάκρατοῦμενοι ὡς ἐπαναστάται δῆθεν Α. Βουσάκης, Α. Γ. Γεννάδιος, Δ. Μαυρομαμάτης, Πετσάλης, Λοβέρδος, Μάνεσης, καπετὰν Χρόνης Μπασδέκης, οἱ Ζηκαῖοι καὶ, μετ' ὀλίγας ἡμέρας (τῇ 12 Μαΐου), κατέφθασαν εἰς Ἀθήνας καὶ οἱ ἐν τῇ Μονῇ τῆς Τουρλιαῆς τῆς νήσου Μυκῶνου κρατούμενοι ὑπὸ τὸν Δ. Καλλιφρονᾶν συνωμόται· οὕτω δὲ ἀποκατέστη ἐπισπῆδῆποτε ἡ ἀπὸ μακροῦ χαλαρωθεῖσα τῆς χώρας ἡσυχία.

Ἄλλὰ μόλις καθυσύχασαν τὰ τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων καὶ τὸ ἄλυτον διὰ τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα ζήτημα τῆς διαδοχῆς καὶ αὐθις ἤρξατο ὑποδαυρίζον τὰ πάθη καὶ προκαλοῦν τὰς ἐξωτερικὰς ἐπεμβάσεις· οὕτως ἡ Ρωσία μετὰ τῆς Γαλλίας προτεινάντων ὡς διάδοχον τὸν Δουκά τοῦ Λάιχτεμπεργ (1), ἀντὶ τοῦ Λουϊτπόλδου (2), ἀλλ' ἡ Ἀγγλία μὴ στέργουσα τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν, ἀπέστειλεν εἰς Ἀθήνας ὡς πρεσβευτὴν τὸν Σιρ Ἀρρῆ Ἑλλιοτ πρὸς διασκέδασιν τῆς Ρωσογαλλικῆς τοῦ διαδόχου ἐπιβολῆς ὡς καὶ τὴν διάλυσιν τῆς Ἰταλοελληνικῆς συμμαχίας, δι' ἧς ἐπηπειλεῖτο ἡ εἰρήνη καὶ αὐθις τῆς Εὐρώπης.

Ὁ σιρ Ἀρρῆ Ἑλλιοτ καταφθάσας εἰς Πειραιᾶ ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ τρικρόττου «*Βασιλοσσης Βικτωρίας*», τῆ 1ῃ Μαΐου, ἐπέδωκε τῆ 5ῃ Μαΐου τὰ διαπιστευτήρια αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ Ὀθωνι. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν μῆνα (18) ἀφίκετο καὶ ὁ πρίγκηψ τῆς Οὐαλλίας, διάδοχος τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου, οἵτινες ἀπὸ κοινοῦ ἀνελάβον νὰ πείσωσι τὸν βασιλέα νὰ μὴ δεχθῆ τὸν ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ Ρωσίας προτεινόμενον δούκα. Ἀπ' ἐτέρου δὲ ἐπῆλθε καὶ ἡ ὑπουργικὴ κρίσις, ἐξ ἧς ὁ βασιλεὺς ἐπέισθη νὰ προσκαλέσῃ πρὸς σχηματισμὸν ὑπουργείου τὸν δαφνοστεφεῖ ναύαρχον Κ. Κανάρη, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῶν προταθέντων προσώπων μόλις γνωστῶν γενομένων, ἀπεκρούσθησαν τινὰ μετ' ἀδημονίας καὶ ὑπὸ τῶν ἐνθερμοτέρων φίλων τοῦ προτεινάντος, ὡς ἀμοιρα ἰμπειρίας καὶ πολιτικῆς συνέσεως, ὁ Ὀθων ἀνεκάλεσε τὴν ἦν ἔδωκε τῷ Κανάρη πρὸς σχηματισμὸν ὑπουργείου ἐντολήν, γράψας : «*Φρονῶν ὅτι ὁ ὑπουργικὸς συνδυασμὸς τὸν ὁποῖον χθὲς μὲ ἐπέβάλατε δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος*

(1) Νικόλαος Λάιχτεμπεργ ἐγεννήθη τῆ 23 Ἰουλίου (4 Αὐγούστου) 1843 ὀρθόδοξος τὸ δόγμα, ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Αὐτοκρατόρων Γαλλίας καὶ Ρωσίας, οὗ τὴν εἰκόνα ἰδὲ Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον Μ. Π. Βρετοῦ 1862.

(2) Κατὰ μῆνα Φεβρουάριον προῦκειτο νὰ κατέλθωσιν εἰς Ἀθήνας οἱ βαυαροὶ πρίγκηπες Ἀδελβέρτος καὶ Λουϊτπόλδος καὶ ἔφθασαν μέχρι Κερκύρας τῆ 14ῃ Φεβρουαρίου, ἀλλ' ἀνεκλήθησαν εἰς Μόναχον ἕνεκεν τῆς στάσεως τοῦ Ναυπλίου.

σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τοὺς ὁποίους κατεβάλατε κόπους καὶ σᾶς ἀπαλάττω τῆς περαιτέρω φροντίδος».

Οὕτω δὲ προσεκάλεσε τῇ 26ῃ Μαΐου εἰς σχηματισμὸν τῆς νέας Κυβερνήσεως τὸν *Ἰωάννην Γ. Κολοκοτρώνην*, ὅστις κατήρτισε τὸ ὑπουργεῖον αὐτοῦ ὧδε :

Ἰωάν. Κολοκοτρώνης πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, *Ν. Θεοχάρης* τῶν Ἐξωτερικῶν, *Εὐστ. ἀβ. Ἡλιόπουλος* (ἄρειο παχίτης) τῆς Δικαιοσύνης, *Δ. Χατσίσκος* τῶν Ἐκκλησιαστικῶν-*Δ. Λεβίδης* (διευθυντὴς τοῦ Γεν. Λογιστηρίου) τῶν Οἰκονομικῶν, *Σπυρο-Μήλιος* τῶν Στρατιωτικῶν, *Ν. Μέξης* τῶν Ναυτικῶν καὶ τῇ 11 Ἰουνίου ἀντὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ ἔχοντος καὶ τὸ χαρτοφυλάκιον τῶν Ἐξωτερικῶν ὁ *Ε. Ἡλιόπουλος*, τῇ 20 Ἰουλίου ἀντὶ τούτου ὁ *Ν. Δραγούμης* καὶ τῇ 26 Ἰουλίου ἀντὶ τοῦ *Δ. Λεβίδου* ὁ *Παρ. Γ. Βάρβογλης*. (1)

Οὕτω δὲ σχηματισθὲν τὸ νέον ὑπουργεῖον παρουσιάσθη πρὸς τὸν βασιλέα ἵνα ὀρκισθῆ. Μετὰ δὲ τὴν ὀρκωμοσίαν ὁ βασιλεὺς ἀπηύθυνεν αὐτῷ τὴν ἐξῆς ὠραίαν προσλαλίαν :

«Πεποιθὼς εἰς τὸν πατριωτισμὸν σας, *Σᾶς ἐκάλεσα, κύριοι, εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ προσδοκῶ παρ' ὑμῶν νὰ βαδίσῃτε ἀπαρεγκλίτως ὁδὸν συνταγματικὴν, ἀποβλέποντες εἰς τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν δόξαν τοῦ ἔθνους· τοιαύτη ὑπάρχει ἢ σταθερὰ ἐπιθυμία Μου.*

«Ἐπιθυμῶ προσέτι νὰ Μοὶ καθυποβάλλητε ὅσον τάχος τὸ περὶ Ἐθνοφυλακῆς Νομοσχέδιον, ἔνεκα τοῦ ὁποίου συνεκάλεσα ἐκτάκτως τὰ Βουλευτικὰ Σώματα καθὼς καὶ Νομοσχέδιον ἐξασφαλλίον εἰς τὸν συντελεστικώτερον τρόπον τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος τῶν πολιτῶν.»

(1) Ὁ Βάρβογλης, μολονότι ἕνεκεν δολοπλοκιῶν ἔπισεν ὑπὸ τὴν δυσμέλειαν τοῦ βασιλέως καὶ ἐπὶ ὀλοκλήρον ἐξαετίαν εἶχε παραγκωνισθῆ, ἐκλήθη ἐν τούτοις ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, τοῦ βασιλέως ἐννοήσαντος τὰς κατ' αὐτοῦ ρηδιουργίας τῶν περὶ ἑαυτόν, καὶ εἰργάσθη εἶπερ τις καὶ ἄλλος πρὸς ἀνθρώπων τῶν κακῶς ἐχόντων οἰκονομικῶν τῆς χώρας, ὡς θέλομεν ἰδεῖ παρακατιόντες.

Τῇ ἐπαύριον δέ, 27 Μαΐου, ἡ νέα κυβέρνησις διεκήρυξε τὰδε πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν :

Τὸ Ἑπισημικὸν Συμβούλιον

πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

Συμπολιταί !

Κληθέντες ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν βασιλέως εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος δὲν ἐδισταξαμεν νὰ ἐνδώσωμεν, καίτοι ἐν πλήρει διατελοῦντες γνώσει τῶν δυσχερειῶν τῶν παρουσῶν περιστάσεων.

Συναισθανόμεθα ὅποیان καὶ ὅποσῃν ἀναλαμβάνομεν ἀπέναντ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῆς πατρίδος εὐθύνην, ἀλλὰ πεποιθήαμεν, ὅτι θέλομεν δυνηθῆ νὰ ὑπερβάλωμεν τὰς δυσχερείας καὶ φανῶμεν χρήσιμοι τῇ πατρίδι, ἔχοντες ἀρχὴν ἀμετάσπρεπτον, σέβας θρησκευτικὸν πρὸς τοὺς νόμους καὶ εὐθύτητα περὶ τὴν ἐφαρμογὴν των. Τοσοῦτῃ δὲ μᾶλλον ἐνισχύθημεν, ὅσῳ σαφέστερον διεδήλωσεν ἡμῖν ὁ ἡγεμὼν τὴν θέλησίν του διὰ τῆς προσλαλιᾶς αὐτοῦ.

Ὁ θεμελιώδης νόμος καθιέρωσε τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ, διέγραψε δὲ καὶ τὰ τῆς ἐκτελεστικῆς ἀρχῆς. Τὸ ἀμοιβαῖον πρὸς ταῦτα σέβας εἶναι ἡ ἀσφαλεστέρα ἐγγύησις περὶ τῆς ἀρμονίας τῆς ἀποτελούσης τὴν βάσιν τοῦ συνταγματικῆς πολιτεύματος. Ἡ ἐλευθερία τῆς ψήφου, κατὰ τὰς ἐκλογάς, ἐν γένει εἶναι ἐκ τῶν ἱερωτέρων τοῦ πολίτου δικαιωμάτων. Συναισθανόμεθα δέ, ὅτι καὶ τὸ ἡμέτερον καθήκον καὶ τὸ συμφέρον τῇ πατρίδι ἐπιτάττουσι νὰ δοθῇ πᾶσα νόμιμος καὶ πάντῃ ἀνεπιρρέαστος εὐρύτης εἰς τὴν ἐλευθερίαν ταύτην διὰ τῆς ἐννόμου ἐξασφαλίσεως αὐτῆς ἀπὸ πάσης ἀμέσου ἢ ἐμμέσου παραβιάσεως.

Ἀναγνωρίζοντες πληρέστατα τὴν εὐεργετικὴν τοῦ τύπου ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος, ὅταν μὲν ἔντος τῶν ἐξασφαλιζόντων τὴν ἐλευθεροτυπίαν ὁρίων τοῦ νόμου, ἰδιάζουσαν θέλομεν καταβάλλει μέριμναν, ἵνα τὰ τῆς δημοσιογραφίας δικαιώματα τηρῶνται ἀνέπαφα καὶ κατὰ τῶν παρεκτροπῶν

ταύτης γίνηται χρῆσις τῶν διαγραφομένων μέτρων ὑπὸ τοῦ νόμου, ἐν πάσῃ εὐθύτητι, ἐρμηνευομένου· διότι ἡ ἀυστηρότης μὴ ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς εὐθύτητος εἶναι αὐθαίρεσις τοῦ ἰσχυροῦ κατὰ τοῦ ἀσθενούς. Τοιαῦτα περὶ τύπου πρεσβεύοντες, εὐελπιζόμεθα, ὅτι ἡ δημοσιογραφία, ἐλευθέρως συζητοῦσα τὰς ὑπουργικὰς πράξεις θέλει περιορίζεσθαι ἐντὸς τῶν νομίμων ὁρίων, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ἀκολασία τοῦ τύπου καὶ αὐτὴν ταύτην ζημιοὶ καὶ τὰ ἔθνικα συμφέροντα βλάπτει.

Τὸ πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν καὶ πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν σέβας εἶναι ὄντως πρῶτιστον καθήκον τῶν κυβερνῶντων καὶ ἱερὰ τὰ δικαιώματα ταῦτα ἐκήρυξεν ὁ θεμελιώδης νόμος. Ὁθεν ἀόκνως θέλομεν ἐπαγρυπνεῖν πρὸς ἐξασφάλισιν αὐτῶν ἀπὸ πάσης ἐκνόμου ἐνεργείας.

Ἄναντίρρητόν ἐστίν, ὅτι διὰ τῆς πλήρους τῶν Βουλευτικῶν σωμάτων ἀνεξαρτησίας παγιοῦται ἡ τοσοῦτον ἀναγκαία μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Κυβερνήσεως σύμπνοια, ἐν δὲ τῇ πληρεστάτῃ τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς ἀνεξαρτησίᾳ ἐνυπάρχει ἡ ἀσφαλεστέρα τοῦ πολίτου ἐγγύησις. Τῆς ἀνεξαρτησίας ταύτης ὑπὸ τοῦ θεμελιώδους νόμου καθιερωθείσης, καὶ ἀμάρτημα μέγα κρίνοντες τὴν ἐλαχίστην ἄμεσον ἢ ἔμμεσον παραβίασιν, πᾶσαν θέλομεν καταβάλλει προσπάθειαν, ἵνα ἐκλείψῃ καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀφορμὴ παρεξηγήσεως τῆς διαγραφείσης εἰς τὴν πολιτικὴν ἡμῶν πορείαν εὐθύτητος.

Αἱ περιστάσεις, ἐν γένει, τοῦ κόσμου καὶ ἰδίως τὸ ἔθνικόν ἡμῶν συμφέρον ἀπαιτοῦσι νὰ καταπαύσωσιν οἱ ἐρεθισμοὶ καὶ ἐπικρατήσῃ ἁρμονία.

Διότι ἐὰν πάντοτε ἡ ὁμόνοια συντελῇ εἰς τὴν εὐημερίαν τῶν ἔθνων ἔτι μᾶλλον ἀναγκαιοτέρα καθίσταται αὕτη παρ' ἡμῖν σήμερον. Βαθέως δὲ συναισθανόμενοι τὴν ἐντολὴν ἡμῶν, πᾶσαν θέλομεν καταβάλλει πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς προσπάθειαν.

Δεχθέντες τὰς ὑπουργικὰς ἑδρας συναισθανόμεθα πληρέστατα τὴν ὁποίαν τὸ σύνταγμα ἐπιβάλλει εὐθύνην τῶν ὑπουργικῶν πράξεων ἐπὶ μόνων τῶν συμβούλων τοῦ στέμματος, καθιεροῦν διὰ τοῦ ἀρθροῦ 22 ἀρχὴν σεβαστὴν καὶ σωτήριον, ἐξασφαλίζουσιν τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν ὑπαρξίν τῆς πατρίδος.

Ἄνακεφαλαιούντος δὲ τὰς, ἐν ὀλίγοις, διαγραφείσας γενικὰς ἀρχὰς τῆς πολιτικῆς ἡμῶν πορείας διακηρύττομεν, ὅτι ὁ πόθος ἡμῶν, ἀπὸ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὁποίου οὐδὲν θέλει μᾶς ἀποτρέψει, εἶναι νὰ σεβασθῶμεν παντοῦ καὶ πάντοτε μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας τοὺς νόμους τοῦ κράτους, καὶ νὰ καταστήσωμεν τὸν συνταγματικὸν ἡμῶν χάρτην σεβαστὸν πρὸς πάντας, δίδοντες ἡμεῖς πρῶτοι τὸ παράδειγμα τοῦ σεβασμοῦ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν του, καὶ τῆς εὐθύτητος εἰς τὰς σχέσεις ἡμῶν πρὸς τὴν πολιτείαν ἐν γένει καὶ πρὸς τοὺς πολίτας ἰδίως.

Ἄναδεχόμενοι δὲ μετὰ θάρρους τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων τοῦ Κράτους εὐρίσκομεν ἐν τῇ σταθερᾷ ἡμῶν ἀποφάσει τοῦ νὰ ἐμμεῖνωμεν πιστοὶ εἰς τὰς πανδήμους ταύτας ὑποσχέσεις μας, ἐχέγυγα ἐπιτυχίας, εὐελπιζόμεθα δὲ, ὅτι ὁ λαὸς θέλει προθυμοποιηθῆ νὰ μᾶς ἐνισχύσῃ ἐπιθυμοῦντας νὰ πράξωμεν ὅ, τί κρίνομεν συμφέρον αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 27 Μαΐου 1862.

Πρόεδρος Ἰω. Θ. Καλοκοτρῶνης, Γ. Ν. Θεοχάρης,
Ε. Δ. Ἡλιόπουλος, Δ. Λεβίδης, Δ. Χατσίλαος Σ. Μίλιος, Ν. Μέξης.

Οὕτω δὲ σχηματισθεῖσα ἡ Κυβέρνησις καὶ ὑπὸ τῶν ἀνω ἀρχῶν ἐλαυνομένη, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς, τῇ 5ῃ Μαΐου, εἰς ἔκτακτον σύνοδον τῆς Ζ' Περιόδου συγκληθείσης Βουλῆς, ἐνησχολήθη κυρίως περὶ τῆς τροποποιήσεως τοῦ περὶ βουλευτικῶν ἐκλογῶν Νόμου καὶ περὶ τῆς Ἐθνοφυλακῆς, ἧτις ψηφισθεῖσα ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν Νομοθετικῶν Σωμάτων ἐμελλε νὰ διοργανωθῆ λίαν προσεχῶς. Ἐπὶ τούτῳ δὲ, παρηγγέλθησαν ἀντὶ 3,000,000 δραχμῶν ἐν Παρισίοις καὶ ἀπεστάλησαν ὑπὸ τοῦ προμηθευτοῦ καὶ νῦν γενικοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος βαρόνου Ἐρλάγκερ μεγάλα ποσὰ ὄπλων. Ἐν γένει δὲ ἡ νέα κυβέρνησις ἐπέδωθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς χώρας φροντίδα ζητοῦσα διὰ διαφόρων νόμων νὰ διαθέσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα.

Δυστυχῶς ὅμως, τοῦ ἐσωτερικοῦ σάλου κοπάσαντος, δὲν ἔσπευσαν νὰ δημοσιεύσωσι γενικὴν τῶν ἐξορίστων ἀμνηστίαν· διότι ὡς εἶδομεν ἐξηρέθησαν 24, οἵτινες διασκορπισθέντες ἀνά τε τὴν Ἀνατολήν

καὶ τὴν Δύσει διεδίδον παρὰ τοῖς ἔξω Ἕλλησι τὸ ἐπαναστατικὸν ρεῦμα. Ἐπειτα δὲ καὶ θεωρούμενοι ὡς *μάρτυρες*, διὰ μόνης τῆς παρουσίας αὐτῶν διήγειρον μίσος καὶ ἀγανάκτησιν κατὰ τῆς ἐν τῇ κοινῇ πατρίδι πολιτικῆς τοῦ Ὁθωνος· ἐξέδιδον φυλλάδια εἰς ὅλας τὰς γλώσσας καὶ ἐν γένει μετῆρχοντο πάντα τὰ μέσα ἐκεῖνα, ἅπερ τίθησιν εἰς ἐνέργειαν ὁ θέλων νὰ ἐκδικηθῆ τινά· ἓνα δὲ ἐκ τῶν ἐξορίστων ἐκδόντα ὑπόμνημα δικαιολογητικὸν τῆς ἐπαναστάσεως, ἢ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπήτησε παρὰ τῆς τοῦ Σουλτάνου ἢ νὰ περιορίσῃ αὐτὸν ἐν Ἰκονίῳ ἢ Προύσῃ ἢ νὰ ἀπελάσῃ τοῦ Κράτους, καὶ ἐπέτυχε μὲν τοῦ δευτέρου, ἀλλὰ τὸ ὑπόμνημα ἐκείνου διεδέχθησαν δύο ἄλλα ὧν τὸ ἐν ἐτυπώθη ἐν Παρισίοις γαλλιστί. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις φοβουμένη ταῦτα διέταξε τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς εἰσαγωγῆς εἰς Ἑλλάδα· ἀλλ' ἅπαντες οἱ εἰς Ἑλλάδα ἐρχόμενοι ἔφερον πάντοτε μεθ' ἑαυτῶν, τῆς κυβερνήσεως πρὸς οὐδὲν κατισχύουσης εἰς τὴν παρακώλυσιν αὐτῶν

Πρὸς τοῦτο δὲ συνεβάλλετο τὸ *αἷμα*, ὅπερ ἐχύθη ἐν τοῖς περίξ τοῦ Ναυπλίου καὶ ἐν Κύθῳ. Οἱ δὲ ἀπολέσαντες τέκνα αὐτόθι ἐγένοντο νέα ἑστία ἐγέρσεως κατὰ τοῦ Ὁθωνος. Ἡ τῆς μητρὸς τοῦ πεσόντος ἐν Ἀρείῳ *Σπυρίδωνος Δουβουριώτου* φανερά προσβλητικὴ ἢ μάλλον ὑβριστικὴ, ἐν ἀγανάκτῃσει, ἐκδήλωσις ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς κατὰ πρόσωπον τῆς βασιλίσσης *Ἀμαλίας* ἦτο ἡ ἀληθῆς ἔκφρασις πάντων τῶν ἀπολεσάντων τὰ ἑαυτῶν τέκνα περὶ τὸ Νάυπλιον καὶ ἐν Κύθῳ. Αἱ εἰκόνες τῶν φονευθέντων, τὰ εἰς αὐτοὺς ποιήματα καὶ τὰ μνημόσυνα, οἱ ἐξορίστοι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες, οἱ ἐξαίρεθέντες τῆς ἀμνηστίας, διασπαρέντες εἰς Τουρκίαν, Βλαχίαν Γαλλίαν, Ἰταλίαν καὶ ὅπου ἀλλαγῆ ἕκαστος παρὰ τοῖς ἔξω Ἕλλησιν ἰδύνατο νὰ διατρίβῃ, ἐγένοντο δευτέραι ἑστία ἐπιθέσεως κατὰ τῆς βασιλείας· διότι ἕκαστος αὐτῶν, ἐκ παντὸς τρόπου, ἕνεκα τῶν παθημάτων κατέστη διαπρύσιος κῆρυξ κατὰ τοῦ Ὁθωνος καὶ ἀπόστολος ὑπὲρ τῆς καθαιρέσεως αὐτοῦ.

Τὰ ὑπομνήματα καὶ πρὸ πάντων τὸ τοῦ *Κωνσταντίνου Καράρη* (12 Ἰανουαρίου 1862) διαδοθὲν διὰ τοῦ «*Βρεττανικοῦ Ἀστέρου*», διὰ τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ γαλλιστί διὰ τῆς «*Borrah τῶν Βρυξελλῶν*», ἄλλαι τε ἀναφοραὶ καὶ μάλιστα ἡ τῶν ὁμογενῶν *Brat-*

λας καὶ Γαλαζίου, ἄσπερ διεμηχανήσατο ὁ διαπρύσιος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν κῆρυξ Ἀναστάσιος Γ. Γεννάδιος, καὶ ἀπέστειλαν ἐκ Γαλαζίου οἱ Ι. Παπακαλός, Κωνσταντῖνος Γ. Βαλσαμάκης, Ι. Δ. Βούρος, Μενέλαος Νεγρεπόντης, Χ. Κουμπάρης, ὑπογεγραμμένους ὑπὸ τριακοσίων ὁμογενῶν πρὸς τὸν Δημήτριον Βούλγαρον, ὅστις ἀνέγνω αὐτὰς ἐν τῇ γερουσίᾳ καὶ ὑπεστήριξε σθεναρῶς, ταῦτα, λέγων, πάντα ἦσαν τοσούτοι ἀφορμῆ κατὰ τοῦ Ὄθωνος, κατὰ τῆς καταλύσεως τῆς ἀκλήρου δυναστείας αὐτοῦ.

Πρὸς ἀποτροπὴν δὲ τῆς κοινῆς ἰγνώμης ἀπὸ τῆς ἐλλεινῆς ταύτης καταστάσεως τῶν ἐσωτερικῶν, ἡ νέα κυβέρνησις ἤρξατο ν' ἀναμοχλεύη καὶ αὐτὴς τὴν *μεγάλην ιδέαν*.

Ὡς ἐνθυμοῦνται οἱ ἡμέτεροι ἀναγνώσται, εἶδομεν ὅτι τὸ προκάτοχον ὑπουργεῖον εἶχεν ἐκπέμψει ἀξιωματικόν τινα εἰς Σερβίαν ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Μιλόσ περι τῆς ἀπὸ κοίνοῦ κατὰ τῶν Τούρκων ἐνεργείας, ἀλλ' οὗτος ἐπανῆλθεν, ὡς ἐλέγετο, ἀπρακτος· ἐπίσης δὲ καὶ ἡ ζήτηθεῖσα τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως συμμαχία ἐναυάγησε· διότι, ὡς ἐλεγε, δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη πλήρη ἐμπιστοσύνην τῷ Ὄθωνι, ὅστις ἐπὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου μόνον ταῖς συμβουλαῖς τῆς Ρωσίας ἐπίθειτο. Οἱ Σέρβοι μάλιστα, ἔκτοτε, δὲν ἔβλεπον εὐμενῶς τὰ τοιαῦτα διαβήματα τοῦ Ὄθωνος ἐν Ἀνατολῇ, φοβούμενοι μὴ τυχόν ταῦτα γίνονται, τῇ μυστικῇ συνεννοήσει, μετὰ τῆς Αὐστρίας.

Ἐν μεγάλῃ αἴφνης ἀμηχανίᾳ εὐρεθείς ὁ βασιλεὺς ἐπέμψε διαφόρους ἀποστόλους εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν, ἵνα πείσωσιν ἐξ ἑνὸς μὲν τοὺς εὐπόρους Ἕλληνας, ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς *μεγάλης ιδέας*, καὶ ὅτι, ἂν μὴ ἐγίγνοντο τὰ τελευταῖα ἐπαναστατικὰ κινήματα, ὁ βασιλεὺς ἠθέλε πραγματοποιῆσαι αὐτήν, ἐξ ἄλλου δέ, ἵνα πείσωσι τὸν ἀπρακτοῦντα τότε ἐν Καπρέρᾳ μέγαν Ἰταλὸν πατριώτην *Γαριβάλδην*, ὅτι ἀσυγκρίτως εὐρύτερον στάδιον δόξης παρεῖχεν αὐτῷ ἢ Ἀνατολῇ, καὶ ὅτι ἂν συνέπραττε μετὰ τοῦ Ὄθωνος, ἠδύνατο νὰ ἀπελευθερώσῃ ἅπαντας τοὺς λαοὺς αὐτῆς.

Ἄλλὰ δυστυχῶς οὔτε οἱ εὐποροὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὁμογενεῖς, οὔδένα μάλιστα ἰδόντες ἀπολογισμῶν τῶν ἐπὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέ-

μου χορηγηθέντων χρημάτων, ἐπέσβησαν νὰ δώσωσι καὶ ἄλλα, οὔτε ὁ Γαριβάλδης ὑπεσχέθη νὰ συμπράξῃ πρὶν ἢ ἴδῃ οὐ μόνον ἐντελεθῇ ὁμόνοιαν μεταξὺ τοῦ βασιλέως Ὁθωνος καὶ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ ἐντελεθῇ συνεννόησιν μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανικῶν φυλῶν.

Ἐν τούτοις, ὁ στρατηγὸς Νίνος Βιξιος, φίλος τοῦ Γαριβάλδης, διεκήρυττεν ἐν τῇ Ἰταλικῇ Βουλῇ: ὅτι «*Εἰς μὲν τὴν Ρώμην θὰ ὑπάγωμεν ἡμεῖς (οἱ Ἴταλοι), εἰς δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν θὰ ὑπάγωσιν οἱ Ἕλληνες καὶ ἔχετε το διὰ βέβαιον. Ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας θὰ μεῖνῃ ἐν τῷ οἴκῳ του*».

Ἐπὶ τούτου στηριζόμενοι καὶ ἐπὶ τῆς ἀναπτυχθείσης πάλιν καὶ τότε μεγάλης ἰδέας οἱ Ἕλληνες ἐπλαττον τὰς γλυκυτέρας περὶ ἀνακτῆσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐλπίδας καὶ τις μάλιστα ἐξέδωκε καὶ Νομοσχέδιον Συντάγματος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μελλούσης αὐτοκρατορίας ἡμῶν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: *Τὸ ἐντελέστερον σχέδιον Συντάγματος τῆς ἐν Βυζαντίῳ μελλούσης Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.* (1)

(2) Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξέδωκεν ὁ ἐνθουσιώδης λοχαγὸς τῆς βασιλικῆς φαλαγγος Παναγιώτης Καλεβρᾶς, οὗτινος ὡς συμπολίτου (Βιθυνοῦ) παρέχω τὰς ἐξῆς γνωστὰς μοι βιογραφικὰς σημειώσεις: Οὗτος ἐγεννήθη τῷ 1790 ἐν Παλλαδαρίῳ, κώμῃ ἑλληνικῇ οὐ μακρὰν τῆς Προύσης πατρίδος δὲ τοῦ πολλοῦ Εὐστάθιου Κλεοβούλου τοῦ μητροπολίτου μὲν Καισαρείας-Καπαδοκίας ἐμοῦ δὲ σεβαστοῦ θείου, πρὸς πατρός. Ὁ Καλεβρᾶς ἐστάλη εἴτα εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τῷ θείῳ αὐτοῦ πρωτοσυγγέλῳ τοῦ ἐν Φαναρίῳ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου πρὸς ἐκπαίδευσιν. Ἐν ἔτει δὲ 1807 μετέβη εἰς Ὀδησσὸν, ἔνθα ἐγένετο μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ ἄλλων καὶ ἐπολέμησε κατὰ τὸν ἐνδοξον τοῦ 1821 ἀγῶνα. Εἴτα μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ἐγένετο εἰρηνοδίκης Ἀθηνῶν. Τοσαύτην δ' ὡς ἐκ τῆς δούλης Ἑλλάδος καταγόμενος καὶ πατέρα καὶ συγγενεῖς ἐν τῇ δούλῃ ἔχων ἠσθάνετο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγάπην, ὥστε μέλος γενόμενος διαφόρων ἐταιριῶν: τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Λέοντος, τοῦ Ροπάλου τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Γεροπουροβόλου τοῦ Ὀλύμπου, τῶν Φιλορροδοξῶν, τῆς Μεγάλης Ἰδέας καὶ τῆς Φιλαδελφί-

Ἡ ἀποτυχία αὕτη φαίνεται ὅτι προήλθε πρωτίστως ἐκ τῶ ἐνεργειῶν τοῦ πρὸ ὀλίγων μηνῶν, ὡς εἶδομεν, ἀποσταλέντος Ἐγγλοῦ πρεσβευτοῦ Σιρ Ἑλλιοτ, ὅστις πᾶσαν κατέβαλλε προσπάθειαν ἵνα ματαιώσῃ τὴν ἰταλοελληνικὴν συνεννόησιν.

Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε τὰ μέγιστα καὶ ἡ ἀρξαμένη πάλιν τρομερὰ ἀντιπολίτευσις. Οἱ ἀντιπολιτευόμενοι ἰδόντες τὸν Κ. Κανάρην ἀποστάντα τῆς ἀρχηγίας ἢ μᾶλλον καταλιπόντα τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῆς, δυσανασχέτουσιν καὶ ἐζήτουσιν νὰ εὕρωσι μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐπαναστατῶν τὸν δυνάμενον ὑπὲρ πάντα ἄλλον νὰ ἀγάγῃ εἰς πέρας τὸ μελετώμενον τολμηρὸν σχέδιον. Ὁ ἀνὴρ οὗτος εὗρέθη, ἦτο ὁ γερουσιαστὴς Δημήτριος Βούλγαρης, ὃν κατέπεισεν ὁ εὐ-

ητος, δὲν ἔπαυε γράφων καὶ ἐκδίδων ἰδίῳ ἀναλώμασι βιβλίαν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς μεγάλης ιδέας. Ἐξέδωκε δὲ ταῦτα :

- α) Ἐπιστολάς ἐν Ἀθήναις 1856 μετ' εἰκόνας τοῦ συγγραφέως.
- β) Κρίσεις Θρησκευτικὰς ἐν Ἀθήναις 1857.
- γ) Ἡ Ρωσοφοβία καὶ ὁ Πανσλαβισμὸς ἐν Ἀθήναις 1860.
- δ) Τὸ ἐντελέστερον σχέδιον Συντάγματος κτλ' ἐν Ἀθήναις 1861.
- ε) Ἡ ἐν Ἑλλάδι πολυκέφαλος πολιτικὴ Λερναία Ὑδρα ἐν Ἀθήναις 1866.

ς) Ἱστορία τῶν διαφόρων πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἐταρριῶν Ἀσίας, Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα κτλ' ἐν Ἀθήναις 1869.

ζ) Σκέψεις περὶ τῶν πολιτικῶν νοσημάτων καὶ τῆς θεραπείας αὐτῶν Ἀθήναι 1869.

η) Πολλὰ νομοσχέδια ὑποβληθέντα εἰς τὴν Βουλὴν, διάφορα ἄλλα πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ ἄρθρα.

Σημειούσθω δ' ἐν παρόδῳ ἐνταῦθα ὅτι, ὅτε πέρυσιν, κατὰ Μάϊον, ἐξέδραμον ἀνά τὴν Φρυγίαν, Μυσίαν καὶ Βιθυνίαν, χάριν ἀρχαιολογικῶν σκοπῶν μετέβην εἰς Παλλαδᾶριον πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν συγγενῶν μου ὁπόθεν ἔλαβον τὸ ὑπ' ἀριθμὸν α' ἔργον τοῦ Καλεβρᾶ μετὰ τῆς φουστανελλοφόρου εἰκόνας αὐτοῦ, ἐπροσωποκρατήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι διέδιδον ἐπαναστατικὰς ιδέας καὶ μόλις, μετὰ πενταήμερον περιαγωγὴν ἀπὸ τῆς μίαις εἰς τὴν ἄλλην ἀνακριτικὴν ἀρχὴν καὶ διήμερον ἐν ταῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει φυλακαῖς τοῦ Μεγάλου Ζαπτιέ κράτησιν, θεία συνάρσει, ἐσώθη τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων εἰπόντων μοι τὸ κλασικὸν ἐκεῖνο : *Γιαγρις-δίδου!*

γλωττότατος υἱὸς τοῦ διδασκάλου τοῦ γένους Ἀναστάσιος Γεννάδιος.

Τὴν τοιαύτην τῶν ἀντιπολιτευομένων ἐξέγερσιν ὁ βασιλεὺς θέλων, ἂν οὐχὶ νὰ ἐξουδετερώσῃ, ἀλλὰ τοῦλάχιστον μικρὸν νὰ καταστείλῃ ἀπεφάσισεν, ὡς ἄλλοτε τὸ πρῶτον κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα, νὰ περιηγηθῇ τὰς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους, κυρίως τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀχαΐαν, ἐνθα συνεπυκνοῦντο μέλανα νέφη ἐπαπειλοῦντα νὰ ἐκτραγῶσιν αἴφνης κατὰ τῆς πρώτης δυναστείας. Ταῦτα μαθὼν τις τῶν ἀντιπολιτευομένων διεμήνυσε τῷ βασιλεῖ διὰ τινος τῶν σφόδρα ἀφωσιωμένων αὐτῷ, ὅτι ἡ περιοδεῖα ἀνευ μὲν ἀλλαγῆς συστήματος, κατ' οὐδὲν ἤθελεν ὠφελῆσαι αὐτῷ, ἐνδέχεται δὲ μάλιστα καὶ νὰ βλάψῃ· διότι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἐξαπατᾶται πλέον διὰ ξηρῶν ὑποσχέσεων καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς ἂν ἀλλάξῃ σύστημα δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ περιοδεύσῃ, ἀρκεῖ μόνον ν' ἀποσκορακίσῃ, διὰ παντός, τοὺς ἀφωσιωμένους καὶ νὰ δώσῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν τῆς χώρας πολιτικῶς δυναμένων νὰ φέρωσι τὴν συνδιαλλαγὴν λαοῦ καὶ βασιλείας. Ἄλλὰ πρὸς ταῦτα τοῦ βασιλέως κωφεύσαντος, ἡ συνεννόησις τῶν ἀντιπολιτευομένων ἐπῆλθεν ἄμεσος πρὸς τὸν μελετώμενον σκοπὸν.

Οὕτω λοιπὸν ὁ Δ. Βούλγαρης μετὰ τοῦ εὐπόρου Βενιζέλου Ρούφου καὶ τοῦ στρατηγοῦ Θ. Γρίβα, δόντος τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ τῷ Ἐπαμεινώνδῃ Δεληγιώργῃ ἐπὶ λευκοῦ χάρτου καὶ παραγγειλαντος αὐτῷ νὰ γράψῃ ὅ,τι ἂν θέλῃ, ὑπ' εὐθύνην ἰδίαν, ἀπετέλεσαν τὸν κύριον πυρῆνα τῆς ἐπαναστάσεως.

Πρὸς τούτοις δὲ ὑπ' ἀρχηγὸν τὸν Βούλγαρην συνεστειρώθησαν οἱ ἐντιμότεροι καὶ δραστηριώτεροι τῶν τότε πολιτευομένων : ὁ Δ. Καλλιφρονᾶς, ὁ Θ. Ζαΐμης, ὁ Α. Κουμουνοῦρος, ὁ Δ. Μαυρομιχάλης, ὁ Τ. Μαγκίνας, ὁ Διαμαντόπουλος, ὁ Εὐθ. Κεχαγιᾶς, ὁ Ν. Μαυροκορδάτος, ὁ Α. Αὐγερινός, ὁ Ν. Χατζόπουλος, ὁ Ν. Καλλισπέρης, ὁ Τριγγέτας, ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ ἅπαντες οἱ νέοι, ὧν προεξῆρχον ὁ Γλαράκης, ὁ Ἅγιος Κλεομένης, ὁ Γλήνης, ὁ Μητζάκης, ὁ Παράσχος, ὁ Γεώργ. Κρέμος, ὁ Ὁ. Ἰάλεμος, ὁ Α. Καλός, ὁ Α. Βούλγαρης καὶ ὁ ρήτωρ Α. Γ. Γεννάδιος· προθυμότεροι εἰδείχθησαν ἐπίσης καὶ τινες τῶν πολιτῶν, ὡς ὁ Π. Γιαννόπουλος, ὁ

Ρεβελάκης, ὁ Ν. Νάικης, ὁ Τσαγκλῆς, ὁ Ἰγγλέσης καὶ τινες ἄλλοι.

Μόνος δὲ ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης δὲν ἐδέχετο ὡς ἀρχηγὸν τῆς συνωμοσίας τὸν σατράπην τῆς Ὑδρας· διότι, ὡς ἔλεγεν, ἔθεώρει ἀπρεπὲς νὰ ἀρχῇ τῆς φιλελευθέρου νεολαίας ἀνὴρ τυραννικὰ φρονῶν καὶ *τσουμπέδες* φορῶν, δι' ὃ καὶ διενήργει, ἵνα δι' ἀναφορὰς τῶν ἐν Ναυπλίῳ παρὰ τὴν Καλλιόπην Παπαλεξοπούλου ἐπαναστατῶν ἀποδοκιμασθῇ ἡ ἀρχηγία τοῦ Βούλγαρη· τούτου γνωσθέντος ὁ Α. Γεννάδιος μεταβὰς εἰς Ναύπλιον, οὐ μόνον τὴν κατὰ Βούλγαρη ἀναφορὰν ἐκείνην ἱματαίωσεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλην ὑπὲρ ἐκείνου λαβὼν ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὑπογεγραμμένην ἐκόμισεν εἰς Ἀθήνας αὐτῷ.

Οὕτω λοιπὸν καὶ ὁ Δεληγεώργης ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς κεφαλὴν τὸν Βούλγαρη, ὅστις, ἀρχηγὸς γενόμενος, εἰργάσθη ὄντως εἰλικρινῶς καὶ δραστηρίως ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ πάντας σχεδὸν τοὺς τότε πολιτευομένους γέροντας καὶ νέους προσηταιρίσθη. Τὴν τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἐπαναστατῶν ἰσχυρὰν ταύτην συγκρότησιν μαθόντες καὶ οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις παλαιοὶ τε καὶ νέοι ἐπαναστάται καὶ συνωμοταὶ ἀνεθάρρησαν, ἀνέλαβον νέας δυνάμεις καὶ ἐνθουσιωδῶς εἰργάζοντο ὑπὲρ τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Ἐκ δὲ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις (Δυτικῇ Ἑλλάδι) μεμνημένων συνωμοτῶν ἐπισημύτερος καὶ ἰσχυρότερος ἦτο, ὡς εἶπομεν, ὁ *Θεόδωρος Γρίβας* καὶ μετ' αὐτὸν ὁ *Πέτρος Λεωτσάκος*, ἀδελφὸς τοῦ ἀτρομήτου τῆς Κύθνου ἥρωος *Νικολάου Λεωτσάκου*, ὅστις θέλων νὰ ἐκδικηθῇ τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ, προσηνέχθη αὐτόκλητος εἰς τὴν μελετωμένην ἐπανάστασιν.

Ἐν τούτοις ἀπὸ τῶν συνωμοσιῶν οὕτως ἀδιαρρήκτως καταρτισθεισῶν ἀπέλειπε τὸ χρῆμα, τοῦθ' ὅπερ ἦτο καὶ τὸ ζωτικώτερον τῶν ἐπαναστατικῶν ζητημάτων· ἐφ' ᾧ καὶ ἔσπευσαν ὁ μὲν Ν. Χατζόπουλος εἰς Σύρον, ὁ δὲ Α. Καλὸς εἰς τὰς Ἡγεμονίας. Ἄλλ' ὁ μὲν πρῶτος ἔφερε μόνον 2,000 δραχμῶν, ὁ δὲ δεύτερος 8,000. Ἐπεμψαν μὲν καὶ ἄλλαι τινὲς κοινότητες καὶ πολῖται ποσά τινα, ἀλλὰ βραδύτερον, μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως.

Ὅθεν τὴν ἔλλειψιν χρημάτων ἐξυκονόμου οἱ ἐν Ἀθήναις, ὅπως εἶχον δυνάμειως ἕκαστος. Πρὸς διοργανῶσιν δὲ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ παρασκευῆν τῶν πρὸς ἐπανάστασιν ὁ μὲν Β. Ροῦφος καὶ ὁ Π.

Χαλκιοπούλους ἰδανείσθησαν δι' ἴδιον λογαρισμὸν 75,000 δραχμῶν παρὰ τοῦ ἐν Πάτραις Ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἐξ ὧν ἐπεμψαν τῷ στρατηγῷ Θ. Γρίβα, πρὸς παρασκευὴν, δραχμὰς 28,000

Ὁ τελευταῖος ὅμως οὗτος εἰσαχθεὶς εἰς τὰ τῆς ὑπὸ τὸν Βούλγαρον συνωμοσίας ὑπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ Πέτρου Λεωτσάκου, περὶ οὗ ἀνωτέρω εἴπομεν, ἐφαίνετο μᾶλλον διανοούμενος, ὅπως τοῦ Ὁθωνοῦ ἐξωσθέντος, καταλάβει αὐτὸς τὴν ἀρχὴν ὑπὸ δημοκρατικὸν πολιτεύμα· ἐφ' ᾧ καὶ συνέπραττε μὲν μετὰ τῶν ἄλλων ἐπαναστατῶν, ἀλλ' ἐπὶ ἰδιοτελεῖ ὅλως σκοπῷ, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων.

Ἐν τούτοις, μεθ' ὅλας τὰς ἐν τε ἐπαρχίαις καὶ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ φανεῖσας διαιρέσεις τῶν ἐπαναστατῶν, τὰ τῆς συνωμοσίας προώδευον ὡσημέραι καὶ ἐν ἐπιγνώσει τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ὅμως δὲν ἐτόλμα νὰ προσῆ εἰς συλλήψεις, ἵνα μὴ τυχὸν ταχύτερον ἀνάψῃ τὴν φλόγα.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ὁθων οὐδέποτε ἐπίστευεν ὅτι ὁ λαὸς ἦτο ἀναμειγμένος ἐν τοῖς τεκταινομένοις, τὸ δὲ ἀφωσιωμένον ὑπουργεῖον συνεφώνει αὐτῷ, ἐν τῇ περὶ τούτου γνώμῃ αὐτοῦ, οἱ βασιλεῖς ἀνέλαβον νὰ ἐκτελέσωσι τὴν, ἣν εἶχον ἀποφασίσῃ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα περιοδεῖαν πρὸς μελέτην καὶ κατεύνασιν τῶν τυχὸν ἐξημμένων πνευμάτων, ἔχοντες κυρίως ὡς σκοπὸν, ὡς εἴπομεν τὴν ἐπίσκεψιν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀχαΐας.

Ἡ δὲ πορεία ὠρίσθη οὕτως: ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ὑδραν, Σπέτσας, Ἀνδρον, Γύθειον, Λιμένιον, Καλάμας, Πύλον, Κυπαρισσίαν, Κατάκωλον, Πύργον, Ἀσταχόν, Μύτικα, Παλαιοχαριάδ, Βόριτσαν, Κραθασαράν, Ἀγρίνιον, Αἰτωλικόν, Μεσολόγγιον, Πάτρας, Ναυπακτον, Ἰτέαν, Ἀμφισσαν καὶ ἐκεῖθεν ἢ διὰ τῆς Κορίνθου ἢ διὰ Θηβῶν εἰς Ἀθήνας.

Τούτων ὀρισθέντων, οἱ βασιλεῖς μελαγχολικοὶ, ἀποχαιρετήσαντες τοὺς ὑπουργοὺς μεθ' ὅλης τῆς αὐλῆς, πλὴν τῆς Μεγάλης Κυρίας καὶ δύο ὑπασπιστῶν, μετὰ πολλῶν δώρων ἀξίας 34,000 δραχμῶν ἀγορασθέντων παρὰ τοῦ ἐμπόρου Ἰ. Στεφάνου, κατέλιπον (τῇ 10 ὥρα σκοτεινῆς νυκτὸς τῆς 1 πρὸς τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1862) τὴν βασι-

Ὁ συνταγματάρχης ἰατρός
Α. Ὄρσταιν.

λικήν ἀποβάθραν Πειραιῶς διελθόντες μεταξύ τῶν «*Εὐελπίδων*» παρατεταγμένων ἐν νεκρική σιγῇ. (1)

Οἱ βασιλεῖς μετὰ τῆς μεγάλης συνοδείας αὐτῶν ἐπέβησαν τοῦ ἀτμοδρόμωνος «*Ἀμαλλας*» ὅστις ἀπῆρεν ἔχων καιρὸν λαμπρότατον Τῆ 7 δὲ π. μ. ὥραν ὁ Ἀτμοδρόμων ἀνεκώχευσε πρὸ τῆς Ὑδρας παρακολουθούμενος καὶ ὑπὸ τῆς ἀτμοβαρίδος «*Ἀφροέσης*» διὰ τὰς ἐνδεχομένας διαταγὰς ἢ ἀγγελίας· τῆ 11 κατέναντι τῶν Σπετσῶν καὶ τῆ 4 μ. μ. ἐσπέρας ἠγκυροβόλησεν ἐν Ἀστρεὶ ἀντίπεραν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, 9 μίλια πρὸς Ν. τοῦ Ναυπλίου.

Οἱ Βασιλεῖς ἀπέβησαν εἰς τὴν ξηρὰν ἑκασταχοῦ, δὲ καὶ ἑκάστοτε ὁ λαὸς ἐνθουσιωδῶς ἐπευφήμει καὶ αὐθορμήτως ἐζητωκραύγαζεν ὑπὲρ τῶν βασιλέων.

Τῆ ἐπαύριον 5 Ὀκτωβρίου μετέβησαν εἰς Γυθείον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σπάρτην ἑπιπτοί. Ἐκ Σπάρτης ὑπερβάντες τὸν Ταύγετον, διὰ τοῦ ἀγριωποῦ αὐλώος τῆς Λαγκαδάς, ἐφθασαν εἰς Καλάμας ἐνθα περιέμενον αὐτοὺς ὁ ἐκ Γυθείου αὐτόσε κατευθυνθεὶς ἀτμοδρόμων. Αὐτόθι οἱ μὲν δικηγόροι ὑπέβαλον τῷ βασιλεῖ ἀναφορὰν τινα κατακριτικὴν τῆς Κυβερνήσεως ὁ δὲ λαὸς συνωθεῖτο μετ' ἀκράτου ἐνθουσιασμοῦ ἀνευφημῶν τοὺς βασιλεῖς καὶ ἐκδηλῶν παντριοτρόπως ζῶηράν τὴν κατ' ἐκείνων ἀποδοκιμασίαν αὐτοῦ.

Διότι ἡ ἐν Ναυπλίῳ ἀποτυχία, καὶ τῶν ἄλλων στάσεων ἢ ματαιώσεις εἶχεν ἀποδείξει τοῖς στασιασταῖς, ὅτι ἡ ὁδὸς τῆς ἐπιτυχίας ἦτο ἄλλη τις ἢ ἡ καὶ ἅμα τῆ πρώτῃ ἀγγελίᾳ, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐμελλε νὰ περιοδεύσῃ ἀνά τὰς ἰσαρχίας ἐπέβηθεν αὐτοῖς, ὡς εἰκὸς, ἡ ἰδέα νὰ ἐξεγερθῶσι καὶ ἐν τῇ Πρωτεύουσῃ.

Ἦγειρον λοιπὸν, κατὰ πρῶτον, τὴν στάσιν ἐν τῇ ἀποκεντρῷ ἐκείνῃ καὶ θορυβῶδει Ἀκαρνανίᾳ, ἐν ἣ ἔζη ὁ ἀποχωρησας, μὲν τῶν πολιτικῶν ἀλλ' ἰσχυρῶν εἰσέτι καὶ δεινῶς μνησικακῶν, γέρον στρα-

(1) Προῦκειται νὰ αναχωρήσωσι τῆ 1|13 Ὀκτωβρίου, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ βασίλισσα εἶχε τὴν δεσποδαίμονίαν, νὰ μὴ ταξιδεύῃ τῆ 1|14 πάντος μηνὸς ἀπῆραν ἐκ Πειραιῶς τῆ 2|14 Ὀκτωβρίου ἡμέρᾳ Τρίτῃ, καθ' ἡμᾶς ἀποφράδι. Ὡστε δὲν ἦδυν, θ. σιν, οὔτε κατὰ τοὺς καθολικοὺς οὔτε καθ' ἡμᾶς, νὰ ἀποφύγῃσι τὴν ἀποφράδα ἡμέραν, ἧτις ἐδειείχθη τῆ 1|13 Ὀκτωβρίου!

τηγός Θεόδωρος Γρίβας· ὅστις ὡς εἶπομεν ἦτο συνενοημένος μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις.

Ἡ ἐπανάστασις λοιπὸν ἐξεργάγη ἐν τῇ φρουρᾷ τῆς Βονίτσης, τῇ 4 Ὀκτωβρίου, ἢ δ' εἰδησις αὐτῆς ἐφθασεν εἰς Ἀθήνας τῇ 6 ὁ δὲ βασιλεὺς ἔμαθεν αὐτὴν ἐν Καλάμας τῇ 8 Ὀκτωβρίου, διὰ Τριπόλεως, ἐν ἣ ἔληγε τότε τὸ τηλεγραφικὸν ἵσύρμα· τῇ ἐπαύριον 9 Ὀκτωβρίου ἡ ἀτμόβαρις «Πάραλος», ἐκ Πειραιῶς ἀποσταλεῖσα, ἐν τάχει, ἐφθασεν εἰς Καλάμας κομιζουσα ἔγγραφα τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

Περὶ τὴν ἐσπέραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ «Πάραλος» ἀπέπλευσεν εἰς Ἀκαρνανίαν μετὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ βασιλέως συνταγματάρχου Ἀθανασίου Βαλτινοῦ ἐπιφορτισθέντος νὰ ἐνεργήσῃ πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο πρὸς καταστολὴν αὐτῆς.

Περὶ δὲ τὴν πρωίαν τῆς ἐπαύριον, 10 Ὀκτωβρίου, ὄρμησαν ἐν Καλάμας δύο ἀτμόπλοια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρίας, ἡ «Υδρα» καὶ ἡ «Ὀμόνοια» φέροντα 700 ἄνδρας ἐκ τῆς φρουρᾶς Ἀθηνῶν. Ἐπὶ τῆς «Ὀμοροίας» ἀφίκετο καὶ ὁ Κατζίσκος ὑπουργός τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀπεσταλμένος παρὰ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ, ἵνα συνοδεύῃ τῷ βασιλεῖ.

Ἀρχηγός δὲ τοῦ ἀρικομένου στρατεύματος ἦτο συνταγματάρχης Τριαντάφυλλος Λαζαρέτος, φρουράρχος Ἀθηνῶν, ὅστις ἤρχετο εἰς Καλάμας ἵνα λάβῃ διαταγὰς παρὰ τοῦ βασιλέως πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς ἐν Ἀκαρνανίᾳ ἐξεγερθείσης στάσεως.

Ὁ βασιλεὺς ὁμως καίτοι ἐλάμβανε, καθ' ἑκάστην, ἀπαισίους εἰδήσεις ἐκ τῆς ἑπτερᾶς Ἑλλάδος, ὅπου προφανῶς ἐξηπλοῦτο ἡ ἐπανάστασις προχωροῦσα πρὸς τὴν πρωτεύουσαν· διότι κατόπιν τῆς ἐν Βονίστῃ φρουρᾶς ἐπανεστῆ καὶ ἡ ἐν Μεσολογγίῳ, τὴν δὲ περὶ τούτου εἰδήσιν ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς ἐν Καλάμας, ἔμεινεν ἀτάραχος θελών νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν περιουσίαν, ἐφ' ᾧ καὶ διέταξε, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, τὴν ἀναχώρησιν τοῦ στρατοῦ.

Καὶ τὰ μὲν δύο τῆς Ἐταιρίας ἀτμόπλοια ἀνεχώρησαν εἰς Πάτρας. Εὐθύς δὲ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν ὁ ἀτμοδρόμων «Ἀμαλία» ἐξεκίνησεν ἐκ Καλαμῶν καὶ διαπλεύσας 25 μίλια πρὸς Νό-

τον ήγχυροβόλησεν έν Λιμενίω τής Δυτικής Μάνης περί τήν 3ην μ. μ. ώραν.

Κατ' άρχας οί Βασιλείς δέν έσκόπουν νά προσορμισθώσιν εκεί, άλλ' ένδόντες είς τήν παράκλησιν του Στρατηγού Άντωνίου Μαυρομιχάλη, ώπισθοδρόμησαν έκ τής προδιαγραφείσης περιοδείας πρός έπίσκεψιν του τόπου εκείνου, όπου έσχυον άπολύτως οί Μαυρομιχαλαίτοι.

Οί Βασιλείς έξήλθον είς τήν πολίχνην ταύτην, έν ή είχον συρρέουσαι ένθουσιώδη τά πλήθη των περιχώρων. Άλλ' έν ώ ταύτα συνέβαινον έν Λιμενίω, έν Άθήναις ήρξατο ή πρό πολλού παρασκευασθείσα επανάστασις, ήτις έξεράγη τή 10η ώρα τής έσπέρας τής 10 πρός τήν 11 Οκτωβρίου.

Ταύτα πάντα ήναι άγνωστα έν Λιμενίω ούδ' ό βασιλεύς έγίνωσκε τι περί αυτών· διότι έσκόπει νά συνεχισθή ή πρός δυσμας επί Πύλον και Κατάκωλον έξακολούθησις του περίπλου, δια νυκτός, ύτε αίφνης ή «Άφροέσσα», άνεφάνη κομίζουσα έπιστολάς έξ Άθηνών, δι' ών τό Υπουργικόν Συμβούλιον άνήγγελε τώ Βασιλεί τήν επανάστασιν των Πατρών, και έξέφραζε φόβον μήπως ταχέως διαταραχθή και αύτης τής Πρωτευούσης ή ήσυχία.

ΕΤότε πλέον έξ ανάγκης ήνοιχθησαν οί όφθαλμοί του Βασιλέως, λέγει ό Λ. Παλάσκας, άλλά και τούτο πάλιν νομιζομεν, ούκ άνενδοιάστως· ούδενί δέ των ένδον έξεμυστηρεύθησαν αί ληφθείσαι είδήσεις. Μόνος έγώ, και κρυφίως πως, διατάχθην νά επιβάλω τήν πρώραν επί τόν Πειραιά.

Ο Κυβερνήτης τής «Άφροέσσης» ήγνόει και αυτός ως έκόμιζε σοβαράς άγγελίας, ως συγκοινωνήσας μόνον έν Πειραιεί.

Ο ήλιος είχεν άρτίως δύσει· νέφη φαιά άνέβαινον από του Βορρά· ή «Άφροέσσα» μας ήκολούθει. Τή 8 έκάμψαμεν τό Ταίναρον, τή 11 τόν Μαλιάν· εύρομεν δέ τότε έναντίον μας σκαιόν άνεμον Βορράν, ικανόν ν' αναχαιτίση τά πλείστα πλοία.

Η «Αμαλία» όμως έδύνατο και τής καταειγίδος ταύτης νά κατισχύση. Ναυπηγηθείσα τό 1860 έν Άγγλία επί των αξιολόγων διαγραμμάτων του έν Γαλλία εκπαιδευθέντος Σπ. Άθ. Μόστρα, όστις και έπεστάθησαν είς τήν κατασκευήν της υπό έργολάβου τινός

Ἄγγλου, αὐτὴ ἡ ὠραία ναὺς εἶχε δρόμον ἐξαίρετον καὶ ἀρμένισμα λαμπρόν.

Τὰ πρὸς ἐνδίαίτησιν τοῦ Βασιλέως χωρίσματά της, εὐθετα καὶ εὐρύτατα, ἦσαν συνάμα, καὶ ἀφαιρετά, ὥστε ὁ ἀτμοδρόμων ἐξοπλήρου, ἐν δέοντι, τὴν διττὴν χρῆσιν τοῦ καθαρῶς πολεμικοῦ πλοίου καὶ τοῦ κομποῦ καὶ ταχυναυτοῦντος θαλαμηγοῦ.

Ἦν δὲ σταθερὰ μεσημβρία τῆς Πέμπτης, 11 Ὀκτωβρίου 1862, ὅτε ἀφικόμεθα κατὰ τὸ Φάληρον, προσπλέοντες ὀλοτελῶς ἐπὶ τὸν Περραιά.

Οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ναῦται ἦσαν ἅπαντες ἐν τάξει ἀγκυροβολίας. Ὁ δ' Αὐλάρχης, ὑποστράτηγος Νοταρᾶς, μοὶ εἶχεν ἄρτι ἐγχειρίσει ἐν γράμμα του πρὸς τὸ ἐν Πειραιεὶ Τηλεγραφεῖον, ἐπιδοτέον ἅμα τῇ ἐκεῖ ἀφίξει μας, ἵνα κατέλθωσιν ἀμέσως ἐξ Ἀθηνῶν αἱ ἀμαξαὶ καὶ τὰ σκευοφορεῖα τῆς Αὐλῆς. Ἡ Βασίλισσα ὁμῶς δὲν εἶχε τὴν αὐτὴν πεποιθήσιν τοῦ Αὐλάρχου, καὶ ἴσως τοῦ Βασιλέως αὐτοῦ, διότι ὡς ἠτένιζον ἐγὼ πρὸς τὰς Ἀθήνας διὰ τοῦ διοφθαλμοῦ τηλεσκοπίου, πλησιάσασα, με ἠρώτησε μετ' ἀγωνίας, ἐὰν ἐβλεπόν τι. Προσέθηκε δὲ ἀδημονοῦσα· «ἔχω προκαλοθῆσθαι τινα, ὅτι ἐπανάστασις ἐγένετο ταύτην τὴν νύκτα ἐν Ἀθήναις.» Ἦν δ' ὠχροτάτη ταῦτα λέγουσα, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ της ἐμαρτύρουν ἀγρυπνίαν καὶ δάκρυα.

Εἰς τὴν ἐκφώνησιν ταύτην συγκινηθεὶς καὶ ἐγὼ, ἔκρινα εὐλογον νὰ παρατηρήσω εὐσεβάστως μὲν, ἀλλὰ βεβηκότως, ὅτι, ἐὰν αἱ εἰδήσεις αἱ κομισθεῖσαι μετὰ τὸ τελευταῖον εἰς Λιμένιον ὑπὸ τῆς «Ἀφροέσσης» ἦσαν ἱκαναὶ νὰ στηρίξωσι τοιαυτὴν σοβαρὰν ὑποψίαν, τῇ ἀληθείᾳ ἐθεώρουν ἀσύγγνωστον τὴν σιωπὴν τοῦ Βασιλέως, οὐδὲν κοινώσαντος πρὸς τοσοῦτους συμπλέοντας πιστοῦς του καὶ ἀφωσιωμένους, μὴ συγκαλοῦντος δὲ ἡμᾶς ἤδη εἰς Συμβούλιον, ἵνα λάβωμεν εὐθὺς ἐν τῇ δεινῇ ταύτῃ ὄρα, πάντα τ' ἀναγκαῖα τῆς φρονήσεως τῆς ἀσφαλείας μέτρα· «ἐγκαίρως ἔσται πάντοτε», — ἀντίπεν ἀναστενάχασα ἡ Βασίλισσα — «ἀλλ' ἀφικώμεθα πρῶτον!»

Τῇ ὄρα ἐκείνῃ ἀληθῶς τετελεσμένη πλέον ἦν ἡ ἐπανάστασις ἐν Ἀθήναις. »

Ἴδωμεν δὲ νῦν τί συνέβαιναν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐν Ἀθήναις,

καθ' ἕν χρόνον ὁ βασιλεὺς, ἐξελθὼν εἰς περιοδείαν, ἐθεοποιεῖτο ἐν Ἄστρει, ἐν Σπάρτῃ, ἐν Καλάμαις, ἐν Λιμενίῳ, ὁ δὲ μοίραρχος Μεσολογγίου ἔσπευδεν εἰς Βόνιτσαν, ἵνα προπαρασκευάσῃ αὐτῷ ὅμοιαν ὑποδοχὴν.

Ὁ γέρων στρατηγὸς Θ. Γρίβας ἐπαναστατήσας, τῇ 4ῃ Ὀκτωβρίου, συνέλαβε τὸν μοίραρχον Μεσολογγίου, συνήθροισεν Ἀκαρναῆνας, ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν, εἰδοποίησε τὸν ἐν Κραβασαρᾷ διατριβόντα Πέτρον Λεωτσάκον, ὅστις συλλαμβάνει τὸν διοικητὴν τοῦ Τάγματος, τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ ἐνωθεὶς, καθ' ὁδὸν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Θ. Γρίβα, εἰσέρχονται, ὡς ἐν θριαμβῷ, εἰς Μεσολόγγιον μετὰ 7,000 περίπου ἀνδρῶν.

Ἡ Ἀκαρνανία ἀσπάζεται τὸ κίνημα καὶ μετ' αὐτὴν ἡ Ἀχαΐα, ἡ Ἠλις καὶ ἡ Κόρινθος. Τὰ γεγονότα ἐγνωστοποιήθησαν εἰς Ἀθήνας, ἀμέσως δ' ἡ κυβέρνησις ἐξαπέστειλε σχεδὸν πάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις ὧδε : εἰς μὲν τὴν Φθιώτιδα τὸν στρατηγὸν Χατζή-Πέτρον, κατὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ Κλίμακα λαβόντα 15,000 δραχμῶν, εἰς τὴν Παρνασσίδα τὸν στρατηγὸν Μαμούρη μετὰ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Ἀριστείδου Κανάρη λαβόντα 25,000 δραχμῶν, ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Τζαμάλα Παπακώστα, εἰς τὴν Μεγαρίδα τὸν γερουσιαστὴν καὶ συνταγματάρχην Ἀντώνιον Γεωργαντζάν, εἰς Μεσσηνίαν τὸν Ἀντώνιον Μαυρομιχαλὴν, λαβόντα χάριν τῶν ἐξόδων τῆς μεταβάσεως 2,000 μόνον δραχμῶν, ὅπως στρατολογήσῃ κατὰ τῶν ἐπαναστατικῶν καὶ περιστείλωσι τὴν ἀντεθνικὴν στάσιν, ἐν Ἀθήναις δ' ἐν ὑπουργικῷ συμβουλίῳ ἀπεφασίσθη ἡ σύλληψις τοῦ Δ. Βούλγαρη καὶ Θ. Ζατμη· ἀλλ' ὁ πρωθυπουργὸς Ἰ. Γερραῖος Κολοκοτρώνης ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν, εἰπὼν τότε ὅτι : «*Δυναστεία, ἀπολέσασα τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ, δὲν πρέπει νὰ ὑποστηρίζηται ἐν Ἑλλάδι διὰ τῆς βίας*». (1)

(1) Φαίνεται δ' ὅτι εἶχε μεγάλως ἀφορμὰς δυσαρρεσκείας ὁ Κολοκοτρώνης κατὰ τοῦ Ὀθωνος· δις δέ, τῇ 5ῃ Ἰουλίου καὶ τῇ 13ῃ Σεπτεμβρίου 1862, ὑπέβαλε τῷ βασιλεῖ τὴν ἀπὸ τῆς πρωθυπουργίας παραίτησιν αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς δὲν εἰδέχθη αὐτήν : «... μὴ ἀνεχόμενος, ἐν γνώσει τῆς ἀκαταλληλότητός μου νὰ γίνω πα-

Τὴν μέλλουσαν σύλληψιν αὐτῶν εἰδοποιηθέντες παρὰ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας *Μπακάλογλου*, ἐκρύβησαν· ἀλλ' ὁ πρέσβυς τῆς Ἰταλίας κόμης *Μαμιάνη*, κατορθώσας μετὰ δυσκολίας νὰ ἀνεύρη τὸν Ζαίμην ἐν τῇ κρύπτῃ αὐτοῦ, ἐδήλωσεν αὐτῷ, τῇ πρωΐᾳ τῆς 10ης Ὀκτωβρίου ἀπροκαλύπτως, ὅτι, ἂν δὲν σπεύσωσιν ἐντὸς τῆς ἡμέρας τὴν ἐπαράστασιν, ἀπόλλυνται· διότι οἱ πρέσβεις, προσέθηκεν, ἵνα ἐκφοθήσῃ αὐτόν, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν προσμένουσι παρὰ τῶν οἰκείων κυβερνήσεων διαταγὰς νὰ ἐπέμβωσιν ὑπὲρ τῆς δυναστείας τοῦ Ὄθωνος.

Τὸ τοιοῦτον εἶναι παντάπασι ψευδές· διότι ὅτε ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Ν. Δραγούμης μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτῶν, τὸν μὲν τῆς Γαλλίας Βουρὲ εὔρε προσποιοῦμενον τὸν ἀσθενῆ, τὸν τῆς Ἀγγλίας Σκάρλετ ἐπαναλαμβάνοντα ὅτι γέρονται κακῶς πρὸς τὸν βασιλέα, τὸν δὲ τῆς Ρωσίας Βλουδὸφ λίαν εὐχαρῖ ἐπὶ τοῖς γενομένοις· Βραδύτερον δέ, ὅτε ὁ Ὄθων εὕρισκετο πλέον ἐν Βαυαρίᾳ, ἔμαθεν ὅτι ἡ Ρωσία τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἔξωσιν αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις, καὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἡ κυβέρνησις ἔλαβε τὰ κατάλληλα μέτρα· καὶ τὸν μὲν στρατηγὸν Χάν ἐτοπόθετησεν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις, ἔνθα εἶχον μετακομισθῆ· χάριν ἀσφαλείας, κατὰ διαταγὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Π. Βάρβογλη καὶ τὰ δημόσια χρήματα ἀνερχόμενα εἰς 4,600,000 δραχμῶν, ἀλλὰ δὲ 2,000,000

ραΐτιος κακοῦ, καθικετεύω τὴν Γ. Μ. νὰ σκεφθῆ καὶ ἀποφασίση συντόμως περὶ ἄλλου προσώπου δυναμένου νὰ φέρῃ τὸ δι' ἐμὲ βαρὺ φορτίον τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς σημερινὰς περιστάσεις τῆς Ἐπικρατείας καὶ τῆς ὑπηρεσίας. . . . Ὁ βασιλεὺς ὁμοῦ ἀντέτεινεν εἰπών· «ὅτι εἶναι κύριος νὰ ἀποχωρήσῃ, ἀλλ' ὅτι αὐτοῦ δὲν ἐπιτρέπει ἡ συνείδησις νὰ ἐνδώσῃ, ὅτι δὲν ἄγνοεῖ ὅτι προετοιμαζόνται νὰ δολοφονήσωσιν αὐτόν καὶ ὅτι ἡδύνατο νὰ ὑποδείξῃ καὶ τὸ μέρος, ἔνθα ἐγυμνάζοντο εἰς τὴν σκοποβολὴν καὶ τὴν γερουσιαστικὴν οἰκίαν, ἐν ἧ ὀκτὼ πολιτικοὶ ἄνδρες συγκροτοῦσι διαβούλια κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ὀφείλει νὰ πῆρῃ πλήρως τὸ δοθὲν αὐτῷ ποτήριον, ὅτι ὀφείλει νὰ ἐκπληρώσῃ μέχρι τέλους τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καθήκον.» Ταλαίπωρε Ὄθων! (Ἰδέ Ν. Δραγούμη, Ἱστορικὰ· Ἀναμνήσεις Τόμ. Β', σελ. 293—296).

κατετέθησαν ἐν τῷ Ταμείῳ Ναυπλίου, ἵνα χρησιμεύσωσιν, ἐν ἀνάγκῃ τῷ βασιλεῖ, εἴ τι κακὸν ἐπῆρχετο, ἐν Ἀθήναις· διότι ἡ φρουρὰ Ναυπλίου ἦτο λίαν ἀφωσιωμένη τῷ Ὄθωνι, ὁ δὲ στρατὸς καταλιπὼν τὰ συνήθη καταλύματα, κατεσκήνωσε περὶ τὴν πόλιν καὶ χωροφύλακες καὶ ἄλλοι ἔνοπλοι ἄνδρες κατέλαβον τὰς περὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν οἰκίας, ἐν αἷς συνήρχοντο, κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, οἱ ὑπουργοί. Ἐν γένει δὲ ἐφρόντισαν περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καὶ τῶν ἄλλων πιστωτικῶν καταστημάτων, ὡσεὶ ἡ ἐπανάστασις ἦτο βεβαία.

Οὕτω διατεθεισῶν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς πρωτευούσης, αἵτινες δὲν ἦσαν, ὡς διεβεβαίουν οἱ χορηγοῦντες τὰς περὶ πίστεως τοῦ στρατοῦ εἰδήσεις, ἀμέτοχοι τῶν τεκταινομένων κινήσεων, ὡς τοῦτο ἀπεδείχθη ἐκ τῆς ἐξαφανίσεως ἢ ἀποκρύψεως τῶν ἐν τοῖς δημοσίοις γραφείοις ἐπιστολῶν ἢ ἐγγράφων, ἡ κυβέρνησις ἤρξατο ἀπὸ πρωίας τῆς 10ης Ὀκτωβρίου νὰ συλλαμβάνῃ καὶ νὰ φυλακίζῃ ἀθρόως πολλοὺς τῶν πολιτῶν, ὡς ὑπόπτους θεωρουμένους· οὕτως δὲ ἐφυλάκισε τὸν Λεωνίδαν Δεληγεωργῆν, τὸν Δ. Καλόν, τὸν Ὁδ. Ἰάκλεμον, τὸν δικηγόρον Νικολαΐδην, τὸν Νικόλαον Χαρατζάρην καὶ ἄλλους, ἐν συνόλῳ εἴκοσι τρεῖς.

Ἡ γενομένη φυλακίσις αὕτη ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐκμυστήρευσις τοῦ πρέσβους τῆς Ἰταλίας *Μαμιάνη* πείθουσι τὸν Δ. Βούλγαρην νὰ δεχθῇ ὀριστικῶς τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐπαναστάσεως, λαβόντα συνεπίκουρον τοῦ σχεδίου τὸν Δ. Παπαδιαμαντόπουλον, ταγματάρχην τότε ὄντα τοῦ Πυροβολικοῦ, ὡς πρὸς τὴν στρατιωτικὴν διοργάνωσιν.

Ὁ Παπαδιαμαντόπουλος προπαρασκευάσας τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας, περὶ τὴν 8 1)2 μ. μ. τῆς 10ης Ὀκτωβρίου, ἔσυρε τὰ ὄρεινὰ πυροβόλα ἐξω τοῦ Στρατῶνος, ὡς εἰς ἐκστρατείαν, παρέταξεν εἰς γραμμὴν τοὺς στρατιώτας, καὶ ἔδωκε τὸ σύνθημα. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ Πυροβολικοῦ, τὸ πεδινόν, εἶχεν ἤδη ἀποσύρει ἢ κυβέρνησις ἐνωρίτερον καὶ τάξει αὐτὸ ὑπὸ τὸν Σ. Πετμεζάρ πρὸ τῶν Ἀνακτόρων πρὸς ἄμυναν αὐτῶν, καὶ οὕτως ἐπῆλθεν ἡ διαίρεσις αὐτοῦ εἰς Ὀρεινοὺς καὶ Πεδινοὺς· τοῦτο κατ' ἀρχὰς ἐφόβισε

τούς τε ἀρχηγούς τῆς συνωμοσίας καὶ τοὺς συνωμότες πολίτας καὶ ἅπαντες σχεδὸν πρὸς στιγμὴν ὤκλασαν.

Ἦκούοντο μὲν ἄχρι τῆς 10ης μ. μ. πυροβολισμοὶ τινες σποράδην, ἀλλὰ καὶ οὗτοι βαθμηδὸν ἔπαυσαν. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ καὶ ἤρεμος, ἔστιν ὅτε ἀκουομένων πυροβολισμῶν τινῶν, μετὰ τοῦτο ἐπῆλθε γενικὴ ἡσυχία, ἐξ ἧς φοβηθεὶς μὴ καταληφθῆ ὁ συνωμότης ἀρχηγὸς τοῦ ὄρεινου πυροβολικοῦ Παπαδιαμαντόπουλος ἀποσύρας ἄνδρας τε καὶ πυροβόλα ἐν τάχει, εἰς τὸν Στρατῶνα περιέμενε τὴν ἐκβάσιν τοῦ σχεδίου.

Μετ' οὐ πολὺ μαθὼν τὰ γενόμενα ἔσπευσε πρὸς αὐτὸν ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Σπύρος-Μήλιος, ἐν στρατιωτικῇ στολῇ, συνοδευόμενος ὑπὸ τινῶν χωροφυλάκων καὶ ἐκτάκτων ἐμμίσθων Χειμαριωτῶν, ἀλλὰ φοβούμενος μὴ τυχόν συλληφθῆ, δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὸν Στρατῶνα.

Δὲν παρήλθε ὅμως πολὺς χρόνος, ὅτε ἀξιωματικοί, ἐν σπουδῇ ἐπερχόμενοι κατήγγελλον τῷ ὑπουργῷ τῶν Στρατιωτικῶν ἐχθρικὰς πράξεις τῆς φρουρᾶς καὶ ἐζήτουν ὁδηγίαις περὶ τοῦ πρακτέου.

Καὶ κατ' ἀρχαί μὲν ἔδιδε διαταγὰς ὁ πρωθυπουργὸς Ι. Γ. Κολοκοτρώνης, ἀλλὰ γενομένης παρατηρήσεως, ὅτι διοικοῦντος τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ Σπυρο-Μηλίου τὴν φρουρὰν καὶ ἐκείνου διατάττοντος, ἐὰν ἐξηκολούθει δίδων διαταγὰς καὶ ὁ πρωθυπουργός, θὰ ἐπῆρχετο ἀντίφασις καὶ παρεξήγησις, ἐξ ὧν θὰ ἐπωφελοῦντο οἱ ἐπαναστάται, ἀνεστάλησαν ὅσα ἐδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ, οὕτω δὲ ἐπῆλθε ποία τις ἡσυχία ἀνὰ τὴν πόλιν. Μετὰ ταῦτα δὲ ἔλθων εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ἐν ᾧ εὐρίσκοντο ἅπαντες οἱ ὑπουργοὶ καὶ ὁ Σπύρο-Μήλιος ἀνήγγειλε φαιδρὸς ὅτι ἐκτὸς ἀταξιῶν τινῶν ὑπὸ τοῦ ζωνηροῦ βιβλιοπώλου Νικολάου Νάκη, οὐδὲν ἄλλο ἐν τῇ πόλει συμβαίνει· τότε καθησύχασαν οἱ ὑπουργοὶ καὶ συνεσκέποντο, ὅτε αἰφνης ἀκούονται πάλιν συμμιγεῖς κρότοι πυροβόλων· ἰδοὺ δὲ τί εἶχε συμβῆ :

Οἱ ζωνηρότεροι νέοι, οὓς ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν, ἀπὸ κρύπτῆς εἰς κρύπτῃν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ εἰς τὰς γνωστὰς αὐτοῖς οἰκίας τῶν πολιτῶν ἀκαταπαύστως τρέχοντες ἐξώρκιζον, ἐνὸνόματι τῆς ἐλευθερίας, τοὺς πάντας νὰ σπεύσωσιν εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ Δ. Παπα-

διαμαντοπούλου, μένοντος ἐν τῷ Στρατῶνι τοῦ Πυροβολικοῦ, συγχρόνως δὲ οἱ σκαπανεῖς ἀφοπλίζουν τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν *Μάνου*, ἐλευθερώνουσι τὸν ἐν τῷ Στρατῶνι τῶν Πυροσβεστῶν κρατούμενον ὑπολοχαγὸν *Διαμαντίδη*, τίθενται εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀγγελινίδου, τοῦ *Μπούρμπαχη* καὶ τοῦ *Διαμαντίδου*, λαμβάνουσι τὰ ὄπλα, ἐξέρχονται τοῦ Στρατῶνος, πυροβολοῦσι διὰ μιᾶς κρᾶζοντες: «*Ζήτω ἡ ἐπανάστασις*».

Ταῦτοχρόνως δὲ καὶ οἱ νεαροὶ ἐπαναστάται σπεύδουσιν εἰς τὰς κρύπτας τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, παραλαμβάνουσι καὶ ὄσους εὐρισκον πολίτας, καθ' ὁδὸν, καὶ ὀδηγοῦσιν εἰς τὸν Στρατῶνα τοῦ Πυροβολικοῦ.

Καθ' ὁδὸν ὁ ἀστυνόμος Μουκλάκος μετὰ τινῶν Χειμαριωτῶν προσέβαλον τοὺς ἐπαναστάτας πολίτας καὶ διεσκόρπισεν αὐτούς, ἀλλ' οὗτοι ἐνωθέντες ἔφθασαν ἐσπευσμένοι εἰς τὴν πλατείαν τῆς *Παλαιᾶς Καλάρμας* τοῦ Πυροβολικοῦ παρὰ τὸ Μεταξουργεῖον.

Αὐτόθι εὗρον τὸν ἐπαναστάτην *Δ. Καλλιφρονᾶν* μετὰ τριῶν ἢ τεσσάρων ἀνδρῶν περιμένοντα ἀτάραχον καὶ φέροντα ἀπὸ τοῦ ὤμου κρεμασμένην κυρτὴν σπάθην (πάλαν)· ἐπὶ τῇ θείᾳ αὐτῶν ἤρχισαν αἰ κραυγαί: *Ζήτω ἡ ἐλευθερία!*

Ἐντεῦθεν οἱ ἐπαναστάται διηυθύνθησαν πρὸς τὴν πλατείαν τοῦ Συντάγματος καὶ τὴν τῶν Ἀνακτόρων ἔνθα ἐπυροβόλουν διηνεκῶς· αἱ σφαῖραι ἐσύριζον ὡς μαινάδες, πολλαὶ δὲ καὶ συντρίψασαι τὰς ὑέλους τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς καὶ τοῦ μεγάρου τῆς Ρωσικῆς πρεσβείας ἐπεσον ἐν αὐταῖς.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Σπυρο-Μήλιος, στραφεὶς πρὸς τὸν λοχαγὸν Γεράσιμον Μεταξᾶν, φρούραρχον τῆς συνοικίας διορισθέντα:

«— Εἶμαι, εἶπεν ἐντόνως, στρατιώτης καὶ ὡς στρατιώτης θὰ ἀποθάνω· οὐδεὶς θὰ ἀναβῆ ἐνταῦθα ζῶν· φρόντισον νὰ ἐφοπλισθῆ καλῶς ἡ οἰκία.»

Ἄλλ' ἐκεῖνος ἀπήντησεν:

«— Ἐὰν μὲν μὲ διατάττης ὡς ὑπουργὸς δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα πρὶν ἢ λάβης καὶ τῶν συναδελφῶν σου τὴν γνώμην, ἂν δὲ ὡς στρατηγός, ὕπαγε εἰς τὸν στρατόν.»

Ἐφ' ᾧ καὶ ὀργισθεὶς ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ἀπεσύρθη

εἰς παρακείμενον δωμάτιον καὶ ἀπεκοιμήθη μέχρι πρωίας, ὡς ἀναφέρει ὁ αὐτόπτης Ν. Δραγούμης· (1) τοῦτ' αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ πρωθυπουργός, μόνοι δὲ ἔμειναν ἐγρηγοροῦντες οἱ ὑπουργοὶ Π. Βάρβογλης, Εὐστ. Ἑλιοπούλες καὶ ὁ Ν. Δραγούμης.

Ὅτε ὁ λαὸς μετὰ τοῦ ἀποστάτου στρατοῦ ἐν ἀλλαλαγμοῖς καὶ κραυγαῖς ὑπὸ τὸ σύνθημα «*Ναύπλιον - Νίκη*» — τὸ τῶν κυβερνητικῶν ἦτο «*Τηλέμαχος-Τρώας*» — ἔφθασαν πρὸ τῶν κεκλεισμένων ἐρμητικῶς Ἀνακτόρων ἐπυροβόλει κατὰ τῆς μεγάλης Πύλης, τῶν παραθύρων καὶ διὰ πελέκειων ἐκτύπα κατ' αὐτῆς, ὅτε ὁ διοικητὴς τῶν Ἀνακτόρων στρατηγὸς Χὰν προβλέπων ὅτι πᾶσα ἀντίστασις ἤθελε φέρεי ὀλέθρια ἀποτελέσματα, ὅτι ἤθελε χυθῆ ἀδελφικὸν αἷμα εἰς μάτην, καὶ οἰκοδόμημα ἤθελεν ἴσως καταστραφῆ, θεωρῶν ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἢ εἰς διάφορα μέρη τοποθετηθεῖσα φρουρὰ οὐ μόνον δὲν ἀντίστη εἰς τὴν ὀρμὴν τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ συνεμερίσθη τὴν ἐπανάστασιν, ἐνέδοκε, καὶ διέταξε νὰ ἀνοιχθῶσιν αἱ Πύλαι.

Ὁ λαὸς ἀθρόος μετὰ τοῦ παρακολουθοῦντος διασκορπισμένον ἐν τῷ μεταξὺ αὐτοῦ στρατοῦ, εἰσῆλθεν εἰς τὰ Ἀνάκτορα πυροβολῶν εἰς τὸν ἀέρα καὶ ζητωκραυγάζων. Τῶν δ' ἐν τοῖς ἀνακτόροις χωροφυλάκων ἄλλοι μὲν ἀφωπλίσθησαν, ἄλλοι δὲ συνηνώθησαν μετὰ τοῦ πλήθους, καὶ ὁ στρατηγὸς εὐρεθεὶς μόνος ἀπῆλθεν. Αὐτοστιγμὴ διωρίσθη Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν Ἀνακτόρων συγκειμένη ἐκ τῶν Ν. Ι. Σαριπόλου, Κ. Ν. Δοσίου, Εὐθυμίου Κεχαγιᾶ, Παύλου Καλλιγᾶ καὶ Ἀλεξάνδρου Γ. Σούτσου, καὶ νέος διοικητὴς αὐτῶν ὁ Δ. Τριγγέτας, οἵτινες, ἀπὸ κοινοῦ, καὶ ἔλαβον τὴν ἀπαιτουμένην φροντίδα πρὸς διάσωσιν τοῦ ἰδιαιτέρου ταμείου τοῦ Ὁθωνος, τῶν σκευῶν αὐτοῦ, τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας καὶ πάσης τῆς θεραπείας αὐτῶν, σφραγίσαντες τὰ πάντα ἐντὸς δωματίων, λαβόντες συγχρόνως ἰδιαιτέραν πρόνοιαν πρὸς διάσωσιν, διατήρησιν καὶ σφράγισιν τοῦ ἰδιαιτέρου τοῦ Ὁθωνος γραφείου μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἀρχείων, διορίσαντες ἀπανταχοῦ τοὺς ἀναγκαίους φύλακας.

Ὅπου δὲ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ὑπῆρχον αἱ προτομαί, αἱ εἰκόνες καὶ

(1) Ἴδὲ «Ἱστορικὰς Ἀναμνήσεις» Τόμ. Β', σελ. 312.

τὰ σήματα τῶν βασιλέων κατεκερματίσθησαν αὐθωρεί. Ἐκ δὲ τῶν σκευῶν καὶ τῶν ἐπίπλων δὲν ὑπεξηρέθη τι οὐδ' ἔλλειψε. Τὰ πάντα ἔμειναν ἀνέπαφα. Μόνον τὰ ἄνθη τοῦ ἀνακτορικοῦ κήπου μετὰ τῶν ἀνθοδοχῶν ἐχρησίμευσαν τῷ λαῷ καὶ τὰ ἐρίππια καὶ τὰ ἄλλα τῆς ἵππασίας τῶν Βασιλέων ἀντικείμενα ἄπερ διηρπάγησαν ἐκ τῶν βασιλικῶν σταύλων.

Μετὰ ταῦτα, οἱ ἐπαναστάται, ἤδη, εἰς 5,000 συμποσούμενοι, διὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου κατήλθον εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Ὀθωνος (νῦν Ὀμοιοίας), ὁπόθεν ἐν σατανικῷ θυρόβῳ καὶ κραυγαῖς οὐρανομήχεσιν ἐβάδιζον ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Δ. Παπαδιαμαντόπουλον πρὸς τὴν Πλατεῖαν τῆς Παλαιᾶς Καζάρμας τοῦ Πυροβολικοῦ, ἐνθα ἀνεγνώσθη τὸ ἐπὶ πυροβόλου γραφὲν ἐπὶ ράκουσ ὑπὲρ τοῦ ἐπαναστάτου Ἐπαμεινώνδα Δεληγεώργη ψήφισμα, ἔχον ὡδε :

•Τὰ δειρὰ τῆς πατρίδος ἔπαυσαν. Ἀπάσαι αἱ ἐπαρχίαι καὶ ἡ πρωτεύουσα συνενωθεῖσαι μετὰ τοῦ στρατοῦ ἔθεσαν τέρμα εἰς αὐτὰ, ὡς πιστὴ δὲ ἀπόφασίς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὀλοκλήρου κηρύττεται καὶ ἀποφασίζεται :

Ἡ βασιλεία τοῦ Ὀθωνος καταργεῖται, ἡ ἀντιβασιλεία τῆς Ἀμαλείας καταργεῖται. Προσωρινὴ κυβέρνησις συνιστᾶται ὅπως κυβερνήσῃ τὸ Κράτος μέχρι τῆς συγκαλέσεως τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, συγκειμένη ὑπὸ τῶν ἐξῆς πολιτῶν : Δ. Βούλγαρης, Κ. Καρᾶρη, Β. Ρούφου.

Ἐθνικὴ Συνέλευσις συγκαλεῖται ἀμέσως πρὸς σύνταξιν τῆς πολιτείας καὶ ἐκλογὴν ἡγεμόνος. Ζήτω τὸ Ἔθνος ! Ζήτω ἡ Πατρίς !

Ἐγένετο ἐν Ἀθήναις ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1862, μηνὶ 8βρίῳ, ἡμέρα 10η. »

Οὕτω λοιπὸν διὰ τοῦ ψήφισματος τούτου κατήργησαν οἱ ἐπαναστάται τὴν πρώτην δυναστείαν καὶ δὲν εὐρέθησαν εἰμὴ μόνον ὁ Θρασύβουλος Ζαίμης, ὅστις ἤρε φωνὴν εἰπὼν ὅτι ἔπρεπε τὸ ψήφισμα νὰ ἐπιδοκιμασθῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ὅτι μόνη ἡ ἔθνοσυνέλευσις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικυροῖ ἢ νὰ ἀποδοκιμάξῃ. Εἶτα ἀποσυρθέντες εἰς τὸ Πανεπιστήμιον οἱ τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν ἀποτελείσαντες Δ. Βούλγαρης καὶ Κ. Κανάρης, τοῦ Β. Ρούφου ἀπόντος εἰς Πάτρας, ἐσχημάτισαν τὸ ὑπουργεῖον αὐτῶν ὡς ἐξῆς : Θρασ. Ζαίμης, ὑπουρ-

γός ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν, Τάτσης Μαγγίνας ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, Ἄλεξ. Κουμουνοῦρος ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης, Δ. Μαυρομιχάλης ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν, Α. Διαμαντόπουλος ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, Δημήτριος Καλλιφρονᾶς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν, Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ Βασίλειος Νικολοπούλου ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν. (1) Ἐνταῦθα, δὲ ὁ Νικόλαος Ι. Σαρίπολος, εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη : ἂν πρέπει νὰ συγκληθῇ ἡ Γερουσία ὅπως κηρύξῃ ἔκπτωτον τὸν Ὄθωνα, ἀπήντησεν ὅτι τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι τὸ ἔσχατον τῶν πολιτικῶν σφαλμάτων καὶ ὅτι ἄλλως ἦτο περιττὴ· διότι τοῦ λαοῦ, διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς νυκτὸς ἐκείνης, καταλύσαντος τὴν βασιλείαν Ὄθωνος, συγκατελύθη καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 καὶ πάντα τὰ κατ' αὐτὸ ἀνώτατα τῆς Πολιτείας Σώματα. Ἄλλως τε δὲ καὶ ἄτοπον ἦτο νὰ ἴδῃ τις τοὺς γερουσιαστὰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ὄθωνος διορισθέντες νὰ καταλύσῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ. Μετὰ τοῦτο μετεκλήθη ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν ἵνα ὀρκίσῃ τοὺς τε τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν ἀποτελέσαντες καὶ τοὺς νέους ὑπουργούς, μεθ' ὃ ἀνοιχθεῖσῶν τῶν Πυλῶν τοῦ Πανεπιστημίου, πλῆθος λαοῦ εἰσέρρευσεν· ἐγένετο ἱεροτελεστία, μεθ' ἣν ὁ Σαρίπολος ἀνέγνω μεγαλοφώνως τὰ πρωτόκολλα, ἀνέβη ἐπὶ τοῦ Προεδρείου τῆς πρώην Γερουσίας καὶ διὰ συντόμου λογιδρίου ἐξίθετο τὰ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἦν καὶ ἐξύμνησεν ὑπερβαλλόντως.

Τῆς ἐπανάστασεως δὲ τῆς πρώτουουσης δὲν ὑστέρησαν καὶ αἱ δευτερεύουσαι πόλεις τοῦ Κράτους. Οὕτως ἐν Πειραιεὶ συνεκεντρώθησαν 500 περίπου πολῖται, οἵτινες ἐνωθέντες μετὰ τῶν μαθητῶν τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς τῶν *Εὐελπίων* ἀποστασάσης, περιήρχοντο τὴν πόλιν ζητωκραυγοῦντες. Ἐκτὸς τοῦ Πειραιῶς καὶ ἐν Πάτραις, ἐν Σύρῳ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσιν ἡ ἐπανάστασις εὔρε πολλοὺς ὑποστηρικτάς, τοῦθ' ὅπερ δείκνυσιν ἀρηδήλως, ὅτι ἡ συνωμοσία πρὸς ἐπανάστασιν εἶχε τὰς ρίζας αὐτῆς ἐξηπλωμένας ἀνά πᾶσαν

(1) Τὸ ὑπουργεῖον διηρέθη εἰς δύο, ἵνα ἰκανοποιηθῇ ὁ Δ. Βούλγαρης, μὴ θέλων ὑπουργὸν τὸν Δεληγεώργην, ὅστις, ὡς εἶδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. ἀντεπολιτεύθη σφοδρῶς τὸν Βούλγαριν, μὴ στέργων νὰ ἀγνωρίσῃ αὐτὸν ἀρχηγόν.

σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα ἐν τῇ μειονοψηφίᾳ, ἥτις, ὡς συνήθως γίνεται ἐν τῷ κόσμῳ, ἐπιβάλλεται, κατὰ δυστυχίαν, τῇ πλειονοψηφίᾳ. Διότι οἱ κωμῆται, ὁ ἀγρότης λαὸς ἐν γένει, οἱ ποιμένες, οἱ χειρῶνακτες, οἱ βιομήχανοι πλὴν τινῶν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ἄλλαις τισὶ πόλεσιν ἢ ἤκουον τὰ δημεγεργτικὰ τῶν ἐφημερίδων ἄρθρα καὶ ἐθεῶντο τὰ γινόμενα ἀδιαφόρως ἢ πρὸς καιρὸν κλίνοντες τὰ ὧτα καὶ ριπτοντες τὰ ὄμματα ἐτρέποντο αὐθις εἰς τὰ οἰκεῖα ἔργα. Ἐκ τούτου, εὐκόλως, κατανοεῖται, ὅτι ἡ πρὸ μικροῦ θερμὴ μέχρι ἀποθεώσεως τῶν βασιλέων ὑποδοχὴ ἐν τῇ κατὰ Πελοπόννησον περιοδείᾳ ἦτο οὐχὶ τέχνης ἔργον, ἀλλ' ἀδύλων αἰσθημάτων εἰλικρινῆς ἐκδήλωσις.

Ἡ ἀντιπολίτευσις λοιπὸν ἢ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος ἐπενεγκοῦσα προήλθεν οὐχὶ ἐκ τῆς μεγάλης πλειονοψηφίας, ἀλλ' ἐκ τῆς μικρᾶς τοῦ ἔθνους μειονοψηφίας, ὅπως συνήθως συμβαίνει ἐν ταῖς πολιτικαῖς μεταβολαῖς τῶν ἐλευθέρων ἐθνῶν· ἢ ἔξωσις τοῦ Ὄθωνος ἦτο ἔργον οὐχὶ τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ φατρίας τινος ἢ μᾶλλον ἠνωμένων φατριῶν ἐλαυνομένων ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς φιλαρχίας καὶ τῆς ἰδιοτελείας.

Ὅπως ποτ' ἂν ἢ ἡ ἔξωσις τῶν βασιλέων συντελέσθῃ, ἢ δὲ προσωρινῇ Κυβέρνησις, περὶ τῆς καθησυχάσεως τῶν πνευμάτων, καὶ τῆς προφυλάξεως τῶν ἀνακτόρων μεριμνῶσα, προέβη εἰς διορισμοὺς φρουράρχου καὶ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ τῆς πρωτεύουσας διὰ τῶν πρώτων ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως δημοσιευθέντων διαταγμάτων:

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ Πρόεδρος τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως

Δυνάμει τῆς ἀνατεθείσης ἡμῖν ἐξουσίας διορίζομεν φρούραρχον Ἀθηνῶν τὸν κύριον Βασίλειον Α. Πετμεζᾶν. Ἀναθέτομεν δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος θεσπίσματος ἡμῶν εἰς τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν τῆς Πρωτεύουσας κύριον Δημήτριον Παπαδιαμαντόπουλον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 11 Ὀκτωβρίου 1862.

Ὁ Πρόεδρος

Δημήτριος Γ. Βούλγαρος

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐθνικὸν Πρόεδρος τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως

Πρὸς τοὺς Ἕλληνας

Ἕλληνες,

Αἱ εὐχαὶ τοῦ ἔθνους εἰσηκούσθησαν τῇ θείᾳ συνάρσει. Λαὸς καὶ στρατὸς ὁμοφώνως τὴν δυναστείαν τοῦ Ὀθωνος κατέλυσαν καὶ συνέστησαν προσωρινὴν Κυβέρνησιν ἐκ τῶν πολιτῶν Δ. Γ. Βούλγαρη προέδρου, Κ. Κανάρη καὶ Β. Ρούφου.

Ἐθνικὸν πρόεδρος

Δημήτριος Γ. Βούλγαρης

Ἐπίσης στρατιωτικὸς διοικητὴς τῶν Ἀνακτόρων διωρίσθη ὁ ταγματάρχης Δ. Τριγγέτας ἀντὶ τοῦ τέως στρατηγοῦ Χάν, οὗτινος ἡ φρόνησις, κατὰ τὴν κρίσιμον καὶ σοβαρὰν τῆς παρελθούσης νυκτὸς περίστασιν ἔσωσε τὰ Ἀνάκτορα καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς κρυπτόμενα χρήματα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἀξίας, ὅστις μετὰ τσαούτης ἐπιμελείας ἐξετέλεσε τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ ἔργον, ὥστε οὐδὲ τὸ εὐτελέστερον ἀντικείμενον ἀπώλεσθη ἐξ αὐτῶν. Οὕτω δὲ καταλυθείσης τῆς βασιλείας, πᾶσα πράξις ἢ ἀπόφασις ἥτις τέως ἐξεδίδετο ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως Ὀθωνος ἤδη ἐξεδίδετο ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους, ὁ δὲ ἄρκος ὃν ἔιδιδον οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι εἶχεν ὧδε :

«Ὁρκίζομαι πίστιν πρὸς τὴν πατρίδα, ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους τοῦ Κράτους καὶ τὴν προσωρινὴν Κυβέρνησιν καὶ γὰ ἐκπληρῶ τὴν ἀνατεθεισάν μοι ὑπηρεσίαν τιμῶς καὶ εὐσυνειδήτως.»

Εὐθὺς δ' ἀμέσως ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις ἔσπευσε νὰ δημοσιεύσῃ τὸ πρόγραμμα αὐτῆς ἔχον ὡς ἑξῆς :

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος,

Πρὸς τοὺς Ἑλληνας.

Συμπολίται!

Σύστημα πολιτικῆς, ταπεινόνον τὴν ἔθνικὴν ἀξίαν, ἐπάγον δὲ τὴν κατάπτωσιν τῶν ἠθῶν σύστημα κυβερνήσεως ἀθετήσαν τὸ πρὸς τοὺς νόμους τῆς Ἐπικρατείας καὶ τὰς συνειδήσεις τῶν πολιτῶν σέβας, εἶπετο νὰ διεγείρῃ καθ' ἑαυτοῦ τὰς πεποιθήσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ νὰ ὠθήσῃ αὐτὸ εἰς ἐπανάστασιν. Διὰ τοῦτο πρὸ μικροῦ πλείσται ἐπαρχίαι ἐπεχείρησαν τὸ μέγα τοῦτο ἔργον, καὶ ἤδη πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Κράτους ἐγερθεῖσαι, κατέλυσαν τὰς ὑφισταμένας ἀρχάς· ὑποστηρικθεῖσαι δὲ ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς καὶ γενναίου στρατοῦ, κατέστησαν τοπικὰς διοικήσεις.

Ἡ αὐτὴ ἀνάγκη καὶ ὁ αὐτὸς πόθος ἤγειραν κατὰ τὴν νύκτα τῆς χθὲς πρὸς τὴν σήμερον καὶ τὸν λαὸν τῆς πρωτευούσης, ὅστις, ἐφάμιλλος, κατὰ τὸν πατριωτισμὸν, πρὸς τὸν λαὸν τῶν ἐπαρχιῶν, ἐπέζητησε τὴν κατάλυσιν τῆς καθεστῶσης τάξεως· ὁ δὲ στρατός, πιστὸς θεματοφύλαξ τῆς πρὸς πίστῳσιν τῶν ὄρκων καὶ κύρωσιν τῶν νόμων ἀποτεθειμένης αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἔθνους παρακαταθήκης, ἄξιος τοῦ ὀνόματος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὸ ὅποῖον κοσμεῖ αὐτόν, ὑπεστήριξε τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ λαοῦ, καὶ οὕτω, τῇ κοινῇ συμπράξει αὐτῶν, κατελύθη ἡ καθεστῶσα τάξις, κηρυχθέντος ἐκπτώτου τοῦ Θρόνου τῆς Ἑλλάδος τοῦ ἐπ' αὐτοῦ καθημένου, καταργηθέντων δὲ καὶ τῶν πρὸς τὴν ἀντιβασιλείαν δικαιωμάτων τῆς συζύγου αὐτοῦ, κατεστάθη δὲ προσωρινὴ κυβέρνησις, ἀποτελουμένη ὑπὸ τῶν κυρίων Δ. Γ. Γούλγαρη προέδρου, Κ. Κανάρη καὶ Β. Ρούφου.

Ὁ πρόεδρος τῆς νέας κυβερνήσεως ἐσχημάτισεν ἐπομένως ὑπουργεῖον ὑπὸ τῶν κυρίων Τ. Μαγγίνα ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, Θ. Α. Ζαφειν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν, Ἀλέξ. Κουμουνοῦρου ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης, Δημ. Μαυρομιχάλη ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν, Ἐπ. Δεληγεώργη ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδείσεως, Δημ. Καλλιφρονᾶ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν, Β.

Νικολοπούλου ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Α. Διαμαντοπούλου ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἡ ἐντολή, τὴν ὁποίαν ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις ἔλαβεν ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ, εἶναι νὰ τηρήσῃ τὸ συνταγματικὸν πολιτεύμα, νὰ μαρτυρήσῃ πάντοτε ἀπαραιμείωτον τὸ σέβας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰς τρεῖς Εὐεργέτιδας Δυνάμεις, νὰ διατηρήσῃ δὲ ἀκμαίως τὰς φιλικὰς σχέσεις τῆς Ἐπικρατείας μεθ' ὄλων τῶν ἄλλων Ἐπικρατειῶν, νὰ συγκαλέσῃ τάχιστα τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ νὰ διατηρήσῃ, κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, τὴν τάξιν καὶ τὴν ἡσυχίαν, ἐκτελοῦσα τοὺς νόμους τῆς Ἐπικρατείας. Τὸ καθήκον δὲ τοῦτο θέλομεν ἐκπληρώσει, κύριοι, μετὰ πάσης πίστεως καὶ προθυμίας, ἔτοιμοι νὰ καταθέσωμεν τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν συγκροτηθησομένην Συνέλευσιν.

Ἴνα ὅμως ἀποτελεσθῇ τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἱερὸν ἔργον, ἀπαιτεῖται νὰ διατηρηθῇ ἀκμαίως ὁ πατριωτισμὸς ὄλων τὸν πατριωτισμὸν λοιπὸν ὑμῶν, ἐπικαλούμεθα, κύριοι, καὶ προσδοκῶμεν παρ' ὑμῶν οὐ μένον τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ ἡσυχίας, ἀλλὰ καὶ αὐταπάρνησιν ἐκείνην, ἥτις διέκρινε πάντοτε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐν τοῖς κρίσιμοις καιροῖς τοῦ παρελθόντος· οὕτω δὲ ἐλπίζομεν ὅτι ἡ κραταιὰ χεὶρ τοῦ Ὑψίστου, ἥτις οὐδέποτε ἐγκατέλιπε τὴν Πατρίδα, θέλει ἐνισχύσει τὰς ἀσθενεῖς μὲν ἀλλ' εἰλικρινεῖς προσπάθειάς ἡμῶν, καὶ θέλει εὐλογῆσαι τὸ νέον τοῦτο ἔργον, παγιοῦσα τὴν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων πρὸς δόξαν τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 11ῃ Ὀκτωβρίου 1862.

Ὁ Πρόεδρος τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος.

Α. Γ. Βούλγαρης.

Οἱ Ὑπουργοὶ τῆς Ἐπικρατείας

*Τ. Μαγγίρας, Θ. Α. Ζαίμης, Α. Κουμουνοῦρος, Α. Μαυρομυχάλης, Ἐπαμ. Δεληγεώργης, Δημ. Καλλιφρονάς,
Β. Νικολόπουλος, Α. Διαματόπουλος.*

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως.

Ν. Α. Χατζόπουλος.

Μετὰ τὸ πρόγραμμα, ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις ἐξέδωκε διάφορα ἄλλα ψηφίσματα, περὶ ἐγκαταστάσεως τῶν νέων ὑπαλλήλων, περὶ ἀρχῶν, περὶ τῆς ἀστυνομίας ὡς καὶ τὸ περὶ γενικῆς ἀμνηστίας, ἐξ οὗ ἀνοιχθεῖσῶν τῶν φυλακῶν ὑπὸ τοῦ πλήθους ἐξέδραμον οἱ ἐν αὐταῖς κρατούμενοι, ὧν δώδεκα τὴν αὐτὴν νύκτα θελήσαντες νὰ λεηλατήσωσιν ἐμπορικόν τι κατάστημα τῆς ἡδοῦ Ἐρμού, συνελήφθησαν ἐπ' αὐτοφώρῳ παρ' ἐνόπλων πολιτῶν, οἵτινες ἐπλήρωσαν καὶ δύο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τῆς πράξεως μέρους, καὶ οἱ λοιποὶ συλληφθέντες ὠδηγήθησαν ἐκ νέου εἰς τὰς φυλακὰς σιδηροδέσμιοι. Τσοῦτον δὲ εἶχεν ἐξαγριωθῆ ὁ λαὸς κατὰ τῶν κακούργων τούτων, διὰ τὴν πρᾶξιν αὐτῶν, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ κατακερματίσῃ παραχρῆμα αὐτούς, ἐὰν ἡ ἀστυνομία δὲν ἐπενέβαινε ν' ἀπαλλάξῃ αὐτούς.

Αὐθημερὸν ἡ νέα Ἀστυνομία παρέλαβε τὰς ἀποθήκας τῶν δημοσίων ὀπλων καὶ προσκαλέσασα ὅσους ἐκ τῶν πολιτῶν δὲν εἶχον τοιαῦτα, ἐχορήγησεν ἐκάστῳ αὐτῶν. Οἱ φοιτηταὶ καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ γυμνασίου, οἱ δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὄπλα ὠπλίσθησαν οὕτω, σχηματισθέντες εἰς διάφορα Σώματα, γυμναζόμενα ὑπὸ ἐμπείρων στρατιωτικῶν προγυμναστῶν, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν καὶ ἀρχηγίαν τῶν κρημοδίων καθηγητῶν.

Τὰ Σώματα ταῦτα, ἀριθμοῦντα περὶ τοὺς 1000 νέους, ἀπετέλουσαν ἀξιόμαχον ὑπὲρ τῆς τάξεως καὶ τῆς ἡσυχίας δύναμιν. Ταῦτα ἐξετέλουσαν διάφορους φρουρὰς καὶ περιπολίας ἀνά τὴν πόλιν νυχθημερὸν μετ' ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ, αὐστηρᾶς πειθαρχίας, καὶ εὐγενεστάτης συμπεριφορᾶς.

Τὰ Σώματα ταῦτα τῶν φοιτητῶν καὶ μαθητῶν εἴλκυσαν ἐπὶ τσοῦτον τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν συμπάθειαν ἀπάντων, ὥστε πολὺ καὶ εὐγενεῖς κυρίαι ἔρραψαν, ἰδίαις χερσὶ, καὶ προσήνεγκον τούτοις μεταξωτὰς λαμπρὰς σημαίας καὶ ἐθνόσημα, οἱ δὲ εὐκατάστατοι πολῖται πάσης τάξεως προσέφερον ἀρκετὰς χρηματικὰς ποσότητας τῇ Συγκλήτῳ τοῦ Πανεπιστημίου πρὸς κατασκευὴν τῆς ἀναγκαίας διὰ τοὺς φοιτητὰς καὶ μαθητὰς ὁμοιομόρφου στολῆς καὶ μουσικῆς. Μεταξὺ τῶν πρὸς τοῦτο γενναίως προσενεγκόντων διακρίνεται ὁ φιλογενὴς Μανᾶκης προσενεγκὼν 4,000 καὶ ἡ εὐγενὴς κυρία Τσιτσια προσενεγκούσα 10,000 δραχμῶν.

Αἱ δὲ λοιπαὶ τάξεις τοῦ λαοῦ διοργανισθεῖσαι, κατὰ δεκάδας, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν μᾶλλον ἀξιοτίμων πολιτῶν, ἐν εἰδει πολιτοφυλακῆς, περιπέλουν ἐπίσης μετὰ τῶν τοῦ στρατοῦ ἀποσπασμάτων, καθ' ἑκάστην νύκτα, πρὸς κοινὴν ἀσφάλειαν καὶ τάξιν.

Περὶ τὸ δειλινὸν τῆς 11ης Ὀκτωβρίου, διεδόθη εἰς ἅπασαν τὴν πρωτεύουσιν ὅτι οἱ βασιλεῖς μετὰ τῆς ἀκολουθίας αὐτῶν ἐφθασαν ἐπὶ τῆς «*Αμαλίας*», ἀνακωχεύσασθαι ἐξῶθεν τοῦ στομίου τοῦ Πειραιῶς. Τότε χιλιάδες πολιτῶν ἐνόπλων κατέβησαν εἰς Πειραιᾶ, ὅπου ἠνώθησαν μετὰ πολλῶν Πειραιαίων καὶ ναυτῶν, καὶ μετέβησαν εἰς τὴν ἀπέναντι παραλίαν, ἧς δὲν ἀπέιχε πολὺ ὁ ἀνακωχεύων ἀτμοδρόμων, πυροβολοῦντες εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὑβρίζοντες.

Πάντα δὲ ταῦτα ἐξετελοῦντο ἐνώπιον τῶν πλοίων τῶν ξένων Δυνάμεων καὶ τῶν εἰς Πειραιᾶ καταβάντων πρέσβειων καὶ τοῦ ὑποναύαρχου τῆς ἐν Πειραιεὶ ὀρμούσης φρεγάτας «*Ζηροβίας*», ὅστις, ἐπιβὰς λέμβου, ἐσπευσεν εἰς συνάντησιν τῶν βασιλέων. Οἱ βασιλεῖς ἐδέχθησαν αὐτὸν εὐθὺς ἐν τῇ μεγάλῃ ἐξέδρᾳ τοῦ Πυροβολείου καὶ ἔμαθον παρ' αὐτοῦ τὰ καταπληκτικὰ τῆς νυκτὸς συμβάντα, καὶ διηγήθη αὐτοῖς νὰ μὴ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν λιμένα· διότι δὲν θὰ χαιρετισθῶσιν.

Ἡ βασίλισσα ἔκλαιεν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκράτει ἀνὰ χεῖρας καὶ ἀνεγίνωσκε τὴν κομισθεῖσαν αὐτῷ γαλλικὴν καὶ μολυβδόγραφτον μετάφρασιν τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως. Εἶτα δέ, κατελθόντα τὸν πλωτάρχην Λ. Παλάσκαν ὅπως λάβῃ διαταγὰς, ὁ βασιλεὺς ἠρώτησεν αὐτὸν ἀμέσως γαλλιστί, εἰ ἔχειν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ πλήρωμα αὐτοῦ. «*Μεγαλειότατε, ἀπήντησε πεποιθῶτως ὁ Παλάσκας, μὴ ἀνησυχῆτε περὶ τούτου· ἀλλ' ἀνάγκη γὰ ἀπομακρυνθῶμεν, ἅτε τῶν καθ' ἡμῶν ἀλλοδαπῶν ἐξῶθεν ἀνταρτῶν ὡς καὶ τῶν ἐν Πειραιεὶ ἐλληνικῶν πλοίων, πάντων ἐστολισμένων διὰ σημαιῶν ἐπαραστατικῶν.*»

Ἐν τούτοις ὁ βασιλεὺς ἐπεθύμει νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τὸ διπλωματικὸν σῶμα καὶ νὰ δεχθῆ τοὺς ἀπεισταμένους τυχὸν νὰ κομισῶσιν αὐτῷ προτάσεις, ὁ δὲ ναύαρχος ἐφαίνετο ἀπορῶν διὰ τὴν περὶ τοῦ πληρώματος πεποίθησιν αὐτοῦ, διότι εἰχόν τινες βεβαιώσεις αὐ-

ὅτι οἱ πλείστοι ἀξιωματικοὶ καὶ 60 ναῦται τοῦλάχιστον τῆς «*Ἀμαλλας*» ἦσαν συνωμόται. Ἄλλ' ὁ Παλάσκας διὰ βραχείων ἀπέδειξε τὸ ἀνύπαρκτον τῆς τοιαύτης τῶν ἐπαναστατῶν καυχῆσεως, εἰπὼν ὅτι τὸ πλήρωμα τοῦ ἀτμοδρόμωνος, ὅπερ, μετὰ τὰ Ναυπλιακά, ἐπειράθησαν νὰ διαφθείρωσιν, εἶχεν ἔκτοτε πολλάκις ἀνανεωθῆ, ὅτι ἐσχάτως δὲ πάλιν ἐν Πόρῳ εἶχον ἀποθιβασθῆ, ἕνεκεν δυσπιστίας, πολλοὶ ἄνδρες, καὶ ὅτι τὸ πλήρωμα συνέκειτο ἐκ νεανίσκων, Πορίων, τὸ πλείστον, οὐδόλως συχνασάντων εἰς Ἀθήνας ἢ Πειραιᾶ, ὅπου πρό τινος χρόνου κατηχοῦντο ἐπιμόνως οἱ ναῦται. Μεταξὺ ὅμως τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν δοκίμων τρεῖς ἐφαίνοντο ὑποπτοί, ἀλλ' ἄνευ οὐδεμιᾶς βλάβης, ἄτε οὐδεμίαν ἔχοντες ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ πληρώματος.

Ἐν τούτοις ὁ Παλάσκας παρέστησε μετ' ἐπιμονῆς τῷ βασιλεῖ τὴν ἀνάγκην τῆς ταχείας ἀπομακρύνσεως ἐκ Πειραιῶς, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐπαναστατικοῦ μολύσματος, δεινοῦ μάλιστα κατ' ἀρχάς. Τότε ἡ βασίλισσα, ἥτις τέως ἔκλαιεν ἀκαταπαύστως, κτυπήσασα τὸν πόδα, ἀνέκραξεν ἀδιστακτως καὶ ἐπιτροχάδην γαλλιστί :

«Λοιπὸν, Ὄθωρ! ἄγεε τοὺς διπλωμάτας σου, οἵτινες θὰ σε προδώσων ἅπαντες καὶ πιστευσάτω μοι, μὴ κατατρέβωμεν τὸν πολῦτιμον χρόνον ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐπιωτρέψωμεν ὡς τάχιστα εἰς Καλάμας ἢ κάλλιον εἰς Λιμένιον· ἐκεῖ ἀποβαίνομεν ἐκ τῆς γῆς, ἀποστέλλομεν τὸν Ἀτμοδρόμονα νὰ ἐπιναφέρῃ τῶν δύο ἀτμοπλοίων ἐκείνων τὸν στρατὸν καὶ νὰ συνάξῃ τὰ ἄλλα πολεμικὰ πλοῖα πιστὰ διαμείναντα πάντα· συγκαλοῦμεν εἰς τὴν Μάνην τότε ἅπαντας τοὺς φίλους μας καὶ ἀναμένομεν ἐκεῖ τὸ συμβησόμενον!»

Πλὴν ὅμως ὁ βασιλεὺς εἰδίσταζε καὶ ἔμεινε ἄπρακτος, ὅτε ὁ Γάλλος ἀντιναύαρχος εὐσεβᾶστως ἀντιπαρετήρησεν, ὅτι ἀπητοῦντο 15 ὥραι τοῦλάχιστον πρὶν ἢ φθάσει ἡ «*Ἀμαλλια*» εἰς Λιμένιον ἢ Καλάμας, ὅτι ἡ εἰδησις τῆς Ἀθηναϊκῆς ἐπαναστάσεως, διαδοθεῖσα πανταχόσε ἀφ' ἐσπέρας, ἤθελεν ἀφιχθῆ τελεγραφικῶς εἰς Τρίπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Καλάμας καὶ εἰς Λιμένιον, πιθανῶς πρὸ τοῦ κατάπλου τοῦ Ἀτμοδρόμωνος καὶ τῶν βασιλέων, αἵτινες θὰ εὐρωσιν ἐκεῖ τὸν τόπον, ὅστις πρὸ ὀλίγου ἐδέχθη αὐτοὺς θεοπρεπῶς, ἀνάστατον καὶ ἰχθυικόν.

Ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ Τουσαῦ ἦτο εὐλογωτάτη. Ἐὰν ὁμοῦς ἐξεκίνουν εὐθὺς ἀμέσως, κατὰ τὴν θαρραλίαν προτροπὴν τῆς βασιλείσης Ἀμαλίας, ἤθελον πεισθῆ κατὰ τὸν πλοῦν νὰ καθορμισθῶσιν οὐχὶ εἰς Λιμένιον, ἢ Καλάμας, ἀλλ' εἰς Γύθειον, 12 μόνον ὄρας ἀπέχον, κατὰ θάλασσαν, τοῦ Πειραιῶς, πολὺ δὲ πρὸ τῆς ἐκεῖσε διαδόσεως τῶν ἐν Ἀθήναις συμβάντων.

Ἐν Γυθείῳ δὲ διέμενε τότε ὁ Συνταγματάρχης Πετροπουλάκης, ἰς τὴν ἐρωτώσιν καὶ ἐπιρροὴν τοῦ ὁποίου δικαίως ἐνεπιστεύοντο οἱ βασιλεῖς. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ γενναῖος ἐκεῖνος στρατιωτικὸς συναγαγὼν ἔπειτα στρατὸν ὀλόκληρον, ἠρνήθη αὐτόκλητος ἐπὶ πολλοὺς μῆνας ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν συντελεσθεῖσαν μεταβολήν.

Ὁ Βασιλεὺς ἐν τούτοις ἐπεθύμει νὰ πληροφορηθῆ ἀκριβέστατα περὶ τῶν πάντων πρὶν ἢ λάβῃ ἀπόφασιν τινα· αἱ δὲ πληροφορίες κατέφθανον ἤδη ὑπὸ τοῦ λιμενάρχου Λέοντος Βαδὲν καὶ τοῦ ὑγειονόμου Πειραιῶς Δελαγραμμάτικα.

Ἀναχωρησάντων τῶν δύο ὑπαλλήλων, οὓς ὁ βασιλεὺς εἰδέχθη ἕκαστον κατ' ἰδίαν, ἦλθεν ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας Βουρέ, ἐν πολιτικῇ περιβολῇ.

Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ μετὰ τῶν βασιλέων συνωμίλει εἰσαίτι ὁ Βουρέ, ἀνηγγέλθη ἐρχόμενος πάλιν ἐκ Πειραιῶς ὁ Λιμενάρχης μετὰ δύο ἄλλων ἀξιωματικῶν τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ ἐν μεγάλῃ στολῇ.

Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ ἀντιπλοίαρχος Δ. Σαχτούρης καὶ ὁ ἀνθυπλοίαρχος Δ. Κριζῆς, ὁ μὲν χρηματίσας Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ ἐπὶ τῶν ναυτικῶν ὑπουργείου, κατὰ τὰ Ναυπλιακά, καὶ προκαλέσας μάλιστα τότε ἐξ ὑπερβολικοῦ, βεβαίως, ὑπὲρ τῆς βασιλείας ζήλου ἐκστρατεῖαν τινα, ἣν καὶ ὠδήγησεν αὐτοπροσώπως κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν εἶχε δὲ ζητήσει, κατὰ τὴν πρῶταν, καὶ λάβει παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν Δημητρίου Καλλιφρονᾶ τὴν πλοιαρχίαν τοῦ ἀτμοδρόμωνος, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀντιναυάρχου καὶ γερουσιαστοῦ Α. Κριζῆ, τοῦ ἀλληλοδιαδόχως πρωθυπουργοῦ καὶ ἀυλάρχου, ἐπὶ ὀλόκληρον εἰκοσαετίαν, ὑπασπιστῆς ὢν καὶ αὐτὸς χθὲς ἔτι τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν Μίξη, εἶχε δεχθῆ σήμερον ἐκ πρῶτας τὴν αὐτὴν θέσιν ὑπὸ τὸν Δ. Καλλιφρονᾶν Τοιαυτῆ διαταγῇ.

ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ, προδήλως συνεταυτίζετο πρὸς διαταγὴν συλλήψεως αὐτῶν τῶν βασιλέων.

Ὁ Παλάσκας ἀναγγεῖλας τὴν ἔλευσιν αὐτῶν πρὸς τὸν βασιλέα οὐδεμίαν ἔλαβεν ἀπάντησιν περὶ τοῦ πρακτέου, ταλαντευομένου, φύσει, τοῦ βασιλέως μεταξὺ τῆς ἐπιθυμίας νὰ μάθῃ, ἐὰν ἐκόμιζον οἱ ἐρχόμενοι πρότασιν τινα τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ τῆς τοῦ κινδύνου, ὃν ἔτρεχε δεχόμενος αὐτούς ἔνδον.

Ἐπὶ τούτῳ σπεύσας ἠρώτησεν αὐτούς ὁ πλοίαρχος Παλάσκας :

— Τί θέλετε, κύριοι ;

Ὁ Κριεζῆς ἀπεκρίθη, τείνων αὐτῷ χαρτίον τι :

— Κομίζομεν ὑμῖν διαταγὴν.

— Τίνος ;

— Τῆς νέας Κυβερνήσεως.

— Ἐχων ἔνδον τὸν Βασιλέα, οὐδενὸς ἔχω νὰ λάβω διαταγὴν· παρακαλῶ δὲ ν' ἀναχωρήσητε ἀμέσως !

— Ἄλλ' εἶναι ἔγγραφον ἰδιαιτέρον πρὸς ὑμᾶς.

— Δότε λοιπὸν ὁ Βασιλεὺς ὅμως θὰ τὸ ἀνοιξῇ· ὑμεῖς δὲ ἀπέλθετε ! Παρακαλῶ εὐθύς !

Ταῦτα εἰπὼν ὁ Παλάσκας, ἐφώνηξε τῷ ὑπάρχῳ αὐτοῦ Κουτσούκῳ, ἱσταμένῳ τότε παρὰ τῆ εἰσόδῳ, ὅπως καλέσῃ τὴν κομίσασαν αὐτούς λέμβον νὰ παραβάλλῃ.

Τότε ὁ Σαχτούρης, κάτωχρος, εἶπεν, ἀνοιξάς πρῶτον ἤδη τὸ στόμα, ἐξηλλοιωμένη δὲ τῆ φωνῇ :

— Λοιπὸν μὰς διώκεις ;

— Πολὺ τὸ λυποῦμαι, ἀλλ' ἐννοεῖτε, ὅτι καίριος φιλοφρονήσεων δὲν εἶναι τώρα.

Καὶ οἱ μὲν ἀξιώματικοὶ ἔφυγον, ὁ δὲ Παλάσκας ἀποσφραγίσας τὴν ὑπουργικὴν διαταγὴν ἐφ' ἀπλοῦ χάρτου γεγραμμένην, ἀνευ ἐπισήμου φακέλλου ἢ ἐντύπου κεφαλίδος, οὔτε σφραγίσεως οἰασθήποτε· ἀπροσυπόγραπτον δὲ καὶ ἀπρωτοκόλλητον, ἔχουσιν οὕτω :

Τὸ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ἑργουργεῖον

Πρὸς τὸν Πλωτάρχην κύριον Λ. Παλάσκαν,
μέχρι τοῦδε Κυβερνήτην τοῦ ἀτμοδρόμωνος «Ἀμαλία».

Κοινοποιοῦμεν ὑμῖν, ὅτι διὰ τοῦ θεσμίσητος τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως ἀπελύθητε τῆς θέσεως τοῦ Κυβερνήτου τοῦ ἔθνικοῦ ἀτμοδρόμωνος «Ἀμαλίας». διωρίσθη δὲ εἰς τὴν θέσιν ὑμῶν ὁ κύριος Δημήτριος Σαχτούρης, ἀντιπλοίαρχος, πρὸς ὃν θέλετε ἀμέσως παραδώσει τὴν Κυβέρνησιν τοῦ πλοίου. (1)

Ἐν Ἀθήναις τῆ 11 Ὀκτωβρίου 1862.

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν
Δ. Καλλιφρονᾶς.

Ὁ Παλάσκας ἐπέδειξε τὴν διαταγὴν πρὸς τὸν βασιλέα, ὅστις κυχάριστησεν αὐτῷ ζωηρῶς διὰ τὴν ἔντονον πράξιν αὐτοῦ, ὃ δὲ Βουρὲ, ὅστις ἔμενεν εἰσέτι παρ' αὐτῷ, ἐξέφρασε τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ ἀνακράξας: «Εἶγε, κύριε! ἐσώσατε τὸν Βασιλέα σας!»

Ὁ Βουρὲ μετ' ὀλίγον ἀπεχαίρετῃσε τοὺς Βασιλεῖς. Ὁ Πλωτάρχης Παλάσκας παρέστησεν ἐπὶ τέλους τῷ βασιλεῖ, ὅτι ὁ Ἀτμοδρόμων δὲν ἠδύνατο νὰ μένη ἐπ' ἀπειρον ἐντὸς τοῦ στενοῦ τούτου πορθμοῦ ἀνακωχεύων καὶ ἐξητεῖτο ἐπιμῶνως, τὴν ἀδειαν νὰ ἀγκυροβολήσῃ δύο μίλια περαιτέρω, ἐν Σαλαμῖνι, ὅθεν ἦτο εὐκολος ἡ μετὰ τοῦ Πειραιῶς διὰ λέμβων συγκοινωνία, ἅτε τοῦ καιροῦ παντελῶς εὐδίου γενομένου. Παρεκάλεσε μάλιστα καὶ τὸν Γάλλον ναύαρχον Τουσαρ καὶ αὐτίς ἐπανελθόντα νὰ μεσολαβήσῃ καὶ πείσῃ περὶ τούτου τὸν βασιλέα.

(1) Ἡ διαταγὴ αὕτη ἐγράφη ἐν Πειραιεῖ ὑπὸ τοῦ Νικολάου Ι. Σαριπόλου (ἰδὲ «Ἀπομνημονεύματα» αὐτοῦ. Ἀθῆναι 1889, σελ. 79), κατελθόντος εἰς Πειραιᾶ μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν Δημητρίου Καλλιφρονᾶ ἵνα καταλάβῃ τὸ Ναυτικόν. Οὐδὲν ὅμως ὑπῆρχεν εἰσέτι ἐν τῷ λιμένι ἑλληνικὸν πολεμικὸν πλοῖον.

Ὁ βασιλεὺς ὁμως, θέλων, πιθανῶς, νὰ δοκιμάσῃ τὸν ναύαρχον ὡς πρὸς τὴν συνδρομὴν ἢ ὑπεράσπισιν, ἣν ἠδύνατο νὰ προσδοκᾷ παρ' αὐτοῦ, ἐν ἀνάγκῃ, ἠρώτησεν αὐτὸν, ἂν δὲν ἰθεῶραι προτιμότερον νὰ καταπλεύσῃ ὁ Ἀτμοδρόμων εἰς Πειραιᾶ καὶ νὰ καθορισθῇ, ἐπὶ τὸ ἀσφαλέστερον, μεταξὺ τῆς Γαλλικῆς Ναυαρχίδος καὶ Ἀγγλικοῦ τινος Ἀτμοδρόμωνος ἐκεῖ ναυλοχοῦντος.

Ἄλλ' ὁ Ναύαρχος ἀπεκρίθη, ὑπαινιττόμενος βεβαίως, τὴν ἄρτι ἐκφρασθεῖσαν αὐτῷ ἀνησυχίαν τοῦ Παλάσκα : *«Μεγαλειότατε, ἐρωτήσατε τὸν Κυβερνήτην Παλάσκαν, ἂν στέργῃ νὰ καταπλεύσῃ ἐντὸς τοῦ Πειραιῶς»*,

Ὁ Παλάσκας ὁμως ἀπήντησεν, ὅτι ἦτο δυσάρεστος ἢ ἐλλιμένοις ἐν Πειραιεῖ, διότι οἱ βασιλεῖς ἤθελον ἀναγκασθῆ νὰ καταφύγῳσιν εἰς τὸ κύτος τοῦ πλοίου, καθότι ἐκ τῆς γῆς πάντοθεν περικειμένης ἦτο λίαν ἐνδεχόμενον ἀντάρται τινες νὰ πυροβολήσωσι δι' ὧν εἶχον ἤδη ραβδωτῶν ὄπλων κατὰ τῶν παραθύρων καὶ νὰ φονεύσωσι τοὺς βασιλεῖς.

Ἐπὶ ταῖς παρατηρήσειςι ταύταις ὁ Ναύαρχος, ἀναγκασθεὶς νὰ ἐξηγηθῇ σαφῶς, ἀπεκρίθη :

«Ὁφείλω ταπεινοφρόνως νὰ παρατηρήσω τῇ Ὑμετέρᾳ Μεγαλειότητι, διὰ συμφώνως ταῖς ἀνέκαθεν δοθείσαις ἡμῖν ὁδηγίαις διὰ τὰς τοιαύτας συγκυρίας, ἤθελον περιπέσει μετὰ πλείστης μου λύπης εἰς τὸ ἀδύνατον ν' ἀποδώσω εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ἰστοῦ τοῦ πλοίου τούτου κυματίζουσαν σημάλαν τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, εἰσερχομένης εἰς Πειραιᾶ, τὰς βασιλικὰς τιμάς· διότι ἀπαγορεύεται ἡμῖν ρητῶς πᾶσα πράξις ὁμοιάζουσα πρὸς ἀνάμειξιν τινα εἰς τὰ συμβαινόντα ἐν τοῖς ξένοις Κράτεσιν.

Ὁ διὰ πυροβόλων χαιρετισμὸς, καθὼς καὶ αἱ ἀπὸ τῶν κεραιῶν ζητωκραυγαὶ τῶν πληρωμάτων, ἤθελον θεωρηθῆ εὐλόγως—ἀλγῶ ταῦτα λέγων—ὡς διαμαρτυρήσεις κατὰ τῶν ἐν τῇ γῇ πραττομένων.»

Πρὸς ταῦτα ὁ μὲν Βασιλεὺς ἀξιοπρεπῶς ἐσίγησεν, ἡ δὲ Βασίλισσα, μετὰ φανεραῖς ὀδύνης καὶ ἐρυθρίασεως, μόλις κατέπνιξε τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῆς.

Μετὰ τὸν Βουρέ, ταχέως ἀναχωρήσαντά, ἦλθεν ἀμέσως ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας Σκάρλετ, ἔπειτα οἱ τῆς Ρωσίας κόμης Βλου-

δόφ, Ἰταλίας κόμης Μαυριάνης, Αὐστρίας Βαρόνος Τέστας, Τουρκίας Φωτιάδης-Βένης, Πρωσσίας κόμης Καίσερλιγκ, Σουηδίας Βαρόνος Ἐϊδενσταμ καὶ Βαυαρίας κόμης Χόμπες, πάντες πλὴν τοῦ Σκάρλετ, ἐν στολῇ.

Ὁ Βασιλεὺς ἐδέχθη ἕνα ἕκαστον κατ' ἰδίαν. Δὲν ἐζήτησε παρ' αὐτῶν οὔτε μεσολάβησιν οὔτε διαμαρτύρησιν, οὔτε κἄν νὰ συνυπογράψωσι πρωτόκολλόν τι. Κατὰ τὴν συνήθειαν μόνον αὐτοῦ ἐζήτησε παρ' αὐτῶν πληροφορίας, ἵνα κρίνη, ἐν ἐπιγνώσει, καὶ πεισθῇ ἀσφαλῶς περὶ τῆς θέσεως ἐν ἣ εὕρισκετο.

Ἐν τούτοις οἱ πρέσβεις αὐθόρμητοι συνεβούλευσαν αὐτῷ ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως, βεβαιοῦντες ἐπανειλημμένως, ὅτι σύσσωμον ἐξανέστη κατ' αὐτοῦ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, καὶ ὅτι οὐδεὶς ἀπέμεινε πλέον φίλος αὐτοῦ ἢ ὑπέρμαχος.

Ὁ ἥλιος εἶχε δύσει καὶ ἤδη ἐσκόταζεν. Οἱ Πρέσβεις παρέμενον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, προσδοκῶντες νὰ κληθῶσι καὶ αὐθις παρὰ τῷ βασιλεῖ. Ἐπὶ τέλους ὁμως ἀνεχώρησαν ἅπαντες, πλὴν τοῦ τῆς Ἀγγλίας καὶ Βαυαρίας, οὓς κατέστησε πληρεξουσίου αὐτοῦ ὁ Ὄθων. Τότε δὴ καὶ ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ μεθορμύσωμεν εἰς Σαλαμίνα ἵνα διανυκτερεύσωσιν. Ἄλλ' ὁ πλωτάρχης Παλάσκας θέλων νὰ προκαλέσῃ ὑπὲρ τῆς Βασιλείας συνοδείαν τῆς Ἀγγλικῆς καὶ Γαλλικῆς σημαίας — διότι οὐδὲν Ῥωσικὸν ἱναυλόχει τότε πλοῖον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ θαλάσῃ, — ὑπεκρίθη φόβον τινά, οὕτως ὥστε ὁ Γάλλος ναύαρχος Τουσάρ εὐθὺς παρήγγειλεν ὅπως μικρὰ τις ἀτμαπόστολος «*E-lafos*» καλουμένη θερμᾶν ἀμέσως καὶ παρακολουθήσῃ τὴν «*Amaliam*» εἰς Σαλαμίνα, αὐτὸς δ' ἤτήσατο συγγνώμην ὡς ἀναγκαζόμενος δῆθεν νὰ παραμείνῃ μετὰ τῆς «*Zhrovias*» ἐν Πειραιεὶ ὅπως προστατεύσῃ, ἐν ἀνάγκῃ, τὰ συμφέροντα τῶν Γάλλων ὑπηκόων.

Συγχρόνως ὁ ἀγγλικὸς ἀτμοδρόμων, «*Σκόλλα*» ἠτοιμάσθη νὰ ἐκπλεύσῃ τοῦ Πειραιῶς ἵνα συνοδεύσῃ αὐτούς. Τὰ δύο πλοῖα ἀπῆραν περὶ τὴν 8 μ. μ. ὥραν. Ταυτοχρόνως ἐπῆρχετο ἐκ τοῦ πελάγους ἡ «*Αφροδέσσα*», ἀπὸ τῆς πρωίας καθυστερήσασα ὡς ἐκ τοῦ βιαίου καὶ ἐναντίου ἀνέμου, ἥδη κοπάσαντος ἐντελῶς, ἥτις παρηκολούθησεν αὐτούς εἰς τὸν ὄρμον τῆς Σαλαμίνας, ἐν ᾧ ἠγχυροβόλησαν καὶ τὰ

τέσσαρα πλοῖα μεταξύ Ψυτταλείας καὶ Κυροσοῦρας περὶ τὴν 9 μ. μ. ὥραν.

Τὴν ἐσπέραν ταύτην ἡ μεγάλη *Kyria* τῆς τιμῆς βαρονίς Πλούσκωφ κατήλθεν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐπέβη ἐπὶ τοῦ ἀτμοδρόμωνος σώσασα, διὰ θαυμασίας εὐψυχίας τὰ πολυτελῆ κειμήλια καὶ τὴν ἰδιαιτέραν ἀλληλογραφίαν τῆς Βασιλίσσης Ἀμαλίας, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Βουρέ, ὅστις ἀναβὰς εἰς Ἀθήνας παρέλαβεν αὐτὴν ἐν τῇ ἰδίᾳ ἀμάξῃ ἅφ' ἧς ἐκυμάτιζεν ἡ Γαλλικὴ σημαία.

Χάρις τῇ προστασίᾳ ταύτῃ, διήλθον ἀνενοχλήτως τὰς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ ἐν ταῖς ἀγυιαῖς ἐνόπλους ὀχλαγωγίας· ἀφιχθεῖσα δὲ ἡ Πλούσκωφ μετὰ τοῦ Σκάρλετ ἐπὶ τῆς «*Zehnblas*», ἐπέβη τέλος ἐπὶ τῆς «*Amalia*» εἰσέτι ἀνακωχευούσης ἔξωθι τοῦ Πειραιῶς.

Δυστυχῶς ὁ γραμματεὺς Βένταλδ δὲν εἶχε προνοήσει νὰ σώσῃ τὴν ἰδιαιτέραν ἀλληλογραφίαν τοῦ Βασιλέως· διότι φόβῳ κρυβείς ἔμενον ἐν Ἀθήναις.

Μετὰ τὸ δεῖπνον, γενόμενον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς πρύμνης, τῆς «*Amalia*», οἱ βασιλεῖς ἀπεχαιρέτησαν περὶ τὴν 11 μ.μ. τοὺς δύο Πρέσβεις ἀπελθόντας εἰς τὴν «*Schiller*», ἐν ᾗ ὁ Σκάρλετ, ἀπὸ πρωίας ἤδη, διέμενε μετὰ τῆς οικογενείας αὐτοῦ καὶ ὅλου τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας.

Ὁ Βασιλεὺς ὅμως δὲν κατεκλίθη ἀποχωρήσας εἰς τὸν οἰκεῖον θάλαμον, ὑπεκρίνατο πρῶτον μὲν ὅτι ἀπεκοιμήθη μήπως τυχὸν ἀγρυπνήσωσιν οἱ περὶ αὐτόν· ἔπειτα, ὅμως ἀνάψας κηρίον ἐν τῇ ἐξέδρᾳ, περιεπάτει μόνος, δι' ὅλης τῆς νυκτός, σκεπτόμενος ἐπὶ τῶν θλιβερῶν αὐτῷ συμβάντων.

Κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἠγρύπνησαν ἵνα λάβωσι πάσας τὰς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνατὰς προφυλάξεις, ὃ τε πλωτάρχης Παλάσκας, ὃ ὑπαρχος Κουτσοῦκος μετὰ τριῶν ὑπαξιωματικῶν ἐμπίστων. Κατεβίβασαν ἀφορητὴ καὶ ἠσφάλισαν ἐντὸς τῆς πυριτοθήκης ἅπαντα τὰ ἐν τῷ ποροβολεῖφ συνήθως κείμενα φορητὰ ὄπλα· τὸ δὲ πλήρωμα, οὐπερ τὸ ἐν τέταρτον ἐγρηγόρει φυλάττον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, τῶν ἄλλων τριῶν τετάρτων κοιμημένων ἐν ταῖς αἰώραις, δὲν ἐνόησε τὰ γενόμενα· διότι εἶχον σβέσει λάθρα τοὺς φανούς τοῦ πυροβολίου.

Μετὰ ταῦτα ἠτοίμασαν ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ θαλάμῳ τοῦ πλωτάρχου ἐπὶ τῆς κλίνης δεκαπέντε πλήρη περιστροφὰ πρὸς ὄπλισμόν πάσης τῆς βασιλικῆς ἀκολουθίας καὶ ὀλίγον τινῶν πιστῶν, ἐν ἀνάγκῃ.

Αἱ τοιαῦται προφυλάξεις, αἱ ὑπαγορευόμεναι μᾶλλον ὑπὸ τοῦ καθήκοντος ἢ ἐκ βασιμίου ὑποψίας, ἐξησφάλιζον τοὺς βασιλεῖς τοῦλάχιστον ἀπὸ παντὸς σωματικοῦ κινδύνου.

Τῇ πρώτῃ τῆς ἐπαύριον, ἅμα τοῦ βασιλέως κωδωνίσαντος, εἰσέλθων ὁ Παλάσκας ἐξέθηκεν αὐτῷ τὰ ληφθέντα, διὰ νυκτός, ἀσφαλιστικὰ μέτρα, ἐζήτησε τὴν ἀδειαν ν' ἀποβιβάσῃ εἰς τὴν γῆν τοὺς τρεῖς ἀξιωματικούς ἕνεκα τῶν ὁποίων ὀπωσοῦν ἀνησύχουν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἠρήθη τοῦτο παντελῶς, λέγων ὅτι ἦτο περιττόν.

Ὁ Παλάσκας παρεκάλει τότε, τὸν βασιλέα νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τὸ πλήρωμα ἢ τοῦλάχιστον πρὸς τὸ ἐπιτελεῖον, ὅπως ἀσφάλισῃ καὶ ἐμπεδώσῃ τὴν πίστιν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἠρήθη ὁ βασιλεὺς, ἐφάνετο δὲ ἐκ τῆς νυκτερινῆς σκέψεως ἤδη ἀπελπίσας περὶ τῆς καλινορθώσεως τῶν πραγμάτων.

«Οὐδὲν θέλω εἶπε, νὰ πράξῃς ἢ νὰ εἶπω αὐτοῖς, μήπως ἐκληφθῇ ποτὲ ὡς ἀπόπειρα ὅπως ἐπηρεάσω τὴν γνώμην των.» Προσεῖπε δέ, ἰδὼν τὴν πρὸς τὰς λέξεις ταύτας ἐκδηλουμένην ἀδημονίαν τοῦ Παλάσκα: «Δὲν σὰς ἀπαγορεύω ὅμως νὰ ὁμιλήσῃτε ὑμεῖς πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς σας, ἀλλ' ἔστω ἐκ μέρους σας μόνον, οὐδόλως δ' ἐπ' ὀνόματί μου.»

Καίπερ δὲ ἕκτοτε, κατενόησεν ὁ Παλάσκας, ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶχε ἀπόφασιν ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τοῦ πλοίου, ἐν τούτοις συνεκάλεσε εἰς τὰ δωμάτια αὐτοῦ κείμενα ἐν τῷ ὑποφράγματι, ὑποκάτω τῆς Βασιλικῆς ἐξέδρας, ἅπαντας τοὺς ἀξιωματικούς καὶ δοκίμους τοῦ πλοίου καὶ διὰ βραχείων ἐξέθηκεν αὐτοῖς τὰ γεγονότα, προσπαθῆσας νὰ τονίσῃ: «ὅτι δι' αὐτούς, ὑπηρετοῦντας σήμερον ἐπὶ πλοίου φέροντος τὰς Αὐτῶν Μεγαλειότητας, τὸ στρατιωτικὸν καθήκον ἦν ἀσυγκρίτως ὑψηλότερον καὶ δεινότερον παρὰ διὰ τοὺς ἐν γῇ ἢ ἐπὶ τῶν ἄλλων πλοίων τυγχάνοντος συναδέλφους των. Ὁ βασιλεὺς ἦν ὡς ξεριζόμενος ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν. Πρὶν ἢ τοῦ πλοίου ἐσχάτως ἐπιβῆ ἰδόντατο, κατὰ τὸ δοκοῦν Αὐτῷ, νὰ μεταβάλλῃ ἢ

τροποποίηση τὸ προσωπικόν· μὴ πράξας δὲ τοῦτο, εἶχε δηλώσει ἄρα σιωπηλῶς τὴν ἐμπιστοσύνην Του πρὸς ἕνα ἕκαστον ἐξ ἡμῶν· ἐπομένως, οἰοδῆποι' ἂν εἶχομεν ἕκαστος πολιτικὸν φρόνημα καὶ ὀπωδῆποι' ἂν ἐμελλον τὰ καταλήξωσι τὰ γινόμενα σήμερον, ἡ διαγωγή μας ὑπῆρχεν ἤδη ἀπαρεγκλήτως διαγεγραμμένη, ὃ δ' ἐλάχιστος ἡμῶν διαταγμὸς ἐμελλεν ὑπὸ τῆς αὐστηρᾶς ἱστορίας τὰ χαρακτηρισθῆ μίαν ἡμέραν ὡς προδοσία».

Ἡ προσλαλιά αὕτη τοῦ πλωτάρχου Παλάσκα ἔφερε τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα· ἅπαντες συγκινηθέντες ζωηρότατα, διεμαρτύροντο καὶ ὠμνουν ὅτι δὲν ἤθελον ἀναδεχθῆ πώποτε μηδεὶς νὰ ἀσεβῆσῃ πρὸς τὰ Βασιλικὰ πρόσωπα. Τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην ἀληθῶς οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἠθέτησεν· οὔτε οἱ δυσμενέστεροι τρεῖς ἐκεῖνοι.

Ὁ Βασιλεὺς, ἀναλαβὼν ἐκ πρώτης τὰς συνδιαλέξεις μετὰ τῶν Πρέσβειων τῆς Ἀγγλίας καὶ Βαυαρίας, ἐδήλωσεν αὐτοῖς, ἐπὶ τέλους, ἦν εἶχεν ἀμετάκλητον πρόθεσιν ν' ἀναχωρήσῃ καὶ ἐκάλεσε τὸν Παλάσκαν, ἵνα ὁρίσῃ τὴν ὥραν καὶ τὸν τρόπον τῆς μεταβιβάσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς «Σκύλλης».

Ὁ πλωτάρχης, καίπερ προσδοκῶν ἤδη τὴν τοιαύτην τοῦ βασιλέως δῆλωσιν, ἐταράχθη ἐπὶ τοῦ ἀκουσμάτι· ἐτόλμησε δὲ ν' ἀντιτείνῃ πολλὰς σπουδαίας ἐνστάσεις, ὡς μηκέτι ἀπεγνωσμένων τῶν πραγμάτων. Καὶ ὄντως, ὁ Ἀτμοδρόμων, ὡς ἔλεγεν, ἐν παντί μὲν ἄλλῳ ἔθνει καὶ μεγάλῳ μάλιστα, ἐλαχίστην ἤθελεν ἔχει σημασίαν ὡς δύνამις πολεμικὴ ἐν παροικίαις περιστάσεσιν, ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι, τότε, μεγάλην παρεῖχεν ἰσχύϊν τὸ πλοῖον, καὶ ἡδύνατο νὰ γίνῃ ὄπλον δεινὸν καὶ λυσιτελὲς εἰς χεῖρας Ἡγεμόνος θαρραλέου καὶ συνειδότου τὸ δικαίωμα αὐτοῦ.

Εἶπε, προσέτι αὐτῷ ὅτι, ἐκτὸς τῆς Λακωνίας, ὅπου οἱ βασιλεῖς εἶχον ἤδη πιστοὺς ὑπερμάχους καὶ ἤθελον εὖρει πάντοτε καταφύγιον ἀσφαλές, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου παρεῖχον αὐτοῖς, ἐν δέοντι, λυσιτελεῖ ὀρηκτήρια πρὸς ἀποκλεισμὸν τῶν ἀνταρτῶν, τῇ βοήθειᾳ καὶ τοῦ ἄλλου ναυτικοῦ, ὅπερ ἐθεώρει ὡς πιστόν. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς οὐδόλως ἤκουε τὰ τοιαῦτα, καὶ διεκόπτε τὸν πλωτάρχην, λέγων ὅτι ἀπήυδθη πλέον ἐκ τῶν συχνῶν ἐπαναστάσεων, ὅτι ἐβάρυνθη καὶ ὅτι «ἐρόσφ πατῶ τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος, οἱ Ἕλληνες δὲν

θὰ ἐννοήσωσι ποτὲ οὐδόλωσ πταίω ἐγὼ εἰς ὅσα μὲ κατηγοροῦσι.»

Τότε πλέον, βλέπων αὐτὸν ἀμετάπειστον, παρεκάλεσεν ὁ Παλάσκας νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ ὡς τελευταίαν χάριν νὰ μεταφέρῃ διὰ τῆς «*Αμαλλας*» εἰς Βενετιάν ἢ ὅπου ἀλλαχοῦ ἤθελεν, ἵνα μὴ τυχὸν ἢ ἐκ τοῦ πλοίου φυγὴ αὐτοῦ παρεξηγηθῆ πρὸς βλάβην τῆς φιλοτιμίας αὐτοῦ, ἀλλ' ἠρνήθη καὶ τοῦτο, λέγων ὅτι *ἤθελεν ἐξάπαρτος νὰ ἀποδώσῃ τὸν ἀτμοδρόμονα εἰς τὸ ἔθνος.*

Ἐφ' ᾧ καὶ ὁ μὲν κυβερνήτης τῆς «*Αφροέσσης*» ὑποπλοίαρχος Σταματέλλος, κληθεὶς ἐπὶ τῆς «*Αμαλλας*», διετάχθη νὰ καταπλεύσῃ εἰς Πειραιᾶ καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν νέαν κυβέρνησιν, ὑπερκαὶ ἐξετέλεσεν ἀμέσως· μετὰ δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἐκάλεσεν, ἐν συγκινήσει, ἕνα ἕκαστον τῶν ὑπασπιστῶν καὶ διαγγελίων αὐτοῦ, τὸν αὐλόαρχον, τὸν ἰατρὸν Λινδερμάγερ καὶ τὸν ὑπουργὸν Χατζίσκον, καὶ διὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν εὐπροσηγορίας καὶ ἀβροφροσύνης, ἃς οὐδέποτε παρελίπε, προέτεινεν ἕκαστῷ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ, παρακαλῶν νὰ θεωρήσῃ μόνον τὸ ἰδιωτικὸν αὐτοῦ συμφέρον καὶ νὰ ἐκλέξῃ οὕτως, εἰάν πρῆπῃ νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν ἢ νὰ ἀποχωρισθῆ.

Καὶ ὁ μὲν ἐπίταρχος Δράκος ὑπασπιστής, οἱ λοχαγοὶ Κ. Ρώμας καὶ Σ. Καραϊσκάκης, καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς Εὐθ. Χατζῆ-Πέτρος, διαγγελεῖς καὶ οἱ τρεῖς, αἱ κυρίαι τῆς Αὐλῆς Ἀσπασία Καρπούνη καὶ Μαρία Γρίβα ἐφιλοτιμήθησαν, ἐπίσης ν' ἀκολουθήσωσι τοὺς βασιλεῖς εἰς τὴν ἐξορίαν, πλὴν μόνου τοῦ ὑπολοχαγοῦ Βάσσου, ὅστις καὶ ἀνεχώρησεν εὐθύς. (1)

Μεταξὺ τῶν μεινάντων ἦτο καὶ ὁ πλωτάρχης Λ. Παλάσκας πρὸς ὃν ὁ βασιλεὺς τιμῶν τὴν εὐγενῆ συμπεριφορὰν εἶπεν ὅτι θὰ διατηρήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς ὡς ὑπασπιστήν.

(1) Ὁ συνταγματάρχης Α. Βαλτινὸς εἶχεν, ὡς προεῖρηται, ἀποσταλῆ ἐκ Καλαμῶν εἰς Ἀχαρνανίαν· καὶ ἐπέστρεψε βραδύτερον, οἱ δὲ ἄλλοι δύο ὑπασπισταὶ τοῦ βασιλέως συνταγματάρχης Παπατσώνης καὶ πλωτάρχης Μεουρούζης ἀπουσίαζον ἐπ' ἀδεία.

Ἦτο δὲ 11 π. μ. τῆς 12 Ὀκτωβρίου ὅτε διεδόθη ἐπὶ τῆς «*Αμαλίας*» ἡ ἀγγελία τῆς προσεχοῦς ἀναχωρήσεως τῶν βασιλέων, καὶ μετ' ὀλίγον ἤρξαντο μετακινούμενα τὰ πολυάριθμα βασιλικὰ σκευῆ καὶ ἐφόδια, ἐντιθέμενα ἐν ταῖς λέμβοις τῶν τριῶν πλοίων.

Τελευταῖον δὲ μετὰ τὸ κατηφέστατον ἀκράτισμα, παρατεθὲν πάλιν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς πρύμνης, λευκὴ τις μεγάλη λέμβος ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἡ ὠρισμένη συνήθως διὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ τούτου ἔνεκεν ἐπικαλουμένη *Βασιλική*, *parbaler* εἰς τὴν δεξιὰν κλίμακα, ὅπως παραλάβῃ αὐτοῦς. Ἦτο 1 μ. μ. ὦρα.

Ἄπαντες ἦσαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐξαιρουμένων τῶν ἐν ταῖς λέμβοις κωπηλατῶν καὶ τῶν ἐπιστατῶν καὶ γεμιστῶν τῶν τηλεβόλων, οἵτινες ἦσαν ἐν τῷ πυροβολεῖῳ ἐγκαίρως μετὰ τῶν οἰκείων ἀξιωματικῶν καὶ δοκίμων, ὅπως ἐνεργήσωσι τὸν νενομισμένον χαιρετισμὸν ἐξ 21 κανονοβολισμῶν.

Ἄμα ὡς ἀνέβησαν εἰς τὸ κατάστρωμα οἱ βασιλεῖς ἔτοιμοι ν' ἀναχωρήσωσιν, ἡ βασίλισσα πρώτη ἐθεάθη ἐνδεδυμένη ἀπλῶς ὁδοιπορικὴν στολὴν καὶ κρατοῦσα ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ἐγχείριον αὐτῆς.

Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ πλοίου, πάντες ἐν μεγάλῃ στολῇ, ἐπίλησαν τὴν χεῖρα αὐτῆς. Τινὲς μάλιστα ἐκλαίον. Τότε ἀποχαιρετήσασα διὰ νεύματος οὐδὲ λέξιν κἄν εἰπούσα καὶ ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ Παλάσκια, κατήλθε τὴν ἐξωτερικὴν κλίμακα καὶ ἐκάθισεν ἐν τῇ λέμβῳ. Ὁ δὲ βασιλεὺς, φορῶν τὴν ἐθνικὴν ἐνδυμασίαν, προέβη κατόπιν, ἔπεινε εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν ἀξιωματικῶν τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, τὴν ἄπαντες αὐθορμήτως ἐπίλησαν καὶ ἀποχαιρετήσας ἐν κύκλῳ διὰ στρατιωτικοῦ σχήματος πρὶν ἢ κατέλθῃ πρὸς τὴν λέμβον, εἶπε γεγωνυῖα τῇ φωνῇ τὰς ἀπλᾶς ταύτας λέξεις : «*Εὐχομαι νὰ εὐτυχήσῃ ἡ Ἑλλάς!*», μεθ' ἧ κατέβη βραδέως τὴν ἐξωτερικὴν κλίμακα, κρατῶν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ἄκρον τῆς φουστανέλλας αὐτοῦ.

Ἐπὶ τῆς πρύμνης τῆς βασιλικῆς λέμβου, παρ' αὐτὸν τὸν οἶακα, ἐστάθη, συμφῶνως τῷ Ναυτικῷ κανονισμῷ τῷ παραγγέλοντι νὰ οἰακίζῃ ὁ Κυβερνήτης αὐτός, ὅταν συνοδεύῃ τὸν βασιλέα, ὁ πλωτάρχης Παλάσκας ὅστις εἶχεν ἀφήσει ὁμοιομόρφους διαταγὰς πρὸς τὸν ὑπαρχον Κουτσούκον, καὶ πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς φυλακῆς ἀξιωμα-

τικόν ὡς μέλλων νὰ ἐπανεέλθῃ ἐπὶ τῆς «*Amalias*» ἅμα προπέμψας τοὺς Βασιλεῖς εἰς τὸ Ἀγγλικὸν πλοῖον.

Μόνος ὁ βασιλεὺς ἐγίνωσκε τὸ προσυμφωνηθὲν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ πλωτάρχου, ὅτι ὁ Παλάσκας δὲν θὰ ἐπίστρεφεν.

Ἡ λέμβος τότε διηυθύνθη μεγαλοπρεπῶς βραδυποροῦσα καὶ κύκλον μέγαν ἐκτρέχουσα ἐπίτηδες ὅπως ἐν τῷ βραχεῖ διαστήματι προφθάσωσιν ἀμφοτέρω τὰ πλοῖα νὰ ἐκτελέσωσι τὸν διὰ πυροβόλων χαιρετισμόν.

Ὁ χαιρετισμὸς ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀτμοδρόμωνος, ἐξετελέσθη ἀνευ τοῦ ἐλαχίστου δισταγμοῦ καὶ μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ ἐν εὐσεβάστῳ σιωπῇ.

Τοὺς βασιλεῖς (1) ὑπεδέχθησαν οἱ Ἄγγλοι μεθ' ὧν τῶν Βασιλικῶν τιμῶν. Ὁ Πρέσβυς Σκαρλετ ἤτο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐν στολῇ, ὡς καὶ οἱ γραμματεῖς αὐτοῦ· ἡ δὲ θυγάτηρ αὐτοῦ νεανίς 18έτις, παρίστατο τῷ πατρὶ ὅλη μελανειμονοῦσα ὡς ἐν μεγάλῳ πένθει. Μετ' ὀλίγον ἡ Πρεσβεία, ἀποχαιρετήσασα, τοὺς Βασιλεῖς, ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας.

Ἄμα ἐπὶ τῆς «*Σκύλλης*» ἀναβάντες οἱ βασιλεῖς μετὰ τοῦ Παλάσκα ἐκαθέσθησαν, μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ πλωτάρχης ἔγραψε καὶ ἔστειλε εἰς τὴν «*Amalias*» τὴν ἐξῆς ἐπίσημον διαταγὴν.

«*Πρὸς τὸν Ἰπάρχον τοῦ Β. Ἀτμοδρόμωνος «Ἀμαλίας».*

Κατὰ διαταγὴν τοῦ Βασιλέως μένω μετ' αὐτοῦ. Ἐπομένως ἀναλάβετε τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ἀτμοδρόμωνος καὶ καταπλεύσατε εἰς Πειραιᾶ, ὅθεν θέλετε ζητήσῃ ἀμέσως τὰς διαταγὰς τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν ὄρμῳ Σαλαμίνας 12 Ὀκτωβρίου 1862.

Ὁ Κυβερνήτης
Α. Παλάσκας.

(1) Τὸ πλήρωμα τῆς «Ἀμαλίας» δὲν παρετάχθη ἐπὶ τῶν κεραιῶν, ὡς τὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ, καὶ δὲν ἐζητωκραύγασε κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βασιλέως,

Παραγιώτης Καλεβράς

(συγγραφέας τοῦ Συντάγματος τῆς ἐν Βυζαντίῳ Αὐτοκρατορίας Ἑλλήνων).

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐκόμισε καὶ ἐπέδωκεν ἀξιωματικὸς τις χυγλὸς ἐν στολῇ καὶ διὰ λέμβου ἀγγλικῆς.

Τὰ πάντα ἡσύχαζον εἰσέτι ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀτμοδρόμωνος «*Αμαλλίας*» ὅτε ἐλήφθη ἡ διαταγὴ, ἀμέσως δὲ ἀνήφθησαν τὰ πυρὰ τῆς ἀτμομηχανῆς καὶ ἠτοιμάσθησαν εἰς ἀνάσπασιν τῶν ἀγκυρῶν· ἀλλὰ, σκεφθέντες φαίνεται ὅτι ὁ μὲν ἀτμὸς μόλις μετὰ μίαν ὥραν θὰ ἐγείρετο, τὸ δὲ ἕτερον ἀπῆται χρόνον ἰκανὸν ἕνεκα τοῦ βάθους 17 καὶ 19 ὀργυιῶν, εἰς ὃ ἦσαν αἱ ἀγκυραὶ πεποντισμέναι, ἔκριναν νὰ στείλωσιν ἀμέσως εἰς Πειραιᾶ καὶ νὰ ζητήσωσι διαταγὰς παρὰ τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως.

Ἡ ἐπὶ τούτῳ σταλεῖσα λέμβος ἦτο αὐτὴ ἡ βασιλικὴ ἡ ἄρτι μετακομίσασα τοὺς βασιλεῖς καὶ ἡμᾶς ἅπαντας εἰς τὴν «*Σκύλλαν*»· ἐξεκίνησε δὲ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ἑνὸς ἀξιωματικοῦ, φέρουσα καὶ δύο οἰκογενείας, αἵτινες ἐκ πρώτης εἶχον ἔλθει ν' ἀποχαιρετήσωσι τινὰς τῆς βασιλικῆς συνοδείας. Ἦσαν δὲ αὗται: ἡ οἰκογένεια Καρπούνη καὶ ἡ Καίσαρος Ρώμα.

Ἄμα εἰσέπλευσαν εἰς Πειραιᾶ, ἐκύκλωσαν τὴν λέμβον πάμπολλα πορθμεῖα γέμοντα ὀπλοφόρων, ἀπὸ δὲ τῆς κρηπίδος τοῦ *Τελωνείου* ὅπου παρέβαλεν ὁ μανιώδης ὄχλος, ἠπείλησε τοὺς ναύτας, ἀρνηθέντας νὰ φωνάζωσι: «*Κάτω ὁ τύραννος*», καὶ μόλις ἀντηφώνησαντας «*Ζήτω τὸ ἔθνος!*» ἐπὶ τῇ δεήσει τῶν περιφόρων ἐπιβατρίων καὶ τῇ παρακελεύσει τοῦ ἀξιωματικοῦ αὐτῶν, τοῦ ὑποπλοιάρχου Γ. Κριεμάδη.

Τούτων ἐν τῷ *Τελωνεῖῳ* Πειραιῶς γενομένων, ὁ νέος ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργὸς Δημήτριος Καλλιφρονᾶς, ἐξ Ἀθηνῶν πάλιν καταβάς, ἐπέβη μετὰ πλέον ἢ 500 ἀρειμανίων ἀνδρῶν ἐπὶ τῆς «*Ἀφροδίσης*», ἕνεκα τοῦ ὑπερβάλλοντος τούτου βάρους κινδυνευούσης νὰ βυθισθῇ. Ὁ ὑπουργὸς μαθὼν τὴν μετὰβασιν τοῦ βασιλέως εἰς

ἕνεκα τῆς συγγύσεως καθότι, ὡς προείπομεν, πολλοὶ ναῦται τότε ἀπησχολοῦντο εἰς τὴν μεταβάσιν τῶν πολυαρθμῶν ὑπηρετῶν καὶ τῶν βασιλικῶν πραγμάτων εἰς τὴν «*Σκύλλαν*» καὶ τὴν «*Ἐλαφρον*», δὲν εἶχον προνοήσει νὰ συμπληρώσωσι τὰς τάξεις τῶν παραταχθησομένων εἰς τὰς κερῆς ἀ.θ.ῶν.

τὸ ἀγγλικὸν πλοῖον, ἀποσπᾶ τὴν ἀγκυραν τῆς «*Αφροέσσης*» καὶ σπεύδει ἐπὶ τὴν Σαλαμίνα μετὰ τοῦ ἀλλαλαζόντος ἐκείνου πλήθους, ἐκ τοῦ ὁποίου τινὲς εἰς τοὺς ἐπιτόνους ἀναδάντες, ξίφη καὶ σημαίας ἀνέσειον. Ἐν τῷ πλήθει τούτῳ τῶν ἀρειμανίων ἐπιβατῶν τῆς «*Αφροέσσης*» παρῆσαν καὶ γυναῖκες.

Ἦτο 3η μ. μ. ὅτε ἐπλησίασαν τὴν «*Αμαλίαν*», ἐφ' ἧς καὶ συνωθούμενοι, ἀνεπήδησαν. Τότε ἤκούοντο ἀθροοὶ ἐπευφημήσεις καὶ μετ' ὀλίγον ἐθεάθησαν ὑπεράνω τοῦ καπνοῦ τοῦ ἐξ 21 κανονοβολισμοῦ χαιρετισμοῦ, ἐπαιρομένην τὴν μεγίστην τοῦ πλοίου σημαίαν, ἐκ τῆς ὁποίας εἶχον ἀποσπάσει τὰ βασιλικά παράσημα. (1)

Μετὰ ταῦτα ἡ «*Αμαλία*», σημαιοστόλιστος καὶ μετεώρους ἔχουσα τὰς ἀγκύρας, ἐκίνησε τὴν ἔλικα, ἀλλ' ἀντὶ νὰ τραπῆ εὐθὺ πρὸς τὸν Πειραιᾶ, περιέγραψε βραδέως μέγαν τινὰ κύκλον περὶ τὴν «*Σκύλλαν*» καὶ τέλος ἀπῆλθεν. Ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα ἐκ τοῦ θαλάμου τῆς «*Σκύλλης*» ἐθεώρουν ἀφανεῖς τὸ θλιβερόν θέαμα.

Μετ' ὀλίγον, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, ἀφίκετο καὶ ὁ συνταγματάρχης Α. Βαλτινός ὃν ἐκ Καλαμῶν ἀπέστειλαν ἐπὶ τῆς «*Παράλου*» εἰς Ἀκαρνανίαν. Ἦδη ὁ βασιλεὺς ἀνησυχεῖ ὑπὲρ τοῦ πιστοῦ ὑπασπιστοῦ, ὡς εὐρόντος βεβαίως τὸν ἐκεῖ τόπον ἐπανάστατον. Καὶ ἀληθῶς εἶχε κινδυνεύσει πως, ἀλλ' εὐτυχῶς ἐσώθη, τῇ πιστῇ συνδρομῇ τοῦ κυβερνήτου τῆς «*Παράλου*» Ἀντωνίου Ρεβίδου· ἐπιστρέψαντες δὲ εἰς Καλάμας καὶ Λιμένιον εἰς ἀναζήτησιν τῆς «*Αμαλίας*» καὶ μὴ εὐρόντες αὐτήν, ἀφίκοντο τέλος ἐξωθεν τοῦ Πει-

(1) Ἡ τότε πρυμνησία σημαία τῶν ἐλληνικῶν πολεμικῶν πλοίων ἔφερεν ἐζωγραφισμένα τὰ βασιλικά οἰκόσημα ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ λευκοῦ σταυροῦ.

Ἡ ἀφαίρεσις αὐτῆ τῶν βασιλικῶν συμβόλων ἐγένετο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς «*Αμαλίας*», ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν Δημητρίου Καλλιφρονᾶ, τοῦ νέου κυβερνήτου Δ. Σαχτούρη καὶ τοῦ πληρώματος ὅλου παρατεταγμένου, ἐν ᾧ ἀνεγινώσκοντο συγχρόνως εἰς ἐπήκουον πάντων τὰ ψηφίσματα τῆς καθαιρέσεως τοῦ βασιλέως καὶ τῆς συγκροτήσεως τῆς Προσωρινῆς Κυβερτήσεως, καθὼς καὶ τὸ θέσπισμα τοῦ διορισμοῦ τοῦ κυβερνήτου. Τὰ πάντα ἐνηργήθησαν ἀνευ ὕβρεων οὔτε παιδαριωδῶν ἀλλαλαγμῶν.

ραιώς, ἔνθα ἔμαθον, ἐκ στόματος τῶν ἐπαναστατῶν, τὰ πρόσφατα ἐν Σαλαμῖνι συμβάντα.

Ὁ κυβερνήτης Ρεβίδης, ἑμείνας πιστὸς τῷ στρατιωτικῷ καθήκοντι, καὶ καταφρονήσας τῆς ἀπειλῆς ἀνδρῶν, τότε πλέον θριαμβευόντων, ἦλθεν εἰς Σαλαμίνα καὶ ἀπέδωκε τὸν ὑπασπιστὴν τῷ βασιλεῖ, μεθ' ὃ εὐθὺς ἀπῆλθεν εἰς Παιραιῶ.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ μὲν «*Ἐλαφος*», καθ' ὃ ἐλάσων τῆς «*Σκύλλης*» καὶ βραδυτέρα, ἐδέχθη οὐ μικρὸν μέρος τῶν φορτίων καὶ τοὺς πολλοὺς ὑπνρέτας, ἐν ᾧ οἱ βασιλεῖς καὶ ἡ συνοδεία αὐτῶν ἔμειναν ἐπὶ τῆς «*Ἀμαλλας*», μελλούσης νὰ ρυμυλκῆσῃ τὸ γαλλικόν.

Μετὰ ταῦτα δ' ἐκ τῆς «*Σκύλλης*», ἐν Σαλαμῖνι εἰσέτι ὁρμούσης, ἐξέδωκεν ὁ βασιλεὺς τὴν παρὰ πόδας προκήρυξιν, ἥτις ὅμως ἐδημοσιεύθη μόνον ἐν Κερκύρα, τρεῖς ἡμέρας ὕστερον :

«*Ελλήνες!*

Πειπεισμένος, ὅτι μετὰ τὰ τελευταῖα συμβάντα, ἅτινα ἔλαβον χώραν εἰς διάφορα μέρη τοῦ βασιλείου καὶ ἰδίως εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἢ περαιτέρω ἐν Ἑλλάδι διαμονή μου, κατὰ τῆς στιγμῆς ταύτης, ἠδύνατο νὰ φέρῃ τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς ταραχὰς αἱματηρὰς καὶ δυσκόλους νὰ καταβληθῶσιν, ἀπεφάσισα ν' ἀγαχωρῆσω ἐκ τοῦ τόπου τούτου, τὸν ὅποιον ἠγάπησα καὶ εἰσέτι ἀγαπῶ, καὶ πρὸς τὴν εὐημερίαν τοῦ ὁποίου ἀπὸ τριακοστιαετίας σχεδὸν οὔτε φορτίδων, οὔτε κόπου ἐφείσθην.

Ἀποφεύγων πᾶσαν ἐπίδειξιν, εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν μόνον τὰ ἀληθῆ τῆς Ἑλλάδος συμφέροντα καὶ πάσαις δυνάμεισι προσεπάθησα νὰ προαγάγω τὴν ἑλικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν, ἐπιστήσας ἰδίως τὴν προσοχὴν Μου εἰς τὴν ἀμερόληπτον τῆς δικαιοσύνης ἀπογομῆν.

Ὅσακις δὲ ἐπρόκειτο περὶ τῶν κατὰ τοῦ προσώπου Μου πολιτικῶν ἐγκλημάτων, εἶδειξα πάντοτε μεγίστην ἐπιεικείαν καὶ λήθη τῶν πεπραγμένων. Ἐπιστρέφων εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς Μου, λυποῦμαι ἀναλογιζόμενος τὰς συμφορὰς, ὑφ' ὧν ἐπαπειλεῖται ἡ προσφιλές Μου Ἑλλάς ἐκ τῆς νέας πλοκῆς τῶν πραγμάτων, καὶ παρα-

καλῶ τὸν εὐσπλαγγχρον Θεὸν ν' ἀπονέμη πάντοτε τὴν χάριν Του εἰς τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐξεδόθη ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Σαλαμῖνος τὴν 12)24 Ὀκτωβρίου 1862.

Ο Θ Η Ν

Μετὰ τοῦτο δὲ ἡ «*Σκύλλα*» καὶ ἡ «*Ἐλαφος*» ἀπῆραν ἐκ Σαλαμῖνος τῇ 9ῃ μ. μ. ὥρα τῆς 12 Ὀκτωβρίου 1862 καὶ ἐπλευον πρὸς νότον διαβάσαι ἀφανεῖς πρὸς τοῦ Πειραιῶς, ἐντὸς τοῦ λιμένος τοῦ ὁποίου ἔμενε μόνον τὸ πολεμικὸν γαλλικὸν ἢ ναυαρχίς «*Ζηγοβία*». Πλείοντες περίλυποι ἀπῆντησαν περὶ μεσημβρίαν τῆς 13 Ὀκτωβρίου, ὀλίγον ἐντεῦθεν τοῦ Μαλέα, τὸ ἀγγλικὸν ἀτμοδίκροτον «*Βασίλισσα*», ὁ κυβερνήτης τοῦ ὁποίου προσηνέχθη, προθύμως, νὰ δεχθῆ τοὺς βασιλεῖς ἐν αὐτῷ ἐν ᾧ ἤθελον ἔχει οὐ μόνον πλείονα εὐρυχωρίαν, καὶ εὐθεσίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ πλεονέκτημα ν' ἀφιχθῶσιν εἰς Βενετίαν τοῦλάχιστον 24 ὥρας πρότερον· πρὸς δὲ ἤθελε συμπαραλάβει εὐκόλως τὰ τε σκευὴ πάντα καὶ τοὺς ἐκ τῆς «*Ἐλάφου*», ὥστε ν' ἀπαλλάξῃ τὰ δύο πλοῖα.

Ὁ βασιλεὺς ὅμως ἀπεποιήθη τὴν εὐγενῆ ταύτην πρότασιν τοῦ ἀγγλοῦ κυβερνήτου Χιλλιαρδ πρὸς ἀποφυγὴν μὲν τῆς κοπιώδους μετεμβάσεως, ἐν πελάγει μάλιστα ἀλλὰ καὶ διότι ἐπέθυμει νὰ φανῆ εὐγνωμῶν πρὸς τὸν πλοίαρχον τῆς «*Σκύλλης*» Λάμπερτ σφόδρα περιποιούμενον αὐτοὺς, συνάμα δὲ καὶ νὰ μὴ ἀποχωρισθῆ τῆς ὁμοπλοούσης γαλλικῆς σημαίας.

Ἡ «*Σκύλλα*» λοιπὸν καὶ ἡ «*Ἐλαφος*» ἐξηκολούθησαν ἐπὶ Βενετίαν βραδυπλοοῦσαι μὲν ἀλλ' ὑπὸ θαυμαστῆς εὐδίας παραπεμπόμεναι. Κατὰ τὸν πενθήμερον πλοῦν ἡ θάλασσα ἦτο γαληνιαία καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα διαυγής.

Τῇ κυριακῇ μάλιστα, 14 Ὀκτωβρίου, ὀλίγῳ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἅμα ἀπεμακρύνοντο τῆς Πελοποννησιακῆς παρχίας (1)

(1) Ἡ βασίλισσα, ὡς ἀναφέρει ὁ Παλάσκας, ἀπ' ἐσπέρας εἶχεν ἐκφράσει τῷ ἀγγλῷ πλοίαρχῳ τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως διαπλεύσῃ ἐντεῦθεν τῶν Ἰονίων Νήσων,

οὐ βασιλεῖς ἐγερόντες ἤδη καὶ διὰ δακρύων θεώμενοι ἀπὸ τῆς γεφύρας, ἀπαντὰ τὰ ὄρη τῆς γῆς, ἐφ' ἧς τριάκοντα ὄλα ἔτη ἐβασίλευσαν, ἐβλεπον τὸ ὕστατον τὴν χώραν, ἣν τοσοῦτον ἠγάπησαν καὶ ὑπὲρ ἧς τοσαύτας ὑπέστησαν θυσίας.

Ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐδέχετο πλέον αὐτούς! Τὸ τελευταῖον ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς πάτημα τῶν βασιλέων ἔμεινεν ἀποτετυπωμένον ἐν τοῖς βράχοις τῆς Μάνης. Τὸ χῶμα τῆς Ἀττικῆς καὶ ἰδία τῶν Ἀθηνῶν, ἄς δεύτερος αὐτὸς Κάδμος ἀνέσυρεν ἐκ τῆς ἀφανείας καὶ τῆς ἀθλιότητος καὶ ἀνύψωσεν εἰς πόλιν εὐρωπαϊκὴν, τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως ταύτης, ἐν ἧ ἀνὰ πᾶν βῆμα ἀπαντῶσι τὰ ἴχνη τῶν ἔργων αὐτοῦ, δὲν ἐδέχθη αὐτόν!

Τὰς ζῶηροτάτας καὶ ἐνθέρμους ἐπευφημίας, δι' ὧν ἐνέπλησε τὰ ὄρα αὐτοῦ διὰ τελευταίαν φορὰν ὁ γενναῖος λαὸς τῆς Μάνης, ἀπέσθεσε καὶ ἐξηράνισε τὸ παρὰ τὴν ἀττικὴν παραλίαν ἀγγελθὲν αὐτῷ ψήφισμα, δι' οὗ ἐκηρύσσεται ἔκπτωτος τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου.

Ὁ ἀτμὸς λάβρως ἐξώθει τὰ πλοῖα πρὸς τὴν Κέρκυραν. Ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἐν ἧ παρεμείναν ἐπ' ὀλίγας ὥρας τῆς ἐπιούσης πρωίας, 14 Ὀκτωβρίου, πρὸς ἐφοδιασμόν γαιανθράκων, ὁ αὐτόθι ὁρμῶν ἀγγλικὸς στόλος ἀπέδωκε τῇ ἐπὶ τοῦ ἰστοῦ τῆς «*Σκύλλης*» βασιλικῆς σημαίᾳ τῆς Ἑλλάδος τὰς νενομισμένας διὰ πυροβόλων τιμὰς, ἀλλ' ἦτο λίαν πρῶτ, καὶ ἐπομένως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπίσκεψιν ἀπασαί αἱ τῆς νήσου ἀρχαί, πλὴν τοῦ μεγάλου ἀρμοστοῦ καὶ τοῦ γενικοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος.

Τῶν βασιλέων ἐκεῖ εἰσέτι ὄντων, προσωρμιζέτο ἐκ Πρεβέζης ἀτμόπλοιον αὐστριακόν, ἐφ' οὗ ἐπέβαινον ἀξιωματικοὶ τινες Ἕλληνες: ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ *Α. Μπουγιούκας*, ὁ στρατιωτικὸς ἰατρὸς *Ὀριγῶνης* καὶ ὁ καταλυματίας *Βλαχόπουλος* καὶ οἱ τρεῖς ἐκ τοῦ ἐπιτελείου τοῦ περιοδεύοντος τότε εἰς ἐπιθεώρησιν ὑποστρατήγου

ἵνα θαυμάσῃ πάλιν διὰ τελευταίαν ταύτην φορὴν τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ὁ Παλάσκας προιδὼν τὴν ἐκ τῆς θεᾶς ταύτης γενησομένην θλιβεράν συγκίνησιν τῆς βασιλίσσης μετέπειτε τὸν πλοίαρχον, ὅπως ἐπιβάλλῃ πρὸς τὸ πέλαγος πρὶν ἢ ἐξυπνήσωσιν οἱ βασιλεῖς καὶ περιπλεύσῃ τὴν Ζάκυνθον καὶ Κεφαλληνίαν ἔξωθεν.

Καρατζά, ἐκ Βονίτσης φυγόντες, ολίγες ἤλθον ἅπαντες καὶ ἐπισκέφθησαν τὸν βασιλέα. Μετ' αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ τροφοδότης τῆς ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ ναυλοχούσης μικρᾶς ἡμιολίας «*Ναυπλίας*» Ἀντώνιος Βάος, ὑπὸ τῶν ἀναρτῶν συλληφθείσης. Καὶ ὁ μὲν κυβερνήτης τοῦ πλοιαρίου μόνος ὢν ἀξιωματικός, ἐνεκαθεύραχθη ἐν Βονίτση, ὁ δὲ τροφοδότης, μετὰ ὀκτώ ναυτῶν, κατώρθωσε διὰ νυκτὸς νὰ διαφύγῃ εἰς Πρέβεζαν διὰ τῶν λέμβων τῆς «*Ναυπλίας*».

Οἱ βασιλεῖς συνεκινήθησαν μαθόντες τὸ τοιοῦτο παράδειγμα εὐορκίας καὶ ἀνδρείας, ἐπαινέσασαι σφόδρα τὸν νέον τροφοδότην. Ἐρωτηθέντος δὲ τούτου τί ἐπιθύμει πρὸς ἀνταμοιβήν, ὑπεσχέθη ὁ βασιλεὺς νὰ ἐκπαιδεύσῃ αὐτὸν εἰς τὰ ναυτικά, ὅπως ἀξιωθῇ ποτὲ νὰ ταχθῇ μεταξύ τῶν μαχίμων ἀξιωματικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ. Τῆς δὲ ναύταις ἐδόθησαν γρήματα, ὅπως οἰκονομηθῶσιν ἄχρι τῆς ἀκινδύνου εἰς Ἑλλάδα ἐπιστροφῆς αὐτῶν.

Τῆ 14 Ὀκτωβρίου ἀπῆρον ἐκ Κερκύρας, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας, τῆ 17ῃ, εἰσῆρχοντο εἰς τὴν Βενετίαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν πυροβολισμῶν τῶν ἐκεῖ αὐστριακῶν φρουρίων καὶ πλοίων. Τῆς «*Σκύλλης*» τὸ κατὰστρομα ἔγμεν ἀξιωματικῶν ἢ δ' «*Ελαφος*», ἣν εἶχομεν ἀποχωρισθῆ ἐν Κερκύρᾳ, ἀφίκετο τῆ ἑπαύριον (18) πρωτῶ. Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην τῆς 17 Ὀκτωβρίου οἱ βασιλεῖς ἀπέβησαν ἐκ τοῦ πλοίου, καὶ τότε ἡ βασιλικὴ σημαία τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἔχουσα ἐν τῷ κέντρῳ κυανόλευκον ἀβακωτὸν τοῦ βαυαρικοῦ οἰκοσήμου, ἐχαίρειτῃσθε τὸ ὕστατον ἐπὶ τοῦ Ἀδρια.

Οἱ βασιλεῖς μεθ' ὅλης τῆς τυνοδείας αὐτῶν μετέβησαν, διὰ σιδηροδρόμου, εἰς *Bότλεν*. ἐκεῖθεν δὲ ἐφ' ὁδοιπορικῶν ἀμαξῶν διήλθον τὴν Τυρολίαν μέχρι τῆς Ἰνσπρούκ, ὁπόθεν πάλιν διὰ σιδηροδρόμου, διελθόντες διὰ τοῦ Κίφερσφέλδεν, ὁπόθεν ὁ Ὄθων πρὸ τριακονταετίας παρῆλθεν ὅτε κατήρχετο δεκαεπταετῆς εὐσταλῆς νεανίας εἰς Ἑλλάδα καὶ ἔκλαυσε καταλείπων τὸ πάτριον ἔδαφος, εἰς τιμὴν δ' αὐτοῦ ἐφοδομήθη τὸ Ὄθώνειον *παρεκκλήσιον* (Otto Kapelle) καὶ τοῦ Ἀϊβλιγκ ἐνθα ὑπῆρχεν ἡ ὁμώνυμος αὐτῷ στήλη (Otto Säule), ἀφίκοντο τέλος εἰς Μόναχον, τῆ 20ῇ Ὀκτωβρίου 1862, ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τὸν ἐκ Σαλαμίνας ἀπόπλου.

Οὕτω δὲ συνετελέσθη πλέον ἢ ἐπιχειρηθεῖσα τῆ 10-11 Ὀκτω-

θρίου πρὸ ἔξωσιν τοῦς Ὅθωνος ἐπανάστασις, ἐπανάστασις δι' ἣν τὸ ἔθνος σύμπαν μετ' οὐ πολὺ μετανοήσων ἐπὶ τοῖς συντελεσθεῖσιν ἔχουσι δάκρυα πικρὰ ἐκ τῆς τῶν περὶ τῆς μεγάλης ιδέας ἐγγράφων αὐτοῦ ἀναγνώσεως προελθόντα.

Παρὰ τὰ ἐν Μονάχῳ «*Ἑλληνικὰ Προπύλαια*» (1) ὑποδέχονται τῇ 20 Ὀκτωβρίου τὸν βαρυθυμούντα υἱὸν καὶ ἀδελφὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ Λουδοβίκος καὶ ὁ βασιλεὺς, τότε ἀδελφὸς αὐτοῦ Μαξιμιλιανὸς ὁ Β'. μετ' ἀνοικτῆς ἀγκάλης, ὁ ὑποδεξάμενος τὸν Ὅθωνα οἰκογενειακὸς ὄμιλος διέρχεται μετ' αὐτοῦ ὑπὸ τὸ μεσαῖον τόξον τῶν Προπυλαίων τούτων.

Ἄλλὰ θλιβερὰ καὶ ἐνταῦθα ἀνάμνησις σπαράσσει τὰ στήθη τοῦ ἀγαθοῦ βασιλέως. Ἐνθεν καὶ ἔνθεν ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοίχων τοῦ ἰδρύματος ἀναγινώσκει τὰ ὀνόματα τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, τοῦ *Μιαούλη*, τοῦ *Βότσαρη*, τοῦ *Πλαπούτα*, οἵτινες ἦλθον ἐνταῦθα τότε ἵνα καταθέσωσιν πρὸ τῶν παδῶν αὐτοῦ τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος, τοῦ *Κουτσογιώτη*, τοῦ *Κολοκοιτρώνη*, τοῦ *Ζαῦτη* καὶ τοῦ *Νιζηταρᾶ*, οἵτινες μετὰ κλάδων μυρσίνης καὶ δάφνης ἔστρωσαν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, ὅτι ἀπέβαιναν εἰς Ναυπλιον, καὶ τῶσων

(1) Ὁ πατὴρ τοῦ Ὅθωνος Λουδοβίκος, ὃν προσφυστάτα δύναται τις νὰ ὀνομάσῃ Περικλῆ τοῦ Μονάχου (*Ἀθηῶν παρὰ τὸν Isar Isar-Athen*) ἐκτίσεν αὐτὰ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων! Τὸ οἰκοδόμημα κτιζόμενον ἀπὸ τοῦ 1844 μόλις εἶχε περατωθῆ πρὸ δύο ἐτῶν, ἤτοι τῷ 1860. ἵνα δ' ἕκαστος ἐννοήσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ μνημείου τούτου, ἀναγράφομεν ἐνταῦθα ὅτι ἡ δαπάνη αὐτοῦ ὑπερέβη τὸ 1,500,000 φράγκων. Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῆ ἐνταῦθα καὶ τὸ ἔξῃς, ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν ἀγάπην τοῦ Λουδοβίκου πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Εἶχεν ἤδη ἐξορισθῆ ὁ Ὅθων καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἔφθανεν εἰς Μόναχον, ὅτε ὁ Λουδοβίκος ἐτελεῖ τῇ 18 Ὀκτωβρίου ἐν πάσῃ ἐπισημότητι τ' ἀποκαλυπτῆρια τοῦ μνημείου! Ὁ υἱὸς αὐτοῦ δὲν ἦτο πλέον βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, ὅτε αὐτὸς ἐνεκαινιάζε μνημεῖον, ἐφ' οὐ εὐρίσκονται διάφοροι ἀλληγορικαὶ εἰκόνες, παριστώσαι τὸν Ὅθωνα ἐν μέσῳ τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν! Σημειούσθω δ' ὅτι τὸ κτίριον τοῦτο εἶναι εὐμέγεθες οἰκοδόμημα οἰκοδομηθέν, κατὰ δωρικὸν ρυθμὸν ἐπὶ τῇ θάσει τῶν τῆς Ἀκροπόλεως Προπυλαίων.

ἄλλων, οἵτινες μετ' ἐκτάσεως ἐκ χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης περιεκύκλωσαν τότε τὸν ἀρτίσυστατον θρόνον αὐτοῦ καὶ ὧν οἱ υἱοὶ ἐξεδίωξαν αὐτόν!

Ὁ Ὅθων ἠναγκάσθη, ἐν τούτοις, νὰ ἐγκαταστή ἐν τῇ ξένη ταύτῃ γῆ τῆς Βαυαρίας· διότι ὄντως ἦτο ξένη δι' αὐτὸν ἡ γενεαίτιρα Βαυαρία καὶ πατρίδα ὁ τῆς μεγάλης ἰδέας βασιλεὺς θεώρει τὴν ἀγαπητὴν αὐτῷ Ἑλλάδα.

Ἐξῆ μὲν ἐν μέσῳ τῶν περιπτώξεων καὶ τῆς παρηγορίας τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας αὐτοῦ· ἐτίματο δὲ καὶ ἀπελάμβανε πάσης συμπαθείας καὶ ἀμερίστου τῆς ἀγάπης τοῦ ὁμαίμου αὐτῷ λαοῦ, ἀλλ' ἐξῆ ἐν ὀδύνῃ.

Ἡ γῆ αὕτη ἦτο δι' αὐτὸν ξένη. Δύναται ὁ ἐξόριστος, ὁ ἀγαπῶν ἐνδομύχως τὴν ἰδίαν πατρίδα, νὰ εὕρῃ ἀνάπαυσιν, ἡρεμίαν, ἐκτὸς τῆς πατρίδος αὐτοῦ;

Ἐσπανίως ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν λέγει ὁ κ. Κ. Ν. Παπαμιχαλόπουλος (1) ἡ ἱστορία ν' ἀναγράψῃ ἐν τοῖς δέλτοις αὐτῆς παραδείγματα ἡγεμόνων, οἵτινες ἀπολέσαντες τὸ στέμμα αὐτῶν δὲν ἐζήτησαν ν' ἀναλάβωσιν αὐτὸ ἔστω καὶ βεβαμμένον ἐν τῷ αἵματι τοῦ λαοῦ των οἵτινες δὲν ὑπεκίνησαν στάσεις καὶ ταραχὰς πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου, οἵτινες δὲν ἐπεχείρησαν μίαν κἄν ἀπόπειραν πρὸς τοῦτο.

Ἄλλ' ὁ Ὅθων; Ὁ ἀτυχῆς! Ἐχυνε δάκρυα διὰ τὴν στέρησιν τῆς πατρίδος του, τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς ν' ἀτενίζῃ πρὸς τὸ ἀκαυθῶδες στέμμα, πρὸς τὸν ταραχώδη θρόνον αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς 11ης Ὀκτωβρίου 1862 ἔδυσε διὰ τὸν Ὅθωνα ὁ ἀστὴρ τῆς ἡμέρας. Ἡ θλίψις ἤνοιγεν αὐτῷ τὰς πύλας τῆς πρωίας καὶ ἡ ἀλγηδὼν ἔφερεν αὐτῷ τὴν νύκτα. Οὔτε τιμαί, οὔτε μέγαρα ἠὲ χαρίστου πλεόν αὐτόν· τὰ μάλιστα ἔθλιβον καὶ ἐσπάρασσον τὴν καρδίαν του. Οἱ ὀφθαλμοὶ του δὲν ἔβλεπόν τι ἑλληνικόν· τὸ βλέμμα του δὲν ἔπλεεν ἐν τῷ φαινῷ καὶ προσφιλεῖ ὀρίζοντι τῆς Ἑλλάδος· τὸ μέλλον καὶ

(1) Ἴδὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Παρὰ τὸν τάφον τοῦ βασιλέως Ὅθωνος, Λειψία 1883 σελ. 50

αί ὑπολειπόμεναι αὐτῷ ἡμέραι δὲν εἶχον σχέσιν πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν. Τί ἀπέμενε λοιπὸν αὐτῷ ; Ἄλλ' ἔπρεπε καὶ εἰς τὸν δυστυχῆ τοῦτον νὰ ἐφαρμοσθῆ ὁ διέπων τ' ἀνθρώπινα γενικὸς κανὼν, καθ' ὃν καὶ ὁ δυστυχέστατος ἔχει πάντοτε καὶ μικρὰν τινα χαρὰν. Ὁ Ὄθων εἶχε παρ' αὐτῷ τὴν πίστην καὶ ἀφωσιωμένην αὐτῷ Ἀμυλίαν, ἣτις συνεμερίζετο πάσας τὰς πικρίας αὐτοῦ καὶ παρεῖχεν αὐτῷ παρηγορίαν. Ἐπίσης παρεῖχεν αὐτῷ παρηγορίαν ἡ θέα τῶν ὑπολειφθέντων αὐτῷ ὀλίγων πιστῶν ἐκ τῆς βασιλικῆς ἀκολουθίας του, οἵτινες καὶ μέχρι τῆς ἐξορίας του ἠκολούθησαν αὐτῷ. (1) Πιστὸν ἀπέμενεν αὐτῷ καὶ ἄλλο τι προσφιλὲς ἀντικείμενον· ἡ ἑλληνικὴ φουσταρέλλα, ἣν καὶ ἐνταῦθα ἔφερε διαρκῶς μέχρι τῆς 25)6 Ἰανουαρίου 1864.

Ἄλλ' ὁ πατὴρ καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς αὐτοῦ, βλέποντες ὁποῖας συγκινήσεις προὔξεναι ἡ θέα καὶ ἡ περιβολὴ τοῦ ἐνδύματος τούτου, ἐπίεσαν αὐτὸν νὰ τὸ ἀποχωρισθῆ, νὰ τὸ ἐγκαταλίπη Ἄλλ' ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ στολῇ ἡ ἀποξένωσις αὐτοῦ ἐγένετο καταφανεστέρα, ἡ δὲ ἐξορία του ὀφθαλμοφανής. Διὰ τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ ζῆ ἐπὶ πλέον ἐν πολυπληθεῖ κύκλῳ, ἐν μεγάλῳ κέντρῳ, ὡς ἦν ἡ πόλις τοῦ Μονάχου, καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν παρὰ τὰ βόρεια τῆς Βαυαρίας πόλιν Βάμπεργ μετὰ τῆς μικρᾶς ἀκολουθίας του καὶ ἐκεῖ ἐβίου ἐν ἀφανείᾳ.

Ἄλλὰ τοιοῦτος ἀβίωτος βίος δὲν ἠδύνατο νὰ παραταθῆ ἐπὶ μακρόν· ὁ κατατρώγων τὴν καρδίαν σάραξ κατεμάρανε καὶ τὸ σῶμα. Οἱ ἰατροὶ κατέβαλον πᾶσαν ἀνθρώπινως δυνατὴν προσπάθειαν ἵνα σώσωσιν αὐτόν· ἀλλ' ἡ κατατῆκουσα τὸν Ὄθωνα ἀσθένεια ἦτο ἀνῆκεστος καὶ τῇ 14)26 Ἰουλίου 1867 ἀπέθανεν ἐξ ἐρισπιλάτος ὁ ἀείμνηστος βασιλεὺς ! (2) τῇ 18)30 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τὸ σῶμα με-

(1) Ἦσαν δὲ οὗτοι· ὁ στρατηγὸς Νοταρᾶς, ὁ Παλάσκας, ὁ Δράκος, ὁ Βαλτινός, ὁ Ρώμας, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Ε. Χατζηπέτρος, ὅστις εἶτα ἐγένετο ὑπασπιστὴς τῆς Α. Μ. τοῦ νῦν βασιλεύοντος Γεωργίου Α'. καὶ ὁ Μαναρᾶκης ὡς ταμίας. Κυρίαί δὲ παρὰ τῇ Ἀμαλίᾳ αἱ Δεσποινίδες Γρίβα καὶ Καρμπούνη.

(2) Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Λουδοβίκος ζῶν ἔτι ἵνα γευθῆ καὶ ταύτην τὴν πικρίαν, ἀπέθανε τῇ 17)29 Φεβρουαρίου 1868 ἐν Νικαίᾳ.

τηνέχθη εἰς Μόναχον καὶ κατετέθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γαϊτάνου. Ἴδου δὲ τὴν ἔγγραφον, λίαν ἐπιτυχῶς, εἰς τῶν δοκιμωτέρων Ἑλλήνων δημοσιογράφων, ὁ Ἀλεξάνδρος Βυζάντιος (1) ὀλίγας μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡμέρας.

• Ὁ Ὀθων ἔπασχε νοσταλγίαν· ἀνεπόλει ἀπαύστως τὸν γλαυκὸν τῆς Ἑλλάδος οὐρανόν, τὸν ἐν Ἀθήναις βίον, τόσας ματαιωθείσας ἐλπίδας, τόσας ἀπολαύσεις, τόσα βάσανα! Τίς οἶδεν! Ἴσως ἀντήχει σπαρακτικῆ εἰς τὰ ἑλληνικὰ αὐτοῦ ὦτα ἢ φωνὴ τῆς σφαζομένης Κρήτης! Ἴσως ἠγωνία μετὰ τῆς ἀγωνιώσης μεγαλονήσου καὶ τὸ ἄδηλον τοῦ μέλλοντος ἐπεσφράγισε τὴν καταστροφὴν τῆς ἐξορίας!

Κατὰ τοιούτων μυχιῶν παθημάτων οὐδεμίαν ἔχουσιν ἰσχὺν οὔτε συνήθεις παρηγορίαι, οὔτε χυδαῖαι ἰατρικαὶ παρασκευαί.

Τὸν Ὀθωνα θά ἔσωζε μόνον ὁ ἰατρός ἐκεῖνος, ὅστις θὰ ἐλάμβανεν αὐτὸν ἐκ τῆς χειρὸς καὶ θὰ τὸν μετέφερον εἰς Ἀθήνας, ἐν μέσῳ λαοῦ πιστοῦ καὶ ἐνθουσιῶντος, περικυκλοῦντος, ὡς ἄλλοτε, τὴν βασιλικὴν ἀμαξάν μετὰ ζητωκραυγῶν καὶ ἀνθῶν. Σήμερον φεῦ! οὔτε δέκα Ἕλληνες δὲν παρηκολούθησαν τὸ βασιλικὸν αὐτοῦ φέρετρον!

Ἀπέθανεν ὁ ἀειμνήστος βασιλεὺς Ὀθων φέρον ἀνὰ τὸ στόμα τὸ γλυκὺ τῆς Ἑλλάδος ὄνομα, ἐντελλόμενος τοῖς περὶ αὐτὸν νὰ ἐνταφιάσῃσι τὸ σῶμα αὐτοῦ μετὰ τῆς ἑλληνικῆς *φουστανέλλας* ὡς καὶ ἐτάφη.

Ἄλλ' ἐκ τῶν πολλαπλῶν ἑλληνικῶν ἐνδυμασιῶν τοῦ Ὀθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας κατακείνται σήμερον τινὲς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ τῶν Βυζαυρῶν, εἰς δεῖγμα ἄριστον τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπης καὶ εὐεργεσίας αὐτῶν.

Πόσας σκέψεις δὲν διεγείρει ἡ πολύπτυχος ἐκείνη ἑλληνικὴ *φουστανέλλα* τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως, ἡ φουστανέλλα, ἣν ἐκκληροδότησαν αὐτῷ ὁ Διάκος, ὁ Βότσαρης, ὁ Παπαφλέσας, ὁ Καραϊσκιος, οἱ Μαυρομιχάλοι καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι, ὧν τὸ αἷμα ἐπότισε τὰς κλει-

(1) Περὶ αὐτοῦ ἰδὲ «Ἐστία» ἀριθμ. 15 τοῦ 1893 σελ. 225—234, πολιτικὸν μνημόσυνον ὑπὸ Ἀριστείδου Ν. Ρούκη.

σωρείας καὶ τὰς πεδιάδας τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος! ἡ φουστὰ-
νέλλα, δι' ἧς ἐνέδυσαν αὐτὸν ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Νικηταρᾶς, ὁ Τσα-
βέλλας, ὁ Ζαΐμης, ὁ Λόντος καὶ ἅπανα ἡ χορεία, ἡ περικυκλώ-
σασα τὸν θρόνον αὐτοῦ τῇ 25 Ἰανουρίου 1833! Πόσα καὶ ποῖα
ἀναμιμνήσκει τὸ φέσι, ὅπερ ἔθηκαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὁ Μια-
ούλης, οἱ Κουντουριῶται, ὁ Κανάρης, ὁ Ἀποστόλης, ὁ Παπανικο-
λῆς, ὁ Τομπάζης, ὁ Σαχίνης καὶ ἅπας ὁ μέγας χορὸς τῶν δελφίνων
ἐκείνων τῶν ἐλληνικῶν θαλασσῶν! Αὐτόθι ἀνάκεινται ἐπίσης τὸ
στέμμα καὶ τὸ σκήπτρον αὐτοῦ· περαιτέρω ὁ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου
δωρηθεὶς αὐτῷ τῷ 1834 ἵππος μετὰ χρυσοστίκτου ἐφιππίου καὶ
πλουσίου χαλινοῦ. Παρέκει τὸ κομπογιάννη τῆς Ἀμαλίας καὶ τὸ
φέσι αὐτῆς καὶ ἅπας ἐκεῖνος ὁ ἐλληνοπορεπὴς τῶν πρώτων βασιλείων
τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος διάκοσμος.

Ὁ τάφος τοῦ Ὀθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας, πολλῷ ὕστερον ἀπο-
θανούσης (20 Μαΐου 1875), κεῖται ἐν τῇ ἐν Μονάχῳ ἀπέαντι τῶν
βασιλικῶν ἀνακτόρων κειμένη αὐλικῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Γαϊτάνου
τῇ ἐπονομαζομένῃ (Τσατίνερ-Κίρχε), ἐν ἧ ἐπίσης εὐρίσκονται καὶ
οἱ τάφοι τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Βαυαρίας.

Ὅτε ἐν ἔτει 1892 κατηρχομένη ἐκ Λειψίας ἐπισκέφθη τὸ Μόνα-
χον καὶ κατέβη εἰς τὸν ἱερόν καὶ μυστηριώδη ἐκεῖνον θόλον, εἰς
ὃν ὄδηγεῖ στενὴ κλίμαξ ἐκ δεκαπέντε περίπου βαθμίδων. Εἶναι ὑπό-
γειον θολοσκεπὲς μικρὸν δωμάτιον, φωτιζόμενον ἄσθενῶς ὑπὸ κιγ-
κλιδωτοῦ τινος παραθύρου.

Ἐν αὐτῷ ἀνάκεινται δύο σαρκοφάγοι ἐκ ψευδαργύρου, κεκαλυμ-
μένοι διὰ μεμαραμένων στεφάνων. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς προσόψεως τοῦ
πρὸς ἀριστερὰ σαρκοφάγου ἀναγινώσκεται, κεφαλαίοις ἑλληνικοῖς
γράμμασιν, ἡ ἐπιγραφή ἡδε :

ΟΘΩΝ Α΄.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΙΓΚΗΨ ΤΗΣ ΒΑΥΑΡΙΑΣ

ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΗ 1 ΙΟΥΝΙΟΥ 1815

ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 26 ΙΟΥΝΙΟΥ 1867

ἐπὶ δὲ τῆς προσόψεως τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτῆ :

ΑΜΑΛΙΑ

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 ΠΡΙΓΚΗΠΕΣΣΑ ΤΟΥ ΟΛΔΕΜΒΟΥΡΓΟΥ
 ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΑ 27 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1818
 ΤΕΛΕΥΤΗΣΑΣ 20 ΜΑΙΟΥ 1875.

Τρίτον δέ τι ἀντικείμενον, μικρὸν *προσευχητάριον* ἐκ ξύλου, κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἴσταται παρὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ δωματίου καὶ πρὸ τῶν δύο σκηνωμάτων.

Σπανίως ἴσως βασιλεὺς ἔσχε πενιχρότερον τούτου τάφον ! Καὶ ὅτε εἶδον αὐτὸν κατεσχέθην ὑπὸ ἀνεκφράστου τινὸς αἰσθήματος συμπαθείας καὶ σεβασμοῦ καὶ ἠσπάσθην τὰς καλυπτούσας αὐτοὺς μαρμαρίνους πλάκας τοῦ τῆς *μεγάλης ἰδέας* ἐκείνου βασιλέως καὶ ὡς καταγόμενος ἐκ τῆς ἀλυτρώτου Ἑλλάδος ἔγχευα πικρὰ δάκρυα ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου. ὅστις θὰ καθίστα, ἀναμφιδύλως, *μεγάλην* τὴν Ἑλλάδα καὶ θὰ περιῆγεν αὐτὴν ἐν τῷ κόσμῳ εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῇ περιωπῆν.

Φέρε δ' ἰδῶμεν νῦν τί ἐν Ἀθήναις συνέβη μετὰ τὴν τοῦ βασιλέως ἀναχώρησιν. Ὡς ἐνθουμοῦνται οἱ ἡμέτεροι ἀναγνώσται εἶχομεν ἐγκαταλίπει τὰ ἐν Ἀθήναις ἐν ἀνωμάλῳ ἐπαναστατικῇ καταστάσει, πανταχόθεν δ' ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν κατέφθανον ἀγγελίαι ἀνησυχητικαί, τῶν ἐπαναστατῶν ζητούντων τοῦτο ἢ ἐκεῖνο πρὸς ἴδιον συμφέρον, ἐπωφελοῦμενοι τῆς ἐπικρατησάσης ἀναρχίας. Καὶ ὁ μὲν γέρον στρατηγὸς Θεόδωρος Γρίβας μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν οὐδένα οὔτε τὴν προσωρινὴν ἐπαναστατικὴν κυβέρνησιν, διάτασσε τὰ πάντα ὡς αὐτάρχης.

Παρήγγειλε νὰ ἐτοιμάσωσιν αὐτῷ τὰ ἐν Ἀθήναις Ἀνάκτορα ὧρισεν ἐκεῖθεν πρὶν ἢ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας, τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας περιφρονητικῶς ὁμιλῶν περὶ τῶν ἄλλων ἐπαναστατῶν καὶ πολιτευομένων.

Ἐζήτηε νὰ κηρύξῃ τὴν δημοκρατίαν καὶ ἑαυτὸν πρόεδρον ! Φόβος δὲ καὶ τρόμος κατέλαβεν οὐ μόνον τοὺς κατοίκους τῶν

Ἀθηνῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, δι' ὧν ἔμελλε νὰ κατέλθῃ εἰς Ἀθήνας, διότι ὦρα τῆ ὦρα στίφη ἄτακτα καὶ λαφυραγωγὰ συνεσπειρώντο περὶ τὸν δικτάτορα καὶ μέλλοντα πρόεδρον τῆς δημοκρατίας.

Ἐν τούτοις ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις, ἐπιληφθεῖσα ἀπασῶν τῶν τοῦ Κράτους ἐξουσιῶν ἤρξατο νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς συγκλήσεως τῆς μελλούσης νὰ κανονίσῃ τὰ τοῦ βασιλείου, Ἐθνοσυνελεύσεως ἧτις μόλις συνεκλήθη τῆ 10 Δεκεμβρίου.

Τὰ δὲ ἐν τοῖς καλῶς ἡσφαλισμένιοις Ἀνακτόροις ἐναπομείναντα ἀντικείμενα, τὰ ἀνήκοντα τοῖς πρώην βασιλεῦσιν, ἤρξατο νὰ ἀπασχολῶσι τὴν προσωρινὴν Κυβέρνησιν, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ πληρεξούσιοι τοῦ Ὄθωνος ἀμα ἀναχωρησάντων τῶν ἐκπτώτων βασιλέων, οἱ Πρέσβεις Αὐστρίας καὶ Βαυαρίας, δ' ἐγγράφου πληρεξουσιότητος τοῦ Ὄθωνος, ὑποστηριζόμενοι καὶ ὑπὸ τῶν τοιῶν εὐεργετιδῶν Δυναμῶν, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας ἀπήτησαν παρὰ τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως τὴν κινητὴν περιουσίαν τοῦ Ὄθωνος τῆς Ἀμαλίας καὶ τῆς ἀκολουθίας αὐτῶν.

Ἡ Κυβέρνησις συναίνεσασα ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ θέσωσι τὰς οἰκείας ἕκαστος σφραγίδας ἐπὶ τῶν θυρῶν τῶν δωματίων τῶν Ἀνακτόρων, ἐν οἷς ἦσαν κεκλεισμένα τὰ σκεύη καὶ λοιπὰ ἀντικείμενα ὅπως παραλάβωσιν αὐτὰ βραδύτερον.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ δύο πρέσβεις Αὐστρίας καὶ Βαυαρίας ἐζήτησαν νὰ σφραγίσωσιν ἐπίσης καὶ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἰδιαιτέρου γραφείου τοῦ Ὄθωνος, ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐπέτρεψε τὸ τοιοῦτον δισχυριζομένη ὅτι μόνη ἡ ὄσον οὕτω συγκαλουμένη Ἐθροσυνέλευσις ἦτο ἀρμοδίαι ν' ἀποφασίσῃ περὶ τούτου, ὡς καὶ ἐπραξέ διορίσασα ἐπιτροπὴν, ἧτις ἀναγνώσασα αὐτὴν καὶ ἰδοῦσα τὰ φιλοπάτριδα σχέδια τοῦ μεγάλου ἐκείνου βασιλέως ἔχουσε δάκρυα πικρὰ μετανοίας. Ἐν μάλιστα, μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ὁ Γεώργιος Πιετμεζας εἰς τῶν ἐπαναστατῶν Ναυπλίου, λέγουσιν ὅτι ὑπὸ τοιαύτης θλίψεως κατελήφθη, ὥστε ἀπεσύρθη πλέον τῆς πολιτικῆς ἀποθάνων εἰσαγγελεύς, ἡ δὲ Ἐθνικὴ Συνέλευσις κατεδίδασε τὸ ἐπικληθὲν ὑπουργεῖον τοῦ Αἵματος εἰς ὑπερορίαν καὶ στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Ὡς ἐκ τούτου οἱ πρέσβεις διεμαρτυρήθησαν, ἀλλ' οἱ ἄλλοι τῶν

τριῶν εὐεργετίδων Δυναμέων πρεσβευταὶ ἔμειναν οὐδέτεροι οὐδαμῶς παρεμβάντες. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ ὡς πρὸς τὸ μουσεῖον τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχαιοτήτων, ὅπερ ὑπῆρχεν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις.

Μόνον δὲ τοὺς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐν τῷ Ταχυδρομείῳ εὐρεθέντας φακέλλους τοῦ Ὁθωνοῦ καὶ τῆς Ἀμαλίας παρέδωκεν, ὡς εἶχον, ἡ Κυβέρνησις τοῖς πληρεξουσίοις πρεσβευταῖς. Οὕτως ἰαυτὸν τῶν κατὰ τὴν περιουσίαν τοῦ Ὁθωνοῦ διατιθέντων, μετὰ μεσημβριαν τῆς 14 Ὀκτωβρίου συνῆλθεν ἐν τῇ Πλατείᾳ τοῦ Ὁθωνοῦ, ἔκτοτε τῆς «Ὀμομολίας» ἀποκληθείσης, ὡς ὁμονοησάντων στρατοῦ καὶ λαοῦ, ὁ λαὸς τῆς Πρωτευούσης, καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῶν Ὑπουργῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀρχῶν, ἰψάλη πρὸς τὸν Ὑψιστον δοξολογία ὑπὲρ εὐοδόσεως τοῦ ἔργου τῆς Ἐπαναστάσεως, ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐνδεδυμένων τὰς ἀρχιερατικὰς αὐτῶν στολᾶς.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐν τῇ εὐαγγελικῇ αὐτῆς ἀρετῇ, προσέφερε τὰς δοξολογίας αὐτῆς ἀναμείψασα :

«Δώμεν δόξας τῷ Ὑψίστῳ, ὅστις κηθόμενος τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγωνισαμένου, ἐξέτεινε τὴν δεξιὰν αὐτοῦ καὶ ἐνίσχυσεν αὐτὸν ἵνα ἐν μᾶ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ κατορθώσῃ ἀναιμῶτι τὸ μέγα καὶ ἐνδοξον ἔργον τῆς 10ης τοῦ ἐνεστῶτος μηνός !

Μετὰ δὲ τὴν δοξολογίαν ὁ πρόεδρος τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως Δημ. Γ. Βούλγαρης ἀπήγγειλε, γεγωνυῖα τῇ φωνῇ, τὴν ἐπομένην πρὸς τὸν λαὸν προσλαλίαν.

«*Συμπολιταί !*

Ἐφ' ὧν ὑμνήσαμεν τὸν Ὑψιστον, ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ὁποίου ἐξετελέσθη ἔθνικόν ἔργον, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ὁποίου θέλει ἐξασφαλισθῆ ἡ μέλλουσα εὐημερία τῆς Πατρίδος, εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς ἀπευθύνω ὀλίγας συντόμους λέξεις, πεποισθῶς εἰς τὸν ἀκραίφην πατριωτισμὸν ὅστις ἐχαρκτήρισε καὶ χαρακτηρίζει τὸν Ἕλληνα, καὶ συνδέει αὐτὸν μετὰ τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος του. Συμπολιταί ! Αἱ εὐχαὶ καὶ οἱ πόθοι τοῦ ἔθνους ἐξεπληρώθησαν, ἡ ἔθνικὴ

Ἐπαμεινώνδας Δεληγιώργης

ΚΡ. Γ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ ΘΕΩΝΟΣ

κυριαρχία ανέστη! Λαός και στρατός εἰς ἕν ἑνωθέντες ἐν μιᾷ στιγμή, ἀνεδείχθησαν ἀξιοὶ τοῦ μεγάλου μέλλοντός των.

Ἡ πρόην καθεστῶσα τάξις ἔπαυσε ἀνεπιστρεπτεῖ, καὶ νέα τάξις διεδέχθη αὐτήν, χρέος καὶ καθήκον ἔχουσα τὴν εὐδαιμονίαν καὶ δόξαν τῆς Πατρίδος!

Ὑπέκοντες εἰς τὴν ὁμόφωνον φωνὴν τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ γενναίου στρατοῦ ἀνεδέχθημεν ἀσμένως ὑψηλὴν ἔθνικὴν ἀποστολήν· καθήκον ἔχομεν, ὅσον τάχος, νὰ συγκαλέσωμεν ἔθνικὴν συνέλευσιν, διὰ νὰ σκεφθῆ περὶ τῆς νέας Συνταγματικῆς Μοναρχίας.

Διὰ νὰ θράσωμεν δὲ αἰσιώτερον πρὸς τὸν ἔθνικὸν τοῦτον σκοπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐμψυχωθῆ ἡ τάξις, ἡ ἡσυχία, ἀτινα ἐξαρτῶνται ἐκ μόνου τοῦ ἀκραίφου πατριωτισμοῦ σας. Ἐπ' αὐτοῦ ἐρειδόμενοι προκαίνομεν, μετὰ σπουδῆς, νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν ἔθνικὴν ἐντολήν, ἣν ἀνεδέχθημεν.

Πεποιθότες δὲ εἰς τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐλπίζομεν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ὑψίστου νὰ φανῶμεν ἀξιοὶ τῶν προσδοκιῶν του. Αναφερόμεθα, ἐπαναλαμβάνω, εἰς τὸν πατριωτισμὸν σας. Σᾶς συνιστῶ τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην, τὴν ἀμοιβαίαν πίστιν, τὴν ὁμόνοιαν, τὴν ἀδελφότητα, καὶ ἐν γένει τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, δι' ὧν τὰ ἔθνη εὐδαιμονοῦν.

Ἡ πατρίς σας ἔδωκεν ὅπλα πρὸς ἀνάκτησιν τῶν δικαίων σας· λοιπὸν δὲν εἶναι πλέον ἀνάγκη νὰ φέρητε αὐτὰ εἰς χεῖρας, θὰ κάμετε δὲ χρῆσιν αὐτῶν τότε μόνον, ὅταν ἡ πατρίς λάβῃ ἀνάγκην, ὅταν, λέγομεν, ἡχήσῃ ἢ σάλπιγξ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος.

Ἡ νέα κυβέρνησις ἀφιερῶται εἰς τὸν πατριωτισμὸν σας, σᾶς συνιστᾷ τὴν τήρησιν τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας ἐκάστου, τῆς τιμῆς, τῆς ἰδιοκτησίας του. Οὕτως ὀδεύοντες θέλομεν ἀποπερατώσει τὸ μέγα ἔργον, ὅπερ ἤρξάμεθα, θέλομεν διεγείρει ὑπὲρ ἡμῶν τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἐξευγενισμένου κόσμου, καὶ τὴν ἀγάπην τῶν φίλων καὶ Προστατῶν Δυνάμεων.

Οὕτως ἐμμένοντες καὶ πρὸς τοῦτο καὶ μόνον ἐργαζόμενοι, ἄς ὀρκισθῶμεν ἐπὶ τῆς Πλατείας τρύτης, τῆς λαβούσης ἤδη τὸ ὄρατον τῆς «Ὁμονοίας» ὄνομα, καὶ ἄς εἴπῃ ἕκαστος ἡμῶν :

• Ὁρκίζομαι πίστιν εἰς τὴν πατρίδα καὶ ὑπακοὴν εἰς τὰς Ἐθνικὰς ἀποφάσεις. •

Βραδύτερον δὲ ἐγένετο, τῆ 21 Ὀκτωβρίου, ἐν τῷ Πολυγώνῳ (Πεδίῳ Ἄρειος) ἐπίσημος πανήγυρις καθ' ἣν, μετὰ τὴν συνήθη δοξολογίαν, παρουσίας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, παρόντων τῶν μελῶν τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως, τοῦ Ὑπουργείου καὶ πασῶν τῶν ἀρχῶν, τῶν πρέσβειων τῶν φίλων Δυνάμεων, ὡς θεατῶν, ἅπαντος τοῦ ἐν Ἀθήναις στρατοῦ κατὰ σῶμα καὶ πολλοῦ κόσμου ἐγένετο ἡ ὀρκοδοσία τοῦ στρατοῦ, ἡ παράδοσις τῶν νέων σημαίων τοῖς διαφόροις σώμασιν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπῆρχε μόνον ὁ Σταυρὸς καὶ ἡ ἐρυθρὰ τῆς ἐλευθερίας ταινία, ἀποβληθέντος τοῦ βασιλικῆς τοῦ Ὄθωνος θυρεοῦ καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ βασιλικῶν σημάτων.

Μετὰ τὸ πέρας ὑπὸ τὴν μεγάλην ἀψίδα—διότι ἐστήθησαν καὶ ἀψίδες—παρετέθη παρὰ πασῶν τῶν ἀρχῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν γεῦμα, ἐν ᾧ διάφοροι ἐξεφωνήθησαν λόγοι ὑπὸ τε τῶν ἀρχιερέων καὶ ἄλλων πολιτῶν, δι' ὧν συνίστατο τῷ λαῷ ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ ἀδελφότης.

Αἱ ἐν τῷ Πολυγώνῳ στηθεῖσαι ἀψίδες ἦσαν σημαιοστόλιστοι δι' ἔθνικῶν καὶ ἐρυθρῶν ἐπαναστατικῶν σημαίων, ἐπὶ μιᾶς τούτων ὑπῆρχεν εἰς φυσικὸν ἀνάστημα ἡ Ἑλλὰς ἐχουσα ὑψωμένην τὴν δεξιὰν καὶ ὁ Γερμανὸς φέρων τὸ λάβαρον τῆς 25 Μαρτίου 1821. Ἡ δὲ κυριωτέρα ἀψὶς ἔφερεν ἐπὶ τῶν τεσσάρων αὐτοῖς μετώπων μεγάλοις γράμμασιν :

25 ΜΑΡΤΙΟΥ.—3 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ.—11 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ
ΟΜΟΝΟΙΑ.—ΕΥΝΟΜΙΑ.—ΣΤΡΑΤΟΣ.—ΝΕΟΛΑΙΑ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ.—ΤΡΕΙΣ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Ἐν τούτοις, τῆς ἐξώσεως συντελεσθείσης, ὁ ριζοσπαστικὸς τύπος ἤρξατο δημοσιεύων σφοδρότατα κατὰ τῆς πρώην βασιλείας ἄρθρα καὶ ἐνὶ λόγῳ πάντες ἐπροθυμοποιοῦντο τίς πρῶτος νὰ βάλῃ τὸν λίθον κατ' αὐτῆς· ἀλλὰ βραδύτερον ὅμως ἐπῆλθεν ἡ ἐπὶ τῇ ἀνεπανορθώτῳ ἀπωλείᾳ μετάνοια, ἥτις μόνη ἐξήγγισε τοὺς τὴν

ἀντεθνικήν, ἐὰν ἐκ τῶν ὑστέρων κρίνωμεν, ἐκείνην πράξιν διεξαγαγόντας.

Τοσοῦτον δ' εἶχε κορυφωθῆ τὸ κατὰ τοῦ ἐξωσθέντος βασιλικοῦ ζεύγους μῖσος τινῶν, ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα Ἔθων καὶ Ἀμαλία, ἅπερ ἦσαν κοινότατα ἐν Ἑλλάδι πρὸ τῆς ἐξώσεως, τόσον παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ὅσον καὶ τοῖς πλοίοις, ἀτμοπλοίοις, λέμβοις, καταστήμασι, πλατεΐαις, ἐξηλείφθησαν καὶ μετωνομάσθησαν διὰ καταλλήλων ἐθνικῶν ὀνομάτων. Διηγοῦνται δὲ μάλιστα ὅτι πολίτης τῆς Ἔθων καλούμενος μετωνομάσθη Κωστής ἵνα μὴ τυχὸν οἱ φίλοι καλοῦντες αὐτὸν διὰ τοῦ πρώτου ὀνόματος ἀναμιμνήσκονται τῆς ἐκπεσούσης δυναστείας. Ἡ πλατεΐα Ἔθωνος μετωνομάσθη Ὀμοροίας, ὡς καὶ ἦ ἐν Πειραιεῖ, ἀφ' ἧς κατεβίβασαν τὴν ἐπὶ στήλης προτομὴν τοῦ βασιλέως καὶ ἔθηκαν τὴν τοῦ Θεμιστοκλέους, μετωνομάσθη Θεμιστοκλέους, ὁ δῆμος Ἔθωνουπόλεως (Καρύστου) ἀπέβαλε τὴν προσωνομίαν ταύτην, μείναντος, οὐκ οἶδ' ὅπως, μόνου τοῦ τῆς Ἀμαλιάδος· ὁ ἀτμοδρόμων «Ἔθων» μετωνομάσθη «Ἀθηναί», ἢ «Ἀμαλία»: «Ἑλλάς» καὶ ὁ «Λουδοβίκος»: «Μεσολόγγιον». Τὸ Ἐθώνειον Πανεπιστήμιον μετωνομάσθη Ἐθνικόν, αἱ ἐν αὐτῷ εἰκόνες τοῦ Ἔθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας κατεθράυσθησαν ὑπὸ τῶν φοιτητῶν, συνελθόντων πρὸς σχηματισμὸν τῆς Πανεπιστημιακῆς Φάλαγγος, καὶ μόλις πρὸ πενταετίας ἐζώγραφη ἐν τῇ προμετωπίδι αὐτοῦ ἡ εἰκὼν τοῦ Ἔθωνος προστατεύοντος τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, τῇ γενναίᾳ συνδρομῇ τοῦ ἐν Βιέννῃ Ἑλληνοῦ γεροϋσιαστοῦ Νικολάου Δούμπα, μόλις δὲ ἐν τῇ μαρμαρίνῃ στήλῃ τῶν εὐεργετῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἀνεγράφη καὶ τὸ ὄνομα τίνος; τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτοῦ! Σήμερον δὲ μικρὰ τις ὁδὸς ἀπὸ τῆς Πλατείας Συντάγματος εἰς τὴν Λεωφόρον Ἀμαλίας ἄγουσα, ἥτοι ἡ δεξιὰ ὁδὸς ἢ ἄγουσα πρὸς τὰ Ἀνάκτορα φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἔθωνος· ἢ Ἀμαλία κατὰ τοῦτο ὑπῆρξεν εὐτυχεστέρα διότι τὸ ὄνομα αὐτῆς κοσμεῖ τὴν φερώνυμον λεωφόρον.

Οὕτως ἐξηκολούθει ὁ κατὰ τῶν ἐκπτώτων βασιλέων δημοσιογραφικὸς ἀγὼν, ὅστις μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου ἐκόπασε καὶ καθησύχασαν ὅπως οὖν τὰ ἐν Ἀθήναις, ἢ δὲ μετὰ ταῦτα ἐπελ-

θούσα γαλήνη ἔδωκεν ἀφορμὴν τῷ ἐνθουσιῶδει ποιητῇ Μπίλλερ νὰ γράψῃ τὸ δίστιχον ἐκεῖνο :

*« Ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μόνη ἀντιστάσεως μὴ οὔσης
ἔθραυσαν ἀρειμανίως τοὺς φανούς τῆς πρωτευούσης. »*

Καὶ οὕτως ἔληξεν ἡ ἀναίμακτος (1) τῆς ἐξώσεως τοῦ Ὀθωνος στάσις καὶ σὺν ταύτῃ καὶ τὸ ἔργον ἡμῶν, ᾧπερ, εἰπόντες τινὰ περὶ τῆς προόδου τοῦ ἔθνους κατὰ τὰς δύο τελευταίας δεκαετηρίδας, δίδομεν τέλος.

Ἀποπερατώσαντες τὸ δεῦτερον Μέρος τῆς παρούσης Ἱστορίας ἡμῶν, ὡς ἐνθυμοῦνται οἱ ἡμέτεροι ἀναγνώσται, εἶχομεν ἀναγράψαι τὰ κατὰ τὰς προόδους τοῦ ἔθνους, τὰς ἐν τῇ πρώτῃ δεκαετηρίδι

(1) Εὐτυχῶς, καθ' ὅλην τὴν ἐν Ἀθήναις ἐπανάστασιν οὐδεὶς φόνος συνέβη ἐκτὸς τοῦ ἐξ ἀπρονοησίας μᾶλλον ἢ ἐκ καθήκοντος φόνου τοῦ ἐν Πειραιεῖ φρουράρχου.

Ὁ Γλαρχος Καραγιαννόπουλος, φρούραρχος Πειραιῶς, ἐγκαταληφθεὶς κατὰ τὴν πρωίαν τῆς 11 Ὀκτωβρίου ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, εἶχε καταφύγει, φρονίμως ποιῶν, εἰς τὴν γαλλικὴν ναυαρχίδα «Ζηροβία», ἐν ἣ καὶ προεγεύθη μετὰ τοῦ ναυάρχου Τουσάρ, παρακινήσαντος αὐτὸν νὰ μὴ ἐξέλθῃ ἀλλ' ἄμα τῇ ἀγγελίᾳ τῆς ἐμφανίσεως τῆς « Ἀμαλλας », ὁ φιλότιμος Γλαρχος, πᾶσαν ἀποβαλὼν περίσκεψιν, ἐξῆλθε λάθρα διὰ πορθμείου, διανοούμενος νὰ ἐνεργήσῃ τι ὑπὲρ τῆς δημοσίας τάξεως· ἀλλὰ τότε ὀχλαγωγία τις οἰνοπλήκτων στρατιωτῶν, μέρος μὲν ἐξ Ἀθηναίων καταβάντων, μέρος δ' ἐκ Σύρου κομισθέντων ὑπ' ἀτμοπλοίου τῆς Ἑλληνικῆς ἑταιρίας, διέτρεχε τὰς ἀγυῖας τοῦ Πειραιῶς πυροβολοῦσα καὶ κραυγάζουσα. Ὁ Καραγιαννόπουλος, γνωσθεὶς καὶ προσβληθεὶς παρὰ τῇ κρηπίδι, κατῳρῳσε, γενναίως ἀμυνόμενος, νὰ εἰσπηδήσῃ ἐντὸς πορθμείου τινός καὶ ν' ἀπομακρυνθῇ, ἀλλὰ, πυροβολησάντων ἐκείνων, οἱ μὲν δύο κωπηλάται αὐτοῦ, φοβηθέντες, ἀνεπήδησαν εἰς τὴν θάλασσαν, αὐτὸς δέ, πληγωθεὶς, συνελήφθη καθ' ἣν στιγμὴν αἱ γαλλικαὶ λέμβοι ἀπεστέλλοντο ἤδη ἐκ τῆς φρεγάτας πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ. Τραυματισθεὶς δὲ καὶ πάλιν, κατελόγχισθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐντὸς τῆς κομιζούσης αὐτὸν ἡμιθανῆ εἰς τὸ Θεραπευτήριον τοῦ Στρατιωτικοῦ Σχολείου ἀμάξης.

τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος συντελεσθείσας, νῦν δ' ἀποπερατοῦντες τὸ ὅλον ἔργον δὲν νομιζομεν ἄσκοπον νὰ ἀναδράμωμεν καὶ αὐτῆς ἐκεῖσε ὅθεν ἤρξάμεθα τῶν δύο τελευταίων Μερῶν τῆς «*Ἱστορίας τοῦ Ὀθωνος*» καὶ ἐπισκοπήσαντες τὴν ἐν γένει ἐπισυμβῆσαν ἐθνικὴν πρόοδον νὰ νὰ ἐξαγάγωμεν ἀσφαλῆς τὸ περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος πόρισμα ἡμῶν.

Κατὰ τὰς δύο ταύτας τελευταίας δεκαετηρίδας πολλὰ καὶ ποικίλα εἰσὶ τὰ στοιχεῖα, ἅπερ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐθνικὴν πρόοδον καὶ ἰδίως τὸ Σύνταγμα.

Τὰ κατὰ τὴν ἐκπαίδευσιν ἔλαβον μεγάλην ἐπίτασιν, ἐκδοθέντων πρὸς τοῦτο διαφόρων νόμων καθοριζόντων τὴν κανονικωτέραν καὶ τελειοτέραν λειτουργίαν τῆς τε ἀνωτάτης, τῆς μέσης καὶ τῆς κατωτέρας ἐκπαίδευσως.

Οὕτω τῷ 1850 πρὸς σπουδὴν τῶν φοιτητῶν τῆς Βοτανικῆς ὁ κήπος Χασικῆ προσετέθη τῷ Πανεπιστημίῳ ὡς Βοτανικὸς κήπος, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκανονίσθησαν τὰ τῶν φροντιστηρίων, τῷ 1851 τὰ περὶ τοῦ χρόνου τῶν διακοπῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1855 καὶ ἐφεξῆς ἐκανονίσθησαν ἐπὶ τὸ βέλτιον τὰ τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς καὶ τοῦ Φαρμακευτικοῦ Σχολείου, τὰ περὶ τῆς Ἀστυκλικῆς ἰδρυθείσης τῷ 1857, ἐν ᾧ εὗρισκον φάρμακα δωρεὰν καὶ ἄλλην περίθαλψιν ἐκατοντάδες ὄλων πτωχῶν ἀνθρώπων, καὶ ὡς παράρτημα τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς, τῷ 1845 (1), προτάσει τοῦ Ἀγγλοῦ ὀφθαλμιάτρου

(1) Ἦδη πρὸ αὐτοῦ συνέστη ἐπιτροπὴ πρὸς ἀνέγερσιν Νοσοκομείου τῶν Ὀφθαλμίωντων, ἥτις καὶ ἐνεκρίθη διὰ διατάγματος τῆς 14)26 Αὐγούστου 1843, οὗ τὸ 4ον ἄρθρον ἔχει ὧδε : «*Ἡ ἀνέγερσις καὶ διατήρησις τοῦ Καταστήματος θέλει διευθύνεσθαι ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἀνεξαρτήτως, κατὰ τοὺς ἐν ἰσχύϊ νόμους, ἐπιστηριζομένης μόνον εἰς ἐθελουσίους συνδρομὰς τῶν φιλανθρώπων, τῶν ὁποίων ἡ βοήθεια δικαίως περιμένεται, ἵνα ἀνεγερθῆ καὶ διατηρηθῆ κατάστημα μέλλον νὰ συντείνῃ τὰ μέγιστα πρὸς διάδοσιν καὶ διατήρησιν τῆς δράσεως, δηλαδὴ τῆς ὑλικῆς ἐκείνης δυνάμεως, ἥτις δύναται νὰ διατηρηθῆ ὡς τὸ πολυτιμότερον δῶρον τοῦ Ὑψίστου.*» Τὸ Νοσοκομεῖον τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1854 μέχρι σήμερον διευθύνει ὁ καθηγητῆς Ἀναγνωστάκης δωρεάν.

Νεγλερμπέη καὶ τοῦ ἀρχιάτρου τοῦ βασιλείως Ρέζερ, προσενεγκόντος τὰ πρῶτα κεφάλαια, τὸ ἐπὶ τῆς λεωφόρου Πανεπιστημίου *Ὀφθαλμιατρεῖον*, ὅπερ μόλις ἀπεπερατώθη τῷ 1854 διὰ συνεισφορῶν τῶν ὁμογενῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας.

Τὸ φιλανθρωπικὸν τοῦτο κατάστημα ἐξ ἰδιωτικῶν συνεισφορῶν συντηρούμενον χρησιμεύει ὡς *Ὀφθαλμολογικὴ Κλινικὴ* τῆς Ἰατρικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Σχολῆς (1).

Ἐν δὲ τῇ μέσῃ ἐκπαιδεύσει τῷ μὲν 1846 ἰδρύθησαν τρία Γυμνάσια : τὸ τῆς Λαμίας, τὸ τῆς Τριπόλεως καὶ τὸ τοῦ Μεσολογίου, καὶ δεκαεννέα Ἑλληνικὰ σχολεῖα· τῷ 1850 ἐκανονίσθησαν τὰ τῆς διακοπῆς τῶν μαθημάτων τῶν τε Γυμνασίων καὶ τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων, τὰ περὶ εἰσαγωγῆς ἐμπορικῶν μαθημάτων ἐν τοῖς Γυμνασίοις, τὰ κανονιστικὰ τῶν συνεδριάσεων τῶν καθηγητῶν καὶ ἄλλων τοιούτων, ἅπερ ἀπὸ τοῦ 1836 κανονισθέντα ἔχρηζον τροποποιήσεως πρὸς ἀπρόσκοπτον καὶ τελεσφόρον λειτουργίαν οὕτως, ὥστε Γυμνάσια ἀνὰ πᾶν τὸ Κράτος κατὰ τὸ 1862 ὑπῆρχον ἑνδεκα : α) τὸ τῶν Ἀθηνῶν, β) τὸ τῶν Καλαμῶν, γ) τὸ τοῦ Ναυπλίου, δ) τὸ τοῦ Μεσολογίου, ε) τὸ τῆς Λαμίας, ς) τὸ τῆς Χαλκίδος, ζ) τὸ τῆς Τριπόλεως, η) τὸ τῶν Πατρῶν, θ) τὸ τῆς Σπάρτης, ι) τὸ τῆς Σύρου, ια) τὸ τοῦ Πειραιῶς, ἧτοι ἐν ἐν ἑκάστη ἑδρᾷ Νομοῦ, ἐκτὸς τοῦ τῆς Πειραιῶς, Ἑλληνικὰ Σχολεῖα ἑκατὸν ἑβδομήκοντα ἑννέα, 369 δημοτικὰ Σχολεῖα καὶ μία γεωργικὴ Σχολή, ἡ ἐν Τύρινθι.

Εἰς τὰ τῆς μέσης δ' ἐκπαιδεύσεως συνέβάλετο τὰ μέγιστα καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία τῶν πλουσιῶν ὁμογενῶν, οἵτινες διάφορα ἐν Ἀθήναις ἰδίαις δαπάναις, ἀνήγειραν καὶ ἐπροικοδόμησαν ἐκπαιδευτήρια.

Οὕτω τῷ 1857 ἤρξατο ἡ, κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς, μεγάλη οἰκοδομὴ τοῦ *Βαρβακείου Λυκείου*, ὅπερ μόλις τῷ 1860 ἀπεπερατώθη. Τὸ σχέδιον εἶναι τοῦ Ἑλλήνος ἀρχιτέκτονος Κάλκου, ἡ δὲ δαπάνη

(1) Τὸ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ σχέδιον αὐτοῦ ἔδωκε μὲν ὁ Δανὸς ἀρχιτέκτων Χάνσεν, ἐξετέλεσεν ὅμως ὁ Ἕλληνας τοιοῦτος Λυσάνδρος Κανταντζόγλου καὶ βραδύτερον ἐπεσκεύασεν ὁ ἀρχιτέκτων Γ. Μεταξᾶς.

ἐγένετο ὑπὸ τοῦ φερωνόμου ἐκ Ψαρῶν Ἰωάννου Α. Βαρβάκη κληροδοτήσαντος τῇ Ἑλλάδι 1,000,000 ρωσικῶν ρουβλίων, ἐφ' ᾧ καὶ τὸ Ἔθνος εἰς μνήμην αἰδίων αὐτοῦ ἵδρυσεν αὐτῷ τὸν ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Ζαππείου τῶν Ὀλυμπίων μαρμάρινον ἀνδριάντα μετὰ τεσσάρων συμβολικῶν παραστάσεων.

Ἐν ἔτει 1852 ἰδρύθη καὶ τὸ τῆς, ἐν ἔτει 1836 ἐν Ἀθήναις, ἰδρυθείσης *Φιλεκπαιδευτικῆς Ἐταιρίας* μέγαρον, δαπάναις τοῦ φιλοπάτριδος ὁμογενοῦς Ἀποστόλου Ἀρσάκη. Τὸ σχέδιον τοῦ Ἀρσακείου, οἰκοδομηθέντος κατὰ τὴν λεωφόρον Πανεπιστημίου, ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Λ. Κανταντζόγλου καὶ ἐστοίχισεν ὑπὲρ τὰς 500,000 δραχμῶν· βραδύτερον δὲ (1865) ἰδρύθη παρὰ τὸ Ἀρσακεῖον μετὰ προσόψεως ἐπὶ τῆς λεωφόρου Σταδίου καὶ τὸ *Γοσίτσειον* Παρθεναγωγεῖον ἀρχιτεκτονοῦντος τοῦ Λ. Κανταντζόγλου. Ἐκλήθη δὲ *Γοσίτσειον* διότι ἡ Ἑλένη Μιχ. Γοσίτσα προσήνεγκεν 170,000 δραχμῶν πρὸς ἀνεγερσιν αὐτοῦ.

Τῷ 1844 (Μαΐου 15) ἰδρύθη διὰ τῆς ἐξ 950,000 δραχμῶν μεγάλης δωρεᾶς τῶν ἀδελφῶν Μάνθου καὶ Γεωργίου Ριζαρῶν, ἡπειρωτῶν, ἡ κατὰ τὴν λεωφόρον Κηφισίας ἱερατικῆ Ριζάρειος Σχολῆ, σκοποῦσα τὴν βελτίωσιν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ ἐλληνικοῦ κλήρου. (1)

Ἐν ἔτει 1855 (8 Ἰουλίου) ἰδρύθη καὶ τὸ κατὰ τὴν ὁδὸν Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ Ὀρφανοτροφεῖον τῶν Θεληῶν, ὅπερ ὡς ἐκ τῆς προστασίας τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας καὶ τῆς ἐξ 87,696 δραχμῶν δωρεᾶς αὐτῆς ἐκλήθη *Ἀμαλλεῖον Ὀρφανοτροφεῖον* καίτοι τὸ πρῶτον συνελαβε τὴν ιδεάν ἢ Ἐψηλάντη καὶ ἐκαλεῖτο *Ἐθνεκόν*. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν περιέλαβε τὰ ὡς ἐκ τῆς χολέρας τῆς ἐκ τῆς Γαλλικῆς κατοχῆς τοῦ 1854 μείναντα ὄρφανά, εἶτα ὅμως ἐγενίκευσε τὸν σκοπὸν αὐτοῦ καὶ σήμερον κατέστη ἓν τῶν ἀρίστων φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων. Τὸ σχέδιον αὐτοῦ ἔδωκεν ὁ Ἕλλην ἀρχιτέκτων

(1) Ἐκτὸς τῶν 950,000 δραχμῶν τῶν Ριζαρῶν, ὧν ὁ ἕτερος, ὁ Γεώργιος, κεῖται ἐν τάφῳ ἰδίῳ ἐντὸς τῆς Σχολῆς, προσήνεγκεν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἔκτοτε ὁμογενεῖς μεγάλα ποσά, οὕτως ὥστε ἡ Σχολὴ αὕτη εὐπορεῖ. Τὰ κατ' αὐτὴν ἰδὲ ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κ. Ν. Ράδου : Τὰ κατὰ τὴν Ριζάρειον Ἐκκλησιαστικὴν Σχολήν, Ἀθήναι 1891.

Δημ. Ζέζος και έστοίχισεν ύπέρ τὰς 460,000 δραχμῶν, και τῷ 1856, κατὰ τὴν ὁδὸν Πειραιῶς, Ὁρφανοτροφείον τοῦ Γεωργίου και Ἑλένης Χατζῆ-Κώστα, ὅπερ έστοίχισεν ύπέρ τὰς 205,000. Ἐν αὐτῷ τὰ ὄρφανὰ διδάσκονται βιοποριστικὰς τέχνας και θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν φιλανθρωπικωτάτων τῆς πρωτευούσης καταστημάτων (1).

(1) Ἴδου δὲ ἐφέτος πῶς ἔχει ἡ κατάσταση αὐτοῦ :

Ἐκ τῶν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο προϋπολογισθέντων ἐξόδων ἐκ δραχ. 115,480 ἐδαπανήθησαν μόνον δραχ. 91,409.47, τὰ δὲ ἔσοδα ἀνῆλθον εἰς δραχ. 91,930.42. Καθ' ὅλον τὸ ἔτος τοῦτο κατὰ μέσον ὄρον συνετηρήθησαν ἐν τῷ Ὁρφανοτροφείῳ 207 ὄρφανοί, ἐφ' ἑκάστου τῶν ὁποίων ἀναλογούσαι δραχ. 441.58 ἐτησίως, ἢ δραχ. 36.80 κατὰ μῆνα ἐκ τῶν γενομένων ἐξόδων. Πρὸς διατροφήν τῶν 207 τούτων ὄρφανῶν και 17 ἐκ τῶν μελῶν τοῦ προσωπικοῦ τῶν διατιτωμένων ἐν τῷ Ὁρφανοτροφείῳ, ἐν ὄλῳ 224 ἀτόμων, ἐδαπανήθησαν δραχ. 45,735.08, ἐξ ὧν ἀναλογούσιν εἰς ἑκάστον ἀτομον δραχ. 224 κατ' ἔτος, ἢ λεπτὰ 56 περίπου καθ' ἑκάστην ἡμέραν.

Ὁ ἀριθμὸς ὁμοῦ τῶν νῦν (1893) ἐν τῷ Ὁρφανοτροφείῳ διατιτωμένων ὄρφανῶν περιορίσθη εἰς 187. Τὴν ἀνάγκην ταύτην ἠσθάνθη ἔτι μᾶλλον τὸ Συμβούλιον, καθ' ὅσον ἀνέκαθεν ἔχει καθιερώσει τὴν ἀρχὴν νὰ περιορίζῃ τὰς δαπάνας ἐντὸς τῶν τακτικῶν ἐσόδων τοῦ ἰδρυμάτος τούτου, μὴ θίγον τὰ κεφάλαια τῆς περιουσίας αὐτοῦ. Εἰς τὸ μέτρον τοῦτο ἐμμένει ἀπαρεγκλίτως και εἰς τοῦτο ὀφείλεται ἡ μέχρι δεκαπλασιασμοῦ αὐξήσις τῆς ἀρχικῆς περιουσίας τοῦ Ὁρφανοτροφείου και τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατ' ἀρχὰς καταταχθέντων ἐν αὐτῷ 20 ὄρφανῶν, ὅτε ἤρξατο τοῦτο λειτουργοῦν τὴν 16 Φεβρουαρίου τοῦ 1856.

Ἡ χρηματικὴ περιουσία τοῦ Ὁρφανοτροφείου, ἥτις ἀνήρχετο κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη εἰς 2,000,000 περίπου, ἠλαττώθη ἐν μέρει ὡς ἐκ τῆς ὑπότιμήσεως τῶν εἰς αὐτὸ ἀνηκουσῶν 265 μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς· ἀλλὰ μέρος τῆς ζημίας ταύτης καλύπτεται διὰ τῆς ὑπερτιμήσεως τῶν 200,000 φράγκων, τῶν κατατεθειμένων εἰς τὴν Γαλλικὴν Τράπεζαν εἰς χρυσὸν ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ αἰοιδήμου Παπαρῆ. Ἡ δὲ κτηματικὴ περιουσία του μετὰ τῶν καταστημάτων αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 800,000 περίπου δραχμῶν.

Πρὸ δωδεκαετίας συνέστη ἰδιαίτερον ταμεῖον ὑπὲρ τῶν ὄρφανῶν πρὸς περίθαλψιν αὐτῶν μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν των. Πόροι τοῦ

Ἐν δὲ τῇ κατωτάτῃ ἐκπαιδεύσει συνετελέσθη μεγάλη μεταβολή· διότι ἐν ἔτει 1856 ἐτροποποιήθη ὁ ἀπὸ τοῦ 1833 δημοσιευθεὶς ὀδηγὸς τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου ἐπὶ νέων παιδαγωγικωτέρων βάσεων, αἵτινες μόλις τῷ 1880 μετεβλήθησαν διὰ Διατάγματος, κανονίζοντος τὴν νέαν μέθοδον διδασκαλίας ἐν τοῖς δημοτικῶν σχολείοις.

Πρὸς μόρφωσιν δὲ διδασκάλων, ἐν ἔτει 1856, ἐξεδόθη διάταγμα περὶ τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως τοῦ διδασκαλείου καὶ μετὰ ἐν ἔτος περὶ ὑποτροφίας τῶν ἀριστευόντων μαθητῶν τοῦ διδασκαλείου. Ἐφρόντισε δὲ καὶ περὶ τῶν προσόντων τῶν τε καθηγητῶν καὶ ἐλληνοδιδασκάλων διὰ διατάγματος τοῦ 1850 καὶ τῶν δημοδιδασκάλων καὶ δημοδιδασκαλισσῶν διὰ διατάγματος τοῦ 1856, περὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων, εἰσαγομένων διὰ διαγωνισμοῦ, περὶ τῆς ἐντελεστεράς διοργανώσεως τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου (1856), περὶ σχεδίου Μουσείου Ἀρχαιοτήτων, περὶ τοῦ Φυσιογραφικοῦ Μουσείου (1858), ἐν ᾧ καὶ πολλὰ ἐκ τῶν ἐν *Πικέρμι* ἀνευρεθέντων παλαιοντολογικῶν ζῶων κατετέθησαν.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ *Πικερμίου*, χωριδίου εἰς τετράωρον ἀπόστασιν ἀπ' Ἀθηνῶν, κειμένου μεταξὺ Μαραθῶνος καὶ Πεντέλης, εἰσι περίφημοι διὰ τὰ ἐν αὐτοῖς παλαιοντολογικὰ εὐρήματα, ὧν, δυστυχῶς, τὰ πλεῖστα ἐστάλησαν εἰς Μόναχον, ὡς νὰ μὴ ἦσαν χρήσιμα ἐν Ἑλλάδι, ἐν τῷ πενιχρῷ ἡμῶν Φυσιολογικῷ Μουσείῳ. Ταῦτας δὲ περιέγραψαν οἱ φυσιολόγοι Βάγνερ καὶ Ρότ.

Ὁ Γάλλος φυσιολόγος Ἀλβέρ Γωδρὺ(1) ἀνεῦρεν ὅτι ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν γ' ἐποχὴν τῆς μειοκαίνου περιόδου μετ' ἀμμωδῶν

ταμείου τούτου ὠρίσθησαν κατ' ἀρχὰς ποσοστά τινα τῆς ἐργασίας των· ἀλλὰ μετὰ τρία ἔτη, ἐνοικισθέντων τῶν ἐργαστασίων, ἀπεφασίσθη νὰ κατατίθεται εἰς τὸ ταμεῖον τοῦτο τὸ ἥμισυ τοῦ μισθώματος καὶ κατόπιν τὸ ὅλον αὐτοῦ. Οὕτω τὸ ταμεῖον τοῦτο περιέχει σήμερον δραχ. 14,094.17, κατατεθειμένως ἐν τῇ Ἑθνικῇ καὶ Βιομηχανικῇ Τραπεζῇ εἰς χρεώγραφα καὶ μετρητὰ.

(1) Albert Gaudry, Animaux fossiles ; Geologie de l' Attique, Paris 1862.

διαστρώσεων και ἐκήρυξεν ὅτι ἡ τῶν ἀπολιθώσεων διάστρωσις τοῦ χωρίου Πικέρμι εἶναι ἡ πλουσιωτάτη πασῶν, ὅσας οἱ γεωλόγοι μέχρι σήμερον γινώσκουσιν, ἐφ' ᾧ καὶ αὐτὸς ἐπεχείρησε τῷ τε 1855 καὶ τῷ 1860 ἐκκαφᾶς καὶ εὔρε πληθὺν ὄστων προκατακλυσμαίων ζῶων ἐκλειψάντων νῦν, οἷον ρινόκερω δίκερω, τοῦ μεγάλου Ἐρμυμανθίου κάπρου, τοῦ ἑλληνικοῦ λεπτόδοτος· τοιαύτην δ' ὁ Γωδρὺ εὔρε πληθὺν ὄστίων, ὥστε ὁ ὄπαδὸς τοῦ Κυβιᾶ ἀπεκατέστησεν 20 ζῶα τῆς τῶν τετραχείρων οἰκογενείας, 2 μαστόδοντας, 2 δεινοθήρια, 9 κάπρους γιγαντιαίους, 26 ρινόκερος, 74 ἵππάρια, 2 καμηλοπαρδάλεις, 11 ἑλλαδοθήρια, 150 ἀντιλόπας καὶ μέγαν ἀριθμὸν μικροτέρων ζῶων.

Κατὰ τὰς δύο ταύτας δεκαετηρίδας ἤρξατο καὶ ἡ συστηματικὴ τῆς ἀρχαιολογίας μελέτη ὑπὸ τε τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ἀλλοδαπῶν καὶ ἰδίως τῶν Γάλλων οἵτινες πρῶτοι καθίδρυσαν, ἐπὶ οἰκοπέδου δωρηθέντος αὐτοῖς ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀρχαιολογικὴν Σχολήν, ἥτις τῷ 1846 ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τὸν τίτλον Γαλλικὴ Σχολή, ὑπὸ τοῦ Σαλθανδῦ καὶ ἐν ἔτει 1850 ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῶν ὠραίων Γραμμάτων τεθεῖσα παρήγαγε πολλοὺς ἀρχαιολογικοὺς θησαυροὺς εἰς μίσον καὶ πολλαχῶς εὐηργέτησε τὴν ἐπιστήμην διὰ τῶν ἔργων αὐτῆς δημοσιευομένων ἄλλοτε μὲν ἐν τοῖς Ἀρχείοις τῶν Ἐπιστημονικῶν Ἀποστολῶν, νῦν δὲ, ἀπὸ τοῦ 1877, ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἑλληνικῆς ἀλληλογραφίας, ὅπερ βρῖθκει ἀρχαιολογικῶν ἀρθρῶν τὰ μάλιστα ἀξίαναγνωστων.

Ἐν ἔτει 1859 κατετέθη καὶ ὁ θεμέλιος λίθος τῆς Ἀκαδημίας, τοῦ περικαλλεστέρου τῶν νεωτέρων τῶν Ἀθηνῶν κτιρίου, χορηγούντος τοῦ βαρόνου Σίμ. Σίνα, ὅστις ἰδαπάνησεν ὑπὲρ τὰ 2,000, 000 δραχμῶν.

Τὸ κτίριον ὑποδομήθη ἐκ Πεντέλης οἰοῦ μαρμάρου κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ διασήμεου ἀρχιτέκτονος Θ. Χάνσεν, κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν κτιρίων μετὰ ζωοφόρου ἐγχρώμου καὶ παραστάδος καὶ ἰωνικῶν κιόνων καὶ δύο στηλῶν φερουσῶν τὰ ἀγάλματα τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς. Ταῦτα πάντα, ὡς καὶ τὰ δύο τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Σωκράτους εἶναι καλλιτεχνήματα τοῦ Ἑλλη-

νος γλύπτου Λ. Δρόσου. Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ταύτῃ μόλις τῷ 1886 ἀποπερατωθείση μέλλει νὰ συνέλθῃ ἢ κατὰ μίμησιν τοῦ Γαλλικοῦ Πανακαδημιακοῦ (Institut de France), νέα τῶν Ἑλλήνων ἀκαδημία, ἐξ ἧς ἐλπίζει νὰ διαμορφωθῇ ἢ τε νέα ἡμῶν γλῶσσα καὶ οἱ σταθεροὶ καὶ μόνιμοι ἐπιστημονικοὶ ὄροι, ἵνα οὕτως ἀναγινώσκοντες τὰ κατ' αὐτὴν συγγραφεσόμενα βιβλία ὤμεν ἐν θέσει, πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ Ἕλληνες, νὰ ἐννοῶμεν ἀλλήλους γράφοντες.

Ἡ Ἀκαδημία ἐσωτερικῶς εἶναι τοιχογραφημένη θαυμασίως διὰ τοῦ μύθου τοῦ Προμηθέως καὶ φέρει καὶ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἰδρυτοῦ Σίνα, οὗ αἰωνία ἡ μνήμη.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπελύθη αἰσιῶς καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐπεισόδιον, ὕπερ ἀπὸ τοῦ 1833 ἀρχόμενον διὰ τῆς αὐτοδικαιῶς ἀνακηρύξεως τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἀφ' οὗ ἀπὸ αἰῶνων ἐξηρτάτο, ἐλυμαίνετο ἐπὶ ὀλοκλήρον δεκαεπταετίαν τὴν Ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν κινδυνεύον νὰ λάβῃ λυπηρὰς διὰ τὸ ἔθνος διαστάσεις. Οὕτω λοιπὸν τῇ 29 Ἰουνίου 1850 διὰ τοῦ λεγομένου *Τόμου* ἢ *Μεγάλη* τοῦ Χριστοῦ Ἑκκλησία ἐχειραφέτησε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις πλέον ἔκτοτε εἰσῆλθεν εἰς πνευματικὴν συγκοινωνίαν μετ' αὐτῆς καὶ ἐπανάλαβε τὰς προτέρας μετὰ τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας σχέσεις. Οὕτως ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία κανονικῶς χειραφετηθεῖσα καὶ αὐτοκέφαλος κηρυχθεῖσα ἐστράφη εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν κατ' αὐτὴν ἐφ' ᾧ καὶ τῷ 1852 ἐκανονίσθησαν τὰ περὶ ἐπισκοπῶν, ἐπισκόπων καὶ τοῦ κλήρου, ὁ καταστατικὸς νόμος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῷ 1856 τὸ περὶ τῶν Ἱερατικῶν Σχολῶν, ὧν ἰδρῦθησαν τρεῖς μία ἐν Ἀθήναις, μία ἐν Χαλκίδι καὶ ἑτέρα ἐν Τριπόλει, ἐκτίσθησαν διάφοροι ἱεροὶ ναοὶ ἐν τε ταῖς ἐπαρχίαις καὶ τῇ πρωτεύουσῃ, ἧς εἰς τὴν πληθὺν ἀπιδουσα ἡ Κυβέρνησις διὰ νόμου ἐν ἔτει 1861 παρεχώρησε τῇ ὁμοδόξῃ παροικίᾳ τῶν Ρώσων τὸν, κατὰ τὴν ὁδὸν Φιλελλήνων, ἀρχαῖον βυζαντινὸν ναὸν τοῦ *Ἁγίου Νικοδήμου*, ὅστις ἔκτοτε πολλάκις καλλωπισθεὶς ἐγένετο εἰς τῶν καλλίστων ναῶν τῆς πρωτεύουσῃς χρησιμεύων καὶ ὡς παρεκκλήσιον τῆς ἐνταῦθα Ρωσικῆς Πρεσβείας.

Ἄλλὰ καὶ περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς συγκοινωνίας τὰ μέγιστα ἐπεμελήθη, φροντίσασα διὰ συνθηκῶν καὶ συμβάσεων νὰ καταστήσῃ

ταχυτέραν τὴν πνευματικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἐπίμειξιν. Οὕτω δέ, τῇ 29ῃ Ἰανουαρίου 1846, συνήφθη ἡ ἐμπορικὴ μετὰ τοῦ Ἀνοβέρου συνθήκη διὰ τοῦ Πέτρου Δηλιγιάννη καὶ τοῦ Βαυαροῦ προξένου Φρειδερίκου Στρόγκ.

Τῇ 20ῃ Νοεμβρίου 1846 ἐγένετο ἡ ταχυδρομικὴ σύμβασις, ὑπογραφείσα ὑπὸ τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ τῶν Ταχυδρομείων Γ. Σκούφου καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς ἐν Μασσαλίας ἑδρευούσης ἀτμοπλοικῆς ἐταιρίας Σ. Ρουστάν, δι' ἧς ἡ τελευταία αὕτη ὑπεχρεοῦτο νὰ τηρῇ συγκοινωνίαν μετὰ τὴν Γαλλίας, Ἰταλίας, Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας· τῇ 12ῃ Ἰουνίου 1850 ἡ μετὰ τῆς Ρωσίας ἐμπορικὴ συνθήκη διὰ τοῦ Α. Λόντου καὶ τοῦ πρεσβευτοῦ Ι. Περσιάνη· τῇ 15ῃ Ὀκτωβρίου 1852 ἡ μετὰ τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας ἐμπορικὴ συνθήκη διὰ τοῦ Α. Παίκου καὶ τοῦ ἐπιτετραμμένου Καρόλου Ἐιδένσταμ· τέλος, τῇ 27ῃ Μαΐου 1855, ἡ μετὰ τῆς Τουρκίας ἐμπορικὴ συνθήκη.

Αὗται ἦσαν αἱ πρῶται μετὰ τῶν ξένων ἐπικρατειῶν ἐμπορικαὶ τῆς Ἑλλάδος συμβάσεις καὶ συνθήκαι ἀνανεωθείσαι, τροποποιηθείσαι καὶ πολλαπλασιασθεῖσαι εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον, ἀναλόγως τῆς ἐπαυξήσεως τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας καὶ τῶν νέων ἀπαιτήσεων τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐν γένει συναλλαγῆς.

Κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον, ἡ μετὰ τῆς Αὐστρίας διομολογηθεῖσα ταχυδρομικὴ σύμβασις ἀπὸ τῆς 7ης Μαρτίου 1843, ἅτε ἀτελεστάτη οὖσα, ἔπαυσεν ἰσχύουσα, καὶ τῇ 27ῃ Νοεμβρίου 1850 μετὰ τοῦ Γ. Σκούφου καὶ τοῦ ἐπιτετραμμένου τῆς Αὐστρίας Φρειδερίκου Ἰγγιλχάιμ συνετάχθη καὶ ὑπογραφή νέα σύμβασις περὶ τακτικῆς καὶ περιοδικῆς συγκοινωνίας μετὰ τὴν Ἑλλάδος, Αὐστρίας καὶ τῶν λοιπῶν κρατῶν διὰ τῶν αὐστριακῶν ἀτμοπλοίων τοῦ Λούδ τῶν ἐκτελούντων τὴν διὰ θαλάσσης αὐστριακὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν.

Ἡ ταχυδρομικὴ αὕτη σύμβασις, ἡ κανονίζουσα τὸ τότε πολὺπλοκον σύστημα τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, τὰ ποσοστὰ τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰ ἑλληνικὰ καὶ αὐστριακὰ ταχυδρομεῖα, τὸν τρόπον τῆς πληρωμῆς καὶ τῶν ἰσολογισμῶν, εἶχεν ὡς παράρτημα ἀποτελοῦν συμπληρωματικὸν μέρος αὐτῆς, ἐτέραν σύμβασιν τῆς ἑλληνι-

κῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν ἀτμοπλοϊκὴν ἑταιρίαν τοῦ Λούδ, δι' ἧς παρεχωροῦντο αὐτῇ σπουδαιότατα προνόμια : αὐτῇ αὐτῇ ἡ ἑλληνικὴ ἀκτοπλοία, ἡ τῶν ἑλληνικῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων πόλεων συγκοινωνία.

Ἡ τότε ἑλληνικὴ κυβερνήσις ἐξαναγκαζομένη πρὸς ἐπαύξησιν τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας παρεχώρησε τῇ ἐκμεταλλευθείσῃ τὴν ἀνάγκην ταύτην ἑταιρεία τοῦ Λούδ δικαιώματα ἀνήκοντα μόνον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀτμοπλοϊκὴν ἑταιρείαν, ἥτις μόλις τὸ 1855 ἐσχηματίσθη· διότι εἰ καὶ ἐγκαίρως εἶχον παρουσιασθῆ Ἕλληνες κεφαλαιοῦχοι ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διαμένοντες ὡς μεγαλέμποροι, οἵτινες βαρυνθέντες τὸν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ βίον, ἐζήτουν νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Ἑλλάδι, ὡς οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Στουρνάρης καὶ Τσαίτσας, οἵτινες προὔτειναν τῇ Ἑλληνικῇ κυβερνήσει τὴν ἕδρυσιν ἐκ 10,000,000 δραχμῶν Ἑλληνικῆς ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρίας, ἀλλ' ἀπέτυχον ὅμως καὶ ἀπῆλθον ἀπρακτοὶ, τῆς Κυβερνήσεως παρεμβαλοῦσης, ὡς ἐκ τῆς μετὰ τῶν αὐστριακῶν Λούδ συμβάσεως τῆς 27 Νοεμβρίου 1850, πολλὰ κωλύματα. Μόλις δὲ τῇ 22 Ἀπριλίου 1855 ἐδημοσιεῦθη ὁ νόμος ἐξ 9 ἀρθρῶν συγκείμενος καθ' ὃν συνίστατο ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία μετὰ τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων μερῶν τῆς Ἑλλάδος· ἐσχηματίσθη δὲ τότε ἡ ἤδη ἐν διαλύσει εὐρισκομένη «Ἑλληνικὴ Ἀτμοπλοϊκὴ Ἑταιρεία», ἥτις ἐπὶ μακρὰν, σειρὰν ἐτῶν συνετήρησεν ἀληθῶς τὴν ἐντὸς τοῦ Κράτους συγκοινωνίαν.

Ἄλλη ταχυδρομικὴ σύμβασις, σπουδαίως συντελέσασα εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, εἶναι ἡ μετὰ τῆς Ρωσίας ὑπογραφεῖσα ἐν Ἀθήναις, τῇ 25ῃ Αὐγούστου 1848, ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῶν ταχυδρομείων Γ. Σκούφου καὶ τοῦ Ρώσου πρεσβευτοῦ Ι. Περσιάνη· ἡ ὑπηρεσία θὰ ἐγένετο διὰ θαλάσσης μὲν μετὰ τῶν Πειραιῶς καὶ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῶν γαλλικῶν ἢ αὐστριακῶν ἀτμοπλοίων πρὸς βάρος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἢ μέσον Ὁδησσοῦ διὰ τῶν ρωσικῶν ἀτμοπλοίων, ἢ διὰ ξηρᾶς διὰ τῶν ρώσων ταχυδρόμων τῶν ἀναχωρούντων τακτικῶς κατὰ δεκαπενθημερίαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετακινόντων διὰ τῶν ἡγεμονιῶν Βλαχίας καὶ Μολδαβίας εἰς τὰ ρωσικὰ μεθόρια.

Ἐκτὸς τῆς συμβάσεως ταύτης, μετὰ δεκαετίαν, τῇ 5ῃ Ἰου-

λίου 1858, υπεγράφη ὑπὸ τοῦ ὑποδιευθυντοῦ τῶν ἐλληνικῶν ταχυδρομείων Θ. Λεονάρδου καὶ τοῦ Α. Παυλῶφ ἀντιπροσώπου τῆς ρωσικῆς ἀτμοπλοικῆς ἐταιρίας σύμβαισις, δι' ὧν ἀνελάμβανεν αὐτὴ νὰ διατηρῆ ἀπαξ, κατὰ δεκαπενθημερίαν, μεταξύ Ὀδησσοῦ, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σύρου καὶ ἀπαξ κατὰ τέσσαρας ἐβδομάδας μεταξύ Ὀδησσοῦ, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Πειραιῶς καὶ νὰ μεταφέρῃ δωρεὰν καὶ ἀπηλλαγμένην πάσης θαλασσίας δαπάνης τὴν ἡγεμονικὴν ἀλληλογραφίαν εἰς πάντας τοὺς λιμένας, εἰς οὓς ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ προσορμίζωνται τὰ ἀτμόπλοια αὐτῶν, ἐπὶ τῷ κυριωτέρῳ ὄρω τῆς ἀρροσιώσεως τῆς ρωσικῆς ἐταιρίας πρὸς τὰς μᾶλλον εὐνοουμένας ἐν Ἑλλάδι, ἀπολαύουσα πλήρους λιμενικῆς καὶ ναυτικῆς ἀτελείας, θεωρουμένην τῶν ἀτμοπλοίων αὐτῆς ὡς πολεμικῶν εἰς τοὺς ἐλληνικοὺς λιμένας, ἐνόσω αἱ τοιαῦται θεωρῶνται ὡς τὰ τῶν ἄλλων ἐταιριῶν.

Τῷ 1859, τὸ πρῶτον ἤδη εἰσῆχθη καὶ ὁ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀνακαλυφθεὶς ἠλεκτρικὸς τηλεγράφος, δι' οὗ συνεκοινώνησαν διάφοροι πόλεις τοῦ Κράτους καὶ ἰδίως αἱ πρωτεύουσαι τῶν Νομῶν μετὰ τῆς πρωτεύουσας καὶ μετὰ ἕν ἔτος ἐτέθη καὶ ὁ θαλάσσιος κῶλος, δι' οὗ συνεκοινώνησεν ἡ Ἑλλὰς μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν ἀνεπτύχθη τὰ μέγιστα τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία, διὰ τῆς ἰδρύσεως ἐν τε Πειραιεῖ, ἐν Σύρῳ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι διαφόρων βιομηχανικῶν καταστημάτων, μεταξουργίας, οἴνοποιίας, σαπωνοποιίας, ἐλαιατριβείων, σιδηρουργείων, ναυπηγείων καὶ ἄλλων, ἀνεπτύχθη ἡ γεωργία καὶ ἡ δασονομία καὶ ἐπετεύχθη κατὰ τὰ τελευταῖα τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος ἔτη καὶ τὸ ἐν τῷ προῦπολογισμῷ τοῦ Κράτους ἰσοζύγιον, ἐπὶ δὲ τῆς ὑπουργίας τοῦ Π. Βάρβογλη καὶ περίσσειμα ἐν τοῖς δημοσίοις ταμείοις κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ἐποχὴν.

Οὕτως ὁ προῦπολογισμὸς τοῦ 1861—1862 ἀνέγραφε δαπάνας μὲν 24,996,762 ἐσόδων καὶ 24,987,487 ἐξόδων παλαιῶν δραχμῶν (100 νέαι δραχμαὶ=112 παλαιάς). Τὸ τοῦ προῦπολογισμοῦ λοιπὸν ἰσοζύγιον ἦτο τέλειον καὶ ἡ οικονομικὴ κατάστασις τοῦ Κράτους ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰς πατριαρχικὰς περιστάσεις, ἐν αἷς εὐ-

ρίσκετο τὸ βασιλεῖον, ὅπερ ἐπλήρωνε τόκους μόνον 1,382,366 δραχμῶν ἑτησίως καὶ δὲν ἔσχε τὰ τεράστια δάνεια τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων, ἐξ ὧν τὸ Κράτος βαίνει κατὰ κρημνῶν. Διότι καθ' ὅλην τὴν τριακονταετῆ βασιλείαν τοῦ Ὅθωνος, πλὴν τοῦ ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως γεγεννημένου δανείου, τῆς 21ης Φεβρουαρίου 1824, ὅπερ ἡ κυβέρνησις Κουντουριώτη ἰδανείσατο ἐκ Λονδίνου ἐξ 800,000 λιρῶν στερλινῶν, ὅπερ ἐπὶ μακρὸν μὴ ἀναγνωρισθὲν ἐξωφλήθη τῷ 1878 καὶ τελείως τῷ 1890, μόνον τὸ διὰ τῆς Συνθήκης τῆς 25ης Ἀπριλίου (7 Μαΐου) 1832 γενόμενον δάνειον τῶν 60,000,000 συνῆψεν ὁ Ὅθων, ὅπερ ἐχρησίμευσε, καθ' ὅλον τὸν μακρὸν βίον αὐτῆς, εἰς πλήρωσιν τῶν τοῦ Κράτους ἀναγκῶν καὶ τῶν ἐκτελεσθέντων δημοσίων ἔργων ὡς ἐξῆς :

Γεωμετρικὰ καὶ τοπογραφικὰ ἐν ἔτει 1835 18,392.33, 1836 26,405.50, 1838 35,375.40, 1839 119,167.64, 1840 125,666.57, 1841 132,251.69, 1842 111,296.88, 1843 84,549.95, 1844 44,001.43, 1845 42,142.12, 1846 24,941.58, 1847 32,456.33, 1848 29,448.70, 1849 34,411.42, 1850 42,656.38, 1851 50,121.27, 1852 44,881.29, 1853 49,353.17, 1854 49,290.66, 1855 28,265, 1856 33,179.08, 1857 44,227.31, 1858 48,046.87, 1859 16,175.10, 1860 25,042.92, 1861 25,034.81, 1862 27,235.88, τὸ ὅλον 1,344,017.28.

Ἀποξήρασις ἕλδων ἐν ἔτει 1852 59,595.84, 1853 16,609.52, 1854 12,403.18, 1855 33,529.96, 1856 33,035.38, 1857 39,550.80, 1858 66,202.25, 1859 98,277.59, 1860 60,293.10, 1861 37,856.93, 1862 39,000, τὸ ὅλον 496,354.55.

Οἰκοδομαί. Προσωπ. ἀρχιτεκτ. ἐν ἔτει 1844 200, 1845 1,150, 1846 100, 1847 1,544.16, 1848 3,700, 1849 3,859, 1850 3,851, 1851 4,117.50, 1852 3,801, 1853 3,924, 1854 3,641.50, 1855 2,477.80, 1856 3,126.50, 1857 5,162.50, 1858 7,552.90, 1859 6,714.25, 1860 1,556, 1861 4,606.29, 1862 9,254, τὸ ὅλον 70,338.40.

Οἰκοδομαί. Ἐπισκευή, ἐν ἔτει 1835 488.33, 1842 27,414.97, 1843 9,141.40, 1844 12,383.11, 1845 9,194.11, 1846 14,704.74, 1847 22,438.77, 1848 18,808.92, 1849 18,110.54,

1850 12,657.66, 1851 21,657.15, 1852 11,260.91, 1853 14,345.15, 1854 16,513.10, 1855 16,628.80, 1856 11,623.56, 1857 23,633.85, 1858 35,259.65, 1859 29,313.92, 1860 33,404.54, 1861 20,441.36, 1862 26,137.81, τὸ ἅλιν 405,562.35.

Οἰκοδομαί. Κατασκευή, ἐν ἔτει 1835 95,477.87, 1836 43, 417.31, 1837 73,537.31, 1838 58,963.03, 1839 17,607 73, 1840 42,263.65, 1841 21,787.38, 1842 7,115.40, 1843 4,057.80, 1844 3,353.14, 1845 13,873.18, 1846 5,260.35, 1849 2,090, 1850 3,900, 1851 3,000, 1852 6,816.75, 1854 6,521, 1856 18,845.24, 1857 48,279.52, 1858 191,042.98, 1859 70,921.35, 1860 111,192.52, 1861 79,423.90, 1862 48,907.31, τὸ ἅλιν 1,137,654.72.

Ὀδοποία καὶ γέφυροποία. Συντήρησις, ἐν ἔτει 1836 8,171.85, 1837 4,667.50, 1838 18,048.32, 1839 18, 293 82, 1840 18,721.62, 1841 10,760, 1842 14,676 87, 1843 2,142.10, 1844 11,861.85, 1845 21,800.66, 1846 8,700.57, 1847 29,759 30, 1848 35,716.43, 1849 43,668.95, 1850 25,954.18, 1851 46,096.06, 1852 27,529.06, 1853 31,630.43, 1854 35,526.45, 1855 70,693.68, 1856 66,692.90, 1857 71,845 37, 1858 216,664.44, 1859 116,527.78, 1860 77,340.80, 1861 107,136.16, 1862 110,007.55, τὸ ἅλιν 1,250,634.70.

Ὀδοποία. Κατασκευή, ἐν ἔτει 1835 13,005.25, 1836 156, 999 29, 1837 124,555.96, 1838 46,130.65, 1839 125,101.45, 1840 45,353.51, 1843 2,158.50, 1846 33,715.45, 1847 39,321.25, 1848 24,123.68, 1849 56,981 67, 1850 76.060. 67, 1851 57,541 39, 1852 27,994.79, 1853 32,294.09, 1854 22,069.75, 1855 40,976.07, 1856 46,396.18, 1857 65,837. 88, 1858 156,483.20, 1859 253,655.04, 1860 249,458.79, 1861 357,171.51, 1862 408,769.56, τὸ ἅλιν 2,462,152.71.

Ἀνεγέρσις φάρων, ἐν ἔτει 1855 9,935.14, 1857 91,475.73, 1858 43,990 76, 1859 1,563.48, 1861 1,290.37, 1862 12, 902.12 τὸ ἅλιν 161,157.60.

Καθαρισμός λιμένων, ἐν ἔτει 1855 10,964.61, 1857 60, 1858 276,863.37, 1859 323,648.35, 1860 26,131.04, 1861 103, 164.84, 1862 96,081.77, τὸ ὅλον 836,913.98.

Συνοικισμοί, ἐν ἔτει 1835 6,570.38, 1836 5,521.35, 1858 69,810.42, 1859 100,581.97, 1860 71,219.88, 1861 88,856.92, 1862 55,216.95, τὸ ὅλον 397,507.87.

Υδραυλικὰ ἔργα, ἐν ἔτει 1835 6,170.51, 1836 17,236.94, 1837 16,288.64, 1860 4,910.47, 1861 1,594.70, 1862 1,352.30, τὸ ὅλον 46,558.56 ἤτοι ἐν συνόλῳ κατὰ τὰ τριάκοντα ἔτη 8,608,847.42 δραχμῶν.

Ἐπίσης κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν (1852) ἰδρύθη καὶ Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον, ὅπερ ὁμῶς πυρποληθὲν, ἀνικοδομήθη καλλίτερον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδίου. Κεῖται δὲ ἐκεῖ ἔνθα ἄλλοτε ὑπῆρχε τὸ Ὁδεῖον. Ἐν τοῖς ὑπογείοις αὐτοῦ ὑπάρχει ὠραῖον Μωσαϊκόν. Τῷ 1854 ὠκομήθη καὶ ὁ Πύργος τῆς Βασιλείσης παρὰ τὰ Λιόσσα. Ὁ πύργος οὗτος εἶναι μικρὸν κτίριον γοθτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, συγκείμενον ἐκ μιᾶς ὠραίας αἰθούσης καὶ ἐνὸς κοιτωνίου. Ἡ αἰθουσα εἶνε διακεκοσμημένη ὑπὸ τοῦ γάλλου ἀρχιτέκτονος, Βουλανζι-αὐτοῦ ἐκείνου, ὅστις ἐπιστάτης καὶ ἐν τῷ ναῶ τῆς Μητροπόλεως, σήμερον ὁ Πύργος εἶναι κτήμας τοῦ βουλευτοῦ Γ. Παχύ, ἀγοράσαντος αὐτὸν παρὰ τοῦ πρώην ἰδιοκτῆτου βαρόνου Σίνα.

Τῷ 1859 ἰδρύθη καὶ τὸ ἀπέναντι τοῦ Ὀρφανοτροφείου Χατζη-Κωστα δημοτικὸν Βρεφοκομεῖον, ἡδημαρχοῦντος τοῦ Γ. Σκούφου. Τὸ κατάστημα τοῦτο συντηρεῖται δαπάνῃ τοῦ δήμου καὶ διὰ τῶν τόκων διαφόρων δωρεῶν ὁμογενῶν. Κηδόμενος δ' ὁ μέγας ἐκεῖνος βασιλεὺς τοῦ ἡμετέρου ναυτικοῦ ἴδρυσεν τῷ 1861 καὶ τὸ Ναυτικὸν Ἀπομαχικὸν Ταμεῖον, οὗτινος τὴν ἰδέαν συνέλαβε πρῶτος ὁ Γερ. Ζωχιός, ὅστις καὶ πρῶτος πρόεδρος αὐτοῦ ἐγένετο. Τοῦ καταστήματος τούτου τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα μέχρι σήμερον διατρανοῦνται καὶ οἱ πάντες εὐλογοῦσι τὸ ὄνομα τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτοῦ. Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα ἐτίθησαν καὶ τὰ πρῶτα θεμέλια σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας ἐν Ἑλλάδι, διὰ δύο τῶν νόμων τοῦ ἀπὸ τῆς 22 Νοεμβρίου 1855 καὶ ἀπὸ 10 Ἰουνίου 1859 καὶ τοῦ ἀπὸ 8 Ὀκτωβρίου 1857 διατάγματος περὶ ἐκτελέσεως τῶν ἀνωτέρω νόμων, ἀλλ'

αί ἐργασίαι αὐτοῦ μόλις ἤρξαντο κατὰ τὸ 1863 καὶ ἀπεπερστώθησαν τῷ 1869, ὅτε ἐτέθη καὶ εἰς κοινὴν χρῆσιν.

Ἦδη πρὸ τοῦ νόμου τούτου ἐζήτησε τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ Σιδηροδρόμου ὁ ἐν Βιέννῃ μεγαλέμπορος βαρόνος Σίνας, ἀλλ' ἀπέτυχεν ὡς ἀπέτυχεν καὶ ὁ Βερναρδάκης, ὁ Μιχαὴλ Τσοίτσας, ὁ Νικόλαος Στουρνάρης καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἐπιχειρηματίαι, οἵτινες καὶ τὴν διάτρησιν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς κυβερνήσεων τοῦ Ὄθωνος ἐζήτησαν. Οἱ αὐτοὶ ἐζήτησαν καὶ τὴν Ἰδρυσιν μεγάλης Ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρίας, ἀλλὰ καὶ αἱ προτάσεις αὐτῶν αὐταὶ ἐναυάγησαν· διότι κυβέρνησις καὶ βασιλεὺς εἶχον ἐστραμμένα τὰ ὄμματα αὐτῶν πρὸς τὴν *μεγάλην ἰδέαν*, ἧς τὴν πλήρωσιν ἐκαρπώσκουν ἐκ τοῦ μέλλοντος νὰ ἐκτραγῆ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, τοῦ Κριμαϊκοῦ.

Ἄλλὰ καὶ περὶ τῆς ἐκκοπῆς ἐν Ἑλλάδι νομισμάτων ὁ Ὄθων ἐφρόντισιν εὐθύς ἀμέσως κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἰδρύσας καὶ τελειοποιήσας τὸ πρότερον ὑφιστάμενον ἐν Αἰγίνῃ ἐπὶ Καποδίστρια νομισματοκοπεῖον· πλὴν περὶ τῶν νομισμάτων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος προκειμένου δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ ἀναδράμωμεν μέχρι τῆς πρώτης ἐκκοπῆς τοιούτων ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου Ἰωάννου Καποδίστρια, γενομένης τῇ 28 Ἰουλίου 1829 διὰ τοῦ νομισματοκοπείου, ὅπερ ἠγοράσθη ἐκ Μερίτης ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Κοντοσταύλου, ὃν ἀφίνομεν νὰ διηγηθῆ τὸ γεγονός :

• Κατὰ τὰ τέλη Μαΐου 1828, ἡ Ρωσικὴ κυβέρνησις ἐμβάσε κατ' εὐθείαν εἰς τὸν Κυβερνήτην διὰ συναλλαγματικῶν πληρωτέων εἰς Λονδίνον 1,500,000 ρουβλίων, καὶ μ' ἐπεφόρτισεν ἡ ἐξοχότης του νὰ μεταβῶ εἰς Μερίτην διὰ νὰ τὰς ἐξαργυρώσω, συγχρόνως δὲ νὰ προβλέψω τὰς ἀπαιτουμένας μηχανὰς πρὸς σύστασιν νομισματοκοπείου ἀναλόγου μὲ τὴν τότε κατάστασιν τοῦ ταμείου μας, ἐπιλοτιμήθην γὰρ προβλέψω τὰς χειροτέρας, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπέδειξα ἀνωτέρω κατεπείγουσαν ἀνάγκην, καὶ τὰς οἰκονομικωτέρας, ἕνεκα τῶν πενιχρῶν χρηματικῶν μέσων μας.

• Τὰς δύο ταύτας βάσεις ἔχων ὑπ' ὄψιν, καὶ σχετισθεὶς μετὰ τοῦ πρώτου γραμματέως τῆς τότε ἐν Μερίτῃ διοικήσεως Σιρ Φρέδερικ Χάνκεϋ ἠδυνήθην μετὰ πολλὰς προσπαθείας ν' ἀγοράσω ὄλας

τάς μηχανάς τοῦ νομισματοκοπέου τοῦ ὀλίγον πρὸ τοῦ παρόντος αἰῶνος διαλυθέντος τάγματος τῶν ἰππέων τῆς Μελίτης, εἰς τὴν εὐτελεστάτην τιμὴν ἑκατὸν λιρῶν στερλινῶν, καὶ νὰ μεταφέρω μετ' ἐμοῦ εἰς Αἴγιαν.

• Ἄλλ' ἡ εὐτελής αὕτη τιμὴ τῶν ρηθεισῶν (καθότι καὶ ὡς ἀπλοῦν μέταλλον θεωρούμεναι ἤξιζον τὸ διπλάσιον τῆς ὁποίας ἐπλήρωσα), διήγειρε τοσαύτας κατηγορίας κατ' αὐτῶν ὡς ἀχρήστων, ὥστε ὁ ἔξοχος νοῦς τοῦ κυβερνήτου τόσον ἐδειλίασε πιστεύσας ὅτι δὲν ἠθέλαμεν ποτὲ δυνηθῆ νὰ κόψωμεν νομίσματα διὰ τοιούτων μηχανῶν (τάς ὁποίας ὅμως, ἄς σημειωθῆ καὶ τοῦτο, οὐδεὶς ἀκόμη εἶχεν ἰδεῖ), ὥστε μὲ διέταξε νὰ μὴ προχωρήσω, μέχρις οὗ σκεφθῶμεν ὀριμώτερον ἐὰν τοιαῦται μηχαναὶ ἠδύναντο νὰ συντελέσουν εἰς τὸν σκοπὸν μας.

• Ἡ ἐπιμονὴ μου ὅμως ἀφ' ἐνὸς καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς ἐμὲ ἡ ἐξοχότης τοῦ ἀφ' ἑτέρου, ὑπερίσχυσαν, καὶ μετὰ κόπους καὶ ἀκαταλόγιστους προσπαθείας, ἠτύχησα τὴν 28 Ἰουλίου 1829 νὰ πέμψω εἰς τὴν Ἀργεὶ ἔθνικὴν Συνέλευσιν τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ νομίσματα, συνιστάμενα εἰς ἀργυροῦν φοίνικα, καὶ εἰς χάλκινον μονόλεπτον, πεντάλεπτον καὶ δεκάλεπτον. •

• Ἐπὶ τῇ μικρᾷ λοιπῶν νήσῳ Αἰγίῃ, ἐπιπροστίθηναι ὁ ἄριστα τὴν νομισματικὴν τῶν μεγάλων μαγίστρων τῆς Ρόδου διαφωτίσας Κ. Παῦλος Λάμπρος, ἐν ἧ ἐκόπησαν ὑπὸ τοῦ Ἀργεῖου Φεῖδωνος ὀκτώ αἰῶνας π. Χ. τὰ πρῶτιστα, ὡς ὁμολογοῦσιν οἱ ἀρχαιολόγοι, νομίσματα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐκεῖ ὡσαύτως προωρισμένον ἦτο νὰ κοπῶσι μετὰ εἰκοσιῆξ αἰῶνας καὶ τὰ πρῶτιστα τῆς νεωτέρας. •

Ἴδου δὲ περὶ αὐτῶν τί λείγει ὁ πολὺς ἱστορικός Κ. Μ. Βαρθόλδου (1)

Τὰ νομισματολογικὰ πειράματα τοῦ Καποδιστρίου κατεδείκνουν μᾶλλον τὴν ἐξοχὸν αὐτοῦ ἀμάθειαν καὶ τὸν ζῆλον αὐτοῦ εἰς δημιουργίαν νέου τινος καὶ ἐκτάκτου ἤμιστα δ' ἀνταποκρίνοντο εἰς τὰς ἀληθεῖς ἀνάγκας τοῦ τόπου.

(1) Ἴδὲ σελ. 47 τῆς κατὰ μετάφρασιν τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου Ἱστορίας αὐτοῦ Μέρους Β'. Ἀθήνα: 1876.

Ἄντι νὰ ὀρίσῃ τὸ φράγκον νομισματικὴν μονάδα, ἐδημιούργησεν ὁ κυβερνήτης τὸν φοίνικα, ἐπηρεασθεὶς ὑπὸ παλαιῶν ἐμπορικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ εἰς νόμισμα τοῦτο, ὅπερ ἐκόσμηι ἡ ἐπιγραφή: «*Καποδιστριας Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος*» ἔδωκεν ἀξίαν ἐνὸς ἔκτου τοῦ ἰσπανικοῦ ταλλήρου.

Δὲν ἀνελογίσθη δέ, ὅτι τὰ ἰσπανικὰ τάλληρα ἐκυκλοφόρου ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὑπερτιμημένα, καὶ ὅτι ἐπομένως τὸ νέον αὐτοῦ νομισματικὸν σύστημα εἶχε σαλευομένην τὴν βᾶσιν. Κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν αὐτῶν ἐλησμονήθη ἡ ἀπὸ τῆς μεταλλικῆς ἀξίας ἐκάστου ἀργυροῦ νομίσματος ἀφαίρεσις τῶν ἐξόδων τῆς ἐκτυπώσεως, ὥστε ἡ ἔκδοσις ἀργυρῶν νομισμάτων, ἀντὶ νὰ πλουτίσῃ τὸ κράτος, ὡς ἄλλαχού συμβαίνει, ἐζημίωσεν αὐτὸ.

Κερδοσκόποι ἐκαρπώθησαν τὴν ἀσυγχώρητον ἐκείνην ἀμέλειαν, καὶ ἀποσύραντες τὰ νομίσματα τῆς κυκλοφορίας, ἀνέλυσαν αὐτὰ εἰς ἀργυρον ἢ τὰ ἐξήγαγον εἰς τὴν ἀλλοδαπήν.

Ἡ δὲ κυβέρνησις δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκδικασθῇ ἄλλως ἢ μὴ κόπουσα πλέον τοιαῦτα. Κατὰ νεωτέραν ἐκθεσιν μόνον 12,000 φοινικῶν ἐκόπησαν ἐν συνόλῳ. Οὕτω δὲ ἐντὸς ὀλίγου κατήντησεν ὁ φοίνιξ ἰδανικὸν μόνον νόμισμα, ἐκπροσωπούμενον ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ διὰ τῶν λοιπῶν.

Ὁ κυβερνήτης ἔκοψεν ἐκ τῶν κατακτηθέντων τηλεβόλων χαλκῶ νομίσματα, καὶ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου κατεκλύσθη ὑπ' αὐτῶν ἡ Ἑλλάς. Τὸ ποσὸν τῶν ἐντὸς 2 ἐτῶν κοπέντων χαλκίνων νομισμάτων ἦν τόσον, ὥστε ὑπερέθη τὸ ἐν τουλάχιστον ἑκατομμύριον φοινικῶν. Ἄπειροι δὲ ἀπάται καὶ περιπλοκαὶ ἐγενήθησαν ἐκ τῆς δυσαναλογίας ταύτης.

Γενικὴν ἀγανάκτησιν ἐν τῷ ἐμπορικῷ κόσμῳ προὐκάλεσεν ἡ διάταξις τοῦ Καποδιστρίου, καθ' ἣν ὁ ὀφειλὴς δανείου, γενομένου εἰς τουρκικὸν νόμισμα πρὸ τῆς διατιμῆσεως τοῦ 1828, ὑπεχρεοῦτο εἰς ἀπόδοσιν τῆς δανεισθείσης ὀνομαστικῆς ποσότητος καὶ εἰς πληρωμὴν τοῦ χρέους αὐτοῦ διὰ νομίσματος κυκλοφοροῦντος κατὰ τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποδόσεως τοῦ δανείου.

Ἐφαίνετο ὅμως, ὅτι κακὴ τοῦ Καποδιστρίου μοῖρα ἦτο νὰ ζητῇ τὴν ἱπανάρθωσιν ἐνὸς αὐτοῦ λάθους δι' ἄλλου πάντοτε μεγαλειτέ-

ρου. Οὕτω περί τὰ τέλη τῆς κυβερνήσεώς του, ἐν Ἰουλίῳ τοῦ 1834, ἐδημοσιεύθη ἀπαγόρευσις τῆς κυκλοφορίας παντὸς ξένου, ἰδίως τουρκικοῦ νομίσματος, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἐν Ἑλλάδι κοπέντων ἀπὸ τοῦ 1826 μέχρι τοῦ 1828.

Ἐξ ἀγαθῆς ἰσως γνώμης προήρχετο τὸ μέτρον τοῦτο, ἀλλ' ἦν ἀκαταλόγιστον ἀληθῶς ἐν χώρᾳ παλαιούσῃ κατὰ τῆς χρεωκοπίας, καὶ ἤνοιγεν ἐντελῶς τὰς θύρας εἰς τὴν τοκογλυφίαν καὶ τὴν παραχάραξιν.

Μετὰ ταῦτα, τῆς βασιλείας ἐγκαθιδρυθείσης, ἐκόπησαν διὰ νόμου τῆς 8)20 Φεβρουαρίου 1833, τὰ πρῶτα ἐπὶ Ὄθωνος νομίσματα τῶν ἐξῆς ἀξιών: χαλκᾶ μὲν τοῦ ἐνὸς λεπτοῦ, δύο λεπτῶν, πέντε καὶ δέκα λεπτῶν, ἅπερ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔφερον τὰ σήματα τοῦ Κράτους καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν ἀριθμὸν τῆς ἀξίας καὶ τὸ ἔτος τῆς ἐκκοπῆς, ἀργυρᾶ δὲ τῆς μιᾶς δραχμῆς, ἡμισείας δραχμῆς, τετάρτου δραχμῆς καὶ πενταδράχμου, ἅπερ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔφερον τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΟΘΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ἐπὶ δὲ θάτερα τὰ παράσημα τοῦ Κράτους, τὴν σημείωσιν τῆς ἀξίας καὶ τὸ ἔτος τῆς ἐκκοπῆς, καὶ χρυσᾶ τῶν εἰκοσι καὶ τεσσαράκοντα δραχμῶν, ἅπερ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔφερον τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως βλέποντος πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τὴν ὡς εἰς τὰ ἀργυρᾶ ἐπιγραφὴν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ τὰ παράσημα τοῦ Κράτους, τὴν ἀναγραφὴν τῆς ἀξίας καὶ τοῦ ἔτους τῆς ἐκτυπώσεως ὡς καὶ τὰ ἀργυρᾶ. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ νομίσματα κατέστησαν σπάνια· διότι τὰ μὲν χαλκᾶ διὰ τὸν χαλκὸν αὐτῶν ἐχύθησαν καὶ μετεβλήθησαν εἰς ἄλλα ἀντικείμενα, τὰ δ' ἄλλα διεσπάρησαν ἐκτὸς τοῦ Κράτους καὶ δὲν εἶναι σπάνιον τὴν σήμερον *ἐν χρυσοῦν Ὁθῶναιον* — διότι οὕτως ἱκαλοῦντο τὰ εἰκοσάδραχμα χρυσᾶ τοῦ Ὁθωνος νομίσματα — νὰ τιμᾶται διπλασίως τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ ἀξίας.

Ὁ ἐπὶ τοῦ Ὁθωνος στρατὸς μέχρι μὲν τοῦ 1838, ὡς εἶδομεν, ἦτο ἀνάμικτος ἐκ Βαυαρῶν καὶ Ἑλλήνων, μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ πρώτου ἀποπεμφθέντος ἔμεινε μὲν ἑλληνικὸς ὅλως ὁ στρατὸς, ἀλλὰ διφεῖτο ὑπὸ Βαυαρῶν ἀξιωματικῶν.

Ἄλλ' ὡς γνωστὸν ἡ σύστασις καὶ ἡ ὑπαρξίς τοῦ τακτικοῦ ἐν

Ἑλλάδι ἔθνικοῦ στρατοῦ χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν πρώτων ἑτῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τῷ 1821 ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης εἶχε διοργανώσει τακτικὸν στρατόν, τῷ 1822 ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ τῷ 1824 ὁ στρατηγὸς Παναγιώτης Ρόδιος. Ἐκτοτε ὅμως ὁ τακτικὸς ἐν Ἑλλάδι στρατὸς διοργανώθη καὶ ηὐξήθη ὑπὸ τοῦ ἐλβετοῦ Φαββιέρου καὶ προσήνεγκε τῇ πατρίδι ἐξόχους καὶ πολυτίμους ὑπηρεσίας. Μάρτυς δὲ τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ εἰσὶν αἱ Ἀθῆναι, καὶ ἰδίως ἡ ἀθάνατος καὶ ἡρωικὴ πράξις τῆς εἰσόδου αὐτοῦ μετὰ πυρίτιδος εἰς τὴν στενωῶς πολιορκουμένην Ἀκρόπολιν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου καὶ τὴν ἀφίξιν τοῦ βασιλέως Ὁθωνος ὁ τακτικὸς ἑλληνικὸς στρατὸς διελύθη, ὡς εἶδομεν, καὶ προὔκλισε τὰ τρομερὰ ἐκεῖνα κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας παράποννα, ἐξ ἧς προήλθεν ἡ ἐπάρματος ληστεία, καὶ ἀναδιοργανώθη διὰ τῶν Βαυαρῶν ἑθελοντῶν, οἵτινες ἐνθουσιωδῶς κατήλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα· διότι τοσοῦτος ἦτο ἐν Βαυαρίᾳ ὁ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τότε ἐπικρατῶν ἐνθουσιασμός, ὥστε, ὡς ἔγραψεν ὁ ἱστορικὸς I. Σεπ (1) ἐν σπουδαίᾳ διατριβῇ αὐτοῦ *οἱ Βαυαροὶ ἐν Ἑλλάδι οὐδέποτε ἄλλοτε* : «Οἱ πρεσβύτεροι ἐξ ἡμῶν ἐνθουμοῦνται ἔτι τὸ πρὸς ἐγγραφὴν ἑθελοντῶν συστηθῆν ἐν Μοναρχίᾳ κομητάτων. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου πλοῦ τοῦ Κολόμβου πρὸς τὰς Δυτικὰς Ἰνδίας οὐδέποτε ἄλλοτε ἴσως εὐρέθησαν τόσοι ριψοκίνδυνοι, ὅσοι κατὰ ταύτην, τὴν ἐν πάσῃ τῇ Γερμανίᾳ δημοτικωτάτην καταστᾶσαν ἀποστολὴν πρὸς τὰς ἑλληνικὰς παραλίαις.»

Οἱ δὲ ποιηταὶ τῆς Βαυαρίας ἐψάλλον : (2)

ὦ ἦλιε τῆς Βαυαρίας, ἐνδοξε
τῶν Βιτελοβάχων ρίζα! καὶ σὺ ἦλιε
νέας Ἑλλάδος Βιτελοβάχων βλάστημα!
φωτίζετ' αἰωρίως τοὺς πλανήτας σας
ὦ ζωηφόροι θάλλου καὶ φωτὸς πηγαί!*

(1) I. Sepp «Die Bayern in Griechenland» (Beilage zur Allgemeinen Zeitung, No 285, 12 October 1882).

(2) Ἰδὲ K. Mendelson-Wartholdy «Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», κατὰ μετάφρασιν Ἀγγέλου Βλάχου, Ἀθῆναι 1876, Τόμ. Β', σελ. 607.

Ὁ στρατὸς οὗτος, διὰ Διατάγματος τῆς 27 Φεβρουαρίου 1833, ἀπέτελειτο ἐξ ὀκτὼ ταγμάτων *Πεζικοῦ*, ἐνὸς συντάγματος *Λογχοφόρων*, ἑξ λόγων *Πυροβολικοῦ*, ἐνὸς λόχου *Ζευγυτῶν*, ἐνὸς λόχου *Τεχνιτῶν*, ἐνὸς λόχου *Μηχανικοῦ* καὶ τῶν *Γενικῶν Ἐπιτελῶν*, δύο λόγων *Σκαπανέων* πρὸς κατασκευὴν τῶν στρατιωτικῶν οἰκοδομῶν, ὁδῶν, γεφυρῶν κτλ. καὶ κατὰ τὸ διάταγμα τῆς 2)14 Μαρτίου 1833 ἐκ δέκα ταγμάτων *Ἀκροβολιστῶν* συγκροτούμενων ὑπὸ τῶν ἀπολυθέντων τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας Ἑλλήνων στρατιωτῶν. Βραδύτερον τῆ 20 Μαρτίου (1 Ἰουνίου 1833) συνέστη καὶ ἡ *Χωροφυλακὴ*, ἥτις ἀπέτελειτο ἐξ ἐνὸς ἀρχηγοῦ, δέκα μοιράρχων, εἰκοσιτεσσάρων ὑπομοιράρχων, ἐνὸς καταλυματίου, ἑκατὸν τριῶν ἐνωμοταρχῶν, ὀκτακοσίων πεζῶν καὶ ἑκατὸν εἰκοσι ἐπίππων χωροφυλάκων.

Ὅτε δὲ ἐν ἔτει 1838 ἀπεπέμφθησαν οἱ Βαυαροὶ στρατιῶτα, ἐκτὸς ὀλιγίστων παραμεινάντων ἐνταῦθα καὶ κατοικησάντων ἐν τῷ ὀλίγον ἐξ Ἀθηνῶν ἀφισταμένῳ χωρίῳ *Ἡρακλείῳ* (1), ἀνεσχηματίσθη ὅλως ἐξ Ἑλλήνων, μεγίστην πειθαρχίαν ἐξασκούντων καὶ εὐόρκως τὸν ὄν ἔδωκαν ὄρκον τῆς ὑποταγῆς εἰς τὸν βασιλέα τελούντων, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀναμίξεως εἰς τὰ τῆς Πολιτείας.

Δυστυχῶς ὅμως ὁ τακτικὸς οὗτος στρατὸς ὁ ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ συστάσεως μέχρι τοῦ 1843 ἀμιγῆς τῶν ἐν Ἑλλάδι πολιτικῶν φρονημάτων καὶ ταραχῶν, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐκ τῆς κατ' αὐτοῦ πίσεως τῶν Βαυαρῶν ἀξιώματικῶν ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τοῦ φιλελευθέρου φύσει χαρακτῆρος αὐτοῦ κινούμενος συνεμερίσθη τὸ ἔθνικόν φρόνημα καὶ ἔλαβεν ἐνεργητικὸν μέρος εἰς τὴν

(1) Ὁ συνοικισμὸς τῆς στρατιωτικῆς ἀποικίας Ἡρακλείου (Ἀράκλι) ἐγένετο διὰ βασιλικῆς διατάγματος τῆς 12)24 Μαΐου 1837, ἐπιτραπέντος 60 ἀνθρώποις ἐκ τοῦ 3ου καὶ 4ου πεζικοῦ νὰ κατοικήσωσιν αὐτόθι· διανεμήθη δ' αὐτοῖς καὶ γῆ ἐκ 40 στρεμμάτων. Πρὸ τῆς ἐν Ἡρακλείῳ συνοικίας τῶν Βαυαρῶν ἐστάλη στρατιωτικὴ ἀποικία Γερμανῶν εἰς Τύρινηθα (19 Ἀπριλίου 1834 καὶ 12)24 Μαΐου 1837). Περὶ τῶν συνοικισμῶν ἰδὲ Θ. Δηλιγιάννη-Γ. Ζηνοπούλου *Ἑλληνικὴν Νομοθεσίαν*, Ἀθήναι, 1868, τόμ. Ε', σελ. 283.

κατὰ τὴν νύκτα τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843 συντελεσθεῖσαν πολιτικὴν μεταβολήν.

Ἐκτοτε δὲ ἐσυνείθισε νὰ ἀναμιγνύηται εἰς τὰ τῆς πολιτείας, καὶ παράδειγμα ἔχομεν τὸ θλιβερὸν τῆς 1ης Φεβρουαρίου 1862 ἐν Ναυπλίῳ δρᾶμα, τὸ ἐν Σύρῳ, τὸ ἐν Κύθνῳ, τὸ ἐν Ἀχαρνᾶσι τὸ ἐν Ἀθήναις τῆ 10—11 Ὀκτωβρίου 1862, ὅπερ ἐπέφερε τὴν ἔξωσιν τῆς δυναστείας ἐκείνης, ἣτις ἔμελλε νὰ καταστήσῃ τὴν Ἑλλάδα ἔνδοξον καὶ μεγάλην, τοὺς Ἕλληνας λαὸν ἰσχυρὸν καὶ σημαίνοντα ἐν Ἀνατολῇ.

Ἐὰν λοιπὸν ἐξετάσῃ τις ἐπακριβῶς τὰς εἰρημένους πολιτικὰς μεταβολὰς, ὧν συμμετάσχε καὶ ὁ στρατός, θελεῖ παρατηρήσει, ὅτι ἀμφότεραι αἱ πολιτικαὶ μεταβολαὶ αὗται ἔτεινον εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, εἰ καὶ ὡς ἐξ αὐτῶν ἐπῆλθε διάφορον πολιτικὸν ἀποτέλεσμα μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι, ἐπειδὴ ἡ τοῦ 1843 μεταβολὴ ἐνηργήθη κανονικῶς καὶ ἱεραρχικῶς, ἡ τάξις καὶ ἡ πειθαρχία τοῦ στρατοῦ οὐδαμῶς ἐπαθέ τι, ἐν ᾧ κατὰ τὴν δευτέραν Ὀκτωβρίου ἐπειδὴ αὕτη ἐνηργήθη ἀνικανικῶς καὶ ἐναντίον τῆς στρατιωτικῆς ἱεραρχίας οἱ δεσμοὶ τῆς πειθαρχίας τοῦ στρατοῦ ἐχαλαρώθησαν, ἡ ἱεραρχία αὐτοῦ ἐξηφανίσθη, παρ' ὀλίγον δὲ νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἡ παντελής διαλύσις αὐτοῦ.

Διότι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς τελευταίας ταύτης πράξεως δὲν ἦσαν κύριοι τοῦ σταδίου τούτου τῆς μάχης, διότι καὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς Ὀκτωβριανῆς μεταπολιτεύσεως ἠναγκάσθησαν ἄκοντες, ἴσως, νὰ ἐνδύσωσιν εἰς πράξεις ἀπαδούσας εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους, καὶ ἰδίως αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ.

Ὁ Ὀθων θέλων νὰ ἀνταμείψῃ ἠθικῶς τοὺς ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἀγωνισθέντας ἔργῳ τε καὶ λόγῳ, κατὰ μίμησιν τῶν νεωτέρων ἔθνων, διὰ νόμου τῆς 20 Μαΐου (1 Ἰουνίου 1833) συνέστησε *Τάγμα Ἀριστείας διὰ τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος*, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *Τάγμα τοῦ Σωτῆρος*, ὅπερ διηρεῖτο εἰς πέντε κλάσεις: α') τῶν ἱποποτῶν τοῦ Ἀργυροῦ Σταυροῦ, β') τῶν ἱποποτῶν τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ, γ') τῶν *Ταξιαρχῶν*, δ') τῶν *Ἀνωτέρων Ταξιαρχῶν* καὶ ε') τῶν *Μεγαλοσταυρῶν*.

Καὶ ὁ μὲν ἀριθμὸς τοῦ α' ἦτο ἀπερίοριστος, τοῦ β' περιωρί-

ζετο εἰς 120, τοῦ γ' εἰς 30, τοῦ δ' εἰς 20 καὶ τοῦ Μεγαλοσταύρου εἰς 12 ἔκτος ἐννοεῖται τῶν εἰς ξένους ἀπονεμομένων. (1) Συνιστατο δὲ τὸ διάσημον τοῦτο ἐξ ὀκταγωνίως ὀξυνομένου Σταυροῦ ἐκ λευκοῦ σμάλτου ἐστεμμένου διὰ τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος. Τὸ μέσον τοῦ Σταυροῦ περιζώνυτο ὑπὸ στεφάνου ἐκ κλάδων δρυὸς καὶ δάφνης καὶ παρίστα ἐπὶ μὲν τοῦ ἐνὸς μέρους τὸν Ἑλληνικὸν Σταυρὸν καὶ τὸν ἐνδότερον θυρεὸν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς :

Ἡ ΔΕΞΙΑ ΣΟΥ ΧΕΙΡ, ΚΥΡΙΕ, ΔΕΔΟΞΑΣΤΑΙ ἘΝ ΙΣΧΥΙ

ἐπὶ δὲ τοῦ ἐτέρου τὴν προτομὴν τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ Τάγματος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς :

ΘΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐπίσης ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκεπῷ ἐξέδωκε, κατὰ διαφόρους ἐποχάς, εἰς ἀνάμνησιν διαφόρων σπουδαίων γεγονότων διάφορα νομισματῶσσημα, ὧν πολλὰ περιώζονται ἐν τῷ παρ' ἡμῖν Νομισματολογικῷ Μουσεῖῳ.

Ἴδου δὲ ὁποῖον τι ἦτο τὸ ἐθνόσημον (στέμμα) τοῦ Ὀθωνος :

Ἰσόπλευρος κυανοὺς θυρεὸς ὀξυνομένος εἰς τὸ μέσον τῆς κάτω πλευρᾶς καὶ περιέχων τὸν ἑλληνικὸν σταυρὸν ἀργυρόχρου, φέρων ἐν τῷ μέσῳ μικρότερον θυρεὸν ὡς καὶ 21 ῥόμβους τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Βαυαρίας, ὧν οἱ ἑνδεκά ἀργυρόχροι, οἱ δὲ δέκα κυανοί. Ὁ Θυρεὸς κρατούμενος ἀμφοτέρωθεν ὑπὸ δύο ἐστεμμένων λεόντων φέρει κεκλεισμένον βασιλικὸν στέμμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου φαίνεται ἡ σταυροφόρος σφαῖρα τοῦ Κράτους· τὸ δὲ ὄλον εἶναι περιτετελιγμένον ὑπὸ βασιλικοῦ σκηνώματος ἔξωθεν μὲν πορφυροῦ ἔσωθεν δὲ κεκοσμημένου διὰ λευκογελέης, ἡ δὲ κορυφὴ αὐτοῦ ὡσαύτως κεκοσμημένη διὰ βασιλικοῦ στέμματος.

(1) Ἡ διάταξις αὕτη ἐν ἔτει 1848 Αὐγούστου 14 ἐτροποποιήθη ὡς ἐξῆς: ὁ μὲν τῶν ἵπποτων τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ εἰς 240, ὁ δὲ τῶν Ταξιαρχῶν εἰς 60 καὶ τῶν Ἀνωτέρων Ταξιαρχῶν εἰς 30.

Ἡ δικαιοσύνη ἐπὶ Ὀθωνος, κατὰ τὰ ἀπὸ 16 Ὀκτωβρίου 1834 βασιλικὸν Διάταγμα, κατενέμετο ὡς ἑξῆς : εἰς Εἰρηνοδικεῖα, εἰς Πρωτοδικεῖα, εἰς Ἐφετεῖα, εἰς Ἐμποροδικεῖα καὶ εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον. Καὶ τὰ μὲν εἰρηνοδικεῖα μεταβλητὰ ὄντα παρήλασσον ἐκάστοτε, κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ὡς πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς Δικαιοσύνης, ἐν ἐκάστη δὲ ἔδρα Νομοῦ ὑπῆρχεν ἓν Πρωτοδικεῖον, ἦτοι ἓν μὲν ἐν Ναυπλίῳ (Ἀργολίς καὶ Κορινθία), ἓν ἐν Τριπόλει (Ἀρκαδία), ἓν ἐν Πάτραις (Ἀχαΐα καὶ Ἥλις), ἓν ἐν Σπάρτῃ (Λακωνία), ἓν ἐν Σύρῳ (Κυκλάδες), ἓν ἐν Ἀθήναις (Ἀττικὴ καὶ Βοιωτία), ἓν ἐν Ἀμφίσῃ (Φωκίς καὶ Λοκρὶς, ὅπερ μετετέθη τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1835 εἰς Λαμίαν), ἓν ἐν Μεσολογγίῳ (Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία) καὶ ἓν ἐν Πύλῳ (Μεσσηνία, ὅπερ βραδύτερον τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1834 μετετέθη εἰς Καλάμας, ἐν Ἀθήναις δὲ (πρωθυστερώς) καὶ ἐν Τριπόλει ὑπῆρχον καὶ ἀνὰ ἓν ἐφετεῖον, τὸ τῆς Τριπόλεως ὅμως, τῇ 8 Ἰουνίου 1836, μετετέθη εἰς Ναύπλιον, ἐν Σύρῳ δὲ καὶ Πάτραις καὶ Ναυπλίῳ ἀνὰ ἓν Ἐμποροδικεῖον καὶ τέλος ἐν Ἀθήναις ὁ Ἄρειος Πάγος, τὸν ἀνώτατον δικαστήριον τοῦ Κράτους.

Πρὸς κανονικὴν δὲ λειτουργίαν τῶν διαφορῶν τοῦ Κράτους δικαστηρίων εὐθὺς ἀμέσως συνετάχθη καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ νομοθεσία ἡ τις ὅμως μετεγκλιματισθεῖσα ἀποτόμως ἐν Ἑλλάδι μικρὸν ἐφάνη κατάλληλος.

Διότι ὁ μὲν Ἐμπορικὸς Νόμος μετεφράσθη ἐκ τοῦ *Ναπολεοντείου Κώδικος*, ἡ δὲ περὶ δικαστηρίων νομοθεσία συνετάχθη ἐν Βαυαρία πρὸ τῆς καθόδου ἐτι τῶν ἀντιβασιλέων, ὁμοίως δὲ ἡ *Πολιτικὴ καὶ Ποινικὴ Δικονομία* (10 Μαρτίου 1834), ὁ ὀργανισμὸς τῶν συμβολαιογραφείων (21 Μαρτίου 1834), παρὰ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῶν ἀξίαν, εἶναι προϊόντα τῶν εὐρωπαϊκῶν νομοθεσιῶν, οὐχὶ δὲ ἀποτελέσματα πείρας καὶ γνώσεως τοῦ ἐλληνικοῦ χαρακτήρος.

Καὶ ἔβρισθον μὲν αἱ νομοθεσίαι ἐκεῖναι σοφῶν διατάξεων περὶ παντὸς εἶδους ἀντικειμένου καὶ ἦσαν ταμεῖον πολυτίμου ὕλης, ἣν περισυνέλεξεν ὁ Μάουρερ ἐκ σοφῶν εὐρωπαϊκῶν νομοθετημάτων, ἀλλὰ δὲν ἦτο πρόσφορος, εἰσέτι διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐφ' ᾧ καὶ ὡς Ἀστικὸς Κώδιξ ἐξηκολούθησεν εἰσέτι ἰσχύων ὁ Ἀρμενόπουλος, ὡς καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν καὶ τουρκοκρατίας βραδύτερον, ἐν ἔτει 1856 συ-

ετάχθη Ἀστικὸς Νόσος, ἀπομίμησις τοῦ *Napoleonsteilung Kódhkos* ἀλλὰ μόνον τὸ πρῶτον αὐτοῦ βιβλίον ἐδημοσιεύθη (1).

Τοσαύτην δὲ περὶ τὴν δικαιοσύνην ὁ Ὅθων εἰδείκνυε μέριμναν, ὥστε, κατ' αὐτόπτην καὶ αὐτήκοον μάρτυρα, νύκτα τινα προσεκάλεσε τὸν ἐν ἔτει 1848 πρόεδρον τῶν ἐν Ἀθήναις Πρωτοδικῶν, ὅστις ἐντρομος μετέβη εἰς τὰ Ἀνάκτορα, ἔνθα εὔρε τὸν μὲν Βασιλεῖα ἀναγινώσκοντα τὰ *Βασιλικὰ* καὶ ἔχοντα παρ' ἑαυτῷ τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν τοῦ Πρωτοδικείου, δι' ὧν ἀπεδείκνυεν ὅτι ἡ ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις ἦτο ἀδικος, τοῦ δὲ προέδρου ζητήσαντος νὰ δικαιολογηθῇ, ὁ βασιλεὺς ἀπήντησεν ὅτι πρέπει νὰ ὦσι προσεκτικώτεροι περὶ τὴν διανομὴν τῆς δικαιοσύνης, ἵνα μὴ καταπίπτη τό γόητρον αὐτῆς. Μετὰ τοιαύτης δὲ ἐπιστάσιος ἀνεγίνωσκε τὰ ὑποβαλλόμενα πρὸς ὑπογραφὴν ἔγγραφα ἢ ἀναφορὰν, καὶ τόσον καλῶς εἶχεν ἐκμάθει ἐν βραχεῖ τὰ Ἑλληνικὰ, ὥστε ἀναφέρουσιν ὅτι, ὑποβληθείσης αὐτῷ ποτὲ ἀναφορᾶς ὑπὸ τινος νέου ζητοῦντος νὰ διορθηθῇ ὑψηλῆς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ὁ Ὅθων ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως, ἐπέστρεψε τὴν ἀναφορὰν τοῦ νεαροῦ Βίγκελμαν πρὸς τὸ οἰκεῖον ὑπουργεῖον ἀρκεσθεῖς μόνον νὰ διορθῶσιν διὰ κυανῆς μολυβδίδος τὰς ἐν αὐτῇ ἀνορθογραφίας τοῦ αὐτομειδοντος.

Πρὸς τούτοις, τὰ μέγιστα ἐφρόντισε περὶ τοῦ καλλωπισμοῦ τῶν Ἀθηνῶν. Τὴν δὲ πρῶτεύουσαν, ἣν ἡ Βαυαρικὴ δακτυλοειδὴς παρέλαβε σωρὸν ἐρειπίων καὶ μικρὰν κώμην περιήγαγεν εἰς πόλιν εὐρωπαϊκὴν διὰ λαμπρᾶς ρυμοτομίας καὶ εὐρειῶν ὁδῶν, καὶ λεωφόρων, ἃς περιεκόσμησε διὰ πυκνῶν δειροστοιχιῶν, αἵτινες μέχρι σήμερον σωζόμεναι εἰσὶ τοσαῦτα μαρτύρια τῆς αἰδίου μνήμης πρὸς τὴν ἐκπεσοῦσαν δυναστείαν. (2) Μὴ ἡ φερώνυμος τῆς πρώτης βασιλείας ἡμῶν Ἀμαλίας λεωφόρος μετὰ τῆς διπλῆς δειροστοιχίας δὲν εἶναι

(1) Τὰ κατ' αὐτὰ ἰδὲ παρὰ Ludwig Maurer, *Das Griechische Volk u. s. w.* καὶ Θ. Π. Δηλιγιάννη Γ. Κ. Ζηνοπούλου, Ἑλληνικὴ Νομοθεσία, Ἀθῆναι 1861, Τόμ. Β'.

(2) Περὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Ὅθωνος ἔγραψεν ὁ Εἰρηναῖος Ἀσώπιος ἐν τῷ «Ἀττικῷ Ἡμερολόγιῳ» καὶ ὁ Ἀντώνιος Μηλιαρῆς ἐν τῇ «Ἐστῆ».

ἔργον τῶν χειρῶν αὐτῆς ; μὴ ἢ ἀπ' Ἀθηναίων εἰς Πειραιᾶ ἄγουσα δὲν ἐδενδροφυτεύθη ἀναλώμασι τῆς Ἀμαλίας ; μὴ ἢ παρὰ τὸν Κεραμεικὸν φυτεία καὶ τὰ Πευκάκια καὶ ὁ παρὰ τὴν Πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος πορτοκαλλεῶν τοῦ Κήπου τῶν Μουσῶν δὲν εἶναι προϊόν τῆς περὶ τῆς πόλεως τῆς Παλλάδος ἰδιαιτέρας μερίμνης τῆς Ἀμαλίας, ἣν ἐθεωρήθη τρόπον τινὰ κομμωτήριον αὐτῆς ; Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀνακτορικὸς Κήπος, ἢ συνηρεφῆς καὶ κατὰσκίος καὶ σύμπυκνος φυτεία τοῦ ὁποίου προσελκύει ἄπειρον κόσμον δὲν εἶναι τῆς Ἀμαλίας βλάστημα ; Ὁ Ὄθων δὲν παρέλαβε τὰς Ἀθήνας μικρὰς καὶ φεύγων διωχθεὶς δὲν ἀφῆκεν αὐτὰς πόλιν μετὰ 43,000 κατοίκων καὶ λαμπρῶν οἰκοδομῶν ; Ἀλλὰ τί λέγω αἱ Πάτριαι κατὰ τὸ 1862 δὲν εἶχον 18,342 κατοίκους, ὁ Πειραιεὺς τοσαύτας, ἢ Ἐρμούπολις 18,511, ἢ Τρίπολις 7,441, αἱ Καλάμαι 6,292, τὸ Μεσολόγιον 6,059, τὸ Ναύπλιον 6,024, ἡ Λαμία 4,685, ἡ Χαλκίς 4,585 καὶ ἡ Σπάρτη 2,024 ; Τὸ δὲ Κράτος ἀπὸ 700,000 κατοίκων, οὓς εἶχεν ἐν ἔτει 1833, δὲν ἐγκατέλιπε μετὰ 1,100,000 κατοίκων ;

Ἄλλὰ καὶ περὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ἡ βασιλεῖα ἐπιμελήθη, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αὐτῆς, ἀναθέσασα τῷ Βυζαντιῷ δημοσιογράφῳ Γρηγορίῳ Καμπούρογλου, τῇ 18ῃ Ἰουλίου 1857, διὰ συμβάσεως μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπογραφείσης καὶ ἐπικυρωθείσης διὰ τοῦ νόμου ΤΖΖ καὶ τῇ 31ῃ Αὐγούστου 1857 ἐξεδόθη βασιλικὸν διάταγμα, ἐν ᾧ προσδιωρίζετο ἡ θέσις πρὸς ἀνάγειν τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ἐκεῖ ἔνθα σήμερον τὸ Δημοτικὸν (Σύγγρειον) Θέατρον, κατὰ τὴν Πλατεῖαν Λουδοβίκου, (1) ἀλλὰ δυστυχῶς, ἐνεκὸν διαφορῶν λόγων, τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον ἔκτοτε ἐναυάγησε καὶ μόλις ἐσχάτως, διὰ τῶν ὑπὸ διαφορῶν ὁμογενῶν τῷ νῦν βασιλεῖ δωρηθέντων χρηματικῶν ποσῶν ἤρξατο

(1) Οὐκ οἶδ' ὅπως οἱ ἀνοθηναϊκοί, οἱ τὰς Πλατείας «Ὄθωνος» ἐν τε Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ μετονομάσαντες τὴν μὲν «Ὀμονοίας», τὴν δὲ «Θεμιστοκλέους», ἀφῆκαν τὴν τοῦ «Λουδοβίκου» Διὰ τὰ κατὰ τὸ Θέατρον τοῦτο ἰδὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου «Καμπούρογλου ἐν «Ἐβδομάδι» τοῦ 1888 (ἀριθμ. 3-4) δημοσιευθὲν ἄρθρον : «Τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον».

ἀραιοκοδομούμενον ἐν μεγαλοπρεπεῖ σχεδίῳ κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀγίου Κωνσταντίνου, ἀπέναντι τοῦ ἀποπερατουμένου ὁμωνύμου ναοῦ.

Τὸ Ἑλληνικὸν Θεάτρον ἐπὶ Ὄθωνος δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὀλίγα μόνον βήματα προόδου ἐποίησατο· διότι οὔτε καλοὶ Ἕλλη-
νες ἠθοποιοὶ ὑπῆρχον, οὔτε δραματικὰ ἔργα ἀνάξια τοῦ προορισμοῦ
αὐτῶν συνεγράφησαν, ἐκτὸς τινῶν μόνον, καίτοι πολλοὶ ἐκ τῶν ἐν
ταῖς Αὐλαῖς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων ἐν ταῖς ἠνωμέναις ἡγεμονίαις
Βλαχίας καὶ Ρουμανίας διδασκόντων ὑποκριτῶν κατηλθον εἰς Ἀθή-
νας καὶ πολλὰ ἔργα ἐκ τῶν ξένων φιλολογιῶν μετεφράσθησαν καὶ
παρ' ἡμῖν. Ἐπομένως ἡ μὲν ἀριστοκρατία τῶν Ἀθηναίων διεσκέδαζεν
ἐν Ἰταλικοῖς μελοδράμασι καὶ Γαλλικοῖς, ὡς καὶ τὴν σήμερον γί-
νεται, καὶ ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς καὶ ἀνακτορικοῖς θεατριδίοις καὶ τοῖς
τῶν διαφόρων Πρεσβειῶν, τὸ δὲ πολὺ τοῦ πλήθους ἤκουε διδασκόμενα
ξένα τε δραματικὰ ἔργα καὶ πρωτότυπα· ὁ Μάρκος Βότσαρης, ὁ Διά-
κος, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Καποδίστριας, ὁ Κων. ὁ Παλαιολόγος, ἡ Βα-
βυλωνία, ὁ Γεώργιος Καστράτης, Ρήγας ὁ Φερραῖος, Ἀλέξανδρος ὁ
Φερραῖος, ὁ Κόρτσος, ὁ Κόδρος, ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνθροῦτσος, ἡ Μή-
δεια, ἡ Μαρία Δοξαπατρῆ, τὰ Τέκνα τοῦ Δοξαπατρῆ, οἱ Κυψελίδαι,
ὁ Ὀδοιπόρος καὶ ἄλλα, ὧν οἱ δραματικοὶ συγγραφεῖς, ὁ Ἰωάν. Ζαμ-
πέλιος, ὁ Π. Σουτσοῦς, ὁ Δ. Βερναρδάκης, ὁ Σ. Καρύδης, ὁ Θ. Ἀλ-
κατὸς, ὁ Δ. Γ. Βυζάντιος, ὁ Ι. Ρ. Ραγκαβῆς καὶ ἄλλοι. (1)

Τὸ μόνον ὅπερ δύναται τις νὰ κατηγορήσῃ τοῦ Ὄθωνος εἶναι
ὅτι αὐτὸς διαβιούς καὶ μαθὼν ἐν τῇ μεγάλῃ αὐλῇ τῆς Βαυαρίας
τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν μεγάλην αὐλικὴν λάμπιν ἐζήτησε νὰ
μεταφυτεύσῃ αὐτὴν καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ, ἥτις ἀξέστος τότε
οὖσα καὶ ἀγροϊκὸς εἶχεν ἀνάγκην ἀπλότητος καὶ λιτότητος ἵνα
συνειθίσῃ τὸν λαὸν εἰς τὴν λιτότητα καὶ τὸν μέτριον διάκοσμον.

Τὰ τῆς Αὐλῆς μιμηθεῖσα καὶ ἡ Κυβέρνησις εἰσήγαγε πολυτέ-
λειαν ἐν τῇ ὑπαλληλίᾳ καὶ γραφειοκρατίᾳ δυσανάλογον πρὸς τὰς

(1) Περὶ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ Θεάτρου ἰδὲ τὸ ἔργον τοῦ George Fourdon, *Le théâtre grec moderne* Paris 1892, καὶ Rudolf Nicolai, *Geschichte der Neugriechischea Litttratur* Seipzig 1876, σελ. 174—196.

Ὁ στρατηγὸς
Δημήτριος Γρίβας

ἀνάγκας τῆς χώρας καὶ τὰ βάρη αὐτῆς, ταύτην δὲ καὶ οἱ ἰδιῶται ὡς ὑπογραμμὸν λαβόντες ἤρξαντο ζῶντες πολυτελῶς καὶ μετὰ χλιδῆς ἀήθους, τῶς τοῖς Ἕλλησιν, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὁποίας βλέπομεν μέχρι τῆς σήμερον.

Ἄλλὰ καίπερ τοιαύτη οὔσα ἡ αὐλὴ τοῦ πρώτου βασιλέως ἡμῶν δὲν ὠμοίαζε πρὸς τὰς τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἡγεμόνων, οἵτινες καθιστῶσιν αὐτὰς ἐνδικοιτητήριον πάσης χλιδῆς καὶ μαλθακότητος, ἀλλ' ἦτο αὐστηρὰ καὶ τιμῖα οὕτως, ὥστε κατέστη παρομιώδης πλεὸν ἢ τιμιότης τῶν Ἑλληνικῶν Ἀνακτόρων, καὶ διηγοῦνται ὅτι, ὅτε ποτὲ ἡ ἑλληνὶς Τιθῶ παρεπονέθη τῇ Μεγάλῃ Κυρίᾳ τῆς τιμῆς βαρωνίδι Πλύσκοβ (1) διατί δὲν προσεκλήθη καὶ αὐτῆς εἰς τὸν δοθέντα ἐν τοῖς Ἀνακτόροις χορόν, ἡ βασίλισσα, ἥτις, ἀπὸ τοῦ παρακειμένου δωματίου ἤκουε ταῦτα, αἰφνης παρουσιασθεῖσα εἶπεν αὐτῇ ὅτι: «κυρίαί τῆς ἀνατροφῆς σας δὲν ἔχουν θέσιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἀνάκτορον», καὶ ἀπῆλθεν ἀποτόμως ἀφήσασα ἐνεὸν τὴν Τιθῶ.

Ἄλλοτὲ ποτὲ τῆς κομίσεως Θ*** παρεπιδημούσης ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτῆς ἔρωτας περιπλεγθέντος μεταξὺ ἄλλων καὶ τοῦ στρατηγοῦ Χ. Π., ἡ βασίλισσα τοσοῦτον ὠργίσθη διὰ τὴν ἀνοίκειον διαγωγὴν τοῦ στρατηγοῦ, ὥστε διέταξεν, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ βασιλέως, τὸ Αὐλάρχῆτον νὰ μὴ στείλῃ προσκλητήριον χοροῦ τῷ γέροντι στρατηγῷ.

Ὁ στρατηγὸς νομίσας ὅτι, κατὰ λάθος, δὲν ἀπεστάλη αὐτῷ προσκλητήριον μετέβη αὐτόκλητος. Τοῦ χοροῦ ἀρξαμένου καὶ τοῦ κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἔθιμον χαιρετισμοῦ τῶν στρατηγῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἡ βασίλισσα ἰδοῦσα τὸν στρατηγὸν Χ. Π.

— Ἐλάβατε προσκλητήριον; εἶπεν αὐτῷ.

— Ὁχι, Μεγαλειοτάτη.

(1) Ἡ βαρωνὶς Πλύσκοβ, ἐξ ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας τοῦ μεγάλου Δουκάτου τοῦ Ὀλδενβουργ καταγομένη προσελήφθη κατὰ τὴν ἐκ Γερμανίας ἀφίξιν τῆς Ἀμαλίας εἰς Ἀθήνας καὶ διωρίσθη μεγάλη κυρία τῆς Αὐλῆς, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Π. Νοταρᾶ, τοῦ αὐλάρχου, ἐκτελοῦσα τὰ καθήκοντα αὐτῆς αὐστηρότατα. Ἀποκτήσασα δὲ τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς Βασίλισσας πολλάκις ἔχρησίμευσε μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ διπλωματικοῦ σώματος ὡς μεσάζουσα.

— Καί τότε πῶς ἤλθατε ;

— Διότι θεωρῶ τὸ Παλάτι 'σάν σπίτι μου.

— Ἐάν τὸ θεωρῆς 'σάν σπίτι σου, λέγει αὐτῷ, τότε νὰ φέρεσαι καί 'σάν 'στό σπίτι σου· εἶπε καί ἔστρεψεν αὐτῷ τὰ νῶτα.

Ὁ στρατηγὸς τεθηπῶς ἀνεχώρησε τοῦ χοροῦ καί παρῆλθον πολλὰ ἔκτοτε ἔτη, ἕως οὗ, τῇ μεσολαβῆσει πολλῶν ὑψηλῶν προσώπων, προσεκλήθη καί αὐθις εἰς ἀνακτορικὸν χορὸν.

Τὸ αὐτὸ ἔπραττε καί πρὸς ὑπουργούς, ὧν οἰκογενειακὰ σκάνδαλα δὲν ἐπέτρεπον τὴν εἰς τὸν χορὸν μετὰ τῆς κυρίας αὐτῶν ἐμφάνισιν, ὡς ἐπραξε πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης Π. πρὸς ὃν ἔστειλε προσκλητήριον ἐν ᾧ ἐλέγετο ῥη τ ῶ ς : «Ὁ ὑπουργὸς μόνος του», καί πρὸς ὑπουργὸν τινα τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅστις καί διεζεύχθη τὴν σύζυγον αὐτοῦ ὡς ἐκ τούτου.

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐπὶ Ὅθωνος παρατηρηθεῖσαν στειρότητα περὶ τὴν συγγραφὴν ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων πρὸς χρῆσιν τῶν φοιτητῶν καί ἄλλων βιβλίων πρὸς χρῆσιν τῆς νεότητος, ἀνεπτύχθη μεγάλως ἡ δημοσιογραφία, ἥτις μεθ' ὅλην τὴν περὶ τύπου αὐστηρότητα τοῦ Νόμου ἐξηκολούθει νὰ ἐπιπίπτῃ λάβρως κατὰ τε τῆς βασιλείας καί τῆς κυβερνήσεως.

Αἱ ἠφημερίδες, αἵτινες τότε ἦσαν ὡς εἶναι τὴν σήμερον τὰ περιδικά, ἀπαξ ἢ δις τῆς ἑβδομάδος ἐκδιδομέναι, ἔγεμον ὕβρεων, ἐκτὸς ὀλίγων σοβαρῶν φυλλῶν, καί ἀντεδικησεῶν, ὃ δὲ λόγος ἐν αὐταῖς ἦτο ἀείποτε περὶ προσώπων καί ἀτόμικῶν συμφερόντων, οὐδέποτε ἀσχοληθείσαις περὶ τῶν γενικῶν τῆς χώρας πραγμάτων εἴτε περὶ ἐπιδοκιμασίας καλῆς τινος πράξεως.

Ἐντεῦθεν δὲ οἱ δημοσιογράφοι ἐλαχίστην ἢ οὐδεμίαν παρέσχον τῇ χώρᾳ ὠφελίαν καί ἐγένοντο καί προξενοὶ κακοῦ, διαδίδοντες καί τοῖς ἐξω τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος ὁμογενέσιν ἀπαισίας κατὰ τῆς Κυβερνήσεως εἰδήσεις. Ἦσαν δὲ τότε πολυάριθμοι· διότι πᾶς τις οἰοσθῆποτε συνταγματικὸς Ἕλλην πολίτης εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδίδῃ τύπῳ τὰς ἰδέας αὐτοῦ καί πολλοὶ τῶν πολιτευομένων καί ὑπουργῶν ἔγραφον τοιαύτας, ἵνα δι' αὐτῶν ἐξυβρίζωσι πραγματικῶς τὴν Κυβέρνησιν :

*Ἡ ὑπόγραψις μου δίδει
ἢ ἑφημερίδα γράφω*

ἦτο τὸ κατὰ τῆς Κυβερνήσεως φόβητρον αὐτῶν· ἐντεῦθεν δὲ ἐξεδίδοντο ὑπὸ διαφόρους τίτλους (1), ὧν ἡ ἀπαριθμησις καὶ μόνη εἶναι τι κοπιῶδες, διάφορα ἡμερόβια καὶ ἀνιαρὰ φύλλα, ἐξ ὧν περιέμενον ὁ κόσμος νὰ φωτισθῇ!

Κατὰ τὸ 1853 εἰσήχθη καὶ ἑλληνιστὶ ἡ *Στενογραφία*, ἧτοι ὁ τρόπος τοῦ γράφειν ἰσοχρόνως τῇ προφορᾷ τὸν λόγον, ἧς πατὴρ ἐν Ἑλλάδι θεωρεῖται ὁ Μίνδλερ, εἰς ὃν οἱ ὀλιγιστοὶ ἐν Ἑλλάδι στενογράφοι καὶ ἰδίως οἱ τοῦ Βουλευτηρίου ἀφιέρωσαν καὶ προτομὴν ἀνακειμένην ἐν τῷ Στενογραφικῷ Γραφεῖῳ. (2)

Τὸ ἐμπορικὸν ναυτικόν, τῷ 1859, κατὰ τὰ νηολόγια τοῦ Κράτους, ἀνήρχετο εἰς 3,984 πλοῖα χωρητικότητος ἐν συνόλῳ 274,480 τόνων μετὰ πληρωμάτων ἐξ 23,918 ἀνδρῶν, τὸ δὲ πολεμικὸν ναυτικόν, ὅπερ ἐκανονίσθη διὰ τοῦ ἀπὸ 31 Νοβρίου 1833 Διατάγματος, εὐρίσκετο, σχετικῶς πρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐν καλῇ καταστάσει. Τῷ δὲ 1846 ἰδρύθη καὶ ναυτικὸν παιδευτήριον πρὸς σπουδὴν τῶν μελλόντων ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ ἐπὶ τῆς κορβέττας «*Λουδοβίκου*».

Τὸ ἐμπόριον, κατὰ τὸ ἔτος 1858, ἀνήλθεν εἰς 73,016,696 δραχμῶν, τὸ δὲ εἰδικὸν ἐμπόριον μετὰ ἐν ἔτος εἰς 80,000,000 περίπου δραχμῶν, τοῦθ' ὅπερ ἐμαρτύρει τὴν ὀσημέραι πρόοδον αὐτοῦ.

Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν τὰ κατὰ τὴν τριακονταετῆ βασιλείαν τοῦ Ὀθωνος συντελεσθέντα. Ἐπισκοπήσωμεν δὲ νῦν καὶ ἴδωμεν ὅποια τινα ἦσαν τὰ ἐπενεγκόντα τὴν πτώσιν τῆς πρώτης δυναστείας αἰτία. Τὰ στοιχεῖα τῆς κακοδαιμονίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐσπάρη-

(1) Σωτήρ, Ἀθηνᾶ, Ἑλπίς, Αἰὼν, Καρτερία, Συντηρητικὴ, Νέος Κόσμος, Χρόνος, Ταχυδρόμος, Ἑλληνόκοσμος, Πρωῖνός Κηρυξ, Φίλος τοῦ Λαοῦ, Φήμη, Ζέφυρος, Πρόοδος, Σφαῖρα, Ἄγγελος Ἀθηνῶν, Τὸ Ἄστρον τῆς Ἀνατολῆς, Ἑλληνικὴ Πλάστιγξ, Ἥως, Ἀνεξάρτητος, Μνημοσύνη, Ἀτίθαστος, Ἐθνικὴ, Ἑλλάς, Φανὸς τῆς Μεσογείου, Ἐφημερίς κτλ.

(2) Περὶ στενογραφίας τὸ πρῶτον ἑλληνιστὶ ἐφαρμοσθείσης ἐξεδόθη ὑπὸ Πάνου Ἡλιοπούλου βιβλίον ἐν Ἀθήναις τῷ 1853.

σαν εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος· διότι ἡ μετὰ τοῦτον, δυνάμει τῆς συνθήκης τῆς 27ης Ἀπριλίου (7 Μαΐου 1832) ἰδρυθεῖσα βασιλεία, καὶ ἀντιταύτης ἐπὶ τριετίαν ἀντιβασιλεία, ἐσκέφθη περὶ τοῦ ἀρτιγεννήτου ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὡς ὁ ληστής Προκρούστης περὶ τῶν θυμάτων αὐτοῦ· ἀπήνθισε τὰς ἐντελεστέρας διατάξεις τῆς διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς νομοθεσίας τῶν εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, καὶ ἐπειδὴ τὸ ἀνάστημα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἦτο μικρόν, ἐβῆ συγκρίσει πρὸς τὴν νομοθετικὴν ταύτην κλίνην, ἀνεῖλκυσε τὰ σκελῆ αὐτοῦ, καὶ, ὅτε τὸ ἔθνος ἐχειραφετήθη, δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ ὀρθοποδήσῃ.

Ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας οἱ ἐθνικοὶ πολιτικοὶ ἄνδρες, οἱ Ζαῦμαί, οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Τριχοῦπαι, οἱ Κουντουριώται, οἱ Κωλέτται καὶ λοιποὶ ὑπῆρξαν παντάπασιν ἀνίσχυροὶ καὶ ἡ ἀναγέννησις, ἥτις δὲν συνετελέσθη διὰ τῆς μεγαλοφυΐας ἑνὸς καὶ μόνου, δὲν ἀφίθη τοῦλάχιστον εἰς ἑαυτὴν, ὅπως τελεσφόρως ἔαχθῆ εἰς πέρας, διὰ τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς ἀρετῆς τῶν προκρίτων καὶ ἀριστείουχων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Τοὺς οἰακὰς τοῦ Κράτους ἐνηλικιωθεὶς ἀνέλαβεν, ὁ κατόπιν μακρᾶς χηρείας τοῦ ἑλληνικοῦ Θρόνου, πρῶτος βασιλεὺς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὅστις κατήλθεν εἰς Ἑλλάδα, ὡς παρὰ κλητος τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας μονάρχης, ὑπὸ τοὺς γλυκεῖς αἰῶνοὺς ἐθνικῶν προσδοκιῶν καὶ ἐλπίδων.

Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἐχαίρετιζέτο ὑπὸ σύμπαντος τοῦ ἔθνους ὡς ἀγκυρα σωτηρίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδίστρια καὶ τὴν κατάργησιν τῆς ἀτυχοῦς ἀντιβασιλείας. Ἐφερε μεθ' ἑαυτοῦ βαθύτατον τὸ αἶσθημα τῆς ἑλληνικῆς ιδέας, τὸ ὅποιον ἐκληρονόμησε παρὰ τοῦ εὐγενοῦς αὐτοῦ πατρός, τοῦ ἐπιφανιστάτου τῶν ἐν Γερμανίᾳ φιλελλήνων, τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου.

Ὁ βασιλεὺς Ὄθων, κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα, συνοδεύετο ὑπὸ στρατιωτικῆς ἀποστολῆς καὶ ὑπὸ ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἰπεδόθησαν εἰς τὴν διοργάνωσιν τῆς νέας χώρας, ἐστερημένης ἔτι τῶν κυριωτέρων στοιχείων τοῦ πολιτικοῦ βίου.

Ἄπαντες οὗτοι ἐιργάσθησαν μετὰ ζήλου πρὸς τοῦτο, ἀλλ' ὁμῶς μὴ λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὸν ἐθνικὸν χαρακτήρα τῶν Ἑλλήνων, τὰ

ἤθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν, ἐζήτησαν εὐθύς ἀμέσως νὰ μετεγκλιματίσω-
σιν εἰς Ἑλλάδα νομοθεσίαν καὶ ἐθιμοταξίαν ὀθνεῖαν πρὸς τὸ ἔθνος,
τὰς τύχας τοῦ ὁποίου ἐκλήθησαν νὰ ἰθύνωσι καὶ ἐξέπεσαν ἀσκόπους
θεωρητικὰς ἐργασίας, ἀλτίνες πολλῶ βραδύτερον ἠδύναντο νὰ εἰσα-
χθῶσι καὶ τελεσφορήσωσιν.

Ἐν τούτοις, οἱ Βαυαροὶ εἰργάσθησαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος εἰλι-
κρινῶς καὶ ἐντὸς βραχυτάτου διαστήματος, ἡ Ἑλλὰς ἐκτήσατο ὅ,τι
ἀπητείτο πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν, ἐκτήσατο *Κώδικα τῆς δικαιοσύνης,*
τῆς Διοικήσεως, τῆς Στρατιωτικῆς ὀργανώσεως, Νομοθεσίαν, ἐφα-
μιλλον πρὸς τὰς τῶν ἐν Εὐρώπῃ.

Ἡ ἐργασία αὕτη ὀφείλεται τῷ βασιλεῖ τῆς Ἑλλάδος, ὅστις ἀ-
ποφασίσας νὰ στερηθῆ τῆς φυσικῆς πατρίδος αὐτοῦ, τῆς Βαυαρίας
καὶ συγκεντρώσας τὸ πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν Ἑλλάδα φίλτρον, ἠγά-
πησε τὴν χώραν τῶν ὀνείρων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὑπὲρ πάντα ἄλλον
καὶ ἐζήτησε νὰ καταστήσῃ αὐτὴν πρῶτυπον ἐν Ἀνατολῇ Βασιλείον.

Ὀλίγον μετὰ τὴν κατάβασιν αὐτοῦ εἰς Ἑλλάδα ἠνοίγοντο αἱ
πύλαι τοῦ Ὀθωνεῖου *Παρεπιστημίου*, καλουμένου νὰ συνεχίσῃ τὰς
μεγάλας ἡμέρας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, ὁποῖα ἐκαλλιεργήθη
ἄλλοτε ἐν τῷ κλασικῷ τούτῳ ἑδάφει τῶν Ἀθηνῶν.

Τότε, κατὰ πρῶτον, ὁ τόπος ἔσχε κυβέρνησιν, οὐχὶ θεραπεύουσαν
συμφέροντα φατρίας, ἀλλὰ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχουσαν τὰ συμφέροντα
τῆς πατρίδος, τὸ μέγαλειον τοῦ ἔθνους. Ἐν τούτοις, ἡ διὰ τῆς κα-
θιερώσεως τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, ὡς ἐγγυήσεως τῆς ἐννόμου τάξεως,
παραγκωνισθεῖσα κρατοῦσα τέως ὀλιγαρχία, θανάσιμον λαμβάνουσα
τραῦμα, διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἀξιώσεων αὐτῆς, δυσχερῶς ἔφερε
τοῦτο καὶ ἐκ τούτου προήλθεν εἰς μέσον ἡ κατὰ τοῦ Ὀθωνος ἀντί-
δρασις, ἣτις κατέληξεν εἰς τὸ μοιραῖον τῆς 10 Ὀκτωβρίου τέρμα.

Ἡ ὀλιγαρχία, αὕτη ἦτις, καθ' ἄπασαν τὴν ἐπανάστασιν, ἐλυμαί-
νετο τὰ δημόσια, οὐκ ὀλίγα δεινὰ τῷ ἔθνει προκαλέσασα, κατεξα-
νίστη σύσσωμος, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντὶ ὑποστηρίξεως, εὖρε τὴν στά-
σιν ὡς ἀμοιβὴν τῶν ὑπὲρ τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐνομίας μεγίστων
προσπαθειῶν αὐτοῦ.

Ἦρξατο ἐναντίον αὐτοῦ συστηματικὴ ἐργασία, καθ' ἐκάστην ὑπο-
νομεύουσα τὰς βάσεις τῆς διοικήσεως. Ἐν ὀνόματι δῆθεν τῶν ἐλευ-

θέρων θεσμῶν διεξεδικοῦντο ταπεινότατα προσωπικὰ συμφέροντα.

Ληστειοκράται κατὰ τῶν καθεστώτων ἐχαρακτηρίζοντο ὡς ἔθνικὰ κινήματα ὑπὸ πονηρῶν πολιτικῶν, ἢ πεπλανημένων φαντασιοκόπων, ἐπιζητούντων νὰ ἐφαρμόσωσιν ἐν Ἑλλάδι, ἡμιθαυράρφα ἔτι, τοὺς πολιτειακοὺς θεσμοὺς, ἵνα οὕτως ἀντιπολιτεύωνται τὸν Ὀθωνα.

Ὁ Ὀθων ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα, ὅσον οὐδ' αὐτοὶ οἱ Ἕλληνας, ἠγάπησε τοσοῦτον τὴν Ἑλλάδα, ὅσον ἀπιστρέφετο ὡς ἄτομα τοὺς Ἕλληνας, ὧν ὀλιγίστους μόνον ἠγάπησε καὶ ἔτι ὀλιγωτέρους ἐτίμησεν· ἡ μεγάλη δ' αὕτη πρὸς τὴν χώραν ἐφ' ἧς ἐβασίλευσεν ἐπὶ τριακονταετιᾶν ἀγάπη, ἐν πολλοῖς, ἔβλαψεν αὐτόν· διότι νυχθημέριος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ περιπτωμένη παρεκώλυε τὴν ὀξυδέρκειαν τοῦ βασιλέως, σκεπτομένου ὡς ἀτόμου καὶ παρεῖχεν αὐτῷ ἀντὶ ὠφελείας ζημίαν ἀνεκτίμητον.

Ἐπεθύμει μεγάλην τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ζῆ ἐν αὐτῇ· διὸ καὶ κατὰ τὸ τριακονταετὲς τῆς βασιλείας αὐτοῦ διάστημα πεντάκις μόνον ἀπεδήμησεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν καὶ τὸ μὲν πρῶτον (1836) πρὸς τέλεσιν τῶν γάμων αὐτοῦ, τὸ δὲ δεύτερον (1837) πρὸς παρουσίαν τῆς νύμφης πρὸς τοὺς οἰκείους, αἰδὲ τρεῖς ἄλλαι (1844, 1849, 1861) ἀποδημίαι ἐγένοντο μὲν χάριν λουτρῶν, ἀλλὰ κυρίως ἐσκόπουν τὰ τῆς διαδοχῆς, ἅπασιν ἦσαν τὸ μοιραῖον δι' αὐτὸν ζήτημα.

Τῆς τοιαύτης ἀντιπράξεως ἀμείσον ἀποτέλεσμα ἦτο ἢ ἐν μιᾷ νυκτί καὶ μόνῃ ἀφάρπασις τοῦ Συντάγματος, τοῦθ' ὅπερ δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ πρῶτον πραξικόπημα τῆς παραγκωνισθείσης ὀλιγαρχίας καὶ ὁ πρῶτος κλονισμὸς τῆς βαυαρικῆς δυναστείας. Οἱ Ἕλληνες ἔκτοτε, ἀνακύψαντες μικρὸν ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων καταστροφῶν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν σπαραγμῶν, συνησθάνθησαν ζωηρότερον τὸ θέλητρον τῆς ἀνεξαρτησίας· αἱ ἐπιβλαβεῖς τοπικαὶ ἐπιρροαί, κατὰ μικρὸν, ἐξέλειπον καὶ ἐπῆλθε κοινωνικὴ τις ἰσοπέδωσις καὶ ἡ συγκέντρωσις τῆς ἀρχῆς περιποίησε μὲν εἰς τὴν κυβέρνησιν δύναμιν μείζονα ἢ πρότερον, ἀλλ' ἢ συγκέντρωσις αὕτη, ἐν πολλοῖς ἐπιβλαβῆς, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐντελεστέραν κατάρτισιν τῆς ἔθνικῆς ἐνότητος, ἐξ ἧς ἐσχηματίσθη ἔθνικόν τι καὶ Πανελλήνιον φρό-

νημα, ἡ μεγάλη ἰδέα, τῆς ὁποίας ὁ πρακτικὸς στόλος ἦτο ὁ βασιλεὺς Ὁθων.

Οὕτως ἡ γ' Σεπτεμβρίου 1843 ἔθηκε τέρμα τῇ προσωπικῇ κυβερνήσει τοῦ βασιλέως Ὁθωνος. Ἡ ὀλιγαρχία κατίσχυσεν, ἐπὶ τέλους, ἐξ ὀνόματος δῆθεν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ δὲ κληθεῖσα ἐν Ἀθήναις πρώτη ἔθνικὴ Συνέλευσις συνέταξε τὸ σύνταγμα, κατὰ τὰ τελειότατα τῶν ἐν Εὐρώπῃ. Ἀλλ' οἱ δρᾶσαι τοῦ πραξικοπήματος τῆς νυκτὸς τῆς γ'. Σεπτεμβρίου καὶ οἱ ἄπειροι νομοθέται τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ὑπόθετον, ὅτι διὰ τῆς εἰσωγωγῆς τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἐπιτυχῶς ἀλλαγῆς λειτουργοῦντος, ἤθελεν εὖρει τὴν πινακίαν τῶν δεινῶν τοῦ τόπου, ἅτινα κατ' ἀνάγκην ὑφίσταντο ἐξ αἰτίας ἱστορικῶν λόγων καὶ δὲν ἐσκέπτοντο ὅτι, καταλυομένης τῆς αὐστηρᾶς μοναρχικῆς κυβερνήσεως τοῦ Ὁθωνος, ἡ ἐξουσία ἤθελε περιελθεῖ εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, μὴ κατηρτισμένων πρὸς τοῦτο ὄντων καὶ ἐλαυνομένων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπὸ τοῦ ἰδίου μᾶλλον ἢ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.

Ἐντεῦθεν δυνάμεθα νὰ ἀναγράψωμεν ὅτι τὸ σύνταγμα τοῦ 1844 ὑπῆρξε τῇ Ἑλλάδι ὅ,τι ὁ χιτῶν τῆς Δηϊάνειρας τῷ ἀρχαίῳ ἥρωϊ. Ἡ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μόλις ἀναβιώσαντος καὶ ἀποκαταστάσαντος τόπου ἀναγκαιοῦσα αὐστηρὰ κυβερνητικὴ ἐργασία ἐχαλαρώθη, ἡ δὲ διοίκησις παρεδόθη καὶ ἡ ἀνωτέρα καὶ ἡ κατωτέρα, χερσὶν ἀνθρώπων, ἀνικάνων πρὸς τοῦτο, ἀπαιδεύτων· ἡ βασιλικὴ δύναμις περιωρίσθη ἐξ ὀνόματος τοῦ πολιτικοῦ δόγματος «ὁ βασιλεὺς βασιλεύει καὶ δὲν κυβερνᾷ», τὸ ὁποῖον ἐκάστοτε ἐπέσειετο κατ' αὐτοῦ ὑπὸ πολιτικῶν σπουδαρχιδῶν, ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας διατελούντων, προθύμων δὲ νὰ παραβιάσωσι τὸ δόγμα τοῦτο τοῦ Συνταγματικοῦ πολιτεύματος, εὐθύς ὡς ἐκαλοῦντο σύμβουλοι τοῦ στέμματος.

Ἐντεῦθεν ἂν ὁ βασιλεὺς ἀνθίστατο κατὰ τῶν ὑπερφιάλων τούτων ὀρέξεων, προεκαλοῦντο στάσεις, διευθυνόμεναι ὑπὸ τῶν συντριμμάτων τῆς παλαιᾶς ἐκείνης ἀναρχίας, ἧτις περιεσώζετο ἔτι, ἰσχυρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἔντε τῇ πρωτευσούσῃ καὶ ἐνταῖς ἐπαρχίαις.

Ἐντεῦθεν προήρχοντο αἱ συχναὶ ἐκείναι ἐν τῆς ἐπαρχίας στάσεις,

τοῦ Γρίβα, τοῦ Κριεζώτη, καὶ τῶν ἄλλων τῆς πολιτικῆς λερναίας Ὑδρας κεφαλῶν, αἱ κατασυνταράξασαι ἔθνος καὶ πολιτείαν καὶ συνταλέσασαι εἰς τὴν ἐθνικὴν ὀπισθοχώρησιν κατὰ πολλὰ ἔτη. Δυστυχῶς ὅμως πλέον ἢ ἀπαξ οἱ πρωταγωνισταὶ τῶν ἀκοσμιῶν τούτων, μετὰ τινα χρόνον, ἐλάμβανον, κατ' ἀνάγκην τὴν ἀνταμοιβὴν αὐτῶν, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς, ἂν μὴ εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀλλὰ τοῦλάχιστον εἰς τὰ δύο τότε νομοθετικὰ Σώματα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σώματα ταῦτα εἰσαγόμενοι δὲν ἔπαινον τὸν κατὰ τοῦ Ὄθωνος πόλεμον.

Ἐντεῦθεν δὲ ἡ μακρὰ βασιλεία αὐτοῦ ἀποτελεῖ τὴν ἱστορίαν τῆς πάλης ταύτης τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν ἡγεμόνα αὐτοῦ· τοῦ ἔθνους, ζητοῦντος νὰ κυβερνηθῇ συμφώνως πρὸς τὰ ἦθη τὰς παραδόσεις τὰ ἔνστικτα καὶ διὰ τῶν ἐγκριτοτέρων αὐτοῦ τέκνων, καὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἐπιδιδῶντος μετὰ ζήλου τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ καταστήσῃ τὴν Ἑλλάδα τύπον εὐρωπαϊκοῦ Κράτους πρὸς τοῦτο δὲ συγκεντροῦντος ἐν ἑαυτῷ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ μεταχειριζομένου ὄργανα ἢ ξένους, ἢ πρόσωπα μετρίας σημασίας καὶ ἐπιρροῆς.

Ἐκ τῆς πάλης ταύτης προέκυψεν ὀλεθριωτάτη πολιτικὴ σχολή, ἥτις προφασιζομένη ὅτι ἐζητεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὰ διεστώτα διεπαιδαγωγῆι καὶ Ἐθνος καὶ Βασιλεία, ἡ σχολὴ τοῦ Κωλέττη· ἔκτοτε ἤρξατο ἡ διαφθορὰ τῆς συνειδήσεως, ἡ ἔλλειψις πάσης πολιτικῆς πίστεως, αἱ προφανεῖς πολινωδίαὶ τῶν πολιτευομένων ἀνδρῶν, ἡ ἀπολάκτισις πάσης ἀρχῆς, ἡ ἀποθέωσις καὶ, κατὰ συνέπειαν, ὁ ἐξευτελισμὸς τῶν προσώπων, ἡ καθυστέρησις τῆς δημοσίας αἰδοῦς καὶ τοσαῦτα ἄλλα τραγελαφικὰ πολιτικὰ δόγματα, ἅπερ ἐκληροδότησαν ἡμῖν. Κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος αἱ ἐθνικαὶ ἐλπίδες ἦσαν καταπεπιεσμένοι. Ἡ ἐπὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου στρατιωτικὴ κατάληψις τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ ἀποτυχία τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἡπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ ἐπαναστάσεως, ἔπεισαν τοὺς Ἑλληνας, ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία δὲν ἦτο εἰσέτι ὥριμος ὥστε νὰ ἐγκρίνῃ τὰ φιλοκτῆμονα σχέδια τῶν Ἑλλήνων. Οὕτω δὲ ἀποστραφέντες τῶν ἐξωτερικῶν καὶ εἶτα δὲ ἐπὶ ἔτη περιορισθέντες ἐν ἐσωτερικοῖς διαπληκτισμοῖς, ἀνέτρεψαν ἀλληλοδιαδόχως κυβερνήσεις καὶ ἐπετέθησαν καὶ κατὰ τῆς βασιλείας, ἥς τὸ

πρώτον πταίσμα ὑπῆρξεν ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν τοῖς ἐπιθετικοῖς σχεδίοις αὐτῆς καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὰς περὶ μέλλοντος προρρήσεις αὐτῶν, ὧν ἡ κυριωτέρα ἦτο ὅτι ἔπρεπε νὰ τύχῃσι νέου ἡγεμόνος καὶ αἰσιωτέρας ἐξωτερικῆς πολιτικῆς· ἐντεῦθεν δὲ αἱ συνωμοσίαι ἐκείναι, αἵτινες ἀπὸ τοῦ 1859 ἀρξάμεναι μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὑπέσκαπτον τὸν θρόνον, κατέληξαν εἰς τὸ μοιραῖον τέλος, ὅπερ ἐπέφερε τὴν ἐξῴσιν τῆς βαυαρικῆς δυναστείας· διότι ἡ δυναστεία αὕτη εἰς τοσαύτην περιῆλθεν ἀμηχανίαν, ὥστε ὡς ἐξ ἀναποδράστου τινος Νεμέσεως ἐξωθουμένη καὶ θέλουσα δὲν ἠδύνατο τοῦ λοιποῦ νὰ ἐνεργήσῃ συστηματικὴν τινὰ μεταρρύθμισιν καὶ βελτιώσιν τῶν μὴ εὖ ἐχόντων· διότι εἰς πολιτικούς ἀγῶνας ἰμπεπλεγμένη καὶ εἰς πρόσωπα πολλακίς τὰ πράγματα θυσιάζουσα, κατεχομένη δὲ ὑπὸ εὐλόγων φόβων, εἰς οὓς ἐνέριψεν αὐτὴν ἡ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἔκρυθμος θέσις αὐτῆς καὶ δυσπίστως ἔχουσα πρὸς πάντα μὴ πρὸς αὐτὴν ὁμολογοῦντα, δὲν ἦτο ἱκανὴ ἐν μέσῳ τῶν ἀπειρῶν ἀντιπερισπασμῶν αὐτῆς νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἣν ἀνέλαβεν ἐντολήν, τὴν διόρθωσιν τοῦτέστι τῶν κακῶς ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐχόντων.

Ἐπῆλθον βραδύτερον τὰ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς αὐτοῦ, ἅπερ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν παρῴξυναν τὰς δυνάμεις κατ' αὐτοῦ, ὥστε, ἀναμριβόλως ὡς μία τῶν σπουδαιοτέρων αἰτίων τῆς πτώσεως τοῦ Ὄθωνος δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ μετὰ τοῦ Γαριβάλδη συμμαχία, ἀφ' ἧς ἵνα ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἡ Ἀγγλία ἀπέστειλε τὸν Σιρ Ἄνρη Ἐλλιοτ, ὑποσχομένη τὴν ἐκχώρησιν τῇ Ἑλλάδι τῆς Ἐπτανήσου· ἀλλ' ὁ ἀτυχὴς ἐκεῖνος βασιλεὺς δὲν ἠδυνήθη νὰ εὐνοήσῃ τὴν διαγωγὴν ταύτην τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἐξ οὗ ὀργισθεῖσα ἡ Ἀγγλία ὤμοσε τὴν πτώσιν αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ καὶ κατώρθωσε· διότι ἡ παρὰ τὸ Ἀσπρομόντε ἦττα τοῦ Γαριβάλδη ἐπέφερε τὴν διάλυσιν τῶν ἰταλοελληνικῶν σχεδίων, ἐξ ἧς μείνας μετέωρος ὁ Ὄθων, ἐπίστυρεν εἰς ἑαυτὸν οὐ μόνον τῆς δυσμένειαν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξωτερικὴν.

Ὡς δὲ κατὰ τὸ 1841 οὕτω καὶ κατὰ τὸ 1861 αἱ δυνάμεις πᾶσαι, μὴδ' αὐτῆς τῆς Βαυαρίας ἐξαιρουμένης, ἐγκατέλιπον τὸν ἀτυχῆ βασιλέα εἰς τὴν ἰδίαν τύχην· διότι ἡ μὲν πονηρὰ Ἀλβιὸν ἐπίστευεν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ μετὰ τὰς δυσπραγίας

τοῦ 1854 ἐξηκολούθει νὰ ἐργάζεται λαθρα καὶ ἐν παραθύστῳ περὶ τῆς μεγάλης ἰδέας καὶ περὶ τῆς ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος (1), ὃ δὲ Ναπολέον, ὅστις ἐν ἔτει 1850 διὰ τοῦ Θουβενέλ τοσοῦτον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐπεδείξατο κατὰ τῶν ἀγγλικῶν ἀξιώσεων ἐνδιαφέρον, ἐμνησικάκει κατὰ τοῦ Ὄθωνος ὡς μὴ ἐνωτιζομένου

(1) Ὡς γνωστόν, οἱ Ἑπτανήσιοι βουλευταί, τῇ 4ῃ Ἀπριλίου 1862, συελθόντες ἐν Κερκύρᾳ ἐζήτησαν τὴν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἔνωσιν, πρωτοστατοῦντος τοῦ Κωνσταντίνου Λομβάρδου, ὅστις συνεδέετο μεγάλως μετὰ τοῦ Γαριβάλδη. Ἡ Ἀγγλία, ἐὰν ὁ Ὄθων ἐπέιθετο τῇ πολιτικῇ αὐτῆς, ἐγκαταλείπων τὴν ρωσικὴν πολιτικὴν, οὐ μόνον τὴν Ἑπτανήσον ἤτο ἱτοιμῆ νὰ δώσῃ, ὡς ἶδωκεν αὐτὴν μετὰ ἐν ἔτος, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἄλλας ἑμόρους ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας.

Ὅτι ἡ πτώσις τοῦ Ὄθωνος ὀφείλεται, κατὰ μέγα μέρος, τῇ Ἀγγλίᾳ οὐδεμίᾳ ὑπάρχει πλέον ἀμφιβολία, κατόπιν τοῦ ἐξῆς ἐπισήμου ἐγγράφου, γραφέντος τῇ 2)14 Αὐγούστου 1862, ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας Ρόσελ πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴν τῆς αὐτῆς δυνάμεως Σιρ Σκάρλετ:

« Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν

Αὐγούστου, 2)14 1862.

Κύριε,

Ἐλαβον τὴν ὑπ' ἀριθ. 29 τῆς 19)31 τοῦ λήξαντος ἐπιστολὴν τοῦ κ. Δρουμῶν περὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ, ὅστις ἐπικρατεῖ ἔτι ἐν Ἑλλάδι, καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς νὰ εἰδοποιήσητε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν περὶ τῶν σπουδαίων συνεπειῶν, αἵτινες θέλουσι προκύψει ἐκ πάσης προσβολῆς γενησομένης παρὰ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Τουρκίας. Εἰδοποιήσατε ἰδίως τὸν βασιλεῖα τῆς Ἑλλάδος, ὅτι πόλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας θέλει φέρει ἐντὸς βραχυτάτου διαστήματος τὴν παραίτησιν καὶ ἐκθρόπισιν του.

Πᾶν κίνημα κατὰ τὰς Ἰουλίους νήσους, βοηθούμενον ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, θέλει ἐκθέσει τὴν κυβέρνησιν ταύτην εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ προσκληθῇ παρὰ τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν ἀυστηρότατον λόγον.

Ρόσελ. »

τῶν συμβουλῶν αὐτοῦ, ἡ δὲ Ρωσία ἔνεκεν τοῦ περὶ διαδοχῆς 40 ἔθρου τοῦ Συντάγματος δυσπίστως εἶχε τῷ βασιλεῖ βλέπουσα αὐτὸν εὐλαβῶς ἐχόμενον τοῦ ἔθρου τούτου.

Οὕτω δὲ διὰ τῆς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν πίεσιν ἀπειθείας, ἥτις ἱκανοποιουμένη μὲν καθίσταται ἰσχυρότατος σύμμαχος, ἀπορριπτομένη δὲ τρομερώτατος πόλεμιος τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, ἐπέσυρεν ὡς ἑαυτὸν τὸν πόλεμον πάντων καὶ κατέστρεψεν ἑαυτὸν καὶ τὴν δυναστείαν.

Κατὰ τὰ τελευταῖα τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔτη ὁ Ὅθων προσεπάθησε νὰ καταδαμάσῃ τὴν πολιτικὴν τοῦ Κράτους ἀκοσμίαν, καθιστῶν τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ προσωπικωτέραν, ἔθνικωτέραν καὶ ἀμεροληπτοτέραν, ὑπερτέραν ὅσον ἦτο δυνατόν τῶν ἐνστίκτων τῆς κρατούσης συνταγματικῆς ὀλιγαρχίας, τῆς κρυπτομένης ὀπισθεν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος.

Καὶ ἐφάνη μὲν θριαμβεύσας ἐπὶ τινα χρόνον, ἀληθῶς δ' ἀποκατέστη ἡ ἐπιθυμητὴ τάξις, ἡ τοσοῦτον ἀναγκαία πρὸς τὴν κοινωρικὴν ἐργασίαν καὶ τὴν κρείττονα ἀποκατάστασιν τοῦ τόπου, καὶ κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ διώρισε κυβέρνησιν ἀποτελουμένην ἐκ τῶν ἱκανωτέρων καὶ χρηστοτέρων πολιτικῶν στοιχείων τοῦ τόπου, ἀφωσιωμένην τῇ τάξει καὶ τῇ βασιλείᾳ, ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ὑπῆρχε διὰ τῆς πατριωτικῆς διαχειρίσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Πανηγ. Βάρβογλη ἰσοζυγίον καὶ ἐν δημοσίῳ ταμείῳ περίσσευμα 6,000,000 δραχμῶν ἔθνικωτάτη δὲ ἐργασία διεξήγετο ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὑπὸ τὴν προσωπικὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ τοῦ Ὅθωνος, ὅστις οὐδέποτε ἐπαύσατο καλλιεργῶν τὴν *Μεγάλην Ἰδέαν*.

Δυστυχῶς ὁμως ἡ ἐργασία αὕτη τοῦ ἀμνηστού ἐκείνου βασιλέως δὲν ἐξετιμῆθη προσηκόντως· διότι ἡ ἐξ ἰδιοτελείας κινουμένη μειονοψηφία τοῦ Ἔθνους μεταπέισασα τὴν σφριγῶσαν ἀκαδημαϊκὴν νεολαίαν καὶ τὸν λαὸν ἐξήγειρεν αὐτοὺς κατὰ τῆς βασιλείας, τὸ μὲν πρῶτον ἐν Ναυπλίῳ, ἔνθα ἐχύθη ἀδελφικὸν αἷμα, καὶ ἐν Κόθινῳ, εἶτα δὲ καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπως ἐπιβάλωσιν αὐτῇ τὴν ἐπαναφορὰν τῆς ἐκτροχιασθείσης συνταγματικῆς διοικήσεως καὶ τὸν περιορισμὸν

αὐτοῖς ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος διαγραφόμενοις ὅροις, ἐξ ὧν εἶναι ἀληθῆς, πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως ἐξεληοῦσα καὶ τὰ ἐσκαμμένα ὑπερπηδήσασα, κατέστη ἡ πρώτη τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν παραβάτις.

Ἐπῆλθε λοιπὸν ἡ μοιραία 10 Ὀκτωβρίου 1862, ἥτις κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἐπαναστατῶν ἐμελλε νὰ γίνῃ αἷτιος παροχῆς πάντων τῶν κοσμικῶν ἀγαθῶν τῇ Ἑλλάδι καὶ ἀνορθώσεως τῶν καταπατουμένων συνταγματικῶν θεσμῶν ὡς ποτε ἀπεφῆνατο ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐν Ἀθήναις Ἐθνοσυνελεύσει ὁ Δεληγιάννης. (1)

Βεβαίως διὰ τῆς συντελεσθείσης μεταβολῆς καθηρέθη καὶ κατελύθη ἡ δυναστεία, οὐχὶ ὅπως πληρωθῆ ὁ νόμος καὶ ἐξασφαλισθῶσι τὰ καταπατηθέντα συνταγματικὰ δικαιώματα· ἀλλ' ὅπως ἱκανοποιήσῃσι τὰς ἐξεγερθείσας μικροφιλοτιμίας αὐτῶν, οἱ ὀλιγαρχικὰς τάσεις δεικνύοντες τότε πολιτικοί, οἱ θεωρήσαντες ὡς μέγα τι καὶ ἀθῆες ἐν τοῖς συνταγματικοῖς Κράτεσι τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς τοῦ 1861, οἵτινες διεκήρυττον στεντορείως ὅτι ἡ βασιλικὴ δυναστεία κατελύθη· ἰδίῳ δὲν ἠδυνήθη νὰ κατανοήσῃ ὅτι, ὅπως ὁ κατὰ τὸ σύνταγμα ὑπέρτατος ἀρχὼν διατηρήσῃ ἀνεπαφον καὶ ἀλίμαντον τὸ ὑπὸ τῆς ποικιλείας ἀπανεμηθῆν αὐτῷ προνόμιον τοῦ ἀνευθύνου, ὀφείλει, ὡς ἀληθῆς κυβερνήτης, νὰ ἐμμένῃ ἀτάραχος καὶ ἀπαθῆς ἐν τῇ ἐξόχῃ, καὶ ἐπιφανεῖ περιωπῇ εἰς τὴν ἀνύψωσιν αὐτὸν τὸ πολίτευμα, καὶ οὐδέποτε νὰ συγγῆν τὴν ὄντως συνεκτικὴν καὶ μετριαστικὴν αὐτοῦ ἀρχὴν πρὸς τὰς ὑποδεσπέρας ἐνεργείας τῶν ὑπευθύνων καὶ εὐμετακινήτων αὐτοῦ ὀργάνων, ἀλλὰ τούναντίον δι' ἐγκαίρων παραχωρήσεων νὰ προλαμβάνῃ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ διαταράξῃ τὴν ἔννομον αὐτοῦ ἁρμονίαν καὶ νὰ ἐκριπίσῃ ἐν τῷ ἔθνει ὄρμας ἐμπαθεῖς καὶ κινδυνώδεις ἀντεκδικήσεις.

Ἡ 10ῃ Ὀκτωβρίου συντελεσθῆ, ὁ δὲ Ὄθων, ὅστις, τῇ 18ῃ Ἰανουαρίου 1833, ἤρχετο ἐπιβαίνων τῆς «*Μαδαγασκάρ*», συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς ρωσικῆς φρεγάτας «*Αἰρρης*», τῆς γαλλικῆς κορβιέτας «*Κορηλιάς*» καὶ 36 ἄλλων φορτηγῶν πλοίων, ἤδη ἐφευγεν

(1) Ἴδὲ ἐπίσημον ἐφημερίδα τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ἀριθ. 10

ἄσημος ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς «*Σκύλλης*», ὡς ποτε ὁ Μέγας Ναπολεὼν ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ — οἶα σύμπτωσις! — «*Κούμπερλαντ*».

Ἄλλ' ἐρωτῶ ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐξώσεως ταύτης; ἂν ἡ ἐπικληθεῖσα αὕτη, τὸ κατ' ἀρχάς, *ἔθνοσωτήριος* ἡμέρα, βραδύτερον δέ, ὅτε προήλθεν εἰς μέσον ἡ πολυκέφαλος ἀναρχία, ὅτε ἔφθασαν εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον αὐτῶν αἱ κακουργίαι καὶ ἡ δυσπραγία τοῦ λαοῦ, κατήνησεν *ἔθνωλέτειρα*, ἂν ἡ μεταπολίτευσις, λέγω, ὡς ἀπεκάλεσαν αὐτὴν οἱ πρωτοεργαί, ἧτις οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἀνταρσία κακόνους καὶ κακόβουλος, παρέσχε φαινομενικῶς ποῖαν τινα ἀνακούχισιν τοῖς δράσταις αὐτοῖς, ἀνακούφισιν οἶαν αἰσθάνεται ὁ ἐκπληρῶν τὸ ποθοῦμενον, δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ καταδείξῃ ὅτι ἡ τῆ 10ῃ Ὀκτωβρίου συντελεσθεῖσα μεταβολὴ οὔτε ὠφέλιμος οὔτε χρήσιμος ἀπέβη τῷ ἔθνει, ἀλλὰ συνετέλεσεν ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὴν μετέπειτα κακοδαιμονίαν, τὴν μέχρι σήμερον παρομαρτοῦσαν αὐτῷ, εἰς τὴν οἰκονομικὴν δυσπραγίαν, ἧς αἱ ἔθνωλέτειρα συνέπειαι τῆς σήμερον εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε κατέστησαν ἐπαισθηταί.

Ἐγένετο ἡ ἐπανάστασις, ἄλλ' ἐπανάστασις εἶναι καὶ λέγεται ἡ τελευταία καὶ δεινὴ διαμαρτύρησις τῶν ἔθνων κατὰ τῆς χρονίας ἀφροσύνης καὶ ἀδικίας τῶν κυβερνῶντων. Ἄλλ' εἰς ποῖαν ἀφροσύνην καὶ ἀδικίαν ἐνέπεσεν ὁ Ὄθων, ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἐζήτηε ἢ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος, τὴν *μεγάλην ἰδέαν* ὑπὲρ ἧς μικροῦ δεῖν κατὰ τὸ 1854 ἐξεθρονίζετο ἀντισταῶς γενναίως κατὰ τῆς ἀγγλογαλλικῆς συμμαχίας;

Καὶ ὅμως ἐλέγχθη ὅτι ὁ βασιλεὺς αὐτός ὁ τοσοῦτον τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1854 ὑποστηρίζας, κινδυνεύων νὰ ἀπολέσῃ τὸν θρόνον, συνειργάζετο μετὰ τῶν Αὐστριακῶν ἵνα ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα τοῖς Αὐστριακοῖς! Ἄτυχῆς Ὄθων! ταλαίπωρος Ἀμαλία!

Ὁ Ὄθων ἐξώσθη ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου στρατηγοῦ Κολοκοτρῶνη εἰπόντος, ὡς ἐν τῆς περὶ ἰδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου ἐνεγράψαμεν, ὅτι τὸ μικρὸν αὐτὸ παλατάκι θὰ φάγῃ τὸ μέγαλο, οὐχὶ ὅμως πρὸς δόξαν τῆς νεολαίας ὑπὲρ ἧς τοσοῦτον γενναίως ἠγωνίσθη ὁ πρῶτος ἡμῶν ἐκεῖνος βασιλεὺς ἰδρύσας τὸ Πανεπιστήμιον ἵνα καταρριφῇ οὕτω τὸ μεσότοιχον τὸ διαχωρίζον τοὺς πολλοὺς ἀπὸ τῶν ὀλίγων, τοὺς ἀμαθεῖς τῶν ἐπιστημόνων.

οἵτινες πρὸ τοῦ 1837 ἦσαν προνομιοῦχοι ἐν Ἑλλάδι καὶ νὰ μεταλαμπαδεύσῃ τὴν εὐρωπαϊκὴν σοφίαν εἰς τὴν χώρας ἐκείνην, ἥτις πρὸ τοσοῦτων μὲν αἰώνων ὑπῆρξεν ἡ κοιτίς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς σοφίας, ἀλλ' οἱ μακροὶ χρόνοι τῆς δουλείας εἶχον καταστήσει βάρβαρον καὶ ἀγρίαν. Καὶ ἐν τούτοις ὁ βασιλεὺς Ὅθων ἐξεδιώχθη.

Ὁ βασιλεὺς Ὅθων, λέγει ἱστορικός τις, (1) ἔχων ἐπιστημονικοτάτην παιδίαν, αὐστηροτάτην ἠθικὴν, δεξιὸν νοῦν, ἔκτακτον ὀξύνοϊαν καὶ μεγάλην φιλοπονίαν, ἦτο φιλοδίκαιος καὶ εὐγενέστατος τοὺς τρόπους. Ἐσπούδασε καὶ ἔμαθεν ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῶν τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους καὶ τοὺς χαρακτῆρας πάντων τῶν πολιτευομένων. Τοὺς νόμους καὶ τοὺς κανονισμοὺς πασῶν τῶν ὑπηρεσιῶν κάλλιον ἐγνώριζεν οὐ μόνον αὐτῶν τῶν ὑπουργῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν εἰδικῶν ὑπαλλήλων.

Ἦτο ὁ καλλίτερος τῆς Ἑλλάδος διπλωματῆς καὶ κατεῖχε τὴν τὴν διπλωματικὴν ἐθιμοταξίαν καὶ λεπτότητα ὅσον ὀλίγοι καὶ αὐτῶν τῶν Εὐρωπαϊῶν διπλωματῶν. Ἠγάπα εἰλικρινῶς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐφλέγετο ὑπὸ τοῦ μεγάλειου αὐτῆς, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ δύνηται νὰ φθάσῃ μεχρὶς αὐτῶν.

Ἐλαττώματα αὐτοῦ διέγνων δύο, πρῶτον μὲν ὅτι ὁ νοῦς αὐτοῦ, καίτοι θεωρητικός, ἐσκοτιζέτο, προσκολλώμενος, ὅσον δὲν ἔπρεπεν, εἰς τὰς τελευταίας λεπτομερείας καὶ, συγχέων τὰς ἰδέας του, τὸν ἐστέρει τῆς ἀναγκαίας πρωτοβουλίας καὶ ἐτοιμότητος ἐν ταῖς κρίσιμοις περιστάσεσι· δεύτερον δὲ ὅτι ἦτο φιλύποτος καὶ δύσπιστος, ὅπερ ἠλάττωσε, κατὰ πολὺ, τὸν ἀριθμὸν τῶν φίλων του καὶ τὸν ἐστέρησε πολλάκις τῶν εἰλικρινῶν αὐτῶν συμβουλῶν. Ἴσως δὲ τὸ ἐλάττωμα τοῦτο ἀπέκτησεν ἐξ ἡμῶν, οἵτινες κακολογοῦντες ἀλλήλους ἀπεσπῶμεν ἀπὸ τὸν νοῦν του τὴν ἀξιοπιστίαν.»

Ἡ εἰκὼν αὕτη, ἣν ἔγραψεν ὁ ἐπὶ εἰκοσιδύο ἔτη ἐργασθεὶς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν συγγραφεὺς τῆς *Κρίσεως*, εἶναι ἡ μόνη ἀληθής, ἥς τὸ κῦρος οὐδεὶς δύναται νὰ διαμφισθητήσῃ, καὶ ἡ μόνη ἀμερόληπτος καὶ δικαία παριστῶσα, ἐν ὀλίγαις γραμματῖς, τὸν πρῶτον ἡμῶν βασιλέα ἐν πάσαις αὐτοῦ ταῖς ιδιότησιν.

(1) I. A. Σπηλιωτάκης, ἡ «Κρίσις» Ἀθῆναι 1847, σελ. 14—38.

Ὁ Ὅθων ἔπαισεν ἄλλ' ἢ ἀξιοπρέπεια τῆς πτώσεως λέγει ὁ Βυζάντιος, ἐξήλεγξε πρῶτον τότε τὸν Ὅθωνα ἀληθῆ βασιλέα. Αὐτὸς ὁ μὴδὲν ἔχων καισαρικὸν πλεονέκτημα ἔπαισεν εὐσχήμως ὡς ὁ Καίσαρ.

Οὐδέποτε ἐξέφυγε τὰ χεῖλη του πικρὰ μομφὴ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστείδου ἡ Ἑλλάς δὲν εἶδεν ἕτερον ἐξόριστον εὐχόμενον παρὰ τὰ πρόθυρα τῆς πόλεως νὰ μὴ ἐπιλωσίποτε τοιαῦται συμφοραὶ κατὰ τῆς πατρίδος ὥστε καὶ ἀκουσα νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ καταδικασθέντος· ἂν δὲ ἡδικήθη ὑπὸ μικρᾶς ἢ μεγάλης πλειονοψηφίας τοῦ ἔθνους, κατὰ τὸ διάστημα τῆς τριακονταετοῦς βασιλείας αὐτοῦ, ἐν ἀγαθῇ ἢ πονηρᾷ συνειδήσει, ἡ ἱστορία ὀφείλει ἤδη ν' ἀποδώσῃ αὐτῷ τὸ δίκαιον.

Ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος εἰργάσθη μετὰ σπανίας ἐπιμονῆς καὶ ἐνεργείας πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐν νόμου τάξεως ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι. Διὰ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ἐπεκράτησαν, κατ' ἐξοχὴν, αἱ τέχναι τῆς εἰρήνης· ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ, ἐνεργείας ἐμορφώθη ἐν Ἑλλάδι κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ τάξις, ἀποκατέστη ἡ δικαιοσύνη, ἀνυψώθη ἡ διοίκησης, ἐθεραπεύθη ἡ παιδεία, συνετελείσθη κοινωνικὸς, στρατιωτικὸς καὶ ναυτικὸς ὀργανισμὸς.

Ἦτο ἀξίος κρείττονος ἐκτιμήσεως καὶ τύχης, καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἔθνους, ἐφ' ᾧ καὶ ἡμεῖς καταστρέφοντες τὸν περὶ Ὅθωνος λόγον ἀναγράφομεν ἰναυθᾶν, ὅτι ἡ ἰδρυσις ἀγάλματος τῷ Ὅθωνι καὶ ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τῶν πρῶτων τῆς Ἑλλάδος βασιλέων (1) εἶναι ἀνάγκη ἔθνικὴ ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν δυναστείαν ἰκείνην, ἥτις πρώτη εἰσήγαγε

(1) Πολλοὶ πολλὰς ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἰδιωτικῶν ἀμίλησιν καὶ ἔγραψαν ἐν ταῖς ἐφημερίταις καὶ ἐν βιβλίοις θερμῶς περὶ ἰδρύσεως ἀνδριάντος τῷ πρῶτῳ βασιλεῖ τῆς Ἑλλάδος· ἐσχάτως δὲ, κατὰ τὴν ἔθνικὴν ἐορτὴν τῆς 25 Μαρτίου, καὶ ὁ ἐθουσιώδης πρῶτος δημοτικὸς πάριδος τοῦ δήμου Πατριῶν Στριπτόμπος ἐκεῖνος, ὡς πρῶτος ἀπεκάλυψε τὴν ἐν ἔτει 1861 τεκταινομένην κατὰ τοῦ βασιλέως συνωμοσίαν, ἀμίλησιν περὶ τούτου καὶ τὸ π ἦθος ἐπευφήμησεν αὐτόν. Ἰδόμεν ἴα· αἱ εὐχαιρήμων θά εἰσὰκ υσθῶσιν.

τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας εἰς τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν φώτων.

Ὁ Ὄθων ἐξεδιώχθη· ἀλλὰ βραδύτερον—καὶ τότε λίαν ἄργά—ὅτε οἱ δρᾶσται τῆς 10ης Ὀκτωβρίου εἶδον ἑαυτοὺς μὲν κινδυνεύοντας μέχρι τοῦ καὶ νὰ μὴ ἐκλέγωνται βουλευταί, μισητοὶ τῷ λαῷ γενόμενοι, τὸ δὲ περιζήλον τῆς Ἑλλάδος στέμμα καὶ ὑπὸ τῶν ἡγεμονίσκων μὴ γινόμενον δεκτόν, τότε καὶ αὐθις ἐστράφησαν πρὸς τὸν ἐκδιωχθέντα βασιλεῖα, ἐκλιπαροῦντες αὐτὸν νὰ σπεύσῃ πρὸς σωτηρίαν. Ἄλλ' ὁ γενναῖος ἐκεῖνος βασιλεὺς ἐδήλωσεν, ὅτι καὶ ἂν μία καὶ μόνη φωνὴ μείνῃ διαμαρτυρομένη κατ' αὐτοῦ, οὐδέποτε θὰ ἐπανεέλθῃ εἰς Ἑλλάδα. (1)

Τοιαύτη ἦτο ἡ αὐταπάρνησις τοῦ Ὄθωνος, ὅστις «ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα, ὡς πατῆρ, ὡς τέκνον, λέγει ὁ Βυζάντιος. Δὲν ἐξελάμβανε τὸ βασιλεύειν ὡς ἐπιτήδευμα τοῦ βίου, ἀλλ' ὡς καθήκον ἱερὸν εἰς ὃ ἐθυσίαζε καὶ ἀνάπαυσιν καὶ ὑγίαν. Τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος ἦτο τὸ διηνεκὲς αὐτοῦ ὄνειρον, ὄνειρον παραφέρων αὐτὸν πολλακίς εἰς ἀκαίρους καὶ τολμῶμεν εἰπεῖν παιδαριώδεις ἐνθουσιασμούς. Ἦθελε τὴν Ἑλλάδα μεγάλην καὶ εἰργαζέτο νυχθημερόν εἰς τοῦτο καὶ ἐθυσίαζεν ἀφειδῶς χρήματα ἐκ τῶν ἰδίων καὶ ἐπαρηγόρει διηνεκῶς τοὺς δούλους Ἕλληνας. Οὐχί ὁ Θρόνος δι' αὐτὸν δὲν ἦτο ὑπέρτατον ἀγαθόν. Ἦτο πρόθυμος νὰ θυσιάσῃ μυριάκις τὸ στέμμα του, εἰὰν ἠδύνατο νὰ περιβάλλῃ τὴν Ἑλλάδα τὸ στέμμα ἐκεῖνο, ὅπερ ἐκυλίσθη αἰμάφυρτον παρὰ τὴν Πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ.»

(1) Εἶναι γνωστὸν ὅτι, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἐξορίστου, ἡ βαυαρικὴ κυβέρνησις, διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις προξένου αὐτῆς Βερνάου ἀπέστειλε χρήματα πρὸς πολλοὺς τῶν ἐν Ἀθήναις ἰσχυρότων πρὸς παλινόρθωσιν τῆς ἐκπεσοῦστος δυναστείας, ὧν τινες καὶ συλληφθέντες ἐπὶ τούτῳ ἐφυλακίσθησαν, ἄλλοι δὲ καὶ χρήματα λαβόντες ἐνήργουν μὲν ὑπὲρ τοῦ Ὄθωνος ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἰταλοῦ πρίγκηπος Ἀμεδαίου.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΟΘΩΝΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἐνταῦθα προσθέτομεν ἐπίσημά τινα ἔγγραφα, ἰδιωτικὰ καὶ ἄλλα συντελοῦντα ἐπὶ τὴν μέλλον ἐπιστήριξιν τῶν ἐν τῇ ἡμετέρῃ ἱστορίᾳ ἀναγεγραμμένων ποικίλων γεγονότων, ἀναγκαίως τινὰς προσθήκας καὶ διορθώσεις τῶν εὐσιωδεστέρων τυπογραφικῶν παροραμάτων, ὡς καὶ ἀναλυτικὸν πῖνακα τῶν περιεχομένων τῶν Κεφαλαίων.

Προσθήκη τῇ σελίδι 13

Τῇ 25 Ἀπριλίου (7 Μαΐου) τοῦ ἔτους, 1832 ἐγράφη ἐν Λονδίῳ τὸ ἐξῆς Πρωτόκολλον (1)

«Αἱ τρεῖς Αὐλαὶ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ρωσσίας καὶ Γαλλίας, ἐδυνάμει τῆς προσηκόντως δοθείσης εἰς αὐτὰς πληρεξουσιότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, προσφέρουσι τὴν διαδοχικὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας, τὸν Πρίγκηπα Φρειδερίκον Λουδοβίκον Ὅθωνα, ὅστις ἐκλήθη Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος.

«Αἱ αὐταὶ ὑπισχνοῦνται ὅτι μεσολαβήσει αὐτῶν ὁ Πρίγκηψ Ὅθων τῆς Βαυαρίας ἀναγνωρισθῆσεται Ἄναξ τῆς Ἑλλάδος παρ'

(1) Ἰδὲ Α. Σούτσου, Περιπλανώμενον, ἐν Προλόγῳ σελ. 13 καὶ ἐφεξῆς.

• ἀπασῶν τῶν Ἐπικρατειῶν, μεθ' ὧν διατελοῦσιν εἰς σχέσεις· ἔλα-
 • βον δὲ παρὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας τὰς ἐπομένους ὑπὲρ τῆς
 • Ἑλλάδος ὑποχρεώσεις :

• Α'. Ὁ Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας διενεργήσει, ὅπως ὁ νέος Ἡ-
 • γεμῶν τῆς Ἑλλάδος διατηρήσῃ ἐφ' ὄρου ζωῆς καὶ ἀπαρამείωτον
 • τὴν παρὰ τῆς Βαυαρίας αὐτῷ διδομένην ἑτησίαν ἡγεμονικὴν σύν-
 • ταξιν ἐξ ἑκατὸν χιλιάδων φλωρινίων, καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ τὸ Ἑλ-
 • ληνικὸν ἔθνος ἐπιβαρυνθῇ διὰ μεγάλων βασιλικῶν ἐπιχορηγήσεων.

• Β'. Ὁ αὐτὸς δώσει πᾶσαν χρηματικὴν συνδρομὴν, διευκολύ-
 • νουσαν τὴν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐγκατάστασιν τοῦ Ἄνακτος αὐτῆς μέ-
 • χρι τῆς ὀριστικῆς προικοδοτήσεως τοῦ Στέμματος.

• Γ'. Ὁ αὐτὸς παρέξει τῷ Ἄνακτι τῆς Ἑλλάδος ἀριθμὸν τινα
 • Βαυαρῶν ἀξιωματικῶν μισθουμένων ὑπὸ τῆς Βαυαρίας, πρὸς διορ-
 • γάνωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος.

• Εὐαρέστως ἀποδεχόμεθα, ἐπικυροῦμεν καὶ διαβεβαιοῦμεν ἐν
 • εἰδίῳ Ἡμῶν ὀνόματι καὶ ὡς ἐπίτροπος τοῦ υἱοῦ Ἡμῶν Πρίγκηπος
 • Φρεδερίκου Λουδοβίκου Ὀθωνος, ἀηελίκου ἔτι, τὴν ἀνωτέρω σύμ-
 • βασιν μεθ' ὄλων τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων ὀρισμῶν καὶ συνομο-
 • λογιῶν.

• Εἰς πίστως τούτου, ὑπεγράψαμεν τὴν παρούσαν πράξιν καὶ
 • ἐπεθέμεθα τὴν βασιλικὴν Ἡμῶν σφραγίδα.

• Ἐγένετο ἐν Νεαπόλει τὴν εἰκοστὴν ἑβδόμην τοῦ μηνὸς Μαΐου
 • τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τριακοστοῦ δευτέρου σωτηρίου ἔτους
 • καὶ ἑβδόμου τῆς Ἡμετέρας Βασιλείας.

(Τ. Σ.)

« Λουδοβίκος »

Προσθήκη τῇ σελίδι 14

Ἡ ἐν Προνοίᾳ Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων λαβοῦσα γνώ-
 • σιν τῆς ἐν Λονδίῳ συμβάσεως τῆς 25 Ἀπριλίου (7 Μαΐου 1832)
 • ἐξέδωκε τότε τὸ ψήφισμα :

• Οἱ πληρεξούσιοι ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀνα-
 • γνωρίζουσι καὶ παμφηφεί ἐπικυροῦσι τὴν ἐκλογὴν τῆς Αὐτοῦ Βασι-

λικής Ὑψηλότητος τοῦ βασιλόπαιδος τῆς Βαυαρίας ἀναγορευομένου Ἀνακτος τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν Προνοίᾳ τῇ 27 Ἰουλίου (8 Αὐγ.) 1832.

Ὁ πρόεδρος

Π. Νοταρᾶς

Ὁ ἀντιπρόεδρος

Α. Μαυροκορδάτος

Οἱ γραμματεῖς

Α. Πολυζωίδης, Δ. Χρηστίδης.

Προσθήκη τῇ σελίδι 21

Ἄριθ. 325

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἡ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Πρὸς τὸν συνταγματάρχην Κ. Γεραῖον Κολοκοτρῶνην (1)

Ἡ κυβέρνησις τιμῶσα τὰς πρὸς τὴν πατρίδα λαμπρὰς ἐκδουλεύσεις σας εὐχεστήθη νὰ σας ὀνομάσῃ, Κύριε Συνταγματάρχα, μέλος μιᾶς Ἐπιτροπῆς, τῆς ὁποίας ὁ σκοπὸς ἐμφαίνεται εἰς τὸ ἐσώκλειστον διάταγμα ὑπ' ἀριθμὸν 39.

Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη πρόκειται νὰ ἀναχωρήσῃ ἐντεῦθεν μὲ τὰ πλοῖα τῆς Συμμαχίας, τὰ ὅποια διὰ μόνην αὐτὴν μένουσιν ἀκόμη δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἐν ᾧ ἐμελλόν νὰ κάμωσι πανιὰ ἀπόψε. Ὅθεν καὶ προσκαλεῖσθε ἅμα λάβητε τὴν παροῦσαν νὰ ἔλθητε εἰδῶ χωρὶς τὴν παραμικρὰν ἀναβολὴν ὅπου θέλητε εὖρη καὶ τοὺς συναδέλφους σας.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 20 Αὐγούστου 1832

Ὁ γραμματεὺς

Σ. Τρικοῦπη

(1) Κατὰ τὸν Δ. Φραντζῆν, Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος Τόμ. γ' σελ. 126, «γενομένης προσποιήσεως δῆθεν ὅτι δὲν ἐπρόφθασε νὰ μεταβῇ ἐγκαίρως εἰς τὸ Ναύπλιον, διωρίσθη ἀντ' αὐτοῦ ὁ Δ. Πλαπούτας »

Ἰδοῦ καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 39 Διάταγμα

Ἀριθμὸς 39

Ἡ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ἐπειδὴ, κατὰ τὰς ὁμοφώνους εὐχὰς τοῦ ἔθνους, νὰ διαδηλώσῃ πασιφανῶς εἰς τὸν Μεγαλειότατον βασιλέα τῆς Βαυαρίας τὴν κοινὴν ἀγαλλίασιν τοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον τῆς πατρίδος τῆς βασιλ. Α. Μ. τοῦ Πρίγκηπος Ὁθωνος τῆς Βαυαρίας καὶ νὰ προσφέρῃ καὶ τὴν ἀφοσίωσιν καὶ ὑποταγὴν τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν βασιλέα του,

Διατάττει

Ὁ Ναύαρχος Κ. Ἀνδρέας Μιαούλης, ὁ στρατηγὸς Κ. Κώστας Βότσαρης καὶ ὁ συνταγματάρχης Κ. Γενναῖος Κολοκοτρώνης συνελθόντες εἰς ἐπιτροπὴν ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῆς Βαυαρίας πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀνωτέρω διαδηλωθείσης ἐθνικῆς εὐχῆς.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Γραμματεὺς νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ παρὸν Διάταγμα.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 19 Αὐγούστου 1832

Ὁ Πρόεδρος *Γ. Κουτουριώτης*
Κ. Μπότσαρης
Ἀνδρέας Ζατῆς
Δ. Μεταξᾶς
Ι. Κωλέττης
Δ. Πλαπούτας

Ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν Γραμματεὺς
Σ. Τρικούπης

Ἴσον ἀπαράλλακτον

Ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερ. Γραμματεὺς
Σ. Τρικούπης

Προσθήκη τῇ σελίδι 43

Οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι Φρασικλῆς, Χόρτανδρος, καὶ Κῆρυξ ἦσαν βαυαροὶ, ὁ μὲν Franz πρότερον καλούμενος, ὁ δὲ Eymann καὶ ὁ τρίτος Herold, οἵτινες ἀπετέλουν τὸ μεταφραστικὸν γραφεῖον. Τὰ ἔγγραφα ἐπὶ ἀντιβασιλείας ἐγράφοντο γερμανιστί, ἅτινα καὶ ὑπογραφόμενα ἐστέλλοντο πρὸς τὸν ἀρμόδιον ὑπουργὸν ἵνα προσυπογράψῃ αὐτὰ ἐπὶ τῆς θέσεως ἐν ἣ ἦτο κεχαραγμένον διὰ μολυβδίδος τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Προσθήκη τῇ σελίδι 74

ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΙΣ

*Ἡ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημόσιας ἐκπαιδεύσεως
Γραμματεία τῆς ἐπικρατείας.*

Κοινοποιεῖ.

ὅτι διὰ βασιλικῆς διατάγματός ἀπὸ 13 τοῦ λήγοντος διώρισεν ἡ κυβέρνησις ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἀπὸ τῶν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτλ. Γραμματέα τῆς ἐπικρατείας, καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ὑπουργικοὺς συμβούλους τῆς αὐτῆς Γραμματείας διὰ νὰ διευθύνῃ τὰς μετὰ τῶν ἀπὸ 1 (13) Ἰουλίου συγκληθέντων καὶ προσκληθέντων Μητροπολιτῶν, ἀρχιεπισκόπων, καὶ ἐπισκόπων τοῦ Κράτους συνδιαλέξεις ἐπὶ τοῦτο ἐγένοντο μέχρι τοῦδε 4 συνεδριάσεις, εἰς τὰς ὁποίας παρευρέθησαν βαθμηδὸν 36 ἐκ τῶν ἐντὸς τοῦ βασιλείου ἀρχιερέων (ὅσοι δηλ. ἔφθασαν μέχρι τοῦδε εἰς Ναύπλιον) καὶ ἐγνωμοδότησαν ὁμοφώνως ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, καὶ τῆς συστάσεως συνόδου διαρκοῦς· τὰ πρωτόκολλα τῶν συνεδριάσεων τούτων προσυπογεγραμμένα παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς καταχωροῦνται ἐνταῦθα κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἡμερομηνίας, φυλαττομένης ὁμως εἰς τὰς ὑπογραφὰς τῆς σειρᾶς, καθ' ἣν ἔτυχον ὑπογράψαντες οἱ ἅγιοι ἀρχιερεῖς.

Συνεχῆς πρωτόκολλον περὶ τῆς γνώμης τῶν ἐν Ἑλλάδι Σεβασμιωτάτων μητροπολιτῶν, ἀρχιεπισκόπων, καὶ ἐπισκόπων, ὡς

πρός τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὴν σύστασιν Συνόδου διαρκοῦς.

Σήμερον τὴν 15 Ἰουλίου περὶ τὰς 10 ὥρας πρὸ τῆς μεσημβρίας συνήλθον οἱ κατωτέρω ὑπογεγραμμένοι ἀρχιερεῖς ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς διὰ τοῦ ἀπὸ 13 τοῦ παρελθόντος μηνὸς Β. διατάγματος πρὸς διεύθυνσιν τῶν συνδιαλέξεων μετὰ τῶν συγκεκλημένων καὶ προσκεκλημένων Σεβασμιωτάτων μητροπολιτῶν, ἀρχιεπισκόπων, καὶ ἐπισκόπων τοῦ Κράτους διορισθείσης ἐπιτροπῆς, συγκειμένης ἐκ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως Γραμματέως τῆς ἐπικρατείας κ. Σ. Τρικούπη, καὶ τῶν ὑπουργικῶν συμβούλων τῆς αὐτῆς Γραμματείας Κ. Δ. Σγινᾶ, καὶ Σκαρλάτου Δ. Βυζαντίου· εἰς τοὺς ἐμφανισθέντας ἐκιοινοποιήθη καὶ ἀνεπτύχθη ἀποχρώντως ὁ σκοπὸς τῆς συγκαλέσεως καὶ προσκλήσεώς των, πρῶτον μὲν παρὰ τοῦ προέδρου τῆς ἐπιτροπῆς κ. Σ. Τρικούπη, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ παρὰ τῶν δύο ὑπουργικῶν συμβούλων, ὅτι δηλ. ἡ κυβέρνησις ἔχει κατὰ νοῦν νὰ βελτιώσῃ καθ' ὅλους τοὺς λόγους τὴν κατάστασιν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ τὴν ἀσφαλίσῃ διὰ πάντα· ὅτι ἡ κυβέρνησις προσπαθεῖ πρὸ πάντων νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν ἑλλην. ἐκκλησίαν εἰς τὴν ἀφύκτως ἀναγκαίαν ἐξωτερικὴν ἀξιοπρέπειαν, τὴν ὁποίαν ἔσχε κατὰ τοὺς πρὸ τῆς κατακτήσεώς της χρόνους, καὶ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἐπαναλάβῃ αὐτὴ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἰδίας θρησκείας, καὶ ὅτι τὰ κυριώτερα μέσα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου τούτου σκοποῦ εἶναι τὰ δύο ταῦτα· ἡ ἐπίσημος καὶ ὀριστικὴ διακήρυξις τῆς πραγματικῆς ἤδη ὑπαρχούσης ἀνεξαρτησίας τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ πάσης ξένης ἐξουσίας, καθ' ὅσον ἀποβλέπει τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς θέσιν (φυλαττομένης ἀπαραχαράκτου τῆς δογματικῆς ἐνότητος κατὰ τὰ παρὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος ἀνέκαθεν πρεσβευόμενα), ἡ σύστασις διαρκοῦς συνόδου, διοριζομένης παρὰ τοῦ Βασιλέως, καὶ θεωρουμένης ὡς ὑπεράτης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ρωσικῆς ἐκκλησίας, ἂν δὲ καὶ ἡ ἀπὸ 15)27, Μαρτίου πρὸς ἐξακριβῶσιν τῆς καταστάσεως τῆς ἑλλην. Ἐκκλησίας διορισθεῖσα ἐπιτροπὴ, καθὼς καὶ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐνέκρινεν ἤδη τὰ ἐνταῦθα ἐκτεθέντα, ἔχει σκοπὸν μ' ὅλον τοῦτο ἡ κυ-

βέρνησις νὰ μὴ κάμῃ κανέν ὀριστικόν κίνημα περί τοῦ ἀντικειμένου τούτου, πρὶν ἐξετάσει προηγουμένως, καὶ πληροφορηθῇ τὴν περί τῶν δύο τούτων προτάσεων ἀτομικὴν γνώμην τῶν ἐντὸς τοῦ βασιλείου σεβασμιωτάτων ἀρχιερέων, ὡς προεχόντων καὶ προϊσταμένων τοῦ Κλήρου τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, καὶ πρὸς τοῦτο μόνον ἀποβλέπει ἡ συγκάλεσις καὶ πρόσκλησις τῆς Σεβασμιότητός των.

Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ κατωτέρω ὑπογεγραμμένοι μητροπολίται, ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι, ἐπέστησαν εἰς αὐτὰ τὸν νοῦν ἐφ' ἱκανόν.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ Γράμματεὺς ἐπρόβαλεν εἰς τὴν ὁμήγυριν, ὅτι δύναται νὰ σκεφθῇ ἐν ἀνέσει καὶ κατ' ἰδίαν· διότι ἡ γνώμη τῶν συγκρατούντων αὐτὴν ἀπαιτεῖ νὰ εἶναι ἐν καθάρῳ καὶ ἀνηπερέαστῳ συνειδότι καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐξῆλθον τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ἀπὸ τὸ δωμάτιον τῶν συνδιαλέξεων.

Προσκληθεῖσα μεθ' ἱκανόν ἡ ἐπιτροπὴ παρὰ τῆς ὁμηγύρεως, ἐπανῆλθε καὶ ἔδωκε νέας περί τῶν προκειμένων ἀναπτύξεις, τὰς ὁποίας ἐπροκάλεσεν ἡ ὁμήγυρις, ἥτις ἐπρόβαλε καὶ αὐθις νὰ συζητήσῃ τὰς προτάσεις.

Ἐπ' αὐτῷ ἀνεχώρησεν αὐθις ἡ ἐπιτροπὴ καὶ ἐπανελθοῦσα, μετὰ μικρόν, ἤκουσε παρὰ τῆς ὁμηγύρεως ὅτι ἡ ἐνδόμυχος πεποίθησις των εἶναι καθ' ὅλα σύμφωνος μὲ τὰς γενομένας προτάσεις· ἐπομένως ἐπιθυμοῦν ἐξ ὅλης καρδίας, πρῶτον νὰ διακηρυχθῇ παρὰ τῆς κυβερνήσεως, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ ἐκκλησία τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἐν πνεύματι μὴ ἀναγνωρίζουσα ἄλλην κεφαλὴν εἰμὴ τὸν ἀρχηγὸν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, εἶναι αὐτοκέφαλος καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ πάσης ἄλλης ἐξουσίας, φυλαττομένης ἀπαραχαράκτως τῆς δογματικῆς ἐνότητος, κατὰ τὰ παρὰ πασῶν τῶν ὀρθοδόξων ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν ἀνεκαθεν πρεσβευόμενα· κατὰ δὲ τὸ εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον ἀνῆκον διοικητικὸν τῆς ἐκκλησίας μέρος, μὴ ἀντιβαῖνον εἰς τοὺς ἱεροὺς κανόνας γνωρίζει ἀρχηγὸν τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος. Δεύτερον νὰ συστηθῇ διαρκῆς Σύνοδος συγκειμένη ἀπὸ μόνους ἀρχιερεῖς, καθισταμένη παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ θεωρουμένη ὡς ὑπερ-

τάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, διευθύνουσα τὰ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας.

Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο ἀναγνώσθην παρὰ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβούλου Κ. Σχινᾶ καὶ ἐγκριθὲν ὑπεγράφη ὑπὸ πάντων τῶν παρευρεθέντων καὶ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 15 Ἰουλίου 1833.

Ὁ Κορίνθου *Κύριλλος*

Ὁ Θηβῶν *Παῖσιος*

Ὁ Ρέοντος *Διονύσιος*

Ὁ Εὐρίπου *Ἰάκωβος*

Ὁ Ὑδρας καὶ Αἰγίνης *Γεράσιμος*

Ὁ Λαρίσσης *Κύριλλος* τοποτηρητῆς Ὠλένης

Ὁ Τζίας καὶ Θερμίων *Νικόδημος*

Ὁ Δαμαλῶν *Ἰωάνης* καὶ τοποτηρητῆς Ναυπλίας

Ὁ Ταλαντίου *Νεόφυτος* καὶ τοποτηρητῆς Ἀθηνῶν

Ὁ Ἀγγύρας *Αγαθάγγελος*

Ὁ πρῶν Σηληβρίας *Μακάριος*

Ὁ Τριπόλεως *Διονύσιος*

Ὁ Καρυουπόλεως *Κύριλλος*

Ὁ Ἀρδαμερίων *Ἰγνάτιος*

Ὁ Ἐλαίας *Παῖσιος* τοποτηρ. τῶν Μεσ. φρουρίων.

Ὁ πρῶν Μετρῶν *Μελέτιος* ἐκκλ. τοποτηρ. Ἀργους

Ὁ Ἡλιουπόλεως *Ἄρθιμος*

Ὁ Ρεθύμνης *Ἰωαννίκιος*

Ὁ Εὐδοκιάδος *Γρηγόριος*

Ὁ πρῶν Παραμυθίας *Προκόπιος*

Ὁ πρῶν Μενδενίτζης *Γρηγόριος* τοποτηρητῆς Σελήνων

Διὰ τὸν ἅγιον πρῶν Μοσχονησίου *Κ. Βαρθολομαῖον* ὁ Λαρίσσης *Κύριλλος*, ὡς ἔχων τὴν γνώμην αὐτοῦ.

Ἡ ἐπὶ τῶν συνδιαλέξεων ἐπιτροπή

Σ. Τρικούπης

Κ. Δ. Σχινᾶς

Σχαρλάτος Δ. Βυζάντιος.

(Συνέχεια τοῦ ἀνωτέρου πρωτοκόλλου)

τὴν 16 Ἰουλίου περὶ τὴν 2 ὥραν μ. μ.

Εἰς τοὺς σήμερον ἐμφανισθέντας Σεβασμιωτάτους μητροπολί-
τας, ἀρχιεπισκόπους, καὶ ἐπισκόπους ἐκοινοποιήθη παρομοίως καὶ
ἀνεπτύχθη, κατ' ἑκτασιν, ὁ σκοπὸς τῆς συγκαλέως καὶ προσκλήσεως
καὶ ἐπομένως ἀνεγνώσθη τὸ πρωτόκολλον τῆς χθεσινῆς συνεδριά-
σεως, μεθ' ὃ ἐξεφράσθησαν ὅλοι ὁμοφώνως ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ πρωτο-
κόλλου εἶναι ἐντελῶς σύμφωνος μὲ τὴν ἐνδόμυχον αὐτῶν πεποιθήσιν
καὶ μὲ τὰς πρὸ πολλοῦ ἐκπεμπομένας ἐγκαρδίους εὐχάς των· ὅθεν
καὶ συγκατατίθενται εἰς τὰ διαλαμβανόμενα, καὶ ἐπικυροῦν κατὰ
πάντα τὸ εἰρημένον πρωτόκολλον, προσθέτοντες καὶ αὐτοὶ τὰς ὑπο-
γραφάς των.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 16 Ἰουλίου 1833

- Ἐν Ναυπάκτου καὶ Μεσολογγίου Πορφύριος
- Ἐν Ἀθηνῶν καὶ Λεβαδείας Ἀνθίμος.
- Ἐν Τήνου Γαβριήλ.
- Ἐν Ἀνδρούσης Ἰωσήφ.
- Ἐν Καρύστου Νεόφυτος.
- Ἐν Χαριουπόλεως Δαμιῆλ τοποτ. Λακεδαιμονίας.
- Ἐν Χίου Δαριήλ.
- Ἐν Μυρρίνης Σωφρόνιος τοποτ. Σύρας.

Ἡ ἐπιτροπὴ
Σ. Τρικούπης
Κ. Δ. Σχινᾶς
Σχαρλάτος Βυζάντιος

(Συνέχεια τοῦ ἀνωτέρου πρωτοκόλλου)

τὴν 21 Ἰουλίου 1833 περὶ τὰς 4 μ. μ.

Σήμερον τὴν 21 Ἰουλίου παρόντων τῶν ὑπογεγραμμένων δύο
Ἀρχιερέων καὶ τῆς ἐπιτροπῆς, ἀνεγνώσθη πρῶτον ἀναφορὰ πρὸς τὴν
ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτλ. Γραμματεῖαν παρὰ τοῦ Μητροπολίτου
Ἀνδρου καὶ Σύρας κ. Διονυσίου, αἰτουμένου μὲν τὴν συγγνώμην τῆς

κυβερνήσεως, διότι ἐξ αἰτίας τῆς ὑγιείας του δὲν ἤμπορεῖ νὰ μεταβῆ εἰς Ναύπλιον, βεβαιῶντος δὲ ὅτι εἶναι σύμφωνος εἰς πᾶν ὅ,τι καλὸν καὶ ἅγιον, κατὰ τοὺς ἀποστολικούς καὶ συνοδικούς κανόνας, ἐγκρίνη ἢ ὁμήγυρις τῶν ἀρχιερέων, καὶ ἡ Α. Μ. ἐπικυρώσῃ εἰς δόξαν τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐκοινοποιήθη ἐπομένως καὶ ἀνεπύχθη εἰς τοὺς ἐμφανισθέντας ἁγίους ἀρχιερεῖς ὁ σκοπὸς τῆς συγκαλέσεώς των, καὶ ἀνεγνώσθησαν τὰ πρωτόκολλα τῶν δύο προλαβουσῶν συνεδριάσεων, τῶν ὁποίων τὰ ἐνδιαλαμβανόμενα εὐρόντες οἱ εἰρημένοι, κατὰ πάντα, σύμφωνα μὲ τὴν ἐνδόμυχον αὐτῶν πεποιθήσιν, καὶ μὲ τὰς πρὸ πολλοῦ ἐκπεπομέναις ἐγκαρδίους εὐχάς των, συγκατετέθησαν εἰς αὐτὰ καὶ ἐπικύρωσαν κατὰ πάντα, προσθέσαντες καὶ αὐτοὶ τὰς ὑπογραφὰς των.

Ἐν Ναυπλίῳ 21 Ἰουλίου 1833

Ὁ Βοησθένης Θεοδώρητος

Ὁ Ζαρνάτας Γαβριήλ.

Ἡ Ἐπιτροπὴ

Σ. Τρικούλης

Κ. Σχινάς

Σ. Δ. Βυζάντιος

(Συνέχεια τοῦ ἀνωτέρου πρωτοκόλλου)

Τῆ 26 Ἰουλίου, 1833 περὶ τὴν 1 ὥραν μ. μ.

Εἰς τοὺς σήμερον ἐμφανισθέντας Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας ἐκοινοποιήθη παρομοίως καὶ ἀνεπύχθη, κατ' ἕκτασιν, ὁ σκοπὸς τῆς συγκαλέως καὶ προσκλήσεώς των, καὶ ἐπομένως ἀνεγνώσθησαν τὰ πρωτόκολλα τῶν προλαβουσῶν συνεδριάσεων, μεθ' ὃ ἐξεφράσθησαν ὅλοι ὁμοφώνως, ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ πρωτοκόλλου εἶναι ἐντελῶς σύμφωνος μὲ τὴν ἐνδόμυχον αὐτῶν πεποιθήσιν, καὶ μὲ τὰς πρὸ πολλῶν ἐκπεπομέναις ἐγκαρδίους εὐχάς των· ὅθεν καὶ συγκατατίθενται εἰς

τὰ διαλαμβανόμενα, καὶ ἐπικυροῦν κατὰ πάντα τὰ εἰρημένα πρωτόκολλα, προσθέτοντες καὶ αὐτοὶ τὰς ὑπογραφὰς των.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 26 Ἰουλίου 1833

Ὁ Σίφνου *Καλλιμάχος*

Ὁ πρῶν Βιζύης *Ἰωάσαφ*

Ὁ πρῶν Μπελεγραδίου *Ἀρθιμος*

Ἡ Ἐπιτροπὴ

Σ. Τρικούπης

Κ. Α. Σχιναῖς

Σ. Δ. Βυζάντιος

Προσθήκη τῆ σελίδι 119

Ὁ Λουδοβίκος ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας καὶ ὑπὸ τοῦ ἄγαν ὑπὲρ τῆς ἀρχαιότητος ἐνθουσιασμοῦ αὐτοῦ κινούμενος ἐπισκέψατο τὰ περὶ τῶν Ἀθηνῶν, Πειραιᾶ, Ἐλευσίνας, Αἰγινῶν, τῆ δὲ 27 Φεβρουαρίου ἐπιβὰς τῆς ἀγγλικῆς θαλαμηγοῦ *Μηδέας* μετὰ τοῦ συμβούλου Φονμίγ. τοῦ Κόβελλ, τοῦ στρατηγοῦ Γκούμπενθεργ, τοῦ κόμητος Πάουμγάρτεν, τοῦ ἐξ ἀπορρήτων Βέντσελ, τοῦ ἀρχιτέκτονος Γκαίρτνερ καὶ τοῦ γραμματέως Φαρνβάχερ, ὡς καὶ ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Αὐλῆς, τοῦ διαγγελέως Σούτσου καὶ τοῦ Λουδ. Ρὸς ἀνεχώρησαν διὰ Μήλων. (1) Μετὰ ταῦτα ἐπισκέφθη τὴν Θῆραν, τὴν Ἀνάφη, τὴν Ἴον, τὴν Νάξον, τὴν Σύρον, τὴν Τήνον, τὴν Δήλον, τὴν Ρηνεῖαν, τὴν Πάρον καὶ αὖθις τὴν Μήλον, ἣν τότε πολλοὶ ἐπισκέπτοντο περιηγητὰί ὡς ἐκ τῆς προσφάτου εὐρέσεως τοῦ ἀριστουργήματος τῆς *Ἀφροδίτης τῆς Μήλου*.

Ἐκ Μήλου τὴν 4)16 Φεβρουαρίου ἐπάραντες ἐπισκέφθησαν τὴν Ὑδραν, τὰς Σπέτσας, τὸ Ναύπλιον, τὴν Τύρινθα, τὸ Ἄργος, τὰς Μυκῆνας, τὴν Νεμέαν, τὴν Κόρινθον, τὰ Μέγαρα καὶ τὴν Σαλαμίνα.

Καθ' ὅλην ταύτην τὴν θαλασσίαν καὶ τὴν χερσαίαν ἐκδρομὴν, ὁ Λουδοβίκος ἐζητάζει τὰ πάντα, ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν τοῦ Ρὸς καὶ περὶ πάντων ἐζήτει πληροφορίας, οἱ δὲ κάτοικοι εἰδέχοντο αὐτὸν ἐνθουσιωδῶς ὁποθενδῆποθεν καὶ ἂν διήρχετο.

(1) Ludwig Ross Reisen des Königs Otto und der Königin Amalia, Halle 1848 Τόμος Α', σελ. 119-421.

Προσθήκη τῆς σελίδι 268

Τὰ κύπελα, ἅπερ ἡ φρουρά τῆς Συνελεύσεως προσήναγκε τοῖς βασιλεῦσι κατεσκευάσθησαν ἐκ συνεισφορᾶς τῶν στρατιωτῶν καταβαλόντων ἐκάστου ἀνὰ πέντε λεπτά. ἔφερον δὲ τὸ μὲν πρὸς τὸν βασιλέα :

ΟΙ ΤΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ ΤΗΣ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ
ΤΩΙ ΕΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΙ ΒΑΣΙΛΕΙ ΘΘΩΝΙ

Τὸ δὲ πρὸς τὴν βασίλισσαν :

ΟΙ ΤΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ ΤΗΣ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ
ΤΗΙ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΜΑΛΙΑΙ

Προσηνέχθησαν δ' ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐξ ἐννέα στρατιωτῶν μετὰ τῶν ἀκολούθων προσφωνήσεων :

Μεγαλειότατε,

Οἱ στρατιῶται τῆς ἐνταῦθα φρουρᾶς τῆς Συνελεύσεως λαμβάνουν τὸ θάρρος νὰ σᾶς προσφέρωσι δι' ἡμῶν πρὸς ἐνθύμησιν τὸ κύπελλον τοῦτο.

Εὐαρεστηθῆτε, βασιλεῦ, νὰ τὸ δεχθῆτε εἰναι μικρὸν τὸ δῶρον, καθὼς μικρὰ καὶ ἡ ἐπικράτειά μας, ἀλλὰ μέγα εἶναι τὸ αἶσθημα, τὸ ὅποιον συγκινεῖ τὴν καρδίαν μας ὡς εἶναι μέγα καὶ τὸ μέλλον τῆς ποθητῆς πατρίδος μας.

Αὐτοῦ τοῦ μεγάλου μέλλοντος τῆς πατρίδος τίθενται ἤδη τὰ θεμέλια· εἴθε ἡ θεία πρόνοια νὰ ἀποδείξῃ λαμπρὰν τὴν οἰκοδομήν· ὁ στρατὸς δὲν εὐχεται, παρὰ στάδιον δόξης διὰ τὸν συνταγματικὸν θρόνον.

Ἡ πρὸς τὴν Υ. Μεγαλειότητα ἀφοσίωσις καὶ διαγωγὴ μας θέλει ἀποδειχθῆ καὶ εἰς τὸ μέλλον οὐδαμῶς κατωτέρω τῆς ὁποίας εἰδείξαμεν κατὰ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 7 Φεβρουαρίου 1844

Ζήτω ὁ βασιλεὺς

Ἄνασσα,

Οἱ στρατιῶται τῆς ἐνταῦθα φρουρᾶς τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως λαμβάνουσι τὸ θάρρος νὰ σᾶς προσφέρωσι δι' ἡμῶν εἰς ἐνθύμησιν τὸ κύπελλον τοῦτο.

Εὐαρεστηθῆτε νὰ τὸ δεχθῆτε, Ἄνασσα, ἐπιβλέπουσα εἰς τὴν πρὸς ὑμᾶς εἰλικρινῆ ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν ἡμῶν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7 Φεβρουαρίου 1844

Ζήτω ἡ βασίλισσα

Προσθήκη τῇ σελίδι 143—144

Ἐν τοῖς κατὰ τῶν περὶ νεωτέρων Ἑλλήνων θεωριῶν τοῦ Φαλμεράυερ γράψασι καταλεκτέον τὸν Κ. Σ. Πιττάκη γράψαντα : « Ἕλληνα χρησιμεύσῃ πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι οἱ νῦν κατοικοῦντες τὴν Ἑλλάδα εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων » (ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι τοῦ 1852), τὸν Ἰωάννην Καρασούτσαν γράψαντα ἐν τῇ εἰς τὴν « Βάρβιτος » αὐτοῦ εἰσαγωγῇ, Ἀθήναι 1860 περὶ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. *X. Πούλιος* : Περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ γένους τῶν νῦν Ἑλλήνων, Κ. Ν. Σάβαν, Monumenta Historiae Hellenicae, Τόμ. Α', ἐκδ. Παρισίων 1880. « *Χρόνον* » (Times) Λονδίνου τῆς 23 Αὐγούστου 1880. « *Ἐστία* » 1880, σελ. 564. Σ. Κ. Οἰκονομίδην : Περὶ Μάρκου τοῦ Κυπρίου καὶ μία λέξις πρὸς τὸν Φαλμεράυερ, Ἀθήναι 1843, τὸν Miller καὶ ἄλλους.

Προσθήκη τῇ σελίδι 195 (σημείωσις)

Τῇ 17 Ἰουλίου 1848, τῇ γνώμῃ τοῦ Ἐπαρχιακοῦ Συμβουλίου Καρυστίας καὶ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Καρύστου ἡ πρωτεύουσα τοῦ δήμου Καρύστου μετετέθη ἀπὸ Καρύστου εἰς Ὄθωνοῦπολιν (νῦν Κάρυστον) ἐν ἔτει 1862 ἀποβαλοῦσαν ἐκ τῆς ἐξώσεως τοῦ Ὄθωνος τὸ πρότερον ὄνομα.

Προσθήκη τῇ σελίδι 204

Τὴν πρωτὰν τῆς Γ' Σεπτεμβρίου, ὁ Δημήτριος Καλλιφρονᾶς Ἰνα
 Π. Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ ΟΘΩΝΟΣ

μη ὁ στρατός ἐκ τῆς πείνης ἀρχίσῃ ν' ἀδημονῇ καὶ οἱ πολῖται ἀ-
 ραιωθῶσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου, ἀπέστειλεν ἵνα συλλέξωσιν ἐκ τῶν
 ἀρτοποιῶν τῆς πόλεως ἄρτους καὶ εἶτα καὶ κρέας ἵνα διανείμωσιν
 πρὸς τε τὸν στρατὸν καὶ τὸν λαόν. Ἐφ' ᾧ καὶ αὐθημερὸν τὸ Δημο-
 τικὸν Συμβούλιον τοῦ δήμου Ἀθηναίων συνελθὼν εἰς ἑκτατον συν-
 εδρίασιν ἐξέδοτο τὸ κάτωθεν ψήφισμα, δι' οὗ συνεκάλει τὴν ἔθνο-
 φρουρὰν καὶ διώριζεν ἀρχηγούς αὐτῆς τὸν *I. Μακρυγιάννην*, τὸν
A. Καλλιφρονᾶν καὶ *Γιάννην-Κώσταν* :

ΠΡΑΞΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

•Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον Ἀθηνῶν συμμορφούμενον μὲ τὰς
 περιστάσεις, τὰς ὁποίας ὑπαγορεύει ἡ σημερινὴ ἔθνικὴ καὶ ἔνδοξος
 διὰ τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ἡμέρα καὶ προνοοῦν
 περὶ ὅλων τῶν μέσων, ὅσα ἀπαιτοῦνται εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εὐ-
 ταξίας, ψηφίζει τὴν προσωρινὴν συγκάλεσιν τῆς ἔθνικῆς φρουρᾶς
 τῆς πόλεως καὶ ἐκλέγει ἀρχηγὸν αὐτῆς τὸν Πρόεδρον τοῦ Δημο-
 τικοῦ Συμβουλίου συνταγματάρχην *Μακρυγιάννην* καὶ δύο ὑπαρ-
 χηγούς τοὺς κ.κ. *Δημ. Καλλιφρονᾶν* καὶ *Ἰωάννην Κώσταν*, ἀνα-
 θέτει δὲ εἰς τὸν ἀρχηγὸν τὴν διοργάνωσιν τῆς καὶ τὸν διορισμὸν
 τῶν λοιπῶν ἀξιωματικῶν καὶ χορηγεῖ ὑπὸ τὴν διάθεσιν τοῦ ἀρχη-
 γοῦ πρὸς σχηματισμὸν τῆς δραχμᾶς 10,000 ἐκ τοῦ Δημοτικοῦ Τα-
 μείου ψηφίζον ὥστε αὐτὴ ἡ δαπάνη νὰ προτιμηθῇ πρὸ πάσης ἄλ-
 λης ἀναφερομένης ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ ἔτους ἐπιφυλαττόμενον
 τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον τὴν ἀκριβῆ ἐξέλεξιν τῆς γενησομένης
 διαχειρίσεώς της. •

Προσθήκη τῇ σελίδι 227, (σημείωσις)

•Ὁ Θεόδωρος Γρίβας ἰκαλεῖτο Ἕλληνας Ἀντίβας.

•Ἴδὲ R. Nicolai, Geschichte der Neugriechischen Literatur Leipzig 1876, σελ. 167.

Προσθήκη τῇ σελίδι 304-307

•Ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν βουλευτῶν : Πάνος Ράγκος καὶ Ἰωάν-
 νης Καραγιαννόπουλος,

Προσθήκη τῇ σελίδι 307

Κατὰ παράδοξον ὄλωσ κοινοβουλευτικὴν σύμβασιν εἶχε συμφωνηθῆ, χάριν συμποίας, ἵνα ἕκαστον τῶν τριῶν Τμημάτων τῆς Ἑλλάδος : τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων δίδῃ, ἐκ περιτροπῆς, τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς, γενομένης δὲ ἀρχῆς ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου πρόεδρος ἐξελέγη ὁ *Karálllos Δηλιγιάννης*, διὰ ψήφων 60· προσωρινός, ὡς εἶπομεν ἦτο ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος, ἀντιπρόεδροι δὲ ὁ ναύαρχος *Κωνστ. Καράρης* διὰ ψήφων 61 ἐκ τῶν νήσων, ὁ δὲ *Δημήτριος Καλλιφρονᾶς* διὰ ψήφων 59 ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἄτε ἔχων τὰ μείζονα ἐκλογικὰ πλεονεκτήματα, γραμματεῖς δὲ οἱ Ν. Κορριωτάκης, Δ. Α. Ζῶτος καὶ Σταμ. Ἀντωνιάδης.

Κατὰ τὴν β'. περίοδον τῆς α'. συνόδου ἐξελέγη πρόεδρος ὁ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος βουλευτῆς *Δημήτριος Καλλιφρονᾶς*, καὶ κατὰ τὴν γ'. ὁ ἐκ τῶν νήσων βουλευτῆς *Λ. Α. Γιουρδῆς*.

Προσθήκη τῇ σελίδι 389.

Μόλις ἤρξατο ἡ Ἑλλάς κυβερνομένη συνταγματικῶς, ὅτε ὁ ἐν Παρισίοις πρέσβυς τῆς Βαυαρίας *Πρίγκιψ Βαλλερστάιν*, ἐνεφανίσθη ἐν τῷ πολιτικῷ σταδίῳ, καὶ Ἀλέξανδρον Σούτσον, φέρων χαρτοφυλάκιον πλήρες διπλωματικῶν δόλων, οὐχὶ πρὸς ἀναβολὴν τῆς χορηγήσεως τοῦ ἤδη παρ' ἡμῶν ἀρπαγέντος Συντάγματος, ἀλλὰ πρὸς νόθευσιν αὐτοῦ.

Ἴδού δὲ καὶ ἀποσπάσματα τινὰ τοῦ, κατ' Ἀπρίλιον, 1844, γεγραμμένου ὑπομνήματος, δι' οὗ ὁ Βαλλερστάιν ἀποφάνεται μακιαβελικῶς περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων πρὸς τὸν κυριάρχην αὐτοῦ Λουδοβίκον :

« Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ Ἡγεμὼν αὐτῆς ἐπλήγησαν εἰς τρόπον ἀνηκουστον τὴν Μητέρα-Δυναστείαν, προσβλόντες δικαιώματα νομίμως κεκτημένα καὶ σχίσαντες δι' ἀπερισκέπτου χειρὸς ὅ,τι καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ἡ τιμὴ καὶ τὸ ἴδιον συμφέρον καθίστων παρ' αὐτοῖς σεβαστόν. . .

Ἡ Ἑλλάς, τὸ ἱπαναλαμβάνω, ἐπλήρωσε τὰς εὐεργεσίας τῆς Ἑμετέρας Μεγαλειότητος διὰ τῆς βδελυροτέρας ἀχαριστίας, διότι,

ὅποιασδήποτε ἀνῶσι τὰ ἐν ὀνόματι ὑμῶν ἀπὸ τοῦ 1832 ἔτους πραχθέντα σφάλματα, ἀναντιρρήτως ἀξιοκατάκριτος ἐστὶν ἡ λήθη τῶν ἐκ καιροῦς μονώσεως καὶ ἀγωνίας δοθέντων βοηθημάτων. . .

Προσπαθήσατε, Μεγαλειότατε, κατὰ τὸ παρόν, ἵνα διατηρηθῶσι τὰ διαδοχικὰ δικαιώματα τῆς πλαγίως γραμμῆς διὰ τοῦ μᾶλλον ασιφανοῦς, ἀλλ' ἅμα καὶ τοῦ ἡττον ἐρεθιστικοῦ τρόπου. Προσποιηθῆτε ὅτι οὐδόλως ἀναμιγνύεσθε εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἄφετε πρὸς καιρὸν τὸ Βασιρικὸν ὄνομα λησμονούμενον ἐν τῇ Ἑλλάδι. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς οἰκοθεν ἀποσκορακίσει τὰς τελευταίας αὐτοῦ πράξεις . . . (1)

Προσθήκη τῇ σελίδι 683

Πρὸς τὴν σεβαστὴν Γερουσίαν τῆς Ἑλλάδος

Οἱ ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Ἡγεμονίαις Ἑλληνας χρωμένοι τῷ Συνταγματικῷ τοῦ ἀναφέρεισθαι δικαιώματι ὑποβάλλουσι καὶ ἐνώπιον τοῦ σεβαστοῦ τούτου Σώματος τὰς εὐχὰς καὶ τοὺς πόθους, οὓς ἀπὸ πολλῶν ἤδη χρόνων, παντοιοτρόπως καὶ μυριάκις ἐξέφρασε τὸ Ἔθνος.

Ἀθυμία καταλαμβάνει τὸν Ἑλληνα βλέποντα τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῆς Πατρίδος, ἣν ἐπίβουλος πολιτικῆ ἔφερον εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου. Τίς ἠλπίζειν ὅτι ἡ πατρίς ἡμῶν, μετὰ τριακονταετῆ βασιλείαν, ἤθελε καταστῆ τὸ ἀντικείμενον τοῦ μίσους, καὶ τῆς χλεύης τῶν ξένων καὶ ἐμπνέει τὸν οἶκτον εἰς τοὺς πρῶην συμμάχους καὶ ἄλλους αὐτῆς; Καὶ ἐν ᾧ ὤφειλε νὰ ἔχη τὴν πρωτοβουλίαν ἐπὶ τῆς Ἀνατολῆς, δὲν δύναται ἤδη οὐδὲ δύναται ἐν ὑστέρᾳ μοίρᾳ νὰ τεθῆ; Τίς ὁ αἴτιος τῶν δεινῶν τούτων τῆς πατρίδος; Τὸ ἐπάρατον Κυβερνητικὸν σύστημα ἀποκρίνεται ἕτοιμος ὁ Ἕλλην.

Πρὸς τὸ σεβαστὸν τοῦτο σῶμα ἀποτεινόμενοι, περιττὸν θεωροῦμεν νὰ ἀπαριθμήσωμεν ἐνταῦθα τὰ δεινὰ, τῶν ὁποίων ἐγένετο πρόξενον εἰς τὴν πατρίδα τὸ ἐπάρατον τοῦτο σύστημα. Τὸ τελευταῖον

(1) Ἰδὲ καὶ ἐν «Ἑλ.π.δ.» ἀρθμ. 281 τῆς 1 Ἰανουαρίου 1846 καὶ ἀριθμὸν 822 τῆς 6 τοῦ αὐτοῦ.

τοῦ Φεβρουαρίου δράμα καὶ τὸ ἔτι νῦν ἐπικαλύπτον τὴν πατρίδα
ζοφερὸν νέφος τίς ἀμφιβάλλει ὅτι εἶναι τούτου ἀποτέλεσμα ;

Μετὰ λύπης εἶδε τότε τὸ ἔθνος τὴν ἐν τῷ Ἀργολικῷ πεδίῳ καὶ
ταῖς λοιπαῖς τῆς Ἑλλάδος πόλεσιν ἀλληλοσφαγίαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ
συγκινήσεως προσεδόκα νὰ ἴδῃ καταποντιζόμενον εἰς τὸ ἀνοιχθὲν
ἐκεῖνο βάραθρον τὸ ἐπάρατον κυβερνητικὸν σύστημα. Ἐθρήνησε μὲν
τέκνα ἡρωϊκὰ ἀπὸ τῶν ὁποίων τὰς χεῖρας ἔμελλε νὰ δρέψῃ καρπούς
γλυκεῖς τοὺς ὁποίους ἐξησφάλιζεν ἐν τῷ μέλλοντι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ
ἀνδρεία αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ πυκνοῦ πέπλου ἐκάλυψε τὰς μισαιφο-
νίας καὶ τοὺς ἀνοιχθέντας τάφους, ἅμα ἡ ἐλπίς, ἀλλαγὴν συστή-
ματος καὶ καθιδρύσεως ὑγιῶν ἀρχῶν ἀνελάμψε. Πλὴν φεῦ ! ἅπασαι
αἱ ὑποσχέσεις, ἅπασαι αἱ ἐλπίδες ἐψύσθησαν. Τὸ αὐτὸ ἐπάρατον
σύστημα, ἡ αὐτὴ ἐπίβουλος πολιτικὴ μετ' ἀλόγου ἐπιμονῆς διέπει
τὴν πατρίδα.

Πρὸς Θεοῦ παραστάται τοῦ ἔθνους, γενῆτε πιστοὶ διερμηνεῖς
τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ, σώσατε τὴν πατρίδα, δὲν ζητεῖ εἰμὴ ὅ,τι
τῇ ὀφείλεται· δὲν ζητεῖ εἰμὴ ὅ,τι τὸ Σύνταγμα καθιεροῖ :

1) Πιστὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Συντάγματος πρὸς τήρησιν τοῦ ὁ-
ποίου ὤμοσαν τὸ ἔθνος καὶ ὁ Βασιλεὺς· καὶ ἰδίως

2) Σύστασιν Ἐθνοφυλακῆς ἐπὶ τῶν βάσεων τῶν τῆς Ἰταλίας
καὶ Βελγίου.

3) Ἐλευθέρας ἐκλογὰς δημοτικὰς καὶ βουλευτικὰς.

4) Ἐλευθεροτυπίαν.

5) Γενικὴν ἀμνηστίαν καὶ ἐπένοδον εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν τῶν
γνησίων ἐκείνων τῆς πατρίδος τέκνων.

6) Ἀξιοπρεπῆ καὶ ἐθνικὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν.

7) Ἐκκαθάρισιν τοῦ Προξενικοῦ Κλάδου, τῆς μάλιστα ταύτης
τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλλήνων.

Αὐτοὶ εἶνε οἱ πόθοι, αὐταὶ εἶναι αἱ εὐχαὶ τοῦ Ἑλλήνου. Ἡ
πραγματοποίησις αὐτῶν προοιωνίζεται τὴν παῦσιν τῶν δεινῶν τῆς
πατρίδος καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς. Ἄνευ αὐτῶν ἅς τρέμωσιν οἱ ἔρ-
γάται τῆς ἀνομίας ! Τὸ ἔθνος δὲν θὰ ἀποθάνῃ, θὰ ζήσῃ καὶ θὰ
λάβῃ μίαν ἡμέραν λόγον τῶν πράξεών των.

Ἐν Γαλαζίῳ, 28 Αὐγούστου 1862

(ἔπονται 300 ὑπογραφαί)

Σεβαστέ κ. Γερουσιαστά,

Δὲν ἐφεύσθημεν τῶν ἐλπίδων ἡμῶν. Εὐρόμεν ἐν ὑμῖν τὸν πιστὸν διερμηνέα τῶν αἰσθημάτων ἡμῶν καὶ εὐλογοῦμεν τὴν Θεῖαν Πρόνοϊαν, ἥτις δὲν ἀφήκε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν ὅποσον ἤδη ἐκμαίνεται κλύδωνα ἀνευ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες καὶ εἰς ἄλλας δεινὰς περιστάσεις ἔσωσαν αὐτὴν καὶ ἤδη θέλουσι τὴν ὁδηγήσῃ εἰς εὐδαίμονα λιμένα.

Ἐκφραζόντες πρὸς ὑμᾶς, τοὺς ὑποστηρίζοντας τὴν πατριωτικὴν ὑμῶν φωνὴν ἐντίμους συναδέλφους, σας τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην, σας διαβιβάζομεν καὶ τὴν παρούσαν διαμαρτύρησιν αὐτῶν κατὰ τῶν ἐν τῇ Γερουσίᾳ λεχθέντων ὑπὸ τῶν ὀργάνων τοῦ συστήματος, τῆς ὁποίας ἀντίτυπα ὑπογεγραμμένα οὐ μόνον παρὰ τῶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι τῶν Ἠνωμένων Ἡγεμονιῶν ὁμιγενῶν, θέλομεν δημοσιεύσει ἐνταῦθα μεθ' ὧν τῶν ὀνομάτων καὶ θέλομεν ἀποστείλει πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ὁμογενεῖς διὰ νὰ πεισθῶσιν οἱ τυφλωττοντες, ὅτι δὲν ἦτο πλαστὴ ἢ ἀναφορὰ ἡμῶν ἐκείνη, οὐδὲ προῖόν κελπονοθεύσεων ὅπως εἶναι τὰ ὄργανα τοῦ συστήματος, ἀλλὰ καθαρὸν ἀπαύγασμα τῶν εὐχῶν καὶ πόθων τοῦ ἔθνους.

Δέχθητε κτλ.

Ἐν Γκαλαζίῳ, τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1862

I. Παπάκαλος, Κωνστ. Γ. Βαλσαμάκης

I. Δ. Βούρος, Μεν. I. Νεγρεπόντης.

Προσθήκη τῇ σελίδι 733,

Ἐν τῷ Ἐθνολογικῷ Μουσείῳ τῷ κειμένῳ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθμὸν 24 αἰθούσῃ τοῦ Μετσοβείου Πολυτεχνείου ἀνάκεινται τάδε τὰ ἀντικείμενα ἀνήκοντα τῷ βασιλεῖ Ὄθωνι μετὰ τῶν μονογραμμάτων αὐτοῦ καὶ τοῦ στέμματος α) ποτήριον, τρυβλίον καὶ κύπελλον δωρηθέντα ὑπὸ τοῦ νομισματολόγου Παύλου Λάμπρου (ἀρθμ. 45-47 β'), ξίφος καὶ σκῆπτρον βασιλικὸν δῶρον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑσωτερικῶν (ἀρθμ. 620-1.)

Ἐν αὐτῷ ὑπ' ἀριθμὸν 634, 669-674 εἰσὶ κατατεθειμένοι αἱ μῆ-

τρακι τοῦ Ἐθνικοῦ νομισματοκοπείου, καὶ πολλὰ ἐκτὸς τῶν τῶν ἀγωνιστῶν εἰς τοὺς Βαυαρικοὺς χρόνους ἀναγόμεναι εἰκόνες.

Ἐν δὲ τῷ Νομισματολογικῷ Μουσείῳ (Δεξιὰ τῷ εἰσιόντι κτίθουσα τῆς Σινάϊας Ἀκαδημίας) ὑπάρχουσιν ὑπ' ἀριθμ. 5472—5586 ἅπαντα τὰ ἐπὶ Ὄθωνος ἐκκοπέντα νομίσματα. Ἐν τινι πρὸς ἀριστερᾷ τῷ εἰσερχομένῳ προθήκη τὰ νομισματούσημα αὐτοῦ ἐπὶ εὐκαιρίᾳ διαφόρων ἐπισήμων τελετῶν ἐκκοπέντα, οἷον ἐπὶ τῇ ἀφίξει αὐτοῦ (Graecia rediviva MDCCCXXXII ἀφ' ἑτέρου Otto Rex Graeciae) ἐπὶ τῇ θεμελιώσει τοῦ Πανεπιστημίου (Τοῖς συνδρομηταῖς τοῦ Πανεπιστημίου, ἐθεμελιώθει τῇ ε' Μαΐου 1839), ἕτερον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἀφ' ἑνὸς μὲν Ὄθων βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἀφ' ἑτέρου εἰς μνήμην, ἐπὶ τῇ ἀνιδρύσει τῶν Ὀλυμπίων (Ὄθων βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἰδρυτῆς τῶν Ὀλυμπίων,) ἐπὶ τῇ εἰκοσιπεντατηρίδι αὐτοῦ (25 Ἰανουαρίου 1858), καὶ ἄλλα διάφορα.

Προσθήκη τῇ σελίδι 735

Οἱ ὑπουργοὶ τοῦ ὑπὸ τὴν Πρωθυπουργίαν τοῦ ἀντιστρατήγου Ἰωάννου Θ. Κολοκοτρῶνη ὑπουργεῖου ἀνεχώρησεν κρυφίως διὰ τὴν ἄλλοδαπὴν καθόσον, τὴν ἐπομένην τῆς μεταπολιτεύσεως, ὁ λαὸς προσέδραμεν εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ διὰ λιθοβολισμῶν καὶ γιουχαῖσμῶν ἐπήνεγκε πολλὰς καταστροφάς, ὡς καὶ εἰς τὰ τυπογραφεῖα τῶν κυβερνητικῶν ἐφημερίδων. Μόνος δὲ ἐκ τῶν ὑπουργῶν ἔμεινεν ἐν Ἀθήναις ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Π. Βάρβογλης καθ' οὗ οὐδεμία ἠκούσθη τότε μέμψις· διότι ἐν τῇ τῶν πάντων συνειδήσει ὑπῆρχεν ἡ γνώμη, ὅτι ἦτο τίμιος καὶ ἀκέραιος· πρὸς ἐπίρρωσιν δὲ τῆς σχηματισθείσης περὶ τῷ λαῷ τοιαύτης γνώμης, συνετέλεσεν ἡ διαφύλαξις τῶν 6,000,000 δραχμῶν τοῦ Δημοσίου ὑπ' αὐτοῦ ὡς ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ ἡ διὰ τακτικοῦ πρωτοκόλλου, παράδοσις πρὸς τὰ μέλη τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως.

Βραδύτερον δὲ ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει ὑπεβλήθη πρότασις ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων Ὀδυσσεῶς Ἰαλέμου, Δ. Θ. Γρίβα, Γ. Α. Π. Μαυρομιχάλη καὶ λοιπῶν, δι' ἧς προὔταθη νὰ ψηφισθῇ, ὅτι τὰ μέλη τοῦ ὑπουργεῖου τοῦ αἵματος τῆς 1ης Φεβρουαρίου 1862 στεροῦνται ἐπὶ δεκαετίαν τῶν πολιτικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων.

Μετὰ πολλὰς ἀγορεύσεις διαφόρων πληρεξουσίων, ἡ Συνέλευσις ἀπέδειξε τὴν ἀνωτέρω πρότασιν διὰ ψήφων 108 κατὰ 37 ἀρνηθέντων ψήφων 19 καὶ ἐψηφίσατο τὸ ὑπὸ Στοιχ. ΕΣΤ'. ψήφισμα ἀπὸ 5 Ὀκτωβρίου 1863.

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ Β'. ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Ἐπιφέρει

Ἀρθρον μοναδικὸν

Τὰ μέλη τοῦ ὑπουργείου τοῦ αἵματος τῆς 1 Φεβρουαρίου 1862, ἦτοι ὁ Ἀθανάσιος Ἄνδρ. Μιαούλης, Χ. Χριστόπουλος, Δ. Μ. Βότσαρης, Μ. Ποτλῆς, Εὐστάθιος Σίμος καὶ Ἀνδρέας Γ. Κουντουριώτης στεροῦνται ἐπὶ δεκαετίαν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Ἄλλ' ὅμως κατὰ τὴν συνεδρίασιν ΤΛΘ' τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1864 ὑπεβλήθη πρότασις ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων Τιμ. Βάσσου καὶ Ἀναστ. Καλοῦ, περὶ καταργήσεως τοῦ ὑπὸ Στοιχ. ΕΣΤ'. ψηφίσματος τῆς Συνελεύσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν ἐν αὐτῷ μνημονευομένων ὑπουργῶν τῆς 1 Φεβρουαρίου 1862 εἰς τὰ ἀφαιρεθέντα πολιτικὰ αὐτῶν δικαιώματα.

Ἡ Συνέλευσις ἀπέδειξε τὴν ἀνωτέρω πρότασιν δι' ἀναστάσεως καὶ δι' ἐπιφωνήσεων : «ζήτησιν ἢ ἐπιείκειαν τῆς Συνελεύσεως» καὶ ἐψηφίσατο τὸ ἀπὸ 10 Ὀκτωβρίου 1864 ὑπὸ Στοιχ. ΡΕΘ'. ψήφισμα ὡς ἑξῆς :

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ Β'. ΕΘΝΙΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Ἐπιφέρει

Καταργεῖται τὸ ὑπὸ Στοιχ. ΕΣΤ'. ψήφισμα αὐτῆς, οἱ δὲ δι' αὐτοῦ καταδικασθέντες ὑπουργοὶ ἀνακτῶσι καθ' ὀλοκληρίαν τὰ δικαιώματα αὐτῶν.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ΡΜΣΤ'. τῆς 16 Σεπτεμβρίου 1863 τῆς ἐν Ἀθήναις Β'. Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἀπεφασίσθη ἡ ἀποσφράγισις τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ βασιλέως Ὀθωνος καὶ συνεπῶς ἐκκληρώ-

θησαν ὡς μέλη τῆς πρὸς τοῦτο ἐπιτροπείας οἱ ἐξῆς πληρεξούσιοι.

Θ. Ζαῦτης, Μ. Καίρης, Π. Α. Μαυρομιχάλης, Λ. Σμομένσκης, Δ. Γιουρδῆς, Α. Καλός, Ἄθ. Πετσάλης, Κ. Θεοδώρου, Ἄντωνιος Μαυρομιχάλης, Ἄρ. Μωραϊτίνης, Δ. Α. Ζῶτος, Σπυρίδων Λογιωτατίδης, Γ. Βαλλιάνος, Ν. Νεζος, Ἄθ. Γ. Πετιμεζᾶς, Κ. Δουβουινιώτης, Π. Μενελίδης, Π. Ροβελάκης, Χρ. Κατσικογιάννης καὶ Γ. Χαντζόπουλος, οἵτινες ἀποσφραγίσαντες καὶ ἀναγνόντες τὴν ἀλληλογραφίαν ἐταλάνιζον ἑαυτοὺς ἐπὶ τῷ ἐγκλήματι, ὅπερ διεπραξάντο διώξαντες τὸν Ὅθωνα, ὅστις περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἐφρόντιζεν ἢ περὶ τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας, ἧτις καὶ ἀπεστάλη εἰς Μόναχον.

Προσθήκη τῇ σελίδι 742.

Ὁ πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς ἐνθουσιασμός τῶν πολιτῶν ἦτο δυσπερίγραπτος· διότι οἱ μὲν ἀπεκάλουν αὐτοὺς σωτήρας τοῦ ἔθνους, οἱ δὲ ἀνταξίους ἀπογόνους τῶν Μαραθωνομάχων καὶ τῶν Θρασυβούλων· εἰς μάλιστα εἰς τοσοῦτον ἦετο συγκινήσεως, ὅ τάλας, ὥστε πρὸς τινὰ ταγματάρχην ἀναγορευθέντα διοικητὴν τῶν στρατευμάτων ἔγραψε:

• Κύριε ταγματάρχα,

Ἡ λαμπρὰ διαγωγή σας, κατὰ τὴν ἱστορικὴν νύκτα τῆς 10 Ὀκτωβρίου, ἢ κατὰ τὰς ἐπομένους ἡμέρας διατήρησις πληρεστάτης τάξεως ἐν τῇ πρωτεύουσῃ, ἀπέκτησαν ὑπὲρ ὁμῶν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ἀπάντων τῶν πολιτῶν.

Συμμεριζόμενος καὶ ἐγὼ τὰ αἰσθήματα τούτων, σὺς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε ἐν ἀσθενὲς αὐτῶν δεῖγμα, μίαν σπάθην, ἧτις θὰ καταστῇ πολῦτιμος εἰς τὰς χεῖρας σας, χρησιμοποιοιούμενη πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Ἑθνικῆς Κυβερνήσεως . . . (1)

Μ

(1) Ἀντιστρόφως ὅμως πρὸς τοὺς ἄνδρας συνεπάθουν αἱ γυναῖκες πρὸς τὴν ἐκπεπτωκυῖαν δυναστείαν· ἐκ τῆς μεγάλης δὲ ταύτης συμπαθείας προῆλθεν εἰς μέσον καὶ ἡ καλουμένη «Ὅθωνίστρα», ἱστορικὴ τις γυνὴ καὶ διάσημος ἐν Ἀθήναις γραῖα φανταζομένη ἑαυτὴν μεγάλην καὶ πολλὴν καὶ ἀναρτῶσαν ἀπὸ τοῦ στήθους κομβία τενεκέδες καὶ μετάλλια παντὸς εἶδους.

Ὅτε κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1860 ὁ τρομερὸς ἐκεῖνος τῶν Δρούσων (1) φανατισμὸς ἐξεγερθεὶς βαρβάρως κατὰ τὸν ἐν Συρίᾳ Χριστιανῶν ἐπέφερε τὴν σφαγὴν καὶ τὸν ὄλεθρον, οἱ Χριστιανοὶ φεύγοντες τὸ φάσγανον κατήλθον εἰς Ἑλλάδα ἵνα εὕρωσι βοήθειαν, ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ λαὸς ἐφάνησαν προθυμότετοι πρὸς τοὺς ὁμοδόξους καὶ συνέστησαν, διὰ βασιλικῆς διατάγματος τῆς 27ης Αὐγούστου, ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῶν προσφύγων Σύρων, ἧς μέλη διωρίσθησαν : ὁ Δ. Ὀρφανίδης, ὁ Φραγκίσκος Λενορμάν, ὁ Γεώργιος Ι. Κλάδος καὶ ὁ Γεώργιος Κοζάκης Τυπάλδος (υἱός), ἡ τινι βραδύτερον, κατὰ Μάϊον τοῦ 1861, ἐλθόντων καὶ ἄλλων προσφύγων Χριστιανῶν, προσέθηκαν καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Ἐπαμ. Κρεστενίτην, τὸν Βασίλειον Παγκώσταν καὶ τὸν Πέτρον Ι. Κλάδον καὶ μετωνόμασαν *ἐφορείαν ἐπὶ τῶν προσφύγων Χριστιανῶν*.

Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἡ Ἑλλὰς ἐπέδειξατο μέγα ὄντως ἐνδιαφέρον, ἀποστέλλουσα σῖτον καὶ ἄλευρον καὶ ἄλλα χρειώδη πρὸς τοὺς εἰς Κεσρουὰν τοῦ Λιβάνου καταφυγόντας καὶ λιμώττοντας Χριστιανούς, ὧν πολλοὺς μετέφερον διὰ τῶν πολεμικῶν εἰς Ἀθήνας. Ἀπέστειλεν ἰατροὺς, τὸν Κουτουφᾶν, Πρίφτόπουλον καὶ Βασιλείου, οἵτινες, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν Συρίᾳ πρακτόρων εὐηργέτησαν πολλαχῶς τοὺς Χριστιανούς, οἵτινες, ἂν δὲν ἐπενέβαινεν ἡ Γαλλία, ἐξάπαντος θὰ κατεσφάζοντο ἅπαντες.

Ἐνταῦθα δημοσιεύομεν τινὰ τῶν *Ἀνεκδότων* τοῦ Ὄθωνος.

Ἰδοὺ τί ἀνώνυμός τις ἔγραφεν ἐν ἔτει 1884 περὶ τοῦ Ὄθωνος (2), πρὸς ταῖς ἄλλαις πασιγνώστοις ἀρεταῖς, τιμιότητι, σωφροσύνη, ἀμεροληψίᾳ καὶ ἀκραιβνεῖ φιλελληνισμῶ :

Εἰς τὸν ἄμα τῇ καταστολῇ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ στάσεως τοῦ Κρι-

(1) Οἱ Δρούσοι εἶναι φυλὴ τις τοῦ Λιβάνου εἰς 200 000 ψυχὰς ἀριθμουμένη, ἧτις προσδεδεῦσθα θρήσκωμα μετέχον τοῦ Ἰσλαμισμού καὶ τοῦ χριστιανισμού, εἶναι ἀντίζηλος τῶν Μαρωνιτῶν, ἐτέρου ἰσριθμοῦ λαοῦ τῆς Συρίας, οἵτινες ὄντες ὁπαδοὶ τοῦ Πάπα ἀπολαμβάνουσι τὰς προστασίας τῶν Γάλλων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἱδρυσαν προπαγάνδας πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν Μωαμεθανῶν, οἵτινες ὑπὸ τῶν Οὐλεμῶν καὶ τῶν Σορτίδων ἐξεγειρόμενοι προσέβησαν εἰς βεϊνάς καὶ φρικαλέας σφαγὰς τῶν χριστιανῶν

(2) Ἰδὲ Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ Ε. Ἀσωπίου, τοῦ 1884, σελ. 250-256.

ζώτου διορισθέντα εισαγγελέα τῶν ἐν Χαλκίδι πρωτοδικῶν εἶπε τοὺς ἀξιωματημονεῦτους τούτους λόγους· «Εἰς τὸν νομὸν τῆς Βυβόικας ἠνεψύθησαν πληγαί, ὡς ἐκ τῆς ἀνταρσίας τοῦ Κριεζώτου καὶ πρέπει νὰ ἐπουλωθῶσιν. Ἐπιθυμῶ νὰ ἐφαρμοσθῆ πρὸς πάντας ἀνεξιμώτους ἢ δικαιοσύνη· ἐὰν οἱ Κριεζωτικοὶ ἔχωσι δίκαιον, δὲν πρέπει νὰ ἀδικῶνται, διότι ἦσαν ὀπαδοὶ τοῦ Κριεζώτου, ἐὰν οἱ λεγόμενοι ἀφωσιωμένοι ἔχωσιν ἄδικον, δὲν πρέπει νὰ δικαιοῶνται· διότι λέγονται ἀφωσιωμένοι».

Τίς τῶν ἐν τέλει φίλος πεπαυμένου δημοσίου ὑπαλλήλου, ὑπὲρ οὗ, δυστυχοῦντος, ἐνήργει, ἐπισκεφθεὶς τὴν σύζυγον αὐτοῦ δεινῶς πάσχουσαν, καὶ μαθὼν παρ' αὐτῆς, ὅτι ἕνεκεν ἀχρηματίας δὲν ἐκάλεσεν ἰατρὸν ἀπεφάσισε νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν ἐγνωσμένην φιλανθρωπίαν τοῦ βασιλέως, καὶ παρουσιασθεὶς παρέστησε τὴν θέσιν τῆς πασχούσης· μόλις δ' ἀνέφερε τὴν φράσιν του «ἔχουμεν χρήματα νὰ καλέσωμεν ἰατρὸν;» συγκεκινημένος ὁ βασιλεὺς τὸν παρήγγειλε νὰ μεταβῆ ἀμέσως εἰς τὸ ἀνακτορικὸν ταμεῖον· τούτου δὲ γενομένου ὁ τότε ταμίης Κ. Σκαρλάτος τῷ ἐπέδειξεν αὐτόγραφον τοῦ βασιλέως ἐπιστολὴν, ἔχουσαν οὕτω· «θέλετε δώσει τῷ . . . 500 δραχμὰς διὰ τὴν πάσχουσαν οἰκογένειαν (χωρὶς νὰ τὴν κατονομάζῃ) καὶ θέλετε τὸν βεβαιώσῃ, ὅτι ὁ οἰκογενειάρχης διορισθήσεται προσεχῶς». Τοῦτο ἐγένετο μετὰ τινὰς ἡμέρας, ὅτε τὴν πάσχουσαν ἐκάλυπτε ἡ πλᾶξ τοῦ τάφου.

Παρὰ δημοσίου ὑπαλλήλου ζήτησας ἔλαβέ ποτε πληροφορίας περὶ τινος λίαν σκανδαλώδους πράξεως ἀποδιδομένης εἰς αὐλικὸν τινα πρὸς ὃν ἐξέφρασεν ἀμέσως τὴν δυσἀρέσειάν του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐλικὸς εἶπεν ὅτι τὸ λεγθὲν ἐστὶν αὐτόχρημα ψεῦδος, ὁ βασιλεὺς ἀντέταξεν ὅτι ἔχει πεποιθήσιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ ὑπαλλήλου (ὄντινα ἐν στιγμιαίᾳ ὀρμῇ κατωνόμασε).

Τοῦ αὐλικοῦ καταφυγόντος τότε εἰς τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι δῆθεν ἐχθρὸς τῆς βασιλείας ἐξηπάτησεν ὡς εὐπιστον τὸν ὑπάλληλον, ὁ βασιλεὺς, ἄλλως πως σκεφθεὶς ἀμέσως εἶπεν εἰς τὸν αὐλικὸν τοὺς ἀξιοσημειώτους τούτους λόγους· «ἐν τῇ ἀγανακτῆσει μου ἐξέθηκα τὸν ὑπάλληλον ἀπαιτῶ νὰ ὑποσχεθῆτε ὅτι δὲν θὰ μνησικακήσητε

κατ' αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπόσχεσίν σας ταύτην νὰ βεβαιώσητε μεθ' ὀρκου» ὅπερ καὶ ἐγένετο παραχρῆμα.

Τὸ γεγονός διηγήθη κατόπιν ὁ αὐλικὸς πρὸς ἐπιστῆθιον φίλον του, λόγον ποιούμενος περὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ Ὁθωνος.

Κατὰ τινὰ νύκτα τοῦ 1854, ἔτους, ὅτε ὑπῆρχε κατοχὴ ἐν Ἀθήναις, ἐγένετο ληστεία μετὰ φόνων εἰς τὴν πλησίον τοῦ Ἐπρωχωρίου Ἰπαυλιν τοῦ Λεῖβς (υἱοῦ τοῦ τότε ἱερέως τῆς ἀγγλικῆς ἐκκλησίας).

Τῆς πράξεως ἄμα γνωστῆς γενομένης ἐν Ἀθήναις, ἐζητήθη πρὸς ἐξιλασμόν ἢ παῦσις τοῦ ἐν Χαλκίδι εἰσαγγελέως, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἀντέστη, εἰπὼν ὅτι δὲν βλέπει τὸν λόγον, δι' ὃν πρέπει νὰ τιμωρηθῆ ὁ πολὺ ἀπέχων τοῦ τόπου τῆς πράξεως εἰσαγγελεύς· ἐπειδὴ δὲ ἐπιμόνως ἐζητεῖτο ἢ παῦσις αὐτοῦ, διέταξεν ἀμέσως τὸν προϊστάμενόν του εἰσαγγελεῖα τῶν Ἐρετῶν, ἵνα μεταβῆς ἐπὶ τόπου ἐξετάσῃ καὶ δώσῃ πληροφορίας. Ἐξ αὐτῶν δ' ἀποδειχθέντος ὅτι ὁ εἰσαγγελεὺς ἐξεπλήρωσε τὸ καθήκον του, συντελέσας διὰ τῶν δραστηρίων ἐνεργειῶν του εἰς τὴν σύλληψιν τῶν ληστῶν, ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ δικαιοσύνῃ του τὸν ἀντήμειψε διὰ προαγωγῆς.

Ἐξ ἀναφορᾶς τινος τῶν εἰς τὰς Κυκλάδας οἰκονομικῶν ἐφόρων, ὑποβάλλοντος εἰς τὸ ἀρμόδιον ὑπουργεῖον ὅτι αἱ παρακείμεναι τῇ Μυκόνῳ ἐρημόνησοι Ἀῆλος καὶ Ρηνεῖα ἀνήκουσιν εἰς τὸ δημόσιον διετάχθη νὰ φορολογῶνται διὰ τριτοδεκάτης ὅπως τὰ ἔθνικα κτήματα, ἐκεῖ διὰ τῆς δεκάτης· ἐφορολογοῦντο πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ὅπως τὰ ιδιόκτητα. Μάτην ὁ δῆμος τῶν Μυκονίων ἀνέφερε τὴν ἐπὶ τῶν ἐρημονήσων ἀκραιφνῆ κυριότητα καὶ ἀδιαφιλονίκητον κατοχὴν του, προσάγων νομίμους τίτλους, ἐν οἷς καὶ ἐγγραφα δημάρχων τῶν περίξ νήσων, πιστοποιούντων ὅτι ὁσάκις συνδημότη τῶν ἤθελον νὰ ξυλευθῶσιν ἐκεῖθεν ἐλάμβανον τὴν πρὸς τοῦτο ἀδειαν τῆς κοινότητος Μυκόνου. Τὸ ἀδίκημα, ἐν τούτοις, ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843, ὅτε τῇ ἐνεργήσει ἐνός τῶν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει πληρεξουσίων τῆς ἐπαρχίας Σύρου καὶ Μυκόνου, ἐπιτροπεῖα ἐκ νομομαθῶν ἐγνωμοδότησε, καὶ ἡ Συνέλευσις ἀπεφάνθη, ὅτι αἱ ἐρημόνησοι ἀνήκουσι, νόμῳ προκαταλήψεως, εἰς τὸν δῆμον τῶν Μυκονίων. Ὅτε δὲ τῇ προτάσει τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ ἐζητήθη ἢ ἐκδοσις Β. Διατάγματος, ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ

ἐκτελεσθῆ ἡ ἀπόφασις τῆς Συνελεύσεως, ἀφοῦ προηγουμένως ὁ δήμος τῶν Μυκονίων ἐρωτηθῆ ἀρμοδίως, ἐὰν δέχεται ἀπλῶς καὶ μόνον τὰ ἀποφασισθέντα ἢ θὰ ἐνασχῆσῃ τὰ περὶ ἀποζημιώσεως δικαιωμάτων του, δι' ὅσον χρόνον τὸ δημόσιον ἐλάμβανε τὸ τριτοδέκατον. Ἐπομένως ἐρωτηθέν, ὡς εἴρηται τὸ συμβούλιον τοῦ ρηθέντος δήμου διὰ ψηφίσματος ἐξέφρασε τὴν πρὸς τὴν Συνέλευσιν καὶ τὸν βασιλέα εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ, καὶ διὰ συμβολαιογραφικῆς πράξεως παρητήθη ὀριστικῶς καὶ ἀνεπιφυλάκτως τῶν περὶ ἀποζημιώσεως δικαιωμάτων του.

Ἄμα ὅτε περιήρχετο εἰς γινῶσιν τοῦ βασιλέως ἀνήθικος πράξεις οἰουδῆποτε ἐκ τῶν εἰς τὴν Αὐλὴν εἰς τὰς τελετὰς αὐτῆς καλουμένων, καὶ ἐβεβαιούτο περὶ τούτου διέτασεν αὐστηρῶς τὴν ἐκ τοῦ ἀρμοδίου βιβλίου διαγραφὴν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

Ἐκ τινος εἰς τὴν ἄλλοδαπὴν ταξειδίου του ἐπανερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἠναγκάσθη ἐκ τρικυμίας νὰ ἐξελεθῆ εἰς νῆσον τοῦ Αἰγαίου. Μεταξὺ τῶν παρουσιασθέντων ὑπάλληλων ἦν καὶ ὁ ἀναπληρῶν τὸν ἀπόντα λιμεναρχὴν γραμματεὺς τοῦ κεντρικοῦ λιμεναρχείου. Ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ, αἰτήσῃ τοῦ βασιλέως, δουβειῶν περὶ τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ πληροφοριῶν, πεισθεὶς ὅτι ὁ ὑπάλληλος ἐκπληροῦ δεόντως τὸ καθήκον αὐτοῦ τὸν ἠρώτησέ περὶ τοῦ χρόνου τῆς ὑπηρεσίας του. Ἐντεῦθεν δὲ θάρρος λαβὼν ὁ ὑπάλληλος εἶπε τῷ βασιλεῖ, ὅτι πρὸ εἰκοσαετίας περίπου ἄγαμος ὢν διωρίθη εἰς τὴν κατεῖχε θέσιν καὶ τῶρα μολονότι εἶνε πατὴρ πολυμελοῦς οἰκογενείας, λαμβάνει τὸν ἑκατοντάδραχμον μηνιαῖον μισθόν, ὡς ἐξ ἀρχῆς διὰ νόμου ἐκανονίσθη· ὁ βασιλεὺς ἐνθαρρύνει αὐτὸν ὅτι θὰ μεριμνήσῃ πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεώς του ὑπέγραψεν ἄμ' ἀφικόμενος εἰς Ἀθήνας διάταγμα προαγωγῆς του εἰς θέσιν ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ, ἐμερίμνησεν ὅμως καὶ περὶ τῆς λιμενικῆς ὑπηρεσίας, λαβὼν τὴν συγκατάθεσιν, αὐτοῦ ὅτι θέλει ἐξακολουθεῖ ἐν τῷ λιμεναρχεῖῳ ἐργαζόμενος.

Δι' ἀποφάσεως τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐφετῶν καταδικάσθησάν ποτε εἰς τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου τέσσαρες ναῦται ἑλληνεμπορικοῦ πλοίου ἐνεκα πειρατείας μετὰ φόνων τοῦ πλοίαρχου καὶ ἄλλων. Αἰτηθείσης ὑπὸ τῶν καταδικασθέντων χάριτος, ὁ βασιλεὺς ἀνεκαλύψας

ἐν τῇ δικαιογραφίᾳ, τὴν ὁποίαν ζήτησας ἔλαβεν, ὅτι εἰς ἕκ τῶν κατηγορουμένων, εἰκοσαετῆς νέος, ὦν εὐνοούμενος τοῦ πλοιάρχου, ὡς υἱὸς χήρας ἀδελφῆς αὐτοῦ, καὶ δυσκολευθεὶς νὰ πεισθῆ ὅτι ὁ ἀνεψιὸς ἤθελε συνωμοσεῖ κατὰ τοῦ θείου του, εἰς ὃν ἐστήριξε τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ τῷ χαρίσῃ τὴν ζωὴν, ἐπειδὴ ὅμως ὁ πρόεδρος καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς τῶν Ἐφετῶν, ὦν ἡ γνωμοδότησις ἐζητήθη, ἐπέμενον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, ἐν γένει, τῆς ἀποφάσεως διὰ τοὺς ἐν αὐτῇ λόγους, ἀπέριψε τὴν περὶ χάριτος αἴτησιν, εἰπὼν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης ὅτι, σεβόμενος τοὺς νόμους, ὑπέγραψεν (εἰ καὶ μετὰ θλίψεως) τὸ περὶ ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς διάταγμα, καθ' ὅσον μόνον ἀφορᾷ τὸν εἰρημένον νέον.

Τίς ἐκ τῶν ἀμέσως, μετὰ τὸ συμβᾶν τῆς 10)22 Ὀκτωβρίου 1862, παρακολουθησάντων τῷ βασιλεῖ Ἑλλήνων αὐλικῶν, ἐπανελθὼν ἀκολούθως εἰς Ἀθήνας, διηγήθη πρὸς φίλον αὐτοῦ, ὅτι ἐν Χαϊδεμβέργῃ ὁ βασιλεὺς ἀναγινώσκων συνήθως ἐν τῷ προγεύματι ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν, ἔλυπεῖτο διὰ τινὰ παρατράγῳδα ὁσαύκις δ' ἀνεφίκετο εἰς τὰς ἐφημερίδας κατὰ τοῦ Δ. Βούλγαρη, ἔλεγε μετριοπαθῶς, ὅτι ἡ κατὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνην νύκτα παρουσία τοῦ κ. Βούλγαρη συνετέλεσεν εἰς τὴν κατεύνασιν τῶν παθῶν· διότι ἄλλως πολὺ ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ συμβῶσιν, ἐν ταιαύτῃ περιπτώσει, αἰματηραὶ σκηναί, αἵτινες ἤθελον τὸν καταθλίψαι.

Προσέθηκεν ὁ Ἕλληνας αὐλικὸς ὅτι λόγον ποιούμεενος περὶ τοῦ τοιοῦτου ἐν Χαϊδεμβέργῃ πρὸς τινὰ γνωστὸν αὐτῷ ἀνώτερον ἀξιωματικὸν Βαυαρὸν, ἐθαύμαζε διὰ τὸ ἀμνησικακόν, καὶ ὅτι τότε ὁ ἀξιωματικὸς ἐκεῖνος, εἶπε πρὸς αὐτὸν ὅτι, καθ' ὅς ἔχει πληροφωρίας, ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἐγένετο θυμὰ οὐχὶ τῶν Ἑλλήνων τοὺς ὁποίους, ἐκ νεαρῆς ἡλικίας, ἠγάπησε καὶ ἀγαπᾷ ἀκόμη ἀλλὰ τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἕνεκα τῆς λεγομένης μεγάλης ἰδέας· διότι λέγεται, ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας εἶχεν ἐκφρασθεῖ κατ' αὐτοῦ οὕτως : «ἀγγλικὸν πλοῖον τὸν μετέφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀγγλικὸν πλοῖον θὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς Βαυαρίαν». Καὶ πραγματικὰ κατὰ 1833 ἔτος τὸ ἀγγλικὸν πλοῖον «Μαδαγασκάρ» τὸν ἀπεβίβασεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου.

Ἀνέτελλεν ἡ ἐνδεκάτη Ὀκτωβρίου 1862 καὶ ὁ Ὄθων δὲν ἦτο

πλέον βασιλεύς τῆς Ἑλλάδος. Ὡς ἔμαθε τὰ γενόμενα ἔκυψε τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ πεπρωμένον καὶ ἀπεδέξατο σιωπηλῶς ἀνευ δυσσεβείας καὶ διαμαρτυρίας τὴν ἐκθρόνισίν του εἰπών: «Οἱ Ἕλληνες μὲ ἠγάπων, αὐτοὶ δὲν μὲ ἐξεθρόνισαν ἀλλὰ ἄλλοι· εὐχομαι καὶ ἡ Ἑλλάς καὶ οἱ Ἕλληνες νὰ εὐτυχήσωσιν· ἐγὼ ἀναχωρῶ· διότι δὲν θέλω νὰ χυθῆ δ' ἐμὲ ἀδελφικὸν σίμα· ἴσως ὁ λαὸς πιστεύει καὶ τινα ἀρχαίαν ρῆσιν ὅτι βασιλεὺς δὲν πρέπει νὰ βασιλεύῃ πλέον τῶν τριάκοντα ἐτῶν». Καὶ ὁ τῆς Ἀλβιόνος ἀτμοδρόμων «Σκύλλα» παρέλαβεν ἐκ Ψυτταλείας τὸν Ὄθωνα καὶ τὴν Ἀμαλίαν εἰς τὴν πατρίον γῆν ἐπανερχομένους, ἵνα πληρωθῆ τὸ τοῦ Ἀγγλοῦ πρωθυπουργοῦ: «Ἀγγλικὸν πλοῖον τὸν μετέφερει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀγγλικὸν πλοῖον θὰ τὸν ἐπαγαφέρῃ εἰς Βαυαρίαν».

(Ἐκ τῆς «Ἐστίας» ἀριθ. 278.)

Ποῦ εἶναι ὁ θῆμας σου, κ. δήμαρχε, ἤρωτα ὁ ἀείμνηστος βασιλεὺς Ὄθων τὸν δήμαρχον τοῦ δήμου Ξ . . .

Σουρτούκεψι, Μεγαλειότατε, ὅλη μέρα μεθυσιμένος εἶνε, ἀπεκρίνατο ὁ δήμαρχος, ἐννοῶν τὸν ἐξαδελφόν του, Δῆμον Ν . . .

Πῶς ἔχουν τὰ πράγματα τοῦ δήμου σου, ἐπάνελαβεν ὁ βασιλεὺς.

Τὰ λιανά, Μεγαλειότατε κατεστράφησαν ἀπὸ τὸν χειμῶνα, τὰ χοιθρικά, ζωντανὰ εἶνε ἀκόμα.

Ὅχι· πῶς ἔχει ὁ λαὸς ἀπὸ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, ἐπέμεινε λέγων ὁ Ὄθων.

Ὁ λαγὸς βασιλέα μου φέτος κατήντησε γύφτικο, γιατί κειὸς ποῦ δὲ γεννήθη, καὶ δὲν σκότωσε μόνο λαγόν, γιατί ἔρριξε τόσο χιόνι, ποῦ τοὺς πειάνουμε ζωντανούς.

Δὲν ἐξεπεδεύθησαν οἱ ἄνθρωποι καὶ εἶνε πολὺ πίσω, εἶπεν ὁ βασιλεὺς στρεφόμενος πρὸς τοὺς αὐλικούς του.

Τὴν παιδεμέρα καὶ τὸ ματζοῦκι ὅπου ἐφάγαμε ἄμα καὶ βασιλέα μου, τόσα χρόνια οὔτε τὸ σκυλί σου δὲν τὰ τράβηξεν.

Ἐννοεῖ παιδείαν γραμμάτων, εἶπε μετὰ γέλωτος ἄμα καὶ ὀργῆς ἡ βασίλισσα Ἀμαλία.

Καὶ παιδιὰ ἔχω τρία, βασίλισσά μου, εἶπεν ὁ ἠλίθιος δήμαρχος.

χος, καὶ μὲ συμπαθεῖτε κ' ὄλα, ἀλλὰ ἔχω κι' ἄλλα τρία σακάτικα (ἔννοεῖ τὰ θήλια).

Αἱ λοιπὸν, ἀλλ' εἶσθε πολὺ χονδρὸς, κύριε δήμαρχε, ἀνέκραξεν ἀγανακτήσασα πλέον ἢ βασίλισσα, Ἀμαλία.

Νὰ ἰδῆς τὸν ἀδερφό μου πόσο χονδρότερος εἶνε ! ἀπεκρίνατο ὁ δήμαρχος.

Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἀπάντησιν οὔτε οἱ βασιλεῖς, οὔτε οἱ ὑπασπισταὶ τῶν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσωσι τὸν γέλωτα, ἀλλ' ἀνεκαγγχασαν θορυβωδῶς καὶ σχειδὸν μέχρι δακρύων.

(Ἐκ διηγήσεως.)

Ὅτε ὁ Ὅθων ἀνήλθεν ἐπὶ τῆς Οἴτης μετὰ τῆς συνοδείας αὐτοῦ καὶ τινῶν τῆς ἐπιτοπίου ἐξουσίας ἀξιωματικῶν ἐν οἷς καὶ ὁ Ν. Κουνούπης ἀξιωματικὸς τῆς φάλαγγος ἐστῆσε πυραμίδα μέχρι σήμερον σωζομένη. Κατόπιν δὲ ἀτενίζων πρὸς τὸν Μαλιακὸν κόλπον καὶ ἰδὼν τὴν μικρὰ νησίδα Λιχάδα ἠρώτησε τὸν Κουνούπην εἰν ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἐκείνης τῆς Οἴτης ἐξεσφενδόνισεν ὁ Ἡρακλῆς τὸν Λίχαν ἐἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ἐξ οὗ ἐγένετο τὸ ὁμώνυμον νησίδιον.

— Ὅχι, ἀπεκρίθη ὁ Κουνούπης, δὲν ἠξεύρω ἐγὼ τότε δὲν ἤμην τοῦ μεταβατικοῦ ἀποσπάσματος ἦτο ὁ Γεραντώνης· καὶ λέγων ταῦτα ἔδειξε τὸν ἐκεῖ εὑρισκόμενον ἀξιωματικὸν Γεραντώνην.

Εἶναι περιττὸν νὰ προσθέσωμεν ὅτι οἱ πάντες ἐξερράγησαν εἰς γέλωτας ἐπὶ τῇ ἀπάντησει τοῦ ἰδιώτου τῆς μυθολογίας ἀξιωματικοῦ, ὁ δὲ βασιλεὺς πλήττων αὐτὸν θωπευτικῶς ἐπὶ τοῦ ὄμου ἐξήγησεν αὐτῷ τὰ κατὰ τὸν Λίχαν.

(Ἐκδόσις τῆς «Ἐστίας» ἀριθ. 226.)

Ὅτε ποτὲ ὁ βασιλεὺς Ὅθων εἶχεν ἀνέλθῃ εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Οἴτης, εἶπε πρὸς τὸν ἀξιωματικόν, τὸν διοικούντα ἀπόσπασμα ὁ ροφυλάκων — Αὐτὴ εἶναι ἡ θέσις ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ Ἡρακλῆς κατέρριψε τὸν Λίχαν ; — Μεγαλειότατε, μὲ συμπαθεῖο, ποῦ δὲν ξεύρω καλά, ἀπήντησεν, ὁ γέρον ἀξιωματικὸς· νὰ ρωτήσουμε τὸν Βελέντζαν ποῦ εἶνε ἀρχαιότερος ἴσθην καταδίωξι τῆς ληστείας.

Ὁ βασιλεὺς Ὀθων

Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία τοσοῦτον ἀπεστρέφετο τοὺς ἱεραποστόλους, ἰδίως τοὺς προτεστάντας, ὥστε ὠργίσθη κατὰ τοῦ ὑπουργοῦ Σπυριδ. Πήλικα, ἅτε ὑπερασπισθέντος τὸν Κίγκ καὶ ζητήσαντος ὑπὲρ αὐτοῦ βασιλικὴν χάριτα. Ὡς δὲ ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὑπουργός ἐν τοῖς «*Ἀπομνημονεύμασιν*» αὐτοῦ,(1) ἡ Ἀμαλία εἶπεν αὐτῷ :

— Δὲν σοῦ συγχωρῶ ποτὲ ὅτι ὑπερασπίσθης τὸν Κίγκ ;

— Ἀλλά, εἶπεν ὁ ὑπουργός, εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ὄθωνος κανεῖς δὲν πρέπει νὰ στερῆται ὑπερασπίσεως νομίμου.

— Τί θέλουν αὐτοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ; ἄς κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς Μωαμεθανούς, εἰς τοὺς εἰδωλολάτραις ὄχι εἰς ἡμᾶς· σπείρουν ζιζάνια !

Καὶ ἐν τούτοις, μεθ' ὅλον τὸν διωγμὸν, ὃν ὑπέστησαν οἱ βασιλεῖς ἡμῶν, δὲν ἔπαυσαν παρακολουθοῦντες καὶ ἐκ τοῦ μακρὰν τὰ ἐν Ἑλλάδι τελούμενα καὶ δεικνύοντες μέγα ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων ἐνδιαφέρον. Κατὰ δὲ τὴν Κρητικὴν τοῦ 1866 ἐπανάστασιν καὶ ἀνωνόμως ἐπέμψαν πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Κρητῶν ἐπιτροπὴν μέγα χρηματικὸν ποσόν. Ἡ βασίλισσα μάλιστα ἐθεώρει τετελεσμένην τὴν Κρητικὴν προσαρτησιν, εἰποῦσα πρὸς πολλοὺς τε ἄλλους εἰς ἐπίσκεψιν αὐτῆς μεταβάλλοντας Ἕλληνας καὶ πρὸς τὸν Ν. Σαρῖπολον. ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ὄθωνος (11 Ἰουλίου 1867) : «*Ἑλπίζω ὅτι ταχέως θέλει λυθῆ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης.*» Καὶ χύσασα θαλερὸν δάκρυ προσέθηκε : «*διηρηκὲς διειροὺν καὶ τοῦ βασιλέως καὶ ἐμοῦ εἶναι τὸ νὰ ἴδωμεν τὴν Ἑλλάδα εὐδαιμονοῦσαν καὶ μεγάλην.*»(2)

Ἐξ ἐπιστολῆς δὲ τινος τῆς βασίλισσης τῶν Κάτω Χωρῶν Σοφίας θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βύρτεμβεργ πρὸς τὸν Θουβενέλ, πρώην πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας ἐν Ἀθήναις (1849—1850), ὑπὸ ἡμερομηνίαν 6)18 Ὀκτωβρίου 1863, μανθανομεν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐν Βάμ-

(1) Ἴδὲ «*Ἐστία*», ἀριθμ. 706 (1889) σελ. 30, ὑπὸ Χορλ. Ἀννίνου.

(2) Ἴδὲ Ν. Σπριτόλου, «*Ἀυτογραφικὰ Ἀπομνημονεύματα*», ἐν Ἀθήναις 1889 σελ. 119.

βεργ, ιδιωτεύων, δὲν ἦτο ποσῶς δυστυχῆς, ὅτι μόνη ἡ βασίλισσα ὑπέφερε σκληρῶς, τὸ δὲ πάθος αὐτῆς ὑπερενίκα ἡ ἐλπίς καὶ ἡ προσδοκία τῆς εἰς Ἑλλάδα ἐπιστροφῆς, ὅτι αὕτη ἦτο τεταραγμένη μᾶλλον ἢ δυστυχῆς, ὠργισμένη μᾶλλον ἢ πάσχουσα. Ἴδου ἅπασα ἡ ἐπιστολή :

Στούττγαρτ, τῆ 6/16 Ὀκτωβρίου 1863.

• Ὁμίλησα τοσοῦτον περὶ ὑμῶν κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας, ὥστε ἔχω ἀνάγκην νὰ σᾶς ἐπαναλάβω τὰς περὶ ὑμῶν συνομιλίας μου. Μετέβην ἐκ Στούττγαρτ νὰ ἴδω τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασίλισσαν τῆς Ἑλλάδος ἐν Βάμπεργ, ἔνθα ἀπεκατέστησαν. Ἡ ἐξορία καὶ ἡ δυστυχία σπανίως ἐπιζητεῖται, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ἐπίσκεψίς μου ἐνεποίησεν αὐτοῖς μεγάλην εὐχαρίστησιν, θεωρηθεῖσα ὡς σπανιότης. Ἐνόμισα, ὅτι ὀμιλοῦσα αὐτοῖς περὶ ὑμῶν, ὅτι θὰ καθίστων τὴν συνομιλίαν εὐχαριστοτέραν συμφύρουσα τοὺς περὶ αὐτῶν φιλικούς καὶ φιλόφρονας λόγους ὑμῶν.

• Ἡ βασίλισσα ἔκλαυσεν. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν πολλῶν αὐτῆς παραπόνων, τὸ ὄνομα ὑμῶν συνωδεύετο πάντοτε δι' ἐπαίνων καὶ λύπης, διατὶ ἅπας ὁ κόσμος δὲν ὁμοιάζει πρὸς ὑμᾶς. Ὁμολόγησα πρὸς τὴν βασίλισσαν, ἣν ἐγίνωσκον ὡς ἀίχθιστα διακειμένην τῷ αὐτοκράτορι (Ναπολέοντι), ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἡγεμόνων, μόνος αὐτὸς ὑπῆρξε δίκαιος καὶ γενναῖος πρὸς αὐτούς. Ἀμφότεροι συνωμολόγησαν τὸ τοιοῦτο, ἐγὼ δὲ θὰ εἶμαι πάντοτε εὐτυχῆς ἐφ' ὅσον ἀποδίδουσι δίκαιον πρὸς τὸν ἀγαπητὸν ἡμῶν αὐτοκράτορα ! Κατὰ βάθος ὁ βασιλεὺς Ὅθων δὲν εἶναι δυστυχῆς. Ἡ βασίλισσα ὁμως θὰ ὑπέφερε σκληρῶς, εἰάν δὲν ἦτο πλήρης προσδοκίας καὶ ἐλπίδος. Αὕτη εἶναι μᾶλλον τεταραγμένη ἢ δυστυχῆς, μᾶλλον ὠργισμένη ἢ πάσχουσα !

Ἐγὼ ὁμως δὲν πιστεύω ποσῶς εἰς τὴν καλινόρθωσιν αὐτῶν, τοῦτο μοὶ λυπεῖ μεγάλως καὶ προβλέπω τούντευθεν τὴν ἄβυσσον τῆς θλίψεως αὐτῶν. Οὐδεμίαν ἐλπίδα ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐννοεῖτε δὲ ὑπεχώρησα εἰς τὴν εὐχαρίστησιν νὰ γράψω πρὸς ὑμᾶς, ἵνα ἐκφράσω πρὸς ὑμᾶς τὴν ἔκφρασιν τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν ἐξορίστων.

Συγχρόνως δὲ προστίθημι τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐξ ὀλοκλήρου ἀφοσιώσεώς μου, μεθ' ἧς διατελῶ πάντοτε ἀκριβῆς, κύριε, ἡ ἀγαπητὴ ὑμῶν(1)

Σ Ο Φ Ι Α »

Ὁ Ὅθων, ὡς πάντες ἐν γένει οἱ Γερμανοὶ, ἠγάπα λίαν τὰς ἐκδρομὰς καὶ ἰδίως ἐκείνας, αἵτινες παρεῖχον πρὸς τῇ ἀναψυχῇ καὶ ἐπιστημονικὸν καὶ ἀρχαιολογικὸν ἐνδιαφέρον, ἐφ' ᾧ καὶ ἅμα τῇ ἐκ Σμύρνης ἐπιστροφῇ, ἀρχούσης εἰσέτι τῆς ἀντιβασιλείας, κατὰ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου, τοῦ 1834, ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας συνοδευόμενος ἐπεσκέψατο τὰς Ἀθήνας (2), ἵνα ἴδῃ τὰς ἐν αὐταῖς ὑπὸ τοῦ ἐκ Βεῖμαρ ἀρχιτέκτονος Σάουμπερτ καὶ τοῦ Ἑλληνος Κλεάνθους γενομένας πρὸς καθορισμὸν τοῦ σχεδίου τῆς μελλούσης πρωπρωτευούσης τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ μελλόντος νὰ ἀναγερθῆ βασιλικῶν Μεγάρων.

Τὸ σχέδιον τοῦτο, ἅτε ἐξ ἰδιοτελῶν σκοπῶν συνταχθὲν δὲν ἐγένετο δεκτὸν ἐφ' ᾧ καὶ προσεκλήθη ἐκ Γερμανίας ὁ διάσημος ἀρχιτέκτων Λέων Κλέντσε ἵνα ἀναθεωρήσῃ καὶ διορθώσῃ αὐτό, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἔπραξεν, ὡς ὁ ἴδιος ἀναφέρει ἐν τινι περὶ Ἑλλάδος ἔργῳ αὐτοῦ (3). Ὁ βασιλεὺς μετὰ τινῶν ἡμερῶν διαμονήν, καθ' ἧς ἐπεσκέφθη τὰς ἀρχαιότητας πάσας τῆς μελλούσης πρωτευούσης αὐτοῦ, παρασκευασθέντων πάντων τῶν διὰ μεγάλην ἐκδρομὴν ἀναγκαίων, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ χαράξαντος τὸ δρομολόγιον αὐτοῦ Λουδ. Ρός, τοῦ Κίτσου Τσαβέλλα, τοῦ Βάσσου, τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Βράντ, τοῦ Μακρυγιάννη, τοῦ Μαμούρη, τοῦ βαρόνου Φόιχτ Φονχουνολστάιν, τοῦ ἱατροῦ Ρέζερ, τοῦ γραμματέως αὐτοῦ Λεχμαίρ, τῶν διαγγελέων Βότσαρη, καὶ Καρθούνη καὶ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ βαρόνου Βύρτσβουργ, ἀνεχώρησαν ἐφιπποί, διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, εἰς Δαφνίον καὶ

(1) *Idi Thouvenel La Grèce du Roi Othon*, Paris 1890 σ. 386-387.

(2) *Ludwig Ross, Reisen des Königs Otto und der Königin Amalia in Griechenland*, Halle 1848 τόμ. 2, τόμ. Α' σελ. 3.

(3) *Aphoristischen Bemerkungen, gesammelt auf eine Reise nach Griechenland*, Berlin 1838.

ἔκειθεν εἰς Ἐλευσίνα, Ἐλευθεράς, Κιθαϊρῶνα, Πλατειαίς, Λεῦκτρα, Θεσπιάς, Θήβας, Κωπαΐδα λίμνην καὶ τελευταῖον τὴν 5)17 Σεπτεμβρίου εἰς Ἀλίαρτον. Ἐντεῦθεν τὴν 17ην ἐκκινήσαντες περιήλθον τὸ Τιλφόσιον (Πέτρα σήμερον), τὴν Κορώνειαν, τὴν Λεβαθείαν, τὸ Μαντεῖον τοῦ Τροφωνίου, τὸν Ὀρχομενόν, τὸ Ἀκόντιον, τὴν Χαιρώνειαν, τὸ Πανοπαῖον, τὸν Παρνασσόν καὶ ἔφθασαν τὴν 7)19 Σεπτεμβρίου εἰς Δαυλίδα. Τὴν 20ὴν ἐκ Δαυλίδος ἀναχωρήσαντες ἐπισκέφθησαν τὴν Σχιστὴν, τὸν ποταμὸν Πλειστόν, ἔφθασαν εἰς Ἀράχωβα, ἔνθα τὰ κοράσια τοῦ χωρίου ἐξεληθόντα εἰς προῦπάντησιν τοῦ βασιλέως καὶ χορεύοντα ἔψαλλον :

Κάτω ἔς τὸν κάμπον τὸν πολύν,
 Τὸν εὐμορφον τὸν τόπον,
 Ἐκεῖ βουλιῶντ' ἡ εὐμορφιαίς,
 Νὰ στήσουν μοναστήρι
 Ἐκτισαν κ' ἀποκτίσανε,
 Γιάννουμ χορὸν χορεύουμ,
 Μέρια χορεύουμ χωριαναίς,
 Μέρια χωριατοπούλαις,
 Κ' αὐτοῦ ἔς τὴν δίπλην τοῦ χοροῦ,
 Χορεύ' ἡ ζερβοπούλα,
 Ποῦ λάμπουν τὰ μανίκια της,
 Κ' ἀστραφτ' ἡ φορεσιά της,
 Ὁ βασιλεὺς ἐξέβγαίνει νὰ πάη νὰ κεσερήση,
 Νὰ κεσερήση τὰ βουνά,
 Νὰ κεσερήσ' τοὺς κάμπους,
 Χιλιάδες φέρνει τὴν στεριά,
 Χιλιάδες καὶ τὸ πελάγι,
 Καὶ χίλιους εἰς τὰ διὸ πλευρά,
 Ἐγίνηχαν τρεῖς χιλιάδες,
 Τ' ἀσκέρι τὸν κοντοκρατεῖ
 Καὶ τὸν χορὸν κυττάζει.

Οἱ Ἀραχωθῆται μαθόντες, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐμελλε νὰ ἐπισκευ-
θῆ τὸν Παρνασσὸν ἔψαλλον ἐν χορῷ :

Ὡρα καλὴ σου, βασιλιά, ὦρα καλὴ σου αὐθέντη
 Αὐτοῦ ποῦ βούλεσαι νὰ πᾶς 'ς τὴ Λιάκουρα ν' ἀναίθης
 Νὰ πᾶς νὰ ἰδῆς τὸν Παρνασσὸν, τὸν εὐμορφὸν τὸν τόπον,
 Νοπέχει τὸ ψηλὸ βουνό, ψηλότερο ἀπ' ὄλο,
 Παρακαλῶ σε, βασιλιά, παρακαλῶ σ' αὐθέντη,
 Ἄγάλλι ἀγάλλια νάρχεσαι, ἀγάλλια νὰ διαβαίνης,
 Μὴν ἀποστάσης βασιλιά, μὴν ἀποστάσης ρῆγα,
 Γιατί ν' ὁ τόπος γαβωτός, καθάλλα δὲν διαβαίνεις,
 Ἐμροσθὰ πηγαίνουν οἱ ἔπλοφοροι, πίσω οἱ καπετανατοί
 Ἐστὴ μίση παῖ ὁ βασιλιάς, παρατηρεῖ τὸν τόπον.

Κατόπιν δὲ μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Παρνασσοῦ εἰς Ἀράχωβα
 καὶ αὐτίς ἐπανακάμψαντα ὑπεδέχθησαν διὰ χοροῦ καὶ ἔσματος
 πρὸ τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας :

Καλὸ 'ς τὸν βασιλέα μας
 Πέρχεται π' τὸ λιθάδι,
 Πέρχεται ἀπ' τὸν Παρνασσὸν,
 Ἄπο μισ' ἀπ' τὸ Σαρανταύλι
 Καὶ πῶς ἐκαλοπέρασες
 Σήμερα στὸ λιθάδι ;
 Μάζου τοῦ Μάϊου τὴν δροσιὰ
 Καὶ φθιάσ' τὴν μενδέρη,
 Ἐτὶ θὰ διαβῆ ὁ βασιλιάς,
 Νὰ κάμη μεσμέρι
 Μμάτια μυγαλοσχισμένα
 Κι' ἀπ' τὸν κόπον ἔτραλημένα
 Τὸ τί τραγοῦδι νὰ σοῦ 'πῶ,
 Βασιλιά νὰ σοῦ ἀρέση ;
 Πῆχεις ἀγγελικὸ κορμὴ

Καὶ δακτυλίδι μέση
 Τὰ δύο μαῦρα μάτια
 Μ' ἐκάμανε καμμάτια,
 Τὸ μπόγι σου τὸ τέριασα,
 Ἐκν μιὰ μηλιά στὴν πόλη,
 Ὅπου τὴν ἔχ' ὁ βασιλιάς
 Μέσα στὸ περιβόλι,
 Βέρογ μου ἀσημόβεργα
 Κυπαρισσιῶ φυντάνι
 Νὰ ζῆσ' ὁ βασιλέας μας
 Κ' ἐμεῖς ἄς πᾶμ' κορμπάνι
 Τὸ κυπαρισσοκλώνερο
 Τὸ μυρισμένο ξύλο,
 Ν' ἄναι κι' ὁ βασιλέας μας
 Στὸ κάδρο καὶ στὸ ψῆλο
 Τὸ κυπαρίσσι τὸ ψῆλο,
 Που' νᾶν' στὴν Ἁγία Μαῦρα,
 Ἔτσι κι' ἡ μέση σου λιανή
 Καὶ τὰ μαλλιά σου μαῦρα.

Μετὰ ταῦτα ἐπισκέφθησαν τὸν Περνασσόν, τὸ λεγόμενον Σα-
 ρανταῦλι, τὸ Κωρύκειον ἄντρον, τοὺς Δελφούς, τὰς Φαιδριάδας
 Πέτρας καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Χρυσσοῦ (Κοισσίας) τὴν 11)23 Σεπτεμ-
 βρίου τὴν Ἀμφισσαν.

Ἐντεῦθεν τῆ 12)24 ἀνεχώρησαν εἰς Κίρραν ὁπόθεν ἐπιβάντες
 πλοίων ἐπισκέφθησαν τὸ Γαλαξειδίον· ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς Ἀμ-
 βλίανην, ὁπόθεν ἐπισκέφθησαν τὴν ἱστορικὴν Γραβιάν, εἶτα τὴν
 Ὑπάτην διελθόντες τὸν Σπερχειόν ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς Λαμίαν
 εἶτα εἰς Ἀγίαν Μαρτίαν, ὁπόθεν τὴν 17)29 Σεπτεμβρίου ἐπισκέφ-
 φθησαν τὸ ὄρος Ὅθρυς.

Τῆ 18)30 Σεπτεμβρίου ἦτο ἡ ὀνομαστικὴ ἑορτὴ τοῦ Ὁθωνός
 καὶ, μετὰ τὰς συνήθεις διατυπώσεις, ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Οἶτην,
 ἐπισκέφθησαν τὰς Θερμοπύλας, τὴν χώραν τῶν ἐπικνημιδίων Λο-
 κρῶν, τὰς Κυνὸς Κεφαλάς, τὴν πατρίδα τοῦ Πινδάρου, τὴν Ἀτα-

λάντην, τὴν Ὀποῦντα, τὸ Μαρτίνι, τὴν Κωπαΐδα καὶ τὰς Καταβόθρας αὐτῆς. Ἐνθεῦθεν τῇ 23 Σεπτεμβρίου ἔφθασαν εἰς τὸ χωρίον Κόκκινα, ἐπισκευθήσαν τὸ Πτῶν, τὰς Ἀκραϊφνάς, τὸ Ὑπατον, τὴν Γλίτζα, τὴν Δρέτσα, τὴν Τανάγραν, τὸν Ὄρωπόν, τὴν Κηφισσίαν, καὶ ἔφθασαν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐπὶ δύο ἡμέρας διαμείναντες ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν ἑπιπποι, ἔφθασαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου, τὸ Ναύπλιον, τὴν 30)12 Ὀκτωβρίου ἐπισκεφθέντες καθ' ὁδόν, τὴν Μεγαρίδα, τὰ Γεράνεια ὄρη, τὴν Περαχώρα, τὸ Ἡραῖον, τὸ Λουτράκι.

Βραδύτερον, γενομένης πρωτευούσης τοῦ Κράτους τῶν Ἀθηνῶν, ὁ βασιλεὺς ἐποιεῖτο διαφόρους ἐκδρομάς, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὸ 1839 καὶ 1840. Τῇ 18)30 Σεπτεμβρίου, ἑορτὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλέως, μετὰ τὴν συνήθη τελετὴν, ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν αὐλικῶν, τῶν ὑπουργῶν καὶ ἄλλων τινῶν προσκεκλημένων κατήλθεν εἰς Πειραιᾶ καὶ ἐπιβὰς τοῦ βασιλικοῦ ἀτμοπλοίου Ὀθωνός, διὰ σημαίων κατεστολισμένου, ἀνεχώρησεν εἰς ἐπίσκεψιν τῆς νήσου Αἰγίνης καὶ τοῦ περιφήμου ναοῦ αὐτῆς τῆς Ἀθηνᾶς ἢ τοῦ Ποσειδῶνος, κατ' ἄλλους. Ἐνθεῦθεν μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἀξιολογωτέρων ἀρχαιοτήτων, παρετέθη ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ Ὀθωνός πλούσιον δεῖπνον, καθ' ὃ ἐγένεον πολλαὶ προπόσεις, ἰδίως δὲ ἡ βασίλισσα Ἀμαλία δὲν ἔλειψε νὰ πράξῃ ὅ,τι ἦτο δυνατόν πρὸς πανηγυρικωτέραν τῆς ὀνομαστικῆς ἑορτῆς τοῦ βασιλέως ἑορτάσιν. Τὸ πλοῖον ἐξεκίνησε καὶ ἔλαβε τὴν πρὸς τὸν Πειραιᾶ, ἥτε κατὰ τὸν πλοῦν παιανίζούσης τῆς μουσικῆς ἐγένετο, ἐκ τοῦ προχείρου χορὸς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ μετὰ ταῦτα ἐψάλλοντο ᾠσματα διάφορα μέχρι τοῦ εἰς Πειραιᾶ κατάπλου.

Τῇ 28 Ἀπριλίου τοῦ 1840 περὶ τὴν 2αν Μ. Μ. ὄραν τὸ βασιλικὸν Ὀθων ἄραν τὴν ἀγκυραν ἐκ Πειραιῶς κατηυθύνετο εἰς Καλαμάκιον (Σχοινοῦς), ἔνθα ἀπεβιβάζοντο περὶ τὴν 6ην Μ. Μ. ἐν μίση τοῦ κρότου τῶν πυροβόλων.

Ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα ἠκολουθοῦντο ὑπὸ τῆς Δεσποινίδος Νόρδενφλυχτ, καὶ τῆς Βότσαρη, ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κίτσου Τσαβέλλα, τοῦ συνταγματάρχου Χιὲς καὶ Γρίβα Γαρδικιώτη, τοῦ ἱατροῦ Ρεζερ, τοῦ βαρόνου Βόρτσθουργ, τοῦ Μαυρομιχάλη, τοῦ

γραμματέως Προβιλεγγίου καὶ Γράφ, τοῦ ἀρχιτέκτονος Χάνσεν καὶ τοῦ Λουδοβίκου Ρός.

Ἐν τῇ παραλίᾳ περιέμενον αἱ ἀρχαὶ καὶ πολὺς κόσμος συνηγμένοις ἔκ τε Κορίνθου καὶ τῶν περὶξ ἢ συνοδεία ἐκκινήσασα ἐπισκέφθη τὴν ἑπαύριον τὸν Ἴσθμόν, τὴν Κόρινθον, τὴν Σικυόνα, τὰ Τρίκκαλα, τὴν Κυλλήνην, τὴν Ζάχολην, τὴν Μοῦνην τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Τῇ δὲ 1|13 Μαΐου, τὰ Καλάβρυτα, τὸ Λεχοῦρι, τὸν Τριπόταμον (Ψοφί), τὴν Δίβρην, τὴν ἄνω πεδιάδα τῆς Φολόης, τὴν Ἥλιδα, τὸν Πηνεῖόν, τὴν Ἀνδραβίδα, τὴν Γαστούνην, τὸν Πύργον, τὴν Ἀγουλινίτσαν καὶ τέλος τὴν 12|22 Μαΐου τὴν Ὀλυμπίαν.

Ἐνεκεν δὲ μικρᾶς ἀδιαθεσίας τῆς Α. Μ. τῆς βασιλίσσης ἔμειναν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, ἐν Κυπαρισσίᾳ, ὁπόθεν τὴν 17|29 Μαΐου ἐπισκέφθησαν τὸν Ἀετὸν, τὴν Μεσσήνην (Μαυρομάτη), τὴν Ἀνδρούσσαν, τὸ Νησί, τὰς Καλάμας καὶ τὰ περὶξ ὡς καὶ τὸ Τσεφερεμῖνι.

Κατὰ τὴν ἐν Ἀνδρούσῃ ἐκδρομὴν, παρὰ τινὰ Βυζαντινὴν ἐκκλησίαν, ἡ βασιλίσσα παρετήρησεν ὅτι ἔλειπεν ἀπὸ τοῦ δακτύλου αὐτῆς ὁ γαμήλιος δακτύλιος, ἐφ' ᾧ καὶ τὰ μέγιστα λυπηθεῖσα ἀπέστειλε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀνθρώπους πρὸς εὑρεσίν, μεγάλην ὑποσχεθεῖσα ἀμοιβὴν τῷ εὐρόντι, ἀλλ' ἡ εὑρεσις ὑπῆρξε, πρὸς θλίψιν τῆς βασιλίσσης, ἀδύνατος.

Τῇ 27 Μαΐου διήλθον τὴν πεδιάδα τῆς Στεφυκλάρου, διέβησαν εἰς Ἀρκαδίαν, ἐπισκέφθησαν τὴν Λυκόσουραν, τὴν Μεγαλόπολιν, τὸν Ἀλφειὸν, τὴν Καρύταιναν, τὴν Ἀσίαν (Φραγκόβρυσιν), τὸ Παλλάντιον, τὴν Τρίπολιν, τὴν Τεγέα καὶ τὴν 31|12 Ἰουνίου ἔφθασαν εἰς Μαντίνειαν.

Τῇ 1|13 Ἰουνίου ἐπισκέφθησαν τὸ Παρθένιον ὄρος καὶ ἔφθασαν εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον (Υῖσαι), τὸν ποταμὸν Ἐρασίον, ἐκεῖθεν ἔφθασαν εἰς Ἄργος, Μυκήνας, Νεμέαν, Ἀκροκόρινθον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μέγαρα καὶ Ἐλευσίνα, ὁπόθεν ἐπιβάντες ἀμάξης ἀνεχώρησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἔνθα ἔφθασαν τὴν 5|17 Ἰουνίου ἀποκομίσαντες ἀρίστως ἐντυπώσεις(1).

(1) Ludwig. Ross, ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 237.

Τὸ βασιλικὸν ζεύγος, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1840, ἐπελήφθη νέας ἀνά τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος θαλασσίας ἐκδρομῆς.

Οὕτω λοιπὸν συνοδευόμενον ὑπὸ μεγάλης ἀκολουθίας τοῦ ἀρχι-αυλάρχου Πλύσκοβ, τῆς δεσποινίδος Βότσαρη, τῆς Δσος Βίζεντάου, τοῦ Σούτσου, τοῦ Σαχίνη, τοῦ ἱατροῦ Ρέζερ, τοῦ Χές, τοῦ Μαυρο-μιχάλη καὶ ἄλλων τινῶν ἀξιωματικῶν, κατήλθον τὴν 17)29 Σεπτεμβρίου εἰς Πειραιᾶ καὶ ἐπιβάντες τοῦ Ὀθωνος κατηνθύνθησαν πρὸς τὴν νῆσον Κέων, ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἰουλίδα, τὴν Σύρον, τὴν Ἄνδρον, τὴν Γῆνον, τὴν Νάξον, τὴν Θήραν, τὴν Ἀντίπαρον τὴν Πάρον.

Καὶ κατὰ τὸ ταξίδιον ὅμως τοῦτο συνέβη λυπηρὸν τι· σχεδὸν ἐκινδύνευσαν τὴν ζωὴν οἱ βασιλεῖς, ἐν Πάρῳ, ἀναβάντες ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης καὶ τῶν φανῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους Μακρίσσα παρὰ τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Μηνᾶ. Εὐτυχῶς οὐδὲν παθόντες ἐπέστρεψαν εἰς Ἀθήνας τῇ 29 Σεπτεμβρίου.

Ὅτε δὲ, ἐν ἔτει 1841, ὁ Μαξιμιλιανὸς ἐπισκέφθη τὰς Ἀθήνας οἱ βασιλεῖς παρεσκευάσαν καὶ αὐτῆς τὰ τῆς νέας ἐκδρομῆς εἰς Ἀργολίδα καὶ Λακωνίαν.

Ὁ βασιλεὺς συνοδεύετο ὑπὸ τοῦ Χές, τοῦ Σούτσου, καὶ ἄλλων ἀξιωματικῶν, ἡ δὲ βασίλισσα ὑπὸ τῆς Δσος Βίζεντάου, τῆς Βότσαρη, καὶ τῆς κ. Πλύσκοβ, ὡς ὑπασπιστῆς δὲ τοῦ διαδόχου Μαξιμιλιανοῦ ἦτο ὁ Γκούμπενβεργ καὶ οἱ Τζόλλερ καὶ Λέονροδτ. Τὸ πλοῖον Ὀθων ἀπῆρεν ἐκ Πειραιῶς, τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 30)12 Μαΐου, καὶ κατηνθύνετο εἰς Τροιζῆνα, ἐκεῖθεν εἰς Πόρον, Καλαύριαν· ἐκεῖθεν εἰς Γύθειον, εἰς Μαραθωνῆσι, εἰς Σπάρτην, Μιστράν, ἐνθα ἐπισκέφθησαν τὸ Μενελάϊον καὶ τὰ Πέριξ, ἐκεῖθεν τὴν Σιλλασίαν, τὴν πεδιάδα τῆς Οἰνοῦντος, τὸν Ἅγιον Πέτρον, τὸ Ἄστρος, τὸ Νάυπλιον καὶ τὰς νήσους Ὑδραν καὶ Σπέτσας, ὁπόθεν ἐπέστρεψαν, τῇ 9)21 Μαΐου, εἰς Ἀθήνας.

Κατὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς βασίλισσης, ἀναχωρησάσης μετὰ πενταετῆ ἀπουσίαν ἐκ Γερμανίας, εἰς Ὀλδενθουργ, περὶ τὸ θέρος τοῦ 1841, ὁ βασιλεὺς ἀπεφάσισε νὰ ποιήσῃται νῆαν ἐκδρομὴν ἀνά τὴν Εὐβοίαν καὶ τὰς βορείους Κυκλάδας ἐφ' ᾧ καὶ τῇ 4)16 Σεπτεμβρίου συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Τσαβέλλα, τοῦ Γρίβα Γαρδικιώτη, τοῦ

Χέις, τοῦ Κρόππερ, τοῦ Μαυρομιχάλη καὶ τοῦ Σταίνδορφ, τοῦ γραμματέως Βέντλανδ, τοῦ βαρόνου Στέγκελ, τοῦ Σ. Βουδούρη, τῶν καθηγητῶν Φούρου καὶ Βούρη τοῦ Λ. Ρόσς καὶ τοῦ Παπαῦ Νικολῆ πλοιάρχου τοῦ βασιλικοῦ Ὀθωνος, ἐπέβη τοῦ Ὀθωνος καὶ τῆ ἐπαύριον λίαν πρῶτῃ ὤρμησαν ἐν τῷ ὄρμῳ τῆς Καρύστου, ἦν ἐπισκεφθέντες ὡς καὶ τὰ πλησιόχωρα, ἀνέβησαν ἐπὶ τῆς Ὀχης, ἐκεῖθεν κατελθόντες εἰς Κάρυστον καὶ ἐπιβάντες τοῦ Ὀθωνος ἀνεχώρησαν εἰς Σκύρον, ἐκεῖθεν τῆ 8)20 ἔφθασαν εἰς Σκόπελον, ἐπισκέφθησαν τὴν τὴν Σκιάθον, ἐκεῖθεν τὸν Ὠρεόν, τὴν Ἰστιαίαν, τὴν Αἰδηψόν, μετέβησαν εἰς Ἀλόνησον, Ξηροχώριον, εἰς Μαντουδι, εἰς Πυλῖνον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κύμην, ὅθεν ἔφθασαν τῆ 13)25 εἰς Πειραιᾶ.

Τῷ 1843, 8 Ἰουνίου, ἐπισκέφθη τὴν Ἑλλάδα ἡ πριγκήπισσα Φρειδερίχη, τοῦ Ὀλαταίν-Ὀλδενβουργ, ἀδελφῆ τῆς βασιλίσσης, καὶ οἱ βασιλεῖς, ἡμῶν ὠδήγησαν αὐτὴν εἰς τὸ ἀντρον τῶν Νυμφῶν τὸ ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ κείμενον πρὸς τὰ νότια. Τοῦτο δὲ ἐπισκέπτοντο οἱ βασιλεῖς ὅσῳκις ἐτύγγανε νὰ ἔχωσι ξένους ἐν τῇ αὐλῇ, ὡς κατὰ Μάρτιον 1841, τοῦ διαδόχου τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανοῦ ἐλθόντος μετὰ τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἵνα συνεργήσῃ εἰς τὴν ἐπὶ τὰ κρεῖττω μεταρρυθμίσει, ἀλλ' ἀνεχώρησε κατὰ Σεπτέμβριον νιπτόμενος τὰς χεῖρας, ὡς λέγει ὁ Ν. Δραγοῦμης. Τῆ 24 Σεπτεμβρίου 1844 ἐπισκέφθη τὴν Ἑλλάδα ὁ πρίγκηψ Βαλδεμάρ τῆς Πρωσσίας ἐπιστρέφων ἔκ τινος εἰς Ἰνδίας ταξειδίου.

Ὁ βασιλεὺς ἵνα διασκεδάσῃ τὸν ὑψηλὸν ξένον αὐτοῦ ἐπεχείρησε μετ' αὐτοῦ καὶ τῆς συνοδείας ἐκδρομὴν μέχρι Φυλῆς, Ἰππίου Κολωνοῦ, Αἰγάλεω, Καματεροῦ, Ἀχαρνῶν, τοῦ Ἄντρου τῶν Νυμφῶν καὶ μέχρι Μοναστηρίου τῆς Παναγίας τῶν Κλειστῶν, ἔνθα, ὡς ἀναφέρει ὁ Ρόσς, ἠρωτήθη παρὰ τινος μοναχοῦ : *ἐὴ ἀντιβασιλεία τί εἶναι ; καὶ τί τὴν ἔχει ὁ βασιλεὺς ;* τοῦθ' ὅπερ ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἐπαρχιώτου τινος Ἑλλήνος, ὅστις ἀκούων ὅτι ἐδόθη Σύνταγμα, κατὰ τὸ 1843 ἠρώτησε : *Τί πρᾶμα εἶναι αὐτὸς ὁ Σύνταγμας, ὁ ὁποῖος θὰ μᾶς κάνει ὄλους νὰ τρώμε ψωμί χωρὶς νὰ δουλεύομε ;*

Τῆ 15)27 Σεπτεμβρίου ἐπισκέφθησαν τὸ Δίπυλον ἡ τὴν Θριάσιον Πύλῃν, τὸ Κεραμεικόν, τὸν Ἐλαιῶνα, τὸν Κηφισσόν, τὴν ἱερὰν ὀ-

δόν, τὸν Αἰγάλεων, τὸ Δαρφνί, τὰ Θριάσιον καὶ τὸ Ἐλευσίνιον, πεδίον, τὴν Ἐλευσίνα καὶ τὰ ἱερά αὐτῆς, ὁπόθεν ἐπέστρεψαν εἰς Ἀθήνας.

Τῆ 26 Σεπτεμβρίου, ὀλίγας τούτέστιν ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βαλδεμάρ, οἱ βασιλεῖς ἐπεχείρησαν νέαν ἐκδρομὴν ἀνά τὴν Εὐβοίαν καὶ ἄλλην ἀνά τὴν Βοιωτίαν καὶ Λοκρίδα. Συνοδεύοντο δ' ὁ μὲν βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Γρίβα Γαρδικιώτου, τοῦ Καρκατάσσου, τοῦ Μαυρομιχάλη τοῦ ἰδιαιτέρου γραμματέως Βέντλανδ, τοῦ ἱατροῦ Ρέζερ καὶ ὑπὸ ἄλλων τινῶν κυρίων, ἡ δὲ βασίλισσα ὑπὸ τῶν δεσποινίδων Μαυρομιχάλη καὶ Βίζεντάου. Ἡ συνοδεία ἐξεκίνησε τῆ 5ῃ Ὀκτωβρίου 1844, ἐξ Ἀθηνῶν ἐφ' ἀμαξῶν μέχρι Δεκελείας, ὁπόθεν ἐφιππεύσασα διὰ τῆς Αὐλίδος ἐφθασεν εἰς Χαλκίδα, ἐπισκέφθησαν τὸν Κάνεθον, τὸν Καραμπαῆ, τοὺς ἀμπελώνας, τὴν Ἀρετοῦσαν πηγὴν, τὴν Ἐρέτριαν, τὸ Ἀλιβέρι, τὴν Δυστόν, τὸ Αὐλωνάρι, τὴν Ἁγίαν Θεοκλάν, τὰ Καστροβαλλὰ, τὴν Κυμνὴν, τὴν Δίρφυν, τὰς Στροπένας καὶ τὴν Στενὴν, ὁπόθεν ἐπέστρεψαν καὶ αὐθις εἰς Χαλκίδα τῆ 11 Ὀκτωβρίου. Κατὰ τὴν ἐκδρομὴν ταύτην ἐν Ἀλιβερίῳ ὑπέδέχθησαν τοὺς βασιλεῖς ὡς ἐν Ἀρχαίῳ διὰ χορῶν καὶ ἁσμάτων ὑπὸ τῶν ὠραιότερων κορασίδων ἄδομένων: «βασίλισσα ἴσαι μμάτια μου» καὶ τό: «νά ζῆς νά σὲ χαροῦμε ἴσαν τὰ ψηλά βουνά.»

Τῆ 12 Ὀκτωβρίου ἀνεχώρησαν ἐκ Χαλκίδος καὶ ἐφθασαν εἰς Χάλια καὶ τὸ ἀρχαῖον χωρίον Σαλγανεὺς καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λουκίσια καὶ ἐν Ἀνθηδόνα, ἐκεῖθεν εἰς Παρραλίμναις, εἰς Πτόφον, Μαρτίνι, Ἀταλάντην καὶ διὰ τῶν Λοκρικῶν παραλιῶν, τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, Δαρφνοῦντος, Καινούριου Χωριοῦ, Θερμοπολῶν, Βοδονίτσης, Τουρκοχωρίου καὶ Θεῶν ἐπέστρεψαν εἰς Ἀθήνας τῆ 19 Ὀκτωβρίου 1844.

Τῆ 11ῃ Μαΐου 1845 οἱ βασιλεῖς μετὰ τῆς ἀκολουθίας αὐτῶν ἐφ' ἀμαξῶν ἐξέδραμον διὰ τῶν ὀπισθεν τοῦ Ὑμηττοῦ χωρίων Λιόπαισι, Σπάτα, Μαρκόπουλο, Κουβαρᾶ, Κερατιάς εἰς Σούνιον, ἐπισκεφθησαν τὰ Λαυρεωτικὰ ὄρη, τὰ ἀρχαῖα μεταλλεῖα, τὸν Θορικὸν τὴν νῆσον Ἁγίαν Ἐλένην (Μακρονῆσι) καὶ ἄλλα τινα καὶ ἐπέστρεψαν εἰς Ἀθήνας.

Τῆ 29 Μαΐου 1845 ἐγένετο θαλασσιὰ ἐκδρομὴ διὰ τοῦ βασιλι-

κοῦ Ὀθωρος ἀνά τὴν Εὐβοίαν, ἐκείθεν τὴν Οἶτην καὶ τὸν Παρνασσόν. Ἡ συνοδεία μετὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης μετὰ ταῦτα ἐπιβᾶσα τοῦ «Ὀθωρος» ἔφθασεν εἰς Χαλκίδα, ἐκείθεν ἡ συνοδεία ἔφθασεν εἰς Ἀχμέτ-Ἀγᾶ, εἶτα εἰς Μακρολείδαο, εἰς Ξηροχώριον, ὁπότεν εἰς Μονοκαρύας, ἐκείθεν εἰς Ὠρεόν, ὁπότεν μετέβησαν εἰς Γαρδίκιον καὶ τὰ ἐρείπια τῆς Κρεμαστῆς Λαρίσης· μετὰ ταῦτα εἰς Πτελεόν καὶ τὰ Τουρκικὰ μεθόρια, εἰς Σούρπην, εἰς Ἀμαλιούπολιν, ὁπότεν ἐπιβάντες τοῦ «Ὀθωρος» ἐξέδραμον ἀνά τὸν Παγασητικὸν Κόλπον καὶ μετὰ τινὰς ἄλλας ἐκδρομὰς ἔφθασαν τὴν 5ην Ἰουνίου εἰς Λαμίαν.

Ἐκ Λαμίας τῇ 6 Ἰουνίου ἐπισκέφθησαν τὴν Ὑπάτην, εἶτα τὴν Οἶτην, (1) ἔλαβον τὴν πρὸς τὴν δυσμὰς καὶ ἔφθασαν εἰς Ἀμφισσαν, ἐκείθεν τὸ τρίτον εἰς Ἀραχώβαν, ἔνθα πάλιν ἐν χορῶν αἱ παρθένοι τοῦ χωρίου, ἡγουμένων τῆς Ρεγίνας Παπασταθοπούλου καὶ τῆς Σοφοῦλας Λαζαρή, ἔψαλλον τῶδε τὸ ᾄσμα :

Βασιλισσά ἴσαι μάτιά μου, βαστάς καὶ τὴν κορώναν,
 Ἐχεις καὶ τὸν αὐγερινὸν ἴσ τὰ χεῖλη καὶ τὸ στόμα.
 Ὅταν θ' ἀναίβης ἴσ τ' ἄλογον, ὅλος ὁ κόσμος τρέχει
 Ποιὸς πρῶτος νὰ σὲ πρωτοῖδῃ, ποιὸς νὰ σὲ πρωτοβλέπῃ
 Ἡ μέση σου εὐλόγιστος, τ' ἀγγελικὸν σου σῶμα
 Φαίνεται ἴπάνω ἴσ τ' ἄλογον ἴσ ἄγγελος ἴσ τὸ δῶμα
 Ὅταν σὲ πρωτοῖδαμεν ἴσ τὸ κάστρον νάναβαίνης,
 Ὁ ἥλιος ἐσκοτίνισαι καὶ σ' ἀρχίσαι νὰ φέγγης.

Ἐξ Ἀραχώβης ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ ἐπισκέφθησαν τὸ Μοναστήριον τῆς Ἱερουσαλήμ, τὴν Δαυλίδα, τὸ Μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Σεραφεῖμ, τὸν Ἐλικῶνα, τὰς Θεσπιάς, τὰ Βίλια τοῦ Κιθαϊρῶνος καὶ ἐπέστρεψαν εἰς Ἀθήνας τῇ 14 Ἰουνίου 1845.

(1) Κατὰ τὴν ἐκδρομὴν ταύτην συνέβη τὸ περὶ Λίχα ἀνέκδοτον ἐκεῖνο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐπαμειώνδα Κ. Κυριακίδου, Ἱστορία τοῦ Συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, Ἀθῆναι 1892, τόμος Α'. Ὁ Β' τόμος ἤρξατο τυπούμενος.

W. F. Schmeidler, Geschichte des Königsreichs Griechenlands, Heidelberg 1877.

Alex. Clair. Hemze, Der Hellenische Nationalcongress zu Athen in den Jahren 1843 und 1844.

G. Herzberg, Geschichte Griechenlands seit dem Absterben des Antiken Lebens bis zur Gegenwart, Gotha 1878.

Gegenwart, (Περιοδικόν) Τόμος IX (Leipzig 1854) σελ. 344—397. Περὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἐτῶν 1841—1852.

Preussischen Jahrbüchern, Τόμος IV (1864) σελ. 365—392.

Mendelson Bartholdy, Die Verwaltung König Otto's und sein Sturz.

R. Rundstedt, Die Griechische Armee und die Revolution, Athen 1862.

K. N. Λεβίδης, Ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ καὶ ἡ Δύσις, Ἀθῆναι 1856.

C. N. Levidis, Le gouvernement et L' administration en Grèce. Athènes 1863.

Γ. Κρέμος, Νεωτάτη Γενικὴ Ἱστορία, Ἀθῆναι 1890 Τόμ. Δ'.

Recueil des Traités, actes et pièces concernant la fondation de la Royauté en Grèce.

The Diplomatic history of the Monarchy of Greece, London 1838.

C. W. He in b a c h, Griechisch—Römisches Recht im Mittelalter und in der Neuzeit (1853—1860) ἐν τῷ 87 τόμῳ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Ersch-Gruber σελ. 1—106.

E d m o n d A b o u t, La Grèce contemporaine, Paris 1858.

Thiersch H. Griechenlands Schicksale von Anfang des Befreiungskriege bis auf die Gegenwärtige Krisis, Frankfurt a)M 1863.

G. Gerwinus, Das Schicksal Griechenlands in den Händen der Diplomatie, Leipzig 1862 Τόμ. VI σελ. 279-580.

G. F. Herzberg, Geschichte Griechenlands im 19 Jahrhundert ἐν τῷ 87 τόμῳ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας Ersch-Gruber, σελ. 108—236.

Prokesh-Osten, Geschichte des Abfalls der Griechen etc. Wien 1862.

Χαραλάμπης Ἀντίοχος, Χρονικά τῆς Βασιλείας Ὁθωνος, Περὶ Παπουλάκη (ἐν τῇ «Ἐστία» ἀριθμὸς 604 καὶ ἐφεξῆς (1889) καὶ ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ αὐτοῦ Παπουλάκη ὑπὸ Ἀντωνίου Τσαμζιδου («Ἐστία» ἀριθ. 708).

E d o u a r d T h o u v e n e l, La Grèce du Roi Othon, Paris 1890.

Π. I. Χαλκιοπούλου, Βαυαροκρατία καὶ Ἑλλάς ἐν «Ἐβδομάδι» Περίοδος Β'. Ἔτος Ζ', φύλ. 17—22.

Begebenheiten in Griechenland, seit 1833.

Λεωνίδα Α. Βούλγαρη, Ἀποκαλυφθῆτω Ἀλήθεια, Ἀθήνησι 1878.

Ὁ Γέρον Αμπέρης ἢ διάλογοι ἐν περιπάτῳ κτλ. γραφέντες ὑπὸ ΣΙΒΙ (Βαλιέττα), Ἀθήνησι 1836.

N. T. Βούλγαρη, Τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ὀλομεία. Περίοδος πρώτη (1833—1843), ἐν Κερκύρα 1862.

Θ. Γ. Κολοκοτρώνη, Πῶς καταστρέφεται κτλ., Ἀθήνησι 1872.

Θρασύβουλος Ζ. Ἀργυρόπουλος, Εἰς Βασιλεὺς ἐλέφ Θεοῦ, Κέρκυρα 1862.

Ἡ βασίλισσα Ἀπολλωνία

C. N. Levidis, Quelques môts sur la Grèce et l'ex Roi Othon, Bruxelles 1863.

G. A. Mavrocordatos, L' Ultramontanisme demasqué par lui même, Athènes 1854.

Alex. Baillie-Cochran, The Staat of Greece, London 1847.

Γ. Φίνλαϋ, Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, Ἀθῆναι 1844.

Ι. Σπηλιωτάκη, Τὸ Πολίτευμα, Ἀθῆναι 1881.

Ἄππερ (ἰππότου), Συμβουλαὶ ἀληθοῦς φίλου τῆς Ἑλλάδος (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ), Ἀθῆναι 1860.

Π. Χαλκιοπούλου, Σκέψεις περὶ Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1863

*, μέρος Β', Πάτραι 1864.

Κ. Ν. Παπαμιχαλοπούλου, Παρὰ τὸν τάφον τοῦ βασιλέως Ὀθωνος, ἐν Λειψία 1883.

Δημητρίου Σώφρονιάδου, Ὀθων καὶ Ἀμαλία, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1882.

Διάφορα ἔγγραφα καὶ ἐπιστολαὶ ἐκ τῆς Συλλογῆς τοῦ ὑποστρατήγου Γ. Κολοκοτρώνη, ἔκδ. Χ. Φιλαδελφείως, Ἀθῆναι 1855.

Περὶ ἀντιβασιλείας ἐν Ἑλλάδι ἔγραψεν ἰδίαν μονογραφίαν ὁ Karl Mendelson - Wartholdy ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Heinrich Sybel ἐκδιδομένῃ Historische Zeitschrift Περιόδου XXVIII.

Les Grecs à toutes les Epoques, par un ancien diplomate en Orient Paris 1870, ἰδίως ἀπὸ τῆς σελίδος 330 καὶ ἐφεξῆς.

Socratis I. Tsiyanopoulos, Greece its Condition during The Reign of King Otto, etc. Athens 1864.

Λεωνίδα Παλάσκα, Τὰ συμβάντα τοῦ Ὀκτωβρίου 1862, Ἀθῆναι 1882.

Α. Κ. Ἡ νύξ τῆς 10—11 Ὀκτωβρίου 1862.

Ν. Δραγούμη, Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις, Ἀθῆναι 1878, τόμ. Β'.

Ναυπλιέως (ἄνωνόμου), Ἡ Ντυπλιακὴ Ἐπαναστασις, Ἀθῆναι 1862

Θ. Γ. Κολοκοτρώνη, Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς βασιλείας τοῦ τοῦ Ὀθωνος, Ἀθῆναι 1881.

Ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος ἐν τῷ τέλει τοῦ Περιπλανωμένου αὐτοῦ (ἐκδ. 6' Ἀθηνῶν 1874, σελ. 247) ἀνήγγειλεν ὅτι ἀνεχώρει (1858) εἰς Εὐρώπην ἵνα μελετήσας ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις ἐάρουσθῶ τὰς χρηζούσας ἐτι πολυτίμους γνώσεις πρὸς τέλειαν ἀπάρτισιν τῆς ἀπὸ τοῦ 1853 ἔτους Ἱστορίας τῶν Νεωτέρων Ἑλλήνων, ἣν ἐκ πολλοῦ χρόνου ἠρξάμην γράφων καὶ μετὰ πενταμηνίαν ἐπαναστρέφω ὅπως ἐκδώσω ταύτην ἐν Ἀθήναις. Ἐκτοτε ὁμως δυστυχῶς οὐδὲν περὶ τῆς ἱστορίας ταύτης ἠκούσθη· διότι ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος, ὡς γνωστόν, ἀπέθανε, κατ' Ἰούνιον τοῦ 1813, ἐν τῷ ἑλληνικῷ νοσοκομείῳ Σμύρνης.

Ἔργα τοῦ ἱστεμμένου καὶ διαφνοστεροῦς βασιλέως Λουδοβίκου, ὧν τινὰ μετεφράσθησαν ἑλληνιστὶ ὑπὸ Παγκαθῆ καὶ Καρύδη εἰσὶ τὰδε : Gedichte (Ποιήματα) ἐκδ. Μονάχου 1829, 1839 καὶ 1847 τόμ. 4, καὶ τὸ Walhallas Genossen (Σύντροφοὶ τοῦ Βαλχάλα τοῦ Γερμανικοῦ τοῦτέστι Πανθέου κειμένου ἐν Donastauf παρὰ τὴν Ρατισβόννην, ὅπερ διαταγῇ τοῦ Λουδοβίκου ἐκόσμησαν οἱ καλλιτέχναι Ράουχ καὶ Σβαντάλερ), Stutigart 1847.

Μεταξὺ τῶν ποιημάτων τοῦ Λουδοβίκου εἰσὶ καὶ τὰ ἐξῆς περὶ Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων :

- 1) Des Parthenons Bildwerke in England.
- 2) An Hellas
- 3) An die Hellenen
- 4) Zuruf an die Hellenen
- 5) Des Hellenischen Abzeichens Farbe.
- 6) An Homer.
- 7) Hellas Betreffend.
- 8) An Hellas in dritten Frühling nach ihrer Wiedergeburt.
- 9) An Hellas in vierten Jahre ihrer Befreyung.
- 10) An die Hellenen (Herbslied).
- 11) Nach Ipsara's Fall.
- 12) An die Hellenen im Frühling 1825.
- 13) Zuruf an die Hellenen als Ibrahim Pacha in den Peloponnes eingedrungen.

- 14) Auf die Ferbrennung Türkisch Schiffe.
 15) Auf Navarino Einnahme.
 16) Missolunghi.
 17) An die Hellenen, da Ich König.
 18) Trost an die Hellenen in April 1826.
 19) Der Griechen Klage in Frühling 1826.
 20) Da sich' s zeigte dass Missolunghi Ersturmung eine Luge war.
 21) Nachruf an Missolunghi

Ἴδου δὲ πῶς μετέφρασαν στίχους τινὰς τοῦ Λουδοβίκου :

Πίπτετε πίπτει' εὐτυχίς
 λεπταὶ σταγόνες τῆς βροχῆς
 ὡς τόσα δάκρυα χαρᾶς, ἂν ἡ Ἑλλάς, τὰ πλήθη
 ὡς δάκρυα σπαρακτικὰ
 ἂν ἴσως καὶ ἠττήθη.

Προσφορὰὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ τοῦ ἀνακτορικοῦ ταμείου
 τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου.

(1826) εἰς τὸν αὐλικὸν τραπεζίτην Κ. Ἐιχ- ταλ δι' ἐνδεεῖς Ἕλληνας τρεῖς δόσεις τὸ σύνολον	Δρ. 118,872
(1821) εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐταιρίαν μὲ 1,000 φίσορ. κατὰ μῆνα	, 28,800
(1828) εἰς τὴν αὐτὴν	, 21,600
(1833) δάνειον 50,000 φράγκων, τὸ ὅποιον καθ' ὑψηλοτάτην ἰδιόχειρον ἐπιστολὴν τὴν 29ην Σεπτεμβρίου 1836 παρεχωρήθη εἰς τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα Ὀθωνα, ὡς κεφάλαιον πρὸς σύ- στασιν Νοσοκομείου ἐν Ἀθήναις	, 55,849
(1836) δῶρα καὶ ἐπὶ τῆς στιγμῆς χορη- γήσεις ἐγκριθεῖσαι ὑπὸ τῆς Α. Μ. ἐν καιρῷ τῆς ἐν Ἑλλάδι διατριβῆς	, 2,884.80
Ἄθροισμα	, 228,005.80

	Ἐκ μεταφορᾶς	• 228,005 80
(1836) διὰ τὴν πρώτην ἀποκατάστασιν τοῦ Νοσοκομείου ἐν Ἀθήναις		• 2,000
(1836) εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινότητα ἐν Ἀθήναις ἐν κεφάλαιον καταστα- στατικῶν		• 3,000
(1837) εἰς τὸν Γραμματεῖα τῆς Ἐπικρα- τείας Κ. Ρουδάρτον διὰ τοῦ αὐλικοῦ τραπέζι- του Ἐἶχταλ πρὸς ἐξαγόραςιν Ἑλλήνων εὐρισκο- μένων εἰς δουλείαν 20,000 μετὰ τῶν ἐξόδων		• 20,671 46
(1839) διὰ σύστασιν ἐνὸς ὄργανοτροφεῖου ἐν Ἀθήναις συνεισφορὰ		• 1,000
(1826—1839) βοήθειαι ἑκτακτοὶ καὶ ἐπι- τῆς στιγμῆς εἰς διαφόρους Ἑλληνας		• 2,274.72
(1826—1839) ὁμοίως εἰς ἀφεθέντας Β. Ἑλληνας στρατιώτας		• 13,903.20
(1828—1830) σύνταξις εἰς τὴν χήρᾳ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη		• 23,138.52
(1834—1836) ἀφίσεις ἐνοικίου διὰ τὸ κτί- ριον τοῦ ἑλληνικοῦ καταστήματος		• 8,640
(1834—1836) ἐπίσκευαι τοῦ κτιρίου τού- του διὰ τὸν σκοπὸν τοῦ καταστήματος		• 3,107.40
(1836—1839) διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλη- σίαν· δηλονότι μισθὸν τοῦ ἱερέως, τοῦ ὑπηρε- του τῆς ἐκκλησίας, καὶ λοιπὰ διὰ τὴν ἱερουρ- γίαν ἔξοδα		• 25,492.85
(1825 καὶ 27—1838—39) δι' ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν ἀκολουθῶν νέων Ἑλλή- νων : Δημ. Βότσαρη, Ριζου, Ριζῶν Ἀριστεί- δου καὶ Ἰακωβάκη, Δημητρίου, Σχινᾶ, Κο- τζιά, Ρέντη, Παναγίου, Καλογεροπούλου, Στουρνάρα, Κοτζιά, Μισούλη, Ἀθανασίου καὶ Νικολάου Δαρδούγα, Δημητρίου καὶ Ἐλισάβετ		
	Ἄθροισις Δρ.	305,562.49

Ἐκ μεταφοράς	Δρ.	305.562.49
Τζίφου, Εὐστρατίου καὶ Ἰωάννην Δαμουλᾶ, Παρέμπλη, Καρπούνη, Φ. Ἰωάννου, Κατζᾶ, Σάϊνη, Μαρκάκη, Σαχίνη, Φαρμακοπούλου, Μελετίου, Καμπάνη, Πρωτοῦ, Κυριακίδου, ὀ- λων ὁμοῦ		• 126,147.73
Τὰ σταλίντα εἰς τὸ Κομητάτον τῶν Πα- ρισίων, κατὰ τὴν ἐν τοῖς φυλλαδίοις τῶν πρα- κτικῶν αὐτοῦ σημείωσιν, φρ. 85,6000		• 95,016
Ἄθροισις το ὅλον	Δρ.	526,726.22

Καὶ ἐν γένει ὁ Λουδοβίκος ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὅ,τι ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ βασιλέα, Διὰ τοῦτο ὁμως καὶ οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε ἐπελάθοντο αὐτοῦ καὶ ὅτε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν (Ἰούνιος τοῦ 1888) ἐρωτήσθη ἡ ἑκατονταετη-
ρις τοῦ πατρὸς τοῦ πρώτου ἡμῶν Βασιλέως Ὁθωνος τοῦ Α΄, ὁ δὴ μάρχος Ἀθηναίων Τιμολέων Φιλήμων μετέβη εἰς Μόναχον, ὅ-
πως συγχαρῆ τῷ ἀντιβασίλει.

Περὶ τῆς γραφῆς τῆς λέξεως Ὁθων ἢ Ὀττων. Περὶ ταύτης ἰδοῦ τί γράφει ὁ πολὺς Α. Γ. Λευκίας ἐν σελ. 41—43 τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἐν ἔτει 1833 ἐν Βιέννῃ ἐκδόσεως τῆς τοῦ Δημη-
τρίου Μόσχου τοῦ Λάκωνος ἐποποιίας: *Τὸ καθ' Ἑλλάτην καὶ Ἀλέ-
ξανδρον*:

- Ἡ πασῶν μὲν τῶν λέξεων, μάλιστα δὲ τῶν κυρίων ὀνομάτων, ἐκ μιᾶς φωνῆς εἰς ἄλλην μεταβάσις αἰεὶ διὰ τῶν ὁμοιοειδῶν πως καὶ ὁμοιοδυναμῶν στοιχείων γίνεταί. Οὕτω παλαι οἱ Ἕλληνες τὰς λατινικὰς (οὐ γὰρ ἔνταῦθα περὶ τῶν ἰβραϊκῶν, αἰγυπτίων καὶ ἄλ-
λων ἀσιανῶν ὁ λόγος) μετεμόρφουν λέξεις, τὸ capitolium, Καπι-
τώλιον, τὸ Cicero, Κικέρων κτλ γράφοντες. Ταῦτ' ἀμοιβαίως καὶ Λατίνοι ἐποίουν, ὡς Ὁμηρος Homerus, Διογένης, Diogenes etc. Προσέτι ἡ τῶν τριῶν δασέων θ, φ, χ εἰς τὴν λατινίδα μετα-
βάσις διὰ τε τῶν ὁμοιοδυναμῶν ρωμαϊκῶν στοιχείων καὶ τοῦ ἡ γίνεταί. Θεών, Theo, φιλόσοφος, philosophus Χάρων, Charo.

Τούτων δ' οὕτως ἔχόντων, κατ' ἀνάγκην καὶ τὸ κύριον ὄνομα Ὅθων ἐν ταῖς ξέναις διαλέκτοις Otho διὰ τοῦ th δεῖ γράφεσθαι. Ὅτι δ' ἡ λέξις Ἑλληνικὴ ἐστὶ, τὰ ἐξῆς ἀποδείκνυσιν. Ὅθειω (τὸ κατ' ὀθειύω) κατὰ τοὺς λεξικογράφους σημαίνει φροντίζω, λατ. curō, rationem habeo· ἐστὶ δὲ καὶ ὄθομαι ἐν παθητικῷ σχηματισμῷ. Σέθεν δ' ἐγὼ οὐκ ἀλεγίζω, οὐδ' ὄθομαι κοτέοντος. (Ἰλ. Α΄.) ἀντὶ τοῦ, ἐπιστροφὴν οὐ ποιοῦμαι ὀργιζομένου σου· ἢ ὄθομαι, ταράττομαι, παρὰ τὸν κόταθον, ὃ σημαίνει τὸν τάραχον· ἢ ὄθω, τὸ συστρέφω καὶ κινῶ, ἀντὶ τοῦ, οὐ κινουῦμαι, οὐκ ἐπιστρέφομαι, (ἔτυμολ. μέγα). Καὶ (Ἰλ. Α΄.) Ὁ δ' ἀφήμενος οὐκ ἀλεγίζει, οὐδ' ὄθεται· καὶ ἀλλαχοῦ. Οὐκ ὄθεται ἴσος ἐμοὶ φᾶσθαι· ὃ ἐστίν, οὐ συστέλλεται, τολμᾷ ἴσος ἐμοὶ ὀνομάζεσθαι. Ἐκ τοῦ ὄθω οὖν, ἢ ὀθειώ, τὸ Ὅθων παραγόμενον, ὡς κύριον ὄνομα παρὰ Πλούταρχον ἐν τῷ τοῦ κατὰ τὸν πρῶτον ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνα ζῶντος ὁμωνύμου τῆς Ρώμης αὐτοκράτορος βίῳ ἀναγινώσκεται. Ἄλλως τε καὶ εἰ τὸ Ὅθων λατινικὴ λέξις ἦν, οὐκ ἔδει τὸν Πλούταρχον Ὅθων, ἀλλ' Ὅταν γράφειν, ὡς καὶ τὸ λατινικὸν Cato Κάτων, ἀλλ' οὐ Κάθων λέγει. Καὶ οἱ Λατίνοι κατὰ τοὺς εἰρημένους κανόνας Otho γράφουσι, καὶ οἱ Γάλλοι Othon ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Οἱ δὲ Γερμανοὶ τὴν ἑλληνικὴν παραγωγὴν, ὡς ἔοικεν, ὑπερορῶντες, διὰ δύο tt Otto γράφουσι, δέον ἢ Otho γράφειν, ἢ γοῦν Otho δι' ἐνὸς t, ἐκ τοῦ μυθολογικοῦ γίγαντος Ὄτος τῆς τοῦ ὀνόματος παραγωγῆς γενομένης. Ἄλλ' οἱ μὲν ἀλλογενεῖς ἐν ταῖς ἰδίαις φωναῖς γραφέτωσαν τὸ ὄνομα κατὰ βούλησιν ἕκαστος· οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται τῷ τυχόντι αὐτεπαγγέλτως τὰ οἱ δοκοῦντα ὄλκις ἀλλοτρίοις ἔθνεσιν ὑποτίθεσθαι· ἡμεῖς δ' οἱ Ἕλληνες μυρίων ἄν εἴημεν ἀξιοὶ ἰάμβων, εἰ τὴν τῆς ἑλληνικῆς λέξεως ὀρθογραφίαν εἶτε δι' ἀμάθειαν, εἶτε δι' ἄλλο τι, ὡς τινες τῶν ἡμετέρων ἐποίησαν, χαίρειν ἑάσαντες, καὶ τὸν νοῦν τῆ γερμανικῆ προσχόντες γραφῆ, Ὅττων ἀντὶ Ὅθων γράφοιμεν. Δεῖ γὰρ, τὸ τοῦ λόγου :

Πρὸς στάθμη πέτρων τίθεσθαι, μὴ τι πρὸς πέτρῳ στάθμην.

Οἱ δὲ τοῦτο ποιοῦντες οὐ μόνον γραμματικῶς, ἀλλὰ καὶ ἀλλως πως ἀμαρτάνουσι. Καὶ γὰρ τούτου, ὡς τὸ Ὅθων Ὅττων ἔδει γράφεσθαι, συνομολογηθέντος, ἐπεὶ τῷ ἡμέτερῳ Βασιλεῖ, καὶ ζῦμπαντι

τῶ ἑλληνικῷ Γένει ἰδοξεν ἔντε τοῖς δημοσίοις δόγμασι, καὶ ἐν τοῖς νομίμασιν Ὅθων γράφειν, τίς εὖ φρονῶν δύναται καὶ τὸν Ἄνακτα, καὶ τοὺς ὑποδρηστήρας, καὶ τὸ Πανελλήνιον οἶον γραφὴν ἀμαθείας γράψασθαι; Καὶ ἰδιώτῃ γὰρ ἑκάστῳ ἔξεισι τὸ ἴδιον ὄνομα κατὰ βούλησιν γράφειν, καὶ νῦν μὲν οὕτως, νῦν δ' ἄλλῶς ἑαυτὸν ὀνομάζειν τε καὶ ἐπονομάζειν. Ὅθωνα οὖν οἱ καὶ πράγματι καὶ ὀνόματι Ἕλληνας γράφοντες, τῶν μὴ τοιοῦτων ψευδογραφοῦντων οὐκ ἀλείφουσιν, οὐδὲ ὄθονται.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ σελ. γ'—δ'. | ΕΙΣΑΓΩΓΗ σελ. 5—28

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ἐγκαθίδρυσις τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ
Βασιλείου. — Ἀντιβασιλεία

Ναύπλιον πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου. — Ἀριξίς βασιλέως
᾽Οθωνος τῆ 18ῃ Ἰανουαρίου 1833. — Ἀντιβασιλεία : Ἀρμανσβεργ,
Μάουρερ, Ἐίδεκ (1833-1835). — Πρῶται δυσσρέσκειαι τῶν Ἑλ-
λῆνων. — Στάσις. — Διοικήσις ἀντιβασιλείας καὶ ποικίλα νομο-
θετήματα αὐτῆς. — Ἀποστολὴ εἰς Εὐρώπην τῶν ἐγκριτοτέρων
πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος. — Αἱ Ἀθηναὶ πρωτεύουσα τοῦ
Βασιλείου σελ. 29—95

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Μοναρχία

Τέλος τῆς Ἀντιβασιλείας. — Ἐνηλικιώσις ᾽Οθωνος. — Ταξείδιον
βασιλέως. — Γάμος ᾽Οθωνος. — Ἀρμανσβεργ ἀρχιγραμματεὺς. —

Συνέχεια τῶν σφαλμάτων τῶν Βαυαρῶν. — Πρωθυπουργία Ρού-
δαρτ. — Στάσις ἐν Πάτρας. — Λοιμὸς ἐν Πόρφ. — Ἴδρυσις Πανεπι-
στημίου. — Πρωθυπουργία Ὁθωνος. — Ἡ κε' Μαρτίου. — Θρησκευ-
τικαὶ ἔριδες. — Οἰκονομικά. — Κρητικὴ Ἐπανάστασις. — Συνωμο-
σία κατὰ τῆς μοναρχίας πρὸς ὑπογραφήν τοῦ Συνταγματικοῦ
Χάρτου σελ. 95—219

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Συνταγματικὴ Μοναρχία

Ἡ ἐθνοσυνέλευσις. — Τὸ σύνταγμα. — Αὐτόχθονες καὶ ἑτερόχθο-
νες. — Ἐκρυθμὸς τῆς χώρας κατάστασις. — Στασιστατικὰ κινή-
ματα. — Ὑπουργεῖον Ἀλεξάνδρου Μχυροκορδάτου καὶ ἡ κατ' αὐτοῦ
ἀντιπολίτευσις. — Ὑπουργεῖον Ἰωάννου Κωλέττη. — Ἡ πρώτη
Βουλὴ. — Ἡ κατάστασις τῶν κομμάτων. — Ἡ πολιτικὴ τοῦ ὑπουρ-
γείου Κωλέττη. — Σφοδρὸς ἀνταγωνισμὸς Ἀγγλικῆς καὶ Γαλλικῆς
πρεσβείας. — Θάνατος Κωλέττη σελ. 220—268

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Συνέχεια τῶν στάσεων. — Καταστολὴ αὐτῶν. — Λύσις τοῦ δι-
πλωματικοῦ ἐπεισοδίου Μουσούρου. — Ὑπουργεῖον Κριεζῆ. — Ἀπι-
τήσεις Ἀγγλίας. — Τὸ ζήτημα τοῦ Ἑβραίου Πατσιφίκου καὶ τῶν
νήσων Ἐλαφρονήσου καὶ Σαπιέντζας. — Ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς Ἑλλά-
δος ὑπὸ Πάρκερ. — Ἐσωτερικὴ κατάστασις. — Τὸ ἐκκλησιαστικὸν
ζήτημα : Κ. Οἰκονόμος, Θ. Φαρμακίδης, Θ. Κατρῆς. — Ἡ ἀνα-

γνώρισις καὶ ἡ καθιέρωσις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου . . . σελ. 371—498

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Τὸ περὶ διαδόχου τοῦ θρόνου. — Διεθνεῖς περιπλοκαὶ ὡς ἐκ τοῦ ζήτηματος τοῦ Παγίου Τάφου. — Ὁ Κριμαϊκὸς λεγόμενος πόλεμος. — Οἱ ὑπόδουλοι καὶ ἐλεύθεροι Ἕλληνες σύμμαχοι τῆς ὁμοδόξου Ρωσίας. — Κινήματα ἐν τοῖς μεθορίοις καὶ ἐπαναστάσεις. — Τὰ Καλαμπακικά. — Ἡ γαλλικὴ κατοχὴ τοῦ Πειραιῶς. — Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος πρωθυπουργός. — Ἡ Τουρκοελληνικὴ ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ συνθήκη τοῦ Κάνλιτζα. — Καὶ αὖθις τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς. — Εἰκοσιπένταετηρὶς Ὀθωνος. — Ἡ ἐξαφάνισις τῶν τριῶν κομμάτων. — Νεὰ πρόσωπα, νέαι ιδέαι . . . σελ. 499—590

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Δημόσια ἔργα. — Οἰκονομικὸν ζήτημα. — Οἱ ἀποσιωμένοι καὶ οἱ μὴ. — Καὶ αὖθις τὸ περὶ διαδοχῆς ζήτημα. — Ὁ ἰταλικὸς πόλεμος, ἀφορμὴ κατὰ τοῦ Ὀθωνος ἀντιπολιτευσεως. — Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀντιδυναστικῆς κινήσεως καὶ τὰ αἴτια αὐτῆς. — Τὰ Σκιαδικά. — Τὰ Ναυπλιακά. — Τὸ τελευταῖον ὑπουργεῖον τοῦ Ὀθωνος. — Τὰ Κυθηνικά. — Τὰ ἐν Ἀθήναις. — Ἡ πτώσις τοῦ βασιλέως Ὀθωνος. — Ἀναχώρησις αὐτοῦ ἐξ Ἑλλάδος. — Ἡ εἰς Μόναχον ἀρξίς. — Ἰδιωτικὸς τῶν πρώην βασιλείων τῆς Ἑλλάδος βίος ἐν Βάμπεργ. — Συμπέρασμα . . . σελ. 596—788

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ σελ. 799—848.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐνταῦθα σημειοῦμεν τὰ κυριώτερα τῶν τυπογραφικῶν παροραμάτων, τὰ δ' ἦττον οὐσιώδη ἀφίενται εἰς τὴν εὐμένειαν τοῦ ἀναγνώστου :

Οὕτως ἐν σελίδι δ' ἀντί ἱστορικῶν γραπτέων ἱστορικῶν ἐν σελίδι 30 ὑποσημείωσις προσθετέον μετὰ τὸ ρυθμοῦ : κείται. Ἐν σελίδι 49 ἀντί ἐπιδεικνύων γραπτέων ἐπιδεικνύει αὐτόθι τὸτ γραπτέον τὸν. Ἐν σελίδι 72 ἀντί Ἑλληνας γραπτέων Ἑλληνας. Ἐν σελίδι 144 (ὑποσημείωσις) ἀντί Schmeidler γραπτέον Schmeidler. Ἐν σελίδι 228 ἀντί ἀνταπέμψαντες γραπτέον ἀναπέμψαντες. Ἐν σελίδι 232 ἀντί Ἡ γραπτέον Ἡ. Ἐν σελίδι 266 ἀντί θέλουσιν γραπτέον θέλουσιν. Ἐν σελίδι 347 κατὰ τὸ τέλος τῆς ὑποσημείωσεως προσθετέον : αὐτόθι δὲ διαμένων μετέφρασε καὶ ἐξέδωκε τὴν Τριλογία τοῦ Δάρτη. Ἐν σελίδι 412 ἀντί Ὑδραίου γραπτέον Σαμίον, Ἐπαμειῶνδα Μπογιατζῆ καλουμένου, ἀποθανόντος ἐν Χαλκίδι τῇ 27 Ἰουλίου 1892. Ἐν σελίδι 462 ἀντί ὀκτακοσιωστῶ γραπτέον ὀκτακοσιωστῶ. Ἐν σελίδι 516 (ὑποσημείωσις) ἀντί ΕΕ' γραπτέον ΑΕ'. Ἐν σελίδι 577 ἀντί Πανηγυῶτης Γ. Δ. Βάρβογλης γραπτέον Παραγυῶτης Γ. Βάρβογλης. Ἐν σελίδι 689 ἀντί Λ. Ὀρσταῖν γραπτέον Βερνάρδος Ὀρσταῖν. Ἐν σελίδι 768 μετὰ τὸ πρωτότυπα προσθετέον : ἐδιδάσκοντο δέ : Ἐν σελίδι 777 ἀντί πινακείαν γραπτέον παλάκειαν. Ἐν σελίδι 778 ἀντί πολινωδίαι γραπτέον Παλινωδίαι. Ἐν σελίδι 781 ἀντί ἐν δημοσίῳ γραπτέον ἐν τῷ δημοσίῳ. Ἐν σελίδι 782 ἀντί αὐτοῖς γραπτέον αὐτῆς αὐτόθι ἀντί ποικιτείας γραπτέον πολιτείας. Ἐν σελίδι 783 ἀντί ἔθνωλέτειραν γραπτέον ἔθνωλέττειραι. Σελίς 784 ἀντί χώρας γραπτέον χώραν. Σημείωσις τῇ σελίδι 119, δῆμαρχος Ἀθηναίων δὲν ἦτο ὁ Γ. Σκούφος, ἀλλ' ὁ Ἀράγγυρος Πετράκης. Τὰ ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ ὀνόματα τῶν συγγραφέων τὰ κατ' ὀνομαστικὴν θετέον κατὰ γενικὴν.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Ὁ ἔραστής μὲν ὁ τὸ βαρέλι, κωμῳδία. Κωνσταντινούπολις 1884, εἰς 8ον, σελ. 1—76 (πρωτότυπον).

Ἡ τυφλὴ τοῦ Σορρέντου, μυθιστορία τοῦ Φραγκίσκου Μαστριάννη (ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ). Ἀθήναι, 1887, εἰς 8ον, σελ. 1—336.

Ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ καταδίκου, μυθιστορία Βίκτωρος Οὐγγώ. Ἀθήναι 1888, εἰς 8ον, σελ. 1—125

Ὁ Καμπούρης τῶν Παρισίων, μυθιστορία τοῦ Πῶλ-δὲ-Κόκ. Ἀθήναι 1888, εἰς 8ον, σελ. 1—224.

Κιανῶν Πολιτεία, διατριβὴ ἐναίσιμος. Ἀθήναι 1892, εἰς 8ον, σελ. 1—74 (ἀρχαίσι)

Ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, τοῦ Ρογήρου Παῦρ (μετάφρασις). Ἀθήναι 1892, εἰς 8ον, σελ. 1—752.

Ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἀθήναι 1893, εἰς 8ον, σελ. η'—280 (πρωτότυπον).

Ἱστορία τοῦ Ὀθωρος. Ἀθήναι 1893, εἰς 8ον, σελ. δ'—848 (πρωτότυπον).

Ἡ Κυρία μετὰς Καμελλας τῆς τοῦ δρῆμα Ἀλεξάνδρου Δουμά εἰς πράξεις πέντε. Ἀθήναι 1893, εἰς 8ον (μετάφρασις).

Ἐλάσσονες δ' ἄλλαι συγγραφαὶ αἱ δεῖ: Ἱστορία τοῦ Βρυλλίου (Τριγλείας τῆς ἐμῆς πατρίδος) ἐν «Πλάτωνι» (ἔτος 1888, τόμ. Γ' σελ. 274—286), ἐν «Σωτηρί» (1889, τόμ. ΙΒ', σελ. 93 καὶ ἐφεξῆς ἐπὶ πολλὰ φυλλάδια) καὶ ἐν «Ἐβδομάδι» (1890, φύλ. 23, σελ. 11). Ἱστορία Λασκυλλείου ἐν «Πλάτωνι» ἐνθ' ἄνωτέρω, σελ. 156—171. Ἱστορία τῆς Βισθύκου νήσου (νῦν Καλωνύμου) ἐν «Πλάτωνι» ἐνθ' ἄνωτέρω, σελ. 83—89 καὶ 246—249. Ἐπίσκοποι τινες Ἀπαμείας (τῆς Βιθυνίας) ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος (Τόμ. Γ'. Τεύχος 9ον [1890] σελ. 219—225). Ἐπίσκοποι τινες Κίου ἐν «Νεολόγῳ» (Κων|πόλεως) τῆς 19 Δεκεμβρίου τοῦ 1891. Περὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πορφυροῦ Κίου ἐν «Πλάτωνι» σελ. 178—185. Ἡ μυθιστοριογραφία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐν «Ἀττικῷ Ἡμερολόγιῳ» τοῦ 1889, σελ. 124—142. καὶ ἄλλαι φιλολογικαί, ἐπιγραφικαὶ καὶ κριτικαὶ μελέται ἐν τοῖς περιοδικοῖς «Ἐβδομάδι» καὶ «Θελξινῳ» (Βρατλας) καὶ ἐν ταῖς ἐφημερίσιν «Ἐφημερίδι», «Συλλόγῳ» καὶ «Ἐθνικῇ».

ΝΕΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ

"ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΒΕΣΒΙΟΣ"

ΝΕΣΣΗ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

